KÁRPÁTI SÁNDOR

ELLENSZÉLBEN
a baloldalon

Egy értékrend vonzásában

Budapest, 2001.

Dési Huber István: *József Attila*

Ha itt lenne József Attila

Ha most élnél, kezed ott volna
már a tollpuska-ravaszon.
Új tartalom, de régi forma:
a tőkéseké a haszon!
Büszke-bús fejedben a szándék
járna ismerős terepen.
Okosok között bamba-játék,
nem szellem és nem szerelem.
Hálnak az utcán, dideregnek,
üresen korog sok gyomor.
Koldusok egymásnak üzennek,
dőzsöl a nemzeti nyomor.
Ma is nyomul a gaz, igaznak
hígul a magyar televény.
Fortélyos félelem igazgat,
s hol van a csalóka remény?
Dolgoznának pontosan, szépen.
A gyáron ott lóg a lakat.
Olajszőkítő brancs keményen
óvja a lebukottakat!
Paraszt sir, nyomja földje gondja
búzát éget és zár utat.
A proletár a tőke rongya,
kukába dől a vén, s kutat.

Ha mos élnél, ott lennél Szárszón,
és akármiben fogadok,
álldogálnál az állomáson,
s néznéd a tehervonatot.

Hámori István Péter
Kétütemű Megváltó
2001.

Köszönetet mondok a könyv kiadásához nyújtott támogatásukért:

Schalkhammer Antalnak, a Bánya- és Energiaipari Dolgozók Szakszervezeti Szövetsége elnökének, országgyűlési képviselőnek,
a Vasas Szakszervezeti Szövetségnek,
a Vasutasok Szakszervezetének,
a Munkásképviselet Alapítványnak,
az Élelmezésipari Dolgozók Szakszervezetei Szövetségének (ÉDOSZ)
a Szociáldemokrata Únionak,
a Munkáspárt Budapest, III. kerületi szervezete elnökségének, Kiss Imre elnöknek,
a Közgyűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezetének.

Olvasószerkesztő:
Z. Kárpáti Zsófia

Nyomdai előkészítés:
Szilárdné Réti Judit

© Kárpáti Sándor, 2001.
Magánkiadás
ISBN: 963 440 499 5

Nyomás: Nyomdacoop Kft.
Felelős vezető: Szabó József
Táskaszám: 01.0217

A baloldaliság: a remény eszmeisége

(Rá)hangoló

„Jobboldal/baloldal éppen úgy nem léphet
a „kibékülés" ösvényére, mint a hívő és hitetlen.
Mindkettőnek megvan a maga tábora,
világa, világnézete. Kérdésünk: milyen az
egyiknek, a másiknak a lelki alkata, amely
meghatározza magatartását, véleményét,
társadalmi horizontját, életsorsát?"

(*Molnár Tamás filozófus*)

Tapasztalati tény, hogy több mint 200 év elteltével, mióta a francia forradalom idején megszületett a bal-jobb fogalompár, azóta folyik a vita létjogosultságáról, tartalmáról, értelmezéséről, használatáról. Miközben két évszázad múltán – a jövőben is – folyamatosan jelen van/lesz a közbeszédben ez a jelzőül, támpontként, fogódzóként szolgáló, a politikai magatartást kifjező-tükröző ellentétpár, aközben újból és újból megkérdőjelezik időszerűségét, hangoztatják túlhaladottságát, megjósolják elhalását. Nem csoda tehát, hogy a baloldaliságnak és jobboldaliságnak, a bololdali és a keresztény-konzervatív értékrendnek, a liberalizmusnak is tekintélyes irodalma van. Minthogy azonban az életvilág, a társadalmi valóság is változik, módosul az értékvilág is. Ezért természetes, hogy új problémák merülnek fel, s ezek korszerű megközelítéseket, hiteles válaszokat igényelnek.

Az ismétlődő anomáliák, az állandósuló értelmezésbeli zavarok és torzítások arra sarkallják az e témakör iránt érdeklődőket, hogy szerepet vállaljanak a fogalmak tisztázásában, gyakorlati kezelésükben, érvényesítésükben. Magam is igyekszem ebben a szellemi vállalkozásban részt venni – előadásokkal, vitavezetéssel, cikkeimmel, tanulmányaimmal. A Magyar Vasutasban vitát szerveztünk *Töprengések a baloldaliságról*, a Vasas című lapban pedig sorozatot indítottunk a *Gondolkodó* rovatban. Mindkét újságban két évig tartott (1995 és 1997 között) ez a figyelmet keltett, nézet- és véleménycsere folyam. Az utóbbi években megjelent könyveimben (Piacra dobott méltóság,

1997., Ostorcsapás az önérzeten, 1998., Miért adtuk föl?, 1999., Ezt akartuk? 2000., Meggyőződés és kétely, 2001.) különböző hangsúllyal és terjedelemben, de mindegyikben foglalkoztam a baloldaliság problémakörével.

A jelen kötet teljes terjedelmében a baloldaliságról és ellentétpárjáról szól. Még azok az írások is, melyek csak közvetve, áttételesen teszik ezt. A hangsúly az *1998-tól* – a Fidesz-MPP hatalomra kerülésétől – eltelt időszakra helyeződik, természetesen az előzményeket sem figyelmen kívül hagyva, hiszen a gyökerek messzebbre nyúlnak vissza. Ez az időszak abból a szempontból is érdekes, hogy megfigyelhető és értékelhető: mit jelent a baloldaliság és a jobboldaliság – köztes szellemi tényezőként a liberalizmus – *ellenzékben és a hatalomban*? Hogyan viselkedik, mit tesz a jobboldali Fidesz és koalíciós partenerei, az Orbán-kormány, és miként politizál az ellenzékben lévő MSZP, hogyan élik meg ezt a helyzetet – a parlamenten kívüli Munkáspárttal és Szociáldemokrata Unióval együtt – a többi baloldali szervezetek, és a párton kívüli baloldali érzelmű emberek. Erre utal a kötet címe is: „Ellenszélben..."

Nem tudom megítélni, jól határoztam-e, de szándékom szerint a *baloldali szellemiséget*, mentalitást, stílust, a baloldali lelkületet és látásmódot igyekeztem a középpontba állítani. Ily módon a kötet nem tankönyv, még kevésbé brossúra, hanem publicisztikai mű. Szerzőjének tapasztalataival, értékítéleteivel, meggyőződésével. Tehát szubjektív alkotás. Hogy mennyire, azt majd eldönti az Olvasó. Mentségemre az szolgál, hogy a kötet tárgyát nem tudom érzelem nélkül kezelni, hiszen egészen ifjú koromtól elkötelezett baloldali vagyok, és halálomig az is maradok.

Arra törekedtem azonban, hogy az ezredforduló magyar baloldalának lehetőleg minden irányzata jelen legyen a könyvben, s a tartalmi *sokszínűséget* a műfaji többféleség (cikkek, jegyzetek, interjúk, publicisztikák, vitairatok) is tükrözzék. S ennek megfelelően sok szereplője legyen a kiadványnak, megjelenjenek benne és ütközzenek egymással a eltérő vélemények (még olyanok is, amelyekkel e sorok írója sem ért egyet). Hogy magamat is megdolgoztassam és másokat is meditációra késztessek, továbbgondolásokra ösztönözzek. Ezért a mai magyar baloldal szellemi látleleteként, „átvilágításaként" nem leíró könyvet, valamiféle dokumentumgyűjteményt kívántam közreadni (bár az inter-

jük is szubjektív dokumentumok), hanem olvasmányos, gondolkodtató *válaszkeresőt.* Mert most – a történelmi vereség után, az apálytól és a melankóliától sem mentes évek idején szétesett, szervezetileg is szétforgácsolódott, ám eszmélő, újrarendeződő baloldalon – az látszik legfontosabbnak, hogy megtaláljuk a felszálló ághoz vezető helyes válaszokat, legjobb megoldásokat. Együtt, közösen, kiizzadva, kikristályosítva azokat.

Ha itt és most arra kellene tömören felelnem, hogy akkor mit is értünk baloldaliságon, a következőket válaszolnám. A bal-jobb kategóriapár nem avult el, nem vált túlhaladottá, fölöslegessé. Miként eddig – a társadalmi, politikai, gazdasági, kulturális változásoknak megfelelően – a jövőben is a politikai kultúra, a szellemi érdekvédelem része, kifejező eszköze lesz. A bal-jobb ellentétpár nem tudományos fogalom, hanem *politikai.* Ez azonban nem jelent parttalanságot, nem értelmezhető gumifogalomként. A baloldali ember, szervezet és párt *mindig* a gyengék, az elnyomottak, a szegények, a kirekesztettek pártján áll. Elemi kötelességének tekinti, hogy szembeforduljon az ordas eszmékkel, az embert lealacsonyító nézetekkel és gyakorlattal, küzdjön a kizsákmányolás, az embertelenség mindenfajta megnyilvánulása ellen, szót emeljen a kisemmizettekért, a munka, a megélhetés jogáért, az emberi méltóságért, az élhető életért.

Ezek a törekvések a *baloldali értékek* – szabadság, demokrácia, társadalmi igazságosság, esélyegyenlőség, szociális biztonság, szolidaritás, cselekvő humanizmus, kollektivitás, kultúráltság, kritikai szellem, természetvédelem, szólás- és sajtószabadság, család- és hazaszeretet stb. – képviseletében jutnak kifejezésre. Nem egymástól elkülönítve, hanem *együtt, komplex felfogásban,* a mindennapi élet gyakorlatában. A baloldal egyszerre törekszik az individuum és az autonóm közösségek védelmére. A baloldal nem az egyenlősdiért száll síkra, nem azt akarja, hogy mindenki egységesen a szegénység, a létminimum szintjére, vagy az alá süllyedjen. Hanem azért harcol, hogy mindenki képességei szerint dolgozhasson és végzett munkája alapján részesedjen a megtermelt javakból.

A baloldali gondolkodás és magatartás egyszerre jelent szabadságjogokat, az esélyek egyenlőségét, demokráciát és szociális igazságosságot. A baloldaliság tehát nemcsak szociális érzékenység és szegénypártiság, nem pusztán a baloldali értékek szimpla számtani

összessége. Több és más is ennél. *A baloldaliság szellemi alapállás, magatartásforma, gondolkodásmód, életérzés és szemlélet, erkölcsi felfogás, érzelmi örökség, stílus, hagyomány, egyszersmind gyakorlat is. A baloldaliság: a remény eszmeisége.*

E kritériumok elfogadható érvényesülésétől, teljesítésétől még messze vagyunk. Hol tartunk akkor? Ha csak néhány szóval is, miként tudnánk illusztrálni a baloldal jelen helyzetét, mely jelzők tükröznék leginkább a mai realitásokat? Talán ezek: sebzett, csalódott, tébláboló, gondterhes, de létező baloldal. Bánatos-szomorkás, vívódó, megosztott, szegényebbé vált baloldal. Változó, megújulni akaró, többszólamú, útkereső, hazai és nemzetközi körülményekkel birkózó, jobb jövőre érdemes magyar baloldal.

Természetes emberi dolog, hogy a létezett szocializmus összeomlása után a baloldal érzülete jelen van és munkál az ország közhangulatában. A sziocializmus hívei, képviselői, szubjektív tényezői szétszéledtek. A drámai változások katarzisa bennünk él. Frissek még a rendszerváltás élményei, amelyekre még rárakódnak az újkapitalizmus nyomasztó terhei és irritáló, ellenszenves megnyilvánulásai. Nem arról van szó, hogy minden rossz lenne. Az azonban kézenfekvő, hogy ami a haszonélvező jobboldaliaknak pozitív érzés, derűt tápláló fejlemény, az a kárvallott, vesztes baloldaliak (többségének) negatív következmény: keserű pirula, az alulmaradás savanyú almája, rosszabb esetben ostorcsapás. Mi éltetheti akkor hát a baloldaliak reményeit? Az, hogy a szocializmus eszméje, értékei – minden gyalázkodó, ismétlődő támadás ellenére – fennmaradtak, s erre építve kiküzdhető a modern baloldal új reneszánsza.

Véleménytermelő szorgoskodásom közben nem számíthatok arra, hogy minden kérdésben egyetértünk. Ez lehetetlen, mert a helyzet sem olyan, és a témakör is sokágú, összetett. Ahhoz viszont, hogy letisztuljanak az egységes szemléletet elősegítő közös néző- és álláspontok, többféle vélemény összevetése kívánatos. Nincs kizárva, hogy a megírás módja és a könyv szerkesztése, terjedelme sem nyeri meg minden Olvasó tetszését. Előre jelezném azt is, hogy az interjúk színvonala is különböző. Megfontolt döntés következménye, hogy nem csupán ismert személyiségek szerepelnek. Ennek oka, hogy közülük többen – elsősorban a pártok tisztségviselői – *túlszereplik* magukat, s ez gyakran nincs arányban agyonhasznált, sztereotip, unalmas szöve-

geikkel. A kevésbé ismertek viszont nemcsak komolyabban veszik feladatukat, de mondanivalójuk is frissebb, egyénibb, őszintébb és életszerűbb.

Hálásan köszönöm az interjúalanyoknak, barátaimnak, kollégáimnak, ismerőseimnek, hogy megszólításomra készséggel álltak rendelkezésre. Azoknak pedig már előre is köszönetet mondok, akik abban is segítséget nyújtanak majd, hogy e könyv minél több Olvasóhoz eljusson.

Budapest, 2001. augusztus 7.

a Szerző

1.

Kedvébresztő aperitíf

Kiválogatott szavak

főtámaszpontország
fundamentális piacgazdaság
„osztrák virtcsaft"
európai uniós olvasztótégely
félperiférias kapitalizmus
világméretű elbunkósodás
össztársadalmi amnézia
tudástársadalom
társadalom alattiság (nyomor)
negatív konszolidáció
televíziós vészkorszak
bűnös privatizálás
lakályforradalom
sárdobáló demokrácia
információs aszály
szabadalmazott frázisok
kollektív hitelrontás
politikai idomulás
üvegzsebű, olajfoltos képviselők
zsebszerződések
vámkommandó
presztízsberuházások
rongyrázó koncertek
országblamázs-központ
„kész átverés show"
intellektuális káosz
antidemokratikus trükkök
gátlástalan blöffölés
zsákmányszerző mohóság
pr-fiúk és honleányok
médiacirkusz
nyomasztó banalitások
indulatbombák
intellektuális provokátor
Fidesz-közeli kistérségi menedzserek
pártközi mutyi
zsákmánytörvény
piacképes közéletiség
hatalommánia
torz jelen
hecckampány
alpári gyűlöletkeltés
euroblabla
euroszkeptikusok
fogyatékos jogállami viszonyok
szellemi polgárháború
szellemi köd
a kultúra kilúgozása
súlytalanság
fókuszálni
túlbuzgó történészek
stréber publicisták
moszkvai kapitalista elvtársak
posztmodern
posztkommunisták
liberálbolsevisták
pártkatona
szupertisztviselői kar
szegedi folyamat
tájsebészet
imázsbolyok
politikai praktikák
maximális lojalitás
durva jogtiprás
kétkulacsosok
„Isten engem úgy segéljen!"
ortodox liberálisok
melegek, leszbikusok
kisgazda komédiások
torgyántalanító akciók

Elcsépelt közhelyek

Arról szól a történet...
Ez (meg az) úgy működik...
Innentől kezdve...
Ilyen projekt, olyan projekt...
Új kihívások...
Az egy dolog...

Egy mondatban

„Közös java mindenkinek a gondolkodás." (Hérakleitosz)

*

A baloldali érzület ingert, tápot, támaszt ad gondolatainknak.

*

Önelemzésre, önértékelésre, hiteles önarcképre olyan szükségünk van, mint a mindennapi kenyérre.

*

A tanítókat, a nevelőket is *nevelni, ellenőrizni* kell.

*

„A forradalmak nem kérnek útlevelet." (Juhász Gyula író, költő)

*

Hírnévre többen szomjúhoznak, mint erényre. (Római aforizma)

*

„A *szellemi önállóság* ott kezdődik, ahol a divat végződik." (Kolozsvári Grandpierre Emil)

*

„Nincs rémesebb, mint a tevékeny tudatlanság." (Goethe)

*

„Elegendő harc, hogy a múltat be kell vallani." (József Attila)

*

„Minden dolog egyenlő önmaga történetével." (Hegel)

*

Személyesnek lenni és közérdekűnek egyszerre...

*

A *harmónia*: ellentétes erők egyensúlya.

*

Az *intelligencia* a vezető alapvető ismérve.

*

A *féligazságok* sokszor rosszabbak a hazugságoknál.

*

Az emberek bizalmát csak az a vezetés kapja meg, amely *bízik* az emberekben.

*

Az igazság nem mindig jókedvű.

*

Olyan *ember*, akinek az *emberség* a törvénye, az *igazság* a szerelme.

*

Azt is tudnunk kell, mit *nem* tudunk.

*

A sok nem mindig elég.

*

A nyers érdek mozgatja a világot.

*

A bal a jó! (A német kommunisták jelszava.)

*

„A népet akkor is könnyű bolonddá tenni, ha tőle kérnek, hát még ha neki ígérnek." (Kner Izidor)

*

„Minden szerszám annyit ér, amilyen *tehetséges ember* kezébe kerül." (Babits Mihály)

*

„Az iskolaügy még ma is Comeniusnál tart." (Dr. Kecsmár Ilona)

*

„Amerikai kézben a Csepeli Erőmű." (Népszabadság, 2001. április 18.)

*

A kritika: mérték és érték.

*

„Nincs humanizmus *humor* nélkül." (Dürenmatt)

*

A kíváncsiság a tudás anyja – mondta Lőrinc L. László író a tévében.

*

„A reménytelenség a legpusztítóbb betegség." (Kartal Zsuzsa)

*

„Lelkem istene a szabadság." (Petőfi Sándor)

*

„*Szocialista ember* az, akit sért, ha kivételeznek vele." (Osvát Ernő)

*

Tanulni, tanulni, tanulni! (Lenin)

*

„Aki nincs ellenünk, az velünk van." (Kádár János, 1961.)

*

Aki nincs velünk, az nincs. (A jelenlegi kormánykoalíció, 2000-ben)

*

„A baloldal egyenlő a társadalmi önvédelemmel."

Dióhéjban

„A gondolatok vámmentesek. Sajnos, az ostoba gondolatok is." *(Juhász Gyula író, költő)*

*

A káder nem vész el, csak átalakul – mondogattuk egykoron. Most sincs másként, csak *szakértőnek* hívják, meg a humánpolitikai osztály vezetőjének, főmunkatársának.

*

Balzac írta, hogy „az *együttérzés*: hatalom." Hát akkor – toldom meg én – az együttműködés meg az összefogás, még nagyobb érték, még több hatalom.

*

Gyakran halljuk, s magunk is idézzük Illyés Gyulától, *hogy „növeli, ki elfödi a bajt."* Ebben az esetben úgy hiszem, megbocsátható az ismétlés, mert mindig jönnek újabb emberek, csoportok, testületek, szervezetek, hatóságok, akik s amelyek elfödik az újabban, vagy a régebben keletkezett bajokat.

*

Sokféle öröm van. Közülük az egyik legszebb: a *segítés* öröme.

*

Churchill-től származik a mondás, miszerint aki 25 éves korában nem forradalmár, annak nincs szíve, s aki 60 évesen nem konzervatív, annak nincs esze.

*

Bogádi Kis György így zárja Peregnek a képek... című cikkét utol-

só mondatával: „Mert nagy úr a *nincs*, még nagyobb a *kell* – de nincs nagyobb úr a *félelemnél*." *(Hetedhéthatár, 2001. február 16.)*

*

Nagyon okos és művelt emberek is lehetnek gyenge jelleműek, mint például *Martin Heidegger*, a nácivá lett jelentős, német filozófus.

*

A világpolitikát nem *egykapura* játsszák. Gólokat a nyugati térfélen is lehet kapni. *(Szekeres József, A Szabadság publicistája)*

*

„A kommunizmus összeomlása – mondta Paul Lendvai egy rádiós nyilatkozatban – a történelem ajándéka a Nyugatnak."

*

Napjaink múlnak – szoktuk mondani. Hozzátehetnénk: múlnak, *de nem mindig telnek* (megfelelő tartalommal). Így aztán szürkék, unalmasak, egyhangúak maradnak.

*

Én nem hiszek a hitetlenségben – írja Goda Gábor Tűnődések című könyvében –, mert aki semmiben sem hisz, annak is van egy varázslatos, kemény, akaratos hite: a hitetlenség. *Én az ateizmust is hitnek tartom.* Az egyik éppen olyan energia, mint a másik.

*

„A *státustörvény* az átlátszó szemfényvesztés tipikus példája." *(Tamás Gáspár Miklós, Népszabadság, 2001. június 10.)*

*

„Régen, aki elérte a korhatárt, arra azt mondták: nyugalomba vonul. Ma meg azt mondjuk: nyugdíjba megy. Ez is mutatja, hogy akire a nyugdíjas sors vár, az kap nyugdíjacskát, valami keveset, de nem kap nyugalmat, keveset se..." *(Jeney E. Robert, A Szabadság, 2001. július 13.)*

*

A földtulajdonosok érdekvédelmi szervezete *500 ezer hektárra* becsüli Magyarországon a külföldiek tulajdonában lévő föld nagyságát. A Dunántúl *negyedét* külföldiek művelik. *(Népszabadság, 2001. július 21.)*

*

„De ha könnyebb, ha nehezebb: nemződni nem elég, meg is kell *csinálni* magunkat." *(Németh László, Az erkölcsről)*

„Szabadság–egyenlőség–testvériség"

A bal-jobb fogalompár az 1789-ben kirobbant nagy francia forradalom idején született meg. Magyarországon s az egész világon, 1989-ben emlékeztünk kétszázadik évfordulójára. Akkor, amikor nálunk már javában tartott a rendszerváltás.

Mint ismeretes, 1789. július tizennegyedikén fellázadt a francia nép és bevette, lerombolta a Bastillt, a királyi önkényuralom monumentumát. E történelmi jelentőségű esemény jeladás volt Európa népeinek. „A feudalizmusnak bealkonyult – írja Nagy Péter –, s a népek elkezdték a maguk kezébe venni sorsuk alakítását... A népek, amelyek a megutált igát igyekeznek lerázni a nyakukból, ma éppúgy, mint tegnap vagy tegnapelőtt a Bastille megvívóit tekintik példaképüknek, s a szabadság, egyenlőség, testvériség jeligéje lelkesíti őket." (Kritika, 1989. június)

A francia forradalom megítélése azonban – a kezdetektől fogva máig – nem egységes. Eltérően értékelik az 1789-től 1794-ig Robespierre kivégzéséig, illetve az 1799-ig tartó időszak eseményeit a különböző gondolkozású és más-más irányzatokhoz tartozó történészek, de maguk a franciák is. A vélemények megoszlása, az értékítéletek különbözősége, az aktualitások változása a magyarázata annak, hogy július tizennegyedike csak *1880 óta* nemzeti ünnep Franciaországban. Ez azt jelenti, hogy csaknem száz év telt el vitákkal, bizonytalanságokkal, azzal, hogy tisztázzák: a nagy francia forradalom pozitív vagy negatív eseménye volt-e a francia történelemnek, s ebből mi, mennyi a vállalható, és mennyi az elítélendő. Az évszázados dilemmák egyébként azt példázzák – Nagy Péter megjegyzése szerint –, hogy „a történetírás mindig a *múltról*, de mindig a *jelennek* szól."

Hasonló a forradalom jelszavának a – *szabadság, egyenlőség, testvériség* – története is. Nem ezzel kezdődött a forradalom. A hármas jelszót csak a forradalom ötödik esztendejében, 1793-ban fogalmazta meg a nemzetgyűlés. Ebből is a harmadik, a „testvériség" vitatott volt. Helyette először a „tulajdon", majd a „biztonság" szerepelt. S végül a „testvériség" állandósult harmadikként. 1793 után ez a hármas jelszó vált elfogadottá egészen Napóleon lemondásáig, mert ekkor eltörlik, 1848-ban újra a zászlóra kerül, de III. Napóleon ismét meneszti. A jelige 1875-ben ismét győztes lesz, majd Pétain marsall uralma idején

megint talonba kerül, hogy azután végleg rákerüljön minden hivatalos francia dokumentumra, és minden falusi tanácsház homlokzatára.

De beszéljünk a *bal-jobb* fogalompárról. *Köpeczi Bélától* kaphatunk biztos fogódzókat. A történész-akadémikus (a Kritika 1989. júliusi számában megjelent tanulmányában) végigveszi a francia forradalom vitatott kérdéseit, s abban külön pontban foglalkozik a *politikai kultúra* helyzetével. Megállapítja, hogy a forradalom ebben is újat hozott. Egyik francia történészt idézi, miszerint a politika 1789-ben lett először *mindenki* ügye.

A *polgári és emberi jogok nyilatkozatát* a felvilágosodás készítette elő, s mindenekelőtt Montesquieu és Rousseu hatása érződik rajta. Első pontja kimondja, hogy „az emberek *szabadoknak* és a jogokban *egyenlőknek* születnek, és azok is maradnak". A negyedik pont pedig meghatározza a szabadságot: „A *szabadság* abban áll, hogy mindent megtehessünk, ami nem okoz kárt másoknak." Ez az elv kapcsolódik a *tulajdonjoghoz*, amelyet csak bizonyos feltételekkel lehet korlátozni. A hatalom gyakorlását a *népfelség* elvéhez köti, és ebből származtatja a törvényeket. Ezek megalkotása és tiszteletben tartása állampolgári jog és kötelesség. Az emberi jogokat, a vélemény-, a sajtó-, a vallás- és a gyülekezési szabadság jogát nemcsak természetesnek, hanem „szentnek" is tartja. Az egyesülési jogot azonban korlátozza.

Nem meglepő, hogy a Nyilatkozatot különbözőképpen értelmezték. Másként látta, mást emelt ki belőle a vagyonos polgárság és a jakobinus diktatúra. Egyiknek a tulajdonjog védelme volt fontos, a másiknak meg a társadalmi egyenlőség érvényesülése. „Ezekben a vitákban alakult ki a politikai irányultság két archetípusa Franciaországban – írja Köpeczi Béla –, *a jobb- és a baloldal*, amely hosszú időre meghatározza a politikai magatartásformákat." Minthogy a forradalom gyakorlóterepet nyújt a parlamentarizmusra és a választásokhoz, a közvetlen demokrácia érvényesítésére, igaznak tekinthetjük azt a megállapítást, hogy a modern politikai kultúra *ekkor születik meg*, s ennek hatása világméretűvé tágul.

Köpeczi Béla kitér azokra a változásokra is, amelyeket a forradalom hozott *a mindennapi gondolkodásban*, a mentalitásban, az életmódban. Új értékek születtek, a különböző magatartásformákhoz új politikai nyelv és új jelképrendszer társult. Változnak az emberi kapcsolatok, megnő a műveltség és a felkészültség szerepe. Megerősödik az

egyéniség önállósága, de a közösségi kapcsolatok meglazulnak, az esélyegyenlőségben erősen éreztetik hatásukat az osztálykülönbségek. A forradalom elhintette az ember felszabadulásának a gondolatát, megerősítette az *emberi méltóság* érzetét, de a szükséges társadalmi-gazdasági feltételek hiányában, a körülmények kedvezőtlen alakulása miatt nem valósulhatott meg minden cél és elhatározás. A polgári forradalom – jelentős vívmányai és hatása ellenére – hagyott deficitet maga után a szabadság, egyenlőség, testvériség hármas jelszavának érvényesítésében is.

Hírmozaik

Miután a németországi Erfurt zsinagógáját a közelmúltban már megpróbálták felgyújtani a neonácik, most a düsseldorfi zsinagóga ellen kíséreltek meg hasonló merényletet. (A Szabadság, 2000. október 20.)

*

A baloldali brit The Guardian lapban megjelent kommentárban az olvasható, hogy az Egyesült Államok kettős mércével mér: míg ünnepli a szerb szabadságot, a palesztinok szabadságáról más a véleménye. (Magyar Nemzet, 2000. október 13.)

*

Budapesten, a Nyugati téren emberjogi és természetvédelmi aktivisták tüntettek a média által közvetített prágai eseményeket eltorzító híradások ellen. A Prágában fogva tartottak szabadon bocsátását, jogorvoslatot, a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap (IMF) megszüntetését követelték. A globalizációellenes prágai tüntetés szervezői október 26-át a *Nemzetközi Szolidaritás Napjává* nyilvánították. (Magyar Hírlap, 2000. október 27.)

*

Pert vesztett a kormány. A Fővárosi Bíróság jogerős ítéletében megállapította, hogy a kormány törvényt sértett, amikor elmulasztotta az érdekegyeztetést a 2000. évi költségvetési törvényjavaslat benyújtása előtt. A perben – amelyet a Közgyűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezete indított, mint a Költségvetési Intézmények Érdekegyeztető Tanácsának megállapodásra jogosult tagja –, a kormányt a Gazdasági Minisztérium képviselte. (Népszabadság, 2000. október 19.)

*

Több mint százezer cégnek, vállalkozónak kézbesítettek levelet a napokban az ország különféle nagyvárosaiban a Gyermekétkeztetési Alapítvány felhívásával, amelyben 139 györgytarlói gyermek számára kérnek segítséget. A Borsod megyei faluban ugyanis *sok a rosszul táplált gyermek*, akik rendszerint csak a napköziben esznek. A györgytarlói általános iskola igazgatónője szerint a nyár folyamán a diákok szervezete legyengült, emiatt járvány volt a faluban: 20 gyermeket és 5 felnőttet vittek kórházba. A tanévnyitó ünnepségen több gyermek elájult az éhségtől. (Népszabadság, 2000. október 17.)

*

A 3300 példányszámos *Kortárs* októberi száma 40 éve most először nem tudott megjelenni. A Magyar Írószövetség 20 millió forintos éves költségvetésű folyóirata a megígért 4,5 millió forintos minisztériumi támogatás híján erre az évre – a jelek szerint – befejezi működését. (Népszabadság, 2000. november 8.)

*

Az ország számos megyéjéből több százan jöttek össze Battonyán, hogy az országos mezőgazdasági demonstrációs bizottság által szervezett nagygyűlésen tiltakozzanak a *magyar mezőgazdaság súlyos válsága* miatt. Karsai József arról beszélt, hogy a mezőgazdaság mostani színvonala a 30 évvel ezelőttit sem éri el. A résztvevők követelték, hogy Torgyán József távozzon a miniszteri székből. (Metró, 2000. november 10.)

*

A Metró című újság tudatja (2000. december 14-én), hogy két nappal azelőtt az esti órákban ellopták a Belga Királyság nagykövetének Mercedes 500-as típusú személygépkocsiját Budapesten.

*

Az FKGP népszerűségének visszaesése együtt járt a párt *korrupciós* indexének ugrásszerű emelkedésével. Ez áll a Meridián Közvélemény- és Piackutató Intézet közvélemény-kutatásában. Torgyán József vitatott építkezéséről gyakorlatilag mindenki hallott, és sok emberből indulatot vált ki. A Székely-ügy és a többi botrány nem csupán a kisgazdapártra, hanem az egész politikai elitre rossz fényt vet. (Népszabadság, 2000. november 23.)

*

A *lengyel ápolónők* általános sztrájkjában a szakszervezet adatai

szerint a 770 lengyelországi kórház fele vett részt. (A kormány szerint csupán 115 kórházban volt részleges munkabeszüntetés.) A bialystoki ápolónők a határok blokádját helyezték kilátásba, ha a kormány nem teljesíti béremelési követelésüket. (Metró, 2000. december 15.)

*

Egy szélsőjobboldali aktivista kísérelt meg merényletet Rómában, az *Il Manifesto című baloldali lap* szerkesztősége ellen, és ő a robbantás egyetlen sérültje. Andrea Insabato a hetvenes években számos gyilkos merényletért felelős Forradalmi Fegyveres Sejtek (NAR) szélsőjobboldali csoportnak volt a tagja. A robbantás, amely megrázta az olasz főváros történelmi központjában álló épületet, erősen megrongálta a szerkesztőség harmadik emeleti bejáratát. A támadást minden olasz párt elítélte. (Magyar Hírlap, 2000. december 23.)

*

Vasárnap is *szabad a tánc* Angliában. A brit parlament felsőháza is áldását adta a munkáspárti kormány azon rendeletére, amely eltörli az 1780-ban (!) elfogadott úgynevezett Vasárnapi Rendelkezést, vagyis azt a törvényt, amely a hétfői munkanap előtti pihenőnapon tiltja táncmulatságok rendezését. (Metró, 2000. december 23.)

*

A 2000 decemberében Sopronban megalakult *Hun-Szkita Világszövetség* az alkotmányos királyság bevezetését, a csendőrség létrehozását, a halálbüntetés visszaállítását, az országba történő beutazás megszigorítását tűzte ki egyebek mellett céljául. Az alapítók szándéknyilatkozata szerint minden 25. életévét betöltött büntetlen előéletű állampolgárnak fegyverviselési engedélyt kell adni. (Népszabadság, 2001. január 5.)

*

Az MSZP elképzelései között szerepel egy úgynevezett *demokráciacsomag* kidolgozása (is), amely kitér a parlament működésének tapasztalataira, a kormány és az ellenzék viszonyára és a jogbiztonság problémájára. (Metró, 2001. január 10.)

*

A Magyar Út Körök Mozgalom országos gyűlésén Csurka István a keresztény nemzeti erők összefogását szorgalmazta a magyarság megmaradása, a *„magyarok Magyarországa"* érdekében. (Népszava, 2001. január 29.)

*

Több százra becsülik a szakemberek az országszerte – elsősorban a fővárosban és néhány nagy vidéki városban működő – *bordélyházak* számát.

*

Hét és félezren tüntettek a németországi Hagen városában a *fasizmus újjáéledése és a fajgyűlölet ellen* abból az alkalomból, hogy a városban 250 újnáci felvonulást tartott. (Népszabadság, 2001. február 12.)

*

Újabb kivégzést hajtottak végre Texasban: egy rablógyilkosságért elítélt férfit végeztek ki méreginjekcióval. Adolph Hernándezt egy 12 éve elkövetett rablógyilkosságért ítélték halálra. Az 50 esztendős férfi kivégzésével *idén már a negyedik* halálos ítéletet hajtották végre Texasban. (Népszabadság, 2001. február 10.)

*

Megszűnt a termelés a pásztói Szerszám- és Gépgyár Kft.-ben, amely ellen tart a felszámolási eljárás. Balogh Gyula szakszervezeti titkár elmondta: annak ellenére, hogy januárban a gyár még teljes kapacitással dolgozott, a munkások nem kapták meg a bérüket. Az alkalmazottaknak felmondtak, március közepétől így *57 ember veszíti el állását.* Balogh Gyula szerint a helyzetért a cég német tulajdonosa tehető felelőssé, aki – miként a titkár fogalmazott – drága és munkaigényes termékeket negyed áron készíttetett itt a külhoni cége számára. (Népszabadság, 2001. február 26.)

*

Tízezerszámra pusztítják el és vetik máglyára a fertőzött vágóállatokat a karanténba zárkózott Nagy-Britanniában. A vidék a BSE-járvány okozta károk után felbukkant, terjedő száj- és körömfájás súlyos anyagi-egzisztenciális következményeivel küszködik. (Népszava, 2001. március 9.)

*

Az Antirasszista Nap alkalmából a Magyar Ellenállók és Antifasiszták Szövetsége kirekesztésellenes demonstrációt szervezett a Parlament előtt. E napon adták át a *Radnóti Miklós-díjat,* amelyet az antirasszizmusért kifejtett tevékenységéért Bernáth László, Darvas Iván, Schiffer János, Gerendás Péter, Hegyesiné Orsós Éva, Rabi Ferenc, Randolph L. Braham, Sárközi Sándor, Székely Gábor, Újvári László, Verő Gábor és Zalai Emil kapott meg. (Metró, 2001. március 22.)

Szópárbaj – írásban

Dr. Hegedűs Sándor és H. Varró Rózsa vitája

Miért adtuk föl? – Tanúvallomások a Kádár-korszakról című könyvem (1999.) egyik interjúalanya *H. Varró Rózsa*, a filozófiai tudományok kandidátusa, a baloldal szerepére vonatkozó kérdésemre a többi között a következőket mondta: „Ha az úgynevezett „igazi baloldal" képviselőiből a megbotránkozó tiltakozást váltom is ki, azt kell mondjam, hogy *legalábbis nálunk a baloldal funkciója egyelőre nemigen lesz más, mint a piacgazdaságot egyszerre kiteljesítő és korlátozó tevékenység.* Megállva egy pillanatra a „kiteljesítésnél" mint lehetséges botránykőnél, úgy vélem, hogy erre több okból is szükség van..."

Az idézett szövegrész után következik az állítás érvelő indoklása, bizonyítása. Az interjúalany jól érezte, hogy a baloldal funkciójának ilyen megfogalmazása ellenérzést, ellenvéleményt gerjeszthet. Ez be is jött. Dr. Hegedűs Sándor történész írásos válaszában fejtette ki, hogy H. Varró Rózsa véleményével miben és miért nem tud teljes mértékben azonosulni. Az alábbiakban közlöm Dr. Hegedűs Sándor vitacikkét és H. Varró Rózsa válaszát.

Dr. Hegedűs Sándor

Két úr szolgája?

(Részlet)

Vitám van V.R.-val egy másik alapvető kérdésben: a munkásmozgalomnak feladata-e a piacgazdaságot „teljesíteni"?

Úgy gondolom – noha a gazdaság-technika fejlesztése anyagi előkészítője a szocializmusnak, ezt nem a baloldalnak kell feladatául kitűznie. Ez a vállalkozás egyértelmű lenne a kapitalizmus kiszolgálásával, erősítésével, még akkor is, ha távlatokban ez Engels által megjelölt konfliktust, vagyis a termelőerők és termelési viszonyok összeütközését megalapozza. Ezt a munkát – osztályérdekeinek megfelelően – a burzsoázia végzi el, a verseny kíméletlen kényszerítő késztetésére, profitjának növelése céljából.

Ez az állásfoglalás nem jelenti azt, hogy a munkásmozgalomnak minden erejével meg kell akadályozni a gazdasági-technikai fejlődést. Ezt amúgy sem tehetné meg. Ez géprombolás lenne, ami semmiképpen

sem viszi előre a társadalmi haladást, az életkörülmények javulását, munkaalkalmak biztosítását. De ellent kell állnia a technicizálás emberiség-pusztító következményeinek, a különböző – kizsákmányolást fokozó – „izzasztórendszerek" alkalmazásának. A baloldalnak az a feladata, hogy – szem előtt tartva a szocializmus távlatait – megnyergelje a gazdasági-technikai fejlődést, s ezzel biztosítsa a dolgozók helyzetének jobbítását. Tudom, a kapitalizmus körülményei között ez csak átmeneti és relatív célkitűzés. Meggyőződésem, lehet osztályharccal kompromisszumokra kényszeríteni a tőkést anélkül, hogy a kommunista és más baloldali mozgalmak a kapitalizmus szekértolóivá válnának. (Nem vagyok meggyőződve arról, hogy a Francia Kommunista Párt jelenlegi magatartását a történelem igazolni fogja. Más ugyanis kormányon belül osztozni az államvezetés hibáiban-érdemeiben, esetleg bukásában, és más kívülről támogatni a jó kezdeményezéseket, ugyanakkor elhatárolódni a dolgozók helyzetére káros intézkedésektől.)

Nem feladata tehát a baloldalnak a termelőerők fejlesztése tőkés viszonyok között (gyengítése sem), de kötelessége osztályharcot folytatni a megtermelt értéktöbbletnek a dolgozók javára való szüntelen módosításáért. *(Dialektika, 2001. március)*

H. Varró Rózsa

Úrnak nem, és dogmáknak sem szolgája!
(Részlet)

Dr. Hegedűs Sándor bírálómnak mindkét észrevételével egyetértek: a szocialista forradalom (annak szűkebb értelmében) nem azonos a szocialista társadalom megvalósításával, és a kapitalizmus kiteljesítése nem a baloldal történelmi feladata, ellenkezőleg!

De akkor miért tettem olyan, elvileg kifogásolható kijelentéseket, melyeket Hegedűs Sándor „Két úr szolgája" című vitairatában nekem felró? Mindenképpen hibás, hogy félreérthetően írok a „kapitalizmus kiteljesítéséről", még ha fel is sorolom ennek okát, és a szocialista jövő számára használható következményeit. Hangsúlyozni szeretném, hogy gondolataimat nem szándékoztam az elvi általánosság szintjére emelni, csupán az itt és most lehetőségeiről szóltam.

Abban viszont H. S. félreértett, mintha én általában a baloldal funkciójának tekinteném a kapitalizmus kibontakoztatását. Szó szerint

ezt írom: „A baloldaliságot a magam részéről ugyan nem parttalan, de igencsak széles fogalomnak tekintem... Funkciója szerint is a társadalmi feladatok igen széles skáláját fogja át: a tőkés viszonyok igazságtalanságainak korrigálásától, e viszonyok teljes meghaladásáig." (Miért adtuk föl? című könyv, 73. oldal) Majd így folytatom: „...azt kell mondjam, hogy legalábbis nálunk a baloldal funkciója egyelőre nem igen lesz más, mint a piacgazdaságot egyszerre kiteljesítő és korlátozó tevékenység." (Kiemelések tőlem – V. R.) Az joggal bírálható, hogy a két feladatot – mármint a kiteljesítést és a korlátozást – mintha azonos súlyúnak tekinteném, holott nyilvánvalóan a korlátozás és a leleplezés a fontosabb. Azonban az nem tagadható, hogy ha egyszer átmenetileg nincs más lehetőség mint tőkés viszonyok között élni, akkor korlátozás, és társadalomkritika ide vagy oda, objektíve részesei és nemcsak elszenvedői vagyunk a piacgazdaság társadalmi folyamatainak. Ha egy baloldali mozgalom itt és most nem akar elszakadni a mai társadalomtól, akkor a kritikai és elutasító attitűd mellett számos kérdésben bizony akarva-akaratlanul „építi" is a kapitalizmust. Már csak azért is, mert ez a folyamat nem a maga meztelenségében, mint a tőkés viszonyok állandó újratermelése jelenik meg, hanem hasznos munkahelyet teremtő beruházásként, létfontosságú infrastruktúra létrehozásaként, a mindennapi életet megkönnyítő technikai fejlesztésként, és az elszegényedés mellett, jelentős társadalmi rétegek viszonylagos felemelkedéseként is. S ha még a tetejében a baloldali erők ott vannak az önkormányzatokban, a parlamentben, neadj'isten a kormányban, bizony-bizony részesei a kapitalizmus kiteljesedésének is. Kár lenne ezt valamiféle „szekértolásnak", a kapitalizmus „kiszolgálásának" tekinteni. Nem az a baj, ha a baloldal ott van akár a hatalomban is, hanem az, ha ezt tekinti végcélnak, és ha a hatalomközelséget nem használja fel a dolgozók helyzetének javítására, a társadalmi igazságtalanságok folyamatos leleplezésére, és ha elmulasztja eszmeileg-politikailag előkészíteni a kizsákmányoló viszonyok megszüntetését. *(Dialektika, 2001. május)*

Állítások

„A milétoszi Anaximandrosz azt állítja, hogy a létező dolgok alapelve a végtelen, mert belőle keletkezik minden, és minden benne enyészik el." (Görög gondolkodók 1.)

*

Ellenzékibb a legvadabb ellenzékieknél is. *Baloldalibb* a baloldaliaknál is. (Szélső bal.) *Jobboldalibb* a jobboldaliaknál is. (Szélső jobb.)

*

Valódi értékünk a *jó szív* és az *akarat.* Ez a kettő becsületünk mértéke is.

*

A *szemérem* manapság értékét vesztett fogalom.

*

Attól, hogy nem beszélünk a hiányosságokról, a mulasztásokról, attól azok még vannak, miként a fel nem ismert tények is tények maradnak.

*

Nem elég *tisztességesnek* látszani, annak is kell lenni – hallottuk e mondatot többször is, főként szocialista képviselőktől. Hozzátehetjük: nem elég *szocialistának, baloldalinak* látszani, annak is kell lenni.

*

„Ha felismerjük, mit kell tenni, és nem tesszük meg, azt jelenti, hogy nem hiszünk önmagunkban." (Konfucius)

*

„A színes szólamok mögött gondolatszegénység rejlik." (Vang Csung)

*

Beszéd, gondolkozás, szervezés összefügg – állapítja meg Kolozsvári Grandpierre Emil –, nyilván úgy beszélünk, ahogyan gondolkodunk, és úgy szervezünk, ahogyan gondolkozunk.

*

Szent-Györgyi Albert szerint kis ország is lehet *szellemi nagyhatalom.* Szellemi éhség kell – ez a tudás alapja.

*

Minden nép megérdemli a maga kormányát.

*

Szabadon is lehet rosszul választani.

*

„Nem tudják, de teszik" – marxi mondás.

*

„A legjobb külpolitika a jó belpolitika." (Németh László, 1930.)

*

„Az emberi történelem hatalmas kultúrák temetője, melyek azért pusztulnak el, mert képtelenek voltak tervszerűen, értelmesen és cselekvően *válaszolni* a kihívásokra." (Erich Fromm)

*

Vadász János szerint a jelenlegi kultúrpolitika (2000-ben) „teljesen elhibázott, bűnös kultúrpolitika".

*

Szociális piacgazdaság helyett itt van a tőkés piacgazdaság.

*

Sok jel mutat arra a mindennapi életben, hogy a mindenáron való „pénzcsinálás" lett a társadalom alapértéke.

*

„Aki szereti a talpnyalást, méltó a talpnyalóhoz." (Shakespeare)

*

A fázónak meleg kell, nem sajnálat.

*

„A hajdan legendásan jó budapesti tömegközlekedés már a kilencvenes évek elején ritkább és zsúfoltabb lett, s azóta folyamatosan romlik." (Hegyi Gyula, országgyűlési képviselő, MSZP. Népszabadság, 2001. január 5.)

*

„Szellemes emberek esze akkor vág a legjobban – állítja Goethe –, ha nincs igazuk... A *zseni* valamiképp a mindenütt jelenvalóságot gyakorolja: az általánosba jut a tapasztalás előtt, a különösbe utána."

*

A Koszovóba települt nemzetközi békefenntartó erők volt parancsnoka, Papp Gyula alezredes perével kapcsolatban Szabó Iréne újságíró, a Védőbeszéd Albionból című cikkében (Népszava, 2000. november 14.) az alábbi következtetést vonja le: „A Magyar Honvédségben *kihalt a bajtársiasság*. Ez a sereg atomjaira hullott szét, és már a szabályok, meg a merev utasítások sem tartják össze."

*

Átalakult az értékrend a mai munkaerőpiacon – állítja dr. Kadocsa László főiskolai tanár, a Dunaújvárosi Főiskola Tanárképző Intézetének igazgatója. – Első helyre kerültek azok az értékek, amelyek a kommunikációt, az együttműködési képességet és egyéb szociális

kompetenciákat, az idegennyelvtudást és számítógép-alkalmazást jelentik. Ezek azok a kulcskvalifikációk, amelyek képessé tesznek a folyamatos szakmai megújulásra is. (Népszabadság, 2001. február 1.)

*

Vojiszlav Kostunica jugoszláv elnök véleménye szerint a hágai nemzetközi bíróság „szelektív igazságszolgáltatást" gyakorol. (Vasárnapi Hírek, 2001. március 4.)

*

– A Minden, ami virágzik című könyvemben szólok először teljes tudatossággal a dolgok paradox jellegéről. Vagyis arról, hogy *minden Janus-arcú.* Semmi sem érvényes önmagában, csak az ellentétével együtt – nyilatkozta Tornai József író, költő esszéista. (Magyar Nemzet, 2001. március 9.)

*

„Napjainkban nem csupán a közigazgatási államtitkár *pártkatona* szinte mindegyik tárcánál, de bizonyos helyeken még a fénymásolót kezelő kisasszony munkaköre is bizalmi állássá lett nyilvánítva."(Kis Tibor, Népszabadság, 2001. március 12.)

*

A rendszerváltás éveiben az idős emberek szerepe mind a társadalomban, mind a családban csökkent. A munkaképes korú idősebb generációnak azzal kell szembesülnie, *hogy az életkor negatív érték lett* a munkaerőpiacon – állapította meg a Központi Statisztikai Hivatal felmérésében. A jóléti skálán az időskorúak 9,3 százaléka tartotta magát nagyon szegénynek, 42,3 százalékuk jelölte meg helyét a skála „inkább szegény" szintjén. (Népszava, 2001. március 10.)

*

„A *zámolyi romák* exodusával minőségileg új helyzet jött létre Magyarországon. Nincs az a nemzeti imázsközpont, mely ki tudná köszörülni a köztársaság presztízsén esett csorbát..." (Csepeli György és Ladányi János, Népszabadság, 2001. március 29.)

A baloldaliság logikája

Katona László szinkrondramaturg vitairata

A baloldali-jobboldali kifejezések tartalmának meghatározása nem attól függ, hogy ki mit állít egy-egy politikai irányzatról, sem nem a

pártok általánosan elterjedt, téves meghatározásából vagy önigazolásától, hanem attól, arra törekszenek-e, hogy a hatalmat egyenlő mértékben szétosszák a társadalom minden tagja között, vagy azt néhány személy, csoport számára kisajátítva, koncentrálják. Vagyis minden diktatúra jobboldali, és minden önigazgató társadalom baloldali, a közöttük elhelyezkedő uralmi formák pedig attól számítanak inkább baloldalinak vagy inkább jobboldalinak, hogy a hatalmat gyakorló személy (vagy személyek) mennyire vonják be a hatalomba a többi embert.

Ezt történelmi tapasztalatok mutatják. A jobboldal-baloldal ellentét a francia polgári forradalom idején született meg, amikor a jakobinusok és mások, akik a hatalom minél szélesebb körű kiterjesztését követelték, a bal oldalon ültek.

Később, amikor megszületett a liberális politikai gondolkodás, a baloldaliság összekapcsolódott a liberalizmussal. Ilyen értelemben volt baloldalinak és liberálisnak tekinthető az a radikálisan nemzeti érzelmű politikai irányzat, amely Magyarországon a XIX. századi reformmozgalomban kibontakozott. Ezen belül azonban már az ellentétek is napfényre kerültek. A Petőfi Sándor által képviselt baloldali-liberális nemzeti politika és a Széchenyi István féle jobboldali reformpolitika között helyezkedett el a Kossuth által fémjelzett nemzeti irányzat, amely konzervatív és liberális, jobboldali és baloldali elemeket egyaránt tartalmazott. Ám ők valamennyien a jobboldali-konzervatív hatalom ellenfelei voltak. Ekkor a nemzet szabadság törekvése bizonyos mértékig egybeesett a társadalmi szabadság követelésével.

Baloldali volt továbbá a választójog minél szélesebb körű kiterjesztésének követelése is, amelyet európai liberális mozgalmak képviseltek, mert – látszólag – a hatalom kiterjesztését jelentette, vagyis a hatalom koncentrálása helyett annak széleskörű szétosztását lett volna hivatva elérni. Ezért volt természetes az is, hogy amikor a munkásmozgalom eszmevilága megszületett, a munkásmozgalom pártjai magukat baloldalinak tekintették. Ám az eredeti marxi-engelsi proletárdiktatúra fogalmát a XX. századi leninista mozgalmak egy szűk csoport, vagy egy-egy személy diktatúrájává változtatták, így tehát valójában jobboldali politikát folytattak, hiszen ahelyett, hogy a hatalom gyakorlását a társadalom minél több tagjára akarták volna kiterjeszteni, hány személy, illetve az őket kiszolgáló elit számára tartották fenn azt.

Ezzel kapcsolatban azonban meg kell gondolni azt is, hogy a baloldal-jobboldal kérdése, vagyis a hatalom kiterjesztésének, illetve koncentrálásának kérdése önmagában véve nem értékítélet. Nem lehet azt mondani, hogy a hatalom kiterjesztése önmagában véve jó dolog, mert könnyen vezethet káoszhoz, illetve túl nagy teret enged az emberek negatív vágyainak, alacsony értelmi és érzelmi színvonalának, vagyis nem feltétlenül szolgálja a közösség felemelkedését. A diktatúra pedig nem minden esetben jelent zsarnokságot, ellentétben azzal, ahogy ellenzői feltüntetik. Az olyan egyszemélyi vezetők, mint Augusztus Caesar, Szent István vagy Kádár János, hatalmukat a közjó minél szélesebb körű megvalósítására akarták felhasználni, természetesen az egyeduralmat ellenzők számára ez nem volt szimpatikus.

Ezzel kapcsolatban szükséges egy kitérőt tennünk. A demokráciával kapcsolatban alapvetően az a téves gondolat él az emberekben, hogy abban a nép uralkodik. Ez azonban nem lehetséges. Az uralkodáshoz ugyanis két résztvevő kell: az, aki uralkodik, és az, akin uralkodnak. Ha a nép valaki más fölött uralkodna, akkor az a más lenne a nép, aki fölött uralkodnak. Ez nem csupán hiábavaló játék a szavakkal. A demokrácia, vagyis a népuralom fogalma alapvetően kétféleképpen határozható meg: vagy úgy, hogy a nép önmaga fölött uralkodik, vagyis önuralommal rendelkezik, vagy úgy, hogy a nép fölött nem uralkodik senki. Ez utóbbi azonban a káosz, vagy más néven anarchia, amikor rendetlenség van, mert senkinek a tettei fölött nem uralkodik senki, még önmaga sem. Ha valóságos példát keresünk erre a feltételezett esetre, akkor az állatok társadalma áll előttünk, ám ott is létezik uralom, az azonban a természet uralma, amely az egyedek számára rabság. Más szavakkal kifejezve egy uralom, vagyis törvények nélküli társadalomban a véletlen uralkodik, amely minden tagja számára balszerencse.

A demokráciával kapcsolatos másik félreértés az, hogy abban minden ember beleszólhat mindenbe. Vagyis akkor demokratikus egy társadalom, ha minden kérdésben maga a nép dönt, akár közvetlenül, akár delegált képviselők által. Csakhogy az ilyen rendszer is káoszhoz vezet. Könnyen belátható ugyanis, hogy minden ember ért mindenhez, sőt voltaképpen egyetlen ember sincs, aki mindenhez értene. Annak tehát nincs értelme, hogy magukat a konkrét tennivalókat, illetve azok

mikéntjét minden esetben a nép döntse el, ugyanis ilyen kérdésekben már az is ritka, ha néhány ember egyetért. A demokrácia ezzel szemben akkor valósul meg, ha a nép azok között az emberek között választhat, akik az egyes kérdésekben döntenek. Az ilyen döntéshozókat tehát szakembereknek kell tekintenünk, akik egy-egy kérdésben a lehető legjobban cselekszenek, a demokráciában ők a közösség alkalmazottai lesznek.

Az egyes kérdéseket azonban különféleképpen lehet feltenni, amelyek a dolog természetétől függően más-más hatáskörbe tartoznak. A legfontosabb hatáskör annak eldöntése, hogy milyen kérdésekben kell dönteni. Ezek egy részét magának a teljes közösségnek kell megállapítania, időről időre újragondolnia, de vannak olyan kérdések is, amelyekben valamely szakembernek a hivatása dönteni. Vannak ugyanis természeti korlátok, és vannak olyanok, amelyeket az emberek jelölnek ki, többnyire saját érdeküknek megfelelően. Vannak továbbá olyan kérdések, amelyek csak azután jelentkeznek, miután már a többi kérdést eldöntötték. Ezeknek a kérdéseknek a körét nehéz előre minden korban meghatározni, a demokratikus társadalom tehát csak akkor maradhat demokratikus, ha lehetőséget ad a tagjainak arra, hogy ezeket a dolgokat újra és újra eldönthesse, amikor egy korábban bevált megoldás kudarcot vallott.

A demokrácia tehát akkor valósul meg, ha a közösség, felismerve és elfogadva azokat a természet által szabott korlátokat, amelyeknek védelme az egész közösség érdeke, az azután fennmaradó, illetve keletkező kérdések eldöntését olyan szakemberre bízza, aki a közösség alkalmazottja. A legfontosabb ilyen kérdés magának a demokráciának fenntartása, amelyet csak szakemberek végezhetnek el, ugyanis a sokaság csak akkor tud egységesen cselekedni, ha irányítják. A demokráciához egységre van szükség a demokrácia akarásának kérdésében, ennek végrehajtására azonban szakembereket kell választani, ahogy azt Athénban tették a népgyűlésen Periklész esetében.

A demokráciának ugyanis a történelem során alapvetően három formája valósult meg. Az athéni demokráciában, pontosabban annak fénykorában, Periklész egyeduralma idején kivételes állapot jött létre, amikor az egész nép, a szabad polgárok döntöttek a vezető személyének kérdésében. Ő azonban lényegében évről évre teljhatalmat kapott, vagyis egyszerre valósult meg az egyeduralom és a népuralom,

amikor a hatalmat gyakorló személy szinte korlátlan hatalommal rendelkezik, de hatalmát csak úgy tudja megőrizni, ha azoknak az akaratát képviseli, akik érdekében uralkodik. A római típusú, oligarchikus demokráciában egy társadalmi réteg, az arisztokrácia határozta meg mi a jó az egész közösség számára, s bár a néptribün intézménye elvileg lehetővé tette, hogy a teljes közösség akarata hangot kapjon, a valóságban az oligarchia zsarnoksága érvényesült. Ennek az oligarchikus demokráciának modern változata a parlamenti demokrácia. Ebben egy szűk réteg, amely vagyoni és kulturális kiváltságokat élvez, szabja meg a társadalom egészének életét. A harmadik típus csak átmenetileg és kicsi, helyi közösségek körében létezett, amikor egy-egy adott csoport megszervezte a maga életkörülményeit, képviseletét és uralmi formáját. Ilyenek eddig csak azokon a területeken jöttek létre, ahol hatalmi vákuum volt, mint például Amerika meghódítása során egyes frissen birtokba vett területeken, vagy a második világháború után, amikor a katonaság elvonult egy-egy területről anélkül, hogy megszervezte volna a helyi közigazgatást. Ezek a kezdeményezések mind életképesek és demokratikusak voltak, csak azért nem maradtak fent, mert erősebb hatalmi apparátusok megszüntették őket.

Ha a demokrácia mibenlétét egy példával akarnánk érzékeltetni, képzeljünk magunk elé egy ipari üzemet. Ebben a természeti korlátokat az jelenti, hogy milyen terméket gyártanak, és azt mennyiért, illetve milyen módon tudják értékesíteni, vagyis milyen mértékben tudja biztosítani az üzem a dolgozók megélhetését. Ezekben a kérdésekben nincs helye közösségi döntésnek, hiszen többnyire csak egy optimális megoldás létezik, vagy még annyi sem. Az üzem irányítását tehát olyan szakemberekre kell bízni, akik a legjobb döntéseket hozzák. A demokrácia ebben az esetben akkor jönne létre, ha ezeket a döntéshozókat a cég valamennyi dolgozója (munkás) és fenntartója (állam, tulajdonos, részvényes) együtt választaná meg, és a vezetők nekik tartoznának engedelmességgel. Érdemes megfontolni, hogy ebben a feltételezett esetben senkinek az érdeke nem szenvedne csorbát, ugyanis az ily módon létrejövő új típusú „kollektív szerződésben" mind a fenntartók (állam, tulajdonos, részvényes), mind a munkavállalók érdeke a minél nagyobb haszon elérése a lehető legjobban érvényesülne. Ez még akkor is igaz, ha el kell bocsátani alkalmazottakat, vagy profilváltást, pénzügyi tranzakciókat kell végrehajtani.

Nyilvánvaló ugyanis, hogy egy ilyen vállalatnál olyan munkahelyi légkör uralkodna, amelynek megőrzéséért mindent megtennének az alkalmazottak is, tehát érdekeltek lennének a teljesítmény növelésében. Ennek a rendszernek egyedül az a mai menedzser réteg az ellenzője, akik egyedül a tulajdonosnak tartoznak beszámolni munkájukról, s miközben kivonják magukat a kollektív szerződés hatálya alól, és úgynevezett menedzseri jutalékot kapnak, nem érdekük a munkát végzők, tehát a céget fenntartó emberek érdekeinek védelme. Holott hangsúlyozom, az nem ellentétes a fenntartóéval. Ma azonban nem ez a helyzet.

A demokrácia alapelve tehát az, hogy a társadalomnak szükségszerűen vezetőkre és vezetettekre kell oszlania, mert irányítás nélkül egyetlen közösség sem maradhat fenn, illetve nem fejlődhet. Ám ha a vezetőket azok választják meg, akiket vezetni fognak, még ha adott esetben meghatározott időre, vagy kérdésekben teljhatalommal ruházzák is fel, mint azt Periklész esetében láttuk, demokratikus uralmi forma jön létre. Ez pedig azt jelenti, hogy a hatalom egyenlően került szétosztásra a társadalom minden tagja között, vagyis baloldali társadalmat kapunk.

A mai történelmi korszakban már nem csupán erkölcsi felelősség, hanem a küszöbön álló világgazdasági katasztrófák sorozatának túlélésére is *az az egyetlen mód, ha létrehozzuk ezt a baloldali társadalmat.* Ebben nem a politikai keretek megváltoztatása a legfontosabb, bár a jelenlegi oligarchikus, parlamenti demokráciát ideje lenne a történelem panoptikumába száműzni, hanem a *mindennapi élet demokráciájának kivívása*, vagyis annak az alapelvnek következetes végrehajtása, hogy minden kinevezés az emberi személyiségi jogok, a szabadság elleni bűntett. Hadd idézzem Rőczey János szállóigévé vált gondolatát: „Ha megválaszthatom kancelláromat, vagy köztársasági elnökömet, miért nem választhatom meg közvetlen munkahelyi főnökömet, talán ahhoz nem vagyok elég okos?"

Befejezésül hadd emlékezzek meg arról, hogy mind a baloldali, mind a jobboldali beállítódást – a fent ismertetett logikai felosztással ellentétben – az emberek számára elsősorban érzelmi kötődések határozzák meg. Mind a baloldaliak, mind a jobboldaliak érzelmileg kötődnek bizonyos pozitív értékekhez, amelyeket valamilyen – számomra sokszor rejtélyes okból – egymással ellentétesnek fognak fel. Így a mai magyar politikai jobboldal például erősebben kötődik a

nemzeti értékekhez, mint a politikai (hatalmi) egyenlőség eszméjének értékéhez, a baloldal pedig fordítva, holott a kettőt csak együtt lehet elképzelni. Ugyanígy a jobboldal erősebben hangsúlyozza a család megőrzésének, vagy az erkölcsi tisztaságra való törekvésnek a szükségességét, mint az elesettek védelmét, vagy az esélyegyenlőség megszüntetését, míg a baloldal a személyi szabadságjogok védelmének jegyében hajlamos másodlagosaknak tekinteni azokat. Holott valójában ezek az értékek kicsit sem ellentétesek egymással. Amivel ellentétben állnak, az a fennálló uralmi formák védelme, ebben pedig baloldalnak és jobboldalnak egymás mellett kéne cselekednie. Ezt a lehetséges egységet számomra a legtökéletesebben egy személy hirdette a történelemben, Jézus Krisztus, aki (a kereszténység szerint) egyszerre volt teljhatalommal rendelkező isteni személy, aki azonban nem élt a hatalmával, mert tanításának lényege az volt, hogy csak akkor jön létre az „ő országa", ha az emberek azt választják, és ember, aki mindenestül az elesettek, a szegények, a lenézettek pártján állt. Ha tehát ragaszkodom a sok szempontból elavult „baloldali" kifejezéshez, akkor azt kell mondanom, hogy Jézus Krisztus baloldali volt, holott azokat az értékeket védte leginkább, amelyeket ma „jobboldalinak" szoktak nevezni. *(2001. június 14.)*

Szikár tények

Csaknem *11 ezer veszélyeztetett gyermeket* tartottak nyilván a fővárosban a kerületi önkormányzatok 1999 végén. Legsúlyosabb a helyzet a belső kerületekben: míg minden ezer tizennyolc éven aluli közül átlagosan 32 veszélyeztetett, az I., valamint az V.-IX. kerületben ennek több mint a kétszerese. A legkevésbé érintettek a II. és a XII. kerületi gyerekek – állapította meg elemzésében a KSH Budapesti és Pest megyei Igazgatósága.

*

Szobrok, emlékművek állítására, emlékparkok létesítésére, helytörténet kiadására és más hasonló *millenniumi megemlékezésekre* már 2000. márciusában póttámogatást kellett kérni a költségvetés tartalékkeretéből. Erről augusztusban született kormánydöntés, melynek révén a kormánybiztosi hivatal eredetileg *1,5 milliárdos keretét egymilliárddal megnövelték.*

*

Több mint kétszáz magyar ügy van jelenleg az Európa Tanács strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bizottságán folyamatban. Ítélet eddig mindössze kettő született. A második a napokban. Az APÜSZ – az APEH Üldözötteinek Szövetsége – addig küzdött, míg pert nyert a Magyar Állam ellen a strasbourgi fórumon 2000. október 5-én. (Vasárnapi Hírek, 2000. október 22.)

*

A Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Szövetsége (ICFT) jelentése szerint 1999-ben *113 országban* sértették meg a szakszervezetek jogait. Ebben az évben a világon 140 szakszervezeti tisztségviselőt gyilkoltak meg, tizenhéttel többet, mint 1998-ban. Közülük kilencvenen Latin-Amerikában – ezen belül Kolumbiában hetvenhatan – veszítették el életüket. (A Szabadság, 2000. október 20.)

*

Elöregedett az ország lakásállománya. A hazai lakások *egyharmada ötven éven felüli*, de a fennmaradó rész egyharmada is túl van már a húszon. A teljes lakásállomány harminc százaléka *panelből* épült. Az otthonok kilencven százaléka felújításra szorul. (Népszava, 2000. október 6.)

*

Az egy lakosra jutó éves nettó jövedelemnek 374.033 forintnak majdnem egyharmadát élelmiszerekre, hatodát lakásfenntartásra, hetedét közlekedésre és hírközlésre, a negyedik legnagyobb hányadát, kereken 6 százalékát pedig művelődésre, üdülésre és szórakozásra fordították 1999-ben honfitársaink. Egyebeken kívül ez olvasható a KSH most megjelent új Magyar Statisztikai Évkönyvében. (Népszabadság, 2000. október 17.)

*

Az 1999. évi statisztikai évkönyv adatai szerint Magyarországon 1980-ban 5.188.709 férfi és 5.520.754 nő, *1999-ben* pedig 4.791.817 férfi és 5.251.407 nő élt. A kormány tagjai között mindössze egy miniszter és négy államtitkár nő. Magyarország lakosai közül 1999-ben 816 ezren rendelkeztek felsőfokú végzettséget igazoló diplomával. Közülük a nők aránya tavaly 51 százalékos volt, ami két százalékkal meghaladja a három évvel korábbi adatokat. (Népszabadság, 2000. november 19.)

*

Budapesten közel 80 ezer *hajléktalan* él, s közülük csak 7 ezernek jut szerencsés esetben éjszakai menedék.

*

A fővárosban kábítószereznek a legtöbben, ám az utóbbi években a kábítószerek terjedése a megyékben gyorsabb volt a budapestinél. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) szerint 1999-ben több mint 11 ezer kábítószer-fogyasztót regisztráltak; ez két év alatt 43 százalékos növekedést jelent. Becslések szerint *Magyarországon 30-50 ezer drogfüggő, és 80-100 ezer rendszeres fogyasztó él.* Ugyanakkor 300-400 ezerre tehető azok száma, akik kipróbáltak már valamilyen kábítószert. Hazánkban évente átlagosan 350 áldozatot követel a kábítószer-fogyasztás. (Népszava, 2000. szeptember 11.)

*

2000-ben 11 párt alakult hazánkban. Jelenleg *145 párt* működik Magyarországon. Egy összegzés szerint a rendszerváltás óta összesen 236 pártot jegyeztek be, amiből 49 már megszűnt, 42 pedig társadalmi szervezetté alakult át. A névválasztás során a „magyar" mellett a legkedveltebb jelzők közé a „nemzeti" és a „demokrata" jelölések tartoznak. Új pártok nem választhatnak olyan nevet, amelyet más párt már használ. (Metro, 2001. január 10.)

*

Az Orbán-kormány 21 milliárd forintot szán a magyar *labdarúgás* szomorú helyzetének javítására, s ebből 12,7 milliárd jut a jelenleg NB I-ben és az NB I/B-ben szereplő klubok által használt harmincnyolc létesítményre.

*

A legutóbbi sorozás alkalmával a fővárosban a fiatalok 90 százaléka (!) bizonyult alkalmatlannak katonai szolgálatra. (Népszabadság, 2001. március 8.)

*

Ausztriában 1999 októberében 5,8 százalék volt a munkát keresők aránya, 2000. októberében ez a szám 5,2 százalékra csökkent. 2000. októberében 83.230 férfinak és 88.234 nőnek nem volt állása.

*

A cseh emberek 80 százaléka úgy véli, hogy az *államigazgatás korrupt*, s a közhivatalnokok többsége megvásárolható. Ez derül ki abból

az országos felmérésből, amelyet a prágai Társadalmi Kutatások Központja készített. (Metro, 2001. március 30.)

*

Megduplázódott *Kína lakossága* az utóbbi fél évszázadban. 1953-ban a népköztársaság első népszámlálásakor 587 millió főt tartottak nyilván, napjainkban a becslések 1 milliárd 270 millióról szólnak. Tehát a Föld lakosainak egyhatoda a Kínai Népköztársaságban él. (Népszabadság, 2000. december 11.)

*

Az ENSZ-hez tartozó Nemzetközi Mezőgazdasági Fejlesztési Alap (IFAD) jelentése szerint az 1,2 milliárd, napi egy dollárnál kevesebből élő ember 75 százaléka az alapvetően mezőgazdasági országok vidéki területein lakik. A *világ legszegényebbjeinek* 44 százaléka Dél-Ázsiában, 24-24 százaléka Fekete-Afrikában és Kelet-Ázsiában, 65 százaléka Latin-Amerikában és a karibi térségben él. Ugyanakkor 1987 és 1998 között kétharmaddal *csökkentek* a mezőgazdasági támogatások, *visszaesett* a beruházások összege. Az ENSZ millenniumi csúcsértekezletén mondták ki, hogy 2015-ig a *felére* kell csökkenteni a világban a szegénységet. Ehhez azonban évente 30 millió embert kellene kiemelni a nyomorból, de ezt jelenleg legfeljebb tízmillióan remélhetik. A legsúlyosabb a helyzet Fekete-Afrikában. (Népszava, 2001. február 6.)

*

Kéthetente *kihal egy nyelv* valahol a világban – állítja David Crystal nemzetközi tekintélyű nyelvészkutató, a walesi egyetem professzora. (Metro, 2001. március 30.)

*

A világon évente 800 ezer ember veszti életét az *utakon*, és 23-24 millió sérül meg. Ez annyi, mintha naponta 7 óriás Boeing repülőgép zuhanna le. (Metro, 2001. április 3.)

*

Csehországban a *harmadik* legnagyobb parlamenti párt a Cseh- és Morvaország Kommunista Pártja. (Népszabadság, 2001. március 20.)

*

Két tiszthelyettesre egy tiszt jut a magyar rendőrségen. A nyugaton elképzelhetetlen arányok – ott tíz beosztottra jut egy főnök – kialakulásának oka, hogy a jelenlegi szolgálati rendszerben csak a

tiszthelyettesek tisztté válása jelent előrelépést a fizetési maximumot már a negyvenes éveikben elérő rendőröknek. (Népszabadság, 2001. április 11.)

Hallottam

„Akinek nincsenek *eszményei*, annak jövője sincs." 1941-ben, Párizs német megszállásakor mondta ezt egy francia ellenálló a Spektrum Televízióban bemutatott dokumentumfilmben.

*

A szocializmus zászlaját most nem lehet lobogtatni, de *elejteni* sem szabad.

*

„*Közhülyítés.*" Ezt a szót Müller Péter író használta – többször is – abban a televíziós beszélgetésben, amelyben Halottak Napja előtt egy halálközeli élményét, drámai felismerését elevenítette fel.

*

Az RTL Klub Akták című műsorában hallottam, hogy jelenleg (2000. október végén) Magyarország lakosságának *egyharmada* a létminimum alatt él. Ebből másfél millió nyugdíjas. Harmincezerre tehető a kukázók száma. Ez azt jelenti, hogy annyi ember tengődik abból, amennyit naponta összekapar a kukák szemetéből. S minden valószínűség szerint ezek a számok a jövőben sem csökkennek, inkább növekedésük várható.

*

A Baloldali Együttműködési Tanács (BET) 2000. októberi összejovetelén Hiller István, az MSZP képviseletében elmondott felszólalásában beleszőtt egy kis történetet is. Megemlítette, hogy ő osztálytársa volt azoknak a fideszes fiúknak, akik ma a meghatározó kormányzó párt tagjaiként magas tisztségeket töltenek be. A kollégiumban nemcsak együtt tanultak, de együtt is fociztak. Volt jogász-bölcsész mérkőzés is. Hiller bölcsész volt, Orbán Viktor meg – mint tudjuk – jogász.

Hiller úgy emlékezett vissza Orbánra – akiről senki sem tudhatta, hogy a jövő magyar miniszterelnökével játszik egy csapatban, egy pályán –, mint aki legtöbbször így biztatta társait: *rúgd le!* Mostanában gyakran gondolok erre – mondta Hiller –, amikor látom, hogy Orbán

Viktor miniszterelnök és fideszes barátai, munkatársai milyen stílusban politizálnak, hogyan gyakorolják a hatalmat.

*

Kapitány Gábortól hallottam az Alaphangok című tévé műsorban a következő *Petőfi*-idézetet: „Sem kisebbnek, sem nagyobbnak nem tartom magamat másoknál."

*

Figyelem-tőke... Figyelem-gazdaság... Eddig még nem találkoztam ezekkel a fogalmakkal. Külön-külön (figyelem, tőke, figyelem, gazdaság) igen, de így, egy fogalomként még nem. A Kossuth Rádió Irodalmi Újság című 2000. december 30-án elhangzott adásában hallottam először ezekről a szóösszetételekről.

A műsor egyik szereplője a jövőről gondolkodva azt prognosztizálta, hogy a pénz jelentősége csökkenni fog a XXI. században, a figyelem tőkéé, a figyelem-gazdaságé pedig *növekszik* majd. Fontossá válik az emberek számára – jobban, mint eddig –, hogy felkeltsék maguk iránt mások figyelmét, mert az így megszerzett közfigyelem, a nagyobb nyilvánosság, a növekvő ismertség bővülő lehetőséget teremt kapcsolataik kiszélesítéséhez, felemelkedésükhöz, előrejutásukhoz a társadalmi ranglétrán. Ez az út vezet ugyanis a kiemelkedéshez; ahhoz, hogy valakiből menő legyen, sztár váljék, valaki látványos karriert csináljon.

*

A Magyar Televízió M1-es csatornáján, 2000. december 30-án véget ért *Balogh János* akadémikus *Beszéljünk a jövőnkről!* című környezetvédelmi sorozata. Az érdeklődéssel kísért ismeretterjesztő sorozat utolsó, búcsúzó adásában azt mondta az ökológia tudós professzora, hogy az ökológia ma már *elsősorban etikai kérdés*. Azért van ez így, mert a természeti értékek pusztulását, az ökológiai katasztrófa veszélyét ma már világosan látja és jelzi a tudomány, érzékeljük mi is a mindennapi életben, mégis ennek a veszélynek az elhárítására, fékezésére nincs kellő akarat, nem megfelelő a hozzáállás.

Elgondolkodtató, hogy az *Egyesült Államok*, mint a leggazdagabb ország, nem hajlandó csökkenteni a széndioxid kibocsátás mennyiségét. Azért, mert ez ellenkezik a tőkések érdekeivel. A probléma megoldásának (illetve akadályozásának, elodázásának hátterében) a multinacionális vállalatok csillapíthatatlan *profitéhsége* áll. A gazdag

milliárdosok nem mondanak le olyan lehetőségeikről, amelyek a szegényebb, elmaradottabb országok népeinek kedvezne. A tőke ereje uralja a világot, érdekei sebezhetetlenek, egy Isten van, a dollár, ez dirigál az ezredfordulón.

*

Úgy hallottam, hogy a *közművelődés* szót, fogalmat Jósika Miklós használta először 1847-ben.

*

Az Eszmélet Baráti Körének (2001. március 5-én megtartott) összejövetelén Moldova György így fogalmazott: „Megmondtam Kovács Lacinak (a pártelnöknek), hogy annyi szocialista van az MSZP-ben, mint amennyi vas- és fémmunkás focizik a Vasasban."

*

„Az elvek hatalom nélkül semmit sem érnek, miként a hatalom sem elvek nélkül" – idézték Tony Blair brit kormányfőt, a Munkáspárt vezetőjét, az Eszmélet Baráti Kör vitafórumán (2001. április 2-án).

*

– Érdekes, Kádár János beszédei, felszólalásai, interjúi után soha nem kellett helyreigazítást kérni, cáfolni, magyarázkodni, hogy nem így mondta, hanem úgy, nem ezt mondta, hanem azt – emlékeztetett egy felszólaló a békásmegyeri nyugdíjasok fórumán, ahol előadást tartottam az idősügyi politika időszerű kérdéseiről. – Most meg – folytatta a felszólaló nyugdíjas –, a miniszterek, a vezető politikusok szerepléseit állandóan helyesbíteni kell, mert ők ugyan jól mondták amit közöltek, csak az újságírók rosszul írták, elferdítették, vagy a hallgatók-nézők félreértették.

*

A kábítószer-fogyasztók igenis *beteg emberek*, szenvedélybetegek – jelentette ki, erősítette meg dr. Veér András pszichiáter egy tanácskozáson. Hallottam az ismert szakembertől (és politikustól) egy másik megerősítést is, amely így hangzott: Igaz, az orvosok valóban *túlhatalommal* rendelkeznek.

*

„Az ember annyit hisz el a vallásos tanokból, amennyi az ismerete" – idézte Németh Lászlót Tornai József költő egy tanácskozáson.

Egy másik összejövetelen pedig Kristó Nagy István irodalomtörténész ugyanerről a témakörről azt mondta egy előadásában, hogy Németh László szerint „a tételes vallás filozófiai gólyamese".

Változatok a bal- és jobboldaliságra

A bal- és jobboldali fogalom- és ellentétpárnak nagy irodalma van, s a közbeszédben tapasztalható vélemények rendkívül sokfélék. Illusztrációként álljon itt belőlük egy kisebb csokor.

„Maradjunk a bal és jobb kettős fogalmánál – ajánlja *Molnár Tamás*, az USA-ban élő filozófus – mindenki megérti, míg más fogalmazás esetén összezavarodunk. Kérdésünk: a politikai és világnézeti síkon az értelmiség *miért* a baloldalon helyezkedik el döntő arányban, és miért van a jobboldali értelmiség csaknem állandóan kisebbségben? Nem állítjuk, hogy az igazság a baloldalon vagy jobboldalon található, szilárd gyökerekkel, de a modern politikában, kultúrában, a tudomány holdudvarában a jobboldal visszahúzódó és általában félénk, kudarcra kész, a vereséghez alkalmazkodó – míg a baloldal sikeres és triumfalista." *(Miért baloldali az értelmiség? Magyar Nemzet, 2000. augusztus 5.)*

*

„...Tudomásul vettem – vallja *Gyurkó László* Kossuth-díjas író –, hogy ez a világ nem az én világom. Itt nekem keresnivalóm nincsen. Ezért is költöztem el Budapestről, ahol egész életemet leéltem... Esztendőkbe tellett, amíg fel tudtam dolgozni magamban, hogy a társadalmi rend, melynek évtizedeken át cselekvő alanya igyekeztem lenni, megbukott... *Szocialista voltam... Szélsőbaloldali vagyok.* Ha úgy tetszik betiltható, mint vörös csillag, mely nemcsak az elnyomás, de a világszabadság jelképe is volt és marad. Magam zártam ki magam ebből a világból... A ránk kirótt társadalmi rendet sem helyeselni, sem elfogadni nem tudom." *(Népszabadság, 2000. április 22.)*

*

Görgey Gábornak, a Temetés, polgári háttérrel című cikkében a többi között a következőket olvashatjuk: „...Természetesen nem felejtem a napot, amikor Nagy Imre újratemetésével egy időben eltemettük a pártállamot is. Azon a nyáron együtt utaztunk legkedvesebb íróbarátommal egy finnországi kongresszusra. Útközben elmondtam neki: most, miután ez az egész összeomlott, és senki nem foghatja rám, hogy érdekből teszem, most végre szabadon lehetek baloldali, annyira kiment a divatból. A szabadság élményén túl számomra ez a legnagyobb esemény. A rendszer halálával felszabadult egy hely számomra

a baloldalon... Mindig úgy gondoltam, kitelepítetten és meghurcoltan is, hogy *íróembernek valahol a baloldalon a helye.* Legalábbis a mérsékelt baloldalon. A polgári baloldalon." *(Népszabadság, 2000. június 10.)*

*

„Nem tudom elfogadni a bipolárisnak nevezett, kétarcúra szűkített Magyarországot. Szerintem az emberek sokfélék, ebben rejlik a nemzeti kultúra összes hagyománya és értéke is. Nem tisztességes ezt a sokszínűséget *leszűkíteni* fekete-fehérre, vagy ha úgy tetszik, jobb- és baloldalra." *(Bródy János: Ma másról szól a dal, Vasárnapi Hírek, 2000. augusztus 13.)*

*

„...Ideje volna *felhagyni* az eufemisztikus baloldalizással – véli Boros János egyetemi tanár Pécsről –, hiszen a baloldaliság politikai-etikai fogalom, és ehhez a nálunk un. baloldali pártnak vajmi kevés köze van." (Igaz, Magyarországon a professzionális labdarúgó-bajnokság is csak „úgynevezett".) *(Népszabadság, 2000. január 20.)*

*

„Ideje leszögezni, hogy baloldali gondolkodók ugyan vannak Magyarországon, de ilyen oldal egyszerűen ez idő szerint nincs. *Nem létezik.*" – jelenti ki Hazánkban pillanatnyilag nem létezik baloldal című cikkében Szabó Sándor. *(Magyar Nemzet, 2000. július 21.)*

*

Akit Lukács György a magyar baloldal „Bourbonjá"-nak nevezett, *Ignotus Pál* ezt írta 1937-ben: „*Baloldalinak* nevezünk minden olyan törekvést, amely az élet lehetőségeinek minél több ember számára való minél szélesebb körű kiterjesztésére irányul; *jobboldalinak* nevezünk minden olyan erőt, mely e törekvéseket lassítani vagy feltartóztatni, illetve addigi eredményeiket részben vagy egészben megsemmisíteni igyekszik." *(Népszabadság, 2001. július 2.)*

*

A következő gondolatsor *Márai Sándortól* való. (Napló, 1944. Révai Kiadása Budapest, 1945. Részlet.) „Mi a jobboldal és a baloldal? Most olyan „jobboldal" kormányoz, mely nagyjából és egészében mindazt hirdeti és ígéri, amit a baloldal általában akar. S mégsem ugyanaz. Van itt valamilyen nagyon *lényeges, erkölcsi különbség.*

Mi volt a *jobboldaliság*, amely Magyarország vesztét okozta?

Valamilyen hit, hétszer szent elv, tételes meggyőződés? Nem, más volt. Ahhoz, hogy Magyarország megint nemzet legyen, megbecsült család a világban, ki kell pusztítani egyfajta ember lelkéből a „jobboldaliság" címkéjével ismert különös valamit: *a tudatot, hogy ő mint „keresztény magyar ember" előjogokkal élhet e világban, egyszerűen azért, mert „keresztény, magyar úriember", joga van tehetség és tudás nélkül is jól élni, fennhordani az orrát, lenézni mindenkit, aki nem „keresztény magyar" vagy „úriember", tartani a markát, s a keresztény magyar markába baksist kérni államtól, társadalomtól, kitüntetést, maradék zsidóbirtokot, potya nyaralást a Galyatetőn, kivételezést az élet minden vonatkozásában.* Mert ez volt a „jobboldaliság" igazi értelme."

*

„Felfogásom szerint – írja H. Varró Rózsa – a *baloldaliság* fogalmával, legáltalánosabb értelemben jelölhetjük ama gyakorlati szándékoknak, politikai cselekvéseknek és társadalomfilozófiai nézeteknek az *együttesét*, amelynek valamilyen módon *célja a fennálló tőkés társadalmi viszonyok meghaladása.* Ezen belül a tőkés társadalomra jellemző alapvető társadalmi *igazságtalanságok, esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölése*, az átfogó társadalmi (gazdasági, pénzügyi, erkölcsi, kulturális, művészeti, stb.) válságok elkerülése, a globális környezeti ártalmak minimalizálása, valamint a helyi és világháborúk okainak, s ezzel lehetőségüknek a megszüntetése. E szándék, törekvés és gondolatkör mentén helyezkedik el *a mai baloldal* is." *(Ezredvég, 1998. augusztus)*

*

„A baloldaliság lényegét egyetlen szóval *elégedetlenségnek* nevezném. Olyan folyamatos elégedetlenségnek, amely egyaránt különbözik a megállapodottság konzervatív eszményétől és a szélsőséges radikalizmus pusztító indulatától... Az ember... ha baloldali, akkor egész életében az *igazságtalanság korrekciójára* törekszik... Ha a baloldaliságot folyamatos társadalomkritikának fogadjuk el, akkor érvényesítésének legfontosabb eszközei a *politikai demokrácia...*" (*Hegyi Gyula*: A baloldaliság öröme, Kossuth Könyvkiadó 1993.)

*

„A baloldaliság és az antikommunizmus végkép *összeegyeztethetetlen*... A demokratáknak nem kell kommunistáknak lenniük, de az antikommunisták nem lehetnek demokraták, s még kevésbé baloldali-

ak." (Forgács Iván szerkesztő, filmtörténész, Népszabadság, 2000. június 9.)

*

„A magyar baloldali értelmiség, amikor felemeli a szavát a szegények és a munkavállalók jogfosztása ellen, a dolgát teszi. A dolgát teszi akkor is, amikor az egyre egyneműbbé váló világban az alternatívákat, a valódi felzárkózás esélyeit kutatja." (*Szalai Erzsébet* szociológus, Népszabadság, 2000. június 5.)

*

„Baloldalinak vallom magam – mondja Bohumil Hrabal utolsó, még élő barátja, *Egon Bondy filozófus.* – Egész életemben a szegényekkel, a kiszolgáltatottakkal, a helyi értékek megőrzésére, továbbadására vállalkozókkal éreztem együtt. Azokkal, akiket nem a haszonelvűség mozgat, és akiket a baloldali jelző helyett akár *humanistáknak* is nevezhetnénk... Baloldali vagyok, mert keresem a jelenlegi helyzet meghaladásának lehetőségét." *(Postás Dolgozó, 2000. március)*

*

„...A baloldal egyik legfontosabb sajátossága – emlékeztet Zaki Laidi francia politológus –, hogy *nem konformista*, kritikus módon viszonyul a neoliberalizmushoz, nem fogad el automatikusan mindent a létező kapitalizmusból... A formálódóban lévő *„harmadik baloldal"* tipikusan francia jelenség. Olyan tudatosan vállalt baloldaliság, amely *kritikai logikával* közelít a kapitalista rendszerhez." *(Népszabadság, 1999. augusztus 14.)*

*

„Nem hiszek egy bizonyos harmadik megoldásban – vélekedik *Gabriel Garcia Marquez*, a világhírű Nobel-díjas kolumbiai író. – Sokfélében hiszek, talán csaknem annyiban, ahány ország van... Az a meggyőződésem, hogy sajátos, a *mi számunkra megfelelő megoldásokat* kell kitalálnunk, amelyekben lehetőség szerint fel kell használni, amit más kontinensek történelmük során elértek, anélkül azonban, hogy gépiesen másolnánk azokat, márpedig eddig ezt tettük. Akárhogy is, ez végül a szocializmus egy sajátos formája lesz." (A Guajava illata, Magvető 1997.)

*

„A globális kapitalizmus és benne Európa egyre inkább hasonlít a léket kapott Titanicra. A hajó oldalában már ott tátong a halálos seb,

sorra halnak meg a vízzel küzdő tengerészek, de a hajó legfelső, urak lakta fedélzetén még felszolgálják a vacsorát, játszik a zenekar, és a bennfentesek magabiztosan fejtegetik, hogy a hajó elsüllyeszthetetlen. Ismerjük a történet végét, tudjuk azt is, hogy a szegényebb utasoknak kevesebb hely jutott a mentőcsónakban: azoknak maradt kevesebb esélyük, akik a leghamarabb szembesültek a tragédiával.

A *baloldalnak* most nem a középső fedélzeten van dolga. Nem azzal kell törődnie, hogy kinek jut jobb kabin, hanem hogy legyen elég mentőcsónak." *(Vajnai Attila, a Munkáspárt alelnöke, Népszabadság, 2001. július 31.)*

Tépelődő

Ötvenkét évvel ezelőtt a „*Kenyeret, békét és szabadságot!*" hármas jelszavának jegyében, 1949-ben Londonban hozták létre a Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Szövetségét.

Az elmúlt fél évszázad alatt sok víz lefolyt a Temzén, a Rajnán és a Dunán, sok minden történt a munka világában is, de – ha jól belegondolunk – az akkor választott jelszó ma, az új évezredben is aktuális.

*

Szabad áramlás. Kezdetben volt az *eszmék* szabad áramlása. Később megindult a *tőke* szabad áramlása. Újabban előtérbe került a *munkaerő* szabad áramlásának problémaköre. Korábban az eszmék és a tőke szabad áramlását Nyugaton kezdeményezték, szorgalmazták és Keleten igyekeztek ellenállni, most meg az EU bővítésével fontossá vált munkaerő szabad áramlását Keleten forszírozzák és Nyugaton próbálnak fékezni, halogatni, kibúvókat keresni.

Érdemes eltöprengenünk azon, *mi ennek az oka?* Hiszen azt kell néznünk, hogy mi miért áramlik valahonnan valahová, és kinek miért érdeke az áramoltatás, illetve kiknek miért nem áll érdekükben ugyanez.

*

Egy rádiós jegyzetben hallottam, hogy *bizalomhiányos* légkörben élünk. Azon meditáltam, igaz-e az újságíró állítása, s ha igaz, akkor *mitől van* a bizalom hiánya? A kérdés első felére az a válaszom, hogy valóban bizalomhiányos a mai életünk. Hogy mi ennek a magyarázata, az már alaposabb átgondolást és nagyobb terjedelmet igényelne.

Megkérem ezért e sorok olvasóját, folytassa tovább a válaszkeresést.

*

Mit jelent a *szabadság és rend* dialektikája? Hogyan valósítható meg ez a mindennapi életben?

*

Vojiszláv Kostunicáról, Jugoszlávia új elnökéről olvasom, hogy *„nacionalista demokrata"*. Érdekes jellemzés, megér néhány perces töprengést.

*

„Nota benne a mi korunkra is ráférne egy *Cervantes*, aki reális, igazi hőst tudna megrajzolni, aki a zsarnoksággal, a farizeusokkal úgy szembe tud szállni, mint *Don Quijote* a szélmalommal. A szélmalommal való harc örök küzdelme az emberiségnek. A szélmalom ellen nem lehet győzni. Don Quijote mégis szembeszáll vele, mert alapjában véve nagy jellem. Nagy és tiszta jellem, akinek nem az az egyetlen célja, hogy győzzön, hanem az, hogy a maga emberi, lelki, belső tisztaságát fenn tudja tartani azzal, *hogy mindennel szembeszáll, amit igazságtalannak és társadalomellenesnek tart...*" *(Goda Gábor: Tűnődések)*

*

Krausz Jenő újságíró írja a Nincs negyedik hatalmi ág című (a Metro 1998. december 10-én megjelent) publicisztikájában, hogy *„a sajtó* nem hatalom, maximum kellemetlenkedni tud. A sajtó nem más, mint emberek munkahelye, önkifejezésük jobb esetben egyik, rosszabb esetben egyetlen eszköze. Pénzkereseti lehetőség. A kiadónak pedig üzleti vállalkozás. Ennyi."

Nem ennyi. A sajtó, a média nemcsak ennyit tud, nem csupán ez és ilyen, hanem *több és más*. Már ma is jelentős közvélemény-formáló erő, s a jövőben még fontosabb, még inkább meghatározó társadalmi, politikai, kulturális tényezővé válik.

*

Soros Györgyöt aggasztja a piac-fundamentalizmus. A magyar származású milliárdos befektető sajátos kapitalizmuskritikával állt elő. Szerinte téves az a feltételezés, hogy a piacok, ha magukra hagyják őket, korrigálják saját kilengéseiket... A piaci mechanizmusok alkalmasak az egyéni szükségletek kielégítésére, a szociális és kollektív igények iránt viszont közömbösek. *(Népszabadság, 1998. december 17.)*

*

A *tőkelogika* fogalmát ismerteti egy vitairatában *Erényi Tibor* történész. Eszerint „tőkelogika azt jelenti, hogy minden emberi tevékenységet az alapján mérnek: *hasznot hajt-e a tőkésnek vagy sem.* Ami nem haszonelvű, annak pusztulnia kell. Például, ha a magyar film, vagy a magyar népdal nem hoz profitot, akkor a kultúrára – a tőkelogikából nézve – nincsen szükség. A tőke számára a világrendszer különféle régióiban évente sok százmillió emberre nincsen szükség, mert nem gyarapítják a tőkét, ezért sokaknak meg kell halniuk. *Évente 50 millió ember hal éhen...* Haszontalanok... a tőke szempontjából... Magyarországon a tőkelogika következtében az utóbbi tíz évben kevesek nagyon meggazdagodtak, és sokak nagyon elszegényedtek... A tőkelogikával szemben az emberi logika azt jelenti, hogy a szabad munkához és megélhetéshez való jogot minden ember számára biztosítani kell. De legalábbis törekedni kell rá – az adott feltételeknek és lehetőségeknek – megfelelően. Ezt képviseli a baloldali tömörülés..." *(Népszabadság, 1998. július 17.)*

*

„Tíz évvel ezelőtt nemet mondtunk egy rendszerre, amely rosszul bánt az emberekkel – írja Korotnai Györgyi, a *Humanista Mozgalom* képviseletében. – Most tíz évvel később újra nemet mondunk egy másikra, amely szintén nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, és legalább olyan rosszul bánik velünk. Itt az ideje olyat választani, amely *rólunk, emberekről* szól." *(A Szabadság, 1999. január 29.)*

*

Csurka István *határmódosítást* javasol. A vajdasági magyarokat megdöbbentette az elképzelés. A kormány és a parlamenti pártok *elutasították* a MIÉP-nek a területi revízióra vonatkozó ajánlatát. „A magyar határváltoztatás felvetéséhez soha nincs jó pillanat – írta Csurka vajdasága című cikkében Füzes Oszkár –, de a mostaninál rosszabbat biztos nem találni." *(Népszabadság, 1999. június 13.)*

*

A kétezredik év hajnalán az emberek világszerte szavaztak az év, az évszázad és az évezred emberére. A brit rádió és a BBC televízió szavazóinak nagy többsége *Marx Károlyt* választotta az évezred filozófusának.

Vajon miért éppen őt?

*

„Szinte dogmává vált a felfogás – mondta egy interjúban *Vida István* történész –, amely szerint a nagyhatalmak Jaltában kötötték meg azt a szerződést, amely a világot érdekszférákra osztotta föl. Nos, e dogmában semmiféle igazság nincsen. Ezidáig semmiféle dokumentum nem került elő, amely ezt a dogmát alátámasztaná. Ezzel szemben az az igazság, hogy Churchill 1944. októberi moszkvai látogatásai idején történt *egy szóbeli megállapodás* az érdekszférákról. Ami ezzel kapcsolatban Magyarországot érinti: a brit kormányfő 50-50 százalékos befolyási részesedést ajánlott Sztálinnak. Az ajánlatot a két hatalom külügyminisztere, Molotov és Eden vitatta meg, és abban egyeztek meg, hogy *a szovjet befolyás 80, míg a brit 20 százalék* lehet Magyarországon. Ezt a megállapodást Roosevelt és az amerikai kormány hallgatólagosan tudomásul vette." *(Népszabadság, 2000. április 1.)*

*

„...A ma kormányon lévő politikai erők önmeghatározásában a *keresztény értékrendre* való hivatkozás mind gyakoribb. Márpedig az ennek megítélésében legilletékesebb személy, II. János Pál pápa szerint az erkölcsi elvárások a keresztény politikusok esetében a legmagasabbak. Miként a pápa fogalmazott, számukra a politika még inkább *szolgálatnak* tekinthető, amelynek mentesnek kell lennie az egyéni érdekektől, a választási és hatalmi megfontolásoktól.

Vajon összhangba hozhatók-e az említett követelmények az *Orbán-kormány* mindennapi gyakorlatával? A társadalmi, parlamenti kontrollt mind nehezebben tűrő, autoriter kormányzási stílussal? A szemérmetlen lenyúlásokkal? Vagy a nemzetfogalom kisajátításával, az eltérő politikai vélemény iránti türelmetlenséggel? A hatalmi gőggel, a szociális érzéketlenséggel az elesettek, a leginkább rászorultak iránt?" *(Kis Tibor: A keresztény kurzus, Népszabadság, 2000. november 7.)*

Cédula a zongorán

Látogatóban Kerek Margitnál, aki hetven éve szakszervezeti tag

Szobránc utca hét, második emelet. Régi, omló falú ház a főváros XIV. kerületében, a Budapest Sportcsarnok közelében. Itt lakik Kerek Margit. Ötvenkét éve él ebben az egyszoba-konyhás, fürdőszobás,

gázfűtéses, 49 négyzetméteres lakásban. E hajlék tulajdonosa 57 évig dolgozott gyors- és gépíróként, tisztviselőként, könyvelőként, titkárnőként, könyvtárosként. Hetven éve szakszervezeti tag, 30 esztendeje nyugdíjas, két év híján 90 éves. Alacsony, hajlott hátú, fehér hajú, tiszta, fáradt tekintetű, szép arcú nő. Szelleme friss, rekedtesen, de szépen beszél, szemüveg nélkül olvas, hallása jó.

Cipész édesapja még 1939-ben meghalt, anyja özvegy maradt, így ketten éldegéltek itt együtt 1973-ig. S amióta édesanyját is elvesztette, teljesen magára maradt. Ekkor tanult meg főzni, mert amíg a mama élt, lányát nem engedte a konyhába. Így történhetett, hogy Margit 63 éves korában tanult meg főzni. Legelőször paprikáskrumplit. Csak egytálételt fogyaszt. Lecsót, babfőzeléket, tojáspörköltet, káposztáskockát, ilyeneket. A levest nem szereti. Kétnaponta főz.

Kerek Margit négy polgárit végzett és egy kereskedelmi osztályt, ám később leérettségizett. Dolgozott Budapesten a Csipke- és Paszományárugyárban, a Gyógyszerészeti Részvénytársaságnál, a Hungária Vegyi- és Kohóművekben, Kazincbarcikán a Sajómenti Vegyiművekben, majd ismét a fővárosban, a Központi Fizikai Kutatóintézetben. Innen ment nyugdíjba.

– *Melyik szakszervezetbe lépett be és miért? – érdeklődtem.*

– 1927-ben lettem tagja a Magyarországi Magántisztviselők Szövetségének. Azért léptem be, mert úgy éreztem tartozni kell valahová, és a szakszervezet védelmet nyújt. Kazincbarcikán bizalminak választottak, de előtte és utána csak „sima tag" voltam. Én soha nem kértem semmit, de a szakszervezet mindig adott valamit. A leggyakrabban a KFKI-ban kaptam segélyt, rendszerint évente egyszer, karácsonykor. Ebben a segítségben még két éve is részesültem, de tavaly már csak egy üdvözlőkártyát hozott a postás a nyugdíjas bizottságtól. A Közalkalmazottak Szakszervezetétől emlékérmet kaptam az 50. és a 60. éves szakszervezeti tagságom alkalmából. Úgy tűnik, hogy a 70-ről sem feledkeztek meg. A KFKI-ből kerestek a minap, meg akarnak látogatni. Szívesen várom a látogatást, bár én nem kérek semmit.

– *A gondoskodó támogatás mindig jól jön, mert történhet baleset, megbetegszik az ember...*

– Hát igen. Amikor eltört a csuklóm, a KFKI könyvtárából jöttek az egykori kolléganők és támaszt nyújtottak. Itt a házban egy fiatal házas-

pár is nagyon segítőkésznek mutatkozott.

– *Hogyan telik egy átlagos napja, egyáltalán miként él?*

– Csöndes, nagyobb események nélkül peregnek a napjaim. Reggel nyolckor kelek, megreggelizem, rendet rakok körülöttem, bevásárolok, megfőzöm az ebédet, utána pedig szunyókálok egy fél órácskát. Délután olvasgatok, este nyolckor azonban már az ágyból nézem a tévét.

Jelenleg 28 ezer forint a nyugdíjam, az új emeléssel majd 33 ezer lesz. Több mint 10 ezer forint a rezsi (közös költség, víz, gáz, villany, telefon), ami marad, az jut élelemre. Hogy olcsóbb kenyérhez jussak, képes vagyok kimenni Kőbányára, mert ott 66 forintért kapok egy kiló kenyeret, nálunk Zuglóban meg 90 forint kilója. Itt a lakásban is azért van hűvös, mert 19 C° fölött már nem tudom megfizetni a fűtési díjat. De nem panaszkodom. Úgy osztom be amim van, hogy ne kelljen kölcsönkérni. Soha nem vettem fel hitelt, nem kértem kölcsön. Édesanyám mindig arra intett, hogy addig takarózzam, ameddig a takaróm ér. Nekünk sohasem volt vagyonunk, mi mindig *szegények* voltunk. Amíg fedél van a fejem fölött, és van mit ennem, addig nem szabad zúgolódnom.

– *Mire emlékszik szívesen hosszú életéből?*

– Az utazásokra. A hetvenes-nyolcvanas években sok társasutazáson vettem részt, természetesen a saját pénzemen. Megfordultam Prágában, Erdélyben, bejártam szinte egész Európát. Világot látni – ezt nagyon szerettem.

– *Fiúk, férfiak, férjek?*

– Nem téma – legyint lemondóan. Húszéves koromban udvarolt egy fiú, a Bandi, de nyolc év elteltével más nőt vett feleségül.

Kerek Margit nyel egyet, elcsuklik a hangja, s egy kis szünetet tart, majd így folytatja: már nem kívánok élni. Szeretnék meghalni. Nem azért, mert megöregedtem, 88 éves lettem. Hanem azért, mert megváltozott, rosszabb, durvább lett a világ. Mindenütt ezt tapasztalom. Kiárusítják az országot, mindent eladnak. A tévében azt látom, hogy ölik egymást az emberek, állandóan robbantanak, folyik a vér...

Búcsúzásra készülődve körülnézek a tágas szobában. Két kanapét is látok, az egyik fekhely még vendéglátóm édesanyjáé volt. A falakon képek, az ajtó mellett egy antik szekrény, tele könyvekkel. Tekintetem megakad a nagy, fekete zongorán. Tetején egy nipphez támasztva

összehajtott papír. A házigazda észreveszi tűnődésemet és így szól: én nem tudok zongorázni, a húgomé volt, amióta meghalt, itt őrzöm, s azzal a papírszeletekhez nyúl, és megmutatja. Az egyik a nyugdíjas igazolványa, a másik a társadalombiztosítási azonosító jel, a harmadik pedig egy géppel írt, saját kezűleg jegyzett cédula. Ezen tulajdonosa közli, hogy halála esetén kit és milyen telefonszámon kell értesíteniük a szomszédoknak. És még egy fontos kérés. Kerek Margit hamvasztást szeretne.

Hogy áthidaljam a szomorú, megrázó pillanatokat, zavaromban azt kérdezem, hogy ma mi lesz ebédre?

– Paprikás-krumpli – hangzik a válasz –, az a leggyorsabb és a legjobb... *(Szószóló, 1998. március)*

2.

Bennünk élő tegnapok

A társadalmi igazságosságról és a hitről

A baloldaliak és a kereszténység

Az MSZP hívő tagozatának kezdeményezésére a Politikatörténeti Alapítvány szervezésében erről az érdekes kérdéskörről folyt párbeszéd azon a nemzetközi konferencián, amely a Politikatörténeti Intézetben zajlott le jeles szakértők közreműködésével, meghívott vendégek részvételével.

Földes György bevezetőjében arra hívta fel a figyelmet, hogy a különböző világnézetek nem állhatnak útjába a tisztázó párbeszédnek. Kölcsönös türelemmel, akarattal és megértéssel rá lehet találni az egymást kiegészítő és összekötő elemekre. A Politikatörténeti Intézet igazgatója emlékeztetett arra, hogy a társadalmi igazságosság – a szabadsággal, az esélyegyenlőséggel, a szolidaritással együtt – fontos helyet foglal el a baloldali értékek sorában. A piacgazdálkodás viszonyai között ugyanakkor a társadalmi igazságosság és a verseny igazsága gyakran kerül egymással szembe. Válság idején az egyház a karitatív tevékenység fokozására törekszik, a baloldal pedig a baloldali minimum kialakítására és érvényesítésére.

Hegyi Gyula, az MSZP országgyűlési képviselője azt emelte ki, hogy egyik politikai erőnek sem szabad kirekesztő módon a keresztény hit kizárólagos képviselőjének feltüntetnie magát. Miben van hiány Európában? – kérdezte az ismert publicista. – Hitben és eszményekben. Nemcsak pénzben, a még több pénzben kell gondolkodnunk, nem pusztán a pragmatikus gondolkodást kell favorizálnunk.

Az igazságosság a társadalmi integráció lényege, középpontja – jegyezte meg *Vitányi Iván*. A szocialista képviselő a hit, a hiedelem, a vélemény fogalma mellé behozta a párbeszédre a tudás és az érték kategóriáját is. Figyelmeztetett: a vallás nemcsak filozófia, hanem gyakorlat is. A vallásos hitnek sokféle formája van a rockzenétől a polgárjogi mozgalmakig. Nem az a jó – mondta –, hogy egy akol van és egy pásztor, hanem az, ha több akolhoz sok pásztor. Megjegyezte: a személyes tudás – az életről, a barátságról stb. – nem azonos a tudományos tudással. A személyes tudás fontossága abból ered, hogy az egyén ismeretére, tapasztalatára, meggyőződésére épül. Aláhúzta: a szocialisták és keresztények közötti kapcsolat túllép a hagyományos

párbeszéd keretein, mert a legfontosabb társadalmi kérdésekkel egyformán vívódnak – noha megoldási javaslataik sokszor eltérnek egymástól.

Valódi keresztény csak a szocialista utat választhatja – jelentette ki *Richard Schadauer*, az osztrák szociáldemokrata párt hívő tagozatának vezetője. Elmondta azt is, hogy pártjában már tagozata kivívta a materialista tagok megbecsülését – ugyanezt kívánja az MSZP keresztény hívőinek is.

A mindennapi élet tapasztalataira épülő gondolatait osztotta meg hallgatóságával a többi között – *Gellért Kiss Gábor*, amikor felelevenítette azt a harcot, amelyet a pártok, a sajtó és a médiák reklámjai folytatnak az emberek, a fogyasztók (zsebének) megnyeréséért. De folyik a harc a lelkek piacán is azért – egészítette ki mondanivalóját az Országgyűlés vallásügyi bizottságának elnöke –, hogy az egyes vallások és egyházak minél több hívet szerezzenek maguknak.

Élénk érdeklődés követte *Gergely Jenő* tanszékvezető egyetemi tanár fejtegetéseit, amelyben az egyház szociális tanításait elemezte. Megállapította: az egyházak is adott társadalmi, gazdasági viszonyok közepette működnek, ezért foglalkoznak társadalmi problémákkal. Kiemelte: az igazságosság is lehet kölcsönös, osztó igazságosság, és szociális igazságosság. Hangsúlyozta a szeretet értékét, magasrendűségét, azt, hogy a közjónak kell alárendelni az egyéni törekvéseket. Az állam koordináló szerepe is a közjót szolgálja. Szolgálni az emberi méltóságot, a szolidaritást. Idézte II. János Pál pápát, miszerint a munka (etikai értelemben) előbbre való a tőkénél, valamint azt a pápai véleményt, hogy a munkásmozgalom, a szakszervezetek elévülhetetlen érdemeket szereztek a jóléti államok megteremtésében.

A szocializmus bukása – hallottuk a pápai vélemény felidézését – nem jelenti egyben a kapitalizmus győzelmét. A kapitalizmusnál jelenleg nincs jobb társadalmi rendszer, hiszen működik, jelentős teljesítményre képes. Erősítendő viszont szociális jellege, visszaszorítandó negatív hatása. Elfogadjuk a vállalkozást – mondta Gergely professzor –, de kérdés, mire vállalkozzunk? S aki nem képes vállalkozni, azzal a tömeggel mi legyen, miből éljen? Itt jönnek a szociális szempontok, itt nő meg a szolidaritás szerepe. A katolikus egyház egyébként nem

javasol „technikai megoldásokat" a társadalmi igazságosság megteremtésére, csak tapasztalatait összegezve felmutatja megfontolandó következtetéseit. *(Vasas, 1998. január)*

Ellenfény

Megtörtént vagy nem? Mármint a rendszerváltás. Egyesek szerint igen, mások szerint nem. Az ismert közgazdászprofesszor (a Szabad Nép egykori munkatársa) *Kornai János* úgy véli, hogy a volt (európai) szocialista országokban, így nálunk is, végbement a rendszerváltás. A magyar politikai elit megítélése eltérő ugyan, de érdekes, hogy mind a kormányzó pártok, mind az ellenzékiek meghatározó része szerint még vannak tennivalók. Ez az azonosság és megosztottság jól érzékelhető a parlamenti választások előtt. A kormányzó pártok azért (is) akarnak hatalmon maradni, hogy befejezzék a rendszerváltást, a jobboldali ellenzékiek pedig azért ácsingóznak, hogy hatalomra kerüljenek, s így a maguk szájuk íze szerint vigyék végig az 1990-ben elkezdett, az MDF vezérelte – de az utóbbi négy évben megtorpant és eltorzult – rendszerváltást. A kapitalizálódó, nyugatbarát, a nemzetközi tőkének elkötelezett magyar politikai elit most itt áll a homlokráncoló nagy dilemmában, miközben az emberek nagy(obb) része azt kérdezi: tulajdonképpen minek és kinek kellett a rendszerváltás, ez a *hogyishíjják* világ?

*

A miniszter panasza. Fazakas Szabolcs nemrégen a Gazdálkodási Tudományos Társaság egyik rendezvényén osztotta meg gondjait, s fejezte ki csodálkozását. „A gazdaság uniós csatlakozásáig még számos teendő lesz – hangsúlyozta az ipari miniszter. A rendszerváltás végrehajtása, a gazdaság struktúrájának átalakítása mellett meg kell birkózni az országnak a piacgazdaság tudati elfogadásával is. A társadalom nehezen fogadja el a tőkés gazdasági – üzleti élet működési szabályait. Ebbe a hibába időnként még a kormány is beleesik..."

Nocsak, még a kormány is... Hát akkor a társadalom többsége, a rendszerváltás vesztesei? Mind a hazai urak, mind a nyugati világ szakértői, tanácsadói lebecsülték a Kádár-korszak hatását. Bizton hitték,

hogy a „diktatúra alóli felszabadulás" után nagyobb lesz az öröm, és gyorsabban halad az átalakulás a nyugati mintájú „demokráciára". Most kezdik csak megérteni az emberek, hogy mivé és hova alakultak át, s a külföldi menedzserek, a multik most érzékelhetik igazán, milyen mély nyomokat hagyott a magyar társadalmon az elmúlt negyven év.

*

A hullámlovas. „Pozsgay Imre az MDF-en kívül is népszerű. Egyetemen tanít, járja az országot, rokonszenves egyéniség, nagy vonzerő." Nem kell meglepődni Kedves Olvasó, ezt *Lezsák Sándor* nyilatkozta a Népszabadságban. (1998. I. 30.) És ugyebár nemcsak az a fontos, hogy mit mondanak, az is lényeges (kiről) ki mondja azt, amit mond.

És mit mond maga Pozsgay egy másik interjúban? „...A politikai viszonyok leírására ma már teljesen alkalmatlannak tartom a jobboldaliság és a baloldaliság kategóriáját. Példa erre, hogy az MSZP a mostani ciklusban saját programját is félretéve egy liberális gazdaságpolitikát volt kénytelen végrehajtani. Az én cselekedeteimet az értékek vezérlik..." (Népszabadság, 1998. I. 16.)

Hogy mi vezérli az egyik legtipikusabb magyar kaméleont, azt mindenki tudja ebben az országban, aki csak egy kicsit is követi a közélet alakulását. Önmagáért beszélő tény, hogy az MSZMP politikai bizottsági tagságától eljutott az MDF képviselőjelöltségéig. Közben szervezte, majd otthagyta a reformköröket, az MSZP-t, a Demokratikus Magyarországért Mozgalmat és a Nemzeti Demokrata Szövetséget.

Bármi legyen is a téma, a köpönyegforgatók mintaképe mindig magáról beszél. Lássuk csak, idézzünk az interjúból: „A rendszerváltás idején azzal tehettem a legtöbbet az akkor szerveződő ellenzékért, hogy az MSZP kötelékében folytattam saját harcomat... A párthűséget én a legsötétebb bolsevik elvnek tartom... Egyetlen pártot roncsoltam szét, az MSZMP-t, amelynek negyven évig tagja voltam... Azt szeretném segíteni, hogy a választások után az MDF újra számottevő tényezője legyen a politikai életnek."

Nem folytatom, mert félek, elragadtatom magam. Ezek után a megalkuvók éllovasa még kijelenti – jóllehet fentebb cáfolta ennek létjogosultságát –, hogy „baloldali vagyok". Még ez hiányzott! Ezután már csak azt írhatom ide: No comment. *(Dialektika, 1998. február)*

A munkásokról, a munkásságról

„S a munka ne legyen robot csak,
De himnusza a dolgozóknak!"
(Juhász Gyula)

Egy könyvről

Már nem először esik meg velem, hogy keresek valamit a könyvespolcomon, s közben olyan könyv kerül a kezembe, amely jobban felkelti az érdeklődésemet, mint az, aminek a kutatásába belekezdtem. Most is így jártam. A könyv, amelybe „belebotlottam" az Órák, napok, évek címet viseli. Alcíme: Írók munkásokról. A Kossuth Könyvkiadó jelentette meg 1975-ben. A munkásokról szóló elbeszéléseket egybegyűjtő antológiát *Erki Edit* válogatta és szerkesztette.

Harminc évet ölel át a huszonhat szerző huszonhat műve. Olyan írók szerepelnek a tanulságos, szép olvasmányt nyújtó novelláskötetben, mint *Déry Tibor, Mesterházi Lajos, Sarkadi Imre, Galgóczi Erzsébet, Karinthy Ferenc, Örkény István*, s a ma is élő alkotók közül *Fejes Endre, Kertész Ákos, Moldova György és Szakonyi Károly. Bertha Bulcsú* például a vasutasokról ír az Elakadtak a vonatokban, *Nagy Lajos* retusálatlan életképe pedig azt mutatja be a Mindennapi utazásban, hogy a nyiladozó munkásöntudat miként ütközik a visszavonuló úri mentalitással.

A szigorúan válogatott igényes írásoknak érvényes mondanivalójuk van. Közös nevezőjük, hogy mindegyik novella a munkásember, a munkásság életéről, munkájáról, gondolkodásáról, magatartásáról, mentalitásáról szól – szépítés nélkül. Nem örvendező, nem problémamentes írásokról van szó, hanem olyanokról, amelyekből reális képet kaphat a mai fiatal nemzedék arról, hogyan éreztek, miért bánkódtak, mit akartak, milyen új tulajdonságokat csillantottak fel a munkások 1945 és 1975 között. Bizony, nem titkolható nosztalgiával gondol az ember arra, hogy voltak idők Magyarországon, amikor a kétkezi munkás, a munka világának főszereplői irodalmi alkotások témái és hősei lehettek.

Egy konferenciáról

A Baloldali Alternatíva Egyesülés szervezésében került sor a

Kossuth Klubban arra az eszmecserére, amelynek tárgya a munkások, a munkásság mai helyzetének áttekintése volt. Az érdeklődő közönség bevonásával ismert politológusok, filozófusok, szociológusok, történészek próbálták a magukkal hozott és a helyszínen felvetődött kérdéseket megválaszolni. Hogy milyen sikerrel, azt nehéz lenne megmondani.

Mi történt a magyar munkásággal? – kérdezte, s adta meg mindjárt az alaphangot a vitavezető *Krausz Tamás* történész, aki véleményezte is a maga által feltett kérdést és feladatot is adott. – Perifériára szorult a munkásság – mondta. Átfogó kutatásra lenne szükség, nemzetközi méretekben.

Tamás Pál szerint a munkásságon belül rétegek, munkáscsoportok vannak, s ezek különböznek egymástól kulturális körülményeikben, életmódjukban. Az igazi különbségek, a „mély lövészárkok" a szakmunkások és a többiek között fedezhetők fel – állapította meg a szociológus. – Magyarországon ma van régi és új ipar. Az utóbbiban lényegesen magasabbak a munkabérek. A külföldi tőke 80 százaléka zöldmezős beruházás.

– Nem egy Magyarország van, hanem több — vélekedett *Laki László*. – Nincs egységes munkaerőpiac. Kényszer a többlábon állás: az, hogy többféle munkát vállaljanak az emberek, már akinek erre lehetősége van. Például olyan, mint a „Kinder Művekben", ahol a Kinder-tojást rakják össze minimálbérért. Legsúlyosabb helyzetben a tartósan munkanélküliek vannak, akiknek már öt-hat éve nincs állásuk. A munkásságnak sajnos gyenge az érdekmegjelenítő képessége. A sodródás a jellemző.

– A munkások lekerültek a történelem színpadáról – állította *Thoma László*. – A társadalom atomizált. Hiányzik az önvédelmi képesség és a politikai kultúra. A privatizáció egyik legnagyobb vesztese a munkavállaló.

Böhm Antal azt érthetőnek tartotta, hogy az Antall-kormány nem foglalkozott a munkásokkal, de hogy a szocialista párt és a Horn-kormány sem törődik velük, ez nagy kérdés – mondta a szociológus. Manapság a munkavállalókról beszélnek, s közben tündököl a középosztály. Kutatni kellene ezt az egész témakört. A társadalom 30 százaléka leszakadt, elképesztő állapotokkal találkozhatunk vidéken, ahol az emberek nincsenek versenyhelyzetben, piac-közelben. Egyetlen

lehetőség a feketegazdaság, a bűnözés. Elszomorító a falupusztulás.

A vitában résztvevő szakértők megfogalmazták véleményüket a szakszervezetekről is. A legjellegzetesebb mondatok így hangzottak: feladták az érdekvédelmet. A szakszervezeti vezetők bementek a parlamentbe, integrálódtak a hatalomba. Gyengék a szakszervezetek. Miközben az intézmények elitcsoportok érdekeit védik, aközben a szakszervezetek tarkabarka képet mutatnak, létükért harcolnak. Igaz, Nyugat-Európában is felszínre kerültek az érdekvédelmi szervezetek belső problémái. Felvetődik a kérdés: a globalizálódás erősödésével lehetséges-e egyáltalán az érdekegyeztetés nemzeti keretek között? Több figyelmet kellene fordítani a munkáshagyományok megőrzésére, ápolására.

Tallózás a hozzászólásokból. Kérdések: Elárulták a munkásokat? Képtelenek megszervezni magukat a melósok? Jelzés: a munkás szó lassan kiveszik a szóhasználatunkból. Megállapítás: a munkás úgy ki van szolgáltatva, mint még soha. Ajánlás: vegyük át a Nyugat fejlett munkásszervezeteinek a tapasztalatait.

Egy kitüntetésről

A Szabadság című lap egyik olvasóleveléből tudtam meg, hogy március 15-én kitüntetett tudósok, művészek, politikusok, jogászok mérnökök, vezérigazgatók, egyházi vezetők hosszú sorában a lap egyik olvasója felfedezett egy asztalos szakmunkást is. Igaz, hogy a hosszú lista legvégén szerepelt a neve, és ő is az Országházban végzett több évtizedes tevékenységéért kapta meg a Magyar Köztársaság Ezüst Érdemkeresztet.

Elgondolkodtató, mi több, felháborító az, hogy az utóbbi hét-nyolc évben ilyen látványos mellőzésben részesüljenek a kétkezi munkások. Akkor, amikor a mai köztársaságban annyi kitüntetést osztogatnak, mint amennyit megközelítőleg sem adtak a tegnapi népköztársaság idején. A kevesebből is többen kaptak azonban kitüntetést a munkások, a parasztok, a kisemberek. Nem is akármilyet. A Kossuth-díjasok között is szerepeltek munkások, ami most egyszerűen elképzelhetetlen. Talán provokációnak is minősülne, ha valaki ilyen javaslatot tenne. Emlékezzünk erre is, most 1998 márciusában, amikor 50. évfordulója van az első Kossuth-díjak odaítélésének. *(Vasas, 1998. április)*

Csillag a naptárban

Az emlékezés és a tiszteletadás éppoly emberi dolog, mint a felejtés és a nemtörődömség. Emlékezni jó a kellemes élményekre. Emlékezni kell mindazon eseményekre, amelyeknek értékei megőrzésre érdemesek, amelyeknek tanulságai, üzenetei éltetik, serkentik a következő nemzedékeket.

Ilyen ünnep május elseje, ami újra eljött. Ahogy énekeltük egykoron: „Itt van május elseje..." Ránk köszöntött orgonavirágzáskor e várt, esős-napos tavaszünnep, a munka, a nemzetközi szolidaritás e kedves napja, harcos seregszemléje.

Eljöttünk mi, mai szakszervezeti aktivisták is ide, a rendszerváltás fordulóján felállított emlékoszlop elé, hogy tisztelegjünk elődeink, az 1886-ban tüntető és kivégzett chicagói munkások előtt, fejet hajtsunk azok előtt a budapesti proletárok előtt, akik 1890-ben először ünnepelték meg május elsejét, itt a Városligetben. S azóta, mint tudjuk, az úttörők utódai és követőik 108 éven át eljöttek minden esztendőben, hogy itt találkozzanak és erőt merítsenek további küzdelmeikhez a rövidebb munkaidőért, a magasabb bérért, a szociális biztonságért.

Ez a tény önmagában is kifejezi május elseje nagyságát és erejét, mert miben rejlik ez az erő, mit sugall az ünnep eszmeisége? A munkások, a dolgozó emberek összefogásának, egységének akaratát, az élet- és munkakörülmények javításának szándékát, az emberi bánásmód követelését. Figyelmeztetés a kizsákmányolás, a kiszolgáltatottság elutasítására, felkiáltójel az emberi méltóság megerősítésére.

Május elseje olyan értékeket hordoz magában, mint a szabadság, a demokrácia, a társadalmi igazságosság, az egyenlőség, a testvériség, a közösségi szellem, az „Egy mindenkiért, mindenki egyért!" jelszava. Ezért nem lehet eltörölni, miként annyian s annyiszor akarták már. Ezért nem sikerült a politikai törpéknek eljelentéktelenníteni, sörösvirslis majálissá lefokozni, igazi szellemiségétől megfosztani, miként azt egyes műkedvelő politikusok szeretnék megtenni.

Jellemző, hogy most olyan liberális és konzervatív jobboldali pártok is megemlékezéseket tartanak országszerte, amelyek nemrég még a naptárból is kitörölték volna ezt a – számukra ingerlő, nemszeretem – napot, s a májusi hónapot legszívesebben mindjárt másodikával kezdték volna.

Hiába duzzognak és különcködnek – ilyen-olyan okok miatt – egyes szakszervezeti konföderációk tisztségviselői, május elsejének kohéziós ereje nem apad el. Varázsa évről évre fölfénylik, és jó kedvvel, barátsággal, bizakodással ajándékozza meg a szórakozni, demonstrálni vágyó embereket. Az ünnep megerősíti önérzetünket, dúsítja elszántságunkat a munkavállalók, nyugdíjasok érdekeinek védelméhez és képviseletéhez.

Május ünnepe él apáink és nagyapáink emlékében, és élni fog gyermekeink, unokáink tudatában, lelkében is, mert vonzását nem lehet kisatírozni az emberi szívekből és agyakból. Amíg szemben áll a tőke és a munka, amíg lesznek ennyire gazdagok és ennyire szegények, amíg megmaradnak ekkora jövedelemkülönbségek és egyenlőtlenségek, amíg a puszta megélhetés lesz a legfőbb gond, addig lesz munkaharc és érdekvédelem, lesz május elseje!

Nem engedjük bántani és megalázni a munkásmozgalom hagyományait, nem engedjük elvenni tőlünk május elsejét! Őrizzük és védjük – jobban, mint rendőrök a közbiztonságot.

Kíváncsiak lennénk, mit mondana az idei május elseje alkalmából József Attila, ha élne? Mi nem vagyunk költőzsenik és újsütetű Cicerók sem. Mi csak annyit mondhatunk – s talán ez sem kevés: – szeretünk téged, május elseje. Tetszel nekünk, mert szép az arcod, fontos vagy számunkra, mert kifejezed azt, amit gondolunk és akarunk. A naptárban – a világi és egyházi ünnepek között – te vagy számunkra az egyik legfényesebb csillag.

(Elhangzott a városligeti emlékkő koszorúzási ünnepségén 1998. április 30-án)

Értékrend – érdekvédelem – szakszervezet

A Postás Szakszervezet vitafórumán elhangzott előadás

A cím két utolsó szavát – érdekvédelem, szakszervezet – itt aligha szükséges magyarázni. Az első fogalomról – értékrend – azonban már kicsit bővebben kell szólni. A három címszó – értékrend – érdekvédelem – szakszervezet – összefüggése pedig már megér egy misét. Vagyis egy szellemi tréninget.

Lássuk, *mi az érték?* Tudatforma, amelyben az értékelő viszonya

fejeződik ki a valósághoz. Érték az, amit hasznosnak, jónak, eredményesnek tekintünk. Irányultság, attitűd, ami felé törekszünk. Az értékek eszmei természetű fontosságok az emberek számára, a szükségletekhez és az érdekekhez fűződő orientációs kiválasztási szempontok. A dolgoknak általunk tulajdonított minősége. Érték persze nemcsak dolog lehet, hanem szakma, képesség, jellemvonás, egy csinos női arc is és sok minden más. Az értékek nem egyszerű dolgok: *sokoldalúak*, többértelműek, ellentmondásosak. Objektívek és szubjektívek, értelmiek és érzelmiek. Közös vonásuk, hogy középpontjukban a *minőség* áll.

Mi az *értékrend?* Azt foglalja magában, hogy az egyén, a csoport, a szervezet milyen célokat tart fontosnak, milyen ideálokat, példákat, magatartásformákat tekint követendőnek, milyen eszközöket és módszereket tart elfogadhatónak. Az értékrend iránytű „turistajelző" életünk tájain, minta, norma, mérték, szabályozó eszköz. Támpont a tájékozódáshoz, a választáshoz, a gondolkodáshoz, a cselekvéshez. Nélküle nehezen képzelhető el a tudatos egyéni és közösségi élet. Védelmet nyújt az embernek, tartalmat ad az emberi méltóságnak.

Nézzük, milyen viszonyban vannak *az értékek és az érdekek?* Gyakran keverednek és összefonódnak. Az a jó, ha az egyéni érdekek egybevágnak a kívánatos értékekkel. Nem helyes olyan értékeket hirdetni és támogatni, melyeknek ellentmondanak az emberek érdekei. Az értékrendszer nem épülhet másra, mint az érdekekre, ám ez nem jelentheti az érdekek fetisizálását, mindenekfölöttiségét.

Melyek az értékek főbb fajtái és területi? Ilyen alapérték maga az emberi élet, az egészség, a rend, a közjó, a béke, a munka, a létbiztonság, a család, a közösség, a képzettség, a tudás, a hazafiság, a nemzetköziség. Fontosak a természeti értékek, a gazdasági, a politikai, az erkölcsi, a kulturális-művészeti értékek, továbbá a köznapi értékek, az emberi értékek. Nagy jelentőségű a tájékozottság, az információ értéke, különösen napjainkban, a video, a számítógép korszakában, amikor megjelent az internet.

Beszélhetünk-e szakszervezeti értékekről? Igen, a felsoroltak mellett, velük együtt vannak sajátos szakszervezeti értékek. Ilyenek az összefogás, a szolidaritás, a szervezett erő, s a legnagyobb érték a szakszervezeti egység mint a sikeres érdekvédelem és érdekérvényesítés legfőbb feltétele.

Mit tarthatunk a szakszervezeti tisztségviselő legértékesebb tulajdonságainak? Az általános, örök emberi értékek – a tisztesség, a becsület, a türelem, a pontosság, az őszinteség, a szótartás, az udvariasság stb. – mellett az érdekvédő legfőbb tulajdonságai a szociális érzékenység, az empátia, a konfliktustűrő- és megoldó képesség, a kommunikációs készség, a mozgalmi véna, a politikai kultúra, a vitakészség, a munkaügyi és jogi jártasság, s nem utolsósorban egy-két szakma alapos ismerete, idegen nyelv tudása.

Változó értékek

Az alapértékek összefüggenek harmóniára törekednek egymással, de feszültség is van közöttük. Értékek mindig vannak, de – időnként, koronként, területenként – változnak is a történelem alakulásában. Milyen nagy volt például a művészet szerepe az itáliai reneszánszban, vagy a technikáé az angol ipari forradalomban!

Vegyük az öregek példáját. A régebbi korokban – sok helyütt ma is – az idős ember egy kicsit a bölcs szinonimája volt, s ez kifejezésre jutott a „vének tanácsainak" működésében is. Az idős embert kötelező tisztelet övezte. Ennek az a szokás sem mond ellent, hogy egyes helyeken az idős emberek magatehetetlenségük végső fázisában felmennek a hegyre meghalni.

A XX. század végén nem könnyű öregnek lenni sehol a világon. És itt nem pusztán anyagi nehézségekről van szó. Hanem arról, hogy ha valaki elért egy tisztes kort, rövidesen kiderül, hogy az általa választott és követett értékek már nem érvényesek, használhatatlanok a gyermekek, az unokák számára. Különösen így van ez a mi „huzatos" régiónkban Közép-Kelet Európában, Magyarországon, ahol – felsorolni is rémisztő – micsoda változások és milyen gyors egymás-utánban történtek a mögöttünk hagyott évtizedekben: a Monarchia felbomlása, az első világháború, az 1918-as polgári demokratikus forradalom, az 1919-es Tanácsköztársaság, a Horthy-korszak, az 1929-es gazdasági válság, a második világháború, az újjáépítés, a Rákosi-korszak, 1956, Kádár-korszak, 1989-90-es rendszerváltás Horthy újratemetésével, a szovjet csapatok kivonulásával és az amerikai katonák bejövetelével.

Ha csak a rendszerváltás előtti és utáni időszakot vesszük, láthatjuk hogyan változott az értékrend. Tervgazdaság helyett piacgazdaságnak nevezett kapitalizmus, egy párt helyett több párt, egy Szaktanács

helyett hat szakszervezeti konföderáció. Azelőtt azért fizettek hűségjutalmat, hogy minél tovább maradjanak az emberek a vállalatnál, most meg azért kapnak végkielégítést (ha kapnak), hogy minél hamarabb tűnjenek el a csődbe jutott, privatizálandó, leépítendő cégektől, társaságoktól.

Korábban erény volt a hűség, a szerénység, kitüntetett érték volt a humán műveltség, a közösségi szellem, tömegessé vált a társadalmi munka. Napjainkban felerősödött az individualizmus, az önzés, elterjedtek az egyéni túlélési technikák, meggyengült a szolidaritás, divat lett a rámenős agresszivitás, a „lenyúlás". Igaz, felértékelődött a vállalkozó szellem, az alkalmazkodó képesség, a konvertálható szakmai tudás, az idegen nyelv ismerete, megjelent a civil kurázsi, nagy érték lett a kapcsolati tőke. Elgondolkodhatunk azon, hogy mi kellett a karrierhez, melyek voltak az érvényesülés útjai-módjai egykoron és most?

Eltűnődhetünk és vitatkozhatunk persze azon is, hogy milyen az alkotó, teremtő munka becsülete? Mit jelent az, hogy „jogszerű, de erkölcstelen". Amikor a köztulajdon volt nyomasztó többségben, akkor azt mondtuk, azért lopnak az üzemekben, a hivatalokban, a téeszekben az emberek, mert nem érzik magukénak a társadalmi, az állami tulajdont. Most, amikor már vannak tulajdonosok és a magántulajdon dominanciája érvényesül, miért lopnak többen és többet? Ha demokráciában és jogállamban élünk, akkor miért nő a bürokrácia, miért burjánzik a korrupció, miért ilyen sok a felderítetlen visszaélés, miért ilyen mértékű a bűnözés, miért olyan a közbiztonság, hogy félnünk kell otthon, az utcán, féltenünk kell a betörőktől a hétvégi nyaralóinkat (ha vannak).

És folytathatjuk a kérdéseinket: *értékváltás vagy értékválság* zajlik körülöttünk és bennünk? Mi a jó és a rossz a multinacionális vállalatok jelenlétében? Mi jellemzi a tőke-munka viszonyát, ellentétét manapság? Hol van a munkásság? Lehet-e, kell-e politizálnunk a szakszervezetekben. Beszélhetünk-e egyáltalán bal- és jobboldaliságról? Minek a platformok az érdekképviseletekben? Azért, hogy megosszák a tagságot? Miért mennek a szakszervezeti vezetők a parlamentbe, miért van szükség az MSZOSZ és az MSZP együttműködési megállapodására?

„Ostorcsapás az önérzeten"

Tudjuk, érezzük, hogy tele vagyunk kételyekkel, dilemmákkal,

hiszen a létbizonytalansággal arányos a tudati bizonytalanság, a dolgok, a jelenségek, a fogalmak értelmezésének zűrzavara. Ezért is adtam ki legújabb könyvemet, hogy valamelyest hozzájáruljak a gondolkodtatáshoz, a közös töprengéshez, a félreértések tisztázásához. Szándékom az volt e kötettel, hogy hozzászóljak a rendszerváltás és a baloldaliság összefüggéseihez. Bizonyítani szeretném, hogy jóllehet a magyar társadalom többsége változást akart a nyolcvanas évek végén, de nem mindenki akart rendszerváltozást, és főként nem ilyet kívánt.

Ezt megmutatta az eufórikus hangulat viszonylag gyors lelohadása, a csalódás, a kiábrándulás a kilencvenes évek elején. Ezen nem csodálkozhatunk, hiszen megéltük: szinte máról-holnapra berobbant a csodaszernek tekintett szabad piac, a radikális gazdaságpolitika, a monetarizmus, vagyis a követelés: az állam vonuljon ki mindenhonnan! Ezeket erősítették a nagy pénzekért behívott nyugati „szakértők" a maguk sajátos tanácsaikkal, amelyek nélkülözték a magyar valóság ismeretét.

Az eredmény ismert: drasztikusan visszaesett a nemzeti jövedelem, folytatódott az ország eladósodása, 1989-hez viszonyítva 20 százalékkal csökkent az életszínvonal, megszűnt másfélmillió munkahely, s mindezt – a jobboldali dáridó légkörében – heves szakszervezetellenesség kísérte.

A válogatott cikkgyűjteményt tartalmazó *Ostorcsapás az önérzeten* című kötet másik funkciója, hogy próbáljuk kicsit feloldani a baloldaliság körüli félelmeket, a szemérmességet, oszlassuk el a félreértéseket, a torzításokat, a kuszaságot. Ezért tettem kísérletet arra, hogy a baloldal minden áramlata, változata szerepeljen benne, és amennyire lehet, ontsünk tiszta vizet a pohárba: mi a baj, ki a baloldali, melyik a baloldali párt, milyen a baloldali politika, s felmutassuk a baloldali értékeket, a baloldali szellemiséget, a baloldaliság lényegét.

Eszerint: a szociális érzékenység fontos, de nem meríti ki a baloldaliság fogalmát; mint ahogy a szegénység, a nyomor sem egyenlő a baloldalisággal. Az elesettek, az alávetettek, a kirekesztettek támogatása része a baloldaliságnak, de nem teljessége. A baloldaliság nem egyszerűen a baloldali értékek – a szabadság, a demokrácia, az esélyegyenlőség, a társadalmi igazságosság, a szolidaritás, a közösségiség, a kritikai szellem, a kultúra, a környezetvédelem – számtani összege. A baloldaliság szellemi alapállás, gondolkodásmód és magatartásforma,

szemlélet, életérzés, stílus, hagyomány, egyszersmind praxis is. Olyan, amely szemben áll mindenfajta kizsákmányolással és privilégiummal, harcol az embert lealacsonyító nézetek, a nacionalizmus, a fajgyűlölet ellen, küzd a munka jogáért, a közjóért, az emberi méltóság tiszteletben tartásáért.

Vannak, akik kétségbe vonják a bal-jobb kategóriapár létjogosultságát, elavultnak, túlhaladottnak tartják, holott a francia forradalom óta, több mint 200 éve kiirthatatlan a mindennapi szókészletből, a politikai irodalomból.

A baloldaliság nem tudományos fogalom, de nem is parttalan gumifogalom; körülírható, használható kategória. A kultúra fogalmára sincs pontos, mindenki által elfogadott definíció, mégis mindenki tudja, miről van szó, ha azt hallja, hogy kultúra.

A baloldali értékek nem választhatók el mereven egymástól. Gyakran keverednek a liberális és konzervatív értékekkel is. Nem véletlen a figyelmeztetés: a baloldal sokszínű. Mindent egybevetve a baloldaliság a politikai kultúra része, a szellemi érdekvédelem alapja, átszövi az egész szakszervezet-politikát. Ilyen értelemben beszélünk szakszervezeti baloldaliságról.

Politikamentesen?

A szakszervezet nem politikai, hanem érdekvédelmi szervezet. Önálló, független szervezet, egyben mozgalom is, amelynek tagsága – világnézete, politikai beállítottsága, kora, iskolai végzettsége, szakmája, ízlése szerint – különböző, heterogén összetételű. Ezt azonban nem ajánlatos leszűkítetten, csak önmagában értelmezni, hiszen a szakszervezet nem légüres térben működik, hanem adott hazai és nemzetközi körülmények között.

A szakszervezet azonban nem csupán érdekvédelmi, hanem társadalmi szervezet is. Vannak szociális partnerei – kormányszervek, munkáltatók, tulajdonosok –, akikkel együttműködik az érdekegyeztetés fórumain, miként együttműködik a munkaharc folyamataiban a civil szervezetekkel, a kamarákkal, és kapcsolatot tart a politikai pártokkal, a különböző hazai és nemzetközi szervezetekkel, közéleti tényezőkkel.

Attól tehát, hogy a szakszervezet önálló és független, még nem semleges az érdekkörébe vágó eseményektől, körülményektől, a

munkaügyi anomáliáktól. Attól, hogy a szakszervezet nem politikai szervezet, még nem politikamentes, hiszen az érdekképviselet, az érdekérvényesítés s általában a munkaharc, a munkahelyi konfliktusok sem mentesek a politikától. Talán a múlt év végi, az idei év eleji postás bérharc, a húzd meg, ereszd meg tárgyalások, a sztrájkkészültség, a megállapodás kompromisszuma politikamentes volt? A posta árus lapterjesztésnek a privatizációja talán mentes a politikától?

Beszélni kell erről, mert a kapitalizálódó hatalmi elitnek érdeke a tömegek depolitizálása, és nem érdeke a harcos munkásmozgalmi, szakszervezeti hagyományok ápolása, mert azt is – még Horn Gyula is – elavultnak tekinti. Beszélni kell erről, mert nálunk most kordivat a *szégyenlős baloldaliság*, a bátortalan, óvatos politizálás, a szakmaiság, a szakértőség túlhangsúlyozása, holott a klasszikus értelmiségfelfogásban együtt van a szakmaiság és a politikusság. Az ügyeletes divatokhoz pedig annyit: az látszik helyes magatartásnak, ha nem helyezkedünk velük szembe, de nem is akarjuk túllicitálni azokat.

Beszélnünk kell az említett problémakörről azért is, mert nem árt kissé bátrabb, markánsabb véleménynyilvánításra ösztönözni magunkat. Beleértve azt is, hogy merjünk gondolkozni, merjük visszautasítani a szakszervezeteket ért támadásokat. Mert hogy ilyenek is léteznek. Tapasztalhatjuk a saját környezetünkben, a sajtóban, a különböző fórumokon, a munkahelyeken.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy egyes nyugati országok egyetemein tanítják a szakszervezet-ellenes módszereket. Azt, hogy miként kell felbomlasztani a szakszervezeteket, hogyan lehet leszerelni a sztrájkbizottságokat, létrehozni „szakszervezetmentes övezeteket", mivel lehet megvenni, lefizetni – autóajándékozással, felügyelőbizottsági tagsággal – a hangadó, meghatározó tisztségviselőket.

Vannak más jelzések is. Szőke Károlytól, a vasasszakszervezet alelnökétől hallottam egy minapi előadásában a lehangoló információt: sok családban szakszervezet-ellenes légkör uralkodik. A szülők arról beszélnek gyermekeiknek, hogy a szakszervezetek elárulták őket, a apák megtiltják fiaiknak-lányaiknak, hogy szakszervezeti tagok legyenek. Fiatalság nélkül pedig nincs utánpótlás, nincs mozgalom.

Nemrég egy filmvetítéssel összekötött vitát vezettem, amely „A munkásosztály a kapitalizmusba megy" címmel a szekszárdi húsosok sztrájkjáról szólt. Ültek a közönség soraiban olyanok, akik könnyeztek,

másoknak elszorult a torkuk, nemegyszer felháborodott hangok hallatszottak a sorok közül. A legtöbb hozzászóló – a munkások naivitása, hiszékenysége, kiszolgáltatottsága és becsapása láttán – a szakszervezetek képviselőinek tétova, erőtlen szereplését kifogásolta.

Nem azt mondom, hogy direkt, napi pártpolitikát folytassunk, priméren politizáljunk, de kérdezem ismét: lehetünk-e adott esetben semlegesek, politikamentesek? Olyankor például, amikor éppenhogy körvonalazódik a potyautas-probléma megoldása a szakszervezetben – mármint, hogy a szervezeten kívüli munkavállalók is járuljanak hozzá az érdekvédelem költségeihez –, máris kritikai össztűz zúdul a javaslatra Bossányi Katalin és mások tollából. A vád: „épületes ötlet", „szereptévesztés".

A szakszervezetek és a pártok

A szakszervezet nem a hatalom része, hanem hatalmi ellensúly. A szakszervezetnek van jelzőszerepe, kontrollszerepe és nevelő szerepe – ha ezekről, különösen az utóbbiról, mostanában nem is igen beszélünk. A nevelőszerepen elsősorban az értékek védelmét és tiszteletét értem. Földes György, a Politikatörténeti Intézet igazgatója pedig az MSZOSZ konferenciáján a szakszervezetek közösségteremtő funkciójának fontosságát hangsúlyozta.

Nem árt, ha megerősítjük magunkban: a szakszervezet az egyik legszebb, legemberibb szervezet. Mindent az emberért, annak segítéséért, élet- és munkakörülményei javításáért tesz. Más oldalról ez azt jelenti, hogy fellép az embertelenség, a megaláztatás, a kiszolgáltatottság ellen. Ebből a felfogásból táplálkoznak a szakszervezetek gyökerei, erről szól egész történetük.

A szakszervezeteknek is van értékrendjük – ha ez nem is tudatosul bennünk. Erre épül a szervezet célja, tevékenysége, ezt tükrözik eszközeik, módszereik, testületeik és tisztségviselőik. Az értékrend pilléreire épülnek az érdekvédelem törekvései, prioritásai. Ilyen értelemben a szakszervezet rendszer-független, ha nem is abszolút értelemben, mert közelebb áll azokhoz a pártokhoz, kormányokhoz, szervezetekhez, amelyek a legtöbbet tesznek a munkavállalókért, az érdekvédelem feltételeinek javításáért. Itt is érvényesülnek az érzelmi elemek, a rokonszenv-ellenszenv ellentétpárja.

Mint tudjuk, több mint száz éve a leginkább munkavállaló- és szak-

szervezetbarát pártok a szocialista-szociáldemokrata pártok, ami természetes, hiszen világnézeti közösség köti össze őket. Ez végig követhető a XIX. század végétől napjainkig. Gondoljunk például arra, hogy kik kezdeményezték és hozták 1990-94 között a szakszervezet-ellenes parlamenti törvényeket, és kik küzdöttek ellene? Kik akarták szétverni az MSZOSZ-t? A parlamentben csak az MSZP, azon kívül pedig a Munkáspárt és az MSZDP emelte fel a szavát.

Az már más kérdés, hogyan viselkedett az MSZP az után, hogy a munkavállalók, a szakszervezeti tagság hathatós támogatásával 1994-ben hatalomra került. Mintha megfeledkezett volna erről a támogatásról, a szakszervezetek szerepéről. Jelen voltam az MSZP Szociáldemokrata Társulásának azon az ülésén, ahol *Békesi László* – mások bólogatása közepette – meghirdette: nem a múltat képviselő, konzervatív szakszervezeteket kell az első számú szövetségesnek tekinteni, hanem az újra leginkább fogékony, jövőre orientált ifjúságot.

Emlékszünk az 1994-95-ös időkre, arra, hogy a nagyobbik kormányzópárt – a szűk mozgástérre hivatkozva – miként jegelte a baloldali értékeket, hogyan hozta meg a kormány döntését a Bokros-csomag indításáról, a szakszervezetek megkérdezése nélkül, hogyan feledkeztek el olyan, a szakszervezetek működési feltételeit javító intézkedésekről, amelyek még pénzbe sem kerültek volna.

Mindez hűvössé, kritikussá tette az MSZOSZ-MSZP viszonyát, ám a kölcsönös bírálatok és a távolságtartás után megkezdődött a tisztázó párbeszéd, amelynek eredményeként megindult a közeledés, a választások előtt ismét létrejött az együttműködési megállapodás, beleértve a szakszervezeti vezetők parlamenti képviselővé jelölését is.

Ilyen előzmények után ne csodálkozzunk azon, ha fenntartások kísérik a szakszervezetek és a pártok kapcsolatát, az MSZOSZ és az MSZP együttműködését, és ellenérzések fejeződnek ki a szakszervezeti vezetők pártlistákon történő képviselőjelölésével kapcsolatban. Másfelől azonban – az érzelmek helyett az észérvekre, a rációra figyelve – be kell látni, hogy a szakszervezeteknek is szükségük van szövetségesekre, hiszen ez is történelmi tapasztalat. Minden fórumot, szervezeti keretet, együttműködési lehetőséget ki kell használni az eredményesebb érdekképviseletért. Ilyenek – s közülük a legjelentősebbek – az Országgyűlés és a tb-önkormányzatok, továbbá a kamarák, az egyesületek stb.

Mellesleg nem az a baj, hogy az érdekvédők bekerülnek a parlamentbe. Ez kitüntető alkalom, jótékony adottság. Kérdés, ki tudják-e használni a törvényhozás kínálkozó lehetőségeit, az érdekvédelem javára képesek-e kamatoztatni a kapcsolati tőkét? Csak remélni tudjuk – de hinni akarjuk –, hogy az jobban sikerül a következő ciklusban, mint a most befejeződőben. Többet és jobban szerepelnek majd, mi is többet hallunk majd róluk és a munkavállalók, a nyugdíjasok is többet profitálnak parlamenti munkájukból.

E gondolatmenet végén rögzítsük: minden pártnak van valamilyen szakszervezeti kötődése. MSZOSZ-en kívüli szakszervezetektől is vannak parlamenti képviselőjelöltek. A szakszervezeteket és a szocialista mozgalmakat hasonló, vagy azonos értékrend kapcsolja össze. A szakszervezetek és a pártok viszonya jelenleg meglehetősen rendezetlen, problematikus, ezért további elméleti munkára, tisztázó vitákra van szükség.

Kérdezzünk!

Az értékvilág sajátja, hogy az értékek változnak, módosulnak. Az értékek nem valósulnak meg maguktól. Ha a kívánatos érték nem teljesül, nem biztos, hogy az érték tartalmán kell változtatnunk. Az értékek száma gyarapszik is. Új, jelentős értékként kezelhetjük a minőséget és a mértéket. Nem véletlen, hogy az utóbbi időben nemcsak a termékek, a munka minőségéről beszélünk, hanem az *élet minőségéről* is.

Az értékeket azonban nem elég ismerni, értelmezni, alkalmazni is tudni kell. A szabadságról sem csak papolni illik. Nem árt tudnunk – Heltai Jenő szavaival –, hogy a szabadság nem perzsavásár. Nem egyenlő a szabadossággal. És van szervezkedési szabadság is, amit tudomásul kell venniük a multiknak és a túllihegő magyar menedzser uraknak is.

A demokráciára csaknem mindenki igent mond, ám hajlamosak vagyunk arra, hogy azt értsük rajta, amit akarunk, csak a lényeget felejtjük el. Azt, hogy a demokrácia eredeti jelentése: *néphatalom.* Az sem elhanyagolható, amit Bibó István tanít: a demokrácia egyenlő azzal, hogy „nem félni". Beleszólni és nem félni. És persze nemcsak képviseleti demokrácia van a világon, hanem közvetlen demokrácia is.

Sok szó esik az emberi jogokról. Az USA Külügyminisztériuma minden évben közzéteszi értékelését arról, hogyan érvényesülnek az

emberi jogok a világ egyes országaiban, így nálunk is. Ez önmagában is különös és vitatható, ám az sem hallgatható el, hogy miközben nagy hangsúlyt kap a másság és a kisebbségi probléma, aközben nem beszélnek *a legfőbb emberi jogról, a munkához való jogról*, az élet alapjáról, a megélhetés fő forrásáról.

Jacuqes Derrida, korunk egyik legnagyobb élő filozófusa a világ tíz legfőbb baja között az első helyen jelölte meg a *munkanélküliséget*. Munkanélküliekből az EU országaiban 20 millió van. S mint tudjuk, a munkanélküliség nem pusztán állástalanság, hanem olyan hátrányos élethelyzet, amelyben fölöslegessé válik, leértékelődik az ember, szétroncsolódik a személyiség, széthullik a család, különösen, ha tartós munkanélküliségről van szó.

Nem véletlen, hogy az érdekvédelmi munkában az elsők között szerepel a foglalkoztatás, a bér és a jövedelem, valamint a szociálpolitika.

Az értékek kiválasztásában és megítélésében a szakszervezeti tisztségviselőnek az segít, hogy mindenhez a szociális klíma felől közelít, és azt kérdezi magában: kinek az érdeke? Az erre adott helyes válasz a jó döntés legfőbb feltétele.

Konkrétan: nem elég egyenlőséget hirdetni, azt is meg kell jelölni, hogy milyen legyen. Nem elég szolidaritásról beszélni, azt is tudatni kell, kivel és mennyire szolidarizálunk. Nem elég rendet követelni, hozzá kell tenni, *milyen rendet, milyen módon*. Nem elég közösséget kívánni, tisztázandó, milyen államot akarunk, milyen kapitalizmust szeretnénk (és leginkább) nem szeretnénk, hiszen ez még nem dőlt el teljesen.

Mondjunk nemet az álhumanizmusra, az áldemokráciára, de a demagógiára, a féktelen önzésre, az agresszív magatartásra, a mindenen átgázoló, mohó hatalomvágyra. Ismerjük el: kell a külföldi tőke, de legyünk kíváncsiak arra is, hogy *mennyi* profit megy ki az országból. Tudomásul vesszük a tőkések jelenlétét, ám érdekel bennünket a munkásember sorsa is. Az adózást nem takaríthatjuk meg, de vajon el kell-e fogadni ekkora jövedelmi különbségeket, ilyen aránytalan adózást?

Érdekes hallani a privatizáció, a stabilizáció sikereiről, de csak sikerről van-e szó? Hol vannak a privatizációs bevételek és hol vannak a szakszervezeti vagyon bevételei? A stabilizáción ne csak gazdasági sta-

bilizációt értsünk, hanem társadalmit is, foglalkoztatási biztonságot, szociális biztonságot, jogbiztonságot és mindenekelőtt *létbiztonságot.*

A tőkeuralom ellen

Gyakran halljuk: jogharmonizációra, vagyis az EU-megfelelésre van szükség a jogrendszerben. De tegyük hozzá: a bérekben, a nyugdíjakban, a szociálpolitikában is.

Halljuk, olvassuk: a közbiztonság „még mindig jobb, mint nyugaton". Vagy: „a cigányokat ne rakjuk konténerbe, mert mit szólnak hozzá Brüsszelben?"

Ne csak arra figyeljük, mit szól hozzá a Nyugat. Az érdekeljen bennünket elsősorban, hogy *mit szól hozzá a magyar munkavállaló, a lakosság, a mi népünk.* A fejlett országoktól tanulnunk kell – a magyar sajátosságok figyelembevételével –, de nem hajbókolva, szolgalelkűen utánozva, másolva a Nyugatot. Több tartást, nagyobb önbecsülést, gerincességet! A jót vegyük át, ne a kulturális szemetet. Beszéljünk bátrabban arról, hogy nem üres zsebbel és feltartott kezekkel megyünk az Európai Unióba, hiszen vannak olyan nemzeti értékeink, hagyományaink – 1100 éves államiságunk tapasztalatai, a magyar föld termékei, a magyar munkás és értelmiség szakképzettsége, szürkeállománya –, amivel gazdagíthatjuk Európát, s amelyeket meg akarunk őrizni.

Eddig jórészt csak az EU napos oldaláról, az előnyökről esett szó, keveset hallottunk a hátrányokról, arról, miről kell lemondanunk. Szakértők újabban arra figyelmeztetnek, hogy most jönnek a részletek, a követelmények, a nehézségek, ezért fel kell készülni a keményebb feltételekre, a konfliktusokra, nehogy nagyobb csalódás érjen bennünket. Tartsuk tehát kordába illúzióinkat – a reális optimizmus megőrzésével –, hiszen ma már nem az a kérdés, megyünk vagy nem megyünk az EU-ba, hanem az, hogyan megyünk?

Egypólusú, Amerika által meghatározott, globalizálódó világban, a korszakváltás időszakában élünk. A Föld lakosságának 20 százaléka rendelkezik a Föld anyagi javainak és forrásainak 80 százalékával. A szabadversenyes, klasszikus tőkés gazdaság korporatív kapitalizmussá vált. Hihetetlenül megnőtt a pénz hatalma, megerősödött a nemzetközi tőke uralma, amely a kormányoknak is diktál. Kimúlóban a jóléti

állam, leáldozóban a neoliberalizmus, új kihívások, dilemmák előtt áll a világ, különböző alternatívák versengenek, számos új modell kerül az elképzelések középpontjába. Erről szólnak Soros György vészjelzései és a pápai megnyilatkozások is. Sokan érzik, hogy a tőke uralmát korlátozni kell, mert különben nagy baj lehet.

Ellensúlyra van tehát szükség. Ez az ellensúly csak a nemzetközi baloldal lehet, amelynek centruma a szakszervezeti mozgalom. Így s ez által értékelődik fel a szakszervezetek szerepe itthon és külföldön, ebben érhető tetten a munkának a fontossága és személyes tevékenységünk, felelősségünk is. Ehhez kellene felnőnie az MSZOSZ-nek, a Postás Szakszervezetnek, s nekünk valamennyiünknek, akiknek ilyen-olyan közünk van a magyar szakszervezeti mozgalom jövőjéhez.

Igaz, nem vagyunk könnyű helyzetben – mikor voltunk? –, hiszen keverednek, bonyolódnak a dolgok. Horn Gyula egy csepeli gyűlésen munkáshallgatók előtt azt emelte ki, hogy a multik meg vannak elégedve a kormány munkájával, a külföldi befektetők bizalommal viseltetnek a kabinet iránt. A nyugdíjemelést hajdan ellenző Orbán Viktor pedig gyakorlatilag a Kádár-korszak értékeit méltatta hívei előtt a Pesti Vigadóban. A fiatal jobbosok a többi jobboldali párttal együtt *balról* igyekeznek előzni, s mint látjuk, nem is sikertelenül ütik le a ziccereket, egymást felülmúló ígéreteikkel.

Az is igaz viszont, hogy a szocialista pártelnök-miniszterelnök az utóbbi időben többször megköszönte, hogy a munkavállalók, a nyugdíjasok kibírták a megpróbáltatásokat, elviselték a megszorító intézkedéseket, meghozták a szükséges áldozatokat, a szakszervezetek pedig – a társadalmi békét szem előtt tartva – megértést tanúsítottak a kormány népszerűtlen intézkedései iránt.

Ezzel azonban ne tekintsük befejezettnek a történetet. A gazdasági növekedés megindulásával ne legyünk szemérmesek: nyújtsuk be a számlát a munkavállalók, a nyugdíjasok, a szakszervezetek nevében. Különösen, ha a parlamenti választások a baloldal várakozásainak megfelelő eredményeket hoznak. Tiszta lelkiismerettel megtehetjük ezt, mert minden erkölcsi alapunk megvan hozzá, a szakszervezetek jövőjéért érzett felelősségünk pedig kötelességünkké is teszi. *(Postás Dolgozó, 1998. május)*

Nyílt levél

nyugdíjas sorstársaimnak: Katinak és Imrének

Kedves Barátaim!

Amikor a parlamenti választásokat követő napon találkoztunk, egy könnyed mosollyal kísért mondattal jeleztétek, hogy ti nem szavaztatok május 10-én, mert ezt a napsütéses vasárnapot kerti munkával töltöttétek a nyaralótokban. Azóta is motoszkál bennem ez a baráti információ, különösen a választási eredmények ismeretében. Mint látjátok, az első fordulóban meglepően alacsony volt a részvételi arány, mert – másokéval együtt – a ti szavazataitok is hiányoztak. S mind eközben előretört a jobboldal, bekerült a parlamentbe Csurka szélsőjobboldali pártja. A dolgok jelenlegi állása szerint reális veszéllyé vált a Fidesz-MPP vezette jobboldali fordulat. Ezt kellene megakadályoznunk a második fordulóban. Valóra válthatjuk ezt, ha összefogunk, ha felismerjük a voksolás tétjét, s – állampolgári kötelességünket teljesítve – 24-én mindannyian elmegyünk szavazni.

Remélem, nem veszitek belügyeitekbe történő beavatkozásnak – hiszen közös sorsunkról van szó –, ha emlékeztetek rá: amennyiben nem teszünk meg minden tőlünk telhetőt, akkor azok alakíthatnak kormányt, akik a rendszerváltás hajnalán agyagba akartak döngölni másokat, akik kezdettől fogva támadták és szét akarták verni az MSZOSZ-t, akik kezdeményezték és beterjesztették a szakszervezetellenes parlamenti törvényeket, akik ellenezték a társadalombiztosítási önkormányzatok létrehozását. Emlékezzetek arra, kik akarták megakadályozni 1993-ban a nyugdíjemelést, kik vették el tőletek a ti pénzetekből és társadalmi munkátokból épült üdülőket. Ne feledjétek azt sem, kik és hogyan kényszerültek arra, hogy 1994 őszén bocsánatot kérjenek a nyugdíjasoktól.

Ezek után mit várhatunk a mohó hatalomvágytól fűtött új trónkövetelőktől? Most újra ezeknek akartok lehetőséget adni? Ugye emlékeztek az 1994 utáni évek nyugdíjemeléseire, az özvegyi nyugdíjak rendezésére. Az MSZOSZ Nyugdíjas Választmánya 1990 óta szorgalmazta ezt, de az Antall-kormány figyelemre sem méltatta a javaslatot. Ez év január elsejétől azonban a jelenlegi kormány bevezette, s ily módon minden arra jogosult özvegy 20 százalékos özvegyi nyugdíjban részesül. Siker koronázta azt a kitartó törekvésünket, hogy a nyugdíjemelés továbbra is az előző esztendő nettó keresetnövekedése alapján

történjék. Így kerülhet sor arra, hogy az ez év január elsejei 19 százalékos nyugdíjemelést idén augusztustól januárig visszamenőlegesen 2,5 százalékkal megemelik, és egy összegben kifizetik. Ez azt jelenti, hogy ebben az évben minden nyugdíjas 21,5 százalékos nyugdíjemelésben részesül, s az özvegyek pedig ezen kívül megkapják a 20 százalékos özvegyi nyugdíjemelést is.

Folytathatjuk a felsorolást a 65 éven felüliek ingyenes utazásának a bevezetésével, azzal az ajánlással, hogy az alacsony nyugdíjakkal rendelkezők kapjanak kompenzációt az energiaárak emelése miatt. Ne hallgassuk el azt sem, hogy az MSZOSZ-hez tartozó 43 tagszervezet megyei és fővárosi nyugdíjas tagozatai sok ezer soron kívüli nyugdíjemelést, szociális segélyt, gyógyszertámogatást intéztek el a rászorulók részére. Nem lebecsülendő közreműködésünk az új nyugdíjtörvény kidolgozásában és bevezetésében sem. És nemcsak anyagiakról van szó, hanem az időskor erkölcsi megbecsülésének erősítéséről, beleszólásuk növeléséről. De nem szabad elhallgatni a meglévő hibákat, gondokat sem.

Kedves Barátaim!

Mi a biztosíték, hogy mindezt egy jobboldali fordulat esetén is megőrizhetjük és továbbfejleszthetjük? Egy olyan kormány, amely nem szakszervezetbarát és nem nyugdíjas-párti, azt is elveheti, amit eddig kiharcoltunk. Mi, idősebbek tudjuk, hogyan viselkedik a jobboldal. Emlékezünk még az 1945 előtti időkre, az 1990 utáni négy évre. Gyermekeink és unokáink nem emlékezhetnek minderre, ezért nem is lehet veszélyérzetük. Mi azonban érzékeljük a fenyegetettséget, s ezt tudatnunk kell. Ugye ti is így gondoljátok és érzitek? Ha igen, akkor segítenünk kell családtagjainknak, szomszédainknak, kollégáinknak, ismerőseinknek is abban, hogy rádöbbenjenek, mit veszíthetünk május 24-én.

Ezért írok nektek, és fordulok hozzátok kedves nyugdíjas barátaim. Azért, hogy mondjátok el másoknak is, miért nem lehetünk közömbösek, miért nem maradhatunk otthon vasárnap, a választások második fordulójának napján. Nem maradhatunk távol az urnáktól, mert tennünk kell magunkért, egymásért, gyermekeinkért és unokáinkért. Nem hagyhatunk kihasználatlanul olyan fontos alkalmat, amikor beleszólhatunk sorsunk alakításába, tevőlegesen formálhatjuk a közelebbi és távolabbi jövőt.

Régi barátsággal üdvözöl benneteket: Kárpáti Sándor *(Múló Évek, 1998. május)*

Győzelemnek látszott vereség

Május 24-ét, a parlamenti választások második fordulóját követő napon sűrűn csöngött a telefonom. Ismerőseim, barátaim, eszmetársaim állítottak meg lakóházunkban, az utcán, a munkahelyek folyosóin, hogy megkérdezzék: most mi van, hogyan látod a helyzetet, mondjál valami biztatót. Az utóbbi napok baloldali összejövetelein is tapasztaltam a sokféle magyarázatot átlengő csalódást, tanácstalanságot, s itt-ott a bűnbakkeresést, a vádaskodást.

A kesernyés érzések és vélekedések mögött ilyen kérdések feszültek: hogyan szavazhatták vissza azokat a pártokat és országgyűlési képviselőket, akik az 1990-94-es ciklusban az Antall-, majd Boross-kormányban a munkavállaló-ellenes döntéseket hozták, akik átírták a Munka Törvénykönyvét, s arra biztatták a munkavállalókat, hogy lépjenek ki a szakszervezetekből, akiknek a szervezett dolgozók jogfosztása volt az elsődleges céljuk? És nemcsak visszaszavazták a jobboldali pártokat, de hatalomra juttatták azt az újkonzervatív Fideszt, amelynek nem volt egy jó szava sem a munkavállalókhoz, a szakszervezetekhez.

Az MSZP vezetői és legelkötelezettebb hívei hiába vonakodtak elismerni a vereséget, s próbálták enyhíteni a bukást, a rideg tény: a Fidesz Magyar Polgári Párt győzött, az MSZP vesztett. A fiatal jobboldaliak alakíthatnak kormányt, s a szocialisták ellenzékbe szorultak. Igaz, a Fidesz csak koalícióban tud kormányozni, és igaz az is, hogy az MSZP megtartotta szavazótáborát, s a legnagyobb ellenzéki párt lett. Hiába sulykolta Horn Gyula, hogy az MSZP politikájának nincs alternatívája, Orbán Viktor és a többi jobboldali párt vezetői azt mondták: igenis van más választás a szocialista-szabaddemokrata koalícióhoz képest, s ez a polgári Magyarország. S bejött nekik.

Melyek az MSZP vereségének okai, miért szorultak ki a hatalomból a szocialisták? Horn Gyula és a hozzá közel állók szerint azért, mert az MSZP egyedül állt szembe az összefogott jobboldali pártokkal. Ez azért nem felel meg a valóságnak, mert a második fordulóban az SZDSZ egyes képviselői visszaléptek a szocialisták javára, továbbá a munkáspártiak, az MSZP választási szövetségét alkotó pártok, szervezetek, a szakszervezetek tagjai, a nyugdíjasok jó része is a szocialistákra voksolt.

Az MSZP alulmaradásának magyarázatát tehát másban kell keresni.

Abban, hogy az SZDSZ nem volt természetes szövetségese az MSZP-nek, s emiatt sok volt a vita, a konfliktus a koalíciós partnerek között, s ez jelentős energiákat kötött le, koptatta mindkét pártot. A privatizáció nem kapott kellő nyilvánosságot. Nem tettek jót a magánosításhoz tapadó homályos, kétes ügyek, a korrupciós botrányok. A közbiztonság példátlan meggyengülése, a robbantások elszaporodása tartósította az emberek félelmét. Nem használtak a Bős-Nagymaros viták, a földtörvénnyel kapcsolatos állásfoglalások. Nem kapott jelentőségével arányos figyelmet az oktatás, az egészségügy, a mezőgazdaság, a család. Méltatlanul kikerült a látókörből a kultúra, nem bővült a pártot körülvevő értelmiségi kör, nem vették figyelembe az eltérő véleményeket, felerősödött az egyszemélyi vezetés.

Kevéssé érződött az MSZP lagymatag kampányában valamiféle társadalompolitikai stratégia. Nem a legégetőbb szociális, megélhetési problémák, az elszegényedés, a munkanélküliség, az ország kettészakadásának gondjai kerültek előtérbe, hanem a NATO, az EU, a stabilizáció eredményei, a gazdasági növekedés megindulása kapott túlzott hangsúlyt, amelyekből viszont a lakosság semmit, vagy csak keveset érzékelt. Naponta éreztük viszont az áremelkedéseket, a közüzemi díjak terheit, a fogászati kezelésért járó térítését, a gyermeknevelés költségeit, a tandíj bevezetését. A kommunikációs stratégia hiánya abban is megmutatkozott, hogy az MSZP nem tudta eléggé világossá tenni, emberközelbe hozni programját, elfogadhatóan megmagyarázni nehézségeit, szándékait.

Nem álltak határozottabban a bérből és fizetésből élők mellé. A munkavállalók gyakran érezték úgy, hogy az MSZP mint a polgári baloldal pártja inkább képviseli a tőke, mint a munka érdekeit. Miközben az MSZP 1993-94-ben sokat köszönhetett a szakszervezetek támogatásának, hatalomra kerülése után érthetetlenül eltávolodott az MSZOSZ-től, amelyet a lekezelő stílus, a szakszervezet-ellenes megnyilatkozások is jeleztek. Csak később, az 1998-as parlamenti választások közeledtével javult a kapcsolat, és köttetett meg az új együttműködési megállapodás. Mindezek ellenére – a kétségtelen eredmények jóvoltából – az MSZP még a második forduló előtt is nyerésre állt. Hogy mi változott közben? Az MSZP elbizakodottá vált, elhalványult veszélyérzete, csak később ébredt, amikor érezte a Horn-Orbán tévévita hátrányait, a Fidesz-MPP lendületes előretörését, a jobboldali összefogás hatását.

Döntő tényezőnek bizonyult, hogy az MSZP a lényegesen visszaesett SZDSZ-szel való koalíciós szövetséget hangoztatta, eközben – jóllehet baloldali pártként deklarálja önmagát – lemondott a baloldali értékek képviseletéről. Ezt használták ki a mérsékelt, a radikális jobboldal és a szélsőjobb arra, hogy balról előzze az MSZP-t, amely viszont teljes mértékben felvállalta a kapitalizmus menedzselését. Túllicitálta a nyugati megfelelés biztosítását. Minden kérdésben azt tartotta szem előtt, hogy az megfeleljen az EU elvárásainak, miközben háttérbe szorult a nemzeti érdekek és a baloldali értékek érvényesítése. A Fidesz menetelésével szemben így kevésnek és erőtlennek bizonyultak az MSZP hivatkozásai a négy év erőfeszítéseire, a folyamatosság szükségességére, a külföldi elismerések ismételgetéseire.

A tényeket ily módon tudomásul kellett venni. A jobboldal legyőzte a baloldalt olyannyira, hogy a Munkáspárt ezúttal sem érte el a parlamentbe jutás 5 százalékos küszöbét, a MIÉP viszont túlszárnyalta azt, és Csurka országgyűlési képviselő lett. Lesz tehát új, másik kormány: az Orbán Viktor vezette jobboldali, liberális, keresztény, konzervatív kabinet. Visszatértek tehát az egyszer már megbukott MDF-esek, kisgazdák, kereszténydemokraták, s parlamenti képviseletet kaptak a szélsőjobb hangadói. Elgondolkodtató, hogy a Nyugat Horn balközép szocialista pártját várta befutónak, a Fidesz győzelmével kapcsolatban kezdetben tartózkodóbb volt, ami arra utal, hogy a szociálliberális kormány könnyebb, kellemesebb partnernek bizonyult, mint amilyennek a Fidesz-kisgazda-MDF koalíció ígérkezik.

Az első napok, hetek tapasztalatai arra utalnak, hogy némely ígéretével kapcsolatban Orbán már óvatosabban fogalmaz. Megjelentek ugyanis olyan nyilatkozatok – a Munkaügyi Minisztérium és a tb-önkormányzatok megszüntetése –, amelyek nem túl biztatóak, s máris előhívták a tiltakozásokat. Illúzióink tehát ne legyenek. Az MSZP-nek pedig fel kell dolgoznia a vereség okait, tanulságait, le kell vonnia a szükséges következtetéseket. A személyieket is. A legnagyobb ellenzéki pártként – konstruktív ellenzéki politikával – most megmutathatja, hogy vissza tud-e térni a baloldali értékek, a munkavállalók, a nyugdíjasok érdekei markánsabb, következetesebb képviseletéhez. A polgári baloldal nem sodródhat tovább jobbra. Ehelyett a társadalmi érdekek igazi képviselőjévé, szószólójává kell válnia.

Amikor 1994 májusában az MSZP elsöprő győzelmet aratott, a kirobbanó örömben többen figyelmeztettek a szociális érzékenységre, az emberi hangra, az illő szerénységre. Arra a felelősségre, amelyet a szocialisták-szociáldemokraták az egész magyar baloldal képviseletében és további megerősítésében felvállaltak. Nem árt emlékeztetni erre a főszereplőket, hiszen újra aktuálissá váltak ezek az intelmek. A mellényt újra kell gombolni. Komolyan véve azt, amire a nemzetközi munkásmozgalom történetének gazdag tapasztalatai tanítanak: minket nem is annyira ellenfeleink győznek le, mint inkább saját (ismétlődő) hibáink és tévedéseink. Az, hogy még mindig nem sajátítottuk el a demokratikus hatalomgyakorlás művészetét. *(Bányamunkás, 1998. június)*

Tanulságok az új helyzethez

Beszélgetés Schalkhammer Antallal, a Bánya- és Energiaipari Dolgozók Szakszervezeti Szövetségének elnökével

– *Mindenekelőtt szeretnék gratulálni a parlamenti választásokon elért eredményeidhez. Ahhoz, hogy Tatabányán egyéni választókerületedben a legtöbb szavazatot kaptad.*

– Köszönöm a gratulációt. A siker természetesen örömmel töltött el, de rosszkedvvel éltem meg azt, hogy az MSZP nem szerezte meg a parlamenti mandátumok legalább 50 százalékát. Ennek következményeként a Fidesz Magyar Polgári Pártot illeti meg a kormányalakítás. Világossá vált, hogy a szocialistáknak ellenzékben kell politizálniuk.

– *Mit jelent ez, milyen következtetések adódnak ebből?*

– A most következő négyéves politikai ciklus merőben eltér a rendszerváltást követő időszak négyéves periódusától, amikor 1990-94-ben az MSZP ellenzéki pártként dolgozott. Azért eltérő a két ciklus, mert napjainkra végbement az állami vagyon teljes privatizációja, befejeződött a többpárti, plurális, alkotmányos társadalmi berendezkedés. Az ország túljutott az 1994-96-os gazdasági válságon, a kapitalista viszonyok stabilizálódtak. Jelenleg az egyensúly stabil, a gazdasági növekedés teljesítménnyel alátámasztott, az infláció közelít az egyszámjegyű értékhez.

Ezért mondjuk, hogy új helyzet van, hiszen a megalakulandó új kor-

mány rendelkezik azokkal a gazdasági forrásadottságokkal, amelyekkel évről évre érzékelhető életszínvonalnövekményt lehet produkálni. Természetesen csak abban az esetben, ha a meghozott kormányzati intézkedések olyan mértékűek, amelyhez a gazdaság megteremtette a fedezetet.

– *Miben látod a Fidesz-MPP választási sikerének magyarázatát?*

– A Fidesz-MPP és a jobboldali pártok szociális érzékenységről tanúskodó baloldali programmal kampányoltak. Így némi iróniával azt is mondhatnám, hogy kettős baloldali győzelem született: az egyik az MSZP listás szavazáson aratott győzelme, a másik az MSZP-t balról előző jobboldali erők győzelme.

Vértes András, az ismert kutató-közgazdász, elnök-vezérigazgató mondta egyik nyilatkozatában a választások értékelésekor: a választási program nem arra való, hogy betartsák, hanem arra, hogy minél több állampolgár szavazatát szerezze meg a párt. Ezt minden bizonnyal a Fidesz hamarabb és jobban ismerte fel, mint az MSZP.

– *Miben, hol hibáztak még a szocialisták?*

– Az MSZP-nek a helyzet pontos ismeretében 1997 közepétől több szociális, jóléti, feszültségcsökkentő intézkedést kellett volna végrehajtania, és a kampányban bátrabban kellett volna ígérnie. De ez már késő bánat. Nehezítette a helyzetet, hogy túl nagy volt a nyugalom a tekintetben, hogy a magyar társadalomban – hallottuk nemegyszer – nincs leváltós hangulat, nincs ilyen kényszer, az emberek az eddigiek folytatását igénylik. Ily módon garantálható a szocialista hatalom folyamatossága. Mint ismeretes, ez nem jött be.

– *Mi jött be helyette?*

– Világossá vált: a győztes párt csak abban az esetben tud stabil hatalmi, törvényalkotási gyakorlatot megvalósítani, ha koalíciós partnereket keres és talál a parlamentbe jutott jobboldali pártok között. Ám ez a hatalom is igen *rezdülékeny* lehet, mert az MSZP-nek több mint egyharmados mandátuma van, így a lényeges kétharmados törvények, vagy a házszabály módosítása csak a szocialista párt egyetértésével történhet meg.

– *A választási eredmények ismeretében felröppent a nagykoalíció terve, s ez a lehetőség még mindig ott lebeg a levegőben.*

– Valóban felvetődik: a szocialista pártnak érdekében áll-e egy nagykoalíció létrehozása, ami döntő parlamenti fölényt eredményezne?

Álláspontom szerint ez az MSZP szétesését, felmorzsolódását jelentené. Az MSZP-nek a következő négy évben ellenzékben, kizárólag baloldali, szociáldemokrata programmal kell dolgoznia, mert meggyőződésem szerint 2002-ben csak szociálisan érzékeny, baloldali politikával lehet győzni.

Ha az MSZP meg akarja nyerni a választásokat, akkor a pártnak a baloldalon kell rendezni viszonyát természetes szövetségeseivel, elsősorban a szakszervezetekkel, de gondolok a Munkáspártra, az MSZDP-re és a civil szervezetekre is. Együtt kell működni a baloldali program megvalósításában.

– *Időzzünk egy kicsit a szakszervezeteknél.*

– Úgy érzem, a szakszervezeteknek is le kell vetkőzniük bizonyos mértékű szégyenlősséget a baloldali értékek képviseletében. Egyértelművé kell tenni, hogy a kapitalista társadalomba a munkavállalóknak és érdekképviseleti szervezeteiknek kizárólag a baloldali értékrend szellemében kell dolgozniuk. Ez nemcsak a platformokra vonatkozik, hanem az egész mozgalomra olyan értelemben, hogy a szociáldemokrácia jelszavainak, alapértékeinek – szabadság, igazságosság, esélyegyenlőség, szolidaritás – érvényt kell szerezzünk. Ezek jelenthetik a kapaszkodókat a mindennapi értékvédelmi, érdekképviseleti munkában. *(Havi Politika, 1998. július)*

Miféle társadalmat építünk?

Gondolattöredékek Bihari Mihálytól

A Gazdálkodási Tudományos Társaság és a Társadalmi Érdekegyeztető Tanács által szervezett „Hogyan tovább Magyarország?" című vitasorozatában sok érdekes gondolatot hallottunk rangos szakemberek előadásaiból és a felszólalásokhoz fűzött reflexióikból. A gazdag választékból álljanak itt *Bihari Mihály* tanszékvezető, egyetemi tanár vélekedései, megállapításai a demokrácia és a politika, a politikai kultúra témaköréből.

Bevezetőül az előadó a demokrácia jelentőségére és a demokrácia fogalmának helyes értelmezésére hívta fel a figyelmet. Emlékeztetett rá, hogy a demokrácia megfogalmazásának és használatának többféle változata van forgalomban. Aláhúzta: a demokrácia ellentéte a dik-

tatúrának. Van közvetett (képviseleti) és közvetlen demokrácia. A politikai hatalom minősége: a demokrácia.

A politikáról, a politizálásról, a politikusokról a következőket mondta: pártok versenyét (még) nem lehet kiiktatni. Az ország arculatát azonban nemcsak a politikai elit alakítja. Nálunk jellemző a mindenkori elit bírálata, erős a kritikai szellem. Folyamatos a mindennapi politizálás; mindjárt mindenki politizál, de ez az aktivitás nem megy át a részvételbe, az akaratképzésbe, a cselekvésbe.

Ha nekünk problémáink támadnak, konfliktusaink keletkeznek, akkor az Istenhez fohászkodunk, vagy az államhoz fordulunk. Amerikában ilyen esetekben pedig rögtön bizottságot alakítanak, egyesületet hoznak létre, hogy megoldják a gondokat-bajokat. Vagyis: az angolok, az amerikaiak gyakorlatiasabbak, mint mi. Ránk Babits Mihály megfogalmazása illik: „a magyar szemlélődő realista".

Ez azt jelenti, hogy magas a vitakedv, de alacsony a részvételi készség. A munkahelyek folyosóin élénk a vita, mindenki mondja a magáét, ám benn az értekezleten minden megy tovább a megszokott rendben, a probléma viszont marad, vagy alig mozdul. Igaz, a magyar politika nem kedvez a túlságosan autonóm személyiségeknek; jobban kedveli az alkalmazkodókat, a konformistákat.

Lehet-e a politikus tevékenységet értékelni? – tette fel a kérdést Bihari Mihály. – Nehéz, de lehet. Az országgyűlési képviselőket négy évenként választják, és a következő megmérettetéskor le lehet váltani őket. (E körül – mint ismeretes – viták folynak, hiszen sokan indítványozzák a választási ciklus közbeni visszahívhatóság lehetőségét, ha arra okot ad a képviselő.) A politikusoknak olyan értékeket kell kínálni, amelyet a társadalom többsége elfogad, s amelyek mintákat jelentenek, fogódzókat nyújtanak. A demokratikus politikai kultúra ezeket az értékeket terjeszti azáltal is, hogy a politikus ezek szellemében él és dolgozik. Magyarul: példát mutat, s így válik hitelessé (vagy fordítva). Ez is befolyásolja, meghatározza: miféle Magyarországot építünk?

Csakugyan, miféle társadalmat építünk? – tűnődött hangosan maga az előadó is. Vallomásos válasza így hangzott: erre sokan nem tudják a feleletet. Én sem. Inkább azt tudom, milyet nem akarok. És milyet szeretnék? Olyat, amelyet a magyar társadalom többsége akarna és szeretne. Ez lenne az igazán demokratikus megoldás, s ebben nagy szerepe lehetne a szakszervezeteknek.

Nem akarok tőkés társadalmat, de szeretnék egy szociáldemokrata értékek alapján épülő Magyarországot. Tudom azt, hogy sokféle kapitalizmus van. Hangsúlyozva: vannak területek – egészségügy, oktatás, nyugdíjrendszer stb. –, amelyeket nem szabad piacosítani, és vannak olyan területek (termelés, szolgáltatás stb.), ahol a piacot hiba lenne korlátozni, szűkíteni. *(Bányamunkás, 1998. augusztus)*

Négy parancsolat Lyukóbányán

Tények és vélemények

Május 21-én halálos baleset történt a lyukóbányai bányaüzemben. Miközben hegesztettek a vágatban, egy paxitrúd felrobbant, s a robbanás megölte *Farkas Istvánt*, a háromgyerekes családapát. A tragédiát követő vizsgálat annyit állapított meg, hogy a bányában dolgozó robbantómesterek egyike rejtette el a később felrobbant paxitot – feltehetően munkája megkönnyítése érdekében. Mivel a balesetben vétkes dolgozó nem jelentkezett önként, és a bányászok sem kérésre, sem félmillió forint jutalomért nem mondták el, amit az eset körülményeiről tudnak, *Derek Paton*, az amerikai AES-cég százszázalékos tulajdonában lévő bánya angol igazgatója először arra gondolt, hogy valamennyi robbantómestert elbocsátja, egyikük feltételezett mulasztása miatt.

Erről a szándékáról azonban egyelőre lemondott, más intézkedéseket viszont elhatározott. Július 3-án egy hónapra leállította a bányaüzem termelését, hogy figyelmeztesse az 1430 dolgozót: nincs minden rendben gondolkodásukban és magatartásukban, túl sok minden maradt még meg a „régi módszerekből". Megszegik a szabályokat, nem érzik magukénak a munkahelyüket, nem váltak még „AES-személyiségű dolgozókká". Ezért javítani kell az AES-kultúra iránti elkötelezettségüket. A termelés szüneteltetésének egy hónapja alatt ezen mindenki elgondolkodhat.

Mi szükséges ahhoz – Derek Paton úr szerint –, hogy Lyukóbánya AES-típusú egységgé váljék, s az alkalmazottak AES-szellemű beállítottsággal rendelkezzenek? El kell sajátítani az AES értékrendjét, amelynek négy tartópillére van: a becsület, a tisztesség, a társadalmi felelősség és a jókedv. E célok megvalósítására az igazgató létrehozott

egy 15-16 főből álló munkacsoportot, amely megvizsgálja a változtatásra érett problémákat, és megteszi a kívánatos javaslatokat. Ebben a munkában segít majd az AES két tapasztalt szakembere, akik azért érkeztek Lyukóbányára Írországból és az USA-ból, hogy két hónapig elbeszélgessenek az emberekkel, a tulajdonosok által elvárt követelmények teljesítéséről.

A munkacsoport már meg is kezdte tevékenységét. Közzétette felhívását a munkavállalókhoz, amelyben felszólította őket, szövetkezzenek arra, hogy a legbiztonságosabban és a lehető legolcsóbban kerüljön felszínre a piaci igényeknek megfelelő szénmennyiség. Ehhez meg kell teremteni a változások feltételeit, kialakítva a megbízható, tisztességes csapatmunkára alkalmas munkahelyi légkört. Akik nem képesek megváltoztatni szemléletüket, nem felelnek meg az AES értékrendjének, azoktól kénytelenek lesznek megválni. A munkacsoport tagjai ezekről a kérdésekről beszélgetnek el az egyes körletek dolgozóival, kikérve véleményüket, ajánlásaikat.

*

Szélesítsük, gazdagítsuk a helyzetképet, tágítsuk a látókört. Beszéljenek mások is. Megkérdeztem *Papp Tibor* mérnököt, szakszervezeti tagot, hogyan látja a vállalat állapotát, milyennek ítéli a hangulatot? A körletvezető elmondta, hogy sajnos az ő frontfejtésének embere lett a baleset áldozata. Az egy hónapos gondolkodási idő sem volt elég ahhoz, hogy megtudják, ki a felelős a tragédiáért. Arra sincs válasz, miért nem került elő a tettes. Valószínű már nem is fog kiderülni, ki mulasztott. Azt is valószínűsíti, hogy a robbantómestereket nem fogják elküldeni.

Ami a jelenlegi helyzetet illeti, megy minden a maga útján. Az egy hónapos üzemszünet ellenére a terv teljesíthető.

*

Kerezsi Ferenc elővájási főaknász, szakszervezeti tag és üzemi bizottsági tag tájékoztatása szerint az egy hónapos leállás nem érintette az elővájást. Csökkentett létszámmal is ugyanannyit kell teljesíteni, mint a létszámcsökkentés előtt. Öt elővájásban, három szakban 126 ember dolgozik. Jelenleg egy gyorsvágatot, egy szalagvágatot és egy frontindító vágatot hajtanak ki.

Kereset? Havi 60-65 ezer forint nettóban. Örülünk, hogy bért kapunk – mondják a felsőszintű magyar vezetők, akik leginkább saját

magukkal vannak elfoglalva. A „hét vezér" részlegvezetőnek az a fő kérdés, hogy maradnak-e vagy nem, mennyi pénzért milyen pozícióba kerülnek.

Arra a kérdésemre, hogy mit szól az AES-értékrend négy parancsolatához, a következőket mondja: – Itt nem az AES értékrendjét kell megvalósítani, hanem vissza kell hozni a régi lyukói szemléletet, amelyben – a nyolcvanas évek végéig – mindenki magáénak érezte a bányát. Valamikor nem kellett attól félni, hogy a nyitva felejtett öltözői szekrényből eltűnik bármi is. Most meg sajnos megértük azt is, hogy feltörik a szomszéd szekrényét. Voltak idők, amikor jó kedvvel jöttünk dolgozni, mert vártuk egymást, megbeszéltük a családi eseményeket, segítettünk egymásnak, munkaidő után még összejöttünk a fehér asztal körül, hogy eldiskuráljunk erről-arról. Most meg? Siet mindenki haza, nem tudja, holnap mire jön vissza.

Őszinteség? Régen mindenki el merte mondani, amit gondolt, bírálhatott lefelé, fölfelé, nem kellett félni a retorziótól. Akkor még voltak termelési tanácskozások, ahol előadhattuk javaslatainkat, megoszthattuk újító szándékainkat. Most nincsenek termelési tanácskozások sem. Ha vannak munkásgyűlések, azokon inkább egyoldalú tájékoztatókat hallgatunk. Igaz, most, hogy itt van az AES ír és amerikai munkatársa, járják a bányát, és név nélkül, saját tolmácsuk segítségével kikérik a véleményüket. Kíséretükben nem felső vezető van, hanem helyi bányász. Mindez pozitív dolog.

*

Az ír és az amerikai munkatárs nemcsak beszélget az emberekkel – egészíti ki a fentieket *Takács Tibor*, a bányaüzem szb-elnöke –, hanem hirdeti és magyarázza is az AES értékrendjét, azt, mit jelent a becsület, a tisztesség, mit kell érteni társadalmi felelősségen, miért van szükség jókedvre, hogyan érhetjük el, hogy az AES szellemében éljünk és dolgozzunk. Csakhogy mi eddig is így dolgoztunk. Ha van tisztességtelenség, az nem több, mint amennyi a bányaüzem vezetőié.

Nehéz úgy jókedvűnek lenni, hogy teljes a bizonytalanság. 1996-ban még 2500-an dolgoztak itt, volt biztonság, most meg azt halljuk, 2001-ig van esélyünk, de utána nem tudjuk mi lesz, pedig 2010-15-ig van szén. Annyi, hogy éves szinten 1 millió tonnát lehet(ne) termelni.

Az is apasztja életkedvünket, ami a szakszervezet körül történik. A májusi baleset óta valamelyest konszolidálódott a helyzet, de más lett a

cég vezetésének kapcsolata a szakszervezettel. Feltételezhető, hogy megérezték: erős szakszervezettel állnak szemben. Ezért is hoztak létre egy saját arculatukra formált, saját érdekeiknek megfelelő munkacsoportot, amely – élvezve Derek Paton bizalmát – kézbe vette az AES-szellemű munkalégkör kialakítását. Ezek a jelek arra is mutathatnak, hogy egy másik szakszervezet kerül a jelenlegi fölé, de még az sem zárható ki, hogy egyszer csak megszüntetik a kollektív szerződést, jóllehet azt a cégvezetés korábban tudomásul vette.

A valósághoz az is hozzátartozik, hogy a bányász nagyon megtanult hallgatni, hiszen meg akarja őrizni a munkahelyét, el kell tartania a családját, és tulajdonképpen senkitől sem várhat segítséget, csak a tulajdonostól. Érthető, ha az emberek nem mernek visszabeszélni, mert a megyei átlagot tekintve még itt keresnek a legjobban, ezért védik munkahelyüket, megélhetési lehetőségeiket. Sokan elmentek ugyan – közöttük jó szakemberek is –, ám akik itt maradtak, azok vállalták a követelményeket. Hogy a közeljövőben miként alakul a bányaüzem helyzete és benne a mi sorsunk, majd meglátjuk. *(Bányamunkás, 1998. szeptember)*

Példás összefogás Dorogon

A májusi parlamenti választások eredménye több tényező együttes hatásaként alakult ki. Baloldali látószögből nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy ezek között jelentős szerepet játszott a baloldali erők megosztottsága, az összefogás hiánya, az együttműködés elmaradása. Ennek önkritikus elismerése, az ebből fakadó helyes következtetések levonása – a kényszerek hatására is – segíthet annak felismerésében, hogy a jobboldal további előretörését csak baloldali erők összefogásával, együttműködésével lehet megállítani, az Orbán-kormány politikáját, a kapitalista viszonyok negatív következményeit csak így lehet ellensúlyozni.

Biztató, hogy ez a felfogás kezd teret hódítani mind az MSZP soraiban, mind más baloldali szervezetek és csoportok tevékenységében. Ezért üdvözölhetjük az olyan kezdeményezéseket, mint amilyen Dorogon is történt, amelynek eredménye lett a Tiszta Közéletért választási szövetségbe tömörült MSZP–Munkáspárt–MSZDP–Bánya- és Energiaipari Dolgozók Szakszervezeti Szö-

vetségének összefogása. Egy aktuális jelszó megtalálásával, jó szlogen zászlóra tűzésével, egy számottevő szakszervezeti szövetséggel kiegészülve a három baloldali párt olyan erőt képvisel, amely győzelmi eséllyel indulhat az önkormányzati választásokon.

Ehhez meggyőző alapul szolgál a közösen aláírt választási együttműködési megállapodás, amely tartalmazza az egybehangzó akaratot a baloldali értékek képviseletére, a konkrét teendők elvégzésére. Eszerint közös polgármester jelöltet indítanak *Baranyai Lőrinc*, Dorog város MSZP-elnöke személyben. Megőrizve önállóságukat a pártok úgy döntöttek, hogy közös kompenzációs listát állítanak, s ezen a negyedik és a nyolcadik helyen adnak helyet a szakszervezetek jelöltjei részére. A bányászváros tíz választó körzetében együttes támogatással indítanak jelölteket.

A szakszervezetek kifejezik szándékukat, hogy más pártokat, társadalmi szervezetet vagy egyéni jelöltet nem támogatnak. A jelöltállításnál arra törekednek, hogy jelöltjeik emberi tisztességükben, erkölcsi feddhetetlenségükben megfeleljenek a baloldali értékrend követelményeinek, s ily módon elfogadható alternatívát nyújtsanak a választópolgárok széles körei számára. A kampány során felmerülő költségeket az együttműködő szervezetek közösen vállalják. A megállapodás érvényes marad a helyhatósági választások utáni időszakban is, mert a szerződő felek – baloldali frakciót alakítva – továbbra is együtt kívánnak működni az önkormányzati munkában.

Lám, így is lehet – mondhatja magában e sorok olvasója. Igen – bólintunk rá mindannyian, valóban lehetséges a baloldali összefogás ott, ahol az egyes szervezetek és azok vezetői felülemelkednek saját egyéni érdekeiken, ambícióikon, s nem arra teszik a hangsúlyt, ami elválasztja, hanem azt részesítik előnyben, ami összeköti őket. Ezt a sikerekkel kecsegtető felismerést és törekvést fejezte ki annak a lakossági fórumnak a hangulata is, amelyben a polgármesterjelölt ismertette programját, s amelyen részt vett és felszólalt *Vajda János*, a Munkáspárt alelnöke is. *(A Szabadság, 1998. szeptember 25.)*

Két polgármesterjelölt öröme és bánata

Az elmúlt napokban alkalmam volt találkozni, beszélgetni több

önkormányzati vezetővel Budapesten. Az alábbiakban ezekből következik némi ízelítő. Olyan interjútöredékek, őszinte vallomások, amelyek személyes jellegűek, nyíltan jelenítik meg az önkormányzati munka természetét, a tisztségviselők gondolkodását, érzelmi kötődését.

1.

– *Melyek a leggyengébb pontok az önkormányzati munkában?* – kérdeztem *Egerfalvi József* fővárosi képviselőt, Józsefváros polgármester jelöltjét.

– A leggyengébb pont a finanszírozási rendszer. Az állami normatívák nem fedezik az intézmények működését. Az önkormányzat költségvetésének döntő része emiatt a működtetésre megy el, s így nagyon kevés pénz jut felújításra, beruházásra.

– *Mit szeret a legjobban és a legkevésbé a tisztségével járó tevékenységében?*

– Tetszik nekem az emberi kapcsolatok lehetősége. Kedvelem az ezek kialakításával és megőrzésével járó munkálkodást. Örülök, ha látom az emberek arcán a megelégedettséget annak nyomán, ahogyan régi és új intézményeink szolgálják őket. Szívesen térek be szociális boltjainkba, hogy elbeszélgessek egy kicsit az eladókkal és a vásárlókkal.

Aminek nem örülök: vannak olyan közös problémák és egyéni gondok, amelyeket az önkormányzat rendelkezésére álló eszközökkel képtelenség megoldani. Ilyen például a folyamatosan jelenlévő, feszítő lakáskérdés.

2.

– *Mi a legnehezebb az önkormányzati munkában?* – érdeklődtem *Devánszkiné dr. Molnár Katalinnál*, a XVII. kerület Önkormányzatának képviselőjénél, az ügyrendi és etikai bizottság elnökénél, a kerület egyik polgármester jelöltjénél.

– A különböző érdekek egyeztetése. Sokszor kényszerül az ember arra, hogy az egyének vagy a kisebb csoportok érdekeit alárendelje a nagyobb közösség érdekeinek. Ez nagyon sok konfliktussal jár.

A tehetetlenség érzése a másik olyan tényező, amely megnehezíti a képviselői munkát. Arra gondolok, hogy a meglévő szabályok, az érvényes rendeletek nem adnak megoldást olyan esetekben, amikor az emberek valóban súlyos gondjain kellene segíteni.

– *Mégis miért szereti ezt a munkát, mit tart benne vonzónak?*

– Az a szép és lelkesítő, amikor megoldásokat találunk az olyan nyomasztó gondokra, mint például a lakásügyek, a szociális feszültségek, az oktatás, az egészségügy tennivalói. Jogászként izgalmas feladatnak érzem a rendeletalkotást, a hivatali működés szabályozását, az állampolgárok napi dolgainak szakszerű intézését.

Rám sokan úgy emlékeznek ebben a kerületben, mint az ügyfélszolgálati iroda egykori vezetőjére, aki naponta nagyon sok emberi problémával találkozott. S talán arra is emlékeznek volt ügyfeleim, hogy mindig a megoldást kerestem, nem pedig azt, hogy miként és miért nem lehet eredményt elérni az adott esetben. Meggyőződésem ugyanis, hogy minden, amit a helyi politikában vállalunk, az önkormányzati munkában jól végzünk, az az emberért van, emberibbé teszi a hétköznapok világát. *(Kiáltás, 1998. október 9.)*

Leltárba vett remények

Milyen Európát kívánok unokáimnak? – kérdezi tőlem a Nyugdíjasok és Időskorúak Nemzetközi Szövetségének (FERPA) pályázata. Fantáziát mozgató, jó kérdés. Azért (is) válaszolok rá, mert ha többen gondolunk ugyanarra a dologra, ha sokan akarjuk ugyanazt, abból rendszerint lesz is valami. Unokák és Európa: összetartozó fogalmak, hiszen a gyermek elsősorban a holnapot, a jövőt jelenti, miként öreg kontinensünk is most gondolja újra, kínlódja ki harmadik évezredbeli jövőjét úgy, mint a kagyló az igazgyöngyöt.

Derű után ború...

Ifjúkoromban magam is úgy véltem – miként lányom még fiatalasszonyként is –, hogy az idő előrehaladtával mindig szebb, jobb lesz az életünk. Aztán rájöttünk, hogy – a haladás ellenére – a fejlődés nem állandóan fölfelé törő spirál, hanem olyan ellentmondásos folyamat, amelyben a prosperitás után a recesszió, időnként válság jön, ahogy az emberi hangulatban is a derű után a ború. Korábban nem gondoltunk arra, hogy rég legyőzött betegségek újra feltámadhatnak, eddig ismeretlenek jelenhetnek meg, az egyszer megválaszolt kérdések helyén még súlyosabb problémák kiáltanak megoldásért.

Az atomerőművek korában vannak olyan családok, amelyek nem

tudják fűteni a lakásukat, idős, magányos emberek képtelenek kifizetni a közüzemi díjakat, gyógyszereiket. Nem csökken a munkanélküliség, tartósak a szociális feszültségek. A szegények szegényednek, a gazdagok gazdagodnak, állandósul az egyenlőtlenség. Terjed a bűnözés, mint ősszel a nátha, nő a gyermekek sérelmére és a gyermekek által elkövetett bűncselekmények száma.

Űrhajók keringenek a légtérben, hasznosul a lézertechnika, a mindennapok része a számítógép, az internet, a sokcsatornás televízió, a video, ám velünk marad az írástudatlanság, az analfabétizmus. Ígéretes tudományos kísérletek folynak, miközben egyre romlik a levegő és a víz minősége, ökológiai katasztrófa fenyeget bennünket. Újjáélednek olyan túlhaladottnak vélt ordas eszmék és magatartások, mint az újfasizmus, a rasszizmus, az antiszemitizmus, a cigányellenesség, a kirekesztés, az intolerancia. Hová tűnt a rousseau-i türelem? – kérdezhetnénk egymástól ebben a túlhajszolt, zavaros, útkereső világban.

Jobb sorsuk legyen...

Fiatalabb koromban én sem hittem, hogy az unokák ennyi szeretettel, emberi szépséggel tudják feltölteni nyugdíjas éveimet. Most tapasztalhatom és élvezhetem azt az érzelmi gazdagságot, amellyel három fiúunokám – a 7 éves Zoltán, az 5 éves Csaba és az 1 éves Balázs – megajándékoz. Sok ismeretet, életélményt magam is átadhatok nekik. Hogyne félteném őket, hogyne akarnám, hogy jobb sorsuk és szebb életük legyen nekik, mint nagyapjuknak, aki 1934-ben született, s már gyermekkorában átélte a második világháborút, meg azt, ami előtte volt és utána jött.

Ezért mindenekelőtt azt kívánom a kisiskolás Zolikának, az óvodás Csabikának és az egyéves születésnapja felé araszoló kis Balázsnak, hogy olyan Európában nőjenek fel és teljesedjék ki életük a XXI. században, ahol s amikor nem lesznek világháborúk, de még regionális, helyi etnikai fegyveres konfliktusok sem. Biztonságos Európát kívánok nekik, ahol nem kell tartaniuk létbizonytalanságtól és kiszolgáltatottságtól. Ahol adva lesz számukra a tanuláshoz és a munkához való jog, ahol szabadon gyakorolhatják emberi jogaikat, teljesíthetik kötelezettségeiket, élhetnek azokkal a lehetőségekkel, amelyek segítik képességeik kibontakozását, tehetségük kamatoztatását.

Előítéletektől, igazságtalan megkülönböztetésektől mentes Európát képzelek el nekik, amelyben a pénz diktatúrája helyett a társadalmi

igazságosság, az esélyegyenlőség érvényesül, ahol ésszerű korlátok közé szorul a tőkeuralom, a piac mindenhatósága. Olyan megújult Európára van szükség, amelyben nem a féktelen önzés ül tort, hanem érvényesül a szolidaritás eszméje és gyakorlata, az emberi kapcsolatokat pedig a humanizmus, a kölcsönös segítés és együttműködés szelleme szövi át és termékenyíti meg. Olyan Európa a közóhaj, amelyben az emberi teljesítmény, a siker, az életminőség forrása és biztosítéka nem a spekuláció, a korrupció, a mohó profitéhség, hanem a becsületes kvalifikált munkavégzés, a tisztességes magatartás, a közjó szolgálata lesz.

Nem kérünk az erőszak, az agresszivitás, a zabolátlan pornográfia propagandájából, a selejtes, giccses kulturális termékekből és szórakoztató műsorokból. Igényeljük viszont az embert nemesítő, értékes művészet támogatását. Tehát egészséges, értelmes, tartalmas, emberséges világot kívánok unokáimnak. Komfortos, kedélyes, távlatos Európát; olyat, amelyet Zoltán, Csaba és Balázs szülőföldjükkel Magyarországgal együtt otthonuknak, tágabb hazájuknak tekintenek.

Hinni kell bennük és tenni kell értük

Ezek persze vágyak, óhajok, leltárba vett remények, amelyeknek teljes megvalósulása nehezen képzelhető el, csaknem illúzió. Ám mégis hinni kell bennük és tenni kell értük, bízva a Sziszüphoszmítoszban: görgetni kell fölfelé a követ, hátha egyszer ott marad. Még – erejükhöz mérten – a nagyszülőknek is részt kell venniük életvilágunk gazdagításában, abban a tudatban, hogy a globalizálódás előnyeinek és a nemzeti kultúra értékeinek ötvözete megteremti a sokszínűség harmóniáját. A legtöbb munka, a legnagyobb felelősség természetesen unokáinkra vár, akiknek dolguk lesz az álmok valóra váltása, a boldogság ígéretének ébrentartása, a demokratikus, fejlett és igazságos Európa felépítése és megőrzése. Mert az ember is, és otthona öreg kontinensünk, idősen is szép maradhat, ha megőrzi és kisugározza belső értékeit. *(Kiáltás, 1998. október 22.)*

Advent és munkaharc

Nem kell ahhoz valakinek vallásos embernek lennie, hogy tudja mit jelentenek a karácsonyt megelőző hetek, milyen gondolati tartalmat hordoz az adventi koszorú, mit jelképez a gyertyagyújtás. A

demokratikusan gondolkodó, toleráns állampolgár ugyanúgy tiszteletben tartja és tolerálja az egyházi szertartásokat, vallásos embertársainak szokásait, mint ahogy természetesnek tekinti a politikai másként gondolkodást, a mindenapi életvitel ízlésbeli különbségeit is.

Ha az írott és elektronikus sajtó, a harsány kereskedelmi reklámok nem emlékeztetnének bennünket a nap minden órájában többször is az ajándékok vásárlására, a bronz-, ezüst- és aranyvasárnapok óriási választékára, lehetőségeire, akkor is tudnánk, hogy advent ideje a várakozás, a készülődés, az elmélyedés, a belső, lelki ráhangolódás napjait jelenti a karácsonyi ünnepekre. Ez a hagyomány, a szokás, a szándék.

De mi a valóság? A tényleges helyzet sokkal érdesebb, keményebb és kegyetlenebb, mint amilyeneknek a szelíd emberséget, az együvé tartozást, a lelki békét sugalló és szorgalmazó adventi napoknak illene és kellene lenniük. A példatár sajnos túlságosan is gazdag. Családtagjainktól, ismerőseinktől és barátainktól újabb munkahelyek megszűnéséről hallunk, elbocsátásokról értesülünk. A közalkalmazottak és köztisztviselők az 1999. évi költségvetés rájuk vonatkozó tételei ellen tiltakoznak, béremelést követelnek, a közigazgatás leépítése helyett annak működőképessége biztosításáért emelik fel a szavukat. A radikalizálódó rendvédelmi szervek dolgozói még karácsony előtt utcai demonstrációt terveznek, az Ikarus munkásai pedig sztrájkot.

A Csepeli Csőgyár végsőkig elkeseredett munkavállalói – akik három hónapja nem kapták meg ledolgozott bérüket – ezt már meg is tették. A parlament tőszomszédságában lévő Gazdasági Minisztérium épülete elé vonultak, hogy harcos tüntetéssel a „Munkát, kenyeret!" jelszó skandálásával adjanak nyomatékot, szerezzenek érvényt jogos követeléseiknek. E sorok írója személyesen a helyszínen a hideg, szeles, fagyos, havas Alkotmány utcában hallotta, hogy zúgott a „Miniszter úr, jöjjön le!" követelés, s testközelből érzékelhette, mekkora erőt jelent a munkások összefogása, az elszánt, dühös munkaharcban kifejeződő közös akarat. Az izzó légkör önmagáért beszélt, amikor a minisztérium politikai államtitkárának tájékoztatója közben az utcai párbeszéd ingerült kérdéseire adott, csillapítónak szánt válaszai után a munkásasszonyok azt kiabálták: „Arról beszéljen, hogy mikor kapjuk meg a pénzünket, lesz-e munkánk, miből veszek a gyermekeimnek ennivalót, miből fizetem ki a közüzemi díjakat? Elfogytak a tartalékaink, és itt állunk üres zsebbel, karácsony előtt."

A törvényben előírt 20 százalékos nyugdíjemelésért indított – tiltakozó nagygyűlésektől kísért – aláírásgyűjtési akció sem egészen advent szellemét tükrözte. A közel félmillió aláírás és a kormányfőhöz, az országgyűlési képviselőkhöz küldött petíció is az elégedetlenségről, a méltánytalanságokról, a felháborodásról, a jogos követelések teljesítésének kiharcolásáról, az érdekérvényesítés törvényes eszközeinek latba vetéséről szólt. Különösen olyan körülmények között, amikor a közterületeken súlyos atrocitások érték a gyűjtésben résztvevő aktivistákat. Különösen olyan időben, amikor a kormány tudatosan szétzilálja az érdekegyeztetést, és felelőtlen ígéreteivel az „oszd meg és uralkodj!" régi elvének alkalmazásával szembe állítja egymással a társadalom különböző rétegeit, de még a nyugdíjast is a nyugdíjassal.

A közalkalmazottak azonban nem azért írják petícióikat, a csepeli dolgozók nem azért mennek az utcára, a nyugdíjasok nem azért gyűjtik az aláírásokat a piacokon és a művelődési házakban, mert nem tisztelik advent hagyományait, jóra serkentő szellemét. Hanem azért, mert rákényszerülnek. Rákényszeríti őket a létfenntartás, a megélhetés elemi ösztöne, a fennmaradás, a túlélés mindenkit megillető létharca. A vasutas szakszervezetek tisztségviselői is ezért vívják – éppen ezekben a napokban – bérharcaikat. Azért tárgyalnak, vitáznak, ütköznek kitartóan, hogy – a lehetőségek határáig – emelkedjenek a bérek, több jusson a karácsonyfa alá, és a hétköznapok terített asztalára.

Bár az idei adventi napok is bizonyítják, hogy a létérdekek védelmében a munkaharcban nincsen szünidő – mutasson bármit a naptár –, mégis milyen szép lenne, ha a hatalom törekvései és a munkáltatói, munkavállalói érdekek képviselete kevesebb konfliktussal, sérüléssel, ám több megértéssel, nagyobb kompromisszumkészséggel, türelemmel járna. Ha jobban érvényesülne a társadalmi igazságosság és az esélyegyenlőség, ha több lenne az emberség, erősebb a szolidaritás. Ebben pedig – minden nehézség ellenére – maguk a főszereplők, a szociális partnerek tehetnek. Mi magunk. *(Magyar Vasutas, 1998. december)*

Milyen párt legyen az MSZP?

Az MSZP vezetői, tagjai és hívei nehezen emésztették meg a májusi parlamenti választásokon elszenvedett vereséget. Az eredmények

ismeretében sokan még a vereség tényét is kétségbe vonták, s megoszlottak a vélemények a gyengébb szereplés okairól is. Egyesek szerint – számok alapján – akár nyerni is lehetett volna. Mások meg úgy ítélték meg, hogy az SZDSZ meggyengülése okozta a győzelem elmaradását. Ismét mások az MSZP túlzott önbizalmát, stílusát okolták, illetve a jobboldali összefogást tartották meghatározónak az eredmények alakulásában. Nem kevesen annak a véleményüknek adtak hangot, hogy a korrupció elburjánzása és a közbiztonság ijesztő romlása jelentette a vereség fő tényezőit.

A kezdeti viták és véleménykülönbségek után lassan tisztulni kezdett a kép, lecsillapodtak az indulatok, abbamaradt a bűnbakkeresés. Felülkerekedett a józan, tárgyilagos elemzés, a hibákkal való szembenézés szándéka, a konzekvenciák levonásának akarata. A lehangolódást, a búslakodást fokozatosan felváltotta az előretekintés kényszere, a miért vesztettünk helyett egyre inkább előtérbe került a mit kell tennünk kérdése.

Egyetértés látszik kialakulni abban, hogy változtatásokra és megújulásra van szükség. Nehezebb azonban megválaszolni azt a kérdést, hogy a jelenlegi helyzetben a jobboldali koalíció kormányzása idején milyen legyen a szocialista politizálás iránya. Ennek a megválaszolásával birkóznak az MSZP vezető szervei, platformjai és tisztségviselői, de a párt szavazóbázisához, holdudvarához tartozó, gondolkodó emberek is. A dilemmák és a feladatok abban sűrűsödnek – amit az MSZP Baloldali Tömörülése legutóbbi országos értekezletén vitatott meg –, hogy *milyen MSZP-t akarunk?*

Ilyen összefüggésben tehát nem mindegy, hogy milyen párt az MSZP, milyenek a kondíciói, mennyire erős, milyen segítséget tud nyújtani az érdekegyeztetésben, a szakszervezetek működési feltételeinek javításában, a munkaügyi problémák megoldásában, egyáltalán az érdekvédelmi ütközetekben. Ily módon nemcsak jogunk, de kötelességünk is válaszolni arra, hogy milyen MSZP-t akarunk?

Ami engem illet: kezdeném azzal, hogy milyet nem akarunk. Ne legyen más, mint aminek nevezi magát. Ne függessze fel senkinek a kedvéért, semmilyen kényszerre hivatkozva a *baloldali értékek* – esélyegyenlőség, a társadalmi igazságosság, a szolidaritás stb. – képviseletét. Ne tartson szünidőt (még hétvégi pihenőt sem) a baloldaliság eszméjének és életérzésének felmutatásában, gyakorlatában. Ne adjon

apropót ahhoz, hogy lekvárnak nevezzék, szalon-baloldalinak cikizzék, úri baloldalnak titulálják.

Az MSZP ne a kft.-k pártja legyen, hanem a platformok szövetségéé. Ne felejtse el önéletrajzában feltüntetni, hogy honnan jött, ki a szülőanyja. Ne szeresse jobban mostohatestvérét, mint a közös szülőktől származót. Ez utóbbit sem kötelező szeretni, de legalább normális kapcsolatba kell lenni vele, és köszönni illik neki. Ne mindig azt nézze – még mindig, most is – mit szól hozzá az SZDSZ, a többi parlamenti párt, a Nyugat, hanem azt, hogy mit szól hozzá a párttagság, magyar nép. (A Fidesz-MPP sem mérlegeli, mi több, fittyet hány rá, hogy mit szól lépéseihez, döntéseihez, leváltásaihoz, nyomulásához az MSZP.)

A párt ne akarjon egyszerre két lovon ülni: a balközépen és a jobbközépen. Ne akarjon egy időben két urat szolgálni: a munkát és a tőkét. Ne csak a politikai szélsőségektől határolódjon el, de tartson kellő távolságot a gazdasági maffiáktól és azoktól, akik képtelenek megzabolázni karrier- és hatalomvágyukat, vagyonszerzési ambíciójukat. A platformok ne abban versenyezzenek, hogy ki tud jobban különbözni a másiktól, hanem abban, melyik képviseli jobban a szocialista-szociáldemokrata elveket, célokat, értékrendet.

Milyen párt legyen tehát az MSZP? Legyen markánsabb, bátrabb, érzékenyebb a szegények gondjaira, emelje fel határozottabban a hangját az elesettek, a kiszolgáltatottak érdekében, lépjen fel erőteljesebben a munkásokat ért sérelmek, igazságtalanságok, a kapitalizmus embert megalázó jelenségei ellen! A vezető tisztségviselők emlékezzenek Veres Péter szavaira: „Nem akarok mindenkinek tetszeni!" Alakítson ki nagy holdudvart, szellemi bázist a párt körül, bontakoztasson ki intenzív, elmélyült háttérmunkát. Legyen a baloldali összefogás ösztönzője, szervezője, gyűjtőmedencéje.

Rendelkezzék kiérlelt, tudatos, korszerű szakszervezet-politikával. Értse, érezze a szakszervezeti munka természetét. Ne engedje leépíteni az érdekegyeztetés rendszerét, megszüntetni az Érdekegyeztető Tanácsot, a nyugdíjasok idősügyi tanácsait. Mutasson példát a munkavállalói érdekvédelem támogatásában, az érdekképviselet fontosságának elismerésében. Ne csak választások előtt hangsúlyozza a szakszervezeti mozgalom jelentőségét, és javítsa kapcsolatait az érdekvédelmi szervezetekkel.

Őrizze hagyományait, ápolja gyökereit, ne nézze el a munkásmoz-

galom jelképének betiltását, végezze el a Kádár-korszak, a 40 év reális elemzését, értékelését. Az MSZP ne csak elnevezésében legyen baloldali néppárt. (A párt nevében a középső szón van a hangsúly, természetesen az első is fontos, a harmadik jó helyen van hátul.)

Ilyen párt legyen az MSZP. Olyan, amilyennek mondja magát. Szocialista. Legyen olyan, mint amilyen minden baloldali ember ebben az országban. Legfeljebb annyiban lógjon ki a sorból, hogy egy lépéssel mindig előttük jár.

(Vasas, 1998. december)

Az elsők között az átalakulásban

Interjú Nagy Sándorral, az MSZP frakcióvezető-helyettesével, az MSZOSZ IV. Kongresszusán elhangzott beszéde alapján

– A Szaktanács megalakulásának 100. és az Európai Szakszervezeti Szövetség létrejöttének 25. évfordulója alkalmából megrendezett emlékülésen azt mondtad: nem lévén történész, ezért nem kívánod megvonni az évszázad mérlegét, de az utolsó 10-15 esztendő törekvéseinek jó ismerője vagy, minthogy ennek az időszaknak nemcsak szereplője, de alakítója is voltál.

– Valóban ezt mondtam, ám azt is hozzátettem, hogy ennek a helyzetnek vannak előnyei és hátrányai.

– *Mire gondoltál?*

– Arra az előnyre gondoltam, hogy mint az események résztvevője, sok mindenről tudok és nem pusztán hallomásból. S a hátrány? Az, hogy érintettként valamelyest bizonyára elfogult is vagyok, hiszen életem egy fontos szakaszáról van szó.

– *Mikortól számítod ezt az időszakot?*

– A nyolcvanas évek közepétől. A magyarországi szakszervezetek ugyanis ekkor már egyre erőteljesebben saját téves feladatuk csapdájában vergődtek. 1986-88 között ugyanakkor már nem kevesen voltak olyanok, akik az erősödő társadalmi, gazdasági válságjelek láttán – azok okain gondolkodva – felismerték a markánsabb érdekvédelem szükségességét. Az ez irányú törekvések azonban értelemszerűen a rendszer korlátaiba ütköztek. A szakszervezeti mozgalmon belül mégis az elsők között indult meg a politikai szervezeti átalakulás folyamata.

– *Milyen jelei voltak ennek?*

– Jelezte ezt a SZOT-on belüli politikai erőviszonyok változása, az elsősorban értelmiségieket tömörítő szakszervezeteken belüli új szerveződési formák megjelenése, és az alternatív szakszervezetek 1987-88. fordulóján történt megjelenése. 1988 tavaszára világossá vált, hogy gyökeres fordulatra van szükség és lehetőség a szakszervezeti mozgalmon belül.

– *Mikor kezdődött tulajdonképpen a tényleges átalakulás?*

– 1988 volt az az év, amelyben megkezdődött a szakszerveztek valóságos, a szervezkedés szabadságán alapuló átalakulása. Az áttörést az 1988 decemberében megtartott országos értekezlet jelentette, ahol közös elhatározással hirdettük meg: a szakszervezeteknek újra csak egyetlen fő funkciójuk lehet, s ez *az érdekvédelem*, az érdekképviselet. S ehhez meg kell teremteni a szervezeti, működési feltételeket, a politikai függetlenséget és önállóságot.

– *Hogyan alakultak ezután a dolgok?*

– Az országos értekezlet szabad utat biztosított a korábbi merev, 19 ágazati szakszervezetből álló, szervezeti struktúra kereteinek átalakítására. Új elvek alapján, új vezetőkkel, új szövetségek jöttek létre. E folyamatnak fontos állomása volt, amikor 1989 novemberében – látva az elkerülhetetlen változásokat, és nem kívánva akadályozni az átalakulást – a SZOT régi testülete felfüggesztette tevékenységét, és átadta jogosítványainak gyakorlását a már közel száz megalakult, önálló ágazati-szakmai szakszervezet delegáltjából álló koordinációs tanácsnak. Ezzel létrejött a feltétele annak, hogy az új szakszervezeti szövetség létrehozását már az annak létrejöttében érdekelt, valóságosan létező szakmai- iparági szakszervezetek készítsék elő.

A szakszervezeti mozgalom átalakulása párhuzamosan folyt a demokratikus jogállam intézményei, törvényei megfogalmazásával a háromoldalú tárgyalásokon.

– *Volt-e ebben valamilyen szerepe a szakszervezeteknek, hozott-e valamit ez a szervezett dolgozók konyhájára?*

– Bár eredménytelenek maradtak azon törekvéseink, hogy e tárgyalásoknak szerves részét képezze az átalakulás gazdasági-szociális terheinek megosztásáról, a munkavállalók érdekeit is érvényesítő átfogó megállapodás kialakítása, azért kétségtelen eredmény, hogy si-

került a törvénycsomag részévé tenni a *sztrájktörvény* megalkotását. Jóllehet e törvénynek a későbbi szakszervezeti vitákban mindenki szülőatyja kívánt lenni, történelmi tény, hogy ennek megfogalmazása és elfogadtatása elsősorban *az átalakuló, SZOT-ban* tömörült, de már az új szövetség megalakítására készülő szakszervezetek érdeme. Ezzel a magyar munkavállalók visszakapták érdekeik védelmének klasszikus, elvitathatatlan, fontos eszközét.

– *Így jutottunk el az MSZOSZ megalakulásáig?*

– Igen, 1990 márciusa valóban kiemelkedő dátuma a magyar szakszervezeti mozgalom történetének. Rengeteg vita, több hónapos előkészítés, szinte a működőképtelenségig részletekbe menő demokratikus új alapszabály elfogadása eredményeként megalakult a Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége.

– *Kilenc év múltán hogyan vélekedsz minderről?*

– Ennyi idő elteltével úgy gondolom kimondhatjuk: az MSZOSZ kiállta az idők próbáját. A legnehezebb években is biztosította, hogy tagjai, a munkavállalók érdekei is kellő súllyal jelenjenek meg a döntéshozatalban, s a gazdasági válság leküzdése, a gazdasági szerkezet elkerülhetetlen átalakítása során csak a feltétlenül szükséges terhek nehezedjenek az általa képviseltekre.

Örülök, hogy ma sem kell szégyenkeznem azért, amit az alakuló kongresszuson mondtam: „Lehet, hogy mindazok, akik az átalakulás körül bábáskodtak, egyes kérdésekben rosszul döntöttek. De egy dolog bizonyos: a többséget az a szándék vezette, hogy a szakszervezetek működőképességének megőrzése mellett jöjjenek létre egy valódi fordulat feltételei, és eközben ne engedjenek sem azoknak, akik csupán a cégtáblát akarták átfesteni, sem azoknak, akik csak egy szétvert szervezet romjain tudnak új szakszervezetet elképzelni. Amennyiben ez átmeneti kísérlet, annyiban az ebben az átalakulásban tevőlegesen résztvevők nevében én ezt személy szerint is vállalom."

(Havi Politika, 1999. január)

Párbeszédhez az egyik fél kevés

– figyelmeztet Kapuvári József, a Húsipari Dolgozók Szakszervezetének elnöke

Amikor a megbeszélt időpontban benyitottam a HDSZ elnökének dolgozószobájába, Kapuvári József éppen egy nemzetközi konferen-

ciára szóló meghívót böngészett. A budapesti tanácskozás témája az ember és munka a XXI. században, etikai kihívások és a civil társadalom szerepe. Az összejövetel célja, hogy a résztvevők megvizsgálják, mennyire fontosak ma a munka világában és az új európai foglalkoztatási gyakorlatban a kulturális, humanista értékek. A tematikus műhelybeszélgetések sorában az is vita tárgya lesz, hogy milyen társadalmi párbeszéd zajlik a vállalatoknál és a közintézményekben, mi az állam szerepe a párbeszéd szabályozásában?

Egy ilyen aktuális lehetőséget nem hagyhat ki a riporter. Azzal indítom az interjút, hogy megkérdezem beszélgetőpartneremet: milyen kommentárt fűzne a szóban forgó konferencia fenti témaköréhez, minthogy ez a szakszervezetek számára is fontos.

– Differenciált a helyzet Magyarországon – állapítja meg *Kapuvári József* – még egy szakmán belül is. Létezik ugyanis olyan cég, amelynél a társadalmi párbeszéd munkahelyi formája kulturált körülmények között folyik és érvényesül. Tapasztalataim szerint azonban az ilyesfajta vállalkozásokból van kevesebb. A munkahelyek nagyobb részénél inkább csak valamilyen *látszatot* tartanak fenn.

– Mit értesz ezen?

– Azt, hogy – feltétel nélkül – el kell fogadni a munkáltató ajánlatait. Ezt jelenti a „párbeszéd".

– Ez meglehetősen egyoldalú. Úgy is fogalmazhatnék – sportos hasonlattal –, hogy ilyen esetekben egy kapura megy a játék.

– Így van, de ha a szakszervezet mint szociális partner nem ezt teszi, nem így viselkedik, hanem a saját álláspontját képviseli, akkor a cég „ellenségévé" válik, „lázítja" a dolgozókat, s ezért ki kell szorítani a munkahelyről, de a legkevesebb, hogy korlátozni szükséges a működési körét.

– Mit jelent ez utóbbi, kicsit konkrétabban?

– Ennek legegyszerűbb módja az információkból való kirekesztés. Olyan információkról van szó, amelyekkel – a Magyar Köztársaság törvényei szerint – a megfelelő időben rendelkezni kell. Ha ezeket az információkat a szakszervezetek jogi úton akarnák megszerezni, akkor a helyi tisztségviselőket érné támadás. Vagyis lejáratnák, lehetetlenné tennék őket. Ahol meg nincs szakszervezet, azokon a munkahelyeken szinte *feudális viszonyok* uralkodnak.

– Mi lehetne ebben az állam szerepe?

– Úgy látom, *az állam szerepe* kettős. 1. Az országos szintű érdemi párbeszéd fenntartásával és törvényalkotással mutasson példát a vállalkozásoknak, a munkáltatóknak az ár-bér kérdésekben, a jövedelemszabályozás, a költségvetés, a foglalkoztatás, a szociális problémák ügyeiben. 2. Ösztönözze a munkáltatókat, az ágazatokat, régiókat átfogó megállapodások megkötésére a munkaügyi kapcsolatok témakörében, s őrködjék e megállapodások – mindkét fél részéről történő – betartása fölött. Úgy tűnik, hogy mindkét állami szerep gyakorlásában szembetűnő hiányosságok mutatkoznak.

A kulturált párbeszéd létrejöttének *két* útját látom: vagy a fentiekben vázolt állami szerepvállalás gyakorlása békésen; vagy úgy, mint ez a fejlett nyugati országok jelentős részében történik: országos demonstrációkkal, országos és helyi sztrájkokkal.

– Ebben látod a párbeszéd jelentőségét?

– Nem csak abban, hogy rendezett munkaügyi kapcsolatok jellemzik-e az országot. A párbeszédnek van egy szélesebb értelemben vett szerepe és jelentősége is. Itt van például a *polgár* szó, ami a jelenlegi kormány megalakulása óta vált sokat használt, divatos kifejezéssé, fogalommá, annak minden pozitív tartalmával együtt (öntudatos, bátor, civil kurázsival rendelkező egyén). Ha a munkahelyeken feudális viszonyok uralkodnak, a kiszolgáltatottság, a függőség érzése az uralkodó, akkor nehezen képzelhető el, hogy ugyanez az állampolgár a gyár kapuján kilépve öntudatos, bátor polgárként képes viselkedni. Az ember ugyanis tud alkalmazkodni, de képtelen magát kettészakítani, két teljesen különböző jellemmel, magatartással megjelenni. *Akinek összetörik a gerincét a munkahelyen, abból sohasem lesz szabadon választó polgár*, a szó pontos értelmében. Azért sem, mert mindig arra figyel, hogy mi a hivatalos elvárás, és nem saját meggyőződése szerint cselekszik.

– Az MSZOSZ IV. Kongresszusán bekerültél a szövetség elnökségébe. Ez arra utal, hogy megnőtt a lehetőséged a makrofolyamatok befolyásolásában.

– A húsipar mellett az élelmiszeriparban működő szakszervezetek támogatásával és bizalmával lettem tagja a testületnek. Ez a megbízatás azt is jelenti, hogy – szerepem szerint – az egész élelmiszeripart kell képviselnem, ami nagyobb kitekintéssel jár, egyszersmind több egyeztetést kíván az információk áramoltatásában. Igyekszem

megfelelni ennek a követelménynek, amelynek vállalásában közvetlen kollégáim támogattak, és remélem továbbra is segítenek, mert enélkül nem tudnék eleget tenni kötelezettségeimnek.

– Élénk beszédtéma mostanában a szakszervezetek szétforgácsoltsága. Gyakran hallani: a hat szakszervezeti konföderáció helyett több lenne a kevesebb.

– Magam is erre a következtetésre jutottam. Megérett a helyzet arra, hogy alapvetően két konföderáció fejezze ki a munka világának érdekviszonyait. Az egyik szövetségbe tömörülhetnének a piaci szférában, a magánmunkáltatóknál működő szakszervezetek, a másikban pedig a közszférában tevékenykedő szakszervezetek, beleértve az állami költségvetés és a testületi önkormányzatok alkalmazottait összefogó érdekvédelmi szervezeteket is. Ennek a két konföderációnak kellene – *együtt és egységesen* – tárgyalni olyan kardinális kérdésekről, mint az érdekegyeztetés jövője, a Munka Törvénykönyvének módosítása, és az egész gazdaságot átfogó, kormánnyal kötendő ár- és bérmegállapodások. Minden egyéb, más, ma működő megoldásnak csak az érintett munkavállalók és maguk a szakszervezetek látják a kárát.

(Húsos, 1999. április)

Méltósággal

„Nem kincs után sóvárgok én..."

(Részlet a Bányászhimnuszból)

Még nyíltak a Mátra alján a kerti virágok, a sok nyári esőtől még zöldelltek a fák Gyöngyösön és környékén, amikor az iskolakezdés idején sor került a bányásznapi ünnepségre a Heves megyei városban. Szeptember másodikát mutatott a naptár. Hétköznap volt, a bányásznap hagyományos fénye mégis ünnepi hangulatot kölcsönzött ennek a csütörtöknek. Úgy érezte az ember, hogy a természet képe, állapota találkozott, összefonódott az évszázad utolsó bányásznapjának tartalmával, a magyar bányamunkások életérzéseivel. A nyárutós, őszelős nap nemcsak az évszakváltásról, a hervadásról, az elmúlásról tudósított, de mintha tükrözni akarta volna a bányászat felgyorsított leépítéséből, a bányabezárások következményeiből adódó aggodalmakat a föld méhének dolgozóinak tudatában és magatartásában.

E keserédes hangulat ott vibrált a levegőben, kitapintható volt az emberi arcokon és mozdulatokon. Bágyadtan sütött a nap ezen a délelőttön, a bányász-fúvószenekar fülbemászó dallamai töltötték be a Mátra Művelődési Központ előtti teret. S miközben gyalogosan és autókkal érkeztek a meghívottak a központi ünnepség helyszínére, csinos mazsorettek szórakoztatták a gyülekezőket. A járókelők is lelassították lépteiket, megálltak egy pillanatra, hogy gyönyörködjenek az egyenruhás lányok kedélyjavító bemutatójában. Halk, szelíd derű lengte be a környéket, a várakozás lappangó izgalma munkált a lelkekben.

Növelte az esemény jelentőségét az is, hogy jeles évfordulóra, születésnapra emlékezhettek a házigazdák. Harminc éve ugyanis, hogy áramot ad az egykori Gagarin Hőerőmű, a mai Mátrai Erőmű. Három évtizede annak, hogy szenet, lignitet ad a Visontai Bánya, amelyet akkoriban Thorez külfejtéses bányaüzemnek hívtak. A Mátrai Erőmű 30. évfordulója megérdemli a tiszteletteljes emlékezést, hiszen ez idő alatt az erőmű 109 milliárd kilowattóra villamosenergiát értékesített. A 182 millió tonna lignit kitermelése, a több mint 20 ezer bányász munkája mintegy 60 ezer ember megélhetését jelentette, boldogulását segítette. A bizonytalan, lehangoló jelenben különösen jó érzés a büszkeséget tápláló közelmúltra gondolni.

Ilyen előzmények után került sor az ünnepségre. Annak ismeretében, hogy jövőre ismét bezárnak két bányaüzemet, Putnokon és Feketevölgyben. Ennek következményeként közel kétezer bányász munkahelye szűnik meg, az amúgy is nagy munkanélküliséggel küzdő borsodi térségben. Azután újabb elbocsátások várhatók Lencsehegyen, ám a többi bánya dolgozói sem érezhetik magukat biztonságban. Tágabb összefüggésben az is az előzményekhez tartozik, hogy a kilencvenes években – a szerkezetátalakítás során – a szénbányászatban 50 ezer munkahely szűnt meg, s a foglalkoztatottak száma 67 ezerről 17 ezerre csökkent. Vagyis a bányák felét bezárták. Elsősorban a drágábban termelő, mélyművelésű bányákra került lakat, a fennmaradó bányák sorsát pedig az erőművekhez kötötték.

Csoda-e, ha ezek a drámai fejlemények az iparág ilyen mélyrepülése megrendíti a bányászok jövőbe vetett hitét, és szomorúsággal, elkeseredéssel tölti meg még a legkeményebb férfiak szívét is, nem beszélve a bányászfeleségekről, a háztartást vezető csa-

ládanyákról?! Csoda-e ha az ilyen mértékű kilátástalanság és kiszolgáltatottság érzése ott lappang a leggondosabban megszervezett és legszebben megtartott ünnepség légkörében is? Mi sem természetesebb, minthogy ezek a problémák, dilemmák és félelmek kapták a központi helyet *Schalkhammer Antalnak*, a BDSZ elnökének ünnepi köszöntőjében, *Göncz Árpád* köztársasági elnök együttérző szavaiban és *Hónig Péter* helyettes államtitkár előre leírt és egykedvűen felolvasott, hidegen hangzó hűvösen fogadott szövegében.

Ültem az ünnepség résztvevői között, hallgattam a beszédeket és figyeltem az ünneplőbe öltözött bányászok arcát. Megpróbáltam kitalálni – miközben magam is meditáltam az elhangzottakon –, hogy mit gondolnak magukban azok, akik a legközvetlenebbül érintettek, akiknek sorsa, családjuk életének alakulása függ attól, mit hoz a holnap, mivel jár a munkanélküliség. Megpróbáltam megfejteni, hogy mit éreznek a jelenlévők, amikor a bányász szakszervezet elnöke, országgyűlési képviselő keményen és megalapozottan bírálta a kormány bányabezárásokat siettető álláspontját, és meggyőzően érvelve védte a bányászat, a bányászok létérdekeit. Kíváncsi lettem volna (és lennék ma is) arra, meddig hallatszottak Schalkhammer Antal szavai: „Ne az egyetlen megoldást, a munkanélküliség kenyerét kínálják a bányászoknak, hanem az átképzést, az új munkahelyeket!"

Ott a teremben ülve eljátszottam a gondolattal: hogyan koppantak a feketevölgyi vájárokban és a tatabányai, pécsi szakszervezeti tisztségviselőkben a helyettes államtitkár úr száraz közlendői a kormányzati szándék indoklásáról. Nincs kétségem afelől, hogy mindenkinek jólesett Göncz Árpád megjelenése, személyes részvétele. Megnyugtatóan és bátorítóan hangzottak a köztársasági elnök szavai a bányászat fontosságáról, azokról az örök emberi értékekről, amelyeket a bányászok magukban hordoznak és képviselnek. Szeretném hinni – mondta –, hogy vannak olyan lehetőségek, amelyek megelőzhetik a nagyobb károkat, ugyanakkor tekintettel kell lenni a racionalitásokra, a nemzetközi versenyfeltételekre. A kettő között lehet megtalálni a megoldást, együtt szükséges érvényesíteni a célokat, a kettős érdeket.

Göncz Árpád szavait az a tény is nyomatékosította és hitelesítette, hogy – miközben az Állami Kitüntetési Bizottság nem fogadott el egyetlen állami kitüntetésre felterjesztett javaslatot sem – a köztársasági elnök személyi keretéből nyújtott át tizennyolc dolgozónak elis-

merést jelentő kitüntetéseket. Jutalmakat, miniszteri kitüntetéseket, nívódíjakat, egyébként többen is, mások is kaptak kiváló szakmai munkájukért, szolgálati éveikért, kiemelkedő közművelődési, kulturális tevékenységükért. Természetesen ezek az elismerések jól estek a kitüntetetteknek, de valamennyi résztvevőnek is, hiszen a megbecsülés üzenetét hozták és közérzetjavító erővel bírtak, miként *Koncz Gábor* színművész igényes, hatásos közreműködése és egy önkéntes bányászköltő műsoron kívüli, tapsot aratott versmondó beugrása is. A hangulatos fogadás pedig tovább oldotta a hivatalos kereteket, s jókedvre derítette a zsibongó, ünneplő sokaságot.

(Bányamunkás, 1999. szeptember)

„Ilyen a bányász élete..."

Hangulatkép a József nádor térről

Biztosak lehetünk abban, hogy 1999. december 15-e bekerül a bányászszakszervezet történetébe. Fontos nap lett. Ezt az előzmények is sejttették. A budapesti székházban már az előző napokban serény készülődés folyt, hogy minden rendben legyen a fővárosi demonstráción és a vidéki figyelmeztető sztrájkokon.

Azon a szerdán rosszul indult a nap. A rádió kora reggeli krónikájában az lett a vezető hír, hogy tűz ütött ki a Budapest Sportcsarnokban, lángokban állt Magyarország legnagyobb, legmodernebb fedett sportlétesítménye. Több milliárd forintos kár keletkezett. Lehangoltan néztem ki óbudai lakásom ablakán. Tegnap még langyos, napfényes decemberi, adventi nap volt, mára virradóra azonban beborult az ég, sötétszürke esőfelhők lógtak, és megélénkült a hideg szél. Ráadásul a belváros felé haladva a metrón azt olvastam a Népszabadságban, hogy Lyukóbánya amerikai tulajdonosa „semmitmondó megmozdulásnak" nevezte a szakszervezet által szervezett tiltakozó akciót.

Ilyen külső körülmények ellenére is bizakodó, elszántnak tűnő emberek gyülekeztek a Pénzügyminisztérium előtt, a József nádor téren. Már egy órával a nagygyűlés kezdete előtt bevonultak a térre a vidéki bányászkörzetekből érkezők, jöttek a szolidaritásukat kifejező ágazati, szakmai szakszervezetek képviselői, a rokonszenvező érdek-

lődők. A több ezer résztvevő között ott láttuk az ismert baloldali személyiségeket, országgyűlési képviselőket. Kormánypárti politikust azonban egyet sem.

Szerencsére nem esett az eső – talán besegített Szent Borbála is –, bár hidegre fordult az idő, az emelkedett hangulatot azonban nem tudta elrontani. A teret betöltötte a vidámító zene, miközben a narrátor szerepében *Gengeliczky László* ismertette a tapsoktól kísért üdvözlő táviratok szövegét. Az emelvény funkcióját betöltő nyitott teherautót félkörbe állták a munkaruhába öltözött, sárga kobakot viselő bányászok, akik a Pénzügyminisztérium épületének ablakai felé tekingetve-integetve keményen skandálták a minisztérium vezetőinek: „...Gyertek ki! Gyertek ki!" A csukott ablakok azonban mozdulatlanok maradtak, csak a legfelső emelet egyik erkélyén ugrabugrált egy árva fotós. A benépesült téren a legtöbb ember kezében bányászkalapácsos piros zászlócska volt, a tömegben nemzetiszínű és kék zászlók lengtek, a magasra tartott táblákon pedig szellemes, határozott hangú, kérdő- és felkiáltójeles feliratokat, jelszavakat, követeléseket olvashattunk.

A tiltakozó nagygyűlés programját egy hatásosan előadott *József Attila-vers* vezette be. Amikor Kullai Zoltán A Dunánál című vers utolsó bekezdésének első sorához ért – „én dolgozni akarok" –, elemi erővel robbant ki a hatalmas taps, a tömeges üdvrivalgás, bizonyítva a költőzseni időszerűségét, a vers intellektuális, érzelmi erejét. Aztán következtek a felszólalók, a szónokok. Elsőként Schalkhammer Antal, majd a nemzetközi szövetség képviselője, egy borsodi vájár, a villamos-iparág szószólója, végül Keleti György és Kerékgyártó Ildikó szocialista képviselők.

Schalkhammer Antal, aki immár több mint egy évtizede áll a bányászszakszervezet élén, ezúttal is legjobb formáját hozta. Ismét bizonyságát adta, hogy mindent tud a bányászokról, a bányászéletről. Robosztus külső megjelenésével – ott fönn a teherautó platóján – erőt sugárzott, megszólalásából pedig az általa képviselt ügy iránti belső meggyőződés és elkötelezettség áradt. A fizikai és a szellemi erő ilyen egységének érzete átragadt a tömegre is, és az emberek szinte élvezték a szónok energikus, lendületes beszédét; azt, hogy nehezen cáfolható, logikus, szakmai érvekkel hogyan „szedi szét" a kormány bánya-bezárásokat eredményező energiapolitikáját, miként juttatja kifejezésre a szociális szempontokat, a humánpolitikai intézkedések szükségességét.

A legemelkedettebb percek talán azok voltak, amikor a szakszervezet elnöke átadta a tüntetők által az immár – tapsviharral – jóváhagyott petíciót *Hónig Péternek*, a Gazdasági Minisztérium helyettes államtitkárának, akit az emelvényre lépéskor fergeteges ellenszenv fogadott. Schalkhammer Antalnak kellett lecsillapítania a tömeget ahhoz, hogy a petíciót – egy kézfogás szentesítésével – átadja a minisztérium feszült arcú képviselőjének. Amikor ez megtörtént, felhangzott a bányászhimnusz. Ezrek énekelték: „Szerencse fel, szerencse le, ilyen a bányász élete..." Énekeltem én is, el-elcsukló hangon, miközben egy lépéssel tőlem, az emelvény mellett a helyettes államtitkár interjút adott az újságíróknak. Nem hallottam, hogyan magyarázta a kormány álláspontját, mert a bányászhimnusz szívmelengető dallamai elnyomták Hónig Péter hangját.

(Bányamunkás, 1999. december)

3.

Mozaiktabló

Villanófényben

Az ország két legnagyobb városát – Párizst és Lyont – mostantól baloldali vezetés irányítja, országos szinten azonban *jobboldali* előretörést hozott a helyhatósági választás Franciaországban. *(Népszabadság, 2001. március 20.)*

*

A következő hetekben csaknem harminc, több millió forintos díjhátralékot felhalmozott, jórészt roma családot *költöztetnek* ki ózdi önkormányzati lakásokból jogerős bírósági végzés alapján. (2001. március 23.)

*

A holland felsőház is elfogadta az *eutanáziát* engedélyező törvényt, ezzel a tulipánok hazája a világ első országa, ahol lehetséges a kegyes halál (az USA Oregon állama után). Ez a hír a Népszabadság 2001. április 11-i számában jelent meg.

*

Mégsem zárják be a pápai katonai repülőteret, pedig a bázis felszámolása már tavaly szeptemberben megkezdődött. Azóta a Honvédelmi Minisztérium kezdeményezte is a NATO-nál a repülőtérre megszavazott szövetségi támogatás átirányítását Taszárra, ami ezentúl *tisztán amerikai bázis* lesz. (2001. április 12.)

*

Éjszakai kijárási tilalmat hirdetett ki Ohio állambeli Cincinnati polgármestere, így próbálván lecsillapítani a súlyos zavargásokat. A tüntetések azt követően robbantak ki, hogy a városban egy rendőr lelőtte az igazoltatás közben menekülni próbáló, fegyvertelen fekete fiatalembert. A zavargások miatt aggodalmát fejezte ki és nyugalomra intett George W. Bush elnök. *(Népszava, 2001. április 14.)*

*

Magyar bányászok dolgoznak Spanyolországban, miután megkapták a spanyol munkavállalási engedélyt azok a bányamunkások, akiket a pécsi 2M Kft. az ibériai León tartományban kíván foglalkoztatni. A vájárok két éven át évi 400 ezer tonna szenet hoznak felszínre a spanyol cég Santa Lucia melletti fejtéséből. Az első 40 főből álló csoportot majd nyolcvanan követik, de később még 50-60 munkás foglalkoztatására nyílik lehetőség. A kiutazók havonta átlagosan 200 ezer forintnak megfelelő nettó jövedelmet kapnak. Azok a magyar bányászok,

akik két évnél többet dolgoznak Leónban, jogosultakká válnak a spanyol nyugdíjra is. *(Népszabadság, 2001. május 7.)*

*

Évente mintegy *ezer műkincslopás* történik Magyarországon. A magánlakások mellett különösen veszélyeztetettek a templomok, mert ezek őrzése gyakran megoldatlan. *(Népszabadság, 2001. május 15.)*

*

Perelnek a kéjipar pillangói. Az örömlányok azért fordultak a bírósághoz, mert a Fővárosi Közgyűlés mindmáig nem jelölte ki számukra azokat a türelmi zónákat, ahol jogszerűen ajánlhatják fel szolgálataikat. *(Józsefváros, 2001. május 7.)*

*

Nemmel szavazott a nizzai szerződésre *az írek többsége* a népszavazáson – derült ki 2001. június 7-én. *(Magyar Hírlap)*

*

A belgák többsége az Európai Unió bővítése *ellen* voksolna – tudjuk meg a Kwack című hetilap legfrissebb felméréséből. *(Magyar Hírlap, 2001. június 14.)*

*

A cseh kormány a folyamatos kritikák keresztttüzében új koncepciót készített a *szélsőjobboldali szervezetek* elleni fellépésre. Csehország az elmúlt években az európai szkinhedek egyik kedvelt találkozóhelyévé vált, s egy friss közvélemény-kutatás szerint a lakosság több mint fele súlyos problémaként értékeli a szélsőjobboldal erősödését, és azonnali beavatkozást sürget. *(Magyar Hírlap, 2001. június 18.)*

*

Ömlik a pénz Belgrádnak. Az Európai Unió és az Egyesült Államok „el van bűvölve" Milosevics kiadatásától, a brüsszeli donorkonferencián – amely Jugoszlávián lenne hivatott segíteni – egymást érték a nagylelkű felajánlások. Bizonyos, hogy Jugoszlávia idén legalább 1,3 milliárd dollárra, a következő évben pedig újabb 3 milliárdra számíthat. *(Magyar Hírlap, 2001. június 30.)*

*

Ópusztaszeren felavatták a megyék szoborparkját. A rendezvényen a megyei közgyűlések elnökei nyilatkozatot adtak ki, amelyben a *rendszerváltás előtti jogaikat* követelték vissza. *(Népszabadság, 2001. július 2.)*

*

Tüntetők hatoltak be a brit hadsereg Menwith Hill-i katonai támaszpontjának területére, folytatva ezzel a Greenpeace aktivistáinak angliai tiltakozását az amerikai rakétavédelmi program ellen. *(Népszabadság, 2001. július 5.)*

*

Az MDF új székházát ünnepélyesen P. Szőke János katolikus lelkész, Takaró Károly református püspök, Szeverényi János evangélikus esperes és Rázmány Csaba unitárius püspök szentelte fel. *(Népszabadság, 2001. július 7.)*

*

Az elmúlt évek egyik legsúlyosabb zavargásainak helyszíne volt az észak-angliai Bradford városa. A térségben élő ázsiai fiatalok és a kivezényelt rohamrendőrök többórás csatájában 120 rendőr sebesült meg, és 36 személyt vettek őrizetbe a hatóságok – jelentette a Magyar Távirati Iroda. Az erőszakos eseményeket a betiltott, szélsőjobboldali Nemzeti Front tagjai provokálták ki, akik a Náciellenes Liga helyi nagygyűlését kihasználva összecsaptak a gyűlésen résztvevő ázsiai fiatalokkal. *(Népszabadság, 2001. július 9.)*

*

A Halász János fideszes országgyűlési képviselő által vezetett ingatlanjuttató parlamenti albizottság Hajdúböszörményben olyan civil szervezeteknek adott ingatlanokat, amelyek egy helyi fideszes politikus nevéhez köthetők. A helyiek szerint ezek a „látszatszervezetek". A vesztesek Polt Péter főügyészhez fordulnak, s kérik a tulajdonba adási szerződések megsemmisítését. *(Népszabadság, 2001. július 11.)*

*

Szélsőjobboldali tüntetők és baloldali ellentüntetők *összetűzései* adtak munkát a hétvégén a rendőröknek Németország több városában. A legsúlyosabb összecsapás Neubrandenburgban volt, ahol egy újnáci felvonulásnak egy békés baloldali tüntetésből kivált csoport próbálta útját állni. *(Népszabadság, 2001. július 16.)*

*

Húsz évre szóló barátsági szerződést írt alá Moszkvában Csiang Cömin kínai és Vlagyimir Putyin orosz elnök. *(Népszabadság, 2001. július 17.)*

*

Tízezer Dél-Békésben élő ember maradt *víz nélkül* a napokban. (A nyugdíjasok esővizet isznak!) 15 önkormányzat területén szolgáltató Dél-békési Vízművek Kft. ugyanis folytatja a vízszolgáltatás megszüntetését azoknál a családoknál, amelyek hátralékot halmoztak fel. A cég kintlévősége 20 millió forint. Eközben kiderült: a vízművek kft. nemrégiben saját költségén utaztatott több polgármestert skóciai, hollandiai és ciprusi „szakmai tanulmányutakra". *(Népszabadság, 2001. július 18.)*

Kérdések mindnyájunkhoz

Felelőssé tehető-e Marx és a marxizmus a sztálini törvénytelenségekért, a kínai „kulturális forradalomért", Pol Pot Kambodzsájáért, Kim Ir Szen Észak-Koreájáért, Enver Hodzsa Albániájáért, Ceausescu Romániájáért?

*

A hetvenes-nyolcvanas években gyakran beszéltünk arról, hogy az *értékek válságát* éljük.

És most?

*

„El kell jutni oda – ajánlja Ancsel Éva –, hogy életünknek ne csak szereplői, hanem szerzői is legyünk."

Hogyan?

*

Mi a különbség aközött, hogy valaki indulatos, de nem izgága, és mennyiben, miben különbözik a méltatlankodás a felháborodástól?

*

A jóléti államok után/helyett jönnek a *rosszléti* államok?

*

Igaz lenne, hogy mi „birkanép" vagyunk, s „mi mindig, mindenről lekésünk". Ha ez igaz, akkor miért, mitől van ez így?

*

Korábban úgy mondtuk, *internacionalizálódik* a világ. Most meg így: globalizálódik a világ. Mi a különbség?

*

Épülnek a házak, de *belülről* építkezünk-e?

*

„A világban sok gyönyörű hely van, ahova eljutottak az emberek, de eljutottak-e *egymáshoz?*"– kérdezi a tibeti láma.

*

Miben hisz, aki nem hisz? Ez a Carlo Maria Martini és Umberto Eco nemrégen megjelent közös könyvének a címe, amely a jezsuita hittudós és a nyelvfilozófus-regényíró dialógusát, egymáshoz írott leveleit tartalmazza.

A kötet címét adó kérdést mi is feltehetjük egymásnak.

*

„Ha az ember öreg, *többet* kell tennie, mint amikor fiatal volt." – idézem Goethét.

Így van-e? Ha ez igaz, akkor miért, miben és hogyan kell többet tennie az öregnek, mint a fiatalnak, amikor az idős ember egyik legfőbb ismertető jegye az, hogy ereje fogy, lehetőségei szűkülnek, vágyai csillapodnak, apadnak.

*

Milyen ember az, akinek soha sincs ellenvéleménye? (Igaz, ezután azt is megkérdezhetjük: milyen ember az, akinek mindig más a véleménye, mint a többieknek?)

*

Hogyan értelmezzük azt a serkentést-biztatást, hogy megérteni a valóságot, az emberi világ alapvető mozgató erőit: „a termelési erőket odakint, s az ösztönöket idebent?"

*

A nálunk tapasztalt sok-sok felelőtlenségnek miért nincs mindig felelőse?

*

Ki mellé álljon, kinek drukkoljon a Magyarországon élő *magyar baloldali ember*, ha mondjuk *nem* a Szlovákiában, Romániában, Szerbiában, Ukrajnában lévő magyar *jobboldali* pártok, szervezetek, vezetők véleményével, álláspontjával ért egyet, hanem a fent említett országok *baloldali* szervezeteinek és képviselőinek nézeteivel, törekvéseivel?

*

Ha valaki a palesztin-izraeli vitákban, véres konfliktusokban Arafat népe mellé áll, akkor az antiszemita?

*

Nem lenne itt az ideje – kérdezi Bányász Rezső – egy ilyen kis országnak, mint a miénk, visszatérni a klasszikus, hagyományos diplomáciához, amely minden országgal barátságra és kölcsönösen előnyös kapcsolatokra törekszik? Amely jól tudja azt is, hogy Brüsszelben ugyan el lehet érni 18 hasonszőrű államot, de New Yorkban, az ENSZ-ben képviselve van közel 200 más állam is? *(Kézfogás, 1999. szeptember)*

*

„...A nemzeti agrárpolitika egészét kell *új pályára* állítani... Az eddigi agrárfinanszírozást már nem bírja el az uniós költségvetés: mi juthat hát nekünk, újaknak? A magyar politikai elitek logikája még mindig (eredetileg is) hamis ellentétpárokra épül: kisgazdaság-szövetkezeti nagyüzem, új gazdálkodók-szövetkezeti agrárértelmiség. Ebből a szűk aktuálpolitika értékrendszerből kell kiemelni ma a *vidékpolitikát* – kérdés, melyik politikusban, politikai erőközpontban lesz meg ehhez az intellektuális erő és a távlatos gondolkodás?" *(Nagy Tamás, a MOSZ elnöke, Népszabadság, 2001. február 15.)*

*

„...Miért van nagyobb becsülete a drogprogramban, a minőségbiztosítási vállalkozásban, bármi másban dolgozó elszármazott tanítónak – kérdezi *dr. Kecsmár Ilona* tanár, az MSZP szakértője –, mint annak, aki nem söpri tanítványai gondját-baját a tanári pulpitus alá? S miért nincs módja emennek a délutánját a problematikus gyerek környezetében tölteni, fogni a kezét, lelkét erősíteni, hibáit javítgatni, szüleinek segíteni? Miért kell neki ehelyett érdeklődésének, tudásának nem megfelelő munkákat vállalnia? Miért tanult pszichológiát, miért vizsgázott neveléstudományból, ha ezt a tudását nem használhatja? Miért kap egyre kevesebb teret mesterségében az emberekre való tudatos hatás, a nevelés?" *(Népszabadság, 2001. április 9.)*

*

A kisemmizett, bátortalan magyar munkavállaló helyzetével kapcsolatban kérdezi az újságíró: „Van-e lehetősége itt és most a kisembernek? Egy olyan globalizált világban, ahol mérhetetlen vagyonokat és ezzel járó hatalmat fölhalmozó gazdasági monstrumok jönnek létre, s amelyek érdekeik szerint gyárakat zárnak be, ha kell, és szívfájdalom nélkül tesznek ki ezreket, tízezreket az utcára. *Elég-e a magányos ellenállás, a saját túlélési stratégia*, vagy kialakul-e végre az

a szolidaritás, amely megteremti a saját cselekvési lehetőségeit?" *(Népszabadság, 2001. április 12.)*

*

A mai kérdés így hallatszik: *sikeres és gazdag leszek-e, vagy boldog?* – írja *Magánélettan* című rovatában Bácskai Júlia. *(Népszabadság, 2001. június 21.)*

E sorok olvasója mit válaszolna erre a kérdésre? Vagy másként tenné fel a kérdést?

Olvasói levelek

A Vasárnapi Hírek július 2-i számában azt olvastam, hogy a hannoveri világkiállításon tett látogatása után miniszterelnökünk a magyar pavilonról így nyilatkozott: alig tudok elképzelni olyan összeget, ami ne érné meg, hogy ez az épület elkészült. Orbán Viktornak ez a mondata *„kerül, amibe kerül"* szemléletet tükröz. Ezért futja (miből?) olyan presztízsberuházásokra, mint a korona áttelepítése a Nemzeti Múzeumból a Parlamentbe, és erről 140 milliós költséggel mélynyomású brossúra kiadása, millenniumi zászlók készítése, egyes kormánytagok világ körüli utaztatása stb. Én egészen *más célokra* fordítanék sok pénzt: a gátak megerősítésére, kis jövedelműeknek alacsony bérű lakások építésére, a kórházak berendezéseinek korszerűsítésére, általános bérrendezésre, a nyugdíjak tisztességes emelésére stb.

Dr. Del Medico Imre, Budapest
(Vasárnapi Hírek, 2000. július 16.)

Nyílt levél Lengyel Lászlóhoz

Tisztelt Uram!

Olvasva a 2000. év májusi Szószólóban megjelent interjúját – vitatva, részben elfogadva – egy kijelentésén nagyon megütköztem. „...Akkoriban a 8 óra munkaidőt feleslegesnek tekintették, többek között azért, mert *hülyeségeket termeltek.*"

Jól hangzik, csak *nem igaz.* A szén, az érc valahogy kijött a bányákból, házak, gyárak, városok épültek, hidak íveltek a folyókon, folyt a víz a csapból, égett a villany, járdán és úton közlekedtünk, nem a sárban, hozzáértő pedagógusok tanítottak engem, Önt és gyermekeinket, orvosok gyógyítottak, volt ennivaló, volt olyan mezőgazdaság, amely

termelésének 70 százalékát sem érjük el. Ehhez munka, szervezés, irányítás – és hogy magunk mellett is szóljak – kutatás, fejlesztés kellett. Nem a második gazdaság produktuma.

Ön – valószínűleg akaratlanul – *megsértett* néhány millió állampolgárt, akik nem a szocializmust, hanem a hazájukat építették, mint ma is. Szokás manapság, hogy X. Y., ha támadva érzi magát, bírósághoz fordul sérelmének orvoslására. Milliókra nézve ez még nem működik. Kérem Önt, keresse meg a lehetőségét, hogy ezen millióktól bocsánatot kérjen.

Matusek Károly, tudományos munkatárs,
MTA-KK-IKI, Budapest
(Szószóló, 2000. augusztus)

Londonban felújították a *Marx-könyvtárat*, amelyet a Munkáspárt londoni szervezete és a szakszervezetek alapítottak 1933-ban, Marx halálának 50. évfordulóján. Az, hogy egy könyvtárat felújítanak, legfeljebb mínuszos hír lehetne az újságban. De ha ez Winston Churchill, illetve Margaret Thatcher Angliájában – vagy más területről véve a példát: John Keynes XX. századbeli angol polgári közgazdász hazájában – történik, már nem kis érdeklődésre tarthat számot. „Ebben a könyvtárban fellelhető a modern kapitalizmus (...) szocialista bírálata, annak a leírása, hogy mi történik, ha a nyereséget fontosabbnak tartják, mint az embereket" – nyilatkozta Tom Benn, a kormányzó brit Munkáspárt (!) – tehát nem kommunista – képviselője. Majd később: „Marxot hibáztatják mindazért, ami a Szovjetunióban történt, de a kapitalizmussal kapcsolatban Marxnak igaza volt."(kiemelés tőlem – G. E.).

Ha mélyebben belegondolunk, a *demokrácia kiteljesedéséről* van szó. Nagy-Britannia hosszú demokratikus időszakot élt és él át, ott egymásnak merőben ellentmondó politikai nézetek is ugyanolyan szabadon élnek, mint az uralkodó eszme. Sajnos Magyarországon a demokráciáról gyakorlatban megnyilvánuló felfogás meglehetősen *csökevényes*, van egy bizonyos határ – ez a piacgazdaság –, amelyen túl nem lehet vitát kezdeményezni. Ha pedig ezt a határvonalat valaki átlépi, könnyen „liberálbolsevik, bolsevista" minősítést kap. Az uralkodó módszerekkel szemben a médiában „Marx-könyvtárakat" kellene létesíteni ugyanolyan súllyal, mint a kapitalizmus és általában

a polgári társadalom eszmeáramlatait szolgáló megnyilvánulásokat...

Dr. Gombos Endre, Budapest
(Népszabadság, 2000. augusztus 15.)

A magyar lapok és a televízió többet foglalkoznak az utolsó magyar hadifogoly életének alakulásával, mint egykor az első magyar űrhajósal. Szinte mindennap hallunk vagy olvasunk *Tamás Andrásról*, aki maga sem érti igazán, hogy miért került ő középpontba több mint 50 év után.

Nem tudom, hogy az utolsó magyar hadifogoly volt-e Horthy Miklós legszebb katonája. Csak azt, hogy akarata ellenére *felhasználják* ebben az ideológiai háborúban, amely országunkat szerecsenmosdató céllal akarja a Nyugat és más népek előtt is tisztába tenni. Holott ők nem felejtették el, hogy a hitleri – és horthyista – vezetés katonáit gyilkolni küldte a határokon túlra, amelynek árát a még most is élő hadiözvegyek, hadiárvák és Tamás Andrásnál is rokkantabb emberek fizették meg. Róluk azonban nem szól a krónika. Pedig meg lehetne találni tán az első hadifoglyot is, nemcsak az utolsót.

Nemesbüki András, Keszthely
(Vasárnapi Hírek, 2000. október)

Takarítónőként dolgozom a főváros egyik kórházában, igaz, nem jó szántamból. 51 évesen *kilenc hónapig kerestem* üzemgazdász végzettséggel, 31 éves gyakorlattal, nyelvtudással, számítógépes ismeretekkel elképzelésemnek megfelelő állást. Az elvárások körül úgy tűnt, kettőnek nem feleltem meg: nem vagyok 25-35 év közötti, és férfi.

Demszky Gábor *A hét* című műsorban kijelentette, hogy a közüzemi költségek inflációs terhét át fogja hárítani a lakosságra. Hálás lennék, ha levezetné nekem a számítását, miszerint a nyolc órás munkáért kapott *23835 forintomat* hogyan osszam be. Nem a költségek ellen van kifogásom, a bevétel-kiadás egyensúlyát nem tudom az utóbbi tíz évben az előző időszakhoz képest megtalálni, és tudni szeretném, kinek a „készülékében" van a hiba.

Kissné, Budapest
(Metro, 2000. november 30.)

Rendszeresen nézem a *Legyen ön is milliomos!* című kvízműsort. Nekem tetszik, örülök, ha előre eltalálom a válaszokat. Az az érzésem, hogy a lakosság egy kicsit vizsgázik általános műveltségből. Furcsának tartom, hogy felsorolják a labdarúgó-világbajnokságok idejét, eredményeit, de nem ismernek rá a *Szeptember végén* verssorára, és egyből rávágják a táncdalénekesek híres slágereit, ám ismeretlen számukra a Kosztolányi-regény főhőse.

Papp Dezső, Vác
(Metro, 2000. december 22.)

Azt mondják, fejlett a gazdaság, csak még nem érezzük. Hát miért nem? Mert milliókat osztogatnak, fosztogatnak, sikkasztanak, rabolnak, virágzik a korrupció... Soha nem a valóságot közlik, *félrevezetik a közvéleményt.* Azért vagyunk mi jók az EU-nak, mert meghamisítják a valóságot. Ha itt minden olyan jó, akkor a nép nagy része miért nyomorog, miért csúszik állandóan lefelé, a gyerekek miért éheznek, miért koldulnak az alapítványok, a kórházak? Azt mondta a Fidesz, majd ő rendet teremt, véget vet a pénz elszivárgásának, és mit látunk: *korlátlanul szórják a pénzt,* törvényesnek mondják, és ráadásul államtitokként kezelik. Ez felháborító!

Szabó József, Komárom
(Vasárnapi Hírek, 2001. február 11.)

A TV-2 március 4-i híradójában Horváth Balázs volt miniszter, országgyűlési képviselő ezt mondta: „...rengeteg levelet kapok, melyek jó része helyesírási hibákkal íródott, úgy látszik, annak idején így tanították a pártiskolán..." Ezúton tudatom, hogy a pártiskolán tanítottak filozófiát, egyetemes és magyar történelmet, politikai gazdaságtant, párttörténetet, de a *nyelvtan nem tartozott* a profiljába.

Szabó Béla, Balatonmáriafürdő
(Népszabadság, 2001. március 20.)

A múlt héten a Fertő-tó környékén járva a saját fülemmel győződtem meg arról, hogy milyen nagy népszerűségnek örvendenek azon a tájékon is a *szappanoperák.* Két férfi szántott. Amikor a lovak megmakacsolták magukat, elhangzott a szájukból a nógatás: „Esmeralda, Angyalka, gyia!" Hol vannak már azok az idők, amikor a

lovakat egyszerűen Ráró vagy Rigó néven anyakönyvezték?

Cseh György, Budapest
(Metro, 2001. május 25.)

Balnak beszélek... címmel a Dialektika 2001. június-júliusi számában írás jelent meg dr. Aggod Józseftől, amelynek lényeges mondata: „A magukat marxistának (kommunistának) valló baloldaliak ma több különböző párthoz és mozgalomhoz tartoznak."

Véleményem szerint arra lenne szükség, hogy *ne külön-külön* legyenek ezek a pártjellegű körök, mozgalmak, társaságok. A jobboldali összefogást (minden ellentétük dacára) már megéltük, hátrányát érezzük, a *baloldali összefogás* mégsem valósul meg a kívánt mértékben. A baloldali értelmiségnek meg kell tanulnia, hogyan szóljon a tömegekhez. Jó lenne, ha a sok kör, társaság, baloldali civil szervezet és egyesület felvállalná a munkások napi gyakorlati harcát, és nemcsak egymással polemizáló külön csoportocskákat alkotnának.

Máté Lajos, Budapest
(A Szabadság, 2001. július 6.)

Berzenkedő, beolvasó

„Én (némileg önmagam gyakorlatával ellentétben) azt állítottam – írja *Németh László* –, hogy a tudós általában többet meríthet az íróból, mint az író a tudósból; Freud haszonnal olvashatta Dosztojevszkijt, Marx Balzacot, de már a pszichoanalízist, vagy akár a marxizmust regényben illusztráló író aligha lesz a regényírás úttörője." (Levél Marx Györgyhöz)

*

Egy amerikai szociálpolitikus véleménye szerint „ott, ahol az *idős ember* rosszabbul él, mint annak előtte, ott nem érdemes megöregedni. Ahol nem érdemes megöregedni, ott nem érdemes élni".

*

„Ha nem érezték volna kötelességüknek némelyek, hogy a hamisságot csak mert egyszer kimondták mindegyre ismételjék, más lenne az emberiség... A hamis előnye, hogy vég nélkül fecseghetnek róla; az igazat nyomban *használni* kell, különben már ott sincs." *(Goethe)*

*

Kopátsy Sándortól hallottam egy konferencián elhangzott előadásában: ha gyóntatnak, mindig azt kérdezik, hogy mi a bűnöm, de *erényeim* felől sohasem érdeklődnek.

*

Mindannyian gyakran találkozunk – szóban és írásban – az olyan szóhasználattal, hogy „*meggyőződésem...*". Nincs ebben semmi különös. Kisebb probléma akkor keletkezik, amikor olyan ismerősünk mondja ezt, akiről tudjuk, hogy neki aztán semmiféle meggyőződése nincs. Folyamatosan sodródik, annak ad igazat, akivel utoljára beszél, napraforgó módjára mindig a napos oldalra helyezkedik, s arra tart, amerre a szél fúj.

*

Az óbudai polgármester azon állítására, hogy „a hagyományosan *baloldali* berendezkedésű társadalmakban az emberek osztályrésze még mindig nagymértékben a nyomor és a megaláztatás", *Wirth Ádám* – az Óbudai Munkás 1999. szeptemberi-októberi számában – a következőket válaszolta: „A szocializmust lehet szeretni vagy nem szeretni. A polgármester úr nagyon nem szereti, de a nyilvánvaló tényeket azért illene tisztelni. Lehet vitatni, hogy a szocializmus eddig létezett formájában a baloldali eszmékből mit tudott a gyakorlatban megvalósítani, és mit nem sikerült, a gyakorlat mennyiben tért el a meghirdetett céloktól. Mint ahogy az is „megérne egy misét", hogy kétezer év alatt a *kereszténység* magasztos alapelveiből mi valósult meg, és mi nem."

*

Magam is figyelemmel kísérem a közvélemény-kutató intézetek felméréseinek eredményeit arról, hogy miként alakul az egyes pártok és politikusok népszerűségi indexe. Engem azonban – másokkal együtt – nemcsak az érdekel, hogy melyik párt és politikus hol áll a népszerűségi listán, hanem az is, *miért* áll ott, ahol áll. *Mitől* népszerű vagy népszerűtlen? Kinek *miért tetszik* ez vagy az a közszereplő, ki *miért szavaz* erre, vagy arra a képviselő-jelöltre, pártra?

*

Magyarország, hála Istennek, még nem Amerika, itt még nem sikerült tökéletesen elbutítani az embereket – mondta *Molnár Tamás* filozófus, aki 1951. óta az USA-ban él, s tíz évvel ezelőtt tért vissza a

magyar szellemi életbe. – Még vannak viták – állapította meg –, itt még beszélgetnek az emberek. Sőt, olvasnak. *(Heti Válasz, 2001. június 29.)*

Még – tehetjük hozzá.

*

„Érzékeny pontra tapint a Koffer című televíziós sorozat a Magyar 1-en. Bezártságunk, pénztelenségünk és a világból való egyre egyértelműbb kirekesztődésünk fájdalmas területére téved hétről hétre az Ezüsthajó Produkció úti filmje. Olyan magától értetődő módon kalauzol bennünket Kubától Burmáig, mintha Magyarországon legalábbis csak *svájci nyugdíjasok* élnének, akik a tavaszt Rómában, a nyarat pedig Vietnamban töltik." *(Krausz Barnabás, Népszabadság, 2001. március 17.)*

*

Miért haragszik? – kérdezték a Vasárnapi Hírek állandó rovatában *Mihalovits Ervint*, a Nyugdíjasok Országos Képviseletének elnökét. – Nem haragszunk – szólt a válasz –, de nyugtalankodunk és berzenkedünk. Mindenekelőtt azért, mert *kilenc éve* megfogalmaztuk az Idősek Magyarországi Chartáját, és a mai napig semmi sem teljesült belőle. Nem ötletszerűen dolgoztunk, hanem az ENSZ 1992-es határozata szerint, amit valamennyi tagállam köteles betartani! Kell legyen nálunk is egy *idősekről szóló nemzeti intézkedési terv! (2001. március 6.)*

*

„Azért az több mint elgondolkodtató, hogy egy országban, ahol dinamikusan fejlődik a gazdaság, s naponta születnek győzelmi jelentések, ahol rendben mennek a dolgok, konkrétan pedig a család áll a figyelem középpontjában, egy parlamenti képviselőnek határozati javaslatot kell benyújtania arról, hogy a téli hónapokban *szüneteltessék a kilakoltatásokat.* A parlamentben, ahol pedig 7 milliárd forint mellett kardoskodnak egy Országimázs Központ nevű intézmény költségvetése ürügyén. És akkor ne is kalandozzunk el holmi stadionépítések, rezidenciák, kormány-közeli hetilapok, tűzijátékok, csatornázásnak álcázott pártpénzek és pártpénznek álcázott magánvagyonok felé.

Ez a példa is bőven elegendő ahhoz, hogy az ember sűrítetten lássa a magyar rendszerváltó politikai elit egyik nagy szégyenét. Azt a köd-

szurkálást, amit a gyakorlatban a kiszolgáltatottak és elesettek irányában immár több mint tíz esztendeje folytat..." *(Herczeg György magáníró, Metro, 2000. december 14.)*

*

„*Kiss Ádám* helyettes államtitkár elmaradásunkat az előző kormánynak és a „tragikus negyven év"-nek tulajdonítja, mert azoknak „nem volt érték a tudás". Kissé sommás és az igazságot nélkülöző ítélet. Kevésbé finoman: *hülyeség*. Én némi – sajátos – memória-zavarra is gyanakszom, hiszen Kiss Ádám az ELTE-TTK *dékánja volt*, mielőtt tisztviselő lett. Én még fel tudom idézni ex-dékánunk kedvenc mondását, miszerint az egyetem legfőbb értéke az az „intellektuális erő", melynek megőrzéséért ő is küzdött egykor." *(Dr. Inzelt György, egyetemi tanár, Népszabadság, 2001. április 10.)*

*

Találó vélekedés, hogy az emberi jellem két szörnyeteg eleme az *uralkodni vágyás* és a *tulajdon birtoklása*. Nem vagyunk híján olyan ismert személyekben, akikben fékezhetetlenül, csillapíthatatlanul munkál ez a két szörnyeteg. Ha csak egy példát kellene említenem, habozás nélkül rögtön mondanám a nevet: Torgyán József, akinek a mohó hatalomvágyban, a hatalomhoz való foggal-körömmel ragaszkodásban, a hatalomnak a maga érdekeinek szolgálatba állításában nincs „méltó" ellenfele.

*

„Az is nemzeti hibánk – írja Németh László –, hogy ha ürügy kínálkozik, szeretjük megvetni, akit teljesítménye alapján tisztelnünk kellene... *Veres Péter* példáját hozom fel. Ha van író, akiben parasztság, munkásság, értelmiség a maga diadalát, egybeforrását ünnepelhetné: ő az. A paraszti életforma *leghitelesebb* megörökítője, a munkásmozgalom az ő észjárásában asszimilálódott igazán magyarrá, öregkora az értelmiségnek példa, hogy kell fáradhatatlanul érdeklődni, önálló ítéletet formálni, a kimondás jogát kikövetelni s kihasználni. Igazi egytömb-ember; a *nemzetet összegező példa*, s ki van köztünk, akit a fölényes literátori okosság, a rosszindulatú kommentálás, a céltudatos humor jobban szétvágott a nemzet tudatában, mint őt?" *(Az igazi olvasó, 1968.)*

Pró és kontra

Többször találkoztam az Abraham Lincolnnak tulajdonított mondással, miszerint „az ember *negyvenéves korára* már felelős az arcáért".

Lehet, hogy ez Lincoln korában és hazájában találó megállapításnak számított, de az ezredforduló idején már túlhaladottnak látszik. Az utóbbi évtizedekben ugyanis annyi és olyan mértékű változások történtek a világban, hogy már a *huszonévesektől* is joggal várhatjuk el az önálló arcukért vállalt felelősséget.

*

Friedrich Nietzsche: „az állam hideg szörny."

Veres Péter: „Gondoskodó állam, gondviselő társadalom."

*

Kövér László Bécsben, az Ausztriai Magyarok Központi Szövetségében elhangzott beszédében azt mondta, hogy a magyar sajtó szerkesztőségeiben az utánpótlást továbbra is „öreg bolsi főszerkesztők" választják ki, a médiában *baloldali hegemónia* uralkodik, a közvélemény-kutatásokban pedig azért nem érződik, hogy a Fidesz tevékenysége nyomán javul az ország helyzete, mert a szocialisták uralják a tájékoztatást. (Népszabadság, 2000. november 23.)

„Öreg bolsi főszerkesztők?" Baloldali hegemónia a médiában? szocialisták uralják a tájékoztatást? A valóságban éppen az *ellenkezője* érvényesül annak, amit a Fidesz elnöke állít.

*

„Aki azt gondolja, hogy Magyarországon az MSZP azonos a baloldallal, az *nagyon téved.* Ha az MSZP azonos lenne a baloldallal, jól néznénk ki, mert akkor Magyarországon a baloldal soha többé nem juthatna hatalomra." *(Krausz Tamás, az MSZP Baloldali Tömörülés kiadványa, 2000. november 24.)*

*

„Az *elmélet* önmagában véve mit sem ér, csak amennyiben a jelenségek összefüggését hiteti el velünk" – írja Goethe.

Ez csakugyan lényeges jellegzetessége és követelménye az elméletnek, de ebben még nem merül ki az elmélet szerepe, jelentősége. Ismerjük ennél fontosabb tulajdonságát, értékét is. Azt, hogy „az elmélet *anyagi erővé válik*, ha a tömegekbe behatol"

*

Egy óriásplakáton olvastam: „A jövő *már* jelen van."
De *még* a múlt is – tettem hozzá magamban.

*

A rendszerváltás *„privatizációs hőseit"* mutatja be Kerékgyártó István. Ez az alcíme annak az interjúnak, amelyet Pogonyi Lajos készített a Vagyonregény című könyv szerzőjével. *(Népszabadság, 2001. március 30.)*

Magam inkább *„privatizációs cápáknak"* nevezném azokat, akiket mások „hősöknek" tekintenek. Az elnevezés különbsége abból adódik, hogy a privatizáció hívei és ellenzői *más nézőpontból*, másként ítélik meg a rendszerváltással bekövetkezett magánosítás folyamatát.

A rendszerváltó kapitalizmuspártiak „sikersztorinak" nevezik a privatizációt és „hősöknek" tekintik azokat, akik hamar ébredtek, felismerték a gyors vagyonszerzés kínálkozó lehetőségét, és – kockázatokat is vállalva – léptek, kihasították a maguk részét a felosztandó állami vagyonból, s így hozzájárultak a magántulajdonon alapuló új társadalom kiépítéséhez.

Velük ellentétben mások – főként a tudatos antikapitalisták – a karvalykapitalizmus rablóprivatizációjának, a homályos ügyek dzsungelének, a gründolásnak, a nagy nyomulások és lenyúlások korának tartják ezt az időszakot, s főszereplőit pedig ezek alapján vélik „cápáknak". Zömükben ők lettek a mai Magyarország újgazdagjai, közülük kerültek ki az új milliomosok és milliárdosok, a nagy magáncégek, a csodapaloták és csodaautók tulajdonosai, az új tőkésosztály képviselői.

*

„Egyes sajtótermékeket olvasva úgy tűnik, valakik újra azt sulykolják, hogy a szovjet katona ide nem felszabadítóként, hanem megszállóként érkezett, a Voronyezsnél elesett magyar katona pedig nem egy hibás politika áldozata, hanem egy hősi hadjárat halottja. Én ezt *történelemhamisításnak* tartom. Igaz, azóta eltelt 56 esztendő, de azért ez nem tekinthető megbékélésnek." *(Valerij Muszatov, Oroszország budapesti nagykövete, Népszabadság, 2001. április 11.)*

*

„Ha az USA felülről bombáz minket, mi aláaknázzuk őket." *(Raul Castro kubai védelmi miniszter, Népszabadság, 2001. április 17.)*

*

„Sokan gondolják úgy – írja Ránki Péter és Szigethy András a Népszabadság 2001. július 21-i számában –, hogy *Németh Miklós* politikai pályája visszalépésével (helyesebben: visszalépéseivel) véget ért. Van, aki sajnálja: ő lett volna az, aki családi tradíciókon alapuló belső indíttatásból, és pályafutásának tapasztalatai alapján képes lett volna összeegyeztetni a baloldali és a keresztény értékeket. Olyan erőket tudott volna egyesíteni, amelyek kitörési lehetőséget jelenthetnek egy, a társadalmat mindinkább végletesen megosztó, zsákutcás jobb- és baloldali ellentétből."

Magam nem osztom a fentieket. Jobbnak tartom, hogy a mítosszá vált Németh Miklós *visszalépett.*

*

A kérdés nem az, hogy létezik-e munkásosztály – írja Hová lettek az osztályok? című nagy ívű tanulmányában *Wirth Ádám* filozófus. A munkásosztály létezése és tőkés kizsákmányolása letagadhatatlan tény. Az *igazi kérdés*: a munkásosztály vajon „magáért valóan" is – azaz, helyzetét és osztályérdekeit tudatosító, azokért szervezetten harcoló osztályként – létezik, vagy csupán „magában valóan", azaz objektíve létező, de demoralizálódott, helyzetét nem tudatosító, dezorganizált osztályként?

Miért gyengültek meg politikai és érdekvédelmi szervezetei? Miért nem volt képes az utóbbi időben felismerni és tudatosítani helyzetét és érdekeit? Mikor és hogyan válhat *újra* nemcsak „magában valóan", hanem „magáért valóan" is létező osztállyá? Ezek ma a *legnagyobb problémák*, s egyben a legnagyobb kihívás a munkásmozgalom számára. A mai baloldalnak elsősorban erre kellene elméleti és politikai választ adnia." *(Ezredvég, 2001. május)*

*

A *baloldali egység* helyzetéről, hiányáról gondolkodva a többi között ezt írja *H. Varró Rózsa*: „paradoxonnak tűnik, de tény, hogy magának *az egység fogalmának eltérő értelmezése* (melyben a múlthoz és a jövőhöz való viszony is kifejeződik) is gátolja az egység létrejöttét. Néhányan például azt gondolják, hogy akkor van egység, ha mindenki más az én ideámat osztja; mások azt gondolják, hogy bizonyos alapkérdésben való egyetértés is elég az egységhez. Csakhogy éppen ezeknek az „alapkérdéseknek" a körülhatárolása újabb szétfeszítő erőt jelent. Többek úgy vélik, hogy ha túl szigorúan definiáljuk az egység

fogalmát, akkor megöljük az önálló gondolkodást és a cselekvési kezdeményezéseket, ha pedig liberalizáljuk, akkor a széthullást segítjük vele elő." *(A baloldaliság és az ő egysége, Ezredvég, 1998. augusztus)*

Kételkedő, feleselő

– Hovatovább unalmas dolog azt firtatni: honnan van annyi pénze a gazdagoknak? Sokkal izgatóbb a kérdés: *miből nem telik* a szegényeknek? – mondja Dalos György.

Szellemes aforizma, csak nem kell elfogadni. Érdekeljen bennünket továbbra is, hogy *honnan van* annyi pénze a gazdagoknak, mert a válaszból megtudhatjuk, miből nem telik a szegényeknek.

*

„Az-é a filozófus – kérdezi Kolozsvári Grandpierre Emil –, aki Arisztotelésztől Heideggerig elsorolja kinek-kinek a rendszerét, vagy az, aki maga gondolkozik?"

A filozófiai rendszerek, iskolák, irányzatok felsorolása, ismerete önmagában senkit nem avat filozófussá, miként attól sem válunk azzá, hogy gondolkozunk. *Több és más is* szükséges ahhoz, hogy valakit filozófusnak nevezzünk.

*

Nemcsak az a történelem, amit papírra leírtak, könyvben, filmen megörökítettek, hanem az is, amelyet a szájhagyomány terjeszt és őriz.

*

A történelemnek nem a tanulságai véresek, hanem a *tényei.*

*

Naiv lelkek szerint: ahol rang, ott tudás is.

*

Olvasom, hogy „az ember a társadalmi folyamatoknak nem egyszerűen tárgya, hanem *cselekvő alanya*".

Ha hagyják. Ha biztosítják a feltételeket. Ha *érdekeltté* teszik benne az embereket.

*

Mahatma Gandhi mondta, hogy „a világon minden van, hogy az ember kielégíthesse a szükségleteit, de annyi nincs, hogy kielégítse a kapzsiságát".

*

„Nem az a fontos, a madár hányat csap a szárnyával, hanem az, hogy íveljen." (Pilinszky János)

*

„...mily remekmű az ember! – mondá Shakespeare.

Mi tagadás – nem mindegyikünk."

*

„A közönséget úgy kell kezelni – írja Goethe –, mint a nőket: kizárólag azt mondjuk nekik, amit hallani kívánnak."

Biztos, hogy ez a helyes eljárás?

*

Olvasom (és hallom is) azt a Fedák Sárinak tulajdonított mondást, hogy „mindegy, hogy mit, csak beszéljenek rólam".

Nem tudom, ki hogy van vele, de nekem nem mindegy, mit beszélnek rólam. Azt viszont tudom, hogy ezzel nem vagyok egyedül.

*

Egy nyugdíjas összejövetelen hallottam az előadótól, hogy az idős emberek nehezen viselik el a napsütést. Az árnyékos oldal az övék.

De azért néha kijöhetnek az árnyékból a napra!? Már csak azért is, mert fázékonyak. Jobban, mint a fiatalok.

*

G. B. Shaw mondta: „Az igazi nagy embernek nem árt a siker."

Fene tudja, elég sok az ellenpélda.

*

Önmagát becsüli minden nemzedék az által – mondta Sütő András –, hogy tudomásul veszi: a világ *nem vele* kezdődött.

Pedig sajnos, csaknem minden nemzedék elköveti ezt a hibát.

*

„Három valóságos nagyhatalommal találkoztam életemben – írja Márai Sándor – : az oroszokkal, az amerikaiakkal. *És az öregséggel.* Tapasztalatom, hogy a három közül az utolsó a félelmetesen könyörtelen." (Napló, 1968-1975.)

Magam hatvanhét évesen nem úgy érzem, hogy az öregség „félelmetesen könyörtelen". Van ebben az életszakaszban szép, jó és hasznos is. Az emigrációban élő, megtört író vallomásában nyilván közrejátszott betegsége, magára maradottsága és kínzó honvágya. Ha még élne Márai, harmadik nagyhatalomként – az öregség helyett – *Kínát* kellene megneveznie.

*

„*Odaadni és megőrizni* magunkat" – ajánlja Romain Roland.

Hogyan lehet ezt a kettőt egyszerre megvalósítani úgy, hogy ne billenjünk el egyik oldal felé sem, és megőrizzük egyensúlyunkat, önmagunkat?

*

Eljő még az idő – hirdeti Juhász Gyula az író, költő –, midőn egyetlen nagyhatalom lesz a földön: *a munka*!

Mikor?

*

„Minden nemzetnek arról formálódik ítélete, amit maga tett és írt" – mondja Goethe.

És amit *mások* tettek és írtak, arról nem formálódhat a nemzetnek ítélete?

*

„Az embereknek, ha teljesülne mindaz, amit kívánnak – állítja Hérakleitosz – nem válna javukra."

Miért? Eltelnének, elkényelmesednének, elapadnának további törekvéseik, nem lenne miért küzdeniük?

*

Ausztriában a néppártiak (szabadságpárti koalíció két pártja) – szemben a szociáldemokratákkal és az osztrák közvélemény nagy részével – úgy vélik: a *semlegesség túlhaladott*, szóban és írásban egyaránt lefektetett elvetése pedig csupán formalitás. – Ausztria inkább nevezhető el nem kötelezett országnak, mint semlegesnek – vélekedett Herbert Scheibner szabadságpárti védelmi miniszter. Benita Ferrero-Waldner külügyminiszter pedig Oroszország bécsi nagykövetének rosszalló megjegyzésére reagálva erősítette meg: *Ausztria ma már nem semleges, hanem inkább el nem kötelezett ország.*

Most már csak azt kellene tudni, mi a különbség a gyakorlatban a semlegesség és az el nem kötelezettség között?

*

Lenintől olvastam: „Az ember tudata nemcsak tükrözi a világot, de *teremti* is."

Kérdés, *milyen* az adott ember tudata és *mit* teremt?

*

„Nézzük: a NATO egy katonai szervezet. Határaink felé halad.

Miért?" Aki kérdezte: *Vlagyimir Putyin*, Oroszország elnöke. (Népszabadság, 2001. június 18.)

Jogos a kérdés.

*

„Nincs viszolyogtatóbb – írja Goethe –, mint a *többség*; áll ugyanis kevés számú, erőteljes élenjáróból, alkalmazkodó gazfickóból, hasonuló gyengékből, s végül az utánuk dülöngélő tömegből, amelynek halvány fogalma sincs, mit akar."

Minden többség ilyen lenne? Én ismerek másmilyen többséget is.

*

Baloldali-e Tony Blair, az Angol Munkáspárt vezére, brit miniszterelnök?

Angliában megítélve lehetséges. És Magyarországról nézve? (Aligha.)

Véleménybörze

– Nincs fontosabb az életben – vélekedett a spanyol Baltasar Gracián –, mint *a választani tudás*. Jó ízlés és helyes ítélőképesség kell hozzá, mert a tanulság és a szellem nem elegendő. Enélkül nincs tökéletesség, mert a választani tudás azt is jelenti, hogy tudjuk, mi a legjobb. Sok termékeny és kiváló szellemű, éles elméjű tudós és tapasztalt ember el van veszve, ha választásra kerül sor: mindig a roszszabbikhoz kap, mintha kedve telnék a tévedésben. A választani tudás ily módon égi adomány.

*

„*Európa látomása* – a valóságos Európáé – napról napra valószerűbb. Minden nap beteljesít valamiféle ígéretet, igaz: minden nap csalódást is okoz, s adósunk marad valamiféle ígéret régen várt teljesülésével. Old és köt, szegényít és gazdagít. Egyfelől tudatosít valamit, ami közös, másrészt kényszerít, hogy felismerjünk, védelmezzünk valamit, amit mindeddig eldobhatónak véltünk, de holnaptól kezdve talán kincs lesz: a büszkeségünk tárgya." *(Göncz Árpád, Élet és Irodalom, 2000. december 22.)*

*

„...Az egyetemes szabadkereskedelmi folyamat részeként, a tőke szabad áramlása során *a futball is globalizálódott*, s Magyarország

ennek a folyamatnak (is) nagy vesztese... Az igazi labdarúgás is funkcióváltáson ment keresztül. Visszavonhatatlanul szórakoztató iparrá változott, amelynek gyakorlatilag minden másodperce és mozzanata *üzlet*, totálisan piacosított ágazat. Ezen ágazat piacát a multinacionális társaságok (nagy klubok, mint a Real, a Barca, a Manchester, a Chelsa, az Arsenal, az Ajax, a Bayer München, a Juve, az Inter, a Milan stb.) monopolizálták és uralják..." (Krausz Tamás, Eszmélet, 47. szám.)

*

„Én már megértem egy-két nehéz korszakot, az összehasonlítások birtokában mondhatom, hogy ilyen osztályharcosan anakronisztikus nemzeti békétlenséget, mint amit ez *a kormányzat* szít, régen nem tapasztaltam – nyilatkozta *Inotai András*, az MTA Világgazdasági Kutatóintézetének igazgatója. – Képtelenek felfogni, hogy a társadalmi versenyképességhez az országot nem megosztani, hanem egyesíteni, együttműködtetni kell. Életveszélyesen meggyengítik a nemzetet azzal, hogy kettéosztják barátra és ellenségre, a „mi"-re és „ők"-re. Holott a kor alapkövetelménye a minden szintű *társadalmi párbeszéd*. Párbeszéd a kormány és ellenzéke között, párbeszéd a munkaadók és munkavállalók között, párbeszéd a kultúra, a tudomány, a reálszféra különböző csoportjai között. Párbeszéd a gondoskodásra képesek és rászorultak között. Mindehhez az állandó ostromállapot helyett alapvetően társadalmi *béke* kell." *(Népszava, 2001. március 3.)*

*

„A „ki hitte volna" ámulata lassan megszokottá vált. A megfigyelési ügy, a parlament háromhetes ülésezési rendje, a Simicska-féle mentalitás kormányzati pozícióba emelése kijózanította a hitetlenkedőket. Mert szinte zokszó nélkül vették tudomásul a közszolgálati média felügyeletének egyoldalúságát, az autópálya-építés kivonását a közbeszerzés hatálya alól, a pályázati pénzek elcsurgását, a kormányzó pártokhoz közeli vállalkozók kasszájába." *(MH-álláspont, Magyar Hírlap, 2001. június 14.)*

*

„Gazdaságpolitikai értelemben vitathatatlan a Bokros-csomag jelentősége – hangsúlyozta Vadász János, a KKDSZ elnöke –, nyilvánvaló, hogy a gazdaság fordulatának végrehajtásához nélkülözhetetlen volt. Társadalom-politikai értelemben azonban a Bokros-csomag a szocialista párt és a szocialista kormányzás bukásának egyik kulcskérdése lett." *(Az MSZP Baloldali Tömörülésének kiadványa, 2001. április 7.)*

*

Kuncze Gábor szerint *az embereket az érdekli*: milyen megoldásokat kínálunk a mindennapi életükben felmerülő problémákra. Mi lesz a gyermekükkel, annak jövőjével, mi lesz vele, ha nyugdíjba megy, nem beszélve arról, mi lesz vele, ha megbetegszik? *(Népszabadság, 2001. június 21.)*

*

Romániában az RMDSZ kivételével valamennyi parlamenti párt hevesen bírálja *a státustörvényt*. Úgy vélik, hogy a magyar parlament által elfogadott jogszabály etnikai diszkriminációt okoz, *ellentétes* a két ország közötti alapszerződéssel, és az európai normákkal. Adrian Nastase kormányfő kijelentette: a törvényt Románia területén nem fogják alkalmazni. *(Népszabadság, 2001. június 21.)*

*

„Az eszmék csatája ebben a kormányzati ciklusban a régi, megszokott modell szerint zajlik: *a jobboldal „álmodik", a baloldal fanyalog*. Ezért nincs a magyar társadalomnak jövőképe, mozgósító víziója a jövőről. A jövőképet a jobboldal azzal járatja le, hogy semmilyen abszurditást nem restell propagálni. A baloldal pedig azzal, hogy imádja a szürkeséget, elvész a kritikai részletekben és a szent pragmatizmus nevében gyanakvással kezel minden víziót." *(Ágh Attila, Magyar Hírlap, 2001. június 29.)*

*

„Mi attól vagyunk *nemzetiek*, hogy képesek vagyunk az egész nemzetben gondolkodni, s nem attól, hogy kurucoskodó, árvalányhajas, zászlóosztogatós mondatokat és pillanatokat kreálunk, és főleg nem úgy, hogy mindeközben egy szűk réteget indokolatlan előnyben részesítő, fosztogató politikát akarunk megvalósítani – nyilatkozta *Mandur László*, az MSZP budapesti elnöke. – Az ilyen magyarkodás a húszas éveké. Ilyennel ma már nem lehet találkozni a modern XXI. század fejlett civilizációiban." *(Népszava, 2001. július 7.)*

*

„A tekintélyelvnek, hogy tudniillik valami egyszer már megtörtént, valamit megmondtak, vagy eldöntöttek, roppant ereje van; de csak *a vaskalapos* követel mindenütt tekintélyt... A régi alapot tiszteljük, még sem szabad feladni azt a jogot, hogy valahol egyszer megint *elölről* kell kezdenünk mindent." (Goethe)

*

Az utóbbi két évben az egészségügy reformja *vakvágányra* került – véli Orosz Éva közgazdász-szociálpolitikus. – A gazdasági növekedés ellenére egyre kevesebb pénz jut az emberek gyógyítására, egészségük megőrzésére. Ahhoz, hogy az egészségügy fenntartsa működőképességét, most már a bankkonszolidációhoz hasonló döntésre, mintegy 300 milliárd forint többletforrásra lenne szükség. *(Népszabadság, 2001. július 11.)*

*

A csatlakozás óta most először esett 50 százalék alá az EU-tagság támogatottsága Finnországban. Míg tavaly még a megkérdezettek 62 százaléka vélte úgy, hogy az EU kedvező hatást gyakorolt az ország fejlődésére, a most közzétett felmérésben már csak 49 százalék gondolja így. A közvélemény szerint főként a jóléti társadalom, a mezőgazdaság és *Finnország önállósága* szenvedte meg az unióhoz tartozást. *(A finneknél csökken az EU népszerűsége, Népszabadság, 2001. július 12.)*

*

A *baloldali elkötelezettségű politizálás* a súlyos gondok megoldásának egyetlen esélye napjainkban – írja Futó Antal Egerből. Mert a jobboldal valódi (nem reklámozott) alapelve a hatalom – meg némi demokrácia, míg a baloldalé a fordítottja: demokrácia – meg némi hatalom. Élni kellene hát végre a lehetőséggel, és akkor a siker – a rég áhított társadalmi összefogás, a felemelkedés záloga – nem maradhat el. *(Vasárnapi Hírek, 2001. július 22.)*

*

„A jobboldali kormány most az általa kifejlesztett kliensrendszer konzerválására, a megszerzett zsákmány tartós megőrzésére és gyarapítására készül – írja *Wirth Ádám* filozófus. Ha megnyeri a 2002-es választásokat, hosszabb távon stabilizálni tudja helyzetét. *Hiba lenne a jobboldal esélyeit lebecsülni.* Az „egészpályás letámadás" nem volt eredménytelen. Az elmúlt három évben a gazdasági, politikai és kulturális életben, a médiában a jobboldal szilárdan megvetette a lábát. Agresszív harcmodorával, fenyegető stílusával (kommunistázás, hazaárulózás, lejáratő akciók) politikai ellenzékét nagymértékben sikerült megfélemlíteni, defenzívába szorítani, megbénítani. A szélesebb rétegek társadalmi ellenállása és tiltakozása viszonylag erőtlen. A

tömegek elégedetlenségének növekedése politikai letargiával, passzivitással, reményvesztéssel párosul." *(Dialektika, 2001. június-július)*

Gondolatgrafikák

„Szeretném, ha a társadalomban minél többen megértenék, hogy a diszkriminációt tiltó rendelkezések nem csupán a kisebbségek számára járnak előnnyel – mondja *Kaltenbach Jenő*, kisebbségi ombudsman, aki a közelmúltban törvénytervezetet dolgozott ki a rasszizmus és az idegengyűlölet elleni fellépésről. – Az erkölcsi és emberi jogi megfontolásokon túl közgazdászok kutatásokkal igazolták, hogy a *hátrányos megkülönböztetés* mérhető kárt okoz a gazdaságnak. Csak egyetlen példa: az oktatásban és a foglalkoztatásban tapasztalható diszkrimináció megszüntetése jelentős mértékben hozzájárulna ahhoz, hogy a nyomorban élő cigányok megfelelő képzettséghez és kenyérkeresethez jussanak. Ezzel nem pusztán a saját életkörülményeiket javítanák, hanem az ország gazdasági teljesítőképességét is növelve szociális terhektől szabadítanák meg a társadalmat." *(Népszabadság, 2000. november 23.)*

*

„Végig kell gondolni – írja Most már tényleg vége az évezrednek című publicisztikájában *Herczeg György* magániró –, hogy miközben öltük és öljük egymást, küzdünk a túlélésért és a létfenntartásért, a hatalomért és a pénzért, miközben tele vagyunk ravaszsággal, félelemmel és önzéssel, azért bennünk lakozik a szeretet, a megbocsátás, a gyengék iránti szánalom, a családi béke utáni vágyakozás, az őszinte rácsodálkozás, az álmodozás és az emlékezés. Mert ez is *emberi*, bennünk van, amikor megszületünk. A nagy kérdés csak az, hogy életünk során melyik énünk válik uralkodóvá." *(Metro, 2000. december 22.)*

*

„Minden korra csak a *maga* értékskálája irányadó. Ez áll az esztétikai ízlésre éppúgy, mint a morális, politikai és egyéb értékekre... Mi óvhat meg a tárgyilagosság hiányától, mely szükségszerűleg helytelen értékelésekre vezet? Mi jobban, mint a szellemtörténet? Hisz ez éppen abban áll, *minden tényt a maga korának eszméivel hozni viszonylatban, s azokon keresztül ítélni meg...*" *(Babits Mihály: Szellemtörténet, 1931.)*

*

„Valaki azt mondta: mit bajlódtok Homérosszal? Hiszen nem értitek! Feleltem erre: hiszen a napot, a holdat, a csillagokat se értem én; de ott járnak a fejem fölött, és kiismerem magam bennük, ahogy nézem őket s rendszeres, csodálatos járásuk szemlélem, és arra gondolok közben, hogy vajon *belőlem is lehet-e még valami.*" *(Goethe)*

*

„Olyan embereknél – írja *Németh László* –, akik nekik való hivatást tűztek ki, nemegyszer látjuk, hogy az erkölcsiség szinte hivatás-erkölccsé alakul; különösen művészek közt sok az olyan, akinél az egész reguláció a mű szolgálatába áll... Az, ha az erkölcsiség felnőtt embernél később az élet végéig sem tud megnyugodni, két dolgot jelent: vagy nem tudta magát megcsinálni, vagy hogy erejét fölülmúlja a létében felidézett lehetőség."

*

Megérlelt tapasztalatok igazolják, hogy a *demokrácia kultúrája* elszakíthatatlan a kultúra demokráciájától és viszont. A demokrácia ugyanis kultúrát feltételez, az elsajátított kultúra pedig erősíti, fejleszti, gazdagítja a demokráciát. Mit jelent a *kultúra demokratizmusa*? A hozzáférhetőséget. Azt, hogy mindenki egyaránt vehet belőle és tehet hozzá.

*

„*Igen* a piacgazdaságra, *nem* a piaci társadalomra." Sokan idézik, értelmezik mostanában Lionel Jospinnek ezt a mondatát. Franciaország szocialista miniszterelnöke hangsúlyozza, hogy a piacnak megvan ugyan a maga realitása, azonban az *élet realitása nem redukálható a piacra.* Az emberi társadalomban való részvétel nem merül ki a gazdaságban. Hozzáférést jelent az egészségügyi ellátáshoz, az oktatáshoz, a kultúrához és a környezethez. Mindezek olyan javak, amelyek lényegükben nem alkalmasak arra, hogy a piac ossza el őket. Az emberi társadalom olyan, hogy értékei *nemcsak a profit logikájának vannak alárendelve*, amelyben nem minden jószág válhat árúvá. Az emberi társadalomnak az a célja, hogy csökkentsen minden fajta egyenlőtlenséget.

*

Ha a neoliberális oldaltól azt várjuk – vélekedik Günter Grass Nobel-díjas német író –, hogy használja ki intellektuális tartalékait, és

térjen észhez, akkor ugyanezt címezhetjük a *baloldalnak* is. Meg kell érteni végre, hogy az ökológia nem választható el a munka témájától. Minden döntésnek ki kell állni a próbát, hogy ökológiailag elviselhető-e?

*

„Gondoljuk csak meg – írja Kemény László politológus –, milyen „értékek" nevében leplezte le például az utolsó „császári és királyi" miniszterelnök Tisza István szobrát a demokratikus Magyar Köztársaság kormányfője, pontosan az 1918-as polgári demokratikus köztársaság kikiáltásának évfordulóján! Ez nyilvánvaló szembehelyezkedést demonstrál a magyar társadalom progresszív értékeivel, amelyeket a „köztársaságról" kialakított, s a rendszerváltás alapjaként a nemzeti kerek-asztalnál elfogadott alkotmányban rögzített." *(Népszava, 2001. március 10.)*

*

Szemet vonzó, beszédes fotó jelent meg a Népszabadság (2001. június 16-i számának) első oldalán. Háttal az olvasónak, egy anyaszült meszteln, fiatal férfi áll széttárt karokkal, a vele szemben álló védősisakos, plasztik pajzsos, gumibotos, farkaskutyás rendőrökkel. A fénykép alatt a szöveg: A tizenkétezer antikapitalista tüntető egyike Göteborgban, szemben a rohamrendőrökkel. A kép fölött ez áll: A globalizáció ellen tüntetők szétrombolták Göteborg belvárosát.

A kitűnő fotó sokféle gondolatot gerjeszt az olvasóban. Bennem például azt, hogy *a globális kapitalizmus létrehozza a globális antikapitalizmust.*

*

„Az ideológia szerepe olyan – írja Goda Gábor Tűnődések című könyvében –, mint az emberi testben a csontvázé: arra épül fel az egész. Viszont csontváz nélkül összecsuklik a korpusz. Persze maga a csontváz is megbetegedhet, tehát nem könnyű dolog felesküdni egy ideológiára. Nálam bölcsebbek is kimondták már az igazságot: kételkedni szükséges. *A kétkedés nélkülözhetetlen kontrollja mindennek.*"

*

„...A Fidesz elszánt *ideológiai offenzívát folytat* a társadalmi tudat átformálására, s ennek központi eleme a történelemfelfogás gyökeres áthangolása... A Fidesz ambiciózus célja az alternatívátlanság képének

kialakítása, ennek érdekében próbálja a maga szája íze szerint értelmezett nemzeti és polgári hagyományt egyneműsíteni és a jobboldali kurzushoz kötni." *(Ripp Zoltán: Zsákutcás történelemkép, Népszabadság, 2001. június 23.)*

*

„A földműves, őstermelő paraszt a földön, a földből él, fontos számára az „Isten, Haza, Család" jelszava. Ez egy konzervatív értékrendszer. Ez a kisgazdalélek egyik része. A másik része viszont, amit a magyar nyelv nagyon szép szinomímával mondja, *a józan paraszti ész.* Ugyanez az ember tudja, hogy gyereke van, akit iskoláztatni kell, hogy ha ő beteg lesz, az orvos sokba kerül, és ha nincs nyugdíja, akkor hogyan fog tisztességben meghalni. Ez a része a földön élő emberek gondolkodásának pedig *baloldali* kötődést mutat. Nekünk tehát ezt a földön élő népet ilyen módon, erről az oldalról kell megszólítani. Hiszen a józan paraszti ész baloldali kötődést jelent." *(Hubai László, az MSZP Baloldali Tömörülésének kiadványa, 2001. március 28.)*

Ellenvélemények

Egy ideje gyakran találkozunk a gazdaság szerepének és jelentőségének eltúlzásával, *a neoliberális gazdaság fetisizálásával*, a piacgazdaság mindenhatóságát, a piac önszabályozó képességét hirdető nézetekkel.

A társadalmi valóság, a gyakorlat azonban kitermeli az ellentétes véleményeket is. Olyanokét, mint *Viviane Forrester* regényíróét, esszéistáét, aki azt mondja: „...A gazdálkodás célja ma nem a lakosság foglalkoztatása, hanem a *biznisz.* A növekedés jó a vállalkozónak, a részvényeseknek, de a lakosság egésze alig érzékeli ennek kedvező hatását."

A Le Monde irodalomkritikusa *a neoliberalizmus társadalmi hatásairól* szóló interjúban (Népszabadság, 1998. május 16.) kifejti: sokan esnek abba a hibába, hogy csak piacgazdasági kategóriákban képesek gondolkodni, kizárólag egyetlen modellt, a piacgazdaságot tartják üdvözítőnek. Az ideológiává vált neoliberalizmus hívei és vezető propagandistái csupán *egyetlen utat* javasolnak, minden mást elutasítanak. Megszállottan hisznek a piac önszabályozó képességében, úgy vélik, a

társadalom nyugodtan ráhagyatkozhat a piaci automatizmusokra. Ők azok, akik számára a tőzsde *szent*. Vélekednek így akkor, amikor bizonyított tény, hogy a liberális gazdaság nem hozza magával a munkanélküliség lényeges csökkentését. A *munkanélküliség emelkedése nemzetközi probléma*, ezért nemzetközi megoldásokat követel. Ennek a jelenségnek a veszélyességét a sikeres francia írónő abban (is) látja, hogy újratermelődik a Le Pen-féle *szélsőjobb*, az újnácizmus.

Mit ajánl a *Korunk és a gazdasági horror* című könyv szerzője, az interjúalany? A *társadalmi igazságosság* elvének és gyakorlatának fokozottabb érvényesítését. Hogyan? Elérni a megtermelt javak igazságosabb újraelosztását. Megfelelő törvény kidolgozásával, a közvélemény erejével, a politika közreműködésével. Mivel létezik nemzetközi összefogás a nagy vagyonokkal rendelkezők, a pénzügyi-üzlet hatalom birtokosai között, szükség lenne a velük szemben álló nemzetközi *ellensúlyra* is.

*

A *baloldaliság* alapvető kritériuma – írja Wirth Ádám az Óbudai Munkás 1999. szeptember-októberi számában megjelent vitacikkében – nem a lelki alkat, a rebellis hajlam, a tekintélytisztelet hiánya, a valláshoz és az izmusokhoz való viszony, és ezekhez hasonlók (ahogy azt egyesek állítják), hanem a dolgozók védelme, a következetes harc azok demokratikus és szociális jogaiért.

*

„Tudásnál nekem *édesebb* a kétely." (Dante, Babits Mihály fordítása)

Nekem nem. A tudást *fontosabbnak* tartom, hiszen ha hiányzik a tudás, mitől támadjon, termelődjön kételyünk. A kétely a gondolkodó, szuverén ember eszköze, fegyvere, sajátja, ám annál termékenyebb a kétely, minél nagyobb, sokrétűbb a tudás.

*

„A történelem elfogadott hazugságok tömege" – így Bonaparte Napóleon.

A történelem ez is, de *nem ennyire* és nem egészen ez.

*

Tamás Gáspár Miklós azt mondta egy televíziós vitában, hogy ő az *abszolút sajtószabadság* híve, beleértve ebbe a fasiszta szellemi ter-

mékek megjelentetését is. Nyilván úgy gondolja, hogy érvekkel, meggyőzéssel, vitákkal, tehát szellemi erővel kell azokat háttérbe szorítani, legyőzni és nem tiltással, adminisztratív eszközökkel.

Véleményem szerint ez vitatható, de inkább *elutasítandó* álláspont. Gálánsnak, demokratikusnak tűnik bizonyos liberális, konzervatív körökben tetszetősen is hangozhat, de ezzel az abszolút parttalan szabadságértelmezéssel nem lehet egyetérteni. Hitler óta nem szabad teret adni a nácizmus ideológiai, politikai törekvéseinek, ellenkezőleg, határozottan fel kell lépni ellenük. Ordas eszméknek nincs helyük a tömegtájékoztatásban.

*

„Céltalan tüntetés rossz helyen" – ezzel a címmel írt cikket Vértes Csaba a világméretű globalizáció-ellenes prágai tüntetésről (a Népszava 2000. szeptember 28-i számában).

Szükséges és *célszerű tüntetés jó helyen;* ott, ahol a Nemzetközi Valutaalap (IMF) és a Világbank tartotta esedékes közgyűlését – állítom én, újságíró kollégámmal ellentétben.

*

„Azt mondják, két ellentétes vélemény *fele útján* található az igazság. Korántsem! A probléma található ott, a nem látványos, az örökké tevékeny élet, nyugalomban elgondolva." (Goethe)

*

Romhalmaz. Ez a szó a Marx Társaság V. kerületi csoportjának a fórumán került elő, amelyen a „Rendszerváltás mérlege" volt a vitatott téma. *Szalai József*, a kör vezetője hozta szóba, emlékeztetve arra, hogy az elvakultabb rendszerváltók előszeretettel hangoztatják: 1990-ben romhalmazt vettek át elődeiktől. Olyannyira, hogy ami még jelenleg 10 év múltán is problémát jelent és bajt okoz, az is az „átkos múlt" öröksége.

Még hogy mi hagytunk romhalmazt magunk után? – vágott vissza a felszólaló –, hiszen még mindig abból élnek, amit mi létrehoztunk, teremtettünk. De milyen romhalmazt vettünk át mi, a sok szenvedést és kárt okozó második világháború után? – kérdezett vissza. – Ki takarította el a romokat, ki építette újjá a Dunába robbantott hidakat, ki hozta létre az akkori idők korszerű iparát? 1945-öt követően – érvelt – az első 3 éves terv eredményeként meghaladtuk az 1938-as év szintjét. Az 1989-90-es rendszerváltás után azok tették romhalmazzá a virágzó,

nemzetközi elismerést kivívott magyar mezőgazdaságot, akik bennünket vádolnak azzal, hogy romhalmazt vettek át tőlünk.

*

– A Fidesz piárcsapata is azt mondja, hogy *a politika sajátos áru*, amelyet éppúgy el kell adni, mint egy mosóport. Csak ők sikeresebbek, mint önök – fogalmazott az interjút készítő riporterkettős, Kéri J. Tibor és Pogonyi Lajos Tóbiás Józsefnek, az MSZP elnöksége tagjának. Az interjúalany a következőképpen válaszolt:

– Mi azért *többet gondolunk a politikáról, mint egy mosóporról.* Talán önök is látták a falfirkát a pesti villamosmegállóban: „Minden reklám hazudik." Különösen veszélyes hazugság az, amelyik piárfogásokkal elfedi az emberek elől az információra, a tudásra épülő világ kihívásait és modernizációnak tünteti fel a klientúra-építést. *(Népszabadság, 2001. március 23.)*

*

A *minőség* nem a minőségbiztosítás révén plántálódik el az óvodák, iskolák falai közé, hanem a jó pedagógusok és a szülők védelme, támogatása, a szolgáltató állam kitüntetett gondoskodása, figyelme által. (Dr. Kecsmár Ilona, *Népszabadság, 2001. április 9.*)

*

„Hatvanhatban arra akartak rábírni – nyilatkozta a Nemzeti Sport című lapban *Géczi István*, a Ferencváros korábbi, 23-szoros válogatott kapusa –, hogy a magyar labdarugó válogatott külföldi túráin kémkedjek a játékostársaim után. Erre nem voltam hajlandó, így hetvenegyig hozzám sem szóltak."

Hogyan reagált erre az újságíró, a szövetségi kapitány és a játékostárs? *Hegyi Iván:* – Szegény Pista – mondom erre én, de nem azért, mert akceptálom e nyilatkozatot, hanem azért, mert lelkileg nem lehet tökéletesen rendben az, aki ilyen magyarázatokba menekül. *Baróti Lajos* rendkívüli módon felháborodott a kapus szavain. „Ez a nyilatkozat súlyos kritikája szakvezetői tevékenységemnek. Kijelenthetem, hogy soha más alapon nem válogattam, csakis a játékosok tudása szerint. Géczi nálam azért nem került be hatvanhatban az együttesbe, mert Szentmihályi és Gelei képességei felülmúlták az ő kvalitásait." *Bene Ferenc* elsőre nem tudta, hogy sírjon-e vagy nevessen a nyilatkozaton. – Szerintem Géczi Pistának nem a titkos-szolgálattal, hanem Szentmihályival, Geleivel és Tamás Gyulával kellett megküzdenie.

*

2001.május 11-én, az MSZP kezdeményezésére az Országgyűlés vitanapot tartott „A társadalmi kohézió, *az elszegényedés* megállítása" címmel. Mi derült ki a vitából? Az, ami várható volt: a kormánypártok és az ellenzék alapvetően *eltérően* ítélte meg a Fidesz-kormány elmúlt hároméves tevékenységét a családtámogatások, a nyugdíjak, a munkanélküliség és a lakáspolitika területén. A koalíciós pártok azt bizonygatták, hogy a rendszerváltás óta az Orbán-kormány tett a *legtöbbet* a szegények érdekében, valamint a verseny és a szolidaritás egyensúlyának megteremtéséért.

Az MSZP és az SZDSZ viszont *szociális fordulatot* sürgetett. „Magyarország nemcsak a polgároké, hanem *mindannyiunké*, szegényeké, gazdagoké egyaránt" – hangoztatták. Szerintük a kormánynak nincs programja a szegénység problémájának kezelésére. A kormányzat hibás gondolatmenetet követ. A szegényeket teszi felelőssé helyzetük miatt, s a középosztály erősítését fontosabbnak tartja a legszegényebb réteg felemelkedésének elősegítésénél. *(Népszabadság, 2001. május 12.)*

*

2001 májusában egy héten belül különböző álláspontokat hallottunk a kormány tagjaitól a tervezett *nyugdíjreform* egyes kérdéseiről. Orbán Viktor miniszterelnök bejelentette a *nyugdíjkorhatár* leszállításának lehetőségét, amiről Varga Mihály pénzügyminiszter úgy vélekedett, hogy a nyugdíjkorhatárhoz a kormány nem akar hozzányúlni. A *differenciált nyugdíjrendszert* Harrach Péter szociális és családügyi miniszter támogatja, a pénzügyminiszter azonban nem ért vele egyet.

Nem elég, hogy kevés a nyugdíj, szegény nyugdíjasokat még a *tájékoztatás zűrzavarának* ága is húzza.

Szivárvány

Belgiumban a kiszabható legsúlyosabb büntetéssel: 30 évi szabadságvesztéssel sújtotta Louis André *katolikus papot* a namuri esküdtszék, több évtizeden át kiskorúak elleni nemi bűncselekményeiért. (Népszabadság, 2000. október 26.)

*

Az „évszázad férfiúja" címet a jelenleg 82 éves *Nelson Mandela*, a Dél-Afrikai Köztársaság volt elnöke viseli. (A Szabadság, 2000. október 20.)

*

A Munkáspárt XI. Kerületi Hírek című lapjában olvasom, hogy a Nap-TV Kereszttűzben műsora, melynek vendége *Grespik László*, a Fővárosi Közigazgatási Hivatal vezetője volt, rendhagyó közjátékkal fejeződött be. A záró kérdésre adott választ be sem fejezve a hivatalvezető zsebéből egy szelet kenyeret húzott elő, majd három részre tépte szét, s a Bibliát idézve – „ha megdobnak kővel, dobj vissza kenyérrel" – cselekedett. Repültek a kenyérdarabkák a jelenlévőkre...

*

A 2000. november 11-én a Nemzeti Sportcsarnokban megtartott szakszervezeti tiltakozó nagygyűlés előtt egy héttel olyan sajtótájékoztatóra került sor a Benczúr Szálló különtermében, amelyen mind a hat szakszervezeti konföderáció első számú vezetője részt vett, és elmondta véleményét a demonstrációt kiváltó okokról, a kialakult helyzetről. *Sándor László*, az MSZOSZ elnöke azzal a szellemes hasonlattal élt, hogy a kormány három tizenegyest kapott, minthogy a tiltakozó gyűlésre a 11. hónap 11. napján 11 órakor került sor. Hogy miért kapta a tizenegyeseket az Orbán-kormány? Először: a bérekért, a nyugdíjakért. Másodszor: a munkakörülményekért. Harmadszor pedig azért, mert nem kell nekik az érdekegyeztetés. A tizenegyeseket pedig be kell rúgni, és mi be is rúgjuk azokat – szögezte le Sándor László.

Amikor az újságírók kérdéseire került sor, a mellettem ülő *Kun J. Erzsébet* jelentkezett elsőnek. A Népszabadság munkatársa azt kérdezte az MSZOSZ elnökétől, hogy mi történik akkor, ha mellé rúgják a tizenegyeseket. A derültséget kiváltó leleményes kérdés egy pillanatra meglepte a kérdezettet, de a rutinos érdekvédő kivágta magát. Azt válaszolta, hogy valóban előfordul a tizenegyesek elhibázása – van rá példa elegendő –, de ők be fogják rúgni, mind a három büntetőt értékesíteni fogják. S minthogy több kérdés nem hangzott el, a sajtótájékoztató befejeződött. Kávézgatás közben már azt találgattuk, hogy a nagy focisták közül kik is hagyták ki a tizenegyeseket. Magam még arra is emlékeztem, hogy Puskás Öcsi is hibázott, és Maradona is, ám mivel közel volt az Európai Labdarúgó Bajnokság

emléke, egymás után soroltuk a neveket: az olasz Maldini, a francia Zidane, a spanyol Raul és a többiek.

*

Melyik a „csigatévé" és milyenek a „gagyi tévék"? Megtudhatjuk ezt *Kövér Lászlótól*, a Fidesz elnökétől, aki egy vitaesten a következőket mondta: „...A valóság nem az, amit a csigatévé vagy más gagyi tévék akarnak bemutatni, hanem az igazság az utcán van, és ezt látják, tapasztalják az emberek, miként azt is, hogy mi tisztességesebbek vagyunk ellenfeleinknél." (Népszabadság, 2000. november 9.)

*

A bíróság a fővárosban nyilvántartásba vette a *Magyar Nők Pártját*. A tizenöt alapító tag között öt férfi is van. Az új szervezet titkára is férfi, Lapu Mihály galériatulajdonos személyében. A párt elnöke viszont nő: Szentiványi-Exton Ágnes, a Magyar Atlanti Tanács korábbi főtitkára. A párt jelképe a piros rózsa, a szervezet indulni készül az országgyűlési választásokon. (Népszabadság, 2000. november 11.)

*

Zala megyében, a vasboldogasszonyi határban a Hungarogenetics Kft. tehenészeti telepén a sorsukra hagyott szarvasmarhák közül heten éhen pusztultak, több állat pedig csont-bőrré soványodott. A hatóságok néhány nappal ezelőtt az új tulajdonossal elszállíttatta az életben maradt teheneket. (Népszabadság, 2000. október 19.)

*

„Erőteljesen változik a cseh közélet: egyre nyilvánvalóbb, hogy az úgynevezett bársonyos forradalom után tizenegy esztendővel az állampolgár felettébb *elégedetlen* a rendszerváltó politikusok teljesítményével... A csehek figyelmeztették a politikusokat: tessék *tisztességesen* politizálni, ez a demokrácia lényege és értelme, nem pedig a sötét, színfalak mögötti alkuk..." (Népszabadság, 2000. december 11.)

*

Grúziában 1961-ben távolították el az összes Sztálin-szobrot. Az utóbbi években azonban húsz emlékművet állítottak fel újra. 2000 decemberében pedig *Joszif Visszarionovics Sztálin* születésének 121. évfordulóján szülővárosában Goriban, a főtéren álló Sztálin-szobornál nagygyűlést tartottak, amelyen részt vett a grúz kommunista párt, más baloldali szervezetek és mozgalmak tagjai, valamint Örményországból és Azerbajdzsánból érkezett kommunisták és komszomolisták. (Metró, 2000. december 22.)

*

Nagy-Britannia iraki politikája ellen tiltakozók rohadt gyümölcsökkel dobálták meg *Tony Blair* brit kormányfőt Bristolban. Egy jól célzó tüntető paradicsommal el is találta a bristoli egyetem új szárnyának megnyitására érkező brit miniszterelnök hátát. (Metró, 2001. január 10.)

*

Több mint *4 millió nőt* adnak el évente a világon, s közülük sokan az úgynevezett házi rabszolgaság áldozataivá válnak – derül ki az Európa Tanács jelentéséből. Franciaországban több ezer áldozata van a házi rabszolgaságnak. Belgiumban a nők többsége diplomatáknál dolgozik. (Metró, 2001. január 10.)

*

„Mondják, hogy amikor egyszer Thalész a csillagokat vizsgálva felfelé nézett és beleesett egy kútba, egy tréfás és csinos trák szolgálólány kinevette őt, hogy az égi dolgokat akarja tudni, s még azt sem veszi észre, ami közvetlenül mellette, a lába előtt van." (Görög gondolkodók 1. Thalésztől Anaxagoraszig)

*

Az ember mindig tanul. Azt eddig is tudtam, hogy vannak szélkakasok – éppen elegen –, de arról még nem hallottam, hogy *széltyúkok* is élnek közöttünk. Ezt Torgyán Józseftől tudtam meg, amikor a miniszter 2001 januárjában hazaérkezett újabb kéthetes dél-amerikai kőrútjáról, s közben a Független Kisgazdapárt vezetőinek egy része fellázadt ellene, és – főként a párt budapesti elnökségének tagjai – leváltását követelték. A pártelnök Liebmann Katalinra, a pártütők szóvivőjére gondolt, amikor a szélkakasok mellett a széltyúkokról is elítélően beszélt.

*

Bővülnek a Vasas Önsegélyező Pénztár nyújtotta szolgáltatások, tudtuk meg a Vasas Hírlevél 2001. januári számából. A szolgáltatási szabályzat 3. pontja kiegészül az 1 ujj elvesztésével járó balesetek beiktatásával. Eddig csak akkor kapott segélyt a károsult, ha egyszerre több ujját érte baleset, 2001-től azonban egy jobb kézujj elvesztése 20 ezer forint, egy bal kézujjé pedig 15 ezer forint.

Emlékeztető

„Az emberi reményeket nemcsak a győzelmek táplálják." (Leopold R. Nowak)

*

„Nincs olyan zsákutca, amelyből ne lehetne visszafordulni." (Stanislaw Jerzy Lec)

*

„Az ismételgetés nem azonos a bizonyítással." (Anatole France)

*

„Nagy ember nem lehet mindenki, de *jó ember* lehetne!" (Juhász Gyula)

*

Nincs nagy, emlékezetes tett *kockázat* nélkül. (Római aforizma)

*

Tiszteletet érezhetünk, táplálhatunk valaki iránt akkor is, ha nézeteink homlokegyenest ellenkeznek.

*

A nagy emberek erejének titka: szellemük szétszórja önmagát.

*

Van eszmék, társak iránti *honvágy* is.

*

Az emlékezet különösen tud viselkedni.

*

„Nincs ítélőképes nemzet, míg *önmagát* nem képes megítélni. E jeles erény azonban rendszerint késő adomány." (Goethe)

*

„(Mert) nem lehet kétszer ugyanabba a folyamba lépni." (Hérakleitosz)

*

„Sinkovits Imre nem politizál" – ez a címe annak a fényképes interjúnak, amelyet Gantner Ilona készített vele a Vasárnapi Hírek 2000. november 19-i számában. A népszerű színész végig a Nemzeti Színházról, a munkájáról, szerepeiről, emlékeiről, jelenlegi közérzetéről beszél; arról, hogy milyen nehezen tud leszokni a dohányzásról, ám amikor a riporter a politikára tereli a beszélgetést, az interjúalany kurtán csak ennyit mond: „Egyébként is a politika *egy*

másik szakma. Nem is értek hozzá. Ezért sem vállaltam aktív politikai szerepet, pedig nagyon kapacitáltak."

Ebből a nyilatkozatból valami kiábrándulásféle érződik, mert jól emlékszem (1956. október 23-a délutánján ott álltam az Astoria sarkán), amikor is Sinkovits Imre az első sorban haladt a felvonuló tüntetőkkel a Bem térre, majd a Parlament elé. Arra is emlékszem, hogy a hatvanas évek második felében, Győrben találkoztunk a Forradalmi Ifjúsági Napok megnyitó ünnepségén, ahol a kitűnő színész szerepelt versmondással. A KISZ-KB nevében elmondott üdvözlő beszédemben köszöntöttem is őt, sajnos – máig röstellem – Sinkovits Györgyként. Utána elnézést kértem tévedésemért, de ő csak barátságosan mosolygott, mintha azt mondta volna: előfordul az ilyesmi. Emlékezetes az is, hogy a népszerű művész – Darvas Ivánnal, Bessenyei Ferenccel, Bánffy Györggyel, Székhelyi Józseffel és másokkal együtt – az 1990-es évek elején bizony aktívan politizáltak a rendszerváltás eufórikus légkörében, később azonban csaknem valamennyien visszatértek szakmájukhoz, a színművészet világához. Úgy látszik, Sinkovits Imre is belátta, hogy igazi helye nem a politika színpadán, hanem Thália pódiumán van.

*

Érdemes emlékeztetni rá, hogy a fideszes vezetők 1998 előtt nem voltak annyira vallásosak, mint napjainkban, 2001-ben. A Fidesz mint párt, nem volt kedvelt partnere az egyházaknak. 1998 tavaszán azonban mégis *stratégiai szövetség* jött létre az egyházak és a Fidesz között. Ennek markáns megnyilvánulása volt, hogy a katolikus egyház nagyon határozottan letette a voksot a Fidesz mellett. A katolikus egyház ugyanis azt mondta körlevelében, hogy ne pazaroljuk el szavazatainkat a kis pártokra. Ezzel a katolikus egyház egyértelműen beállt a Fidesz mögé.

A támogatás lélektani hatása jól jött a Fidesznek a parlamenti választások előtt, és kifizetődőnek bizonyult a katolikus egyháznak is a Fidesz hatalomra kerülése után. Így aztán három évvel az 1998-as választások után, és egy évvel a 2002-es megmérettetés előtt joggal mondhatja el mindkét fél, hogy a jelenlegi magyar kormány és az egyházak között *kitűnő*, szinte példaértékű az együttműködés. Még akkor is, ha az egyházi vezetők is jól tudják: a fideszes fiúk vallásossága csak póz, csupán nyers politikai érdek. De hát ennek jegyében született az egyházi körlevél is.

*

Az MSZP 2000 őszén módosított alapszabálya értelmében a párt helyi és országos testületeiben a tisztségek 20 százalékát *nőknek*, 20 százalékát pedig 35 év alatti *fiataloknak* kell betölteniük. Ugyanez az arány érvényes a választási listákra is.

*

Az MSZP Mohács térségi pártszervezete és nőtagozata 2000 nyarán juniálist szervezett a majsi nagyerdőben, amelyen Horn Gyula is részt vett. A hangulatos találkozón szellemes politikai feliratokat is olvashattak a jelenlévők. Az erdészház előtt a hatalmas transzparensen ez a kérdés állt: Mit üzen a Fidesznek? Az egyik üzenet így szólt: „Aki sokat markol, keveset fog... kormányozni!" (Nyúlné Zátonyi Zita, Dunántúli Napló, 2000. július 19.)

*

„Az 1992-es törvénynek *a szövetkezetek szétverése* volt a célja! Néhol megvalósult, máshol nem. A téeszektől elvett eszközök viszont olyanok kezébe kerültek, akik sohasem tudták pótolni a megszűnő termelést, noha annak széttaposása révén kezdhettek gazdálkodni. *A nagyüzemek állítják elő ma is a piacra vihető áruk 80 százalékát.* 1992-től a magyar agrárium legéletképesebb üzemei indultak sorvadásnak, még ha küzdöttek is az ellen. Talpon akartak maradni egy bonirt politika ellenében is, kitartással, lemondással, áldozatok vállalásával. Ők mindmáig munkát és kenyeret tudnak nyújtani a dolgozóknak. *Megélhetést!* Falvak százaiban óriási szó ez!" (Kun István, Népszabadság, 2001. február 15.)

*

A *cigánykérdés* az egyik legkeményebb problémája ennek az országnak – jelentette ki Ferge Zsuzsa az Óbudai Baloldali Baráti Kör 2001. március 7-i összejövetelén. – A baloldalnak jobban kellene figyelnie erre a gondhalmazra.

*

Termelőmunka a kapitalizmusban (Marx szerint) az, *ami profitot hoz*, tehát a pénz is – emlékeztetett egyik előadásában Morva Tamás közgazdász.

*

„Tíz évvel ezelőtt micsoda *névadási (meg névelvonási)* láz söpört végig Budapesten! – emlékeztet Szentgyörgyi Zsuzsa. – Akkor vették

el hazánk fizikus óriásától Eötvös Lorándtól kurta kis belvárosi utcáját, a fizikustársadalom tiltakozása ellenére. Akkor dobtak ki a budai térről egy másik fizikust is, a Nobel-díjas *Joliot Curie*-t, mert gyanúsnak találtatott a közéleti tevékenysége, hiába tiltakozott Akadémiánk tudós elnöke. Van viszont hatalmas bőséggel királyokról, politikusokról, szentekről elnevezett utcánk, terünk, néha több is. De ha csak a magyar Nobel-díjasokat nézem: nincsen *Szent-Györgyi Albert* utca, holott ő volt az egyetlen, aki Magyarországon élt, amikor átvehette a díjat. Nincsen Békésy György, Hevesi György, Kalmár László, Rényi Alfréd, Erdős Pál utcánk, és hosszan folytathatnánk a sort nagy tudósainkkal." (Metró, 2001. március 22.)

Vallomástöredékek

„Szerintem a *vitatkozás* érleli a szellem legtöbb gyümölcsét – vallja *Montaigne* az *Esszék*-ben. Ez a léleknek legtermészetesebb gyakorlata. Sokkal kellemesebb, mint bármelyik tevékenységünk... Az athéniek, majd a rómaiak nagyra tartották és akadémiáikon gyakoroltatták... Szeretem a vitát, a magvas beszédet, de megválasztom hozzá az embert, kedvem szerint... Ha ellentmondanak, figyelmemet ébresztik fel, nem haragomat. *Üdvözlöm azt, aki ellentmond nekem és megtanít az igazságra...* Ha nem valami nagyképű szamár, parancsoló felsőbbség ellenvéleményét hallom, sohasem bánom, hogy megleckéztettek..."

*

„Baloldali vagyok – vallja magáról *Fodor Gábor* újságíró, a Világosság 1987. októberi számában megjelent írásának a címében, majd így folytatja: *Gyógyíthatatlanul baloldali vagyok*, de nincs módom arra, hogy ennek abban a formában szokásos tanújeleit adjam, ahogy ezt a világ számos pontján megteszik, s megtették valamikor idehaza is. A helyzet az, hogy nem túl szerencsés már maga a hivatkozás sem ilyesmire, mivel pillanatokon belül azok közé sorolhatnak be, akik az etatista államszocializmus, az autokratizmus, a politikai szegregáció s más hasonló, közutálatnak kitett törekvések keresett vagy keresetlen szószólóinak számítanak."

*

Lukács György írja, hogy ő akkor is marxista maradna, ha Marx minden állítása megdőlne; mégpedig a *módszer* miatt.

*

„Minden felfedezésemet *ellenvélemény és gáncsoskodás* fogadta." (Szent-Györgyi Albert)

*

„Én mindig úgy láttam – mondta Calvin Coolidge, az USA 30. elnöke –, hogy az amerikaiak egy *ünnepélyes szamarat* akarnak elnöküknek, ezért aztán igyekeztem kedvükben járni."

*

„Nincs semmi különleges tehetségem. Csak szenvedélyesen *kíváncsi* vagyok." (Albert Einstein)

*

„Csak másért a másét
sohasem akartam,
csupán a viharért
nem jártam viharban.
Becsületes szívem
becsületes jussát
kerestem a harcban."

(Ady Endre)

*

„Számomra a rádiózásban is csak egyetlen fontos dolog van – vallja Kondor Katalin –, *a belső erkölcsi mérce*. Attól nekem nem hiteles valami, hogy amerikai csinálja vagy nyugat-európai, fütyülök rá. És teljesen mindegy, hogy ki mit mond. Régen az emlegetett urak, ugye állandóan a Szovjetunióhoz igazodtak, és az ember lélegezni nem tudott anélkül, hogy a fejére ne koppintottak volna, ha kilógott a sorból, most pedig Amerikára mutogatunk. Nem gondolnám, hogy egy felnőtt ember Amerikára szorul, hogy megtudja, merre hány méter." (Vasárnapi Hírek, 2001. február 11.)

*

„Én nagyon *szegény* lány voltam – mondja Almási Éva színművésznő. – Anyámtól hamar megtanultam, hogyan lehet egy tojásból kettőt csinálni, és egyáltalán hogyan lehet tisztességgel végigélni a szegénységet. És ezért nagyon hálás vagyok." (Vasárnapi Hírek, 2000. október 22.)

*

„Jómagam *ragaszkodó típus* vagyok, a meglévő értékeimhez, a családomhoz, de még a cipőmhöz és a zoknimhoz is kötődöm." Ezt Atyánszky György kisgazda országgyűlési képviselő mondta annak a – Szolnoki Városi Bíróságon folytatott – büntetőpernek a kapcsán, amelyben vádlottként szerepelt. (Népszabadság, 2001. január 25.)

*

Lóránd Ferenc, az Országos Közoktatási Intézet főmunkatársa mondta (a roma holokausztról rendezett konferencián), hogy magyar zsidóként a családja is elszenvedője volt a vészkorszaknak. Manapság azonban – jegyezte meg – *„inkább vagyok zsidó leszármazott, mint lennék cigány."* Vallomását azzal indokolta, hogy antiszemita kijelentéseket már nem illik tenni, a cigányozás viszont még mindig szalonképesnek látszik.

*

Hazám édes gravitációja!
Csak vonzásod adhat súlyt nekem!
Hová mennék? Határaid közt is
Milyen nehéz meglelni helyem!

Mi lennék, ha te is elengednél?
Szülőföld, hazám - sarkcsillagom!
Csodálok minden csillagot, holdat,
de csak tehozzád igazodom!

(Váci Mihály: Sarkcsillagom!)

*

„Énbennem a mesterkéltség készíti elő az őszinteség útját, a tréfa vezet a komolysághoz, az *ellenkezés* az igazsághoz." (Witold Gombrowicz)

*

„...Ha a jobboldalon igyekeznek a nemzetietlen politikai erő bélyegét rásütni az MSZP-re, azt határozottan elutasítom. A jobboldali pártok egyes politikusai vindikálják maguknak a jogot, hogy magukat nemzetinek tekintsék, másokról pedig ők döntsék el, ki nemzeti érzelmű és ki nem. Én magamat *nemzeti elkötelezettségű, baloldali politikusnak tartom.*" – nyilatkozta Nagy Sándor, az MSZP frakcióvezetője.

Arra az újságírói kérdésre, hogy milyen viszonyban van saját múltjával, így válaszolt: „Nem akarom letagadni. Azt én sem mondhatom, amit egyetlen ötvenegynéhány éves ember sem, hogy ha húszévesen újra kezdhetném, akkor mindent ugyanúgy csinálnék még egyszer." (Népszava, 2001. február 10.)

*

Moldova György legújabb, Az ellopott főutca című könyvének megjelenése alkalmából a Magyar ATV Nap-nyugta című műsorának vendége volt. A Verebes Istvánnal folytatott beszélgetésben a népszerű, sokkötetes író a többi között a következőket mondta: Én naponta ma is 10-12 órát dolgozom... Az írás számomra arra való, hogy elmondjam véleményemet a világról. Úgy, ahogy én látom, s ahogy az emberek többsége azt érzi és megéli... *Én lefelé vagyok elkötelezett...* Van egy bizonyos szint, ami alatt nem lehet elfogadni egy világot... Lesz Kádár-emlékmű...

*

„Tele a világ cifra eszmével, holott nem sok eszme kell, hanem egy meggyőződés. Az enyém az, hogy az írónak mindig a szegények pártján kell állnia." (Martin Andersen Nexő)

Reflexiók

– Nevelni annyit tesz, mint emberré tenni. De ehhez az kell – teszi hozzá Juhász Gyula, az író, költő –, hogy a nevelő is a *gerincesek* közé tartozzék.

Ez valóban fontos feltétel, ám a gerincesség mellett szükség van még néhány nevelői adottságra: tárgyi tudásra, empátiára, türelemre, emberi példára.

*

A pedagógust, a népművelőt gyakran nevezik *fáklyának*, aki fáklyaként világít magatartásával, emberségével, tudást osztó szellemével és tevékenységével.

Ez kifejező, szép hasonlat, megérdemelt elnevezés. Legfeljebb azt fűzhetjük hozzá kiegészítésként, hogy fáklyaként világíthatnak *mások is* – politikusok, írók, katonák, orvosok, szociális munkások stb. –, akik kiérdemlik ezt az elnevezést.

*

Azt szoktuk mondani, hogy madarat tolláról, embert barátjáról ismerik meg.

Továbbfejleszthetjük ezt a mondást például azzal, hogy a pártot *vezetőiről*, a könyvkiadót íróiról ítéljük meg.

*

Nagy Lajost olvasva megállít ez a sor: „...*Apróságok* végtelen sorozata – ez az igazi élet."

Magam is valahogy így gondolom, mégis kikívánkozik belőlem: azért nem árt, ha életünkben *nagy(obb) dolgok is* történnek velünk; olyanok, amelyek színessé, változatossá, élvezetessé teszik mindennapjainkat. És az sem mellékes, miből állnak, milyenek azok az apróságok?

*

Olvasom, hogy a Kispesti Munkásotthon Művelődési Ház „Életmód XXI. század" címmel családi egészségnapot szervez, amelynek programjában szerepel egészségügyi tanácsadás, szűrővizsgálat, grafológiai elemzés, lesz termékbemutató és kóstoló is. (Metro, 2000. október 13.)

Érdekes, hasznos program, nyugtázom magamban. Az én figyelmemet azonban egy látszólag jelentéktelen apróság keltette fel. Az, hogy a rendezvény színhelyének elnevezésében még benne van a *munkásotthon*. Mert ezeket az utóbbi években rendre eltüntették (mint korszerűtleneket, politikailag nem kívánatosakat). De úgy látszik, Kispesten valami módon megmaradt. Kíváncsi vagyok, meddig?

*

Megjelent Lakatos Istvánné könyve: *Vállalkozás előtti intelmek* címmel. Ebben a szerző történelmi, jogi, szociológiai lélektani tényezőket elemezve a vállalkozás különféle formáiról, lehetőségeiről, buktatóiról adja közre tapasztalatait, elsősorban kezdő vállalkozóknak.

Amikor erről a hírről olvastam, arra gondoltam, hogy valaki megírhatná azokat az intelmeket is, amelyek *kezdő politikusoknak* szólnak, hogy mielőtt politikai pályára lépnek, tudják, mire vállalkoznak. Ennek szükségességét azoknak a politikusoknak a színrelépése, szereplése és teljesítménye bizonyítja, akik a rendszerváltás óta jelentek meg a közélet porondján.

*

Szanyi Tibor MSZP-politikus előadását hallgatva a szakszervezeti

akadémián az EU-csatlakozás kérdésköréről, jegyzetfüzetem margójára írtam két mondatát.

Az egyik: „A *féktelen* liberalizmus nem jó."

Nem bizony. De a féktelen konzervativizmus és a féktelen baloldaliság sem jó.

A másik: „... *Új típusú szociáldemokrata világkép*..."

Kívánatos lenne, hogy sokan tudjanak róla, ilyen is van. Egyrészt, hogy megismerkedjenek vele, másrészt, ha tetszik nekik, részt vállaljanak kialakításában.

*

Többször, többfelől hallom: védeni kell a *kisebbségek* nyelvét.

Helyes. De védeni kell a *többség* nyelvét is.

*

„Az irodalom csak olyan mértékben romlik, ahogy az emberek romlottabbá lesznek" – olvasom Goethétől.

Ennyire egyenes lenne a párhuzam, szoros lenne az összefüggés a két jelenség között?

*

Egy magát radikális akciócsoportnak nevező szervezet vállalta magára, hogy Békéscsabán a Szlovák Kultúra Házának falára ők festették fel az uszító, szlovákellenes mondatokat.

A szervezet szerint választ adtak a Szlovákia-szerte magyar intézményekre magyarellenes feliratokat pingálók tettére. (Metro, 2001. március 30.)

Rossz válasz. Egyetérthetünk *Kaltenbach Jenővel*, a kisebbségi jogok országgyűlési biztosával, aki kijelentette: Sajnálatos, hogy vannak olyanok, akik úgy gondolják, a kassai magyar főkonzulátus és iskola, illetve a pozsonyi Petőfi-szobor elleni atrocitások miatt a magyarországi szlovákokkal szemben kell fellépnünk.

*

Milos Zeman cseh miniszterelnök és a szociáldemokraták elnöke, amikor bejelentette, hogy lemond pártelnöki tisztéről és a 2002-ben esedékes választások után végleg visszavonul a politikai életből, ezt nyilatkozta: A politikusnak „nemcsak jönni kell tudni, hanem *távozni* is"

Így igaz. Olyannyira, hogy ezt a felfogást, magatartást és gyakorlatot a magyar politikusok is magukévá tehetik, követhetik.

*

Illyés Gyula írja, hogy „*az egyszerűség* az igazi rend, az a legkeményebb küzdelem a művészetben is".

Rábólinthatunk e megállapításra, csak nehogy úgy értse valaki, hogy az egyszerűség leegyszerűsítést, leértékelést, értéktelent jelent, az egyszerűség egyenlő a színvonalbeli engedménnyel. Az egyszerűség éppen nagyszerűsége okán szép és vonzó, mert magába foglalja az érthetőséget, a világosságot, a tiszta beszédet is. „Aki jól tudja, az *egyszerűen tudja*" – mondta Arany János.

*

Egy budapesti kerület munkáspárti lapjában olvastam, hogy „jobb állva meghalni, mint térden állva élni".

Ismert, szép gondolat, az emberi méltóság mottója is lehet, de azért a legjobb *egyenes gerinccel élni.*

*

„A Mester kitartóan kereste *önmagát* – írta Kolozsvári Grandpierre Emil. – Egyszer Szabó Dezsőben találta meg, aztán Ortégában, aztán Pirandellóban, végül Klebelsberg Kunóban. Színes egyéniség volt."

Ma is sok ilyen „színes" egyéniséget ismerünk. Nemcsak írót, művészt, de politikust és másokat is.

*

Einsten mondta: „Két végtelenséget ismerek: az univerzumot és az emberi butaságot."

Szenzációs párosítás. Nemhiába Einsten a gondolat gazdája.

*

Több mint négyszáz évvel ezelőtt írta Bornemissza Péter: „...Ijesztettek sokképen, hogy *ne prédikálnék*... Egyfelől féltem, másfelől égett a szívem, és talán az oldalamon is kifakadt volna, ha az számot fel nem tátottam volna."

Ez a figyelmeztetés és vallomás az ezredfordulón is időszerű, pontosan így van, csak másképpen fogalmazzuk, másképpen mondjuk. Így: Intenek bennünket, hogy ne járjon annyit a szánk. Félünk persze, de ha tele lesz a hócipőnk, ha már nem bírjuk cérnával, akkor kipakolunk, kiborulunk, beolvasunk, vagy fenyegetőzünk: „Ha én egyszer kinyitom a számat, ha én egyszer el kezdek beszélni?!"

Értelmezések

Polgári barokk... Egyházi barokk... Barokk ház, templom... Barokkos nosztalgiák, rendezvények, jelenségek.

A *barokk* a sejtelmesség, a misztikus pompa, a magasztos pátosz művészete. Azokat a koncerteket, kórusokat, szobrokat, színházi előadásokat, felvonulásokat, körmeneteket, ünnepségeket nevezzük barokkosoknak, amelyek a barokk fenti jellemző jegyeit viselik magukon. Általában a giccsbe hajló, a giccsesen *túlcifrázott* jelenségekre, tárgyakra, alkotásokra mondjuk, hogy ez bizony barokkos túlzás. A millennium évében láthattunk erre elegendő példát. Közülük is a legtipikusabb, a legemlékezetesebb 2000. augusztus 20-a volt, és az azt követő zászlókat átadó-lengető helyi ünnepségek.

*

Király István irodalomtörténész egyik interjújában (Kritika, 1989. április) több olyan fontos fogalmat érint, amelyeket érdemes ide átvenni és továbbgondolni. Ilyenek: az érzületetika, a felelősségetika, az igényébresztés, az igénykielégítés és a kulturális védőháló.

Mi a különbség – Max Webertől származtatott – érzületetika és felelősségetika között? Az, hogy az *érzületetika* csak a célt látja, amit el akar érni, a *felelősségetika* pedig gondolkodik, tépelődik, és látja a mellékhatásokat is. Ha például most azt diktálja a helyzet, hogy a gazdaságot a piac irányába kell fejleszteni, az *érzületetika* erre azt mondja: éljen a piac. A mellékhatásokra azonban nem gondol. Ha viszont a *felelősségetika* a kultúra területén nem ügyel a mellékhatásokra, akkor abból komoly bajok származhatnak. A piac ugyanis jó abból a szempontból, hogy felnőttként tekint az emberekre, és szabad választást biztosít számukra. Ugyanakkor károkat okoz az értékes kultúrának. Ily módon az *igénykielégítés* foglalja el benne az *igényébresztés* helyét. Pedig a magas kultúra mindig a magasabbra nézés, a fölfelé hajlás is, vagyis: igényébresztés, igénygondozás, -ápolás.

Mit jelent a *kulturális védőháló*, amelyet a piacgazdaságon alapuló némely fejlettebb nyugati országban már gyakorolnak is? A többi között állami támogatást jelent, adószabályozást, szponzorálást, hatékony propagandát, társadalmi öntevékenységet.

Mi a helyzet nálunk? A szociális háló ismert, bevett fogalom, de kulturális védőhálóról nem beszélünk, pedig enélkül a minőség

megőrzése aligha lehetséges. Ezért érdemes emlékeztetni Király professzor intelmére és ajánlatára, éppen a felelősségetika szellemében: végig kell gondolni, hogy miből áll a kulturális védőháló, és a nemzeti értékek védelme érdekében be kell vinni azt a köztudatba.

*

Max Weber kifejezése az is, hogy „*gondolkodásetika*". Mit jelent pontosabban? Lényegében azt, hogy a felelősségtudatnak a lelkiismereten kell alapulnia.

*

Elkötelezett és lekötelezett. Baranyi Ferenc írja (A Szabadság 2001. január 12-ik számában) Váci Mihályról, hogy „elkötelezett költő volt. Nem lekötelezett, hanem elkötelezett. És itt az igekötők különbözősége nagyon is lényeges. A *lekötelezett* költő sem különb a lakájnál: odavetett koncokért buzgón zengi jóltartóinak dicséretét. Az *elkötelezett* költő viszont nagyon is kényelmetlen figura a mindenkori hatalom szemében, olyan, mint a lelkiismeret: mardos, furdal – vigyázat: nem furkál! – a tisztulás érdekében. „Ünneprontó az ünnepen", sőt: „országosan szemtelen", azért, hogy a világ előbbre menjen."

*

A *szolidaritás* gyakori és fontos szavunk, hiszen baloldali értékeink egyike. Többféle megfogalmazása ismeretes, de elfogadható fogalommagyarázatot adhatunk akkor is, ha felsoroljuk alkotó elemeit. Eszerint a szolidaritás: összefogás, kölcsönös segítségnyújtás, közösségvállalás a közös érdekek alapján; egyetemleges együttes kötelezettség, felelősség.

*

A *szorongás* – Hamvas Béla szavaival – a modern „létrontás".

*

Az *identitás* is egyik leggyakrabban emlegetett fogalmaink közé tartozik mostanában. Nem csoda, hiszen az én- és az önazonosság problematikája, a magányosság és az idegenség kérdésköre fontos témává vált, a kutatók érdeklődésének fókuszába került. Az identitás jelentése: *az önmagunkkal való azonosság, az önazonosság.*

*

Mit nevezünk *alapkutatásnak*? Olyan kísérleti és elméleti munkát, amelynek elsődleges célja új ismeretek szerzése a jelenségek alapvető lényegéről és a megfigyelhető tényekről, bármiféle konkrét alkal-

mazási és felhasználás célkitűzés nélkül. (Szószóló, 2001. február-március)

*

A *polgár, a polgárság* fogalma – mint tapasztaljuk – a rendszerváltás óta eltelt időkben, de különösen 1998. óta kulcsfogalommá avanzsált elsősorban a Fidesz jóvoltából. Tartalmáról többféle fogalmazást ismerünk, legutóbb *Heller Ágnes* foglalkozott vele a Pécsi Tudományegyetem rendezvénysorozatán. Az ismert filozófus elmondta, hogy az angolok a polgárság helyett a *polgártárs* kifejezést használják, ami állampolgárt jelent. Ugyanez a franciáknál: *honpolgár.* A közügyekben való aktív részvételt fejezi ki. *Szabad polgár* az – fogalmazott Heller Ágnes –, aki kimondja a maga igazát a hatalommal szemben, és a vezetőktől elvárja, hogy a közösséget szolgálják. Tamás Gáspár Miklóssal egyetértett abban, hogy a miniszterelnök választóvonalat húz polgár és nem polgár közé, s ezzel egyes rétegeket kirekeszt. (Új Dunántúli Napló, 2001. március 10.)

*

Goda Gábor írja Tűnődés című könyvében a nacionalizmusról és a patriotizmusról: „A *nacionalizmus* eltorzulása a hazaszeretetnek. A nacionalizmus katasztrófája a világnak. Odasorolható a legsúlyosabb járványok mellé. Betegség is...

A *patriotizmus* normális emberi magatartás. Az ember szereti a helyet, ahol született, szereti a fekhelyet is, amin általában aludni szokott, szereti a kerületet, a várost, az országot, amelyben él... A patriotizmus lényege, hogy szeretem saját hazámat, de az egész emberiség iránti tiszteletem is benne van.

A *nacionalizmus*, mint minden ostobaság, alkalmas a legállatibb ösztönök kiélésére... A *patriotizmus* a világ igenlése... A *nacionalizmus* tagadása más népek értékeinek és a sajátjának túlértékelése. A nacionalizmus egy nép súlyos betegsége. A nacionalizmus és a patriotizmus abban is különbözik, hogy a *patrióta* szereti hazáját és szereti a többi népet is. Arra használja a többi népet, hogy megnézze mit csinál, és megpróbálja az előnyösebb dolgokat saját hazájában megvalósítani. Egy becsületes hazafi saját hazáját tisztességgel képviseli minden körülmények között..."

*

„A globalizáció – Vértes Csaba szerint – (Népszava, 2000. szeptem-

ber 28.) a világgazdaság öntörvényű mozgására, az óriáscégek további fejlődését meghatározó törekvéseire vezethető vissza. *Célja* a több és még több profit megszerzése, a piacokon maradás feltételeinek megteremtése, a terjeszkedési lehetőségek kimódolása és biztosítása. A folyamat annyira felgyorsult, hogy manapság egyetlen ország sem viselkedhet úgy, mintha nem léteznének a világóriások világméretű törekvései."

*

Fehér Márta filozófus fogalmazott így egy, a Kossuth Rádió Fórum című – 2001. január 5-én elhangzott – műsorában: a globalizáció világállapot. *Amerikanizálódás.* Vagyis az amerikai gondolkodásmód, életforma elterjesztése.

Esti feljegyzések

A Kossuth Rádió egyik nyelvi műsorában (Tetten ért szavakban) hallottam, hogy nem (is annyira) „a szem a lélek tükre", hanem a *hang.* Az ember hangja a lélek tükre. A műsor főszereplője, az énekesből lett orr-fül-gégész orvosnő állította ezt. És indokolta is, mondván, figyeljük csak az emberek hangját, mi mindent megtudunk így rólunk. Hangunk nemcsak testünk állapotáról, egészségünkről és betegségünkről árulkodik, de jelzi érzelmeinket, szellemiségünket, hangulatunkat is. S valóban, nem mindegy, milyen hangon szólalunk meg a szónoki beszédben, a tanácskozás felszólalásában, vagy egy magánbeszélgetésben, társalgásban. Hangunk sokszínű lehet: gyors és lassú, magas és mély, bársonyosan simogató és ledorongoló, együtt-érző és elutasító, szelíd és durva, kihívó, indulatos stb. Hangunk tehát jellemez minket, üzenetet küld, ismertető jegyet közöl rólunk, s megfordítva; mi is ilyen tudósításokat, információkat kapunk másokról.

Jó dolog tehát, ha tudunk erről. Köszönet illeti azokat, akik felhívják rá a figyelmünket. Az emberi hang ilyen fontossága sem homályosíthatja el azonban a szem, a tekintet, a látás rendkívüli értékét, nem foszthatjuk meg a szemet a lélek tükrének viselésétől. Együtt (is) vallhatjuk a lélek tükrének mind a szemet, mind a hangot. A sportban is végezhetnek ketten az első helyen.

*

Hallgatom a rádióban folyó beszélgetést a *giccsről*. Sok mindenről szó esik az okos, tanulságos diskurzusban. Szóba kerül a giccs fogalma, természete, a régi és a mai giccses termékek megjelenése a kerti törpéktől a Walt Disneyig. Mitől él (a csillaghegyi és a nyíregyházi kertekben, a televízióban), mitől terjed, hódít a giccs? Miért vall sekélyes ízlésre, hogyan lehetne, és kell-e egyáltalán ellene harcolni? Sorjáznak az érdekes kérdések, és érkeznek a válaszok is.

Feltűnik azonban, hogy a figyelmet keltő véleménycserében jobbára a művészetben, a kultúrában fellelhető giccsről van szó. Belém villan azonban, hogy a politikában, a közéletben is megtalálható a giccs. Példa erre az, hogy a mai magyar politikai pártok, szervezetek egyes vezetőinek, képviselőinek a megnyilatkozásaiban igen gyakran találkozunk közhelyes kijelentésekkel, leegyszerűsítő, torzító, hamis megállapításokkal: azzal, hogy *az igazat hazudják*. S ezek, mint tudjuk, a giccs lényegi jellemzői.

*

A TV2 éjszakai műsorában (2001. április elsején) a politikai humorról hallgattam tereferét. A neves humoristák nyilvános elmélkedéseiben hallhattunk a humor szerepéről, természetéről; arról, hogy mostanában miért nincsenek olyan kimagaslóan jó humoristák és népszerű műsorok, mint korábban, a rendszerváltás előtt.

A politikusokról szólva az is elhangzott, hogy a közélet vezető tisztségviselőivel csínján kell bánniuk a humor mestereinek, mert azok hamar megsértődnek. A riporter ekkor kérdezte meg a résztvevőket: ki tud olyan vezető politikust említeni, aki soha nem sértődött meg, ha humorizáltak, élcelődtek vele. Némi csönd után Marton Frigyes szólalt meg: *Kádár János* – mondta határozottan. – Ő nemhogy megsértődött volna, ellenkezőleg, jó néven vette, szinte kitűzte a zakójára – mutatta kezével az ismert rendező –, büszke volt rá, hogy megtisztelik, foglalkoznak vele.

A kabaréműsorok neves szerkesztőjének hihetünk, mert még emlékszünk arra, hogy az irányításával készült kabarékban – a rádióban, televízióban, a Mikroszkóp Színpadon – egy ország hahotázott a poénokon. S arra is emlékszünk, hogy Kádár János nemcsak jól tűrte, ha a humoristák foglalkoztak személyével, utánozták, hanem maga is szeretett viccelődni, tréfálkozni, derűs történeteket mesélni, különösen szűkebb körben, de nagygyűléseken, kongresszusi beszédeiben is.

Meg arra is emlékszünk, hogy Marton Frigyes mellett olyan vérbeli, közkedvelt humoristák szórakoztattak (és gondolkodtattak el!) bennünket, mint Kellér Dezső, Komlós János és Hofi Géza. Könnyednek tetsző, szellemes humoruknak volt – Hofinak ma is van – tartalma, mondanivalója, s miközben mosolyogtunk, kacarásztunk, sokszor dőltünk a nevetéstől, aközben vagy utána, el is gondolkodtunk a hallottakon, látottakon.

S most? Többnyire – tisztelet a kevés és ritka kivételnek –, erőltetett, harsány ripacskodás folyik, amelyből ordít az öncélúság, az üresség, nemegyszer az ízléstelenség, ahol a fő cél a nevető izmok dolgoztatása, az adott tévécsatorna nézettségi indexének emelése. De hát – Vitray Tamás szavaival szólva – a nevetést csiklandozással is elérhetjük.

*

Egyik barátom feleségének hamvasztásos temetése után kis csoportokba verődve baktattunk kifelé a Farkasréti temetőből. Azt találgattuk, hogy vajon holnapra mennyi marad a sok szép virágból, a drága csokrokból és koszorúkból. Leginkább azonban arról folyt a szó – a friss élmények hatásaként –, hogy milyen is ez az urnás temetés? Megoszlottak a vélemények a koporsós és az urnás temetés mellett, illetve ellene. Ugyanúgy, ahogyan *állandó vita tárgya* az eutanázia (a „kegyes halál"), az abortusz, vagy akár a boltok, áruházak, bevásárlóközpontok vasárnapi nyitva tartása.

Vannak tehát olyan mindennapi, közérdekű dolgok, amelyekben régóta nincs és belátható időn belül *nem is várható közös megegyezés.* Bármilyen nehéz helyzetbe is kerülnek a döntéshozók, az ellenvéleményeket tolerálva, még jó ideig együtt kell élnünk ezekkel a dilemmákkal: melyik a jobb, a célszerűbb, a hasznosabb, melyikre voksoljak, melyiket válasszam?

*

A tatabányai Váci Mihály Általános Iskola szoboravató ünnepségére szóló meghívón ez a mottó állt: „Használni akartam, nem tündökölni." E szép, rokonszenves vallomást többen is idézték, akik a névadó költő életútját méltatták, emberi értékeit felmutatták. És ezt helyesen tették, mert ezt a mottót Váci Mihály is használta, s illett is hozzá, hitelesen is hangzott tőle. Helyénvaló azonban megemlíteni – Baranyi Ferenc emlékeztetett is rá –, hogy ez a mondás Petőfi

Sándortól származik. Ebben a megfogalmazásban: „*Használni és nem ragyogni akarok.*"

Volt egy másik mondat is, amelyet a tanulók műsorában idéztek Vácitól, ez így hangzott: „Mindegy meddig él az ember, a fontos az, addig mit csinál." Erről nekem Bálint György egyik kedvelt mondása jutott eszembe: „*Nem fontos, miért él az ember, de döntően fontos, hogy miképpen él.*"

*

A reklámozott gyógyszerekhez kötelezően előírt – évek óta unosuntalan ismételt – szöveg, hogy „a mellékhatásokról kérdezze meg orvosát, vagy gyógyszerészét."

Ezt úgy írják, mondják, mintha ebben az országban mindenkinek lenne saját orvosa és legfőképpen gyógyszerésze. De a mellékhatásokra figyelmeztető felszólításról eszembe jut más is. Például ez: a kormány(ok) döntéseinek és intézkedéseinek *társadalmi mellékhatásairól* kérdezze meg a miniszterelnököt, a Világbank elnökét, vagy a NATO főparancsnokát.

*

A Magyar Rádió Kossuth-klub műsorában (2000. október 4-én) Budapest építészeti arculatának alakulásáról volt szó. Más szereplőkkel együtt *Gerő András* történész is áttekintette és jellemezte a XIX. század végi és a XX. század eleji, a két világháború közötti korszak, majd a második világháború utáni, valamint a rendszerváltást követő egy évtized építészeti jellegzetességeit. Az 1945 és 1989-90 közötti évekről úgy beszélt, mint a *kommunizmus* időszakáról.

A mai korszellemnek megfelelően. Mert nagy divat mostanában lekommunistázni embereket és a volt szocialista országok rendszereit, hiszen a rendszerváltások óta a kommunista szitokszónak számít nálunk. Ezzel lehet legjobban belerúgni másokba, és jó pontot szerezni a jobboldali hatalom által manipulált, jobbra sodródó társadalomban. A felkészült, jól kommunikáló liberális történész is tudja, hogy az, amit kommunizmusnak nevez, *nem volt az*, de mégis mondja, mert ez a nyugatról diktált ügyeletes szóhasználat, ez a módi.

Nekem erről Moldova György legutóbbi könyvének, az Európa hátsó udvara című, kitűnő riportkönyvének hátsó borítóján idézett egyetlen mondat jut eszembe: „A kommunizmusban az a legrosszabb, ami *utána* következik."

*

Galileit elítélték, és a Föld *mégis* mozgott tovább – mondta Juhász Gyula író, költő.

A szocializmust leváltották Magyarországon, és több más országban, ám azok *az okok fennmaradtak*, amelyek hatalomra juttatták – mondom én.

*

Egy ugrással senki sem pattanhat fel az Olümposz tetejére. Ez a mondás jutott eszembe, amikor *Németh Miklós* végleg hazaérkezett Londonból.

*

„Egyetért-e Ön azzal, hogy *Kádár Jánosnak* köztéri szobrot állítsanak?" a Munkáspárt néhány nappal korábbi javaslatára ezt kérdezte (2001. július 15-én) a TV2 Napló című műsorvezetője a nézőktől. A telefonos szavazáson mindenki részt vehetett, aki akart, akinek lehetősége volt rá. Az izgalmas voksolásban közel 40 ezren vettek részt. Az eredmény: *79 százalék igen, 21 százalék nem.*

A szavazás eredménye meglepte, feldühítette a jobboldalt, mert a TV2 kénytelen volt – többségükben – olyan ismert interjúalanyokat megszólaltatni, akik megpróbálták ellensúlyozni az „egyoldalú" véleménynyilvánítást. Nem értik – mondogatták felháborodottan –, mitől van ez az erős nosztalgia Kádár János iránt.

Ha – mondjuk – kijöttek volna egy héttel előbb, július 7-én a Kerepesi temetőbe, és meghallgatták volna a Munkáspárt elnökének, a borsodi óvónőnek és a nógrádi pedagógusnak a beszédeit, forgolódtak volna a kb. 15 ezer ember között, megálltak volna néhány percre a piros szegfűkkel elborított síremlék előtt, és látták volna az emlékezők megindultságát, a könnyeiket törölgető asszonyok arcát, akkor talán valamicskét megérthettek volna a televíziós szavazás eredményéből.

Előző nap Kőbányán tartottam emlékbeszédet egy munkáspárti összejövetelen. Jóllehet a rendezők az előadás után nem terveztek hozzászólásokat, ám csaknem mindenki el akarta mondani azt, hogyan emlékszik Kádár Jánosra, és miért tiszteli, szereti őt. Voltak, akik sírva elevenítették fel azokat az órákat, perceket, amikor 1989. júliusában elhaladtak a felravatalozott nagy halott előtt az akkori pártszékház, a mai Képviselők Házának aulájában. A kőbányai megemlékezés résztvevőit, ismerőseikkel, barátaikkal együtt másnap ott láttam a temetőben – egy-egy szál virággal a kezükben.

A Kádár-szoborról történt szavazás után egy héttel újabb kérdésben lehetett voksolni a TV2-ben. Sváby Andrásék ezúttal az iránt érdeklődtek: *„Ön szerint ma jobb-e fiatalnak lenni, mint a rendszerváltás előtt?"* Az eredmény: *86 százalék nem, 14 százalék igen.* Itt is többséget kapott a Kádár-rendszer. Csak nosztalgiáról lenne szó, vagy a jelenlegi viszonyokkal szembeni kritikáról? Mindenki megválaszolhatja magának a kérdést, és levonhatja a megfelelő következtetéseket.

4.

Érdekvédők dilemmái

Állítsuk meg a süllyedést!

Tisztázó vita a szakszervezetek megerősödéséért
Kritikák – okok – összefüggések – tennivalók
(Válogatás)

Mottó: Hideg fej, forró szív, tiszta kéz

Vitafórum

Ebben a lapszámban új rovat indul *Ütköző* címmel, amelynek gazdája e sorok írója. Miből sarjadt az ötlet, mi hívta életre ezt a vitafórumot? –, mert az lesz: társadalmi vita. A valóság tényei, dilemmái teszik szükségessé a párbeszédet. A szakszervezetek aggodalmakra okot adó helyzete, kondícióinak romlása, taglétszámának és társadalmi tekintélyének csökkenése, az érdekvédelem pozícióinak gyengülése, a jövő kérdéseinek megvitatása teszik időszerűvé a nyilvános véleménycserét. Tehát nem pusztán egy szűk körű, érdektelen és langyos diskurzusról lesz szó, hanem a Vasutasok Szakszervezetén, de még az MSZOSZ-en, mi több, magyar szakszervezetek keretein is túlmutató polémiáról. Minthogy a szakszervezetek mindig egy adott kor meghatározott társadalmi, gazdasági, szociális és kulturális feltételei között végzik érdekvédelmi munkájukat, lehetetlen, hogy ne vegyék számba a hazai és nemzetközi körülményeket.

Van miről és miért vitatkozni. Kritikus áttekintést igényel az egész szakszervezet-politika jellege, tartalma, iránya, s kiemelten egyes részterületek. Olyanok, mint a mozgalom belső élete, a tisztségviselők erkölcsi állapota, különös tekintettel egyes szakszervezeti vezetők, országgyűlési képviselők etikai ügyeire, a kormányhoz való viszony, a szakszervezetek és pártok kapcsolata, a szakszervezetek és a baloldal problémaköre, együttműködése. Olyan csomópontok ezek, amelyek újragondolása kötelező az utóbbi idők fejleményeinek fényében. E kulcskérdések megvitatásának célja a tisztázás, az öntisztulás, az érdekvédelem hatékonyságának növelése, a szakszervezetek önbecsülésének és társadalmi tekintélyének visszaszerzése, megerősítése.

Olyan módon, hogy a leleplezések korában, a botránypolitizálás, a sorozatos feljelentgetések időszakában is elkerüljük a vádaskodást, egyszersmind ne kerüljük meg a hibákat, a mulasztásokat, a vétségeket sem, hanem nevén nevezzük a negatív jelenségeket, és azok megszemélyesítőit.

Meddig folytatjuk a vitát? Amíg szükséges, amíg lesz érdeklődésre számot tartó érdemi mondanivalónk. Nem délibábos vállalkozásról van szó. Kemény, nyílt beszédre, de felelősségteljes, kritikus magatartásra, toleráns nézetcserére, demokratikus szellemiségre lehet számítani. Legalábbis ezt szeretnénk. Azt reméljük, hogy a vita aktív és színvonalas lesz, hozzásegít az előremozdító, közös pontok kikristályosodásához, fejleszti majd a gondolati kultúrát, a vitakészséget és olyan érveket termel ki, mutat fel, amelyek generálják majd a mindennapi szakszervezeti munkát. Ha így lesz, akkor a Vasutasok Szakszervezete, a Magyar Vasutas lap jelentősen hozzájárulhat a szervezett dolgozók – nagy történelmi múlttal rendelkező – mozgalmának megújulásához.

(Magyar Vasutas, 1999. október)

Erős az igény a nyílt, őszinte beszédre

Interjú Márkus Imrével, a Vasutasok Szakszervezetének (VSZ) elnökével

– *Milyen a közérzeted mostanában?*

– Vegyesek az érzelmeim. A változtatások szükségessége érződik a szakszervezetekben, a változás iránya is látszik, de ez még nem elég. Azon gondolkodom, hogyan lehetne és kellene megnyerni érdekvédő kollégáimat a szakszervezeti mozgalom megújításának.

– *Az itt és most induló vitasorozattal sokat tehetünk ezért.*

– Talán nem fölösleges emlékeztetni rá, hogy ennek a vitasorozatnak az ötlete abból az évek óta tartó, veled folytatott konzultációs beszélgetésekből sarjadt ki, amelyekben rendszeresen meghánytukvetettük a szakszervezetek ügyes-bajos dolgait. Ezek a közös, baráti töprengések érlelték meg azt az elhatározást, hogy – összefüggéseiben vizsgálva dolgokat – társadalmi vitát kezdeményezzünk a szakszervezeti mozgalom jelenlegi helyzetéről, az érdekvédelem dilem-

máiról, a fejlődés kívánatos irányairól, az ezredforduló követelményeiről. Arról, hogy mi van és hogyan tovább?

– *Nézzük akkor: mi van?*

– A rendszerváltás óta eltelt tíz év alatt túléltünk egy jobboldali és egy szocialista-liberális kormányt, s most szenvedünk egy újabb jobboldali Orbán-Torgyán-kormány politikájától. A szakszervezetek ez idő alatt – némi túlzással – abban látták legfőbb feladataikat, hogy szétszervezzék önmagukat. Miközben folyamatos önigazolás, útkeresés zajlott, aközben a taglétszám állandóan csökkent. Bizalmat vesztettünk. Mintha nem vettük volna észre, hogy közben a tőke teret nyert, és egyre erőszakosabbá, szélsőségesebbé vált. A munkavállalók, a nyugdíjasok mindinkább érzik a kiszolgáltatottság méltánytalan terhét. A tőke globalizálódik, összefog, uralkodik és diktál, mi meg szétforgácsolódunk, széthúzunk, atomizálódunk, súlytalanná válunk. Hiányzik a szakszervezetekből a tudatos személyügyi marketing, az utánpótlás tervszerű kiválasztása, nevelése, menedzselése. A mindenkori kormány láthatóan a megosztásra törekszik, ezt erősíti. Ehhez – egyebek mellett – igénybe veszi az erkölcsileg támadhatóvá vált érdekvédelmi vezetők elleni nyilvános támadás fegyverét, amelynek következményeként árnyék vetül más tisztségviselőkre is, az egész mozgalomra. Kormánydiktátumokkal megszüntetik az érdemi érdekegyeztetés intézményét, ami a tripartit konszenzuson alapult.

– *Problémák vannak a baloldalon is.*

– Ez csak tetézi a gondokat. Már magával a baloldaliság fogalmának értelmezésével, a baloldali értékek alkalmazásával is baj van. Nincs egység, összefogás a baloldalon, hiányzik az eredményekkel kecsegtető együttműködés. Ami van, az a széttagoltság, a kölcsönös fenntartások, az elkülönültség. A baloldali pártok és szervezetek kapcsolatához hasonló a szakszervezeti konföderációk egymáshoz fűződő viszonya is. A jobboldali pártoknak is megvannak a maguk gondjai, mégis félre tudják tenni nézeteltéréseiket, és képesek összefogni közös céljaikért. A baloldal erői pedig képtelenek megtalálni a közös nevezőt, holott éppen a baloldali eszmeiségnek lényegi eleme a közösségi szemlélet, a szolidaritás, a kölcsönös segítségnyújtás.

– *Közelítsünk a saját „háztájihoz", a vasúthoz.*

– A MÁV Rt. területén működő három reprezentatív szakszervezet közötti viszony jelentős változáson ment át az elmúlt évben. A VSZ és

a Mozdonyvezetők Szakszervezete (MOSZ) kapcsolata a rendezés folyamatában van, eredményességét a konkrét ügyekben való kompromisszumok fogják meghatározni. A Vasúti Dolgozók Szabad Szakszervezetéhez (VDSZSZ) való viszonyunk a VDSZSZ elfogadhatatlan, etikátlan magatartása miatt nagyon sokat romlott, olyannyira, hogy jelenleg nem is beszélhetünk róla. A megosztottságot a VDSZSZ részéről kifejezetten személyi ambíciók táplálják. Az MSZOSZ-ben is jelen van a széthúzás, amely az egy szakma több ágazati szakszervezetbe történő szerveződésétől az érdemi együttműködés hiányán keresztül a vezetői bizalom megrendüléséig terjed.

Kapcsolataink rendezetlensége, belső feszültségek gyengítik az érdekérvényesítés hatékonyságát. Ez az ostor a tagság, a munkavállalók, a nyugdíjasok hátán csattan. Sokkal nagyobb súlyt kell helyeznünk össztársadalmi felelősségünkre. Ha igaz az, hogy minden országnak olyan kormánya van, amilyet megérdemel, akkor az is igaz: minden szakszervezeti tagságnak olyan vezetői és vezető testületei vannak, amilyet megérdemelnek. Mondjuk meg nyíltan, szembe: az állampolgár, a szervezett dolgozó közönyével elősegíti, hogy olyan emberek kerüljenek és maradjanak pozíciókban, akik nem a közérdeket szolgálják. A felelőtlen, passzív magatartás hátrányait pedig együtt szenvedjük meg.

– *Megvolt az MSZOSZ Szövetségi Tanácsának ülése, amely bizalmat szavazott a VIP-listán szerepelt Sándor Lászlónak. Ezzel nyugvópontra kerültek az utóbbi hetekben, hónapokban felmerült problémák?*

– A szövetségi tanács ülése nem okozott meglepetést. Az eljárási rend a bizalmi szavazás során – a részvételi szavazás –, amelyet a vasutas érdekvédők javasoltak új, szokatlan színfoltnak bizonyult, ám a többség mégis ezt támogatta. Ebből az a következtetés vonható le, hogy igény van a nyílt, őszinte beszédre. A testület ülésén szokatlanul kritikus légkör uralkodott. Talán elindult valami...

A fórum vitájában világosabbá vált az MSZOSZ helyzete, a platformok helye és szerepe.

– *Mit jelent ez konkrétabban?*

– Megkérdőjeleződött az MSZOSZ-ben működő politikai platformok szükségessége. Véleményünk szerint az idejét múlt, tartalmatlan, az MSZOSZ-nek és az MSZP-nek is terhet jelentő platformot meg

kell szüntetni, mert kiüresedett formáról van szó. S ez nemcsak a szocialista-szociáldemokrata platformra vonatkozik, hanem a munkás- és a kereszténydemokrata platformra is. A gyakorlat azt bizonyítja, hogy új típusú együttműködési formákra van szükség. Olyanokra, amelyek eredményesen működtethetők, egyszersmind támogathatók. Véleményünk abból a csalódásból is táplálkozik, hogy nem sokat tudtunk az említett platformok tevékenységéről, hiszen róluk semmiféle értékelhető tájékoztatást nem kaptunk. Ezért a platformok vezetőinek személyes alkalmassága és felelőssége is felvetődik. Mindezek alapján a Vasutasok Szakszervezete egy szélesebb körű baloldali választási szövetségben gondolkodik.

Nem titkolt célunk, hogy újra kell gombolni a felöltőt. Annak érdekében, hogy az egyre rosszabb helyzetbe kerülő magyar munkavállalók azt kapják saját érdekvédőitől – persze aktív segítségükkel –, amit joggal elvárnak. Döntsük el végre: beletörődünk-e a jelenlegi állapotokba és passzív szemlélődők leszünk, vagy kellő bátorsággal, felelősséggel, közös akarattal, a baloldali erők egyesítésével felvesszük az arcunkba vágott kesztyűt?

(Magyar Vasutas, 1999. október)

Szakszervezet-ellenes légkör van

– figyelmeztet dr. Kuti László, a Tudományos és Innovációs Dolgozók Szakszervezetének elnöke

Amikor felkértelek, hogy készítsünk interjút a szakszervezetek helyzetének néhány kérdéséről, már a telefonban válaszoltál: mindenekelőtt az kellene, maguk az emberek higgyék el, hogy nekik van szükségük az érdekvédelmi szervezetre.

– *Hogyan folytatnád ezt a gondolatot?*

– A szakszervezet a tagság, és nem a vezetők érdekében jött létre. Tehát a munkavállalók maguk a szakszervezet, amelyre azért van szükségük, hogy közös érdekeiket megjelenítsék. Az egyén mindig gyengébb. A munkavállaló az egyéni munkaszerződésnél kijátszható, hátrányos helyzetbe hozható, és kényszerhelyzetben kénytelen dönteni. De ahol van szakszervezet, amelyik jó kollektív szerződést köt, ott ezek a veszélyek minimálisra csökkenthetők.

– *A mai magyar szakszervezetek ilyenek?*

– Igen. Mindazok a szakszervezetek, amelyek szándékaiknál fogva munkavállalói érdekképviseletre jöttek létre, megfelelnek ennek a kritériumnak. Nyugodtan állíthatom, hogy a hat nagy konföderációt ilyen szakszervezetek alkotják. A gond az, hogy 1989-91-között szakszervezet néven alakultak olyan csoportosulások, amelyeknek egészen mások voltak a céljaik. (Napi politika, vagyonszerzés, a munkavállalói érdekek háttérbe szorítása stb.) Szerencsére ezek a partvonalon kívülre szorultak. Negatív hatásuk azonban máig érezhető.

– *Nem sok a hat konföderáció?*

– Nem az a lényeg, hogy sok vagy kevés. Hanem az, hogy kulcskérdésekben képesek-e együttműködni? Meggyőződésem, hogy a szétforgácsolódás időszaka lejárt. A jövő az integrációé. Ám ezt a folyamatot nem szabad sürgetnünk, mert ez túl sok embert érint érzelmileg is, a szakszervezeti tagoktól a vezetőkig.

– *Mit szólsz a vezető tisztségviselők etikai ügyeihez?*

– Jelenleg *szakszervezet-ellenes politikai légkör van*, amelyben a kormánypártoknak érdekük, hogy lejárassák a szakszervezeteket. Ezt pedig legkönnyebben a vezetők lejáratásával lehet elérni. Mert ha nem is igaz, amit állítanak, a bizalom megrendül irántuk. S az emberek többsége nem az egyes vezetők magatartásán kezd el gondolkodni, hanem elfordul a szakszervezetektől. Tehát ha gyengíteni akarom az érdekvédelmi szervezeteket, akkor kitalálok és felfújok valamit vezetőivel kapcsolatban. Ez a dolog egyik oldala.

A másik: a szakszervezetet is, mint társadalmi szervezetet, emberek alkotják, akiknek különböző a véleményük, a habitusuk, adott esetben a céljaik is. Tehát harcolnak, rivalizálnak egymással, érdekeik érvényesítéséért. Ehhez viszont pozícióba kell kerülniük. A probléma az, hogy nem mindig tudják megválasztani a megfelelő időnek megfelelő eszközt.

Ebből következik: aki vezetésre vállalkozik, az számoljon azzal, hogy kirakatban éli le az életét, s adott esetben azt is ellene fordíthatják, amit az emberek többségénél abszolút természetesnek tekintenek. Következésképp nem kell a labdát feladni, akkor nincs mit leütni.

(Magyar Vasutas, 1999. október)

Mi a megújulás iránya és tartalma?

Válaszol Kapuvári József, a Húsipari Dolgozók Szakszervezetének elnöke

– Kire és mire szavaztál az MSZOSZ Szövetségi Tanácsának azon az ülésén, amelyen Sándor László bizalmi szavazást kért és – mint ismeretes – meg is kapta a bizalmat?

– Szakszervezetünk képviselői – köztük magam is – nem szavazatot adtunk le, ami azt fejezte ki, hogy az MSZOSZ elnöke nem élvezi a bizalmunkat. Ami a kérdés másik felét illeti, vagyis azt, hogy mire szavaztunk, mi az MSZOSZ megújulására adtuk a voksunkat.

– Mi ennek a megújulásnak az iránya és tartalma?

– Egy szervezet megújulása elsősorban a személyek változását jelenti, hiszen a szervezet emberekből, a tagságból és a vezetőkből áll. Mert például a számítógéppark cseréje nem jelenti a szervezet megújulását.

A megújulás iránya, hogy a szakszervezetek megtalálják helyüket és betöltsék szerepüket a mai, gyorsan változó – divatosan szólva – globalizálódó világban. Azért kell megtalálniuk helyüket, mert léteznek és hatnak olyan elméletek is, miszerint nincs szükség szakszervezetekre.

E felfogás lényege, hogy a munka világának legfontosabb kérdéseit a parlamentek törvényekben elrendezik, amelyeket meg nem, azokban a munkavállalók polgári peres úton érvényesíthetik érdekeiket. Ebben a felfogásban valóban nincs szükség szakszervezetekre, ám a valóság ezt a nézetet cáfolja.

– Miért?

– Azért, mert 1990 óta újból létezik a munka-tőke ellentéte, s a tőke jelentős erőfölénnyel rendelkezik nemcsak a gazdaságban, hanem a törvényalkotás befolyásolásában is. A modern polgári társadalmak, az EU-országok éppen arról ismertek, hogy ezt az erőfölényt törvényileg próbálják ellensúlyozni. A jog érvényesítéséhez azonban eszközök is kellenek. A munkavállalók legfontosabb eszköze a szakszervezet, illetve a szervezkedés lehetősége. Ezért föl sem merül, hogy a szakszervezetek a polgári demokráciáknak nem ugyanolyan szerves részét képezik, mint a politikai pártok és a civil szervezetek.

– Tehát mi a megújulás tartalma?

– Olyan szakszervezeti szövetséget működtetni, amelynek van stratégiája és taktikája, amelynek rendezettek a viszonyai a politikai, gazdasági partnereivel, amely nincsen politikai karanténba zárva, amelynek vannak eszközei tagságának befolyásolására és a magáról alkotott kép alakítására. Ilyen eszközökhöz tartozik, hogy legyen szellemi háttere, saját sajtója, képzési rendszere, legyenek műhelyei, használja a modern kommunikációs eszközöket, a rádiót, a televíziót, az internetet. Mindehhez meg kell teremteni az anyagi forrásokat és a személyi feltételeket. Ezek ugyanis együtt képesek biztosítani a szakszervezetek nyomásgyakorló képességét, ha szükséges a sztrájk szervezését.

– *Valós gond a mozgalomban az utánpótlás kérdése is. Hogyan látod ezt?*

– A szakszervezeti mozgalomban vissza kell hogy tükröződjék a nemzedékváltás is. Az elmúlt tíz évben megjelent a munkahelyeken és folyamatosan bővül egy olyan generáció, amely élményeit már a rendszerváltás után szerezte. Ehhez a nemzedékhez meg kell találnunk az utat, hiszen annak a mozgalomnak nincs jövője, amelyből hiányoznak a fiatalok.

– *Hogyan lehet megtalálni ezt az utat?*

– Meg kell ismerni őket, tudni kell róluk, hogyan vélekednek a dolgokról, saját sorsukról, az őket körülvevő világról és megmutatni nekik, hogy a szakszervezet is lehet egy eszköz, egy keret, amelynek segítségével elérhetik céljaikat. Az egyén alkupozíciója egy dologban nem változott a globalizáció megjelenésével sem: aki nem rendelkezik specifikus, ritka s ennél fogva kiemelkedő szaktudással, az a piaci alkuban alulmarad a tőkével szemben.

– *A megújulás része a stílus, a hangnem, a nyelvezet, a tisztségviselői magatartás is. Mit gondolsz erről?*

– A szakszervezeti tisztségviselő kiválasztásához más társadalmi szerepekhez képest is nagyobb bizalomra, elfogadottságra van szükség. Szakszervezeti vezetőnek lenni nemcsak szakmai alkalmasság kérdése, de annak a képességnek a megléte is, hogy véleményformáló munkatársai körében bíznak a szóban forgó tisztségviselő ítélőképességében; abban, hogy a maga igazáról meg tudja győzni az általa képviselt közösséget. A bizalom megszerzése nem lehetséges tisztesség, erkölcsi tisztaság nélkül. Más szóval: a szakszervezeti vezető ne legyen támadható, zsarolható, megvásárolható.

(Magyar Vasutas, 1999. október)

Erős szervezetet, közös fellépést

– hangsúlyozza Schalkhammer Antal, a Bányászszakszervezet elnöke

– Mi látszik jelenleg a fő kérdésnek a munkavállalók, a szakszervezetek számára?

– Az ezredfordulóra világossá vált, hogy a társadalmi, gazdasági berendezkedésben egy új szakasz indult el, melyet a globalizáció, a multik világméretű terjeszkedése, a liberalizált piac és a mindent szabályozni látszó versenyképesség jellemez. Bizonyára a történészekre vár a feladat, hogy a termelési viszonyok új típusát elemezzék, és a tudományos következtetéseket levonják.

A munkavállalókat és a szakszervezeteket nem a történelmi helyzet elemzése feszíti, hanem a kiszolgáltatottság csökkentése, az érdekek védelmének új, hatékony módszereinek a megtalálása. A kapitalizmus világméretekben győzött, s általában egy konzervatív, jobboldali előretörés tapasztalható, amire a választ egyelőre a szakszervezetek nem tudták pontosan megfogalmazni. Ez a szervezeten belül bizalmi válságot alakított ki, hiszen a munkavállalókat ért közvetlen hatások kedvezőtlenek, s az érdekérvényesítés pedig kevés sikerrel jár. Ezért egyfelől a tőke, a tulajdonosi szorítás, másfelől a tagság igénytámasztása új válaszokat és működési feltételeket sürget.

– Melyek lehetnek az új válaszok?

– Ki kell munkálni azokat a módszereket, amelyek alapján a munkavállalók, a szakszervezetek erőt tudnak meríteni. Rá kell döbbennie a munkavállalóknak, hogy kiszolgáltatott helyzetüket kizárólag a szolidaritás, a szakszervezeti szerveződés, a kemény munkaharc enyhítheti. A magyar társadalmi viszonyok jelenleg általában nem különböznek a nemzetközi méretű tulajdonosi és tőkenyomás következményeitől, de a nemzeti sajátosságok egyedi és konkrét magyar megoldásokat kívánnak a szakszervezetektől.

– Az előretekintés kötelező, ugyanakkor az sem kevés, hogy egyáltalán talpon maradtak a szakszervezetek.

– Az elmúlt tíz évben a szakszervezetek legnagyobb eredménye, hogy egyáltalán vannak. Bármennyire meg akarta szüntetni őket a jobboldali hatalom, ki akarta üldözni a munkahelyekről a szakszervezeteket, napjainkra világossá vált: a politikai, gazdasági vezetés-

nek számolnia kell a munkavállalók érdekképviseletével. Hatalmas válságon ment át a magyar szakszervezeti mozgalom. Túlságosan pluralizálódott, az illúziók – hogy a hatalom magától együttműködik a munkavállalók szervezeteivel – elmúltak, a vagyoni, a működési válságon az MSZOSZ túl van. Ezért itt az ideje, hogy a kihívásokra pontos válaszokat adjunk.

– A talpon maradás valóban eredmény, mindez azonban nem jelentheti az önkritika mellőzését.

– Önkritikusan be kell vallani, hogy nem találtuk meg azokat a megoldásokat, amelyek jelentős mértékben javíthatnák a munkavállalók helyzetét és politikai, törvényi garanciákat nyújtanának a tagságnak jogaik érvényesítéséhez. Ezért azok a kollégák, akik progresszíven vetik fel a problémákat és a közös megoldás útját keresik, nem járnak messze az igazságtól. De nem az a megoldás, hogy kívülről támadjuk egymást és saját szervezeteinket, mert az ilyen magatartás csak kiélezi a feszültségeket, az ellenfél malmára hajtja a vizet.

– Mi tehát a teendő?

– El kell indulnia egy intenzív, belső politikai párbeszédnek. A szakszervezeti vezetésnek és a tagságnak azonos információs bázisra kell kerülnie, s ennek alapján szükséges kialakítanunk új típusú módszereinket.

Ez a harc nem egyszerű. Tudomásul kell vennünk: a tartós kapitalista környezet csak akkor hajlandó engedményeket tenni a dolgozó emberek számára, ha azt ki tudjuk kényszeríteni. Ehhez azonban magas fokú szervezettség, erős szakszervezet kell. E nélkül nem megy. Félre kell tenni a személyi, ideológiai, világnézeti vitákat, s a szakszervezetek egyetlen klasszikus alapfunkciójára, az érdekvédelemre kell koncentrálni. Minden szakszervezetnek akkor van tekintélye környezetében – jobbra és balra egyaránt –, ha *erőt tud felmutatni*, és képes a munkavállalói érdekek érvényesítésére.

– Beszéljünk a szakszervezetek és politikai pártok kapcsolatáról, mert az utóbbi időben – az egyes szakszervezeti tisztségviselők etikai ügyei kapcsán – feszültség keletkezett az MSZP és az MSZOSZ között.

– A szakszervezetek és a munkavállalók érdekei összecsengenek a szociáldemokrácia eszmeiségével, a baloldaliság olyan értékeivel, mint a társadalmi igazságosság, az esélyegyenlőség, a szolidaritás stb. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a szakszervezetek egyenes ágú politikai szövetséget létesítenek a pártokkal.

Sok kritika éri az MSZOSZ-en belül működő platformok működését, s ezek a bírálatok nem alaptalanok. Úgy gondolom azonban, hogy az azonos világnézetet valló szakszervezeti tagoknak nem lehet megtiltani, hogy a politikai platformokba tömörüljenek. A platformszabadság lehetővé teszi a pártokkal való együttműködést, de nem lehet egyenlőségi jelet tenni a platformok és a szakszervezetek közé. Akkor lesznek hatékonyak a szakszervezeti platformok, ha a piramiselv alapján a munkahelyektől az ágazatokon keresztül hozzák létre országos képviseletüket, és nem csak az MSZOSZ Szövetségi Tanácsába delegált néhány ember sajátítja ki azokat.

Markáns munkavállalói vélemény, hogy az elmúlt időszakban a munkavállalói jogok törvényekben és rendeletekben való megfogalmazását, megjelenítését a szakszervezetek nem tudták megvalósítani. Mi több, az 1994-től 1998-ig tartó baloldali hatalom sem oldotta meg ezeket a hiányosságokat. Nem pénzben kifejezhető törvényekre gondolok, hiszen a makrogazdasági válság kezelése ezt nem tette lehetővé. Hanem arra, hogy miért nem változtattuk meg az alkotmányban azokat a pontokat, amelyek alkotmányosan garantálták volna a munkavállalói jogok érvényesülését, az érdekegyeztetés kötelezettségeit? Tetézi a gondokat, hogy a jelenlegi kormányzat megszüntette a tripartizmust – a nemzetközi konvenciókat megsértve –, a munka világának főszereplőitől, a munkaadóktól és a munkavállalóktól megvonták együttműködési jogosítványaikat, vétójogukat, együttműködési lehetőségeiket.

Ezekre a kihívásokra közösen kell reagálnunk. Válaszunk azonban nem lehet a begubózás, a szakszervezetek gyengítése, szétverése, az oktalan munkavállalói és szakszervezeti hitvesztés. A munkavállalók erejét mindig a szervezkedési szabadságból fakadó erős szervezet, a közös fellépés képezte. Erre van szükség ma és a jövőben is.

(Magyar Vasutas, 1999. október)

Megszólaltatni a „néma érdektörekvéseket"

Nyolc kérdés dr. Tóth Antal szociológushoz

– Ha egytől ötig osztályozhatnád a magyar szakszervezetek tevékenységét, milyen jegyet adnál nekik?

– Hármast.

– Látsz-e különbséget – ha igen, milyet – az egyes konföderációk teljesítményében, stílusában?

– Nem jó a kérdés. Az igazi kérdés az, hogy egyes konföderációk adekvát érdekvédelmi eszközökkel harcolnak-e a képviseltjeik érdekeiért vagy sem. A válaszom: nem. Azért nem, mert a nyugat-európai szakszervezeti tömörülések munkastílusában, céljaiban, érdekvédelmi eszköztárában az alapvető rendezőelv mindig az, hogy a szóban forgó konföderáció a közszférában vagy a versenyszférában szerveződik.

– Melyek a szakszervezeti munka, az érdekvédelem gyenge pontjai?

– Nem könnyű kiemelni azt a néhányat a sok gyenge pont közül. A legnagyobb problémának azt tartom, hogy hiányzik a szakszervezetek szakértői, kutatási, oktatási háttérbázisa. Gondoljunk csak az osztrák és a német tapasztalatokra.

– Milyennek ítéled azt a hazai és nemzetközi légkört, közeget, amelyben a szakszervezeteknek dolgozniuk kell?

– Válasszuk ketté a kérdést. Más a helyzet Nyugat-Európában és Magyarországon. Nyugat-Európában manapság a kistulajdonosi ideológia és fejlesztési gyakorlat az uralkodó eszmeáramlat. Ez nem kedvez semmiféle szakszervezeti szerveződésnek, s ennek megfelelően a nyugati szakszervezetek bizonyos fokig a lét-nemlét dilemmájával küszködnek.

A kelet-európai és a magyarországi helyzet nagyjából megfelel a hatvanas évek nyugatnémet gazdasági gründolási szakasz társadalompolitikai válaszútjának. Vagyis: ma még a magyar szakszervezeti mozgalom – mint minden klasszikus kapitalista fejlődés érdekképviseleti mozgalma – bármilyen irányba elágazhat.

– Mi a véleményed az érdekegyeztetés jelenlegi állapotáról?

– Mint szakmai körökben köztudott, én mindig a neokorporatizmus hívének tartottam magam. Ehhez képest az érdekegyeztetés jelenlegi állapotát több mint tragikusnak látom, hiszen „sikerült" az elmúlt egy esztendőben teljesen szétverni a korábban kiépített intézményrendszert.

– Kellenek-e platformok az MSZOSZ-ben, legyenek-e országgyűlési képviselők a szakszervezeti vezetők, milyen legyen a szakszervezetek és a pártok kapcsolata?

– A szakszervezetekben az ideológiai kérdések megkerülhetetlenek.

Ugyanis az érdekvédelem egész filozófiája különféle társadalmi csoportok érdek-pluralizációjára épül. Ehhez képest plasztikusan ki kell fejeződnie annak, hogy melyik érdekcsoport milyen politikai, ideológiai érdekprioritásokat állít fel a maga számára. Ha ez nem derül ki egyértelműen – ezt bizonyítják a nyugati országok tapasztalatai is –, akkor a munkáltatói oldalon álló tárgyalópartnerek is paradox módon állandó „identifikációs zavarban" szenvednek, mert maguk sem tudják felmérni, hogy valójában kikkel állnak szembe. Ezért már gyakorlati szempontból is az a legjobb, ha a szakszervezeti partner is kinyilvánítja, hogy milyen társadalmi fejlődési ideológia, politikai célrendszer és szociális ideálok alapján áll.

– Hogyan értékeled egyes szakszervezeti tisztségviselők etikai ügyeit?

– Társadalomkutatói tapasztalataim arra figyelmeztetnek, hogy a magyar lakosság leginkább az etikai kérdésekre „ugrik". Ha a szakszervezeti vezetőket ebből a szempontból egytől tízig terjedő skálán helyeznénk el, és mondjuk az egyes érték egy korrupt vidéki kiskirály lenne, és a tízes érték egy magas erkölcsi szinten álló népművelő, akkor egy szakszervezeti vezetőnek kb. a nyolcas körül kellene elhelyezkednie, a tömegek erkölcsi követelményrendszerében.

– Mit ajánlanál a mai érdekvédőknek?

– Próbálják megismerni a társadalmilag érvényes, szociálisan igazolt valóságos érdekeket. Semmit sem ér az olyan érdekvédelem, amely nem a társadalom mélyén húzódó érdekkifejezést kívánó érdektörekvésekből származik. Vagyis a „néma érdekek" hiteles és a gyakorlatban is megvalósítható megszólaltatása az érdekvédőnek nemcsak alapvető feladata, de kötelessége is.

(Magyar Vasutas, 1999. november)

Padlón vagyunk? Létezünk!

Bővebben kifejti: Főcze Lajos, az Autonóm Szakszervezetek Szövetsége és a VDSZ elnöke

– Mint régóta vezető tisztséget betöltő, tapasztalt érdekvédő, milyennek látod a magyar szakszervezetek mai helyzetét?

– A rendszerváltás óta eltelt egy évtized számunkra ismeretlen

kihívásokat, az út- és válaszkereséseket, az érdekképviselet és -védelem eszközrendszerének kikínlódását jelentette; olyan körülmények között, amikor *szüntelen szorításban* dolgoztunk.

Túlzás nélkül állíthatjuk: a magyar szakszervezeti mozgalom szétrobbant, atomizálódott. A szabad szervezkedés, az önálló döntések lehetősége, az új utak keresése egyszersmind a bizalmatlanság, a kiérlelt szolidaritás hiánya, az egyéni ambíciók túlzott előtérbe kerülése és több más tényező együttes hatása vezetett idáig.

– Ez lehet az egyik serpenyőben, de gondolom van másik is. Mi van abban?

– Az elmúlt tíz év azt is megmutatta, hogy minden belső gyengeség, számos külső, durva hatás ellenére a szakszervezetek talpon maradtak, léteznek, működnek. Igaz, nagy veszteségekkel. Ám igaz az is, hogy sok dolgot megtanultunk, nem kevés kérdésre, dilemmára megtaláltuk az elfogadható választ, megoldást, s mindeközben mi is átalakultunk. Ha nem is tudtunk mindent elvégezni, de sokat tettünk azokért, akik minket megválasztottak. Ez akkor is igaz, ha azoknak, akik kikerültek a munkahelyekről nem vagyunk rokonszenvesek. Érezzük, hogy a munkavállalók, a szakszervezeti tagok is sokszor elégedetlenek, jóllehet kritikus esetekben mégis a szakszervezetekhez fordulnak. Nagy a veszély, hogy a kiszolgáltatottság, az esetenkénti megfélemlítés miatt számottevő a beletörődés, a „majd csak lesz valahogy" felfogás térhódítása.

– Mit lehetne és kellene tenni?

– Meggyőződésem, hogy generációk sora után alakul ki a valós szolidaritás. Nem éltük át, nem tanultuk meg a valós szolidaritást. Azt meg lehetett tanulni, hogy milyen kollektív szerződésre van szükség, vagy mit kell tenni a jobb munkakörülményekért. De az nem alakul(hatot)t ki az emberekben – ebben az individualizálódott világban –, hogy nemcsak róla, az egyéni érdekről van szó, hanem a kisebb-nagyobb közösségekről, mindannyiunkról. Nekünk, tisztségviselőknek ebbe nem szabad beletörődnünk, még ha az illúzióktól óvni is kell magunkat. Példákra, szüntelen párbeszédre, következetes érdekvédelmi munkára van szükség, de gyors sikerben nem reménykedhetünk. Mégis végezni kell a dolgunkat a szakszervezeti tagsággal, a munkavállalókkal. Velük, értük, értünk.

– Nem sok ez a hat szakszervezeti konföderáció?

– De sok. Kívánatos az egységesülés. Ez azonban csak erősödő, kölcsönös bizalmon alapuló, céltudatos, őszinte szándékokon nyugvó, körültekintő lépésekkel érhető el. A társadalom, a munkavállalók, a szakszervezeti tagság elvárja, hogy tettekkel üzenjünk.

– *Hogyan, milyen megoldásokkal?*

– A korábbi tapasztalatok felhasználásával ki kell alakítanunk a konföderációk közötti szorosabb kapcsolatot, és azt együttműködési megállapodásban kell rögzíteni. Az együttműködés kiterjedhet a közös fellépések feltételrendszerére, a szociális párbeszéd fórumán, a munkavállalói oldal kölcsönösen elismert szociológiai, politikai legitimitásának erősítésére, az Európai Unió által elvárt szakszervezeti követelmények kialakítására, a munkavállalók és a tisztségviselők ez irányú felkészítésére, a szövetségek működése során keletkezett esetleges feszültségek, ellentétek csillapítására. E megállapodásra építve tovább lehet lépni a már működő közös szerveződések – a szakszervezetek oktatási bizottsága, a Magyar Szakszervezetek Európai Integrációs Bizottsága (MSZEIB), az *Integráció* című közös lap – mellett újak létrehozásában. Ilyen lehet például a közös hírlevél, esetleg közös újság, együttes szolgáltatások, egymásnak átadott képviselet a nemzetközi szakszervezeti mozgalomban, és így tovább. A lényeg az, hogy az összefogásra törekvés jelenjen meg a szakszervezetek, a munkaadók és érdekszerveik számára, váljék nyilvánvalóvá a kormány előtt is.

Létkérdés a munkahelyi, ágazati, térségi szervezkedés és tevékenység. Szükség van azon „fehér foltok" visszahódítására, amelyek a munkavállalók szervezettségében keletkeztek. Meg kell nyerni azokat a munkavállalói csoportokat, amelyek az elmúlt években kiestek, nem kerültek a szakszervezetek látókörébe. S szükség van további munkahelyi ágazati összekapaszkodásra, értelmes fúziókra.

Fontos tennivaló az együttműködési megállapodásokon alapuló, rendszeres kapcsolat fejlesztése a munkaadókkal és érdekképviseletekkel. Tudomásul kell venni, hogy a verseny- és a közszférában a piacgazdasági körülmények között az érdekek döntően a munkavállalók és a munkaadók között feszülnek. Természetesen változatlanul szükség van a szociális párbeszéd háromoldalú intézményeire is, de mindenekelőtt a politikai szándékokon alapuló hatékony működtetésükre.

Az Európai Unió kollektív tárgyalás- és megállapodás-párti. Ezért is kívánatos a kollektív tárgyalások és megállapodások intézményes megerősítése. A javuló gazdasági teljesítmény, a fenntartható GDP-növekedés idején jogos igény a tartós reálkereset-növekedés, a kollektív megállapodások nyújtotta biztonság.

– *Vannak, akik úgy vélekednek, hogy padlóra kerültek a szakszervezetek. Mit szólsz ehhez?*

– Mégis léteznek! Igen, elemeznünk kell a helyzetünket, kíméletlenül le kell vonni a konzekvenciákat, legyenek azok tartalmi, szervezeti, stílusbeli vagy személyi természetűek. De csatába csak úgy mehetünk, ha a tagság, a „hadsereg" követ bennünket. Úgy viszont nem lehet harcba hívni senkit, hogy a vezérkar szidja legjobban a „hadsereget". Meg kell mondani, mi a helyzet. Ki kell nyilvánítani, hogy változtatni akarunk a dolgokon. Védeni és képviselni kell a munkavállalók, a nyugdíjasok érdekeit ésszel, szívvel, erővel, konok következetességgel.

(Magyar Vasutas, 1999. november)

Mitől lettünk ilyenek, amilyenek vagyunk?

– kérdezi Szöllősi Istvánné

– *Hol, s hogyan élsz, amióta nem vagy a Pedagógusok Szakszervezetének főtitkára?*

– Kaposváron élek, és szervezem a Magyarországi Biztosítottak Szakszervezetének (MOBE) tevékenységét. Ez egy közhasznú szervezet és kőkemény érdekvédelem.

Nem véletlen, hogy a kaposvári újrakezdés is az érdekvédelem folytatása. Ezért nem lehet elvárni, hogy az ember ne élné meg lélekben a szakszervezetek erodálását ugyanúgy, ahogy azt aktív és főállású koromban megéltem. Azt hiszem, az elmúlt tíz év sem alkalmat, sem lehetőséget nem adott arra, hogy tárgyilagosan szembenézzünk magunkkal. Pár év ugyanis rövid idő ahhoz, hogy objektívek lehessünk. Egy évtized tehát szükséges és talán elégséges is ahhoz, hogy most már elkerülhetetlenül így fogalmazzunk: nem azt kell kérdeznünk, kik vagyunk, hanem azt, mitől lettünk ilyenek, amilyenek vagyunk?

– *Milyenek?*

– Most egy nagy igazságot mondok, amiben semmi különös nincs. Olyanok vagyunk, amilyen a mai társadalom. Ebben a társadalomban jelen van a csodavárás. Úgy tűnik, a szakszervezetek a tökélyre fejlesztették ezt. Nem tudnak, vagy nem akarnak szembenézni a rendszerváltás következményeivel, a kapitalizmus lényegével, amely nem emberbarát, nem munkásbarát, nem ismeri el a munka kizárólagosságát az értékteremtésben, hírből sem ismeri a munka szerinti elosztás elvét. Miért éppen a szakszervezetekről venne tudomást? Tényleg csodának kellene bekövetkeznie ahhoz, hogy minden megváltozzék. De csodák még a kapitalizmusban sincsenek.

– *A csodavárás mellett mire gondolsz még?*

– A semlegesség, a politikamentesség zavaros ideológiájára. Ez a tévhit igazán 1989-ben jött divatba, amikor már politikailag kellemetlen volt az agonizáló MSZMP-hez tartozni. Az úgynevezett semlegesség elve aztán kapóra jött a többpártrendszer élharcosainak is. 1999-től kezdve a baloldaltól való elhatárolódás szervezetileg tovább bomlasztotta az ún. állampárti szakszervezeteket. Különösen sokan hangoztatták pártatlanságukat az Antall-kormány idején.

Ezen a magatartáson az 1994-es választási eredmény csak látszólag változtathatott. Ugyanis mire nyilvánvalóvá vált, hogy a szakszervezeteknek végre színt kellene vallaniuk, addigra jött a Bokros-csomag, amelyet éppen a magát baloldalinak nevező kormány dobott a munkavállalók közé. Ilyen körülmények között persze nehéz megőrizni a baloldaliság maradékát. Ezzel akarva-akaratlanul *éppen az MSZP erősítette fel a politikai semlegesség iránti illúziót.*

– *Szerinted milyennek kell(ene) lennie a szakszervezetek és a pártok kapcsolatának?*

– A szakszervezeteknek a tíz év tapasztalatai és tanulságai alapján le kell vonni a megfelelő következtetéseket. Az egyik: csak azzal a párttal kell együttműködni – de azzal valódi kapcsolatokra kell törekedni –, amelyik a szakszervezetek által képviselteket, tehát a munkavállalókat, a nyugdíjasokat állítja programja középpontjába. Ez legyen a meghatározó. Az érdemi együttműködéshez el kell felejteni a régi, rossz beidegződéseket; azt, hogy nem elég a közös programalkotás helyett a párt és a szakszervezeti csúcsokon kötött paktum. Ez a módszer már megbukott.

– *Milyennek tartod az erkölcsi értékek jelentőségét a szakszervezeti mozgalomban és a tisztségviselők tevékenységében?*

– Csak azt tudom mondani, amit a beszélgetésünk elején említettem: *olyanok vagyunk, mint a társadalom.* Ez pedig botrányoktól hangos. Persze mondhatnám, hogy a szakszervezetek készítsenek maguk számára szigorúan betartandó etikai kódexet, talán segítene ez a módszer valamit. Talán, de nem biztos.

A baj mélyebb. Ezt nem lehet sem ráolvasással, kiátkozással, sem leváltással elintézni. A valódi értékek belső meggyőződéssé válásáig irdatlan hosszú még az út. Ehhez azonban egy másik társadalomra van szükség.

(Magyar Vasutas, 1999. december)

Kell a platform, ha...

– mondja Farkasné Bita Anna, az MSZOSZ Baloldali Munkásplatformjának vezetője

– *A szakszervezetekről szóló vitában téma az MSZOSZ-ben lévő platformok helye és szerepe is. Hogyan kommentálnád ezt a tényt?*

– Ez teljesen természetes, hiszen ilyen széles körű eszmecserében a platformokról is beszélnünk kell; néhány dolgot újra kell gondolnunk. Emlékeztetnék rá: 1989-90 környékén a szakszervezetek úgy gondolták, hogy a leghelyesebb magatartás a semlegesség. Később azonban kiderült, hogy ez nem járható út, a szakszervezetek nem lehetnek politikamentesek.

– *Hogyan, mikor és miért vetődött fel a platform – a Baloldali Munkásplatform – létrehozásának szükségessége?*

– Az MSZOSZ 1991-ben megtartott rendkívüli kongresszusa felismerte, hogy politikamentes szakszervezet nem létezik, módosította a szövetség alapszabályát, megadva a platformok alakításának lehetőségét. Ezzel biztosította olyan szerveződések működési feltételeit, amelyek képesek kifejezni a szakszervezeti tagság ideológiai, politikai különbözőségeit. Az MSZOSZ-en belüli platformok – a szocialista-szociáldemokrata, a kereszténydemokrata-keresztényszociális és a baloldali munkásplatform – 1993 júniusától kezdődően jöttek létre. A Baloldali Munkásplatform 1993. november 24-én alakult meg 65 fővel, elsősorban a megyei, de jó néhány budapesti szak-szervezeti tisztségviselővel.

– Hogyan vonnád meg az eltelt hat esztendő mérlegét?

– A Baloldali Munkásplatform tevékenysége elsősorban a parlamenti és önkormányzati választások idejére koncentrálódott azzal a céllal, hogy minél több dolgozói érdekeket képviselő jelöltet juttasson a parlamentbe, illetve az önkormányzatokba. Ehhez arra volt szükség, hogy folyamatosan tartsuk a kapcsolatot a Munkáspárttal, kölcsönösen részt vegyünk egymás rendezvényein. Ilyen események voltak például a május elsejék, a különböző demonstrációk, az MSZOSZ által meghirdetett aláírásgyűjtési akció. Az 1994-es, illetve az 1998-as parlamenti választásokra a Munkásplatform és a Munkáspárt írásos választási megállapodást kötött, amelyben rögzítettük azokat a feladatokat, amelyeket közösen vállaltunk.

– Milyen problémákkal találkoztatok, milyen nehézségek merültek fel?

– Két alapvető tényezőről szólnék. Az egyik a platform helyzete az MSZOSZ-en belül. Az igazsághoz tartozik, hogy nem mentek simán a dolgok, voltak ellenérzések a platformmal kapcsolatban. Ez hűvös fogadtatást és távolságtartást jelentett az MSZOSZ részéről. Húzódozott a platform felvállalásától. Ezekkel függött össze, hogy a platform léte és munkája nem is kapott kellő nyilvánosságot.

A másik probléma az volt, hogy a Munkáspárt nem jutott be a parlamentbe. Vagyis, mindazok a célok, amelyeket közösen kitűztünk, nem valósultak meg, s ez a tény kedvezőtlenül hatott a platform további működésére.

– Hogyan tovább?

– Elsősorban azt húznám alá, hogy kell a platform. Most talán – a jelenlegi társadalmi, politikai környezetben – még jobban, mint korábban. A platformnak van jövője, de csak abban az esetben, ha az MSZOSZ és a Munkáspárt megtölti tényleges tartalommal, és megtalálja ennek a korszerű formáját. Ha fórumává válik a kölcsönös tájékoztatásnak, az érdemi párbeszédnek, ha műhelye lesz a baloldal összefogását segítő nézetek és cselekvések összehangolásának, megvalósításának. Ellenkező esetben nincs rá szükség.

– Te személyesen hogyan vagy a platformmal?

– Akik ismernek, tudják rólam, hogy elkötelezett baloldali vagyok, ezért szívesen vállalom ezt a munkát, és őszintén hiszek benne, hogy – ha jól csináljuk – van értelme.

(Magyar Vasutas, 1999. december)

„Törvényes, de etikátlan"

– elmondja véleményét dr. Kiss Sándor, nyugalmazott főiskolai tanszékvezető, a Magyar Köztisztviselők és Közalkalmazottak Szakszervezetének elnöke

– Az utóbbi idők fejleményeinek tükrében előtérbe került a szakszervezeti vezetők erkölcsi magatartása, felelőssége. Hogyan látod ezt a problémakört?

– A magyar társadalom alapvető gondja, hogy súlyos etikai vétségek elég gyakran kerülnek felszínre. Mindenkinek van mit tennie e téren. A szakszervezeti mozgalomnak is kötelessége megvizsgálni helyzetét, működésének hatékonyságát, tisztségviselőinek magatartását annak érdekében, hogy a jövőben mind szigorúbb etikai normákat alkalmazzanak. A szakszervezeti tagság joggal várja el vezetőitől, hogy munkájukat tisztességesen végezzék, és *erkölcsileg fedhetetlenek* legyenek. Hozzáteszem: annak is kell látszani, mert ez egyben példaértékkel bír. Egy társadalmi szervezet a maga alapnormáival teremtheti meg annak feltételeit, hogy a közbizalmat élvező tisztségviselői következetesen ragaszkodjanak a jog előírásaihoz, a szervezet belső elvárásaihoz. Ezt rendszeresen tegye vizsgálat tárgyává, és vonja le a szükséges következtetéseket.

– A szakszervezetekben milyen mértékűnek ítéled az erkölcsi problémákat?

– Azok az esetek, amelyek a közelmúltban nyilvánosságra kerültek, sokat ártottak a mozgalomnak, ugyanakkor a politikai közéletben, a pártpolitikában én rosszabbnak ítélem a helyzetet. Ez azonban nem mentség a szakszervezetek számára. Nem hagyható figyelmen kívül persze, hogy a társadalmi élet más területein mind nagyobb mértékben jelennek meg a tisztességet, a becsületességet, az erkölcsi értékeket sértő magatartások, jelenségek.

– Korrupciós ügyek kapcsán erkölcsi vétségekről szólva gyakran halljuk és olvassuk azt a megfogalmazást, hogy „törvényes, de etikátlan". Hogyan kell ezt érteni? Mit mondanál erről?

– Magatartásunkat nemcsak a jog normái határozzák meg, hanem más értékrendek is kialakulnak az évszázadok során. Közismert, hogy a jog, az állami akarat kifejeződése, amely jobb esetben megfelelő erkölcsi tartalommal is bír, de ennek megvalósulását az állam kényszerrel biztosítja. A társadalmi normarendszer más területei – például

az etika – mögött nincs ott az állam, azt maguk az emberi közösségek alakítják ki, és elismerő vagy elítélő magatartásukkal vonják le a következtetéseket. Sok esetben egy erkölcsi norma az emberek számára szigorúbb parancs lehet, mint a jogi norma. Igen gyakori, hogy egy emberi magatartás a jog megítélése szerint nem elítélendő, de a társadalom vagy annak egy része azt közösségellenesnek minősíti. Gyakori tehát, hogy egy magatartás, cselekvés jogszerű, ám az adott környezet, közösség érdekeivel ellentétes.

Azt mondjuk tehát, hogy a jogi normán túl minden ember számára ott van még az általános erkölcsi követelmény, amelyet elvárnak tőle. Ez időszakonként, koronként, társadalmi csoportonként eltérő tartalommal is megjelenhet. Azt azonban bizonyosan tudjuk, hogy a tisztségviselőkkel, s általában a vezetőkkel szemben mindig magasabbak a követelmények.

– *Mit tehetünk az erkölcsi értékek hatékonyabb érvényesüléséért?*

– Miután közismert a jelenlegi, kedvezőtlen erkölcsi helyzet, igen sok területen keresnek megoldásokat úgy is, hogy egy-egy szakmában, szervezetben összefoglalják az etikai követelményeket, megalkotják saját helyi erkölcsi kódexüket. A közszolgálat területén ez változatos képet mutat. Van etikai kódexük például a pedagógusoknak, az orvosoknak, az ügyvédeknek, a közigazgatásban az APEH-nek, a polgármesteri hivataloknak. Ezek olyan magatartási normákat fogalmaznak meg, amelyek kiegészítik a munkajogi szabályozást, növelik az adott szervezet erkölcsi tartását.

Ismereteim szerint a szakszervezeti mozgalomban az alapszabályok (szervezeti szabályok) tartalmaznak bizonyos követelményeket, de korántsem olyan részletességgel és igénnyel, amely alkalmas lenne a mozgalomban meglévő negatív jelenségek kezelésére. Elsősorban a bizalmi viszonyból vezetik le a megoldást, s a választott tisztségviselők esetében a legtöbbször a felmentés, a visszahívás eszközeivel élnek. Hiányzik azonban az etikai ügyek vizsgálatához, elbírálásához szükséges szervezeti, eljárási normarendszer, az eljárási szabályok köre. Megfontolandó ezért a belső etikai kódex kialakítása, amely már alkalmat adna arra, hogy pontosítsák azokat a legfőbb etikai követelményeket, amelyeket az adott szervezeten belül elvárnak. S ha ezt bárki megsérti, akkor legyen egységes, személyektől független elbírálás.

(Magyar Vasutas, 2000. január)

Nem viselkedhetünk amatőrként

– figyelmeztet Sáling József, a Kereskedelmi Alkalmazottak Szakszervezetének (KASZ) elnöke

– Milyennek tartod a szakszervezetek jelenlegi állapotát, tevékenységét?

– Nálunk is megvannak ugyanazok a gondok, amelyek másutt, egyúttal számolnunk kell sajátos problémáinkkal is. Olyan szakmában dolgozunk, ahol az átalakulás totális volt, s ez a mai napig is folyamatosan zajlik. Teljes körű volt a privatizáció; cégek, szakmák szűntek meg és jöttek létre, megjelentek a multik. Egymás mellett találhatók a több ezer embert foglalkoztató multinacionális cégek és az egy-két főt foglalkoztató kis üzletek.

Ehhez képest azt tartom erénynek, hogy mintegy 30 ezer aktív taggal megmaradt a szakmában a szakszervezet. Majdnem minden lényeges cégnél ott vagyunk, a szakmában nincsenek konkurens szervezetek, s van 450 kollektív szerződésünk. A KASZ-ról tehát elmondhatjuk, hogy élő, működő szervezet.

– Gondok, nehézségek?

– Nagyon alacsonyak a bérek. Nagy és növekvő a munkavállalók kiszolgáltatottsága. Működési feltételeink sem rózsásak. Mi is sokat küszködünk azért, hogy meg tudjuk válaszolni azt a régi, újra és újra előkerülő egyszerű kérdést: mit ad a szakszervezet?

– Arról is ismert vagy, hogy jó ideje nyíltan, keményen bírálod az MSZOSZ-t, és annak elnökét. Különösen felerősödött ez a kritikai hang a nyár vége óta, amikor kipattant a Paszternák-ügy, és a sajtóban megjelent a VIP-lista. Megújulást, személyi változásokat sürgetsz. Mi generálja e kritikai hangot, mi táplálja ezt a magatartást?

– Megváltoztak azok a gazdasági körülmények, amelyek közepette a szakszervezetek dolgoznak. Egészen más az a politikai intézményrendszer, amelyben a szakszervezetek mint érdekvédelmi szervezetek mozognak. Jelenleg is a kiszorításunk ellen, a létünkért, a fennmaradásunkért küzdünk. 1994-ig a nyílt támadások ellen kellett védekeznünk. 1994 és 1998 között nem bántottak ugyan bennünket, de ezt az időszakot nyugodtan nevezhetjük az elszalasztott lehetőségek négy évének. Most pedig a szakszervezetek visszaszorítása folyik.

– Milyen következtetések és teendők fakadnak mindebből?

– Ilyen körülmények között sokkal aktívabb szakszervezet-politikára van szükség. S miután ellenfeleink a kormány és a munkaadók profiként lépnek fel, mi sem viselkedhetünk amatőrként. Mivel az emberek még nem igazán polgárként élik meg a mindennapokat (nem német sztrájkoló munkásokról és havonta tüntető francia dolgozókról van szó), a tisztségviselők is eléggé kiszolgáltatottak, úgy vélem, a változásokat felülről kellene indítani.

Aktívabbaknak kell lennünk, láttatni kell magunkat, a szakszervezetekben folyó munkát. Szükség van a szakszervezeti kommunikációs stratégiára, ami jelenleg egyáltalán nincs. A változások úgy hozhatnak eredményt, ha az emberek igénylik az érdekvédelmet. A munkavállalók érzik, hogy tartozniuk kell valahová, ám ez a belátás még nem formálódott személyes, tevékeny szerepvállalássá. Iránymutatásra várnak az emberek.

Úgy érzem, ezekhez képest egy kicsit az MSZOSZ-nek mint intézménynek a védelme folyik, és nem az elvégzendő munka a lényeg. Mindenekelőtt csapatmunkára van szükség, amelyben az elnök részt vesz, és koordinálja a többiek tevékenységét. Ehelyett jelenleg nagyon is SZOT-ízű testületi munka tanúi és részesei vagyunk.

Ami a konkrét témákat illeti: ha a kormány nem áll velünk szóba – ez másfél éve világosan látható –, akkor erre valamilyen választ kell adni. A munkáltatóknak fel kell adni a kérdést: hajlandóak-e kétoldalúan megállapodni a szakszervezetekkel? Például a bérekben. Rendezni kell viszonyunkat a pártokkal. Ennek ma nem megfelelő formái az MSZOSZ-ben működő platformok. Értékelni kellene a parlamentben játszott szerepünket, az országgyűlési szakszervezeti vezetők tevékenységét.

– Fél év telt el a Paszternák-ügy kirobbanása óta. Milyennek látod ezt az időszakot?

– A béna kacsa állapotához hasonlítanám, miszerint ezt az időszakot egyfajta kivárás jellemezte. Pedig az élet nem áll meg, a politika kerekei forognak. Nincs bérmegállapodás. Erődemonstráció folyik az állami vállalatoknál, például a vasútnál. A munkaadók egyre erőszakosabban akarják érvényesíteni saját érdekeiket. Nálunk most folynak a bértárgyalások, de szakmai problémát jelentett és jelent az üzletek hétvégi, ünnepi nyitva tartásának ügye. Zajlik a Munka Törvénykönyvének átalakítása, a munkavállalókra nézve hátrányos módon.

Ezekhez intenzív, felelősségteljes munkára, szakértők által alátámasztott álláspontokra, érvrendszerre, megfelelő hatású szakszervezet-politikai fellépésre van szükség.

Az MSZOSZ-nek meg kell hirdetnie az integrációt; olyan formákat választva, ami nem riasztja el az egyes szakmák közeledését. Az MSZOSZ központjában egy profi apparátust kell kialakítani, a szövetség vidéki jelenlétét pedig a szakmákra kell alapozni. Át kell tekinteni: mit tudunk kezdeni az európai integrációval. Hiszen érdekünk, hogy az EU-hoz történő csatlakozás minél gyorsabb legyen, mert ettől a bérek emelkedését várjuk, az európai szociális gyakorlat átvételét reméljük. A szakszervezetek ugyanis eddig nem vettek részt a tárgyalásokon, s úgy születnek győzelmi jelentések az egyes területek jogharmonizációjáról, a munka világáról, hogy közben a gyakorlat és a jogszabály között óriási differencia van. Egy Európához csatlakozó Magyarországon nem fogadható el, hogy átlagosan heti 40 helyett 48-50 órát dolgozzanak az emberek, hogy csak egy példát említsek.

– *Mit mondanál összegzésként?*

– Úgy látom, hogy szükség lesz egy országos értekezletre vagy egy munkakongresszusra, amelyen meg kell fogalmazni a konkrét teendőket, s a szakmáknak – egymás között is – őszintén beszélniük kell a jövőről. A konföderációkkal való együttműködést pedig új alapokra kell helyezni.

(Magyar Vasutas, 2000. január)

A különböző távolság helyett egyenlő közelséget

– ajánlja Vajda János, a Munkáspárt alelnöke

– *Tudom, hogy személyesen is érdekel a szakszervezetek élete, figyelemmel kíséred tevékenységüket. Ezért kérdezem: milyennek látod mai helyzetüket?*

– Baloldali elkötelezettségű, közéleti emberként nehezen éltem meg, hogy a rendszerváltás folyamatában a baloldal erői (és benne a magyar szakszervezetek is) meggyengültek. Ennek következménye, hogy a rendszerváltás óhatatlanul a magyar társadalom többségének a rovására ment végbe. Ugyanakkor nagy értéknek tartom, hogy a szak-

szervezeti mozgalom – minden nehézség ellenére – életben maradt, dolgozik, működik, próbál erőt gyűjteni immár az elmúlt tíz év tapasztalataiból is.

– *Szerinted melyek az utóbbi idők gyengülésének okai?*

– Úgy látom, hogy a termelés visszaesésével párhuzamosan csökkent a munkahelyek száma, s ezen belül a termelésben dolgozók aránya. A munkanélküliség viszonyai között a foglalkoztatottak nagy része fél a politikai megnyilatkozásoktól, vagy nem látja értelmét a szakszervezeti tagságnak. A külföldi tőke számos helyen korlátozza vagy tiltja a szakszervezetek tevékenységét, az érdekvédelmet.

Az elmúlt tíz esztendő tanulságaihoz tartozik az is, hogy a jobboldali, polgári kormányok korlátozzák, csökkentik a szakszervezeti jogokat, a szociál-liberális kormány pedig semmivel sem erősítette azokat. A mögöttünk hagyott évtized tapasztalataiból mindenkinek – pártoknak, szakszervezeteknek, kormányoknak – van mit tanulniuk. A legfontosabb felismerés az: Magyarországon kapitalizmus van, a dolgozók érdekeiért tőkés viszonyok között kell küzdeni.

– *Mindezek fényében hogyan fogalmaznád meg a Munkáspárt szakszervezet-politikájának lényegét, jellemzőit, fő irányát?*

– A Munkáspárt abból indult, indul ki, hogy a magyar szakszervezetek egész bázisának túlnyomó többsége – minden kényszerű szétaprózottság ellenére társadalmi helyzeténél fogva a szó valódi értelmében – baloldali. Ezért a Munkáspárt a szakszervezetek megvédése és szerepük erősítése mellett van.

– *Miben, hogyan?*

– Támogatjuk a szakszervezetek saját érdekvédelmi harcát a munkahelyek megvédéséért, új munkahelyek teremtéséért, a tisztességes bérekért, szociális jogaik és érdekvédelmi intézményeik megmentéséért. Fontosnak tartjuk annak felismerését, hogy az egyes ágazatokon belül és a konföderációk között is jobb kapcsolat, termékenyebb együttműködés alakuljon ki. Egyszóval: erősödjék a szakszervezeti egység. A másik dolog, hogy a munkáját még megőrző embernek, a munkanélkülivé vált állampolgárnak, a nyugdíjasnak is alapvetően közös érdekeire lehet felépíteni egy társadalmilag hatékonyabb érdekvédelmi munkát, valódi társadalmi szolidaritást. Ez lehet az ellenszere a jelenlegi kormány szakszervezet-ellenes politikájának; annak, amely szemérmetlen nyíltsággal mutatkozott meg például az év eleji vasutassztrájk idején.

– Szeretném, ha véleményeznéd a Baloldali Munkásplatform létét, tevékenységét.

– Az MSZOSZ-en belüli platformok a magyar szakszervezeti mozgalom közelmúlt történetének sajátos képződményei. Így a Baloldali Munkásplatform is kifejezi azt, hogy a szakszervezeti tagság politikai gondolkodásában, kötődéseiben sokszínű. Mi fontos szövetségesnek s még inkább természetes emberi, politikai kapocsnak tekintjük együttműködésünket. Úgy gondoljuk, hogy nem csupán a választás időszakában, hanem sokkal inkább az útkeresésben, a *párbeszédben*, a baloldali válaszok közös keresésében és megtalálásában tölthetnek be generáló szerepet az MSZOSZ platformjai.

Az is természetes lenne, ha a baloldali pártok és a szakszervezetek *közösen* tennének többet a munkaharcban és a politikai küzdelemben vitaképes, új politikai generáció neveléséért, képzéséért. Mindennek feltétele lenne az MSZOSZ és a baloldali pártok között – a korábbi időszakkal ellentétben – ne a különböző távolság, hanem az egyenlő közelség legyen a természetes viszony.

(Magyar Vasutas, 2000. február)

Vérveszteség után vérátömlesztést

Szathmári Gábornak, a SZEF sajtómenedzserének gondolatai a szakszervezeti tömegkommunikáció újjáépítésének lehetőségeiről

A rendszerváltás a gyökeres megújulás lehetőségének ígéretét jelentette a magyar szakszervezeti mozgalomnak. Pontosabban fogalmazva jelentette volna, ha a szakszervezeteknek a fordulat óta eltelt tíz év folyamán nem kellett volna elszenvedniük a mélyütések, az érvágások, kivéreztetések egész sorozatát. A legitimitás megkérdőjelezése, a szakszervezeti vagyon – az eredményes érdekképviselethez szükséges anyagi háttér – jelentős részének konfiskálása, az érdekegyeztetés rendszerének kiüresítése, a szakszervezeti jogosítványok megnyirbálása mellett én a szakszervezetek hangtompításra kényszerítését, a munkavállalói érdekképviseletek tömegkommunikációs lehetőségeinek, eszköztárának minimalizálását is a mélyrepülések közé sorolom.

Elvesztettük a *Népszavát*, amely pedig évtizedeken át tekintélyes, nagyhatású szócsöve volt a szakszervezeti mozgalomnak. Anyagi gon-

dok miatt megszűnt, vagy terjedelmében és tartalmában elsilányult a szakmai szakszervezetek sok, nagy hagyományokkal rendelkező lapja. Megritkultak vagy egyszerűen meghaltak az alapszervezeti tisztségviselők, bizalmiak munkáját segítő hírlevelek, tájékozódási források. Eltűntek a szakszervezeti mozgalom működésének elvi és gyakorlati kérdéseit tárgyaló folyóiratok, amelyek pedig nemcsak a szakszervezeti tisztségviselők, hanem a társadalmi valóságra kíváncsi, a közügyekre fogékony emberek sokaságát segítette az eligazodásban.

Sorolni is fájdalmas ezt az iszonyúan nagy vérveszteséget. Nem állítom, hogy mindez csak és kizárólag a konzervatív-polgári pártpolitika és a karvalytőke tudatos törekvése, a szakszervezetek ellen indított „egészpályás letámadás" miatt következett be. A helyzet ilyen alakulásában – a szakszervezeti tömegkommunikáció visszaszorulásában, érzékeny térvesztésében – nyilvánvalóan szerepük volt a kényszerhelyzetben végig nem gondolt, hibás szakszervezeti döntéseknek is. Foggal-körömmel kellett volna ragaszkodni a mozgalom legfontosabb sajtópozícióinak megtartásához. Legalább a Népszava és az ágazati-szakmai *szakszervezeti lapok* esetében.

Bizonyosan sok tanulsággal szolgálna az ezek feladásához vezető döntések higgadt, elfogulatlan elemzése. Most mégsem ezt tartom legsürgetőbbnek, hanem sokkal inkább az egész szakszervezeti tömegkommunikációnak a mai lehetőségekkel és szükségletekkel, meg a hosszabb távú igényekkel egyaránt számoló újragondolását, újraépítését. Olyan *szakszervezeti tömegkommunikációs modell* mielőbbi kialakítását tartom fontosnak, amely aktívan, érzékelhetően segítheti a szakszervezetek nyomásgyakorló képességének, érdekképviseleti pozícióinak megerősítését, eredményesen ellensúlyozhatja a szakszervezet-ellenes politikai- és mai kormányzati – törekvéseket. Érthető, hogy a kormány nem kedveli az erős szakszervezeteket, s annak örül, ha a munkavállalók közül minél többen tartják úgy, hogy megvannak ők szakszervezet nélkül is, mert ami törvényesen jár, az bírósági úton is kikényszeríthető. Kétségtelen, hogy vannak – sőt nem is kevesen –, akik így gondolkodnak. Csak offenzív, erős szakszervezeti tömegkommunikációval oszlathatók az ilyen szándékosan táplált, veszélyes tévhitek.

A tőke hatalmának térnyerését, a szakszervezet-ellenes politikai törekvések felerősödését és a munkavállalók növekvő kiszolgálta-

tottságát csak olyan szakszervezetek képesek csökkenteni, amelyek az elszenvedett súlyos vérveszteségeket tömegkommunikációs vérátömlesztéssel pótolják, s érdekképviseleti, érdekvédelmi tevékenységük eddiginél hatásosabb, offenzívebb megjelenítésével adják közre mindazt, amit a tárgyalóasztalnál vagy más módon tesznek tagságukért. S e téren nemcsak a konföderációknak, az ágazati-szakmai szakszervezeteknek, hanem ezek megyei, városi testületeinek, sőt a munkahelyi alapszervezeteknek, de maguknak az egyes szakszervezeti tagoknak is sok a tennivalójuk.

Még akkor is, ha köztudott, hogy a szakszervezeteknek milyen kevés pénzből kell megoldaniuk feladataikat.

A Népszava tulajdonjogi visszaszerzésének megkísérlése a mai sajtópiaci viszonyokat ismerve természetesen irreális vállalkozás lenne. De a Népszavának is érdekében állna többet foglalkozni a tágabb értelemben vett érdekvédelmi témákkal, a mostaninál markánsabban megjeleníteni mindazokat a társadalmi, gazdasági, szociális gondokat-bajokat, amelyekkel a munkavállalói érdekképviseletek, a szakmai és a civil szervezetek naponta találkoznak. Nem a szakszervezetek szervezeti életének visszacsempészését ajánlom a lap hasábjaira, mert ez nem érdekli az olvasókat, hanem a mindennapi munkájukból élő embert foglalkoztató ügyek gyakoribb és tudatosabb feldolgozására gondolok. Arra, hogy ismét *a kisemberek lapja legyen a Népszava.* Ha így tenne, jelentős olvasói bázist nyerhetne a munkavállalói érdekképviseletek és a lakossági érdekeket képviselő civil szervezetek révén. Akár a legnagyobb példányszámú napilappá is válhatna. Sem a szerkesztőség, sem a szakszervezetek számára nem lenne haszontalan egy közös tárgyalóasztalnál végiggondolni, hogy a kölcsönös érdekeket figyelembe véve mivel és milyen feltételek mellett segíthetnénk jobban egymás törekvéseit. S a tárgyalóasztal szakszervezeti oldalán ott ülhetnének mind a hat – érdekképviseleti szempontból reprezentatív – szakszervezeti konföderáció képviselői.

Érdekes lenne azt is újragondolni, mi módon lehetne feltámasztani, a korábbinál olcsóbb előállítási feltételekkel ismét megjelentetni a megszűnt ágazati-szakmai szakszervezeti lapokat. Most nagyobb szükség lenne rájuk, mint a rendszerváltás előtt. Elképzelhetőnek tartanám akár szakmacsoportok, rokonszakmák közös szakszervezeti lapjának

kiadását is, hiszen az érdekképviseleti, munkavállalói gondok-bajok sok esetben azonosak, függetlenül attól, hogy hány szakszervezethez, konföderációhoz tartoznak egy-egy szakma dolgozói.

Az offenzívebb tömegkommunikációra adna lehetőséget az is, ha gyakoribbá tennénk az országos vagy regionális, esetleg megyei szakmai érdekképviseleti fórumokat, kerekasztal-beszélgetéseket, egyéb tanácskozásokat. Ezeken a fórumokon a teljes nyilvánosság előtt kerülhetnének terítékre egy-egy szakma munkavállalóit foglalkoztató gondok, s a szakszervezetek ezekkel kapcsolatos álláspontja, a megoldást előmozdító ajánlata, igénye, követelése.

A szakszervezetek érdekvédelmi-érdekképviseleti munkájának egyik gyenge pontja, hogy éppen abból a közegből jut kevés híradás, jelzés az országos és a helyi tömegkommunikációs eszközök – televízió, rádió, lapok – szerkesztőségeibe, amely a legközvetlenebb kapcsolatban van az érdekvédelmi szolgálatot igénybe vevőkkel. Az alapszervezetekre, a munkahelyi szakszervezetekre gondolok. Néha a bajba jutott magánügye marad, hogy kiállt mellette a szakszervezet. Pedig haszonnal járna, ha nyilvánosságra kerülne, megírná a helyi lap, „ügyet" csinálna belőle legalább a helyi rádió, televízió. Az ilyen esetek megszellőztetése óvatosabbá tenné a munkavállalói jogokra nem sokat adó munkahelyi vezetőket, s bátrabbá a jogaiban korlátozott munkavállalót, hogy a szakszervezet segítségét kérje, s ne nyugodjon bele a számára sérelmes főnöki döntésbe.

Sok esetben azért nem jutnak el ilyen információk a szerkesztőségekbe, mert egyszerűen nem gondol rá senki, hogy az ügy megérdemelné a nyilvánosságot, az érintett pedig kényelmetlennek tartja, hogy ő maga kezdeményezzen ilyesmit. Ezért érzem szükségét annak, hogy munkahelyi és városi, megyei szinten egyaránt legyen valaki a szakszervezeti testületben, aki külön feladatnak tekinti a kommunikációs munkát, a szakszervezeti tevékenység nyilvánosságot érdemlő ügyeinek „szállítását" az újságírók számára.

A nyilvánosság az érdekképviseleti munka tüzérsége. Tőkés viszonyok között különösen fontos növelni ezt a tűzerőt, hogy fel tudjuk venni, és állni tudjuk a versenyt a tőke és a politikai hatalom helyzeti előnyével.

(Magyar Vasutas, 2000. március)

Összefogni, egyesíteni az erőket

– ajánlja Vadász János, a Közgyűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezetének (KKDSZ) elnöke

– Hogyan summáznád a magyar szakszervezetek utóbbi tíz évének főbb jellemzőit?

– Szubjektív megjegyzéssel kezdeném. 1989-ben, amikor részt vállaltam a KKDSZ létrehozásában, s annak vezetője lettem, akkor sem gondolkodtam rendszerváltozásban. Utólag sem vagyok hajlandó átértékelni magántörténetemet. Én nem voltam ellenálló, nem voltam a demokratikus ellenzék tagja, de akkor is, miként ma is *baloldali gondolkodású és a baloldaliságról is kritikus véleményt mondó emberként éltem s élek.*

Sok vitám volt a létezett szocializmus képviselőivel, miként napjainkban is gyakran polemizálok az aktuális hatalom vezetőivel. Azok közé tartozom, akikben él a bizakodás az egyenlő életesélyeket, az igazságosságot és a szolidaritást megvalósító társadalom létrehozásában és működtetésében. Ezért vállaltam 1989-ben egy közvetlen munkavállalói érdekvédelmet és értékrendet képviselni akaró, ezt bizonyító szakszervezet vezetését.

Illúzióimban csalatkoztam, de ma is látok reális esélyt arra, hogy eredeti céljainkat megvalósítsuk. S ezt az egész magyar szakszervezeti mozgalomra értem. Tény ugyanis, hogy az elmúlt tíz évben sok vereséget szenvedtünk el, hogy csak a legfontosabbakat említsem: 1,7 millió munkahely megszüntetése, a munkavállalói jogok elvesztése, a szakszervezeti vagyon elvétele. Ám ezeket a súlyos válságokat is túléltük. Ma úgy látom, megkezdődött a szakszervezeti mozgalom újbóli megerősödésének folyamata.

– Szerinted melyek a mai érdekvédelmi munka kulcskérdései?

– Paradoxonnak tűnhet, amit mondok, de állítom: a túlhatalomra törő, az érdekegyeztetést, a jogot, a demokratikus kontrollt elvető kormány kifejezetten segíti, hogy a munkavállalók felismerjék, nincsenek számukra egyéni menekülési utak. Össze kell fogniuk társaikkal. Az összefogás leghatékonyabb eszköze pedig a szakszervezet. Természetesen olyan szakszervezet, amelynek vezetői napi kapcsolatban vannak az általuk képviselt tagsággal, tőlük kérik a felhatalmazást a cselek-

vésre, és nekik számolnak be a végzett munkáról. Felfogásom szerint ugyanis a szakszervezet a legdemokratikusabb, a legemberibb civil emberjogi szervezet. Ennek megfelelően ma lényeges dolog a munkavállalók felvilágosítása jogaikról, és annak biztosítása, hogy jogaikat megvédhessék, érvényesíthessék.

– *Hogyan? Miben?*

– A foglalkoztatásért, a bérekért, a kollektív szerződésekért, a munka világát szabályozó törvények jobbításáért folytatott küzdelemben, amelyek között természetes eszközként szerepel a sztrájk lehetősége, annak professzionális végrehajtása. A fő problémák ugyanis abból adódnak, hogy a kormányzati és munkáltatói túlhatalom következtében egyre gyakrabban, törvénytelen foglalkoztatással, mind többször minimális bérekért, a munkavállalói jogok teljes figyelmen kívül hagyásával működik a gazdaság és a társadalom.

Ez nemcsak azért okoz egyre súlyosabb társadalmi válsághelyzeteket, mert nem EU-konform. Hanem azért, mert növekszik a társadalomban azoknak a száma, akik bár még dolgozhatnak, de munkájukból alig képesek fenntartani családjukat. Nem beszélve arról, hogy a következő nemzedékek tudásának, társadalmi érvényesülésének, szociális biztonságának esélyei is eltűnőben vannak. Mindez megengedhetetlen.

A magyar társadalom, a magyar munkavállalók toleranciája véges. Lassan már nemcsak egyharmados-kétharmados, de az egyötödös-négyötödös társadalmi szerkezet felé haladunk, amelyben a négyötöd képezi a szegényeket, a középosztály alsó rétegeit, azaz a többséget. Ezen a helyzeten a szakszervezetek kedvező irányban változtathatnak, hiszen még mindig a társadalom legszervezettebb, legnagyobb nyomásgyakorló erővel rendelkező tömegszervezete.

– *Merre tovább? – kérdezem tőled is, miként az eddigi interjúalanyok többségétől.*

– Erőteljesebb harcot kell folytatnunk a foglalkoztatás bővítéséért és a legális, törvényes, a munkavállalói jogokat tiszteletben tartó foglalkoztatásért, mivel naponta tapasztaljuk ennek ellenkezőjét. Mind a hazai érdek, mind az európai integrációs érdek megköveteli a munkabérek megsokszorozását, hiszen jelenleg *az uniós átlag tizedét teszik ki a magyar munkabérek.* Miközben a magyar munkaerő világviszonylat-

ban is a legműveltebbek, a legjobb teljesítményt nyújtók, a leginnovatívabbak, a legkreatívabbak közé tartozik. A magyar munkavállalók alkotóerejében megmutatkozó értékeket a szakszervezeteknek védeniük és képviselniük kell. Ehhez azonban lényegesen több munkavállalói és szakszervezeti jogra lenne szükség.

Mindezeket azonban – ne legyenek illúzióink – csak komoly, nagy tömegeket megmozgatni képes, csaknem teljes szervezettségű szakszervezetek tudják kikényszeríteni a mindenkori aktuális hatalomtól. Ezért tartom nélkülözhetetlennek, hogy konföderációs hovatartozástól függetlenül a valódi, jelentős taglétszámmal működő szakszervezetek összefogjanak, párbeszédet folytassanak egymással és erőiket minden lehetséges eszközzel egyesítsék. Természetesen úgy, hogy eközben az egyenjogúság és egyenrangúság elvét érvényesítsék, s közös érdekvédelmi akcióikról egyetértésben döntsenek. Erre ma reálisabb esélyt látok, mint korábban bármikor.

– Beszéljünk végül a – folyamatosan vitatott – párt- és szakszervezeti kapcsolatokról, különösen a baloldali pártokhoz fűződő viszonyról.

– Nem értek egyet azokkal, akik azt gondolják, hogy egyenlő távolságot kell és lehet tartani a MIÉP-től és az MSZP-től. Ugyanakkor tény, hogy az MSZP ma még nem nevezhető baloldali szociáldemokrata néppártnak. *A szakszervezetek támogatásáért az MSZP-nek meg kell küzdenie, de nem ígéretekkel, jelszavak hangoztatásával, mert ezeknek már nincs hitelük.* Akkor van esélyük a szakszervezeteknek a fent említett problémák megoldására, ha részt vesznek az MSZP programalkotásában. Mégpedig úgy, hogy a programpontok konkrétak, határidőkkel és feladat megvalósításáért felelős személyekkel megjelöltek, számon kérhetők.

Kérdés, hogy az MSZP hajlandó-e egy ilyen új tartalmú és az elvi politizálásnál lényegesen súlyosabb kötelezettséget jelentő programalkotásra. Ha igen, akkor megvalósíthatónak látok egy olyan szerves együttműködést az MSZP és a szakszervezetek között, amelynek következtében egy szakszervezeti vezető akkor sem kerülhet önértékelési zavarba vagy szereptévesztésbe, ha történetesen MSZP-s országgyűlési képviselő.

(Magyar Vasutas, 2000. március)

A kormány politikailag negligálja a szakszervezeteket

Így látja dr. Borsik János, az Autonóm Szakszervezetek Szövetségének elnöke, a Mozdonyvezetők Szakszervezetének (MOSZ) ügyvezető alelnöke

– Kezdjük a beszélgetést a friss emlékű vasutassztrájkkal. Hogyan foglalnád össze a vasút történetének leghosszabb ideig tartó (398 órás) munkabeszüntetésének főbb tanulságait?

– Két kérdéskört emelnék ki. A Mozdonyvezetők Szakszervezetének munkáját és a kormányzati magatartást.

A MOSZ megerősödve került ki a sztrájkból, mert a mozdonyvezetők egységesek és határozottak voltak. Ők játszották a főszerepet. A vasutasság megnyugvással fogadta a három vasutas-szakszervezet összefogását. A tárgyalások és a sztrájkok eredményeként 2000. március elsejétől újra van kollektív szerződés, ami ötvenhatezer emberre terjed ki. Ha nem is az eredeti szándékoknak megfelelően, de minden évben reálbér-növekedéssel számolhatnak a mozdonyvezetők, a vasutasok. A sztrájkok tapasztalatainak szakmai feldolgozása ezekben a hetekben és hónapokban történik meg.

– Milyennek ítéled a kormányzati magatartást?

– Szembetűnő volt a tárgyalások során, hogy a bérkövetelés mértéke és a béremelési ajánlat között nem volt olyan nagy a különbség, mint amilyen nagyságú konfliktust generált. A kormányzat által irányított vasutas menedzsmentnél már az első hetekben kiderült, hogy egy nyílt szakszervezet-ellenes fellépést határozott el a kormány, és ott támadott, ahol legerősebbnek vélte az érdekvédelmet. Ezt segítette az a körülmény is, hogy a MÁV Rt. új vezetője kevés tárgyalási tapasztalattal rendelkezett. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy nagymértékben érvényesült a kormányzati befolyásolás.

Sajnos, a konfliktushoz valamilyen mértékben az is hozzájárult, hogy az egyik reprezentatív szakszervezet 1999 januárjában sikertelen sztrájkot vezetett, ugyanezen év augusztusában pedig fölösleges sztrájkfenyegetést jelentett be. Az utolsó, mintegy kéthetes sztrájknál nyilvánvalóvá vált az a kormányzati szándék, hogy minél hosszabb lesz a sztrájk, annál inkább várható a szakszervezetek meggyengülése.

Más szóval: a kormány kész volt adóforintokkal támogatni a MÁV Rt. vezetését, következésképp kormányzati és pártpolitikai megfontolásból vállalt kötelezettséget a közpénzek terhére.

– *Mi változott a sztrájk után?*

– Szinte minden. Nagymértékben romlott a munkaügyi kapcsolatok színvonala, másfelől viszont *esély* van egy kiegyensúlyozottabb és tartósabb együttműködésre a VSZ-szel és a VDSZSZ-szel. *Új igényeknek és feladatoknak kell megfelelniük a vasutas szakszervezeteknek, rosszabb működési feltételek mellett.* Értem ezen a munkáltató által teremtett helyzetet, a munkaidő-kedvezmény részbeni megváltozásában, a tagdíjlevonásban és a másik két szakszervezetnél a függetlenített munkatársak számának csökkentésében meglévő hátrányokat.

A munkáltató által birtokolt gazdasági erőhatalommal párosult a kormányzat politikai és jogi nyomása. Az utóbbiakon azt értem, hogy a kormány egyoldalúan, a munkavállalók és szakszervezeteik hátrányára változtatja a Munka Törvénykönyvének rendelkezéseit, politikailag pedig negligálja a szakszervezeteket. A jelenlegi hatalom nem viseli el azt a társadalmi kontrollt, amit leginkább a szakszervezetek jelenítenek meg.

– *A vasutas-szakszervezeten túl, tágabb horizontok felé tekintve, szeretném megtudni véleményedet arról: hogyan tovább magyar szakszervezeti mozgalom?*

– Elöljáróban két alapvető dolgot szeretnék leszögezni. Először: szükség volt a magyar szakszervezetek átalakulására. Másodszor: az elmúlt tíz évet haladéktalanul le kell zárni a kölcsönösen elfogadható tanulságok felhasználásával és következtetések levonásával. Elengedhetetlen egy *tárgyilagos, korrekt helyzetértékelés,* mert csak ebből – és kizárólag ebből – lehet megfogalmazni a következő, s az érdekvédelmet jobbító célokat, amelyek nagyobb védelmet biztosítanak a hazai munkavállalók számára. Ez a lezárás nem lesz fájdalommentes, mert a kölcsönös előítéletek feladását és a szakszervezet-politikai érdekek zsugorítását is jelenti. Kérdés: van-e elég erő és elszántság egy ilyen lépés megtételére a konföderációk régi és új vezetőiben?

(Magyar Vasutas, 2000. március)

Együttes és egyenrangú érdekvédelmet

– hangsúlyozza Mihalovits Ervin, a SZEF Nyugdíjas Választmányának elnöke, a Nyugdíjasok Országos Képviseletének (NYOK) elnöke

– Ötven éve vagy szakszervezeti tag, és negyvennyolc esztendeje viselsz szakszervezeti tisztséget. Mi vonzott a szakszervezeti mozgalomba, és mi tartott meg benne? Miben látod, érzed a szakszervezet értelmét, lényegét?

– Az adatok pontosak. Azzal egészíteném ki azokat, hogy különböző szakszervezeteknél (vegyészeknél, vasutasoknál, közlekedésieknél, közművelődésieknél) végeztem tevékenységemet. Elsősorban a kultúra és a sport, valamint a szociálpolitika érdekelt, ezeken a területeken dolgoztam. A Közlekedési Szakszervezet titkáraként mentem nyugdíjba 1989-ben. Azóta nyugdíjasként is aktív szereplője vagyok az érdekvédelem küzdelmeinek. A SZEF-ben és a KKDSZ-ben nemcsak nyugdíjas kérdésekkel foglalkozom, hanem a tágabb értelemben vett összérdekvédelmi ügyekkel is.

Hogy mi vonzott a mozgalomba és mi tartott a szakszervezetekben? *A közösségi erő, a közös gondolkodás és cselekvés, az összefogás lehetősége.* Ez a szakszervezeti munka értelme és lényege is. A közösségért vívott harc. Érzékenynek lenni az emberi gondok iránt, segíteni mások problémáinak megoldásában. Nekem ez részemmé vált, és szakmai kötelességgé szilárdult. A szakszervezeti munka, *az érdekvédelem, az érdekképviselet ugyanis szakma.* Nem is akármilyen szakma. Ezt már egyre többen elismerik, legutóbb éppen *Lengyel László* is hangsúlyozta.

Amíg egészségem engedi, mindvégig csinálom, mert használni akarok a munkavállalóknak és a nyugdíjasoknak. Ez tart meg, mert csak a négy fal között, befelé fordulva én nem is tudnék élni. Ez számomra a véget jelentené.

– E szép vallomás után milyennek látod a jelenlegi helyzetet?

– Elszomorítanak azok a jelenségek, amelyeket látok és tapasztalok. Nincs összefogás, gyenge, esetleges az együttműködés, rivalizálás viszont van. Folyamatosan. Ilyen helyzetben a kormány megosztó taktikája termékeny talajra talál. Nem csodálkozhatunk, ha ezzel él is a kabinet, a társadalom egészének vonatkozásában is. Ilyen helyzetben

különös jelentősége van annak az elvnek és következetes érvényesítésének, hogy arra koncentráljunk, azt tartsuk szem előtt, ami összeköt, s ne az legyen a meghatározó, amiben különbözünk, ami szétválaszt és megoszt bennünket. Ezért félre kell(ene) tenni minden presztízsszempontot az összefogás, az együttműködés érdekében, a hatékony érdekvédelem szolgálatában.

– *Biztató, hogy ennek már látható jelei is vannak.*

– Kétségtelen, ilyen jelnek érezhetjük a hat szakszervezeti konföderáció együttes május elsejei szereplését. Ám mivel a puding próbája az evés, ezt az együttműködést, az összefogást is a *gyakorlatban* kell megvalósítani. Ez a szakszervezeti mozgalom kitermelt már olyan „hideg fejű, forró szívű, tiszta kezű", szakmailag elkötelezett és megszállott tisztségviselőket, akik kezükbe vehetnék a mozgalom zászlaját, élére állhatnának a szakszervezetek megújulásának.

Ezt annál is inkább meg kell tennünk, mert a nemzetközi szakszervezeti mozgalomban is ez a tendencia érvényesül. Nálunk, mint ismeretes, hat konföderáció működik, de ma már nyilvánvaló, hogy kevesebb több lenne. Ezt a magam nevében is kijelenthetem, de a nyugdíjasok képviseletében is megerősíthetem. Mi kezdetektől fogva támogatói voltunk és vagyunk a konföderációk közeledésének. Ezt én minden lehetséges, fontos fórumon, kongresszuson hangoztatom.

– *Sajnos, a nyugdíjasok is megosztottak szervezetileg.*

– Így igaz. Mi azon munkálkodunk, hogy szűnjön meg a megosztottság. Kívánatos és célszerű, hogy országosan *egy nyugdíjas szervezet* végezze az időskorúak érdekvédelmét, mert ez a megoldás eredményesebb lehet a jelenleginél.

Alapelvem, hogy együttes és egyenrangú érdekvédelemre van szükség a szakszervezetekben. Ugyanis a munkavállalók és a nyugdíjasok sorsa – a különbségek mellett – sok tekintetben hasonló, vagy azonos. *Az érdekek együttesek.* A nyugdíjasok mintegy 30 százaléka jelen van a különböző szakszervezetekben, fizetik a tagsági díjat, közreműködői voltak a szakszervezeti vagyon létrehozásának. Ezért elvárható, hogy a szakszervezetek nyugdíjas szervezeteket működtessenek, s a nyugdíjasok a munkavállalókkal együtt részesüljenek a szakszervezeti szolgáltatásokból. Ez nem szívesség a szakszervezetek részéről, hanem hivatásukból eredő kötelesség.

Vannak példaértékű esetek, amikor a szakszervezetek a munkavál-

lalók egyenrangú programjában rögzítik a nyugdíjasok élethelyzete javításának tennivalóit. Számos helyen „használni is engedik" az időskorúakat, a nyugdíjas tisztségviselőket, amikor a különböző testületekbe beválasztják őket. Támaszkodnak élettapasztalataikra, bölcsességükre, alapoznak véleményükre. S ez jó dolog, mert egyaránt hasznos a nyugdíjasoknak és a szakszervezeteknek.

(Magyar Vasutas, 2000. május)

Hogyan jutottunk idáig, s miként léphetünk tovább?

Erről gondolkodik Márkus Péter gazdaságfilozófus

– Ahhoz, hogy reális véleményt alkossunk a szakszervezetek mai állapotáról, nem hagyhatjuk figyelmen kívül az előzményeket. Hogyan foglalnád össze dióhéjban az elmúlt tíz év történéseinek főbb jellemzőit?

– A rendszerváltás korai éveiben tagolódtak a politikai vélemények, és szervezetileg is differenciálódtak. Ehhez hasonló folyamat ment végbe a munka világában is. Ez egy paradox eredményt hozott, mert olyan időszakban történt, amikor a tulajdoni pozíciók a munkavállalókkal szemben rendkívüli mértékben megerősödtek. Gondoljunk a multinacionális vállalatok megjelenésére, a hazai tulajdonosokra, a vállalkozói csoportokra. Ezzel egy időben az új államhatalom is elkötelezte magát a szakszervezeti pozíciók gyengítése mellett. Ez a *kettős nyomás*, kombinálva a csökkenő foglalkoztatással és a hagyományos szakszervezetekkel szembeni ideológiai nyomással, védtelenné, kiszolgáltatottá tette a hazai dolgozói rétegeket. Pedig éppen ilyen időszakban lett volna szükségük az együttes fellépésre, a közös akciókra.

Az újonnan létrejött szakszervezetek némelyikéről egyértelműen lehetett tudni, érzékelni a mögöttes politikai motivációkat. Ezek semmiféle módon nem szolgálták az erős, hazai szakszervezeti bázis megtartását, újraszerveződését. A bomlási folyamatot vagyonjogi viták, vezetői aspirációk is tarkították, amelyek szintén akadályozták az együttes fellépést. Az a gyanúm, hogy ezt a szétmorzsolódási szakaszt nem lehetett elkerülni, bármennyire kínos, keserves a végeredménye.

Talán úgy foghatjuk fel az egészet, mint egy hosszú, *kijózanodási, tanulási folyamatot*, amely egy évtizedet vett igénybe.

– *A jelenlegi helyzetről mi a véleményed. Mit látsz, mit várnál?*

– Napjainkban egy óvatos, *kényszerű közeledés* tapasztalható a külön-külön súlytalan, visszaszorított szakszervezeti vezetői csoportok között. Valószínűsíthető, a szélesebb szakszervezeti tagság már régen kész az együttműködésre, és csak a vezetői ösztönzés, kezdeményezés hiányzik.

A szakszervezeti együttműködés számára talán kedvező hátteret kínál az uniós csatlakozás. Az európai politikai kultúrának ugyanis hosszú ideje szerves része a korrekt, bár kemény tárgyalási viszony a tulajdonosi csoportok és a munkavállalók között. Nyugat-Európában még a legerősebb neoliberális hullám idején sem rombolták le a szociális partnerek között létrejött, rendezett intézményes viszonyokat. Ez a tény példaértékű lehetne a hazai érdekegyeztetési formák intézményesítésére, jogi megerősítésére is. Ennek érdekében azonban a szakszervezeteknek *koncentrált, egyeztetett nyomást* kellene gyakorolniuk a politikai döntéshozókra.

– *Mint a baloldal egyik ismert, tevékeny gondolkodójától érdeklődnék a szakszervezetek és a baloldal kérdésköréről.*

– Abból a feltevésből indulok ki, hogy *mást jelent* egy ideológiai baloldal és egy egzisztenciális, tehát a léthelyzetből fakadó baloldal. A munkavállalói csoportok egzisztenciálisan mindig is a baloldal részét alkotják, akármit is gondoltak és gondolnak erről a különböző vezető csoportok, személyek. Mivel a szakszervezetek a munkavállalók érdekvédelmének intézményes letéteményesei, ezért szükségszerű, hogy egzisztenciális értelemben ők is a baloldal részét alkotják. Ez az eredendően szerves kapcsolat sokszor megbomlott, megszakadt a történelem során a különféle ideológiai, politikai hatások (manipulációk) hatására.

Ezért vált lehetségessé, hogy a magukat szakszervezetnek nevező vagy vélő csoportok, tömörülések ettől az eredeti, szerves egységtől eltérő módon tevékenykedtek. Szereptévesztésükben sem az eredeti dolgozói érdekeket védték és képviselték. Politikai, ideológiai versengésbe, rivalizálásokba bonyolódtak, kiszolgálóivá váltak a dolgozói érdekektől eltérő hatalmi törekvéseknek. Valószínű, ez az *összhang-megbomlás* különösen erős az államszocializmusból az államkapitaliz-

musba való átmenet időszakában. A politikai baloldal és a szakszervezeti, munkavállalói (egzisztenciális) baloldal rendkívül nehezen talál egymásra, pedig mindkettőnek elemi érdeke volna egy új szövetség, világosan tagolt célokkal, rugalmas szervezeti keretekkel.

– *És a civil szervezetek?*

– Ennek az új szövetségnek természetes összetevője lehetne a civil társadalomnak az a része, amelyik ugyanúgy kiszolgáltatottja a jelenlegi tőkehatalomnak, mint a dolgozói csoportok. A tőkével szemben védekező helyzetbe kényszerült és belülről rendkívül tagolt civil mozgalmak csak egy ilyen tágan értelmezett baloldali együttműködésben, *összefogásban* érvényesíthetik elképzeléseiket. Jelenleg ugyanis a tőkehatalom az embereket nemcsak munkavállalói mivoltukban veti alá, alázza meg, hanem mint fogyasztókat, környezetbarátokat, időseket, családosokat, pályakezdőket is: vagyis az élet minden területén érezteti profitelvű diktatúráját.

Ezért állítható, hogy létezik egy nagyon széles, *egzisztenciális baloldal* is az ideologikus elképzelések tarka zűrzavara ellenére. A jövő baloldali perspektívái ezekben a még diffúz, kiforratlan civil csoportokban lappanghatnak, amelyek egy idő után betölthetik a pártpolitikai baloldal távozása után keletkezett űrt.

(Magyar Vasutas, 2000. május)

Gúnyt űztek az érdekegyeztetésből

– állapítja meg Varga Gyuláné, a Vasutasok Szakszervezetének osztályvezetője

– A mögöttünk hagyott – összesen 398 óráig tartó sztrájk volt a vasút történetének leghosszabb munkabeszüntetése. Te, mint a Vasutasok Szakszervezete (VSZ) tárgyaló delegációjának állandó tagja, a sztrájkbizottság tagja, részt vettél a tárgyalásokon, közelről láttad, belülről élted meg a munkaharc, a kemény érdekérvényesítés eredményeit, hogyan ítéled meg ennek a munkakonfliktusnak a jellemzőit?

– Azzal együtt, hogy ez volt az eddigi leghosszabb munkabeszüntetés, új elemekkel és sajátos vonásokkal is rendelkezett ez a konfliktussorozat. És több fázisa is volt a sztrájknak. Új elemként tarthatjuk

számon, hogy a vasút három reprezentatív szakszervezete között rendszeres volt az egyeztetés mind a munkabeszüntetés meghirdetésében, céljainak megjelölésében, a sztrájkfelhívásban, mind a sztrájkolókkal folytatott folyamatos párbeszédben. Noha a VSZ, a Mozdonyvezetők Szakszervezete (MOSZ), a Vasúti Dolgozók Szabad Szakszervezete (VDSZSZ) közös sztrájkbizottságot nem hozott létre, az egyeztetés közöttük folyamatos volt.

Az 1999 decemberére kialakult konfliktus az idő múlásával szélesedett, mélyült, minthogy a munkáltató újabb frontvonalakat nyitott, illetve a kollektív szerződés december 31-én lejárt. További sajátossága volt a sztrájkhelyzetnek, hogy a határozatlan idejűnek meghirdetett munkabeszüntetésbe a bevont munkaköröket – a vasút működése szempontjából – a legfontosabb, de a legkisebb mértékben határoztuk meg. Így állt elő az a helyzet, hogy a vasút általános működéséhez képest egy alacsony munkavállalói létszámmal sikerült a vasutat megállítani.

– Milyennek láttad a munkáltató tárgyaló stílusát, magatartását?

– Ha osztályozni kellene, akkor igen rossz jegyet adnék neki. Tárgyalási módszere, technikája nagymértékben hozzájárult a konfliktus elmélyüléséhez és időbeni elhúzódásához. Úgy is fogalmazhatnék, hogy a MÁV Rt. vezetésének technikája tudatos csapda volt. Menetközben ugyanis kiderült, hogy 1999. november 9-én, a Vasúti Érdekegyeztető Tanács ülésén a munkáltató olyan tárgyalási ajánlatot tett, amelynek mértékében neki sem volt mozgástere.

Az alkufolyamatok szakirodalma ilyen tárgyalási technikát nem ismert, illetve úgy említi, hogy ez az a technika, amelyet sohasem szabad alkalmazni. Aki ilyet tesz és eszerint viselkedik, az konfrontációra törekszik. Ez a törekvés jellemezte végig a MÁV Rt. tárgyalócsoportjának magatartását. Mindez tetten érhető azokban a tárgyalási tudósításokban, amelyeket a felek tettek, amikor januárban, februárban megállapodás-közeli helyzet alakult ki, a MÁV Rt. ismét nulla pontra ment vissza, vagyis kerülte a megállapodást.

– Mindezek alapján hogyan foglalnánk össze azokat az érzéseket és gondolatokat, amelyek a sztrájk ideje alatt kialakultak benned?

– Én a demokrácia egyik alapértékének tartom az érdekegyeztetést.

Hiszem és vallom, hogy a társadalmi fejlődést egy hatékony érdekegyeztetés segíti elő. Ennek meghatározó közege a munka világa, amelyben az érdekegyeztetés eredményessége a munkabéke forrása, annak egyik biztosítéka.

A magam részéről nagy hittel és reménnyel bocsátkoztam az érdekegyeztetésbe, ám ehhez képest csalódott vagyok. A demokrácia tizedik évében az állam legnagyobb vállalatánál gúnyt űztek az érdekegyeztetésből. A munkáltató eredeti szándéka szerint nem kívánta biztosítani az alkufolyamatot.

– *Kiábrándultál?*

– Amiért az érdekegyeztetés szükségességébe és lehetőségébe vetett hitem megmaradt, annak az az oka, hogy a tizennégy napos sztrájk alatt, illetve utána sikerült a munkáltatót belekényszeríteni a valódi érdekegyeztetésbe. Ennek eredményeként születtek meg az aláírt megállapodások és a kollektív szerződés, maga a hároméves megállapodás, 2000. február 22-én.

Egyébként nagyon örültem, hogy a munkavállalói, szakszervezeti oldalon tárgyalhattam, mert a viták és a csatározások közben voltak olyan mélypontok, amelyek a túloldalon számomra emberileg vállalhatatlannak bizonyultak volna. Mellesleg nagyon kíváncsi lennék rá, hogy ezt a tárgyalópartnereink hogyan élték meg?

Az is a krónikához tartozik, hogy sajnos mély sebek keletkeztek a sztrájk ideje alatt. Valószínűsíthető, hogy a Vasúti Érdekegyeztető Tanácsban az egymás iránti bizalom, a szociális partnerek együttműködése már soha többé nem lehet olyan, mint amilyen a 398 órás sztrájk előtt volt.

– *Van-e még valami olyan, amely nélkül nem fejezhetnénk be ezt az interjút?*

– Összegezésként azt mondanám: bebizonyosodott, hogy *a hatékony érdekegyeztetésnek nincs alternatívája.* A munkabéke csak a folyamatos, érdemi érdekegyeztetéssel tartható fenn. Az a felfogás és állítás is megerősítést kapott, hogy a sztrájk, mint a szakszervezetek érdekérvényesítésének végső eszköze, fegyvere igenis alkalmas arra, hogy a munkáltatót tárgyalásra és megállapodásra kényszerítse.

(Magyar Vasutas, 2000. március)

Olyan a konföderáció, amilyenek a tagszervezetei

– vallja Fogarasi László, a Vasas Szakszervezeti Szövetség szóvivője

– Milyen helyzetképet és hangulatjelentést adnál a mai vasasszakszervezetről?

– A hangulat kedvező, a Vasasban van lendület. Ez az állapot nem csupán ahhoz köthető, hogy a szakszervezeti vezetés három tagja közül egy, az első számú vezető lecserélődött. Legalább akkora, ha nem nagyobb szerepe van ebben annak, hogy volt egy tartalmában sikeres kongresszus 1999. novemberben, melynek két kulcsszavát idézném fel: *egység és nyíltság.*

– Kérem, értelmezd e szavakat.

– Az egység, amely tíz esztendővel korábban is már felismert és kívánatos cél volt a vasasoknál, most új minőségi tényezőkből teremtődött meg. A korábbi egység főképpen a külső környezet nyomására, támadására való reflexként jelent meg. Most egy évtized múltán már nemcsak a közös akolba szoruláshoz hasonló, hanem annak felismerése, hogy a kezdődő új évezredben az immár kezdeményező, aktív szerepet vállaló szakszervezet cselekvésének előfeltételéül szolgál. Tehát cselekvő egységről van szó, az előrelépés, az összehangolt közös munka feltételéről.

Ennek megfelelő változások zajlanak nálunk. Néhány napon belül lezárul szervezeti változások folyamata. Öt fontos szakmai csoportosulásba tömörül több mint 400 munkahelyi szervezetünk. Példaként említhetem, hogy a járműiparban dolgozók, vagy az elektronikai ágazat munkavállalói, illetve a kohászok, öntészek létrehozták azokat a szervezeti kereteket, amelyek a korábbinál alkalmasabbak a munkaadói szövetségekkel való tárgyalásokra.

– Ennyit az egységről. Mit értetek a nyíltságon?

– Nehéz a nyíltságot egyszeri aktusnak tekinteni. A cselekvés folyamatában a mindennapi érdekvédelmi munkában kell érvényesíteni. Mondanék erre is egy példát. A kongresszuson elfogadott alapszabály rögzíti, hogy a szövetségi tanács ülésein bármely szakszervezeti tag részt vehet, közvetlen értesüléseket szerezhet arról, hogy az általa választott tisztségviselők és testületek hogyan dolgoznak.

– Innen a VIII. kerületi Magdolna utcából, a Vasas Székházból milyennek látszik a magyar szakszervezeti mozgalom jelenlegi helyzete?

– Én nem tartom magamat hivatva arra, hogy az egész magyar szakszervezeti mozgalomról átfogó véleményt mondjak. Úgyis megteszik ezt olyanok (is), akiknek talán még kevesebb alapjuk van erre. Ha lehet, inkább csak az MSZOSZ-ről beszélnék. Annál is inkább, mert úgy látszik, hogy néhány kolléga, akik persze már jó néhány éve meghatározó személyei voltak a szakszervezeti konföderáció tevékenységének (vagy lehettek volna), most mintha pánikba esnének, és lázasan keresnek okokat a szervezeti és személyi változtatásokra.

Azok egyikeként, akik az MSZOSZ alapításánál jelen lehettem, a szövetséget ma is közös értéknek, kincsnek érzem. Ezért mindenfajta változtatását alaposan meg kell fontolni. Meggyőződésem ugyanis, hogy az országos szervezet állapota, minősége pontosan tükrözi tagszervezeteinek munkáját, hozzáállását. Tehát mindenkinek, akik megújulást sürgetnek – amellyel általában mindig egyetértünk – elsősorban a *saját házuk táján* kellene megvizsgálni, milyen lehetőségek adódnának a társszakszervezetekkel való együttműködésre. Vajon megtesznek-e mindent annak érdekében, hogy a hétköznapi gyakorlatban érvényesüljön a szövetségi gondolat, vagy csupán a saját kezeletlen problémáikra keresnek receptet az országos konföderációban? Számomra ez morális kérdés is, hiszen azokat a döntéseket, amelyeknek magunk személyesen is részesei voltunk és vagyunk, nem lehet csupán másokon számon kérni.

– Azon a napon készítjük ezt az interjút, amikor a Népszabadságban megjelent egy összeállítás „Az egységszakszervezet felé?" címmel. Ebben kifejti a véleményét mind a hat konföderáció vezetője – Sándor László (MSZOSZ), Szabó Endre (SZEF), Borsik János (Autonóm), Kuti László (ÉSZT), Gaskó István (Liga), Palkovics Imre (Munkástanácsok) – arról, hogyan látják az együttműködés lehetőségeit, egy esetleges csúcsszövetség megalakítását. Te miként vélekedsz erről?

– Mindannyian kívánatosnak és szükségesnek tartjuk azt, hogy minél szorosabb együttműködés, egység valósuljon meg azok között, akik képesek egy célért dolgozni. Ebből adódik a feladat, hogy az összekötő, közös célokat mindenki számára érthetően, világosan meg

kell fogalmazni. Bízom benne, hogy a tartalmi elemek kimunkálása is megtörténik, és nem pusztán a szervezeti, strukturális kérdések válnak állandóan visszatérő beszédtémánkká. Hozzáteszem, a szakszervezeti pluralizmus is becsülendő érték. Azt is vallom, hogy a kilencvenes évek elején történt szakszervezeti tagolódások szükségesek voltak, mert hozzájárultak a különböző munkavállalói érdekek markánsabb megjelenéséhez.

Itt tehát egy olyan ellentmondásról van szó, amellyel tudnunk kell együtt élni. Annak a felfogásnak és gyakorlatnak a jegyében, hogy *sokszínűség* az érdekek felismerésében és kifejezésében, s a lehető legnagyobb cselekvési *egység* az érvényesítésükben. Vagyis: tartalmi kérdésről van szó, amelynek formáját mindig a változó környezethez kell igazítanunk attól függően, hogy az ellentmondás melyik oldala igényli a nagyobb hangsúlyt.

(Magyar Vasutas, 2000. június)

A Munkástanácsok nézőpontjából

Helyzetkép és prognózis Nagy Imrétől, a Munkástanácsok Országos Szövetségének alelnökétől

– Hogyan mutatnád be szakszervezeti szövetségeteket? Kérem, adjál egy tömör helyzetképet, vázold fel munkátok tartalmát, irányát.

– Tíz évvel ezelőtt a munkástulajdont és a munkás-önigazgatást hirdetve az ötvenhatos forradalom munkástörekvéseinek szellemi örököseiként jött létre a Munkástanácsok Országos Szövetsége. Már az alakulás idején felismertük, hogy a továbblépés csak úgy lehetséges, ha szakítunk a tőke és a munka között felállított merev ellentéttel, s a hagyományos célok mellett felvállaljuk a munkavállalói tulajdonlás megoldását, az együttdöntési (participációs részvételi) jogok új európai minőségét. Az önmegvalósításra, a szolidaritásra, a családért viselt felelősségre, a tisztességes munka becsületére építő programunk a hellén-zsidó-keresztény kultúrkör értékein alapul.

Kezdetektől hangsúlyozzuk, hogy az állam alkotta, életünket befolyásoló keretfeltételek legyenek egyértelműek és tartósak. Módunk van beleszólni hazai és nemzetközi szinten is a munkavállalói élet- és munkakörülmények alakításába. Aktív részvevői vagyunk az

országos érdekegyeztető fórumoknak, ahol rendszeresen felemeljük szavunkat a munkavállalókért. Tagja vagyunk a Munka Világszövetségének. A magyarországi szakszervezetek közül elsők között vették fel szervezetünket az Európai Szakszervezeti Szövetségbe.

Érdekképviseleti munkánkat elismert szakértői csoportunk segíti. Nyílt és következetes, szakmailag indokolt követeléseket fogalmazunk meg. A párbeszéd híveként megállapodásokra törekszünk szociális partnereinkkel. Tagjaink bérből és fizetésből élő munkavállalók által főként a versenyszférában és a szolgáltató szektorban létrehozott tagszervezetek. Megyei és ágazati szövetségeink jelenlétükkel az egész országot lefedik. Működésükkel – a regionális és ágazati fórumokon való hazai és nemzetközi képviselet mellett – a tagszervezetek munkájához szakmai (jogi, közgazdasági stb.) segítséget nyújtanak. Szövetségünknek külügyi kapcsolatai révén lehetősége van belga, svájci, holland stb. szakmai és oktatási anyagok igénybevételére. Tisztségviselőink szakértelmét korszerű képzési programjainkon alapozzuk meg.

– Az elmúlt tíz év tapasztalatainak a tükrében milyennek látod a szakszervezetek helyzetét, mozgásterét? Mi lehet a szakszervezetek (jó) válasza a jelen és holnap megkerülhetetlen kihívásaira?

– Magyarországon a gazdasági és politikai rendszerváltás megváltoztatta a szakszervezetek környezetét. A létrejött szabad szakszervezetek ringbe szálltak a mozgalom megújításáért. A probléma az, hogy miközben a szakszervezetek politikai csatározásokat folytattak, nem gondolták át a későbbi együttélés lehetőségeit, feltételeit. A belső átrendeződés mellett komoly kihívást jelent, hogy megjelentek a multinacionális vállalatok, megkezdődött az EU-integráció. A makrogazdasági stabilizáció fő terheit a bérből és fizetésből élő munkavállalók viselik. A szakszervezetek nem tudtak új eszközöket bevetni a tömeges elbocsátások ellen.

1990-től az egymást váltó kormányok változó felfogással és megközelítéssel álltak a szakszervezetekhez. Az Orbán-kormány például vitatja a szakszervezetek legitimációját, melyet az 1993-as társadalombiztosítási választáson megszereztek. Sajnálatos, hogy 1997-ben a szakszervezetek közötti reprezentativitást eldöntendő konföderációk közötti vitában a pillanatnyi érdekek miatt elvetették a Munkástanácsok országos szintű szociális választásokra vonatkozó

javaslatát. A kialakulni látszó helyzet nem magyar specialitás. Más országok, más földrészek szakszervezeti mozgalmait is erősen legyengítette a modern világ szakszervezeti „mumusa" a globalizáció és az a munkavállalói gondolkodás, amely szerint csak addig tartozik szakszervezethez, amíg szüksége van rá. A felelősségtudat és a szolidaritás egyre jobban elhalványul.

Fontos feladat tehát a mozgalom megújítása! Mindezt a munkavállalóknál kell elkezdeni. A szociális jogokért küzdő, világos üzenettel rendelkező munkavállalók mellett álló szakszervezet kell. A keresztény beállítottságú szakszervezeteknek előnyük származhat abból, hogy értékekre támaszkodnak és abból, ha sikerül ezeket megőrizni, megerősíteni. Szükségessé válik a különböző szakszervezetek szorosabb együttműködése országon belül és országhatáron túl.

– *Hogyan, mi módon, milyen ütemben és formában gondolod ezt?*

– Ez nem eredményezheti a szakszervezeti pluralizmus megszűnését. Továbbra is szükséges és hasznos, ha az egymással versengő szakszervezetek kölcsönösen jobb teljesítményre szorítják egymást, és a szakszervezeti monopolhelyzet és hatalmi pozíció kialakulását megakadályozzák – az ugyanis már a demokrácia számára is veszélyes lenne.

A közeledést tehát nem erőltetett menetben, hanem *fokozatosan*, lépésről lépésre képzelem el. Meg kell találnunk és meg kell fogalmaznunk az összekötő, közös célokat, kohéziós pontokat, s ezekhez rendelni a közös szakértői munkacsoportokat. Ezek eredményes munkája készítené elő az esetleges szervezeti együttműködést. A feladat tehát nem kisebb és nem más mint az, hogy a szakszervezetek megtalálják saját hangjukat, „el tudják adni" magukat. Úgy kell „piacképessé" válniuk, hogy kialakítják és felvállalják a pártoktól független, önálló arculatukat.

(Magyar Vasutas, 2000. július)

A fiatalok hangja

Aki „kihangosítja": Kordás László, a Szakszervezeti Ifjúsági Szövetség (SZISZ) országos titkára

– *Kérlek, mutasd be dióhéjban a Szakszervezeti Ifjúsági Szövetséget.*

– Elméletileg a SZISZ a Magyarország egyetlen szakszervezeti ifjúsági konföderációja. A hozzánk tartozó fiatalok az ágazatoknál, illetve a konföderációknál (MSZOSZ, ÉSZT) aktív tagok. S ezen kívül vannak a konföderációkhoz nem tartozó ifjúsági szakszervezetek, amelyek hasonlóképpen önállóak. Ilyen például a Paksi Atomerőmű, vagy a DUNAFERR Ifjúsági Szakszervezete.

Gyakorlatilag a legszorosabban az MSZOSZ-hez kötődünk. Ebből következik, hogy meghatározó, mi és miképpen történik az MSZOSZ-ben, de az sem mellékes, milyen állapotban van a többi szakszervezeti szövetség.

– *Ugyanakkor feltehetően a SZISZ munkája is hatással van a konföderációk tevékenységére.*

– Így van. Nem mindegy például, hogy milyen szervező, közösségformáló szabadidős programot tudunk kínálni a fiataloknak. Itt nem pusztán a szakmunkástanulókra vagy az ifjúmunkásokra gondolok, hanem az egyetemi, főiskolai hallgatókra is. Ezt azért is említem, mert nemrégen alapítottuk meg a Hallgatói Ifjúsági Szakszervezetet (HISZ), amely az egyetemi, főiskolai hallgatókat egyesíti.

– *Milyen gondokkal küszködtök?*

– A legtöbb gondunk a programok szervezéséhez szükséges *pénzügyi források* biztosítása. Jelenleg pályázati lehetőségeket tudunk igénybe venni. Ezek viszont keményen politika-függők, ami azt jelenti, hogy mint baloldali szervezet „nem vagyunk elkényeztetve".

A másik problémánk, hogy az ágazatoknál folyó ifjúsági munka nem jelenik meg, nem összegeződik országos szinten. Ezért a sok kicsi ifjúsági struktúra fenntartása többe kerül, mint egy nagyé.

Ugyancsak fejtörést okoz a megyei ifjúsági szervezetek létrehozása és működtetése, mert ha adódik egy probléma, azt ott helyben kell megoldaniuk a fiataloknak, vagyis érdekképviseletet kell ellátni, érdekegyeztetést kell végezni. Ez annál is inkább fontos lenne, mert felálltak a Regionális Ifjúsági Tanácsok (RIT), melyeknek ez a feladatuk, hogy a helyben születő önkormányzati határozatokat megvitassák az ifjúsági szervezetek képviselőivel. Tehát ott kell lennünk ahhoz, hogy megjeleníthessük a sajátosan ifjúsági érdekeket.

– *Hogyan tovább, miben gondolkodtok, mit terveztek?*

– Üdvözöljük a hat szakszervezeti konföderáció közeledését annál is inkább, mert a konföderációs ifjúsági képzéseinken ez már korábban

is *igényként jelent meg* a fiatalok részéről. Mi több: tovább lehetne gondolni azt, hogy létesüljön egy konföderációk melletti közös ifjúsági szervezet, amely tömöríthetné a szövetségek fiataljait, megteremtve ezzel a konföderációk közötti hosszú együttműködés alapjait, feltételeit. Ez koncentrálná a szükséges anyagi, technikai, személyi erőket, lehetőségeket, biztosítva a hatékonyabb szakszervezeti munkát.

– *Személyesen te hogy érzed magad mostanában?*

– Köszönöm jól, mert egyre több a munkahelyeken az aktív munkát vállaló fiatal. Ugyanakkor a tanulók, a hallgatók között felemás a szakszervezetek megítélése, mert még nincsenek munkahelyeken, ezért nem tudják hova tenni a szakszervezeteket a társadalomban. Itt és ebben a SZISZ-nek jelentős szerepe van a tájékoztatásban, a fiatalok felkészítésében. A dolgozó fiatalok viszont, akik már szembesültek a munkahelyi problémákkal, azok meglehetősen kritikusak a szakszervezeti vezetőkkel szemben, jóllehet nekik is tudomásul kell venniük, hogy együtt alkotjuk a magyar szakszervezeti mozgalmat.

(Magyar Vasutas, 2000. augusztus)

Az összefogásnak nincs alternatívája

– hangsúlyozza dr. Szabó Endre, a Szakszervezetek Együttműködési Fórumának (SZEF) elnöke

– *Mint több évtizedes tapasztalatokkal rendelkező érdekvédő, vezető tisztségviselő, milyennek látod a szakszervezetek mai helyzetét?*

– Azt gondolom, hogy a jelenlegi állapotok megértéséhez vissza kell tekintenünk az elmúlt évekre, mert az okokat, az összefüggéseket másképpen nem tudjuk megérteni. Az egyik lényeges tényező az a tény, hogy a rendszerváltás vesztesei a bérből és fizetésből élők, a nyugdíjasok és a szociálisan hátrányban lévők. Mindmáig. Ugyanis *sem a nyugdíjak, sem a keresetek reálértéke napjainkig nem haladja meg a rendszerváltás előtti szintet.* Sőt, hosszú évekig alatta maradtak annak.

– A munkavállalók azt várták a szakszervezetektől, hogy védjék meg őket a kiszolgáltatottságtól, mérsékeljék azokat a negatív hatásokat, amelyek életviszonyaikban bekövetkeztek. Ezt az igényt azon-

ban nem sikerült olyan mértékben teljesíteni, ahogy azt remélték. Ugyanakkor hozzáteszem: ha nem lettek volna szakszervezetek, akkor még rosszabbul alakultak volna a dolgok. Ezek a körülmények párosultak azzal, hogy megszűntek az olyan, korábban kivívott, megszokott szakszervezeti szolgáltatások, mint például a széles körű kedvezményes üdültetés, a különböző szociális juttatások. E tényezők, hátrányok együttes hatásaként érezték sokan azt, hogy fölösleges szakszervezeti tagnak maradni, s elpártoltak a mozgalomtól.

– Az említettek közül ez lenne az egyik tényező a mai helyzet kialakulásában. Melyik a másik?

– A másik jelentős körülményt azok a változások jelentik, amelyek végbementek a gazdaság szerkezetében. A nagyvállalatokból sok kisebb egység, cég, kft. stb. alakult, s ezek nagy részében máig sincsenek szakszervezetek. Ehhez kapcsolódik egy olyan *munkaadói mentalitás*, amely gyakran nyíltan, más esetekben pedig burkoltan kifejezésre juttatja, hogy nem szereti a szakszervezeteket. Ez a vezetői felfogás és magatartás a közszférában is jól felismerhető, érzékelhető. Nyilvánvaló, hogy ez is kedvezőtlen hatást gyakorol a dolgozókra. Mindezt tetőzte az, hogy miközben a fent vázolt körülmények az összefogást igényelték volna, ehelyett a szakszervezetek pluralizálódása, atomizálódása, a nivellálódást, nem ritkán az éles vitákat, a szembenállást gerjesztette és erősítette. Egyebek mellett ezek a tényezők idézték elő, hogy jelentős mértékben lecsökkent a szakszervezeti szervezettség, és nagyot romlott a szakszervezetek társadalmi presztízse.

– Ilyen előzmények után és ilyen körülmények között mi a teendő?

– Számolnunk kell a tényekkel, a realitásokkal. Olyan körülmények között dolgozunk, amikor a kormányzati filozófia nagyon szűk keretek között értelmezi a szakszervezetek szerepét. Ennek megnyilvánulása az érdekegyeztetési rendszer olyan átalakítása, amely jelentősen csökkentette a beleszólás lehetőségét, zsugorította a különböző érdekegyeztető fórumok hatáskörét, mozgásterét.

Az érdekvédők előtt felvetődik a kérdés: milyen szakszervezeti stratégiára van szükség akkor, amikor a gazdasági növekedés kedvező hatásaiból a társadalom, a munkavállalók, a nyugdíjasok csak nagyon keveset érzékelnek. Ami pedig a munkavállalói jogokat illeti, ott meg további csorbításokat tapasztalunk. Nyilvánvaló, a válaszkeresés nem

könnyű, hiszen a szakszervezetek is nagyon tagoltak strukturálisan, másrészt jelen vannak a valós érdekkülönbségek is az egyes konföderációk között. Ez abból adódik, hogy különböző dolgozói csoportok érdekeit képviselik, és működnek még a korábbi időkből visszamaradt reflexek, mi több, a szervezeti és személyi ambíciók, presztízsharcok.

– *Miben bízhatunk?*

– Abban, hogy *kedvező tendenciák* kezdenek kirajzolódni. Megnőtt a szakszervezeti tisztségviselők felelősségtudata, s ebben a tagság generáló szerepe is közrejátszott. Nem kevésbé a külföldi szakszervezetek tapasztalatai is segítettek. Immár nemcsak a szavakban, de konkrét tettekben és tényekben is kifejezésre jut a felismerés: a valóságos összefogásnak nincs alternatívája. Ezt szemléletesen példázzák a szervezeti típusú döntések. Például a konföderációk előkészítésében létrehozott és működő *Együttműködési Tanács*, valamint azok a törekvések, amelyek az egyes szakszervezetek, konföderációk szervezeti közeledését szorgalmazzák. Tartalmilag pedig lényeges fejlemény, hogy kialakulóban van egy *Civil Országjelentés* címet viselő átfogó dokumentum, amely a szakszervezetek állásfoglalását tartalmazza az EU-csatlakozás és az ország főbb társadalmi, gazdasági kérdéseiben. Közös fórumainkon folytatódnak a rendszeres eszmecserék. Ide sorolom a Munka Törvénykönyve módosításával kapcsolatos egybecsengő, egységes szakszervezeti álláspontot. Ennek nagy szerepe van abban, hogy a kormány számos kérdésben kompromisszumokat fogadott el eredeti elképzeléseihez képest.

– *Mindez hogyan tükröződik a SZEF tevékenységében?*

– A szakszervezeti összefogás jelei a közszférában is markánsan megjelentek. Ez fejeződik ki a SZEF által kezdeményezett és más szakszervezetek által indítványozott demonstrációkban, a SZEF és az ÉSZT mind szorosabbá váló együttműködésében, és a közszféra minden szervezetére jellemző közös álláspontjának kikristályosodásában. Ez fontos tényező abban, hogy a kormány felvállalta egy középtávú megállapodás előkészítését a SZEF-fel együtt, amiben részt vesznek a közszféra más szervezetei is. Nagyon fontos momentum: a kormány a jövő évre vonatkozóan tett egy első lépésként értékelhető javaslatot a költségvetési intézmények dolgozói keresetének – a korábbiakhoz képest érzékelhető – javítására.

Mindebből következően annyit valószínűsíthetünk, hogy ha a szándékolt együttműködés és összefogás mind több gyakorlati megnyilvánulásában igazolódik, akkor növekedhetnek az érdekvédelem, az érdekképviselet esélyei. Ez előbb-utóbb azt a reményt is keltheti, hogy kedvező irányba változik a dolgozók véleménye a szakszervezetekről, és minden fékező hatás ellenére erősödik a meggyőződés: jogaik érvényesítéséhez, helyzetük javításához a legjobb megoldás *az összefogás, a magas szervezettség.* Ezt történelmi tapasztalatok is tanúsítják.

(Magyar Vasutas, 2000. november)

Az összefogás reménye: új minőség, erősebb szakszervezet

Interjú Sándor Lászlóval, az MSZOSZ elnökével, országgyűlési képviselővel

– Mi a véleményed arról a vitáról, eszmecseréről, ami egy év óta folyik a Magyar Vasutasban a szakszervezetek helyzetéről és jövőjéről?

– Maga az a tény is dicsérhető, hogy egy ilyen vita elindult. Pontosan mutatja, hogy a magyar társadalomban, a szakszervezeti mozgalomban, a munkavállalókban van igény az újra, valami másra, jobbra. S e mögött – úgy érzem – az húzódik meg, hogy a saját keserű tapasztalataik alapján a magyar munkások kezdik megérteni a piacgazdaság lényegét: azt, hogy a szociális jelző nélkül ez nem más, mint a *korai kapitalizmus.* Amikor a tőke oldaláról már minden működik, már vannak valós tulajdonosok, az őket kiszolgáló menedzserek, és kialakult az a szellemi háttér is, amely a leggyorsabb gazdagodás feltételeit rideg, számító módon határozza meg, beleértve a munkájukból élő emberek érdekeinek teljes háttérbe szorítását.

Más oldalról: nem jött még létre az a hatékony, önvédelmi struktúra, amit – más szavakkal – erős szakszervezeteknek hívnak. Ily módon a felek között nincs *erőegyensúly.* Ugyanis – lehet, hogy bátor a szóhasználat, hiszen a hadászati stratégiából merítem a példát – az „egyensúlyt garantáló" kölcsönös fenyegetettség helyett a fenyegetettség egyoldalú, s ez fordítva alig működik. Számomra úgy tűnt, a vitában megszólalók szinte mindegyike e felismerés birtokában kereste

a megoldást. Nem az elmúlt időszak vélt vagy valós sérelmeit boncolgatta, hanem személyes részt-vállalását igyekezett megfogalmazni.

– *Hogyan rajzolnád meg azt a társadalmi hátteret, miben látod azokat az okokat, összefüggéseket, amelyek a szakszervezetek mai állapotához vezettek?*

– Napjaink általános problémáiról lehetetlen úgy beszélni, hogy megkerüljünk egy paradox összefüggést. A régió országai, így Magyarország is arra kényszerül, hogy nem egy szerves fejlődés, hanem a „létezett szocializmusból" átalakulva jutott el a piacgazdasághoz. Ezzel egyszersmind azt állítom, hogy a legfejlettebb nyugat-európai országoknak tojásból kellett palacsintát csinálni, nekünk meg fordítva: azt kellett megkísérelnünk, hogy palacsintából csináljunk tojást. S ebben bizony nemigen volt tapasztalatunk.

Tíz év távlatából azonban már azt is felelősen ki lehet jelenteni, hogy a gyors átalakulás forgatókönyvében fontos tényezőnek bizonyult a *szakszervezetlenítés*. Mert nem lehetett nem észrevenni, hogy a politika nem teremtette meg a szakszervezetek működéséhez szükséges minimális feltételeket sem. A közgondolkodás alakítói is lebecsültek minden olyan szerveződést, amely nem pártpolitikai alapon tevékenykedett. Lekezelő vélemények sokasága látott napvilágot a szakszervezetekkel és a civil szféra szereplőivel szemben.

– *Eddig csak a külső körülményekről, hatásokról, következményekről esett szó, de beszéljünk arról is, hogy a helyzet kialakulásában mi volt a szakszervezetek szerepe, az érdekvédők felelőssége?*

– Természetesen söpörnünk kell a saját házunk táján is. Nem voltunk képesek megvédeni a munkavállalókat a tömeges elbocsátásoktól, jövedelmeik leértékelődésétől, munkajogi védettségük csökkenésétől, és bizony sok-sok korábban szerzett jogosultság elveszett. Azt is be kell látni azonban, hogy a szakszervezetek között – részben szított – viták is szétforgácsolták az erőket, és a túlzott szervezeti tagolódás is csökkentette a fellépés eredményességét. S talán az a felismerés sem született meg időben, hogy a szakszervezetek csak önerejükre támaszkodva és erejük demonstrációjával képesek eredményt elérni.

Remélem nem bántok meg senkit, ha időnként még azt is lehetett tapasztalni, hogy voltak akik kibúvókat kerestek. Abban reménykedtek, hogy egyéni erőfeszítések nélkül, másokat biztatva is

eredményekre juthatunk. A sorozatos sikertelenség, a mindennapi megélhetési gondok, a szociális feszültségek kiéleződése azzal a következménnyel járt, hogy *a magyar munkavállaló pszichésen is válságba került.* Nemcsak fél és bizonytalan, hanem hitét, önbizalmát is elvesztette; időnként még saját erejében, az összefogás sikerében sem hisz. Sajnos nincs igazán erős, bizalmi viszony a tagok és a tisztségviselők, az alapszervezetek és az országos szervek, testületek között, mert *nincsenek közös sikerélmények*, amire építeni lehet, ami kohéziót jelentene.

– *Merre van a kiút, mi a megoldás, mikor és hogyan kerülhetnek felszálló ágra a szakszervezetek?*

– Mindenekelőtt egy egyszerűnek tűnő, mégis a dolgok lényegét jelentő fogalom tisztázása szükséges. A szakszervezet, ha valóban munkás-önvédelmi szervezet, nem azonosítható a választott tisztségviselőkkel, hanem csakis a személyes feladatokat is vállaló tagok összességeként értelmezhető. Ami egyben azt is jelenti, hogy egy jól működő szakszervezet tevékenységének szükséges, de nem elégséges feltétele a tisztségviselők munkája. Persze helyzetüknél fogva övék a döntő felelősség abban, hogy hitelesen mutassák be a döntések várható következményeit és irányt szabjanak a szakszervezetek működéséhez, a hatékony érdekvédelemhez. De egy illúzióval szigorúan kell számolnunk. Egyetlen választott vezető – legyen az a legtehetségesebb a tárgyaló asztalnál, a legjobban nyilatkozó a rádióban, a televízióban, az írott sajtóban – sem képes személyes képességeivel helyettesíteni a szervezeti erőt, az aktív, cselekvő tagok összességét. *Minden választott szakszervezeti vezető értékének alapvető fokmérője, hogy hány embert tud meggyőzni és mozgósítani a munkavállalók érdekeinek érvényesítéséért.*

Ezen az alapvető szemléletbeli és magatartásbeli változáson még nem vagyunk túl. Még gyakran előfordul, hogy a szakszervezeti titkártól érdemi ügyintézést várnak a tagok, ám lehetőleg úgy, hogy nekik ne kelljen személyes szerepet vállalniuk és arcukat megmutatniuk. Azt a szervezetet, ahol szinte mindenkinek van tisztsége, de a közös cselekvés háttérbe szorul, vagy nem fontos, ezt a Pál utcai fiúk című népszerű regényből már ismerjük. S a szakszervezet fogalmához tartozik az is, hogy az azonos szakmabeliek erejük megsokszorozása érdekében országos szakmai, ágazati szakszervezeteket működtetnek, s

a valamennyi dolgozót érintő ügyek érdekében az országos ágazati szervezetek is összefognak.

– Amikor az interjúkat készítettem a vita szereplőivel feltűnt, hogy a kulcsszó a megújulás lett. De az is kitűnt, hogy csaknem mindenki mást ért rajta. Mi a véleményed erről? Melyek lehetnek a közös összekötő szálak?

– Amikor bárki megújulásról beszél – bár úgy látom, többen csak saját tennivalóikról akarják elterelni a figyelmet – nem lehet megspórolni azt a rendkívül sok időt és energiát igénylő aprómunkát, melyet szervezeteink újjáépítése érdekében a szövetség elnökéig bezárólag minden tisztségviselőnek el kell végeznie. Ebben a legfontosabbnak azt tartom, hogy rendszeres, folyamatos párbeszéd folyjék a szakszervezeti tagokkal és a szervezeten kívüli munkavállalókkal, akik gyakran a szakszervezetek legkeményebb kritikusai, miközben az érdekvédelmi vívmányok ugyanolyan haszonélvezői. A velük folytatott beszélgetésekben kell megismertetnünk a szakszervezeti célokat, és ráébresztenünk őket arra, hogy amit teszünk és tenni akarunk, azok az ő saját érdekeit is szolgálják.

Közös felismerésünk, hogy a múlt eseményei – ki honnan jött, milyen célokat követett, ki, kinek, hány és milyen sebet ejtett – elválasztanak bennünket. A közös jövő, a szociális Európa normáinak a megteremtése Magyarországon – ez lehet ami összeköt, ami közös cselekvésre sarkall bennünket. Ez az, ami együttes, összehangolt fellépést igényel minden szakszervezettől, bármikor alakult, s bármilyen célokat és reményeket dédelgetett is korábban.

Számunkra ma egy fontos kiindulópont kínálkozik. Ha felismertük, hogy az elmúlt tíz év megosztottsága, széttagoltsága nem előnyöket, hanem hátrányokat jelentett a munkavállalók számára, akkor különösen most, amikor a privát tőke hatalma kiteljesedett, amikor egy arrogáns, szakszervezet-ellenes kormánnyal van dolgunk, nem szabad még esélyt sem adni arra, hogy megosszanak bennünket, éket verjenek közénk, és külön-alkukba bocsátkozzunk.

– Felvetődhet persze a kérdés, ki mit ért azon, hogy együtt, közösen?

– Két szélső véleménnyel találkozhatunk. Az egyik: minden maradhat a régiben, csak két-három hetenként deklarálni kell az összetartozást. A másik: az anyagi, szellemi, szervezeti erőket egyesíteni kell.

Sohasem tagadtam, hogy magam a második álláspontot vallom. Nem vagyok híve a felszínes látszatmegoldásoknak. S aki e sorok olvastán most felkapja a fejét és a régi SZOT-restaurálására gondol, az semmit sem értett meg az elmúlt tíz esztendőből. Szemünk előtt meredeznek a kézenfekvő lehetőségek. Felvetődnek tehát a kérdések: konföderációként kell oktatni a tisztségviselőket? Párhuzamos szakértői csoportokat kell működtetni? Más jogsegély szolgálatra van szüksége a különböző foglalkozású embereknek? Hat delegációnak kell felvonulni a nemzetközi rendezvényekre? Vagy mindenkinek mást jelent a szociális Európa? Annyira gazdagok vagyunk – anyagiakban, szakértelemben –, hogy megengedhetjük magunknak a párhuzamos működést? Vagyunk olyan erősek egyenként, hogy külön utakon járjunk? Az én válaszaim egyértelműen: nem! De az ország különböző területein szerzett tapasztalataim alapján úgy látom, hogy a munkavállalók válaszai is megegyeznek ezzel.

Kétségtelen, ha több közös funkciót akarunk, ha szorosabb és termékenyebb együttműködésre törekszünk, akkor az ügy érdekében korlátozni kell önmagunkat is, saját szervezeti érdekeink érvényesítésében. Hiszem, hogy helyébe egy új minőséget, erősebb, eredményesebb szakszervezetet kapunk. Meggyőződésem, hogy a szakszervezeti vezetőkön a sor: kérjük ki széles körben a tagság véleményét, és halogatás nélkül hozzuk meg a szükséges döntéseket, amíg nem késő.

– *A Civil Országjelentés meggyőző példa, kellő alap és megfelelő szellemi keret, irány ehhez.*

– E közös alkotás együttesen elindított társadalmi vitája a jövőért érzett felelősségünk, az emberek valós problémáinak néven nevezése mint első lépések máris megcsillantották a reményt a munkájukból élő embereknek, hogy összefogással képesek vagyunk kivívni: minden munkavállaló, aki munkát keres, kapjon ajánlatot munkavégzésre, hogy a bérek, a nyugdíjak valóban biztosítsák a tisztes megélhetést, gyermekeik felnevelését. S az önhibájukon kívül nehéz helyzetbe jutottaknak is legyen meg a joga a megélhetésre. A jó célok és megvalósításuk érdekében tett közös erőfeszítések adhatják vissza az emberek hitét és bizalmát szakszervezetükbe, ami a legfontosabb tőke a jövőhöz.

(Magyar Vasutas, 2000. november)

Üzenet a szakszervezetek halálhírét keltőknek

Összegzés a szakszervezeti vitáról
(1999. október-2000. november)

Lezárult a több mint egy éve tartó eszmecsere, amely dr. Márkus Imrének, a VSZ elnökének kezdeményezésére indult a Magyar Vasutasban, a szakszervezetek helyzetéről és jövőjéről. Az Ütköző címet viselő sajtópolémiában, minden lapszámban ezzel a fejléccel találkozhatott az olvasó: Állítsuk meg a süllyedést! Tisztázó vita a szakszervezetek megerősödéséért. Kritikák, okok, összefüggések, tennivalók.

1.

A szerkesztőség úgy ítélte meg, hogy kritikus áttekintést igényel a szakszervezet-politika jellege, tartalma, iránya, s kiemelten egyes részterületek. Olyanok, mint a mozgalom belső élete, a tisztségviselők erkölcsi állapota, különös tekintettel egyes szakszervezeti vezetők, országgyűlési képviselők etikai ügyeire, a kormányhoz való viszony, a szakszervezetek és a pártok kapcsolata, a szakszervezetek és a baloldal együttműködése, problémaköre.

A valóság tényei, eseményei, a szakszervezeti tagság dilemmái hívták életre e vitafórumot. A szakszervezetek aggodalmakra okot adó helyzete, kondícióinak romlása, taglétszámának és társadalmi tekintélyének csökkenése, az érdekvédelem pozícióinak gyengülése, a jövő kérdéseinek átgondolása tették időszerűvé és fontossá a nyilvános, társadalmi méretű véleménycserét. A cél az volt, hogy e kulcskérdésekben segítsük a tisztázást, az öntisztulást, az érdekvédelem hatékonyságát, a szakszervezetek önbecsülésének és társadalmi rangjának visszaszerzését.

Mi tagadás, voltak fanyalgók, szkeptikusak, kisebb mértékben ellenzői is a vitának, másfelől olyan radikális véleményekkel is találkoztunk, miszerint azonnali leváltásokra, gyors személycserékre lenne szükség. A túlnyomó többség azonban helyeselte az őszinte, nyílt, tárgyszerű és az „érted haragszom, nem ellened" szellemében folytatandó, széles körű eszmecsere elindítását. Úgy, hogy az ne jelentsen támadást a szakszervezetek ellen, ne járjon kölcsönös

vádaskodással, sárdobálással, hanem a vitakultúra felmutatásával is segítse a mozgalom megerősödését.

2.

Ezek után nézzük a tényeket, tekintsük át a diskurzus menetét és tartalmát. A sorozatban összesen 60 publikáció jelent meg. Műfaji megoszlásuk szerint akadt közöttük cikk, riport, kispublicisztika, tallózó, a legtöbb azonban az interjú volt.

A szerzők, az interjúalanyok többségét a szakszervezetek vezető tisztségviselői, aktivistái alkották, de szép számmal képviseltették magukat a külső szakemberek is. Konkrétabban: elmondta véleményét a szakszervezeti konföderációk vezetője, a szakmai ágazati szakszervezetek elnöke, az szb-titkár és a főbizalmi, de a pártvezető, az országgyűlési képviselő, a vállalkozó, az újságíró, az ifjúsági vezető és a nyugdíjas is, nemkülönben a filozófus, a szociológus, a közgazdász, a politológus, a történész és a gazdaságfilozófus is. Szakmai bontásban nézve megnyilatkozott a vasutas, a vasas, a kereskedelmi, a textiles, a bányász, a bőrös, a húsos, a gabonás, az erdész, a mezőgazdasági, a pedagógus, a közalkalmazotti és köztisztviselői és a villamosipari szakma szószólója.

3.

Tapasztalatból tudjuk, hogy minden eseménynek, jelenségnek, változásnak megvannak az előzményei. Ezért természetes, hogy a problémák megközelítésének kiindulópontja a rendszerváltás óta eltelt tíz év történései – sőt az ezeket megelőző további évek – voltak, hiszen az okok, az összefüggések másként nem értelmezhetők. Az 1989-90-es évek gyors és radikális változásait kínlódva-gyötrődve élték meg a szakszervezetek. Az újak azért, mert nem, vagy kevés volt a tapasztalatuk, a régiek pedig azért, mert ellenük irányultak a támadások.

A kilencvenes évek három kormánya bizonyos mértékben hasonlóan viszonyult a szakszervezetekhez, ugyanakkor különböztek is egymástól. Az Antall-Boross-kormányhoz ugyan közelebb álltak a Munkástanácsok és a Liga Szakszervezetek, de az MSZOSZ-t nyíltan szét akarták verni. S mint emlékezetes, erre az időszakra estek az 1991-es év szakszervezet-ellenes törvényei. A Horn-Kuncze-kormány nem támadta ugyan ilyen módon és mértékben a szakszervezeteket – hiszen jelentős mértékben támogatásukkal sikerült győzniük, hatalomra kerülniük 1994-ben –, de nem adtak annyi és akkora segítséget szocialista-

liberális kormánykoalícióként, amennyit adhattak, illetve adniuk illett volna. Ebben persze szerepet játszott a szocialistáknak és a liberálisoknak a szakszervezetekről eltérő felfogásuk.

A legmostohább körülmények közé azonban 1998 után, az Orbán-Torgyán kormánykoalíció idején kerültek az érdekvédelmi szervezetek. Ennek ismert és beszédes bizonyítékai: a társadalombiztosítási önkormányzatok megszüntetése, az érdekegyeztetés intézményes rendszerének „átalakítása", semmire sem kötelező elsilányítása, lenullázása, a társadalmi párbeszéd takaréklángra állítása, a Munka Törvénykönyve negatív irányú módosítása, a munkavállalói, szakszervezeti jogok megnyirbálása. Mindez, de az egész Fidesz-kabinet magatartása a szakszervezetek visszaszorításáról szól.

Az elmúlt időszak krónikájához azonban a szakszervezetek saját hibái és gyengeségei is hozzátartoznak. Nem tudták eléggé kihasználni az 1993-as üzemi tanács választások eredményeit, de a tb-önkormányzatokban és az országgyűlésben helyet foglaló érdekvédők sem éltek a várakozásoknak megfelelően az ott kínálkozó lehetőségekkel. A szakszervezetek erejét túlságosan lekötötte a vagyonért folytatott küzdelem, s az a pozícióharc, amelyet a konföderációk egymás ellen folytattak, az egyes vezető tisztségviselők pedig az egyéni előnyszerzéssel voltak elfoglalva. Ezt használta és használja ki a jobboldali kormány úgy, hogy az „oszd meg és uralkodj" elve alapján szembeállítja a szakszervezeteket, egymás ellen hangolja azokat, szakszervezet-ellenes intézkedésekkel és szakszervezet-ellenes légkör teremtésével igyekszik lejáratni a mozgalmat és tisztségviselőit.

A privatizáció szétszedte a nagyüzemeket, atomizálódtak a munkahelyek, szétforgácsolódtak a lecsökkent taglétszámú szakszervezetek. A magánosítás térhódításával, a multik megtelepedésével szűk(ebb) körre korlátozódott a szakszervezetek mozgástere, elvékonyodtak érdekvédelmi-érdekképviseleti lehetőségeik. Ilyen körülmények között kellett (volna) a szakszervezeti tisztségviselőknek vigasztaló választ adniuk az alacsony bérért dolgozó, az elbocsátástól rettegő, munkanélkülivé váló, elkeseredett és kiszolgáltatott munkavállalóknak. Eközben arra is figyelni kellett, hogy ne romoljanak az ellehetetlenülésig a szakszervezeti munka személyi, anyagi, technikai, pénzügyi, szervezeti feltételei. Egyszerre kellett túlélni, talpon maradni és megtanulni azt, hogy mit jelent az egypártrendszer, a gondoskodó

állam után a magántulajdonra, az öngondoskodásra épülő, félperiférias kapitalizmus viszonyai között érdekvédelmet folytatni, érdekérvényesítést végezni. Váltani kellett a gondolkodásban, a stílusban, a módszerekben is, hiszen a megváltozott világban senki nem mondja meg fentről, hogy lent, a helyszínen, az emberek között mit, hogyan kell csinálni, ki miben és miként foglaljon állást. Felértékelődött az önállóság a tájékozottság, a kommunikációs képesség.

4.

A múlt megítélésében és a jelen értékelésében nagyobb egyetértés mutatkozott a vita során – bár ebben is fellelhetők nézetkülönbségek –, a jövő kérdésében, abban, hogy merre van az előre, már nagyobb a bizonytalanság, jobban megoszlanak az elképzelések. Egyöntetű a hozzászólók véleménye, hogy a szakszervezetek fő feladata az érdekvédelem. Ezek alapvető témaköreiben, feladataiban – bérfejlesztés, foglalkoztatás, szociális juttatások, megfelelő jogi környezet, munkaügyi kapcsolatok, kollektív szerződés, társadalmi párbeszéd és általában az élet- és munkakörülmények javítása – szinte teljes körű a közös nevező. Rendszerint kiesik azonban a látószögből – s ez régi probléma –, hogy az érdekvédelem nem pusztán anyagi érdekvédelem, hanem szellemi, kulturális és erkölcsi érdekvédelem is egyben. Továbbá: a szakszervezet társadalmi szervezet is – az ezzel járó jogokkal és kötelezettségekkel –, mozgalom és közösség is, ezek jellegzetességeivel együtt. Nem szólva olyan területekről – amelyek a szocialista korszakban hangsúlyos feladatkörök voltak –, mint a munkavédelem és az üdültetés.

A morális problémák, a szakszervezeti vezetők erkölcsi magatartása élesebb fénybe került korrupciós, zsákmányszerzős világunkban. A vita is tükrözte, hogy miként a társadalmi közvélemény, a szakszervezeti tagság is rendkívül érzékeny a hatalmi pénzügyi visszaélésekre, határozottan elítéli azokat, akik megkárosítva a közösséget, visszaélve a bizalommal, saját zsebre játszanak. Ilyen emberekre nincs szükség vezető tisztségekben – szólnak a figyelmeztető szavak. Aki közszolgálatot vállal, az legyen képes ellenállni a kísértésnek, legyen tudatában annak, hogy a közélet porondján csak erkölcsileg fedhetetlen, hiteles szereplőknek van helye. A rendszerváltás veszteseit, a bérből és fizetésből élőket, a nyugdíjasokat képviselő szakszervezetekben különösen.

Megfogalmazódtak másfajta figyelmeztetések is, amelyek egyben jelzik a tennivalókat. Nem szabad felélni a vagyont. Több figyelmet az utánpótlásra. Kis létszámú, de profi apparátust. Előtérbe állítani a képzést, az oktatást, a szakértői gárda megerősítését, a szellemi bázis kiszélesítését. Több pénzt, energiát áldozni a sajtóra, a nyilvánosságra, az információra, a tájékoztatásra. Korszerűbb stílust, modernebb szóhasználatot, érthetőbb, „eladhatóbb", eredményesebb kommunikációt. Megfontolt, érvgazdag, de bátrabb, keményebb hangot, ha az érdekérvényesítés úgy kívánja. Nem lemondani az érdekegyeztetés intézményéről, a kollektív tárgyalásokról, megállapodásokról és szerződésekről. Tovább munkálkodni – kordában tartva az egyéni ambíciókat – a konföderációk közeledésén, együttműködésén, a közös fellépéseken, az erők egyesítésén, a szolidaritás erősítésén, a nemzetközi kapcsolatok fejlesztésén.

5.

A nézetek sokszínű piacán új felismerések születtek és régi igazságok is megerősödtek. Erőteljesen kifejezésre jutott, hogy a munkavállalók, a szakszervezetek csak magukra számíthatnak. Az lesz s marad az övék, amiért megharcolnak, amit s amennyit kikényszerítenek maguknak. Ehhez azonban minden szakszervezeti tag személyes hozzájárulása, aktív közreműködése szükséges. Az kell, hogy a szervezett dolgozók legyenek készek a keményebb érdekérvényesítésre is. Ne húzódjanak a háttérbe, ha demonstrálni, sztrájkolni kell, ne csak társaikat biztassák, hanem adják saját arcukat, jelenlétüket és erejüket a közös ügy sikeréhez.

Az élénk vitakészség és a gazdag tartalmú megnyilatkozások sem jelentik azt, hogy nem maradtak nyitott, továbbgondolásra késztető témakörök. És ez így természetes, hiszen nincs az a bölcs vita, amely minden dilemmát megold, lezár. Így például sok szó esett a szüntelen megújulás kényszeréről, fontosságáról, ám kiderült, hogy nem mindenki ugyanazt érti rajta. Ezért a megújulás szakszervezeti értelmezése, iránya és tartalma továbbra is dialógus tárgya. Annak viszont evidenciának kell(ene) lenni, hogy a konstruktív változást mindenki kezdje és folytassa magával, saját szervezetével, vagyis ügyeljünk másokra, törődjünk másokkal, de leginkább „söpörjünk a saját portánkon", mert így jobban célba találnak a mások címére küldött ajánlásaink is.

Tovább kell beszélgetni olyan kérdésekről is, hogy mit jelent a

munka tőke ellentéte a mai körülmények közepette, politizáljanak-e a szakszervezetek, kik és hogyan érvényesíthetik saját (baloldali, liberális és konzervatív) értékrendjüket a mozgalomban, mi a haszna és kára a szakszervezeti pluralizmusnak, működjenek-e (és hogyan) platformok a szakszervezetekben, legyenek-e parlamenti képviselők a szakszervezeti vezetők, milyen a kívánatos kapcsolata a szakszervezeteknek és a politikai pártoknak?

Ez csak ízelítő az elfogadhatóan megválaszolandó kérdésekből, s akkor még nem is említettem azt a sokat idézett mondatot, hogy „törvényes, de etikátlan". Ezek prolongált szakszervezeti „keresztrejtvények", amelyeket tovább tisztázó eszmecserékben kell közösen megfejtenünk.

Összegezve: szigorú mércével is állíthatjuk, hogy kulturált hangú, tárgyszerű, érdemi és hasznos véleménycsere folyt egy éven át a Magyar Vasutasban. Olyan, amely érdeklődést váltott ki a szakszervezetek határain túl is. Olyan, amely átfogta a munka világának, a munkaharc fő kérdéseit és fogódzókat nyújtott a mindennapi érdekvédelmi csatározásokhoz.

Bizonyította, hogy az erők egyesítésének, a szakszervezeti összefogásnak nincs más alternatívája. A kritikus-önkritikus elemzés mellett felmutatta egy lehetséges szakszervezeti koncepció körvonalait, azokat a biztató jeleket, amelyeket a hat konföderáció új, együttes szervezeti keretei, fórumai és a Civil Országjelentés tartalma jelentenek.

Megcsillantak tehát a fények az alagútban. Ellenszélben is esély kínálkozik arra, hogy az érdekvédők üzenjenek a szakszervezetek halálhírét híresztelőknek: a mozgalom él és működik, s most éppen arra koncentrál, hogy felszálló ágra kerüljön, visszaszerezze tagságának bizalmát, megtépázott tekintélyét, elgyengült társadalmi támogatottságát.

KÁRPÁT I SÁNDOR

(Magyar Vasutas, 2000. december)

Öreg Bischop

Öreg Bischop, ki harmincöt évet
dolgozott, előbb csillésként, aztán
vájárrá lett és öregkorára
egészen a frontmesterségig vit-
te, egy pénteki napon kapta meg
az üzemvezető levelét a-
melyben közli vele, hogy a bánya,
pillanatnyi helyzetében, tudja őt
nélkülözni, tehát számoljon le,
nyalja fel a végkielégítést,
aztán vigye a jó szerencséje!

Öreg Bischop a harmincöt évet
belecsomagolta az aznapi
újságba, ám ha körültekintőbb,
és elolvassa a vezércikket,
rögtön megtudja, hogy az országban
minden a legnagyobb tervszerűség-
gel történik és a hiba az ő
készülékében van, tehát tegye
magát takarékra, és ne üvöl-
tözzön itten, mert könnyen megütheti
a bokáját, vagy szájonvágják!

Öreg Bischop azonban jó nagyot hibázott,
mert nem volt olvasó szemüvege,
ezért a bebugyolált harmincöt
évvel együtt bement a dirihez,
hogy akkor most mi lesz igazgató
úr az én harmincöt esztendőmmel,
amit a bányánál becsülettel,
konok tisztességgel, és így tovább,
de a direktor csak annyit mondott:
Was ist, mein Bruder? És erre Öreg
Bischopnak már nem volt több kérdése.

Hámori István Péter
Kétütemű Megváltó
2001.

5.

Sokszínű baloldal

Baloldali gondolkodású-e II. János Pál pápa?

– kérdezi Sz. Várnai Ferenc tanár, szakszervezeti ügyvezető

Mostanában divatosak a televíziós kvízjátékok. Vajon ha megkérdeznék tőlem, mit jelent a szó, baloldaliság, mit válaszolnék? Kézenfekvő lenne azzal felelni, hogy általában a reakcióval való szembenállást.

Talán megközelíthetném az érzelmek felől. Szívünk, érzelmeink szimbóluma a bal oldalon dobog. Talán ehhez kötődik. Eltöprengenék azon, hogy tudatosan mikor használták ezt a fogalmat. A Magyar Nagylexikon szerint 1789. augusztus 28-tól, amikor a parlament elnökétől balra ülőket nevezték baloldaliaknak. Szintén a lexikon szinonimaként említi a baloldaliságra a társadalmi tiltást is. Erre gondolva kimondva-kimondatlanul vajon baloldali volt-e Dózsa György vagy Rousseau?

Egyáltalán, lehet-e beskatulyázni valamilyen értékrend szerint a történelmi személyiségeket, vagy akár a hétköznapok emberét? Van-e kimondottan baloldali értékrend, kizárólag ide sorolható értékek? Vagy egyúttal az emberiség egyetemes értékei ezek?

A közfelfogás és a korábbi szocializmus értelmezésnek az ateizmusra épülő gyakorlata szerint nincs közös a baloldaliság és a vallás, a kereszténységet, benne egyetemes erkölcsi értékeket hirdető egyház között. Igaz ez? A legmarkánsabb válasz talán a mostani egyházfőtől II. János Pál pápától, az egykori vegyipari munkástól származik. Jó néhányan döbbenhettek meg, amikor 2000. május elsején, a „vörös ünnepen" misét celebrált kétszázezer munkás, tanuló, munkanélküli és több olasz, valamint más európai szakszervezeti vezető, aktivista előtt.

Nemcsak ez botránkoztathatta meg a pénzoligarchákat, jobboldali politikusokat, talán néhány kormányt, hanem a szentbeszéde is. A pápa szólt arról, hogy az egyház kötelessége felemelni a szavát, amikor tapasztalja a kereszténység olyan alapelveinek megsértését, mint a szolidaritás, a személyiség tisztelete, kibontakozási lehetőségeinek korlátozása a gazdasági hatalom által. A krisztusi tanításból eredőnek nevezte, hogy az egyház a maga eszközeivel támogatja a munkásszervezetek, érdekképviseletek törekvéseit. Hirdeti, hogy a globalizáció védelmében létre kell hozni a globális szolidaritást.

Paradoxonnak tűnik még ezek után is a kérdés: baloldali gondol-

kodású e II. János Pál? Megszokott értelemben nem. Megállapításai ugyanis nem függnek össze egy-egy államértelmezéssel, vagy politikai elmélettel. Visszautalhatnak azonban közös vonásokra, az egyetemes emberi értékek azonosságára, illetve arra, hogy ezeket egyetlen eszmerendszer sem sajátíthatja ki és birtokolhatja kizárólagosan.

Az ember természetes vágya és így érdeke, hogy az egyetemes emberi értékek mindenkire hatóan érvényesüljenek. Kiterjesztésük és korlátozásuk egymással való küzdelme évszázadokon át jellemzi az egyetemes és hazai történelmet. Spartacust keresztre feszítették, Dózsa Györgyöt izzó trónra ültették, Dantont megölték, Robespierret kivégezték. A szabadságot, egyenlőséget, testvériséget hirdető francia forradalom vérfürdőbe torkollt. Elbukott Európában a XX. század talán legnagyobb társadalmi kísérlete, az államszocializmus is.

A sorra-rendre kudarcot valló kísérleteknek van-e előrevivő hatásuk? Válságban van-e a baloldali értékeket hagyományosan képviselő szociáldemokrácia? Lesz-e „új baloldal"? Megértem azokat, akik meggyőződésük, hitük ellenére pesszimistán válaszolnak. A „csillagok állása" ugyanis nem kedvező.

Mondják, hogy a hatalomban, a politikában nincsen légüres tér. A szocialistáknak mondott világrendszer összeomlásával egy egyensúlyi állapot szűnt meg, de nem keletkezett hatalmi vákuum. A kapitalista világrend, ma szalonképesebb kifejezéssel élve a piacgazdaság győzelme vitathatatlan. Jelzi az állami szerepvállalás visszaszorulása, a jóléti rendszerek erőszakos lebontása, a tőkekoncentráció, a szinte minden képzeletet felülmúló gyors globalizáció.

A tőke ilyen mértékű koncentrációja azonban nemcsak a hatékonyságát, erejét növeli. A folyamattal szükségszerűen egyre kevesebb lesz a nyertes és fordítva, egyre több a vesztes. Ezért volt mostanában az antikapitalista megnyilvánulások sora először Seattle, majd Washington és Prága.

A polgári sajtó persze igyekezett ezeket kizárólag anarchisták lázadásának beállítani, pedig ez túlzott leegyszerűsítés. A tüntetők nemcsak rombolni akartak, hanem az egyoldalú tőkés globalizáció veszélyeire figyelmeztettek. Arra, hogy a világgazdaság fejlődése milyen áron megy végbe, figyelembe veszik-e a természet érdekeit. Sajnos a gazdasági növekedés egyik mérőszáma a GDP csak a haszonelvűséget tükrözi. Ezzel párhuzamosan a fejlődéssel okozott ökológiai kárt semmi nem méri.

De térjünk vissza a magyarországi baloldal esélyeihez. A rendszerváltás traumája a gyűlöletkeltés, a hisztéria, a potenciális baloldali erők tudatos blokkolása, illetve szembeállítása kezdetben megbénította a baloldali erők szerveződését.

A Magyar Szocialista Pártot a félelme – hogy stigmát sütnek rá – arra késztette, hogy mindentől, ami tagsága jelentős részét a múlthoz kötötte, elhatárolódjon. Vezetői egy részének megelőző évekbeli szerepe miatt kényelmetlen lett volna akárcsak valamiféle részbeni azonosulás, de a nyilvános mindent megtagadás is. Így a hallgatást választották, a múlt tisztességes feltárása, és az esetleg vállalható értékek védelmezése helyett. Talán a későbbi identitászavaruknak is ez volt az egyik oka.

A szocialisták különösen akkor ütköztek a hagyományos baloldali értékekkel, amikor a kormányzásuk alatt nem az eredeti céljukat, a szociális piacgazdaságot, hanem a „pőre piacgazdaságot" erősítették. Mennyiben volt ez gazdasági, történelmi szükségszerűség, mennyiben játszott közre a hatalomvágy? Vita volt erről akkor és még most is. Igazán megérne egy elemzést ez a kormányzati periódus arról, hogy mennyiben állt összhangban a gazdasági adottságokkal, a szakszerűséggel és a Szocialista Intenacionálénak a baloldaliság céljait, feladatait kifejező, az MSZP által is elfogadott Elvi Nyilatkozatával.

Erre hivatkozom most, mert a baloldalnak ugyanis nincs ma hazai viszonyítási alapja, iránymutató „történelmi" programja, tudományos igényű összegzése arról, hogy mit kell vállalnia a jelenlegi világgazdasági környezetben, a harmadik évezred elején. Szeretném hinni, hogy ez nem tudatosság, hanem talán a feladat nagysága riasztja el a megfogalmazásától a szocialista politikusokat, az önmagát baloldalinak valló értelmiségieket.

(2001. január 15.)

Salgótarjáni beszélgetések pártokról és értékekről

A vélemények fonalát Vincze Istvánné, nyugalmazott főszerkesztő fűzte össze

Több mint tíz éve, hogy végbement a rendszerváltás, de Salgótarján éppoly nehezen birkózik jelenével, mint múltjával. Mérnök és pedagó-

gus, orvos és szerkesztő, művezető és szakmunkás, az MSZP, a Munkáspárt, a bányász- és a vasas-szakszervezetek vezetői, tagjai vallották: az értékek kusza forgatagában kisebb-nagyobb sikerek és keserű kudarcok közepette *próbálják újra meglelni a baloldalit, az emberit.* Azokat az értékeket, amelyek nem csak a ma kapaszkodói lehetnek, hanem a jövőé is.

A közismert baloldali városban sokféle, egymásnak ellentmondó vélemény csatázik még ma is arról, hogy törvényszerű volt-e „visszatáncolni" a múltba, az USA és Gorbacsov máltai „muzsikájára", a reformkommunisták és az ellenzék közreműködésével. Nem kevesen vannak, akik várták, gyorsan és ügyesen ki is használták a szabadabb létkört, a többpártrendszert, a vállalkozás szabadságát. Mások – s úgy tűnik, ők vannak többen – *csalódottak*, megkeseredtek. Mert azt látják, hogy a piacgazdaság álarca mögül a kapitalizmus vicsorít rájuk, elővillantva farkasfogait.

Salgótarjánnak nem volt más választása, mint a *változás*, mondta a nyugdíjas mérnök-tanár. Annak idején a szénbányászatra és az acélszerkezeti iparra épült, és a válság egyre erősödő forgószele ezeket sodorta el a legkorábban. A kilencvenes évek elején bezárták a bányákat, az elavult nagyüzemek többségét hatalmas adósságteher nyomasztotta. A meginduló csődeljárások, a privatizáció végleg megpecsételte sorsukat. Itt maradt a város több száz munkanélkülivel, fogyatkozó értelmiségi rétegével, a rohamosan terjeszkedő szegénységgel.

A város lakói itt is a politikai, az állami, a gazdasági vezetőket tették felelőssé a gondokért, a bajokért. Salgótarjánban nem volt igazán jelentős az ellenzék. A jobboldali eszmék nem nagyon érintették meg az embereket. Ám erejüket megsokszorozta, hogy felvállalták a lakosság elégedetlenségét. Az újat, a mást, a réginél jobban ígérő retorikájuk „megfogta" a város lakosságának jó felét. Az új próféták mellett feltűntek a régi-újak, a karrierjük érdekében köpönyeget váltók, és felkészült, hiteles, tiszta kezű vezetőket követeltek.

A legtöbb ilyen volt, de irányítottak itt olyanok is, akik híján voltak a tehetségnek, a szakmai tudásnak, a műveltségnek. Tevékenységük leghalványabb kritikáját is a párt, a gazdasági fegyelem megsértésének tekintették – ismerte el a Munkáspárt városi vezetésének tagja. Főművezető volt, és a nyolcvanas években alapszervezeti titkár. Maga

is érezte a párton belüli bizonytalanságot, az eszmék zűrzavarát. Ahogy a párttagok, ő sem értette, a szocializmus eszméi, nehezen létrehozott értékei hogyan változhattak sokszor saját torzképükké. Nyugtalanul figyelték, ahogyan értelmiségi csoportok vitatták a munkásosztály helyét, szerepét a társadalomban. Sokan úgy érezték, hogy a vezető szerep már régen átcsúszott az értelmiség kezébe, ők irányítják a társadalomban zajló folyamatokat. Az 1956-os események átértékelése pedig komoly zavart okozott a párttagok körében.

A *válság* egyre mélyült, de a pártvezetés illúziókban ringatta magát. Elmaradt a helyzet tárgyilagos elemzése, az őszinte, érzelmektől mentes véleménycsere a párttagsággal. A párt belső ellenzékének tartott reformkör kísérelte ezt meg Salgótarjánban is. Reformkommunista pedagógus emlékezett, hogy annak idején a párt megújításának szándéka vitte a reformkörbe, s méltánytalannak tartotta a két oldalról érkező támadásokat. A jobboldal lekommunistázta, a baloldal meg a szocialista eszmék, értékek árulóinak tartotta őket. Rajtuk kérték számon, hogy az MSZMP kettészakadt.

A földcsuszamlásszerű változásra nem volt felkészülve sem a pártvezetés, sem a párttagság. Azok, akiket annak idején nem a karrierizmus vitt és marasztalt a pártban, nehezen viselték a rájuk zúduló szidalmakat, bűntudat kínozta őket. A szerkesztőt is, aki mély, személyes megrázkódtatásról beszélt. Sokáig őszintén hitte, hogy munkájával az emberek anyagi, kulturális, erkölcsi felemelkedését szolgálja. Bízott abban, hogy a szocializmus járható út, a hibák, a tévedések kiigazíthatók. A párton belül elindulhat egy valóban demokratikus megújulási folyamat. Nem ez történt.

A *baloldal szétesett*, és nem is talált magára az 1990-es választásokig. Amíg az MSZMP és az MSZP valósággal versengett abban, hogy melyik járatja le jobban a másikat, a parlamenti választásokat megnyerte a jobboldali keresztény értékrendet képviselő MDF. A baloldali erők súlyos vereséget szenvedtek a helyi önkormányzati választásokon is. A befutó SZDSZ és az MDF személyek körüli torzsalkodása, hatalmi marakodása furcsa véget ért. A győztes, amely addig a leghangosabban, a legszélsőségesebben ítélkezett a kommunisták, a rendszer fölött, megegyezett az MSZMP-vel. Az MSZP-nek mindössze egy képviselője került be a városi önkormányzatba.

Az emberek végül is *tudomásul vették* a rendszerváltást. De nem

kellett hosszú idő ahhoz, hogy ráébredjenek, a fordulatnak túlságosan sok a vesztese. Olyanok, akik számára a változás legfőbb, ha nem az egyedüli pozitívuma, hogy békésen ment végbe. Igaz, voltak gyalázkodó újságcikkek, telefonzaklatások, fenyegető, névtelen levelek, de valóban szélsőséges esetek csak elvétve fordultak elő.

Ma már a *tőke, a legfőbb értékké emelt pénz világában* sokan érzik idegenül magukat. Nem tudják elfogadni a szocializmus valóságos értékeinek eltorzítását, megtagadását. Közéjük tartozik az a pedagógus is, aki tíz esztendeje érettségiztet. Tapasztalatai az értelmiség lebecsüléséről, a tudás, a műveltség folyamatos értékvesztéséről árulkodnak. S arról, hogy a polgári társadalom kíméletlen módszerességgel fogadtatja el eszméit, értékrendjét. Az oktatási reform leple alatt nemegyszer a történelmi múlt, a közelmúlt átértékelése folyik a napi politikai igényeknek megfelelően.

Egykor politikát, ideológiát oktató tanár magyarázta, hiba volt, hogy a szocialista rendszerben a képzés nem fordított kellő figyelmet sem az értékre, sem pedig az azt létrehozó, továbbörökítő szubjektumra, egyénre. A társadalomban, a gyakorlati torzítások ellenére plasztikusan jelen voltak a baloldali emberi értékek. Ám az egyenlőséget, a szabadságot, a szolidaritást, a szinte teljes foglalkoztatottságot, a létbiztonságot megszokták, *természetesnek vették az emberek,* de nem tartották valóságos értéknek.

Most a szabadságot folyamatosan felváltja a tulajdon, a szerzés, a nyerészkedés szabadsága. Az egyenlőség korántsem jelent esélyegyenlőséget a tanulásban, a munkában, a felemelkedésben. *A társadalom egy része gazdagodik, szemmel láthatóan jól él, ugyanakkor növekszik az elszegényedők tábora.* Rajtuk aligha segít az egyre hangosabb sikerpropaganda. Létfenntartásuk gondja naponta meggyőzi őket arról, hogy a szociális érzékenység, a kisemberek támogatása nem igazán sajátja a piacgazdaságnak.

Hasonló következtetésre jutottak a város egyik nagy múltú gyárában is a beszélgetésre összejött munkások, szakszervezeti tisztségviselők. A magántulajdon – pénzük nem lévén a munkások kimaradtak a részvényvásárlásból – nem csak a munkához, az egymáshoz való viszonyukat is megváltoztatta. A közösségi tulajdon egyfajta közösségi magatartást is kialakított. Az emberek szolidárisak voltak egymással, segítőkészek, felelősséget éreztek a társaikért. A

szolidaritás a szóhasználatukból is kikopik lassan. Legtöbbjük száját zárva tartja a félelem, mert *kiszolgáltatottak*. Manapság különösebb ürügy sem kell ahhoz, hogy a gyárkapun kívül találja magát az okvetetlenkedő.

Most lenne igazán szükség az érdekvédelemre. A rendszerváltással azonban *a szakszervezetek* szakmailag és politikailag is atomizálódtak, vagyonuk nagy részét elvették, a tisztségviselők védettsége megszűnt. A változásokat a gyáriak is megsínylették, sokan otthagyták őket. Egyszer próbálkoztak sztrájkkal, mert a kialkudott bért visszatartotta a tulajdonos. A szervezkedésből végül munkásgyűlés lett, aminek mindenki örült. Tíz év alatt a város üzemeiből, a bányákból többezer ember került az utcára anélkül, hogy kiállt volna mellettük valaki.

A város pedig éli mindennapi életét. Az önkormányzat, amelyet második ciklusban irányítanak a szocialisták, birkózik a *válságövezet* minden gondjával, bajával. A testületben ott vannak a Munkáspárt képviselői is, hiszen Salgótarján és környéke jelentős bázisa a pártnak. A két baloldali párt viszonya soha nem volt felhőtlen, de 1996-ig jól működő koalícióban irányították a várost, állította az önkormányzat egyik szocialista vezetője. Ma is vitát gerjeszt, ha szóba kerül, hogy valóban politikai, vagy személyek közötti nézeteltérés motiválta döntés volt a munkáspárti képviselők kiléptetése a szocialista vezetésű önkormányzatokból. A salgótarjáni képviselők felfüggesztették párttagságukat, és dolgoztak tovább.

A *baloldali erők megosztottsága* rávetül Salgótarján politikai életére is. Az elmúlt években a baloldal erősödésében érdekelt szakszervezetek próbáltak közvetíteni, mert a külön utak eddig sem tettek, ezután sem ígérnek semmi jót. Mégis, az eddigi közeledési kísérletek szinte mindegyike elvetélt. Az ellentétek gyökere a baloldaliság eltérő értelmezésében, és az ebből következő napi politizálásban rejlik, állították többen is.

Az MSZP a múlthoz kritikátlanul ragaszkodó, többnyire érzelmi alapokon politizáló, és ezért gyakorta illúziókat kergető, a helyi választási együttműködés feltételeként irreális követeléseket támasztó szervezetnek tartja a Munkáspártot. Nem kevésbé sommás a másik fél ítélete sem. Azt vetik az MSZP szemére, hogy jóllehet baloldali eszméket hangoztat, de valójában jobboldali politikát folytat, és esze ágában sincs felvállalni az együttműködést a Munkáspárttal.

Úgy tűnik, ma csak reménykedni lehet abban, hogy a villongások, az elhatárolódások helyett az MSZP és a Munkáspárt őszintén keresi, megleli azokat a kérdéseket, amelyek lehetőséget kínálnak az együttműködésre, mert azok megoldása a lakosság javát szolgálja. S ez mindkét baloldali párt politikai felelőssége.

(2001. február 14.)

Csupán jelkép lenne a bal–jobb ellentétpár?

Párbeszéd Rózsa András közíróval

– Mi kattan be arra a szóra: baloldaliság? Mit gondolsz a bal-jobb fogalompárról?

– Érdekes és vitatható annak megítélése, hogy egy embernek milyen a viszonya a világhoz. 1957-ben egyetemistaként én is ültem két hónapot, mint kortársaim közül oly sokan, amiért a hetvenes években az alapszervi párttitkárunk nem akart velem – ellenforradalmárral – egy levegőt szívni. Ugyanakkor 1991-ben egy másik szerkesztőségben – nézeteimért, mentalitásomért – piszok bolsevik lettem. Holott az én világlátásom, emberi és politikai elkötelezettségem a hatvanas évek végére kialakult, tehát nem változtam, hanem a világ változott körülöttem.

Már önmagában ez a személyes érintettség is elegendő ok lenne arra, hogy elgondolkozzam: mi az értelme s egyáltalán van-e értelme a bal és a jobboldal megkülönböztetésének? Mert a XX. század kilencvenes évei óta a szociáldemokrácián belül is felerősödött a nézet, miszerint korszerűtlen dolog jobb és baloldali kategóriákban gondolkodni.

– Szerintem van, és a jövőben is lesz értelme a bal-jobb fogalom pár használatának, én tehát nem tekintem ezt korszerűtlennek – ellenkezőleg –, de azért kérem, folytasd a megkezdett gondolatmenetet.

– Ha végiggondoljuk a Tony Blair-féle harmadik utat – mint a szociáldemokrácia válaszát a globalizációs kihívásokra –, akkor meglehetősen heterogén elemekkel találkozunk. Mert a harmadik útban kifejeződő gondolkodásmód éppúgy magába szívta a clintoni neoliberalizmust, mint a thatcheri neokonzervativizmust. Ha innen nézem a dolgot, akkor a brit Munkáspárt harmadik útja akár jobboldalinak is nevezhető.

Ugyanakkor a római katolikus egyház fejének, II. János Pál pápának enciklikáiban olyan szociális követelések fogalmazódnak meg, amelyeket a hajdani kommunista mozgalmak is megirigyelhettek volna. Vagyis: a világ fejlődése, s azon belül az emberi gondolkodás fejlődése egy olyan szakaszhoz érkezett, amelyre nem annyira a gondolkodás szakadékai a jellemzőek, hanem az egymásba átmenetek sokféleségei. Számomra így a jobb és baloldal dihotómiája szükséges, de csak szimbolikus jellege okán. Inkább jelképez valamit, minthogy valaminek a pontos tartalmára utalna.

– *Magam, mint jeleztem, ezt másként gondolom, de erről vitatkozzanak tovább e sorok olvasói. Mi a véleményed – a fentiek tükrében – az MSZP baloldaliságáról?*

– A maga sorsát az MSZP sem kerülheti el.

– *Hogy érted ezt?*

– Miközben a különböző eszmék egymásba folyása az MSZP-n belül is tetten érhető, az általam szimbolikusnak nevezett bal-jobb ellentétpár értelmében a Magyar Szocialista Párt baloldali párt.

– *Mitől?*

– Leginkább attól – s ezt őszintén remélem –, hogy a legfontosabb célja *az ember, az emberiség szolgálata*, nem pedig a gazdasági hatékonyság és a verseny kívánalmainak a megfelelése. Ugyanakkor gondnak érzem az MSZP-n belül – és talán ezért nem jut el a szava a társadalom széles rétegeihez –, hogy néhány alapvető kérdéssel nem mer vagy nem akar szembenézni. Ócska poénként akár úgy is fogalmazhatnék, hogy nem tudni mitől magyar, szocialista és mitől párt. Magyarán: sem a nemzethez, sem a saját múltjához való viszonyát nem tisztázta egyértelműen. Én most ebből a háromból csak a saját múltjához való ambivalens viszonyára utalnék.

– *Konkrétan?*

– Miért nem vállaltuk fel azt a több mint egy évszázados örökséget, amelyet a XIX. század agrárszocialista és szociáldemokrata mozgalmak kínálnak számunkra? Miért nem merünk szembenézni az MSZP kommunista hagyományaival, hiszen ebben a kommunista múltban nem csak Szamuely Tiborok és Rákosi Mátyások vannak, hanem József Attilák, Sinkó Ervinek és Lukács Györgyök is voltak? Miért nem merünk szembenézni a Kádár-Nagy Imre problematikával? Miért

nem vállaljuk fel az 1945 utáni időkből azt az oktatási forradalmat, amelyik a magyar történelem legnagyobb társadalmi mobilizációját eredményezte? Vagy miért feledkezünk meg arról, hogy a magyar társadalom döntő többsége, az egykori cselédek, munkások és kisgazdálkodók valójában csak 1945 után élhették meg *az emberi méltóság* élményét?

Magam is tudom, hogy negyvenöt, vagy még inkább az 1947-48 utáni időkben volt Recsk, voltak hortobágyi internáló táborok, voltak koncepciós perek, kivégzések és fájdalmas emberi megaláztatások. De ezek megléte nem kérdőjelezheti meg az oktatás forradalmát és az emberi méltóság élményének megérzését. Meg azt sem, hogy a magyar feudalizmus is ekkor ért véget.

– *Mit mondanál a globalizáció és a baloldaliság összefüggéséről? Milyen legyen (lehet) a baloldali magatartás a globális világban?*

– Változatlanul szimbolikus értelemben használva a baloldal fogalmát úgy látom, hogy a baloldal egésze kissé *tanácstalan* a globalizációnak nevezett folyamatokkal szemben. Nincs ez másként a magyar baloldalnál sem. Hangoztatjuk, hogy szolidaritás kellene. Néha panaszkodunk is, hogy az emberekből kiveszett a szolidaritás, holott maga a globalizációs stratégia minden eszközével azt sugallja: nem mások bajával kell törődni, hanem saját képességeink révén boldoguljunk, ha tudunk.

A mai globalizáció *nem pusztán gazdasági folyamat* – bár legtöbbet a gazdasággal kapcsolatos összetevőiről beszélünk –, hanem kulturális, civilizációs, morális és szociális folyamat is. Ezért rendkívül veszélyes, hogy bár e tendenciák végső és láthatatlan irányítói nagyon szervezettek, az embereket mégis a magánstratégiák kialakítására ösztönzik. Szinte eleve lehetetlenné teszik, hogy a különböző társadalmak sikerrel állhassanak ellen a globalizáció káros hatásainak. Mindez olyan korban történik, amikor a társadalom hagyományos intézményei – a családtól az egyházig, a szakszervezetektől a pártokon át a parlamentig – értékvesztetté váltak. Vagyis: ma sem szilárd intézményrendszer, sem erős társadalmi stratégiák, sem jól kézben tartott nemzetállamok nem tudnak ellenszegülni a globalizációnak.

– *Még most...*

(2001. május 22.)

Palacküzenet a zavar és a reménytelenség korából

Simor András az Ezredvég baloldaliságáról

– Melyek az Ezredvég indulásának előzményei, mitől és miként baloldali szellemiségű folyóirat az általad szerkesztett orgánum? – kérdeztem Simor András, az ismert költő-főszerkesztőt.

– Az Ezredvég őse, az 1987-ben a Zrínyi Kiadónál megjelenő Ezredvég-almanach, nevét Garai Gábortól kapta, akit halála előtt megkértünk, hogy Századvég című versének címét Ezredvégre változtatva legyen a tervezett baloldali szellemiségű folyóirat névadója. A névadás a Tűz-tánc antológia hagyományának folytatását is szimbolizálta, azok az írók indították útjára az Ezredvéget, akik a *szocialista irányultságot erősíteni,* nem pedig felszámolni akarták, és ebből az alapállásból voltak a Kádár-korszakban ellenzékiek.

A hagyományvállalás az 1991 májusa óta havonta megjelenő Ezredvégben nagyon is jelen van. Ezért készítettünk különszámot annak a költőnek, *Ladányi Mihálynak*, akinek lírai groteszkjeiből az adósságcsapdába besétáló, az elit-bürokráciát nevelő, a gazdasági tespedést előidéző, a forradalmi öntudatot semmibevevő, az internacionalizmus helyett a Szovjetunió nagyhatalmi politikáját kiszolgáló, a párttagságot és a munkásosztályt depolitizáló, az országos döntésekből kiszorító korszak képe néz ránk. Ám tegyük hozzá, hogy ezt a kíméletlen körképet nem egy kívülálló, hanem a szocializmus történelmi lehetőségét föl nem adó költő alkotta meg. Hasonlóképpen ezért idéztük fel a Tűz-tánc emlékét a nevezetes antológia megjelenésének negyvenéves évfordulóján, és ugyancsak ezért is idézzük azokat az elődöket, Gábor Andort, Nagy Lajost, Bálint Györgyöt, Sándor Kálmánt, Benjámin Lászlót és másokat, akiket manapság nemigen szokás emlegetni.

– Mi ennek a látásmódnak, magatartásnak az alapja?

– Ez a baloldaliság *a kapitalizmus elutasításán* alapszik. Természetesen nem arról van szó, hogy valamiféle antikapitalista politikai programot, illetve közvetlen politikai tennivalókat fogalmazunk meg az Ezredvég hasábjain. Versekben, elbeszélésekben, esszékben, tanulmányokban gondolkodunk a másik alternatíváról, hiszen a

kapitalizmus, Ady szavával élve, semmiképpen sem nonpluszultra az emberiség számára.

Baloldali művésznek – ezzel nem mondunk újat – egyszerre kell *emberiségben és nemzetben* gondolkodnia. A burzsoá restauráció létrehozta hazai kapitalizmus az országot élősködő elitre és folyvást növekvő számú nincstelenekre osztotta. Lassanként ott tartunk, hogy egyre többen nemhogy lakhatási, de élhetési joggal sem rendelkeznek. A kapitalizmus egyetlen lehetőségként való elfogadása *antihumánus eszmék* elfogadását is jelenti, természetes hát, hogy humánumnak elkötelezett művészek, ki-ki alkatának megfelelő módon, nem fogadhatják el azt.

Mindebből magától értetődően következik, hogy az Ezredvég írógárdája nem bújik semmiféle szekértáborba, a folyóirat kaput nyit minden emberségből építkező vers, novella, esszé előtt. Az irodalmi baloldal sohasem volt elzárkózó, kirekesztő, és ma sem az.

– *Mit gondolsz a jövőről?*

– Nem áltatjuk magunkat azzal, hogy minden kérdésre tudunk válaszolni. A szocializmus történelmi távlatait ma még legföljebb csak sejteni lehet, hiszen egyelőre éppen a világkapitalizmus emberiségellenes iránya erősíti bennünk azt a meggyőződést, hogy léteznie kell alternatívának, és küzdenünk kell ezért a lehetőségért, ha nem akarjuk, hogy a barbárság kora köszöntsön ránk.

Az Ezredvég olvasói nemegyszer találkoznak megrendült versekkel, fájdalmas írásokkal a folyóirat oldalain. Ez természetes, az ellenkezője a hamis optimizmus, hazugság volna. De az írói szembeszegülés is föllelhető az Ezredvégben. A torz jelen elutasítása. Nem valamiféle nosztalgikus alapállásból, hanem a jövőt kutatva. Az ordas eszmék kísérteteinek leleplezése, rámutatva azok jelentkezésének politikai-társadalmi okaira.

A folyóirat 100. számához írt bevezetőmben, amelynek címéül azt adtam: Tisztelt Utód!, mintha levelet küldenék abba a jövendőbe, amelyet megélni már nem fogok, a következőket írtam:

„Folyóiratunk csak 1989 után lett-lehetett, a történelem groteszk fintoraként, amely az irodalmi baloldalnak valós lehetőséget csak a legnehezebb pillanatban juttatott, mintha megvárta volna, mire képes egy nemzedék végső nekirugaszkodásakor. Azóta halottjaink sokasodnak, akiket senki sem pótolhat. Ön ismeri műveiket, és nem csodálkozik,

hogy ezek az írások csak az Ezredvég hasábjain jelenhettek meg, és tisztában van azzal is, miért vette körül csöndből épített fal könyveiket.

Ragaszkodunk ahhoz, amire fiatalon életünket tettük fel. Nem makacsságból, hanem azért, mert tudtuk, hogy nem az omlott össze. Azért őriztük, mert bíztunk Önben, hogy okosabb, ravaszabb, elszántabb lesz nálunk."

Talán palacküzenet ez a folyóirat a Zavar és Reménytelenség Korából, a Köpönyegforgatás és Hazudozás Éveiből. Bízzunk abban, hogy eljut a jövendő győzteseihez.

(2001. január 25.)

A katona baloldalisága

Aki bemutatja: Szilágyi László ny. alezredes

– 1950-ben vonultál be a Magyar Néphadseregbe és 1987-ben mentél nyugállományba. Harminchét év tapasztalata birtokában kérdezem tőled: mit jelent a katona baloldalisága?

– Azt, hogy a nép oldalán áll, a nép érdekeit védelmezi.

– *Kicsit bővebben?*

– A nép magában foglalja a lakosság többségét kitevő nemzetfenntartó osztályokat, rétegeket, a gazdasági ágazatokban, az állami és közigazgatásban kétkezi és adminisztratív munkát végző dolgozókat, alkalmazottakat, értelmiségieket, akik munkájukkal megteremtik, előállítják az ország nemzeti jövedelmét. A katona ebben a felfogásban az ő létüket, érdekeiket, biztonságukat védelmezi. Ez a katona kötelessége és felelőssége.

– *Ezekben a feladatokban – a katona szempontjából – mi az új, a más?*

– Az a társadalmi fordulat, amely az addig elnyomottak, kifosztottak új világát, hatalmát teremtette meg. Az osztálytársadalmak uralkodó körei a katona „szent" kötelességévé tették a haza védelmét akkor is, ha a hadsereget hódító háborúba, más országok lakóinak leigázására, kirablására vonultatták fel. Akkor is, ha a néptől idegen célok érdekében véreztették el az ország férfi lakosságának nagy részét és háborús, pusztításnak tették ki a polgári lakosságot. A társadalmi fejlődés kapitalista szakaszában a „haza védelmében" kirobbantott

háborúk többségét az uralkodó rétegek érdekében vívták a nép ellenében, sőt annak szenvedése, pusztulása árán. A nép védelme – mint új minőség – abban a kapitalista világot megrázó fordulatban vált a katona kötelezettségévé, amikor a forradalom hadseregének győzelmével hatalomba emelte a népet, majd megvédte ezt a hatalmat a rátámadó idegen hadseregek és hazai ellenforradalmi csapatok elleni háborúban.

Európai viszonylatban ugyanilyen feladat hárult azokra a hadseregekre, amelyeket a fasizmus legyőzését követően a népi hatalom teremtett meg a szocialista országokban. A hadseregek funkciójában gyökeresen megváltozott és minden megelőző korszakhoz képest új feladatként jelent meg a hatalomra jutott nép, a népi hatalom, a népi demokrácia védelme. Ezek a hadseregek nemcsak funkciójukban, hanem elnevezésükben is újak: néphadseregek.

– *A háború, a harc viszont minden hadsereg és katona számára nagyjából azonos jegyeket mutat.*

– A különbségek a katona tudatában, magatartásában, helytállásában jelennek meg. Az osztálytársadalmakban és a jelen idők kapitalista haderő-elgondolásaiban visszatérő tendencia *a zsoldos* (hivatásos) hadsereg kiépítése, ami a háborúban, a harcban való részvétel megfizetését, pénzzel történő megvásárlását jelenti. Ezekben a hadseregekben nincs szükség a harc vállalásának tudati feltételeire, a katona a kapitalista állam érdekében kiadott parancsot teljesíti – zsold ellenében. A néphadsereg sorkatonája és hivatásos állománya *saját hazája védelmében,* annak a népnek a védelmében harcol, amelynek ő maga is része.

– *A haza védelmét a korábbi korszakok a „szent" kötelességek kategóriájába sorolták.*

– Az uralkodó osztályok visszaéltek az emberek hazaszeretetével, szülőföld iránti ragaszkodásukkal. Elegendő arra utalni, hogy a Horthy-rendszer a magyar határtól 2000 km-re keletre küldte a katonák százezreit, a magyar haza védelmének jelszavával. Voltak tisztek, akik még 1945 májusában is a magyar határtól nyugatra harcba indították a katonákat a világ akkor már győztes, legerősebb angolszász és szovjet hadseregeinek katonái ellen. Ugyanez a hatalom nemcsak a katonáival bánt mostohán, hanem lakossága tömegeivel is. Nélkülözés, szegénység, nyomor volt a része ebben a hazában az embereknek. A

fiatalság kiúttalanságra, reménytelenségre volt ítélve. A haza védelme „szent" kötelességének hangoztatása nem keltett visszhangot ebben a társadalmi közegben.

– *Milyen értelmet kapott a haza védelmének kötelezettsége a felszabadulás után?*

– Semmilyen korábbi korszakhoz nem hasonlítható az a fordulat, amely a demokratikus hadseregre, majd a néphadseregre nézve végbement. A sorkatonák, az akadémiai hallgatók, a tiszti iskolák növendékei esküt tettek arra, hogy életük árán is megvédik hazájukat, a népi demokráciát. Megtört a grófok, bárók, főurak, nemesek hadseregvezetésére kialakított privilégiuma. A nép fiai, *munkások, parasztok, dolgozó értelmiségiek*, illetve az ő gyermekeik előtt nyíltak meg a katonai akadémia és tiszti iskolák kapui. Tízezrek számára vált örök emlékké a tisztté avatás pillanata. Ez a nap egy új életminőség kiindulópontja volt, egy hihetetlen felemelkedés kezdetének számított. A haza védelme új és igazi értelmet kapott, a tisztikar és a sorállomány nagyobbik része átérezte és magáénak tekintette a haza, a nép szolgálatát, készen állt annak fegyveres védelmére.

– *Mit jelent ma a katona baloldalisága, ebben a rendszerváltó világban?*

– A baloldaliságot magáénak valló, a népéért harcolni kész katona számára meg-/ és vissza / fordult az értékrend. Száműzték a szóhasználatból a nép elnevezést, elkezdték és permanens folyamattá tették a katonai szervezetek leépítését. *NATO-taggá tették az országot és hadseregét.* A magyar honvédség abba a katonai szervezetbe tagolódott, amelyet már 1949-ben a szocialista országok elleni háborúra csoportosítottak Európában. Az átállás nem történhetett *traumák, meghasonlások* nélkül. Sokak a kiválást, a nyugállományba vonulást választották. Érzékelhetően megnőtt azok száma, akik nem tudták feldolgozni az országgal és hadseregével történteket. A fordulattal és azt követően hivatásukkal együtt személyes sorsuk is véget ért. Az események nem azonosíthatók az aradi honvédhadsereg szétzüllesztésével és az aradi tizenhármak kivégzésével, valamint a honvéd hadsereg katonáinak azt követő üldözésével, de a 90-es években sokakat temettek csalárd módon fehér színűre változott csapatzász-ló alatt, a halottakhoz méltatlan búcsúbeszédek elhangzása mellett.

– *Mit tekintsünk a jelenlegi helyzet lényegének?*

– A katona számára (is) egyértelmű, hogy a kapitalista alapokon álló rendszer hatalmon lévő elitjének az a hadsereg, amit örökölt, sem személyi állományát, sem fegyverzetét tekintve *nem kell.* Tíz év és annak folytatódó története bizonyítja, hogy az új hatalom – néhány év kihagyással – szünet nélkül folytatta a hadsereg leépítését a végső felszámolás irányába. Katonaszemmel a bűntett kategóriájába tartozik, hogy az ország a 90-es évek végére katonailag védtelenné vált a hadsereg személyi és fegyverzet-technikai leépítése, ellehetetlenítése miatt. *Ehhez a hadsereghez a baloldali felfogásban élő katonának nincs sok köze, azt legfeljebb szakmai nézőpontból, kívülről szemléli.* Funkciójával, szerepével, kiképzésével, alkalmazásának módszereivel – más vagy ellenkező alapokon állva – nem tud azonosulni.

– Ezt a véleményt és magatartást értelmezhetjük úgy, hogy a katona baloldaliságának és ebből eredő törekvéseinek itt és ennyiben vége?

– A katona baloldalisága önmagára nézve egyetlen pontban – élete végével – zárul le. A baloldaliság továbbélése ehhez képest szélesebb értelemben fogható fel. A népek életét, mozgásirányát a történelem valamennyi szakaszában alapvető életfeltételeik megteremtése, védelme határozta meg. A nép az ellenállás, a küzdelem, a harc különféle eszközeivel mindig fellépett a társadalmi igazságtalanságokkal szemben. A nép egy ideig képes eltűrni, hogy elnyomói létbizonytalanságba, nélkülözésbe, nyomorba taszítsák a társadalom többségét kitevő tömegeket. Eljön azonban az az időpont, *amikor a türelem végetér, amikor a tömeg megindul.* Ilyen helyzetben a tömeg mozgási energiája áttöri az akadályokat, és viharként szakítja szét vagy söpri el a gúzsbakötés elemeit, az elnyomó világ visszatartó erőit. A katona baloldalisága, harcra készsége ennek a küzdelemnek a része, s annak az új, előretartó világnak a védelmi tényezője, amely felszámolja mindazt, ami népellenes, s ami előrevisz a tisztességes, emberhez méltó élet megteremtéséhez.

(2000. november)

Integráció és egység

Nyilatkozik: Vásárhelyi Árpád

– Úgy alakult, hogy az Erzsébet tér vált találkozásunk és beszélgetésünk színhelyévé. Mire néhányszor körbesétáltuk a belvárosi parkot, az estébe hajló, őszi késő délutánon lényegében meg is állapod-

tunk az interjú tartalmában. A fiatal, ígéretes politikus azt kérte, hogy az integrációról és az egységről beszélhessen, valamint a Munkáspártról. Ezt elfogadva magam azt javasoltam, hogy induljunk a baloldaliság felfogásától. Ezekben meg is állapodtunk egy mellékutcában lévő kisvendéglőben. Lássuk mindezt – immár nyomtatásban.

– *Számodra mit jelent a baloldaliság?*

– Nem jelent mást, mint a baloldali értékek ismeretét és képviseletét. Egy olyan értékrendszert, melyben jelen van az egyenjogúság és egyenrangúság, a szolidaritás, a szociális érzékenység, a kiszolgáltatottak képviselete a hatalmasokkal szemben, a tudomány fejlesztésének elősegítése, a modernizáció igénye, a nemzetköziség, és még sok olyan elem, amely ezekhez kapcsolódik.

A fogalom értelmezése ugyanakkor *elferdült* az utóbbi időben. Ma a baloldaliság inkább jobbra van ahhoz képest, mint ahogy tíz éve volt. Ma, ha valaki a rabló-kapitalista viszonyok között azon méltatlankodik, hogy a külföldi tőkebefektetések csökkennek Magyarországon, már baloldalinak számít. Pedig ettől még akár náci is lehetne. A fogalom eredeti jelentését azok értelmezték és értelmeztették át, akik a baloldali értékekre hivatkozva *eladták* az országot a privatizáción keresztül, és közben tönkretették az ipart, a mezőgazdaságot, az oktatást és az egészségügyet, kapitalista kiszolgáló bázissá sülylyesztve Magyarországot. Nem kell különösebben magyarázni, hogy kikről van szó.

Egy idetartozó történet: Hámori Csabával találkoztam egyszer, még a Munkáspárt 10. születésnapján, és említettem neki, hogy ez most egy olyan alkalom, amikor az árulók találkoznak az elárultakkal. Erre azt válaszolta, hogy „az árulásra már csak a vesztesek emlékeznek". Ez megmaradt bennem.

Magyarországon két olyan számottevő politikai erő van, amelynek köze van a baloldalhoz. Az egyik azért, mert baloldalinak mondja magát, a másik meg azért, mert valóban baloldali. Emellett van egy rakás olyan kisebb szerveződés, amelyek helyileg elég behatárolt területen mozognak.

– *Szerinted ki lehet baloldali, hogyan nyilvánulhat meg a baloldaliság?*

– Úgy gondolom, hogy a baloldaliság manapság az élet két területén

nyilvánulhat meg. Az egyik a *hétköznapi.* Az ember minden egyes cselekedetében jelen van a meggyőződés és az értékrendszer. Az egész talán onnan kezdődik, hogy emberünk Mekka felé fordul-e, vagy az anyagban keresi az eredetet. Utána következnek olyanok, mint a „vezérlés-elv". Ez azt jelenti, hogy mi irányít: az egyéni vagy a közösségi érdek. Mindenki baloldali, aki ezekben a kérdésekben a baloldali értékek mentén és alapján dönt.

A másik terület *a politikai pártok* csatározásainak helye. Az akcióreakció elve ezen a téren egyre kevésbé működik az eszmei meggyőződés alapján. Inkább a rövid távú gazdasági érdekek diktálnak. Nem attól válik valaki baloldalivá, hogy marxi és lenini idézetekkel tömi a hallgatóságát. Úgy határoznám tehát meg, hogy aki a hétköznapokban ezeknek az értékeknek a mentén cselekszik, az baloldali. Ha ezt képviseli is, akkor még inkább. Ha viszont csak képviseli, vagy úgy tesz, akkor nem.

– *Merre és hogyan tovább a baloldalon?*

– Elgondolkodtató, hogy a magyar politikai baloldalt még mindig nem érte el az összefogás szükségességének felismerése. Ha egy mezőgazdasági példával írnám körül a politikai helyzetet, akkor azt mondanám, hogy ezen a terepen minden egyes szereplő próbálja kitolni a „saját pecsenye egyéni sütögetésének" időpontját, mert aki „egyedül vet, az egyedül arat". Ennek az a következménye, hogy a „vetést" a „jobb szomszéd" aratja le, mert összefog a „még jobbal", és „téesz keretében" – „balról" előzve – „betakarítja" a választópolgárok szavazatait. Egyetlen ellenszer létezik: hosszú távon „baloldali téeszbe" kell szerveződni, a termelőeszközök egyesítésével és a betakarításból származó javak arányos elosztásával. A 90-es tőkés restauráció óta egyszer sem kezdődött el a baloldali „közös" keresése. Azzal mindenki teljes mértékben tisztában van, hogy mi az, ami nem „közös", mert eddig erre került a hangsúly.

– *Milyennek ítéled a Munkáspárt helyzetét és jövőjét?*

– A Munkáspártnak újra meg kell határoznia céljait. Tisztáznia kell, hogy mi számít taktikai és stratégiai célnak. Egy politikai párt, amelynek ráadásul komoly mozgalmi múltja és stabil eszmei háttere van, nem rendezkedhet be választási pártnak. Nem élhet négyéves ciklusokban választástól választásig. Nem lehet egy párt stratégiai célja csupán az, hogy bejusson a parlamentbe, és eljátssza ott a szociális jótevő

szerepét. Ez maximum taktikai cél lehet. A kommunista mozgalom már a század elején kitűzte a stratégiai célokat. Ezeket legfeljebb aktualizálni lehet, rövid távú céllá degradálni semmiképpen sem.

– *A hogyan nem lehet után, kérem próbáld megfogalmazni: hogyan lehetne, miként kellene politizálni?*

– Olyan politikára lenne szükség, amelyet az integráció és az egység fogalmakkal lehet legjobban jellemezni. *Integráció*, mert egyesíteni szükséges mindazokat az erőket, amelyek a Munkáspárton kívüli, de baloldali erőnek számít. Ebbe beletartoznak azok is, akik különböző politikai vagy személyes okokból elmentek, vagy kiszorultak a pártból. Nagy luxus lenne elengedni őket. A mozgalomnak szüksége van rájuk is. Ugyanakkor beletartoznak azok is, akik az MSZP-től balra állnak, vagy eddig nem tartoztak sehová, de baloldalinak érzik magukat. Mindehhez pedig nemcsak egy integráló pártra, hanem egy *integráló vezetőre* is szükség van. *Egység,* mert a közös értékek és érdekek mentén közösséget kell kialakítani és azt cselekvési egységben képviselni. Meggyőződésem, hogy léteznek a baloldalon ilyen közös értékek. Egyik nélkül nincs meg a másik, vagyis integráció nélkül elképzelhetetlen az egység és fordítva.

Van néhány kritériuma annak, hogy egy ilyen formációra szavazzanak a választók:

a) A társadalom világos válaszokat kell, hogy kapjon világos kérdéseire. Az embereket már nem érdekli az, hogy ki mit lopott és milyen nagyságrendben. Belefáradtak abba, hogy villaépítéseket nézzenek végig akkor, amikor létminimum környékén vagy az alatt élnek. A Munkáspárt vezetése itt téved: nem arra van szüksége az egyszerű embereknek, hogy érdekeiket képviselve a párt bejusson a parlamentbe, hanem arra, hogy hangot adjanak valós érdekeiknek. Mindenhol és mindenkor. Vagyis nem a parlamentbe való bejutás a cél, hanem a képviselet. Ezek lehetnek középtávú célkitűzések.

b) Világosan láthatóvá kell tenni a párt értékein kívüli érdekeit is. A választók azzal szembesültek, hogy egy párt, amelyre szavaznak, ha hatalomra jut, akkor kerülnek elő valós érdekeik.

c) Hiteles képviselőkre van szükség, akik egy részének a képviseltek, a nép közül kell kikerülniük. Komoly ellenérzést kelt a kialakult politikai-gazdasági arisztokrácia osztállyá szerveződése, amelynek nap mint nap tanúi lehetünk.

– *A módszerek, az eszközök?*

– Ezen a téren komoly nehézségek mutatkoznak. A párt egyik kialakult, vagy inkább használt eszköze a „népszerűeket mondásra" való törekvés. Vagyis a kiharcolandó vívmányok nagy részét az határozza meg, hogy a választók hogyan állnak a kérdéshez. Ha tetszik nekik, akkor zászlóra tűzzük és hirdetjük. Ezt hívhatnánk a populizmus kapitalista formájának. Úgy gondolom, hogy a munkásmozgalom sohasem a populizmusra, inkább a tudományosságra fektette a hangsúlyt. A „népszerűeket mondás" csak rövid távú (mondhatni gyorsan romló) gyümölcsöt hozhat. Másrészről pedig háttérbe szorítja a mozgalom saját régi céljainak elérését, vagy egyáltalán azok megközelítését (szocialista társadalom, emberarcú gazdaság). Ennek mérlegelése esetében merül fel ismét a már korábban taglalt taktikai-stratégiai cél kérdésköre.

A másik a módszer kérdése. A Munkáspárt célul tűzte ki a magyar politikai szalonba való bejutást. Vagyis fel próbálja venni azokat a szokásokat, amelyek űzése abban a szalonban folyik (médiapárttá válás, sajtón keresztüli üzengetés a választóknak, „polgári" arculat kialakítása stb.). Csakhogy nem lehet a kosárlabda szabályai szerint futballozni. Illetve meg lehet próbálni, de akkor számítsunk arra, hogy folyamatosan kikapunk. Hiányzik a kollektivizmus a pártból és annak vezetéséből. Nem jó, sőt kifejezetten kárt okoz, ha a pártvezetés az őt ért legkisebb kritikára, bírálatra hideglelősen reagál. Nem létezik a „primus inter pares" intézménye sem. Eszmei, cselekvési, társadalmi közösségre, integrációra és egységre van szükség a Munkáspártban is.

(2000. november 20.)

Orosházán újra a kapitalizmusban

Vallomásos beszámoló dr. Násztor Sándor nyugdíjas állami gazdasági igazgatótól, a Nyugdíjasok Érdekvédelmi Egyesületének elnökétől, önkormányzati képviselőtől

Mi, hetven körüliek csak ámulunk, nem akarjuk elhinni, hogy újra ott vagyunk, ahol eszmélésünk kezdetén: az annyiszor elátkozott kapitalizmusban. Miközben „fekete könyvesek" gyalázzák a közelmúltat, azt bizonygatják, elérkeztünk Európa kapujába. Apró betűkkel azért azt

is leírják, hogy gazdasági teljesítményünk most azonos az 1990-es év szintjével és az életszínvonal még kissé ez alatt van (egy szűk réteg persze már túl van Európán), mi nyugdíjasok pedig jó 20-25 százalékkal lejjebb.

Így fest ez nálunk is, de kicsit rendhagyóbban. Én magam csupán néhány utcányira éltem attól a környezettől, ahol *Féja Géza* megrázó élményeit összegyűjtötte 1937-ben a szegényparaszti nyomorúságról, a lázongások okairól, és a „Viharsarok" című könyvében az ország nyilvánossága elé tárta: ez a hely az itteni Rákóczi-telep. Ezzel egy időben hasonlókról ír *Darvas József* is a „legnagyobb magyar falu"-jában. A mi nyugdíjas egyesületünk emlékfórumon tiszteleg, emlékezik az íróra születésének századik évfordulóján, amelyen fia is részt vett. Ha ő is itt lenne, és előtte körülnézne a városban, a „telepen", biztosan döbbenten kérdezné: elment a ti józan eszetek, hogy ezt engedtétek fölcserélni?

Ilyen gondolatok jutnak az eszünkbe sokunknak, nekem is, amikor felvillan előttem a megélt „forgószínpad", a főbb állomások, történések. Még ma is elképesztő emlékezni kilencvenre, az első ciklus városvezetésére, ahogy a félrevezetett vagy elfásult tömeg hagyta, hogy a 34 százalékos „népakarat" egy elvakult revansra éhes testületet hozott össze, ahová összesen 2 baloldali került a 27 közé (MSZP-MSZMP), azok is listáról. Az, hogy mennyire volt ez „torz tükör", arról bizonyság, hogy rá négy évre (nem kellett negyven) a szocialisták 14 önálló választókerület közül 10-ben győztek, és az egész testület többsége polgármesterestül szocialista lett. Ez kissé más összetételben, de 1998-ban a jobboldali országvezetés ellenére is így maradt, érzékeltetve talán azt is, hogy ez itt a „viharsarok".

Oxford helyett

Visszatérve az induláshoz, úgy érzem, az én személyes átélésem is elfogadható tükör a magyar alföldi valóságról, az eszmélésem utáni közel hatvan év történéseiről, átlépve a hetvenkettedik évet. Önkéntelenül az ismert nótára gondolok: aki ennyit átélt... stb. Az, hogy ki, (kik), hol és mennyit hibázott, majd a történelem megválaszolja. Voltam NÉKOSZ-ista, majd ifjúsági és városvezető, cégvezető és most messzi vidéken is elismert nyugdíjas szervezet (ház) elnöke, illetve demokratikusan megválasztott önkormányzati képviselő.

A városszéli Szentetornyán mi nincstelen vagy pár holdas szegény-

paraszti gyerekek esélytelen, nyomorúságos életet éltünk. Több százunk közül nyolcan jártak középiskolába, közülük három volt szegény, akik tehetségükhöz szerencsés támogatást kaptak. Talán tíznek sikerült ipari tanoncnak szerződni, és a többinek semmi. A mai fiatalok az ilyesmit el se tudják képzelni, bár egy-egy kóstolást mármár kapnak arról, milyen az, ha nincs esélyegyenlőség, pénz és egyebek. Nekünk felszabadulást hozott 1944 ősze, mert tömeges lehetőség nyílt a tanulásra, felemelkedésre. Így kerültem én is fel Pestre a Muharai-féle „Művelődési Akadémiá"-ra (1947-48), amit sajnos a Rákosi-politika felszámolt. A sors úgy hozta, hogy ifjúsági vezető lettem előbb a MINSZ-központban, majd Békéscsabán. Ezekre az évekre esik (1949-57) mint árvagyereknek a családalapítás a falubeli újgazda leányával kötött sírig tartó házasság, a két gyermek születése, felnevelése, majd később szárnyukra bocsátása. Közben pótolnom kellett, amire nem volt lehetőségem: levelező úton tanári diplomát szereztem (földrajz-történelem), és engem is „beiskoláztak" (hazai, szovjetunióbeli), mivel akkoriban a pályáztatás ismeretlen fogalom volt, ezért „Oxford" stb. nem jöhetett számításba, de a maiaknak igen, a mi pénzünkön.

Felnőtté válásom állomásának számít, hogy 1957 őszén egy zilált városi politikai-társadalmi közegben 29. születésnapomon hazakerülve Orosházára, első számú vezető lettem. Igazi, őszinte elhivatottsággal (nem üzleti kilátásból) „orosházi pártisággal" próbáltam a kétségbeejtő állapotú településünkön segíteni. A Rákosi-idők semmilyen gazdasági és más fejlesztést nem hoztak, és ezt csak kiélezte a mezőgazdaság erőszakos átszervezése. Óriási munkaerő-felesleg, azaz munkanélküliség volt (az iparban, a közlekedésben dolgozók száma alig érte el a másfél ezret), és a kilátástalanság, a megélhetés hiánya mintegy háromezer orosházit arra kényszerített, hogy vándorbotot vegyen a kezébe.

Az elszánt próbálkozás nem kis szerencsével is párosult: a párt és a kormány tervbe vette a vidék iparosítását, ezzel egy időben (1958) itt a kutatók országos értékű (Orosháza-Pusztaföldvár-Pusztaszőlős) szénhidrogén kincsre találtak. Alig egy jó évtizedre csak az iparban már több mint kilencezren dolgoztak. Csupán a szénhidrogén-bányászat és az országos jelentőségű üveggyár létszáma meghaladta az ötezret. Törvényszerűen elkezdődött a csatlakozó ágazatok, a közintézményi

(oktatás-egészségügy) és általános infrastrukturális hálózat, rendszer gyorsütemű kiépülése. A volt öreg menházépületben nemrég (1952) létesült kórházban 68-an dolgoztak, köztük 8 orvos. Az új, korszerű négyszáz ágyas kórházi és rendelőintézeti létszám (1975) meghaladta a kilencszáz főt, közöttük volt száz orvos.

Így lehet sorolni a többi területeket, benne a kilencvenig felépült közel négyezer új lakást. A Horthy-korszak 25 éve alatt összesen 528 lakás épült (és milyenek), nem volt semmilyen közmű, zömmel földes utak, a külső részeken még villany sem. A település minden jelentős közintézménye, középülete, az összes közművek, közszolgáltatás (víz, gáz, szennyvíz, buszközlekedés stb.) egészen a városházáig ezekben az évtizedekben épült, mert Orosháza szó szerint a „legnagyobb magyar falu" volt, nem volt város. Gyötrelmekkel, áldozatokkal sajnos, de korszerű, országosan elismert agrárgazdaság jött létre. Mindezekre a rendszerváltó vezetés csak az átkot szórta, hogy itt évtizedeken át csak „romboltak".

A sikeres korszakban is – mint az lenni szokott – megjelent az ármánykodás. A megyén belüli kiemelt ütemű fejlődés irigységet, ellenszenvet váltott ki, főleg a megyeszékhelyen. Jól jött hát a sikeres megyei elsőtitkár átirányítása a megyei tanácselnöki székbe, ami ellen én is szót emeltem. A jelenlévő Biszku Béla ezt rossz néven vette, és kis késleltetéssel (névtelen vagy neves levél) kikezdtek. Természetesen (sajnos) nem nekem lehetett igazam, így hát gazdasági beosztásba kerültem (1969-71) A csődbe jutott Orosházi Állami Gazdaság igazgatója lettem. Talán jó egy év után kezdtek befogadni, majd a szorgalmas, a szakmát értő munkás- és vezetőgárdával néhány évi erőfeszítés után az országos élmezőnybe kerültünk. Eközben önképzés kapcsán megvédtem disszertációmat, és „földrajztudományi doktor"-i címet szereztem. Cégünk több országos elismerést (OMÉK) nyert, majd két „Kiváló Vállalat" címet, és a többéves színvonal összegezéseként Bábolna, Mezőhegyes után harmadiknak, 1980-ban elnyertük a MÉM (az akkori Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium) „Termelési Nagydíj"-át. Amikor 1990-ben 42 évi munkaviszony után nyugdíjba mentem, egy korszerű pénzügyileg is megalapozott (ötezer hektáros) gazdaságot hagytam ott, amely jelenleg is a város, a térség (AGRO-MRT) élvonalbeli üzeme, és készen áll „belépni Európába".

Életem új, vagy inkább befejező szakaszához érve egy új rendszer viszonyai között, nem húzódtam félre, hanem a velem egyívásúak sorsán próbálok segíteni. Ez egyeseknek nem tetszett (máig), és gyalázkodó kirohanásokkal illettek. Eszembe juttatták József Attila sorait: „Viszi az idő a ködöt", és ha nem is a csúcsokat látjuk, de sorstársaimmal sokak szemét kinyitottuk, ezrek támogatását élvezzük, mint a nyugdíjasok közel hétszáz tagú érdekvédelmi egyesülete. Két képviselőnk pedig ott van a városi képviselőtestületben. Az itt eléggé egyértelmű, hogy az elmúlt évtizedek során a mi generációnk jóvoltából (és nem külföldi vendégmunkások által) óriási értékgyarapítás történt, és ez tette az egykori por és sárfészket, Orosházát korszerű, népességmegtartó várossá.

Ennek kapcsán eloszlattunk néhány hazug (a föld mítosza) illúziót. Egyik ilyen, a kisgazdák és különösen a „rózsadombi főagronómus" halandzsáját arról, hogy jöjjenek haza (vidékre) az elszármazottak, vegyék ki a nagyüzemekből az 5-10 hektár földjüket, és csinálják meg a szerencséjüket. Mi is a valóság? Orosháza 17600 hektár mezőgazdasági területéből 11 ezer hektárt kilicitáltak (1 hektár 22 ezer forint, egy magnós rádió áráért), 3200 új tulajdonos lett, köztük gróf Zichyék 260 hektárral, és még ezer hektár lett hasonlóké, akiknek semmi közük a földhöz (megélhetési alap), és ott is hagyták bérletre. Jelenleg 7 társas gazdaság 11600 hektárt művel, mintegy nyolcszáz dolgozóval. A hatezer hektáros egyéni szektorban talán ugyanannyian próbálkoznak alacsony színvonalon. A városban a 18 éven felüliek száma 26 ezer körüli, és a teljes munkaidős munkahely nem éri el a tízezret. Ugyan miből élt volna így meg, ha bedől néhány ezer idetelepülő, amikor a helyiek egzisztenciája sem biztosított? A „gazdázás" mögött nem árt tudni, hogy Orosházán évi 12 millió liter tejből 10 millió litert 4 üzem termel. A hízósertés 60 százalékát pedig egyetlen üzem, az AGROMRT (évi 40 ezer darab) állítja elő.

Vajon *mit, mire cseréltünk föl?* Mit vesztettünk és mit kaptunk? Mi lett volna, ha más lett volna? Volt itt más „Terézia anyánk" és „Miklós bátyánk" idején, akkor miért nem soroltunk be az európai csapatba? Ha nincs a „keleti veszedelemtől" való félelem, lehet hogy néhány más szegény ország sem jut szerencséhez. Biztos, hogy sok minden nem volt megfelelő, de a lényeg elfogadható, kiszámítható élet, lét- és

közbiztonság volt itt, nem úgy mint napjainkban. Ezért nosztalgiázik a fél ország, mert égbekiáltó az igazságtalanság, a szakadék a társadalomban, és nem a háromhatvanas kenyérről ábrándozik.

Amiben még most élünk nem az, amit Féja Géza látott és megírt, de könnyen odajuthatunk. A felhalmozott (Kádár-korszak miatti) lakossági, családi alapok, értékek még nem koptak el teljesen, és itt valamit fékez a baloldali városvezetés, szellemiség úgyahogy. Azonban tény, hogy az értéklétrehozó generáció tengődik, és neki kell gyerekeinek, unokáinak segíteni a megmaradt kevésből (lakás, pénz, jármű stb.), amíg van. Az itteni nemzeti vagyon zöme külföldieké lett, vagy a helyiek, hazaiak kaparintották meg (lenyúlták, több milliárdos érték), és néhány kivételtől eltekintve (MEZŐGÉP, HUNGUARD) leépülés, munkahelymegszűnés a jellemző. Mintegy ötezer munkahely megszűnt, elég csak az öblösüveggyári példa (amerikaiaké), ahol háromezer emberből alig maradtak kettőszázan. Az újgazdagok a mi felhalmozásunkból fényűzően élnek, járják a világot, paloták, luxusjárművek, Európát is túllépő életnívón élnek. A cégek a volt dolgozóikat „lekoptatták". Három-négy éve még volt karácsonyi ajándék: liba, pulyka, húsjegy, tavaly már csak egy sovány kacsa, az idén egy képeslap, és jövőre az se. Ez az új elit szociális érzékenysége.

Ez a generáció nem csak ezt az alávaló kisemmizést éli meg, de még a lelki diszkriminációt is el kell szenvednie. Az elvakult első ciklusos városvezetés 1993 végén a város összes köztemetőit az itt lakók adóiból több száz millióért felépített – kiépített infrastruktúrával – odaadta egyetlen egyháznak (evangélikus), semmibe véve a lakosságot, a más felekezetieket, a felekezeten kívülieket, holott ez jelenti itt a 80 százalékot. Országosan is példátlan ez a helyzet, hogy az alkotmányos jog az emberi méltóságot, kegyeletet illetően ilyen módon legyen megsértve, és meg sem érdemelt pénzhez jutva diszkriminál, elhanyagolva a gondozást, szolgáltatást a temetők új tulajdonosa.

Mi idősek, úgy tűnik „sokan vagyunk", pedig hát a fiatalok vannak kevesen, és erről nem is mi tehetünk. Az összezsugorodó egzisztenciális (munkahelyi) lehetőségek lecsökkentik a város népességmegtartó képességét. A tények beszélnek: 1961-ben Orosházán 31867-en éltek, a nagy fejlődés eredményeként 1990-ben 35200-an, és jelenleg nem éri el a 31 ezres számot. Abban az időben évente négyszáz körüli volt a gyermekáldás, mára ez pontosan a fele. Valóban sok a nyugdíjas,

hiszen 40-45 éve 2400 nyugdíjas volt, és ez megnégyszereződött. Azonban ez azt bizonyítja, hogy nagyon sok embernek helyben volt biztos kenyere, és volt honnan nyugdíjba mennie. Most pedig a kilátástalanság miatt migrációs folyamatnak, *népességcsökkenésnek* vagyunk a tanúi. Vajon mikor volt felfelé, avagy lefelé ívelése ennek a településnek? Vajon kik építettek, vagy romboltak, és a „fekete könyv" lapjai most csak fehérek, akkor meg csak feketék voltak? Mi egy nagy közös kasba hordtuk össze, halmoztuk fel a nemzeti kincset és a nyugdíjalapunkat, miért nincs hát fedezet, hogy a 20 százalék körüli lemaradásunkat elrendezzék belőle? Most itt 31 ezer forint az átlagnyugdíj, miközben ezrek 6-10 ezer forintot gyógyszerre költenek. Nem nekik, *hanem nekünk volna és van alapunk az elszámoltatásra*, ezért hát tiszteljék azt, amit tőlünk kaptak, és egy kicsit bennünket is érte.

*

Sokan keresik és olvassák mostanság *Moldova György* legújabb könyvét: „Európa hátsó udvara" címmel (Riport Keletről). Először a külső borítókra tekintők a hátlapon ezt olvassák: „A kommunizmusban az a legrosszabb, ami utána következik..." Nem a mi generációnk, a nyugdíjasok tehetnek arról, hogy a mai sorsukban felismerni vélik mindazt, amiről a könyv szól. Az új évezred, évszázad kezdetén szeretnénk azt az úgynevezett jóléti kapitalizmust megismerni, és nem azt az átkozott régit újraélni. Szeretnénk abban reménykedni, hogy legalább gyermekeink, de még inkább unokáink valami jót is megéljenek az annyira hőn óhajtott Európából. Talán az is lehet, hogy nem ez a végállomás a történelem vonatán?!

(2000. december)

Hogyan lett a szegények igazságából nemzeti szocializmus?

Elmondja Popper Péter pszichológus

– Nem sokkal azután, hogy Popper Péter Óbudán járt a Baloldali Baráti Kör vendégeként, interjút készítettünk a Magyar Újságírók Országos Szövetségének (MÚOSZ) székházában. Az ismert egyetemi tanár és népszerű író éppen előadást tartott a Bálint György Újságíró

Akadémián, s ezután ültünk le a presszó egyik sarkában egy jó kávé mellé. Át- és ráhangolódásként kicseréltük legutóbbi könyveinket. Az interjúalany dedikálta nekem az *Út a tükrökön át – Izraeli napló és elmélkedések* című kötetét, magam pedig átnyújtottam az *Ezt akartuk? – Társadalmi tükörkép 1990-2000* című interjúkötetemet. (Érdekes, hogy mindkét könyv címében szerepel a tükör szó.) Ezután kezdtük el a baloldaliságról szóló közös gondolkodásunkat.

– Tudod – kezdte beszélgetőpartnerem –, hogy bennem gyermekkori evidenciaként él az a családunkban uralkodott felfogás, miszerint *a rendes ember baloldali.* Ez a baloldaliság egy liberálisan felfogott baloldaliság volt.

– Mit jelentett ez akkor, amikor a ma 69 éves Popper Péter még gyermekként élte életét?

– Apám életútjának vázlatával felelnék erre. Ő ugyanis 18 éves kora óta szociáldemokrata volt, egyszersmind ambicionálta a karriert. Gyakornok lett a Magyar Petróleum Ipar Részvénytársaságban, ahol harminc év múlva cégvezetővé, majd vezérigazgatóvá lépett elő. 1935-től 1942-ig töltötte be ezt a posztot. Ez tehát belefért a baloldaliságba. Az, hogy – jóllehet nem ő volt a tulajdonos, de – mint szociáldemokrata egy tőkés vállalat profitszerző vezéreként dolgozott, irányított.

– Nem feledve azt, hogy bankár fiából is válhat szocialista, ez mégis egy sajátosnak tetsző baloldaliság. Hogyan alakult édesapád pályája 1942 után, s ennek függvényében a család és a te sorsod, szellemi fejlődésed?

– Apám számára fontos volt a *hazafiság.* Az első világháborúban sok kitüntetést kapott, ezért, mint tűzharcos, kivételezett személynek számított 1943-ig. Ezzel azt akarom érzékeltetni, hogy hazafias légkörben nevelkedtem, s ez az életérzés mélyen megmaradt bennem. A második világháború után apám átlépett a Magyar Kommunista Pártba, s ő lett a magyar ásványolaj ipar vezéregyénisége, egészen 1954-ben történő nyugdíjazásáig, vagyis Gerő Ernővel támadt konfliktusáig.

Megemlíteném, hogy a mi baloldaliságunkba belefért az *avantgárd művészet* iránti élénk érdeklődés is. Ez abban is kifejezésre jutott, hogy a harmincas években több avangard művész – a Góth házaspár, Petényi Géza, Kósa György, Török Sándor író – járt hozzánk. Belefért a mi baloldaliságunkba a *vallásosság* is, hiszen a baloldaliság végül is poli-

tikai állásfoglalás. Mi zsidó vallású magyarok vagyunk, ezért semmiben sem különbözünk a katolikus vagy a protestáns magyaroktól. Az ilyen felfogású baloldaliság nagy szellemi szabadságot nyújt az embernek; olyat, amelyben az elkötelezettség nem szűk értelemben jelenik meg.

– *Az ilyen tágan értelmezett baloldaliságban mit tartasz ma, a XX. és a XXI. század fordulóján a legfontosabbnak?*

– A baloldaliság eddig is azt jelentette, s ma is azt jelenti, hogy a társadalom legfontosabb problémája a *szociális kérdés*. A szegények igazsága. Ennél fontosabb kérdés nincs. Ez a kulcskérdés.

Mi úgy láttuk – én is –, hogy a *jobboldal* a nemzeti kérdést teszi az első helyre. Magam azonban úgy gondolom, ha a szociális gondok megoldódnak, akkor az megoldja a nemzeti problémákat is. Tehát a jobboldal táptalaja a megoldatlan szociális feszültségek. A zavart az okozza, hogy a jobboldal – különösen a szélsőjobb – *ellopja* a baloldal szociális programjait.

Hitler is ezt tette. A szociális kérdéseket egyesítették a nacionalizmussal, s ezt nevezték nemzeti szocializmusnak. Ezt a bűvészmutatványt azért tudta megcsinálni a Führer, mert a hadiipar gyors és erőteljes fejlesztésével enyhítette a munkanélküliséget, a gyárak, az utak építésével bővítették a foglalkoztatottak körét, emelték a béreket, s mindezek eredményeként jelentős *jólétet* tudtak biztosítani a lakosságnak. A nácik így s ezzel hitelesítették, legitimálták nacionalista, rasszista politikájukat. A következmények pedig már ismertek.

Azt gondolom, ugyanez vagy hasonló történik a mai Magyarországon is, Csurkáék receptje szerint. A baloldaliság is ezért halványodik el, holott a baloldaliság *több*, mint szociális érzékenység. Ennek alapja a francia forradalom ismert, hármas kulcsszava, a szabadság, egyenlőség, testvériség, amelyeket manapság meglehetősen félreértelmeznek.

– *Számodra mit jelentenek ezek a klasszikus értékek?*

– A *szabadság* a szellemi szabadságot, a véleményalkotás szabadságát, a polgári szabadságjogokat, a sajtószabadságot jelenti. Az *egyenlőség* a törvény előtti egyenlőséget és az általa biztosított esélyegyenlőséget jelenti az élet minden területén. A *testvériség* jelenti a szociális érzékenységet, a segítőkészséget, az elesettek felkarolását, a szegények, a rászorultak támogatását. Ilyen értelemben tehát *tág* a baloldaliság fogalomköre.

A mai baloldali szervezetek, szocialista mozgalmak helyzetét az nehezíti, hogy kapitalizálódási programmal kell megjelenniük.

*

Erről – az utolsó mondatban megfogalmazott nézetről – megoszlott a véleményünk, polemizáltunk is róla még egy ideig, de abban maradtunk, hogy ez a kérdéskör már másik interjút, egy következő beszélgetést igényel.

(2000. november 24.)

Baloldaliság Magyarországon

Ilyennek látja Balogh László politológus, egyetemi docens, az MSZDP alelnöke

– A második világháborút követően Magyarországon is megindult egy olyan hatalmi-politikai küzdelem, amelynek végkifejletét szinte senki sem tudta. Utólag már tudjuk, hogy a második világháború győztes nagyhatalmai egymás között felosztották a kelet-közép-európai régiót. A világháborút követően 1989-90-ig a Szovjetunió mindenkori hatalmi-politikai viszonyai határozták meg alapvetően a térség társadalmi-politikai folyamatait. Sokáig a munkások, a baloldali értelmiségeik úgy gondolták, hogy a gyárak, az üzemek a dolgozók tulajdonába kerülnek. A szegényparaszti csoportok pedig őszintén hittek a radikális földosztásban.

1948-49-től azonban hazánkban is a sztálini totalitárius modell alapelvei érvényesültek. A gyárak nem a dolgozók tulajdonába kerültek, így a munkások jogosan protestáltak: „...azt ígértétek, hogy miénk lesznek a gyárak, az üzemek." A sztálini hatalmi elit becsapta a dolgozókat, ugyanis a korábbi kapitalista tulajdonosok helyére megbízható pártfunkcionáriusokat ültetett a gyárak, üzemek élére.

A sztálini totalitárius elvekből kiábrándult értelmiségiek, munkások, parasztok, egyetemisták alapvetően spontán módon tiltakoztak az embertelen, a marxi-lenini elvekkel ellentétes társadalmi modellel szemben 1956-ban. Mindezek alapján jogosan vetődik fel a kérdés: miért kellett a Rákosi vezette elitnek lejáratnia a marxista-leninista elveket? Manapság ugyanis sokan állítják, hogy a marxi tanok azonosak egy embertelen társadalmi modellel. Szó sincs erről. Óriási

különbség van a marxi-engelsi-lenini elvek, és a sztálini valóság között. A fokozatosan kialakítandó, emberközpontú elvek és a lágerekben gondolkodó sztálini koncepció között fényévnyi távolságok találhatók.

Az 1956-os magyarországi forradalom hatására a hatvanas évek közepétől megindult Magyarországon a marxi-engelsi-lenini elvekhez való közeledés. Másképpen azt lehet mondani: az emberek számára „már nem a távlati jövőben írták elő úgymond a jólétet, hanem a jelenben". Napjainkban sokan azt állítják, hogy Magyarországon a hatvanas-hetvenes-nyolcvanas években „embertelen kommunizmus" volt. Erre azt lehet mondani, hogy hazánkban kísérletet tett a hatalmi elit a jelenorientált, emberközpontú társadalom megteremtésére. Ugyanez korántsem mondható el a szélsőséges totalitárius modellekre a tárgyalt időszakban (például Romániában, Bulgáriában és Albániában).

A nyolcvanas évek második felében felgyorsult Magyarországon is a rendszerváltás előkészítése, amelynek alapvető elindítója a Szovjetunióban érlelődő folyamatok voltak. Mindezek alapján meg kell fogalmazni a következő kérdést: van-e létjogosultsága nálunk a baloldalnak? Igen, van. Szeretném egyértelműen aláhúzni, hogy a marxi-engelsi-lenini elveknek van létjogosultságuk Magyarországon. *A szociálisan érzékeny, a közösségi szellemet előtérbe helyező szellemiség jelentős társadalmi támogatottsággal rendelkezik hazánkban.* A szocialista-szociáldemokrata politikai erők elsődleges feladata pontosan az, hogy a magyar társadalomban erősítsék és tudatosítsák a szolidaritás, az emberközpontúság eszméjét.

A rendszerváltást követően megtalálhatók azok a politikai pártok, csoportok és személyiségek, amelyek – sokszor nehéz küzdelmet vállalva – tevékenyen részt vettek a baloldali szociális értékek védelmében (MSZP, Munkáspárt, MSZDP, BET, szakszervezetek stb.) Talán el lehetne gondolkodni azon is: megtettek-e mindent ezek a politikai szervezetek a baloldali értékek érvényesítése érdekében?

A jövőben szükségesnek mutatkozik minden baloldali – szociáldemokrata – szakszervezeti erő politikai *összefogása* a demokrácia stabilizálása, a hatékony piacgazdaság alapján megvalósuló szociálisan érzékeny, emberközpontú társadalom kialakítása érdekében.

(2000. december 18.)

Isten veled szocialista Kazincbarcika

Takács István politikai helyzetrajza a jelenről

– *Kezdjük talán magával a várossal.*

– Kazincbarcika a rendszerváltozásig a szocialista városok kategóriájába tartozott. Erre a város létrejöttének körülményei (szocialista iparosítás), valamint a hazánk városainak átlagánál *jobb* ellátottsági mutatói szolgáltattak alapot. A város lakói az átlagosnál ugyancsak *jobban kötődtek* az előző társadalmi rendszerhez. Ez kifejeződött a párt, az ifjúsági és szakszervezetek magas fokú szervezettségében, a szocialista brigádmozgalom működésében, a lakosság városért végzett társadalmi munkájában, ami által Kazincbarcika országos összehasonlításban is komoly eredményeket ért el.

– *Dióhéjban ez volt az „átkos", a „kádári diktatúra". Mi jött ezután, hogyan viselkedtek az emberek a fordulat után?*

– A rendszerváltozás Kazincbarcikát sem hagyta érintetlenül. Kiderült, hogy itt sem „mind arany, ami fénylik". Az addig baloldaliaknak mutatkozott emberek közül sokan csupán baloldali *álarcot* viseltek, amit 1989-1990-ben gyorsan levetettek. S míg korábban nem győzték a párt és a szocializmus iránti hűségüket hangoztatni, és keményen bírálni azokat, akik bizonyos hibákat szóvá tettek, a rendszerváltozáskor a párt politikájában való csalódottságukról, félrevezetettségükről kezdtek beszélni. Ezért nemcsak párttagságot nem vállaltak a baloldali utódpártokban, de az országgyűlési és önkormányzati választások kampányában sem vettek részt.

– *És azok, akik kitartottak elveik mellett, akik baloldaliak maradtak?*

– Sajnos, azok közül is akik nem tagadták meg baloldaliságukat, *kevesen* vállaltak tagságot a baloldali utódpártokban és az újonnan alakult baloldali szervezetekben. Az MSZMP korábbi többezres taglétszámával szemben az MSZP, az MSZDP és a Munkáspárt taglétszáma együttesen sem érte el az ezret. Az országgyűlési és az önkormányzati választások eredményei azonban arról tanúskodtak, hogy ennél azért jóval *több* a baloldali érzelműek száma Kazincbarcikán. Az 1990-es választásokat ugyan még a jobboldal nyerte meg itt is, de 1994-ben és 1998-ban már mind az országgyűlési képviselők, mind az önkormányzatiak többsége baloldali pártokból (MSZP, Munkáspárt) került

ki. Az MSZP a szavazatok 50.22, illetve 1998-ban a 46.23 százalékát, a Munkáspárt pedig a 6.15, illetve a 8.37 százalékát nyerte el. Ez az eredmény mindkét párt esetében felülmúlja mind az országos, mind pedig a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében elért százalékos arányt.

– Hogyan jellemeznéd a jelenlegi állapotokat, például az MSZP és a Munkáspárt viszonyát?

– A rendszerváltozás óta, de még napjainkban is a fő gondot Kazincbarcikán is a baloldali erők szétforgácsoltsága, különállása jelenti. A baloldali pártok és szervezetek között *nincsenek kapcsolatok*, azok egymástól teljes elszigeteltségben működnek. Történtek ugyan kísérletek a kapcsolatok felvételére, az együttműködés létrehozására például az MSZP és a Munkáspárt között, de azok a papírra fektetett megállapodáson és szándéknyilatkozaton nem jutottak túl. Kiderült ugyanis, hogy napjaink és a jövő több kérdésének megítélésében (a rendszer jellegében, a távlati célkitűzésekben, hazánk NATO-tagságában stb.) annyira *eltérő* a két párt álláspontja, hogy a gyakorlatban nem jött létre semmiféle együttműködés.

A város szocialista polgármestere és szocialista többségű önkormányzati testülete a Munkáspártnak még azt a kezdeményezését sem támogatta, amely szerint 1999-ben Kazincbarcika várossá nyilvánításának 45. évfordulója alkalmából a Munkáspárt tagjai 45 fát ültessenek el, s a millecentenárium és a millennium tiszteletére pedig emlékliget létesüljön a városban. De nem támogatják a testületben a Munkáspárt képviselőjének más, a város lakóinak érdekeit szolgáló javaslatait sem. Ennek valószínűleg az lehet az alapvető oka, hogy mindkét párt *másképpen ítéli meg* a másikat. Az MSZP a Munkáspártot szélsőségesnek tekinti, a Munkáspárt tagjai közül pedig többen az MSZP baloldali jellegét kérdőjelezik meg.

– Mi a helyzet a szervezett dolgozókkal, a fiatalokkal, a többi baloldali szervezettel?

– A városban működő *szakszervezetekkel* sem sikerült megfelelő együttműködést kialakítani, noha a szakszervezetekben, főleg az MSZOSZ-hez tartozókban sok baloldali érzelmű tag van. A szakszervezetek valamiért *kerülik* a pártokkal, főleg a Munkáspárttal való együttműködést. Néhány évvel ezelőtt például a Munkáspárt helyi szervezete a nyugdíjas bányászokat tömörítő szakszervezetnek a bányásznap együttes megrendezését ajánlotta. Ebben a szakszervezet

helyi vezetősége partner volt, de ahhoz már nem járult hozzá, hogy rendezőként a neve a Munkáspárttal együtt szerepeljen.

A *baloldali ifjúsági szervezetek* – a BIT, a Baloldali Front Munkás Ifjúsági Szövetség – nem jelentenek számottevő erőt. Egymással sem tartanak semmiféle kapcsolatot, s a működésük is alig észrevehető. Baloldali gyermekszervezet – úttörőcsapat – a város két általános iskolájában működik, de azok is igyekeznek távol tartani magukat a pártoktól. Baloldali nőszervezet létrehozására is történtek kísérletek, de ezek nem hozták meg a kívánt eredményt.

A korábban működött más baloldali szervezetek közül például a Május 1. Társaság megszűnt, viszont 1999-ben munkáspárti tagok kezdeményezésére megalakult a *Kádár János Baráti Kör* helyi szervezete, amely tagjainak körülbelül a fele párton kívüliekből áll. A szervezet és a Munkáspárt között jó a kapcsolat és az együttműködés, amely abban is kifejeződik, hogy a Munkáspárt segíti a szervezet működését, együttes rendezvényeket tartanak, a párt koordinációs bizottságának elnöke rendszeres résztvevője a kör összejöveteleinek. A kör vezetősége egyébként az MSZP vezetőit is rendszeresen meghívja rendezvényeire, de azok még egyetlenegyen sem vettek részt.

– *Lehet-e, lesz-e baloldali összefogás Kazincbarcikán?*

– Sokat töprengek azon, vajon *miért nem fog össze a baloldal*, amikor nyilvánvaló, hogy az elkülönülés, de még inkább az egymással való szembenállás csak a jobboldal malmára hajtja a vizet. Arra sem találok magyarázatot, hogy a baloldali pártok és szervezetek vezetői miért nem tanulnak a történelemből, amely eklatáns példákat szolgáltat arra is, hogy az egymással való rivalizálás és szemben állás súlyos veszélyeket jelent. (Lásd: 1933-ban Németországban a fasizmus hatalomra jutása, hazánkban 1989-90-ben a rendszerváltozás). Ugyanakkor arra is van példa, hogy az összefogás révén a baloldal jelentős eredményeket tudott elérni. (Ilyenek voltak 1942-ben hazánkban a háború és a fasizmus előretörése elleni fellépések, 1946-ban a reakció visszaszorítására a Baloldali Blokk hatásos állásfoglalásai.)

Érthetetlen számomra, hogy a magát baloldalinak tartó MSZP és Munkáspárt *miért csak a tőle jobbra* elhelyezkedő pártokat és szervezeteket ismeri el baloldalinak, és miért nem keresi a tőle balra lévő pártokkal és szervezetekkel a kapcsolatot. Mind az MSZP, mind a Munkáspárt vezetőinek megnyilatkozásai (szerintem) túlzott (és káros)

magabiztosságról tanúskodnak. Az *MSZP* azt hangoztatja, hogy egymaga is le tudja váltani a jelenlegi kormánykoalíciót, a *Munkáspárt* vezetői pedig abban biztosak, hogy elérik és meghaladják a parlamentbe való bejutáshoz szükséges öt százalékos küszöböt.

E megnyilatkozásokból arra lehet következtetni, hogy nem törekszenek választási szövetség létrehozására, noha hazánk mai politikai helyzetében *szükség lenne a baloldali pártok és más baloldali erők összefogására, együttes fellépésére.* Ehhez mindenekelőtt akarni kellene az összefogást és tenni kellene érte. Ennek előfeltételeként háttérbe kellene szorítani a szűkös párt (és egyéni) érdeket, az egymással szembeni bizalmatlanságot, a lekicsinylő, sőt lenéző magatartást. Viszont meg kellene találni azt a *közös nevezőt*, ami alapja lehetne ma a baloldal összefogásának.

(2000. december)

Együttműködő társadalmat, gazdasági stabilizációt

– szorgalmazza Kiss Péter, országgyűlési képviselő (MSZP)

– Mit emelnél ki a mai magyar baloldalnak az ezredfordulón jelentkező feladatai közül? – kérdeztem a szocialista politikust, a Képviselők Házában folytatott beszélgetésünk elején.

– Az én fejemben a baloldaliság az *emberről*, az egyes ember esélyéről szól. Azzal a nézettel, felfogással szemben, hogy ki hol, milyen családban vagy országban született, nekem az a véleményem: az emberek értékválasztása, akarata, teljesítménye határozza meg, hogy ki mire viszi az életben. A mindenkori baloldal törekvése az legyen, hogy olyan társadalmi feltételeket teremtsen, amelyek a *legnagyobb szuverenitást* biztosítja az emberek számára. Ha szükséges, akkor – szuverén döntés alapján – lehetővé kell tenni a családból hozott értékválasztást, de megadjuk annak a lehetőségét is, hogy bárki kitörhessen a környezet meghatározottságából.

– Ez persze több tényező függvénye lehet.

– Valóban. Ezt leginkább az befolyásolja, hogy mekkora a nemzeti

esély a kialakuló globalizációban. Vagyis: mennyire képes egy ország a globalizáció kihívásaira olyan választ adni, amely a lehető legnagyobb szuverenitást biztosítja az ott élő állampolgárok számára.

– *Milyennek ítéled annak a lehetőségét, hogy egyszerre tudjunk válaszolni a globalizáció kihívásaira, és eleget tegyünk azon kötelezettségünknek is, amely a nemzeti értékek védelmét, a nemzeti érdekek képviseletét jelentik?*

– Magyarország modernizációja, nemzeti integrációja egy baloldali program megvalósítása esetén nemhogy a szuverenitásunkat korlátozná, ellenkezőleg: mozgásterünket bővíti, tágítja. Ennek azonban feltétele, hogy a globalizáció kihívásaira Magyarország egy tágan értelmezett *szociális választ* adjon, amely nem más, mint a baloldal modernizációs programja.

– *Mi ennek a szociális válasznak a lényege, tartalma?*

– Egy olyan együttműködő társadalom kialakítása, amelyben az állampolgár és a civil társadalom akarata, szándéka, értékrendje érvényesül, korlátozva ezzel a mindenkori hatalmat, szemben azzal az évszázados kelet-európai gyakorlattal, amely a jelenlegi jobboldali kormány filozófiájában is tetten érhető.

– *Hogyan valósulhat meg mindez?*

– A megoldás kulcsa az lehet, ha az egyes ember erőfeszítése, kreativitása egymásra épül, és meghatványozódik. Mindehhez azonban a minimumot jelenti, hogy elhárítsuk az egyéni szabadságjogok érvényesülésének korlátait, akadályait.

– *Konkrétabban?*

– Utol kell érni az európai béreket, szociális sztendereket (normákat) kell biztosítani, vagyis *társadalmi, szociális stabilizációra* van szükség.

A sajátos magyar helyzetnek az ezredfordulón éppen az a lényege, jellemzője, hogy az előbbi igény találkozik a globalizáció teremtette leckével, és azzal a lehetőséggel, amelyet a gazdasági stabilizáció alapozott meg. Más szóval: ma egymásba kapcsolódik az együttműködő társadalom megteremtésének gazdasági lehetősége és az a globalizációs kihívás, amely ezt szükségessé teszi.

(2000. december 14.)

Vidéki gondolatok és tapasztalatok a szociáldemokráciáról

Előadja: Svajda József tanár,
az MSZOSZ Somogy megyei képviseletének vezetője

Baloldaliság – érdekvédelem – szakszervezet. Erről a témakörről kértem lényegre törő helyzetképet a Kaposváron élő-dolgozó érdekvédőtől. Miután szívesen vállalta a feladatot, az alábbi dolgozatot küldte el e könyv számára:

– Kavarognak bennem a gondolatok. Elmélet és történelem, amit kitűnő és emberséges egyetemi tanároktól kaptam Debrecenben és Budapesten. Hangulatos szemináriumok, viták, gyomorszorító vizsgák, amelyek általában sikeresen végződtek. Aztán papírok arról, hogy a „témából" ismeretekkel rendelkezem, ami persze néha bajjal is jár, mert az ember óhatatlanul is keresi környezetében a szociáldemokráciához kötődő értékeket. Hogy találjon is valamit, ahhoz óriási nagyító szükséges, vagy felfedezőnek kellene lenni.

A másik oldalon ugyanakkor ott van a kemény közelmúlt Somogyban „talpig szakszervezetben", konfliktusokkal. Teljesen új helyzet, *harc a túlélésért*, küzdelem a munkahelyek megmentéséért. A rendszerváltás utáni első évek az útkeresés időszakát jelentették, tömény ellenszenvvel, sőt gyűlölettel az új politikai pártok részéről. Csak a megyeszékhelyen, Kaposváron 15 ezer munkahely szűnt meg. Nagy hírű üzemek cseréltek gazdát, vagy teljesen felszámolódtak. Kiemelkedően jó eredménnyel megvívtuk a társadalombiztosítási választásokat. 90 százalékos aránnyal foglaltuk el helyünket az üzemitanácsi választáson. Hosszú évek óta senki sem vonja kétségbe legitimitásunkat a megye közéletében.

Teljesen újjászerveztük a nyugdíjas szakszervezeteket. Javaslatunkra két kollégánk kapott legnagyobb önkormányzati kitüntetést. *Közben a mi személyiségünk is átalakult*, sokan közülünk kihullottak, volt „nyuszi" társaim megerősödtek. Kialakult egy acélos mag, akikre büszkék vagyunk. Mára viszonylagos a munkabéke, sok-sok türelmes egyeztetés, és kudarc után.

Az intézményesült szociáldemokráciát *két párt* igyekszik képviselni. Az MSZP, amely a megyében erős beágyazódással rendelkezik, és

a nagy múltú MSZDP. Mindkettővel kapcsolatot tartunk. Valójában meglehetősen magányosan vívtuk harcunkat, ilyen-olyan okok miatt. Az első időszakban gondjaik hasonlítottak a mieinkhez. Amikor meg a szocialisták hatalomra kerültek, helyi szinten sem találtuk meg a közös hangot. Tanácsainkat, kéréseinket nem szívlelték, a kritikáért pedig nagyon haragudtak.

Az a történelmi együttélés, amely jellemezte a szakszervezetek és a szociáldemokraták kapcsolatait, még várat magára, pedig számos lehetőség volt és maradt a közös fellépésre. Itt voltak például a sztrájkok. A párt ezekhez sem alakította ki a viszonyát. Jól jöttek volna a higgadt megnyilvánulások, tudván azt, hogy mennyire alacsony a szolidaritási szint a társadalomban. Oldotta volna azt a félelmet, amely jelenleg is megvan a munkavállalókban.

A bérekről és a nyugdíjakról. Véleményünk szerint a szociáldemokráciának minden erejével törekednie kell a szociális háló kialakítására, a tisztességes bérekért való kiállásra. Mélységes csalódást éreztünk, amikor a Szociális Charta ide vágó cikkelyeit nem vállalták. Malíciával szemléltük a nyugdíjakkal kapcsolatos ügyetlen intézkedéseket, meg azt, hogy a túlzott bérkiáramlás veszélyezteti a költségvetés egyensúlyát. A mindmáig meglévő arcpirító bérek? Az elmúlt tíz év elitjének a legnagyobb szégyene az, amilyen jövedelmi viszonyok alakultak ki.

A törvénykezésről. Történelmi lehetőség kínálkozott olyan törvények megalkotására, amelyek lehetővé teszik, hogy a magyar munkavállaló egyenes gerinccel járjon, csökkenjen a kiszolgáltatottsága. Elkezdődhetett volna az EU-hoz közelítő törvények harmonizációja. Szomorú tapasztalatunk a regionális kapcsolatainkban az EU-s országokhoz képest kialakult nagy lemaradásunk.

Napjainkban a helyi szakszervezeti vezetők legjobban az elszalasztott lehetőségekért neheztelnek a pártra. Ezekben az években sem éreztük, hogy szükség van a felhalmozódott szakértelmünkre. Emiatt mind több kollégánk vált politikailag zárkózottá.

Máig nem rendelkezünk azokkal a formai jogokkal, amelyek szükségesek. Nincs folyamatos kommunikáció a közvéleménnyel. Nincsenek olyan rendezvények, „találkahelyek", ahol ismereteket és tapasztalatokat cserélhetnénk. Elgondolkodtató, hogy a közelmúlt május elsejei rendezvényen fejcsóválást váltott ki az Internacionálé zenéje.

Sürgős munka vár ránk, hogy a *civil szervezetekkel* szót értsünk. Karitatív akciókat kell vállalni. Elsőrangú feladatunk a felnövekvő nemzedék megnyerése, a többi között olyan vonzó módszerek alkalmazásával, mint a szegény gyermekek nyári táboroztatása, egyetemi felkészítők szervezése stb. Beszélni kellene a munkanélküliekről, a pályakezdő fiatalokról, a negyven és ötvenévesek munkához segítéséről. Készek vagyunk szakmai segítséget nyújtani a helyi programok elkészítéséhez a foglalkoztatásban, bérügyekben, a szociálpolitikában – a kölcsönösség alapján.

Igényünk, hogy a szociáldemokrácia történelmi szövetségesét, a szakszervezeteket *egyenlő partnerként* kezeljék. A szociáldemokráciának és a szakszervezeteknek meg kell érteniük egymást. A munkavállalókkal, a nyugdíjasokkal és másokkal is el kell fogadtatnunk azt a történelmi igazságot, hogy a szociális biztonságot, az esélyegyenlőséget, a társadalmi szolidaritást ez az eszmerendszer képviseli a legjobban.

(2001. január 29.)

Világgazdaság és baloldaliság

Az elemző és véleményező: Farkas Péter közgazdász

– *Mi jut eszedbe, ha a világgazdaság és a baloldaliság összefüggéséről kérdezlek?*

– Bizony nagyon időszerű a kérdésed. Egyre többet lehet hallani a kapitalista globalizáció kapcsán arról, hogy az országok között és az országokon belül nőnek a jövedelmi különbségek, nyomasztó a munkanélküliség. Az elmaradottabb országok továbbra is az adósságcsapdában vergődnek, sokfelé pusztít a nyomor, az éhínség. Világszerte erősödik a legkülönbözőbb baloldali haladó erők *fellépése* e tendenciák ellen. Erről azonban a médiában – lám, ma is van (ön)cenzúra – már kevesebb szó esik.

– *Mire gondolsz konkrétabban?*

– A hazai sajtó legfeljebb a jéghegy csúcsát mutatja. Azt, hogy a nemzetközi gazdasági szervezetek, a Világbank, a Nemzetközi Valutaalap, a Világkereskedelmi Szervezet, az iparilag legfejlettebb országokat tömörítő G7 értekezleteit heves, esetenként anarchista utcai

tiltakozó megmozdulások kísérik. Valójában a jelenlegi globalizáció ellen széles, baloldalinak tekinthető *egységfront* van kialakulóban.

– *Kik a résztvevők?*

– Mindazok, akiknek az érdekei már nyilvánvalóan és jelentősen sérülnek, s civil szervezetek világhálózata támogatja törekvéseiket. 1999 vége, a seattle-i tüntetés óta a munkahelyeket féltő amerikai és egyes európai szakszervezetek, a nemzetközi kereskedelmi tárgyalásokon a további liberalizálás ellen felszólaló kevésbé fejlett országok, a fejlődő országok adósságainak elengedéséért harcoló nemzetközi hálózat, az erkölcsi megközelítésű egyházi szervezetek, a nemzetközi alternatív-antiliberális elméleti közgazdász műhely, és baloldali radikális csoportok kerültek e kérdésben egy platformra, létrehozva az együttműködés hálózatait. Egy példát említek. A *Bizottság a Harmadik Világ Adósságainak Eltörléséért* (COCAD) 2000-ben felhívást tett közzé Afrika adósságainak *azonnali és feltétel nélküli elengedését* követelve. Hangsúlyozva, hogy az adósság modern rabszolgaság, a gyengén fejlett országokra erőltetett kiigazítási politikák krízist, szegénységet, polgárháborús helyzeteket eredményeznek.

Kik csatlakoztak ehhez a radikális megfogalmazáshoz? A sok aláíró között Ausztriából a Püspökkari Konferencia Koordinációs Bizottsága, Svájcból a Katolikus Egyház Harmadik Világ Bizottsága, Franciaországból a Paraszt Konföderáció, Belgiumból a marxista Szocializmus Határok Nélkül szervezet, az Egyesült Államokból a Hálózat a Globális Igazságosságért Mozgalom, továbbá nemzetközi szakszervezeti szövetségek, az Európa Parlament egyes képviselői, és harminc fejlődő ország civil szervezetei. Micsoda széles összefogás a polgári baloldali erők, erkölcsi megfontolású vallási intézmények s a radikális baloldal részvételével! Tőlünk nyugatra ez lehetséges...

– *Milyen eredményeket mondhatnak magukénak ezek a mozgalmak?*

– Többről van szó, mint utcai megmozdulásokról és deklarációkról. Az amerikai szakszervezetek bizonyos esetekben piacvédelmet értek el. A fejlődő országok csoportja 2000 áprilisában a Világkereskedelmi Szervezetben újra megakadályozta a világ-kereskedelem további liberalizációját szolgáló körtárgyalások megindítását, mivel a legfejlettebbek nem vállalták az agrár- és textil-piacuk további megnyitását a legelmaradottabb országok előtt. Ugyancsak áprilisban Genfben 30

szegény ország az adósságügyekben, a tárgyalóerejük közös növelése érdekében csoportot hozott létre. Céljuk a súlyosan eladósodott országok egyesítése egy új szervezetben (World Association of Debt Management Offices – WADMO). Szerintem a legfontosabb esemény: a gazdaságilag elmaradott országokat tömörítő G7-csoport májusi havannai értekezletén 69 kormányfő, illetve államfő jelenlétében éles hangú *közös nyilatkozatot* fogadott el a jelenlegi globalizáció ellen. Civil szervezetek – közöttük hazaiak – elérték, hogy 10 országban (közöttük Magyarországon) vizsgálat folyjon a világbankos programok ellentmondásos hatásairól.

A konkrét eredmények összességükben még szerények. Amíg nem változik a transznacionális tőke profitérdekeinek alávetett jelenlegi világgazdasági rend, a feszültségek nőhetnek, következésképpen a kizsákmányolt „vesztesek" *ellenállása és összefogása* tovább erősödik.

(2001. január 5.)

A baloldali ideológiák hatása a huszonéves generációra

Erről beszél Vasali Zoltán, egyetemi tanársegéd

– A Spiegel című német hetilapban évente megrendezik azt a felmérést, amely a Love Parad rendezvényén térképezi fel a 18-30 éves korosztály gondolkodásmódját. A kilencvenes évek közepe óta nincs sok változás. A szociológiai felmérés egyre racionálisabb tulajdonságokat fedez fel a fiatalok válaszaiban, ami a tudatos életmódválasztástól az egyéni szubkultúra toleranciáján keresztül a közélet minden területén érvényesül. Tendenciózusnak tűnik, hogy az ideológiai prioritások egyre inkább a moralitás kategóriájába tartoznak, s még akkor is így van ez, ha csak lassan veszítenek közösségszervező erejükből. Úgy tűnik, egyre kevésbé határozzák meg a most aktív korba lépő generációk gondolkodásmódját.

Mindezzel arra akarok utalni, hogy általánosnak érzem azt a hatást, ami a saját gondolataimat is befolyásolta a politikai ideológiákkal kapcsolatban. A szerkesztő kérése zavarba ejtő akkor, amikor a saját ideológiai attitűdjeimről kellene vallomást tennem, hiszen ezek – ha vannak egyáltalán –, akkor egyre inkább az intim szférába tartoznak.

Érthető ez a fajta tartózkodás, ha csak arra gondolunk, hogy a jelenleg meghirdetett álláshelyek 99 százaléka akkor tölthető be, ha a jelentkező képes demonstrálni egyfajta *független* objektivitást. Másrészt az ideológiai elkötelezettség a rendszerváltás óta nem jelent mást Magyarországon, mint egy olyan kategorizálási lehetőséget, amely által feltérképezhető a szemben álló fél gondolkodásmódja anélkül, hogy mondott volna valamit.

Az ilyen és ehhez hasonló kategóriáktól pedig nehéz szabadulni. Úgy tűnik, feleslegesen gúzsba kötik a „jelentkezőt" a teóriák, míg korábban az ideológiai hovatartozás a hitelesség egyfajta forrása volt. Gondoljunk csak arra az „ideológiai nyomulásra", ami jelen pillanatban a konzervatív oldalon folyik. A jelenlegi miniszterelnök, Orbán Viktor az évezredfordulón (!) egyoldalas interjút ad a legnagyobb katolikus (vallási) hetilapban, az Új Emberben. 1995-ben senki nem tételezte volna fel a kollektív emlékezetvesztés ilyen szintjét, miszerint ez az ember felnőttként olyan egyházellenes kirohanásokat tett anno, hogy az megfelelt a legradikálisabb liberális választók számára is, ma pedig olyan „tökéletes konzervatív", hogy valószínűleg bérlete van a Vatikán-Budapest charterre.

A magam részéről tehát az ideológiák érvényességét kifejezetten *negatívnak* látom, mintha a „politikai mosóport" ideológiába csomagolnák, de sajnos a recycling mégsem megoldott. Az ideológiai „újrahasznosítás" waste projektje nem működik tökéletesen.

Abban az esetben, ha magamról azt állítanám ilyen vagy olyan vagyok ideológiailag, akkor azzal állítanék valamit arról, hogy mi az állam szerepe a piaccal szemben, milyen nyelvi közegben tudom kifejezni magam, és mit tartok a leggyorsabban megoldandó hazai problémának. Félek, olvasóim számára nem leszek majd hiteles, ha azt mondom: annyira vagyok konzervatív, mint amennyire liberális vagy szociáldemokrata. Bennem, ami összefogja az ideológiák megmaradt racionalitását, az az *ökológia*. Ezért aztán azt ajánlom magamnak, legyen ez az esszé egyfajta „zöld szűrő" ahhoz, hogy mennyit ér egyáltalán az, amiről beszélünk.

A rendszerváltás óta a politikai elit – ideológiai hovatartozástól függetlenül – képtelen volt olyan értékrendszer kialakítására, amely egyrészt alkalmas lenne a sajátos hazai problematika megoldására, másrészt képes lenne az individualizáció hatásai ellenére a társadalmat *együttműködésre és együttélésre* ösztönözni.

Az ökológia az elmúlt harminc évben képes volt *önálló ideológiává* válni. Másrészt Európában szimbiózisban él mind a szociáldemokráciával, mind a liberalizmussal. Ez a szimbiózis nyitottá tette a történelmi politikai ideológiákat arra, hogy tematizálhassák az aktuális problémákat. Magyarországon a szociáldemokrácia megőrizte a szolidaritás jelentőségét, a liberalizmus pedig folyamatosan újraértékeli a piac szerepét. Azonban ez nem elegendő.

Az ökológia és a környezetvédelmi problematika nem újította meg az említett politikai érték- és gondolatrendszereket. Ez eredményezte azt, hogy az ökológiai gondolat egyre *radikálisabbá* vált, a környezetvédelmi kérdések többsége pedig érdektelen szakmaiságba ereszkedett.

A jelenleg huszonéves generáció problémáinak többségét jelen pillanatban *képtelenség az ökológia nélkül* rendszerezni, és ez alapján egy hosszú vagy rövid távú fenntarthatóságról beszélni. Leegyszerűsítésnek tűnhet, mégis úgy gondolom: a baloldal is csak annyit ér számomra, amennyit ebből képes megérteni.

(2001. január 9.)

Szétforgácsoltságból összefogás és szövetség

Interjú Schiller Lászlóval, a Szociáldemokrata Unió társelnökével

– Érdeklődést keltett a Szociáldemokrata Unió (SZDU) megalakulása. Kérném, a régi-új, egyesült párt születésének adatait.

– Az SZDU 2001. április 21-én jött létre Budapesten, a bányászszakszervezet székházában.

– Milyen szükségszerűség, milyen út vezetett a megalakulásig?

– Annak felismerése, hogy a szétforgácsolódott szociáldemokrata erők külön-külön, önállóan nem voltak képesek meghatározó szerepet játszani a közéletben. Még kevésbé tudták megvalósítani azt a szándékukat, hogy parlamenti pártokká váljanak. Anakronisztikussá vált a helyzet; az, hogy a négy aznos ideológiát valló párt, mozgalom egymás ellenében politizált. Ennek felismerése vezetett oda, hogy a szociáldemokrata erők – félretéve régi, leginkább személyes sérelmeiket, nézeteltéréseiket – újra *összefogjanak* a közös cél érdekében. Az elmúlt hat-nyolc év hányattatásai, keserves tapasztalatai abban a

megtisztulási folyamatban csúcsosodtak ki, amelynek végeredménye lett a Szociáldemokrata Unió megalakulása.

– *Kik alkotják a szövetséget?*

– A Szociáldemokrata Párt (SZDP), a Magyarországi Szociáldemokrata Párt (MSZDP), a Környezetvédők Szociáldemokrata Pártja (KSZDP) és a Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalom (SZIM). Az SZDU munkáját 15 tagú ügyvivő testület irányítja, a társelnöki posztokat a négy alapító párt, mozgalom elnökei töltik be. Az említett alapítókon kívül kifejezte csatlakozási szándékát a Magyar Anyák Szövetsége, a Magyar Családok Országos Szövetsége és több más, balolali civil szervezet.

– *Mi történt a megalakulás óta?*

– Sikerült felállítani egy működőképes rendszert. Olyat, amely lehetővé teszi azt, hgoy az említett párt, mozgalom és a csatlakozó szervezetek *egységesen* tudjanak megjelenni és fellépni a szociáldemokrata értékek védelmében, képviseletében. Az SZDU színeiben az első megmozdulásunk május elseje volt. Jó érzéssel töltött el bennünket az az érdeklődés, amely a majálison a szociáldemokrata iránt megnyilvánult.

Május 26-án, Újpesten tartottuk meg az SZDU kampány-nyitó nagygyűlést, ahol meghatároztuk a legfontosabb irányelveket és a legidőszerűbb gyakorlati teendőket a 2002-es parlamenti választásokra. Azt tervezzük, hogy az SZDU minden választókerületben állít képviselőjelöltet.

– *Hogyan határozza meg magát sz SZDU, hol helyezkedik el a politikai palettán, melyek a vezérlő elvei?*

– Az SZDU balközép erő, a *baloldalon* kíván politizálni. Alternatívát akarunk nyújtani a baloldali érzelmű embereknek. Így s ezekkel szeretnénk erősíteni a magyar baloldalt, hiszen a szociáldemokrácia olyan rétegeket, csoportokat is képes megszólítani, amelyeket a jelenlegi baloldali erők nem tudnak.

Az SZDU *szabadságeszménye* azt jelenti, hogy „egyetlen ember, egyetlen osztály, egyetlen nem, egyetlen valás és egyetlen rassz se legyen alárendelve másokank". Az *igazságról és egyenlőségről* vallott elveink a szabadság és egyenlőség összeegyeztethetőségét hirdetik egy szervezett, modern, demokratikus, részvételi társadalomban. A *szolidaritás* jegyében a szociáldemokrácia elkötelezett abban, hogy a közös emberi létnek és az igazságtalanaság által sújtott egyének és csoportok

iránti kötelességszerű támogatásnak elsőbbsége legyen a társadalom megszerevezésében, az állami és a magánszféra működtetésében.

Mi elsősorban a munkavállalók, a nyugdíjasok, a kényszervállalkozók érdekeit képviseljük.

– Ezek alapján mi a különbség az SZDU és az MSZP között, minthogy az MSZP is szociáldemokrata pártként jegyzi magát?

– Természetes volt az a helyzet, amelyben az MSZP megpróbálta kisajátítani a szociáldemokrata értékrendet, mivel rajta kívül nem létezett ilyen értékrendet képviselő politikai erő. Megköszönjük az MSZP-nek, hogy fölvállalt egyfajta szociáldemokrata értékrendet, és ezt nem hagyta veszni. Ám az SZDU megjelenésével kinőtt az a politikai erő, amely *saját kezébe veszi* a 110 éves szociáldemokrata eszmeiség gondozását, gyakorlati érvényesítését. Úgy gondoljuk, hogy ezt az MSZP már csak múltja miatt sem vállalhatja, de 1994 és 1998 közötti kormányzása idején sem vállalta fel azt a társadalmi réteget, amelyet egy *valóban* szociáldedmokrata elveket valló pártnak kötelezően vállalnia kell.

– Miként tekint az SZDU a szakszervezetekre?

– Emlékezetes, hogy volt olyan időszak Magyarországon, amikor a szociáldemokrácia és a szakszervezet *egyet* jelentett. Az SZDU szeretné elérni, hogy visszaszerezze a szakszervezetek bizalmát; azokét, akik s amelyek baloldalon nemcsak az MSZP-t értik. Az SZDU olyan alternatívát kíván nyújtani, amely bizonyítja, hogy a szociáldemokrácia legújabb története a szakszervezeti tagságról, a munkavállalókról, a nyugdíjasokról, a vállalkozókról, az elesettekről, a rászorulókról és értük szól.

– Miben ragadható meg az SZDU politikai üzenete a magyar társadalomhoz, a választópolgárokhoz?

– Felmérve a rendszerváltás eddigi történéseit, a SZDU kinyilvánítja, hogy alapvető célja: a társadalom gazdasági és politikai kettészakítottságának, a rendelkezésre álló javak és esélyek igazságtalan, egyoldalú kisajátításának azonnali mérséklése, távlati megszüntetése. További cél a mindenkit megtartó sokszínű és tagolt társadalom kialakítása, folytonos korszerűsítése, valamint a magyar társadalom versenyképességének növelése és biztosítása, a nemzetközi társadalom humanista törekvéseihez való csatlakoztatása.

– Van-e olyan program – ha igen, akkor milyen az –, amely konkretizálja ezeket az elveket, üzeneteket és törekvéseket?

– Igen van. Ezt 12 pontban jelöltük meg, amelyek a következők: 1. Aki akar dolgozhasson, aki dolgozik, megélhessen, aki életét végigdolgozta, nyugdíjasként ne nyomorogjon. 2. Védelmet a munkavállalóknak. Olyan törvényeket, amelyek csökkentik a kiszolgáltatottságot. 3. A társadalom tagjai számára az egészségbiztosítás ne csak kötelező befizetéseket, hanem a *tisztességes ellátást* is jelentse. 4. *Igazságos társadalmat* akarunk. Olyat, ahol a meghozott áldozatok a jólét növekedésével a dolgozó tömegek nyerik el jutalmukat, az ügyeskedőkkel a korruptakkal szemben pedig fellép a törvény. 5. Elvetünk minden olyan megnyilvánulást és fellépünk ellene, amely vallási, etnikai, nemzetiségi türelmetlenségével nyugtalanságot kelt. Alapelvünk a feszültséget okozó kérdések megoldásában a *tolerancia és a párbeszéd.* 6. Tiszta és utódaink számára örökül hagyható környezetet akarunk, olyat, amely lehetővé teszi gyermekeink egészséges fejlődését. 7. Olyan feltételekkel támogatjuk az EU-hoz való csatlakozást, hogy az nem kíván újabb áldozatokat azoktól, akik már eddig is jelentős áldozatot hoztak a rendszerváltásért. 8. Jogot kívánunk biztosítani a *fiatalok* számára a tanuláshoz és az első munkahelyhez. Azt akarjuk, hogy anyagi körülményei miatt ne kelljen senkinek lemondania a pályaválasztásról, ne kényszerüljön elhagyni az iskolát. 9. Olyan *családpolitikát* akarunk, amely nem idealizált modellekben gondolkodik, hanem megteremti a gazdasági lehetőségét annak, hogy a családokban a szeretet egysége uralkodhasson. Azt kívánjuk elérni, hogy a *nők* szabadon választhassanak a munka és az anyaság között. 10. Olyan szociális ellátórendszert akarunk, amely lehetővé teszi a megélhetést, és lehetőséget biztosít az újrakezdéshez. 11. Azt akarjuk, hogy mindenki nyugalomban és *biztonságban* élhessen, dolgozhasson, alkothasson. Jog- és közbiztonságot akarunk, mert félelemben senki nem lehet szabad. 12. Polgári demokráciát és tiszta közéletet akarunk. Olyat, ahol a képviseletet hivatásnak, a végzett munkát szolgálatnak tekintik a politikusok.

– *Rövid összegzés?*

– Minden, amiről itt beszéltem, egy fő célban sűrűsödik: politikai hatalmat szerezni a parlamentben ahhoz, hogy mindazok, akiket képviselünk, beleszólhassanak saját sorsuk alakításába.

(2001. június 5.)

Mit jelent számomra a baloldaliság?

Kifejti: Bodrogi Attila, a Humanista Társadalmi Egyetem hallgatója

– Az én földi létezésem jelen szakaszának a kezdeti évtizedei a szocialisztikus kísérlettel forrottak össze. Ez volt az elburjánzott gumigerincű professzionális köpönyegforgatók által „átkosnak" titulált periódus. Az egységes oktatás és nevelés segített rávilágítani fontos összefüggésekre. Tény, hogy sohasem került a mellemre a tanulás hős sztárja érdemérem arany fokozatának rubinokkal ékesített zászlórendje, de azért az ember lelki és materiális javainak problémaköréhez szervesült marxista alapú gondolkodásmód belém kódolódott.

A baloldali magatartásból következő stratégiai feladat, hogy elősegítse az emberi fajba betáplált lehetőségek felszínre hozásának társadalmi miliőjét. Ez addig biztosan nem következik be, amíg fennáll a kripta szélén akrobatizáló, minden idők legagresszívabb, könyörtelen aljassággal zsebekben kotorászó, kommunikációs-információs imperializmus társadalmi roncsa.

A fogyasztó emberek – már akik – sokszor értelmetlen javak megkaparintásáért folytatott haszonszerző, túlélő versenyének apokaliptikus vágtájának dübörgése elnyomja az emberi látásmód szavát. Azok, akik az elvadult pankrációban lefordultak a nyeregből, és a földről szemlélik a teljesen kivetkőzött emberszerű genetikai mutációk marakodását a koncon, ekkor, ha a csatazaj elhalkult, el lehet gondolkodni a hogyan tovább kérdésén. Ez elősegíti *egy élhető társadalom* igényének kibontakozását, és televény talaja a tulajdon demokrácia létrejöttének, ahol az autonóm közösségek koordinált szövetségeinek integrált, önazonos személyiségei a közösség számára hasznos produktumai révén, a hozzáadott-érték arányában részesülnek a teljes jóléti horizont zavartalan élvezetében.

A baloldali eszmeiséghez kötődő vonzódásom csírái már az igen kellemes úttörőkor éveiben törekedtek a fény felé. Az ekkor hallott minimális és vulgarizált marxi ismeretanyag is felcsigázta érdeklődésemet a társadalommal kapcsolatos kérdések iránt. Ez a politikai események figyelemmel kísérésére sarkalt. Ahogy a 80-as évek teltek, sokasodtak a súlyos gazdasági problémák, érezhető volt, hogy a tulajdon addigi formájával gond van. A legnagyobb baj az lett, hogy *a dolgozók nem érezték magukénak a termelési eszközöket.* A megoldás a

valódi tulajdonossá tétele lett volna a dolgozóknak, de ehelyett a rendszerváltáshoz címzett összeomlásba terelték a folyamatokat a társadalomtól elidegenedett vezetői garnitúra anyagi és egyéb érdekeltségű csoportjai. Nagyon meglepett ez a hihetetlennek tűnő történelmi visszalépés, de ez nem egy horrisztikus história, hanem az igazság volt. Ami ezután ránk zúdult, maga a reinkarnálódott középkor bugyra volt, amely fényesen igazolta a klasszikus baloldali gondolkodók tételeinek túlnyomó többségét. A dolgozó osztályok csatavesztése kiterjedt mértékű és döbbenetes volt. Ez nem hagyott nyugodni, gondolkodásra késztetett. Keresni kell a rendszer gyenge pontjait, szerencsére akadnak szépen ilyenek – ez ad értelmet a baloldaliságnak.

A baloldal általános helyzete a szétesett, szellemi vezetés nélkül maradt sereg szimptomáját mutatja. A legyőzöttnek vélt, alábecsült burzsoázia csapása felkészületlenül érte. Némi párhuzam vonható a fasiszta armada szovjetunióbeli 1941-es nyári szezonra tervezett „vendégszereplése" és ezen történelmi esemény között. Ugyanis a náci sikerszéria a sztálingrádi fagyos fogadtatással végleg lekerült a történelem színpadáról. Hasonló sors vár a „határtalan" kapitalizmus számára is, de ehhez nehéz, göröngyös út vezet.

Az egyházi marketing szakembereknek egyvalamiben igazuk lett: a föld nagy része lakhatatlan siralomvölggyé vált, hála a nagytőkéseknek. A földi erőforrások feletti rendelkezés jogát ezen parazita, maffiózó klánok bitorolják. Ahhoz, hogy a pária sorsba taszítottak belátható időn belül hozzáférjenek az őket megillető javakhoz, társadalmasítani kell az összes erőforrást. Mivel ezek az érdekcsoportok soha nem adják vissza önként az eltulajdonított vagyont, csakis az ellenállás mértéke határozza meg a velük szemben alkalmazott ellenerőt. Ha ezt nem lépik meg, a terepet a globális fasizmus veszi át.

A baloldaliság főleg *emberközpontúságot* jelent, sok árnyalata található meg ezen a palettán. Sokan ösztönösen vonzódnak a baloldali erőkhöz, de alapvető társadalmi ismereteik hiányoznak ahhoz, hogy eljussanak arra a felismerésre, milyen törvényű rendszer keretei között élik életüket. Egy részük biztosan el fog jutni a pénzközpontú rendszer tarthatatlanságának felismeréséig.

Van egy nem veszélytelen csoportja a „baloldalnak". Azok, akik tisztában vannak ugyan a kapitalizmus embertelenségével, mégis a szekerét tologatják. Én őket a baloldal hátramozdítójának tartom.

Az emberi társadalom felépítésének roppant nagy történelmi feladata a fiatal generációk vállát fogja nyomni. Ha a magyar ifjúság jelenlegi kémiai és szellemi kábítószerekkel erősen roncsolt tudatát veszem figyelembe, aggasztó a kép. Ilyen alapról nehéz kikémlelni az alagút végét. A történelembe visszanyúlva az 1917-es cári Oroszország népei sokkal mélyebbről indultak, és képesek voltak megforgatni a világot. Igaz, nem eléggé. De ha a megalázott nyomorultak újra kiegyenesítik a térdüket mindenütt, akkor az elhalasztott világforradalmat végre be lehet fejezni.

(2001. január 22.)

Közös érdek a baloldali összefogás

Sipos János és Sulin József a Baloldali Együttműködési Tanácsról (BET-ről)

– Honnan indult, hogyan szerveződött meg a BET?

– Még az Antall-kormány idején fogalmazódott meg egy széles baloldali összefogás szükségszerűségének a gondolata. Az 1992 márciusában létrejött társadalmi szervezet, a *Dolgozók Népi Demokratikus Szövetsége* alapvető feladatának nyilvánította a különböző baloldali pártok és szervezetek együttműködésének, összefogásának elősegítését a jobboldali koalíciós kormány alkotmányos leváltására. Az 1994-es választások előestéjén megjelent kiadványában egy lehetséges baloldali stratégia körvonalait vázolta fel. A szocialisták választási sikere nyomán kialakult új helyzetben kritikai támogatásáról biztosította a szocialisták vezette kormányt. Ugyanakkor felhívta a figyelmet arra, hogy amennyiben az nem teljesíti szociális ígéreteit, nem felel meg a dolgozók várakozásának, akkor politikája a társadalmi feszültségek növekedéséhez vezet, ami kedvez a szélsőjobboldali demagógiának, és egyáltalán a jobboldalnak.

A Horn-kormány tevékenységének, a Bokros-csomag egyoldalú megszorításainak a körülményei között a DNDSZ kezdeményezésére több mint húsz baloldali párt és társadalmi szervezet, szakszervezet közreműködésével, támogatásával 1995-ben megalakult a *Baloldali Együttműködési Tanács*. Nyilatkozataiban a BET ismételten rámutatott: a dolgozókat, a nyugdíjasokat, a pályakezdő fiatalokat sújtó restrikciós politika reális veszéllyé teszi a szélsőséges, demagóg, anti-

demokratikus erők térnyerését. Ezek a várható szociális konfliktusok kiaknázására rendezkednek be, egységfrontot hoznak létre a szocialisták vezette kormány megbuktatására.

Egy jobboldali diktatúra veszélyét felidéző folyamatok megállítása érdekében a BET szükségesnek tartotta a magyar baloldali pártok, társadalmi szervezetek együttműködését, tevékenységük egyeztetését, és ha kell, közös politikai fellépését, társadalmi akcióik közös szervezését. Ennek jegyében került sor a *Gazdaságpolitikai fordulatot!* című füzet kiadására, amelyben ismert közgazdászok, politológusok – a többi között Lóránt Károly, Kemény László, Kopátsy Sándor, Szakolczai György – szólaltak meg. A füzetben közzétették 17 közgazdász nyílt levelét J. D. Wolfensohnhoz, a Világbank elnökéhez, az MSZDP levelét az MSZP kongresszusi küldötteinek, az MSZP Baloldali Tömörülésének gazdaságpolitikai téziseit, a Munkáspárt javaslatait, a Baloldali Alternatíva Egyesülés elvi megállapításait, a DNDSZ álláspontját.

A '98-as választást megelőző hónapokban a BET munkája intenzívebbé vált, szorgalmazta a baloldali erők koordinált választási fellépését, de az MSZP-vel folytatott egyeztető tárgyalások nem jártak sikerrel. Az MSZP választási veresége, a kormányváltás új helyzetet teremtett.

– *Mit tett, hogyan politizált a BET 1998 után?*

– A jobboldali Orbán-kormány erőpolitikájával szemben a BET az első pillanattól kezdve alapvető feladatának tekintette elősegíteni a baloldali demokratikus erők együttes ellenállását. Ezen belül különösen fontosnak tartotta a dolgozók érdekvédelmi szervezeteinek védelmét a visszaszorításukra és felszámolásukra törő kormányzati politikával szemben. Az új feltételek között 1998 végén elindította lapját a *KÉZFOGÁS*-t, amelynek kéthavonkénti megjelenése rendszeressé vált.

A BET lapja következetesen és konkrétan hívja fel a figyelmet arra, hogy az Orbán-kormány abszolút hatalomra tör, erőltetett ütemben építi ki a maga teljhatalmát minden területen, a gazdaságban és a médiában is. A 2002-es választások közeledtével nagyívű „bespájzolásba" kezdett, amivel széles körű „közérzetjavító" intézkedéseket indított el, és osztogatásaival mind szélesebb rétegeket igyekszik megvásárolni. Nyíltan hirdeti, hogy több ciklusra rendezkedik be, a

Horthy-rendszerhez közelítő „nemzeti-konzervatív-keresztény" rendszer kiépítésén dolgozik.

A BET még '98 őszén felhívást tett közzé „Állítsuk meg Orbán Viktort!" címmel. Ismételten felhívta a figyelmet annak veszélyére, hogy a baloldali demokratikus erők – miközben bírálják a Fidesz-kormány hatalmi politikáját, a többi között a parlametarizmus és a szakszervezeti jogok megcsonkítását –, abban az illúzióban ringatják magukat, hogy a jobboldal betartja majd a polgári demokrácia működési szabályait, és hatalma veszélyeztetése esetén nem folyamodik szélsőséges provokációkhoz. Az új helyzetben a BET felújította stratégiai koncepcióját, ennek tengelyébe állította a legszélesebb értelemben vett baloldali demokratikus erők összefogását, és közös fellépését konkrét lépések megtételét a lakosság többségét érintő létfontosságú kérdésekben. A szélsőjobboldali veszély növekedésének körülményei között felvette az aktív kapcsolatot a szélsőjobb ellen kialakuló nyugat-európai kezdeményezésekkel.

– Milyen hatással járt a KÉZFOGÁS című lap megjelenése a BET munkájára?

– A BET tevékenységét – az általános politikai helyzet változásaitól függően – hol erőteljesebb, hol gyengülő támogatás kíséri. A hullámzás ellenére a BET ma már széles körű elismertséggel rendelkezik, és munkáját a baloldali pártok, civil szervezetek, szakszervezetek széles köre támogatja. Ez különösen szembetűnő az általa kiadott *KÉZFOGÁS* támogatottságában.

Az eddig megjelent számaiban a szerzők széles köre jelentette meg írásait. Szakszervezeti vezetők (Sándor László, Rabi Ferenc, Szőke Károly, Márkus Imre, Szabó Endre, Vadász János, Cser Ágnes stb.), baloldali pártok vezető személyiségei (Vitányi Iván, Földes György, Molnár Gyula, Thürmer Gyula, Balogh László, Krausz Tamás, Szili Katalin, Kökény Mihály stb.), civil szervezetek vezetői, politológusok, szociológusok (Bányász Rezső, Kemény László, Keserű János, Aggod József, Wirth Ádám, Filipsz László, Hanti Vilmos, Iványi Gábor stb.) interjúi, írásai olvashatók a lapban. Az újság széles körű támogatottsága abban is megmutatkozik, hogy nyomdai elkészítését magukra vállalják a baloldali együttműködésben érdekelt szervezetek. Eddigi számainak költségét vállalta az MSZOSZ, a vasasok, a vasutasok, a bányászok, a textilipariak szakszervezetei, két ízben az MSZP, egy

ízben a Munkáspárt és az MSZDP. Az általában ezer példányban megjelenő lap támogatottságát, politikai szerepének (viszonylagos) jelentőségét jelzik terítésének adatai is. A lapot megkapják az MSZP országgyűlési képviselői és vezető garnitúrája, a Munkáspárt szervezetei, az MSZDP vezető testülete, az MSZMP, a Humanista Párt vezetői, az összes jelentős szakszervezet és civil szervezet, a vezető sajtó. És ezen felül több száz egyéni érdeklődő Budapesten és vidéken.

– *Tervek, hangsúlyok a közeljövőben?*

– Ami a továbbiakat illeti, a BET következetesen törekszik – a hasonló célokat követő politikai csoportosulásokkal karöltve – a hazai baloldali demokratikus erők közös politikai fellépésének elősegítésére, nem utolsósorban a KÉZFOGÁS felhasználásával. Tevékenysége tengelyében áll a mai körülmények között minden erő összpontosításának a szorgalmazása a *jelenlegi fő feladat, a jobboldali kormány leváltására*, a jobboldal teljhatalma kiépítésének és bebetonozásának megakadályozására. Továbbra is azt vallja: ennek a lakosság nagy többségét létfeltételeiben érintő közös célnak kell alárendelni a különböző érdekelt szervezeteket elválasztó nézeteltéréseket. Ez minden baloldali demokratikus pártnak, szervezetnek érdeke, csak így lehet megakadályozni a közelgő katasztrófát, egy jobboldali tekintélyuralmi rendszernek, a „nemzeti keresztény" kurzusnak az új kiadását. Ez egyben a feltétele annak – ami minden progresszív erőnek a célja –, hogy hazánk előtt egy újfajta demokratikus fejlődési út lehetősége nyíljon meg.

(2001. január 9.)

Történészként független, újságíróként baloldali vagyok

– vallja dr. Schubert Katalin

– Ahhoz a korosztályhoz tartozol, amelyik a Kádár-rendszerben szocializálódott. Voltál kőbányai lelkes KISZ-vezető, orosz-történelem szakos tanár, tanítottál a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián. Jelenleg szerkesztőként dolgozol a Honvédelmi Minisztérium Zrínyi Közhasznú Társaságnál, s úgy tudom, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen doktorandusként az 1950-es tábornoki perrel foglalkozol. Mit jelent számodra a baloldaliság?

– Nem egyszerű a válasz, de tegyünk egy próbát. Történészként, szerkesztőként is vallom, hogy csak adott helyen és időszakban van értelme ideológiai kérdéseket feszegetni. A baloldaliság mint ideológia pedig a francia forradalom óta végül is viszonyszó: valamihez képest vagyok jobboldali, baloldali. Persze úgy is fogalmazhatnék, hogy a szívem bal oldalon, a pénztárcám jobb oldalon, én pedig középen állok 10-20 éve, s különösen azt nem értem, ami a mai Magyar Honvédségben történik.

Úgy is fogalmazhatnék, hogy 150 éve az Elbától nyugatra megvalósult a szabadság, az egyenlőség és a testvériség gondolata – persze iszonyatos áron. Ezzel egy időben megjelent a marxizmus ideológiája is. Mi itt Európa és Ázsia közepén a Kárpátok medencéjében úgy 150 éve mítoszok és a valóság posványában járjuk a magunk élet-halál táncát. Az utóbbi két évtizedben a politika mindinkább belemászott az életünkbe. Az én nemzedékem, amely a Ratkó-korszak „végtermékeként" megszületett, tanult, dolgozott, gondolkodott, szociális érzékenységgel viszonyult a „puha diktatúrához", s népben, nemzetben akart világpolgár lenni legalább annyira, mint a belga, a holland, a finn, a svéd, a svájci államok polgárai, a többi európai nemzetről nem is beszélve.

Egy új évezred, új évszázad első napjaiban inkább csak olyan „keserédes" kérdéseim vannak a baloldaliságról anélkül, hogy egyértelmű választ tudnék adni. A tény, hogy korosztályommal együtt nem nosztalgiázás miatt tartom jobb rendszernek a „puha diktatúrát", mint az eddig megélt „kemény demokráciát".

Az elmúlt 10-15 év alatt sokszor fogalmaztam úgy, hogy mit sem ér a harag hatalom nélkül, s ez (sajnos) a baloldalon is jelentkező politikusi probléma, s nem bújhatunk örökké a nyugdíjasok, a „független szakértelem" álcája mögé. Ma már nem vagyok abban biztos, hogy az általam történészként, politológusként, avagy újságíróként megismert kortársaim mindegyikével szolidaritást is vállalok. Sajnos az értelmiségi pályán mozogva azt tapasztaltam, hogy jobban „eldurvultak" a viszonyok. Ez nem kímélte a hadsereget sem. Kérdésedben utaltál a jelenlegi munkahelyemre, ahonnan éppen a legutóbbi átszervezés során volt alkalmam tapasztalni, hogyan is lehet szétverni egy munkahelyi kollektívát, s megtalálni a mindig „ügyeletes bólogató Jánosokat", a zavarosban halászókat, az ügyeskedőket. Nem a Kánaán

hiányzik, hanem az egyéni biztonság. Történészként független, újságíróként baloldali vagyok. Közel 50 éves asszonyként pedig igyekszem sem hőssé, sem árulóvá válni, és főleg nem hősi halottá.

Élve a lehetőséggel feltennék magamnak (de a könyv olvasóinak is) néhány kérdést.

Lehet-e ma valaki boldog állampolgára a hazának, ha nincs három gyereke, négy kereke, hogy a három szobát már ne is említsük? Költői a kérdés. Nem. Legyen pénzed vagy hatalmad, állj be a sorba és hallgass, tűrj, tagadd meg apád, anyád, köpd szembe önmagadat, mosolyogj, mint az amerikai fogpasztareklám, s hazudj életet az éveknek.

Lehet-e optimista ma az, aki baloldalinak tarja magát? Nem, mert 1994 és 1998 között az MSZP is úgy viselkedett, mint a szűz leány, aki kuplerájba menve csodálkozott, hogy oda a „tisztessége"! Mi nők igazán tudjuk, hogy a defloráció nem a legnagyobb baj, ami történhet velünk.

Lehet-e baloldali az, aki pártoktól függetlenül akarja leélni életét, s négyévente kíván a politikával foglalkozni? Nem. Mítosz és valóság keveredik mindennapjainkban, s igazából kiút nincs. Én *Faludy Györgytől* hallottam *Arthur Koestler* állítólagos mondását: „Ha jobbról rúgnak, balról pofoznak, akkor vagyok jó helyen." Ez bejött.

1985 óta – kisebb nagyobb megszakításokkal – a hadseregben a magyar katonákért dolgozom. Voltam lelkes, kritikus VSZ-tag mint „koszos civil" a Magyar Néphadseregben, lettem munkanélküli szellemi szabadúszó, apámat ápoló és gyerekemet egyedül nevelő 40 éves újságíró a NATO-ba gyalogolva, hogy átéljem mint szerkesztő a „humanitárius bombázást", s imádkozzak a magyarok istenéhez, adjon több értelmet, tisztességet fiatal és idős politikusainknak.

Harmadik-negyedik kormányunk „hurrá optimizmusát" látva sokan visszasírhatják a puha diktatúrát, hiszen a félelem, a gátlástalan régi-új diktátorok itt vannak, tobzódnak, listáznak, hazudnak és lopnak. Ez nem semmi, de vannak tisztességes pártpolitikusaink is.

Mi lesz itt? Vajon két év múlva, a 2002-es választás után ki lesz az új seprű, s jól fog-e seperni, s kit talál még e szomorú országban? Ez is költői kérdés. Itt leszünk, mert élni kell, s hinni abban, hogy „megszenvedte már e nép a múltat, s jövendőt". Megszenvedte? Boldog, kiegyensúlyozott családok estek szét a politika miatt. Lehajtott fejű, kukázó öregek könyörögnek megértésért, élelemért, hajlékta-

lanokkal van teli a főváros. Anyák siratják fiaikat, lányaikat, s fordulnának az unokák felé, akik élni, tanulni, dolgozni akarnak, de nincs kapaszkodó. Van viszont sunyiság, feljelentés, „jogállamiságnak" álcázott szabad rablás, immáron 10-20 éve.

Van állásod, autód, pénzed? Ezek a mai kérdések, s erre a választ egyszerűbb megadni, mint azokra a kérdésekre, amelyeket mi tettünk fel szüleinknek, tanárainknak a hetvenes-nyolcvanak években.

1992-1998 között munkanélküliként volt időm a magyar történelem XX. századi sorskérdésein gondolkodnom. Ennek a hatéves „lázas semmittevési" időszakomnak eredményeként érlelődött meg bennem mindaz, amit Kőbányától Kőbányáig átéltem, tanultam. Ma már úgy látom, hogy alapvetően jó volt átélni a „rendszerváltozást" egy olyan zárt, hierarchikus közegben, mint a Magyar Néphadsereg, s ma már büszke vagyok arra, hogy a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia munkanélkülivé tett. Persze a 90-es évek elején döbbentem tapasztaltam azt a fajta kirekesztést, amely ellen nőként, pedagógusként már a Kádár-rendszer alatt is tiltakoztam. Azóta is vallom, hogy a politika, a manipuláció végtelen sok kárt tud tenni – pártállástól függetlenül.

Az 1944-45-ös katonai nemzeti ellenállás történetével foglalkozva botlottam bele az 1950-es tábornoki perbe, amely mára elsősorban erkölcsi és jogi probléma, de sem jobbról, sem balról a politika nem kívánja vállalni. Nevetségesnek tűnik az a fajta szemléletmód, ahogyan 1991 óta (!) bírók, ügyészek, politikusok és katonák e justizmordhoz viszonyulnak. Bizony mára nagyot fordult a világ! Azt természetesnek tartom, hogy a történész szakma sem maradt ártatlan a politikai elit cseréje során, s ha nem is kollektív, de egyfajta amnézia szinte természetes is, amikor társadalmi berendezkedés változik. Hadtudományi doktoranduszként nem vagyok irigylésre méltó helyzetben, hiszen a téma több mint ötven éve az államhatalom szintjén át- és átszőtt olyan csúsztatásokkal, amely eddig sem tette könnyűvé a kutatásaimat.

Számomra egyértelmű volt már 1985-ben is, hogy a katona a mindenkori államhatalom szolgálatában a politika parancsát teljesíti, s veszíti el a háborút ebben a huzatos Kárpát-medencében Mátyás király óta. Gondoljuk csak végig, kik voltak a magyar történelemben a hőseink, példaképeink 1948 óta? Görgey és Kossuth ellentéten, vagy Julier Ferenc, Stromfeld Aurél, Tombor Jenő hősiességén, avagy áruló voltán legalább annyit vitatkozunk, mint Oláh Istvánon vagy Kárpáti

Ferencen, s szerintem valamennyien katonák voltak, nem hősök, nem áruló – a politikai kurzusváltások által vagy melléjük szegődött a „katonaszerencse", vagy nem. Az viszont már megdöbbentett, hogy 1985 óta hányféle damaszkuszi úton szédelegtek a tábornokok, míg mára a NATO lelkes híveivé váltak. Talán egy-két nyugdíjas főkatona meri bevallani, hogy 1955 óta a Varsói Szerződés tagjaként emelt fővel szolgálhatott, és bizony egyenrangú tagja volt egy olyan szövetségi rendszernek, ahol a politika nem a harmadik világháborúra készült. Nem értettem akkor sem, azóta sem azt a fajta „túllihegését" az úgynevezett rendszerváltozásnak, amit azóta többen, többször elkövettek. Volt, aki visszaküldte a „munkás-paraszt hatalomért" kapott érmét, mert a politika iránti lojalitás mellett/helyett rosszul értelmezte a szolgálatot.

Az is igaz, hogy egyértelműbbek a férfiközösség kapcsolatai, de azzal már nem értek egyet, hogy gerinces viselkedésűek a magyar férfiak, sőt! Volt egy tábornok, aki ezt anno úgy fejezte ki: ha egy katona nem tud jót nevetni, sírni és b..., az nem is igazi parancsnok. A férfikönnyek ritkábban folynak, de mélyebbről jönnek. Ugyanakkor ismertem olyan ezredeseket, akik négyévente változtatva véleményüket: csak a feljelentést, a rablást, a hazudozást tartották fontosnak. Meg kell őszintén mondanom, hogy nagyon sok „selejtes" jellemmel találkoztam az elmúlt évtizedben, s nem is elsősorban a munkahelyemen, de természetesen ott is. Volt olyan egykori párttitkár, aki könnyes szemmel jelentette be 1990-ben, hogy mélyen hívő katolikus. Ültem nyugdíjas ezredessel egy budai katolikus templomban a fia esküvőjén, aki 1988-ban még lelkes kommunista volt, majd lett lelkes MDF-es, jelenleg – gondolom – kisgazda. Sajnos több magyar honvédtiszt jelleme nem sokat változott. Mára az is természetes, hogy az állás és üléspontok a hadseregen belül is változnak aszerint, ki dolgozik a vezérkarnál vagy a minisztériumban.

1995-től több tucat „oral history"-interjút készítettem, amellyel tudatosan kezdtem faggatni a katonákat, katonapolitikusokat a XX. századról, abban elfoglalt helyükről, felelősségükről, jövőről, múltról. Menet közben értettem meg, hogy valakinek egyszer el kell kezdeni megírni a valós XX. századi magyar történelmet. Nemcsak a szó veszélyes fegyver, de maga a fegyver is veszélyes. Ám ennél nagyobb baj, hogy szomorúan tapasztalom a bajtársiatlanságot, a feljelentősdit, a

gerinctelenséget, az etikátlanságot. A parancs sem játékszer, bár lehet, hogy igaza lesz egyik volt kollégámnak, mely szerint békében a hülyeség álcázására találták ki.

Az 1950-es Sólyom-per nem is olyan nehéz a történész számára, hiszen az a Rákosi Mátyás, Péter Gábor, Farkas Mihály teljesítette túl a leckét, akik 1945-től a politikai hatalom kizárólagos birtokosaiként alapvetően a baloldali embereket irtották, s lettek tényleges előkészítői 1956-nak.

Persze felvetődik a kérdés, ki volt a hős, és ki az áldozat? Nincs egy igazság, de csak úgy érdemes élni, hogy az értelmes életben bízunk, s abban, hogy gyerekeink, unokáink egy jobb, igazságosabb világban fognak élni. Abban már nem vagyok biztos, hogy én megélem, hiszen a „háborús évek" duplán számítanak, s a magyar politikai-szellemi életben olyan lövészárkok alakultak ki, amelyek átugrása nem fog menni. A mai 40-60 évesek nemzedéke a XXI. század „elveszett nemzedéke", ha következetes akar lenni baloldaliságához, pártpolitikai függetlenségéhez, magyarságához és európaiságához. Különösen nehéz ma nőként, anyaként átélni e „damaszkuszi úti" piruettezést.

Vajon megtanulták-e a politikusaink nagy NATO-zgatás közepette az életet legalább annyira tisztelni, mint a katonák?

Kérdéseim száma csak gyarapszik, de talán éppen korom miatt tudom, hogy folyamatosan el kell kezdeni a szembenézést önmagunkkal, s kell tudnunk egy jót nevetni is egyáltalán nem optimista jelenünk és jövőnk mindennapjain. Nem biztos, hogy megtaláljuk a tisztességes választ, s az sem biztos, hogy csak a baloldalnak van minden kérdésre jó válasza. Egy biztos: nem lesz könnyebb 2002-ben sem baloldalinak lenni Magyarországon.

(2001. január)

A demokratikus baloldal értékrendje és jövőképe

Mit gondol erről Kemény László politológus?

– Szerinted mit jelent ma baloldalinak lenni?

– Időközönként felmerül, hogy jelent-e még valamit a baloldal és a jobboldal, mint politikai megkülönböztetés, vagy ma már egészen más szempontok szerint jellemezhetők az egyes társadalomformáló erők.

Különösen aktuális ez a kérdés a XXI. század fordulóján, amikor már világossá vált, hogy globálisan beléptünk a civilizáció posztindusztriális korszakába. Az új körülmények válaszra késztetnek minden politikai erőt.

A XXI. század küszöbén baloldalinak lenni nagy általánosságban ugyanazt jelenti, mint korábban: a *világcivilizáció fő sodrában tartani a nemzetet*, hogy fejlődése megfeleljen a realitásoknak, a külső és belső adottságoknak, feltételeknek, és eközben az emberek mindjobban felszabaduljanak a szociális és a tárgyiasult alávetettségek alól. Nyilvánvalóan a baloldali gondolkodásnak ez az általános meghatározása koronként és országonként másként konkretizálódik. Különösképpen az befolyásolja aktuális tartalmát és kifejeződési formáit, hogy nem egyedüli szemléletként formálja a társadalmakat, hanem a tőle különböző történelmi gyökerű értékek és érdekek egyidejű létezése következtében, a velük vívott harcon és a velük kötött kompromisszumokon keresztül. Ahhoz, hogy rátaláljunk a baloldali elkötelezettség lényegére, fel kell tárni a korunkban lezajló folyamatok fő tendenciáit.

– *Akkor beszéljünk erről. Melyek a fő áramlatok?*

– Azt tapasztalhatjuk, hogy az ezredfordulóra létrejönnek az emberiség és az egyes ember mindenféle alávetettség alóli felszabadulásának tárgyiasult feltételei. A *baloldal feladata*, hogy ezt a lehetőséget valóságra váltsa. Ez azt jelenti, hogy a globálissá váló világban küzd a természeti környezet humanizálásáért, az emberiség biztonságáért, háborúktól való megóvásáért, az országok (népek, nemzetek, kisebbségek) egyenjogú integrációjáért, a nemzeti kultúrák kölcsönös gazdagításáért, az ismeretek szabad áramlásáért és terjesztéséért. Az adott országon belül pedig minden ember részvételi lehetőségéért, érdekeltségéért a világcivilizációhoz való felzárkózásban, az értelmes életért egy igazságos társadalomban.

Baloldalinak lenni e megközelítés szerint ma azt jelenti, hogy mélyen elemezve az ország, a nagy társadalmi csoportok, az egyes emberek valóságos helyzetét és lehetőségeit, mind a tennivalók kialakításában, mind a gyakorlati cselekvésben e célok szellemisége a mérvadó. Ha tehát valaki vagy egy szervezet a baloldal értékeit és szemléletét vallja magáénak, akkor tevékenységében a *baloldali értékek szerinti jövő megvalósítását* kell szolgálnia. Természetesen ennek megnyilvánulási formáiban az individuális sajátosságok a

meghatározóak. Minél több a szabad fantázia, öntevékenység, önmegvalósítási lehetőség és ismeretgyűjtés. Vonatkozik mindez a magyar baloldalra is.

– *Hogyan lehetséges ennek érvényesítése a mai magyar valóság ismeretében?*

– Az nagyobb vita nélkül is elfogadható, hogy a baloldali értékek szerinti jövő a mai magyar valóságban *nem lehet közvetlen cél.* Történelmi gyökerű elmaradottságunkból, perifériikus, illetve geopolitikailag kimért helyzetünkből, válságteremtő működési rendellenességeinkből adódóan, nagyon *ellentmondásos folyamatoknak* vagyunk részesei.

Egyrészt tovább folytatódik az „államszocializmus" lebontása, s vele számos valóságosan baloldali érték diszkriminálása is. Másrészt a világgazdasági kényszerhez is illeszkedően folyik a magántulajdonon alapuló piacgazdaság reinkarnálása, amely nemhogy nem szünteti meg a szociális alávetettséget, hanem még növeli is a kiszolgáltatottságot, az esélyegyenlőtlenségeket. Harmadrészt a termelés, a gazdaság modernizációja elsősorban az „államszocializmus" rendszerének kapitulációját kihasználó szelektív és „jutalmazó" integrációhoz kapcsolódik. Ezért a kialakuló gazdasági szerkezet nem a posztindusztriális – a technikai alávetettség alóli felszabadulás feltételeit megteremtő – modellhez közelít.

Geopolitikai helyzetünk ugyancsak behatárolja mozgásterünket: a nagyhatalmak jóvoltából úgy lettünk „hátország", „felvonulási terület", „forgószínpad támaszpont" stb., hogy jogilag semmiféle stratégiai garanciával és a modernizációs felzárkózásunk anyagi biztosítékaival *nem* rendelkezünk.

– *Mindezek figyelembevételével milyen lehet a magyarországi demokratikus baloldal jövőképe és értékrendje? A baloldali szervezetek hogyan fogalmazzák meg stratégiájukat és közvetlen feladataikat?*

– Meg kell válaszolni azt a kérdést is, hogy lehet-e és kell-e a fent vázolt helyzetben önálló programmal fellépni, vagy a baloldali értékeket távlatosan elismerő kompromisszumra kész más erőkkel szövetkezve célszerű stratégiát alkotni? A magyar demokratikus baloldal értékrendjében – úgy gondolom – az első helyen szerepeljen a kritikai viszony az utóbbi évtized történéseihez, s benne saját

szerepéhez és tetteihez. Mindaddig, ameddig nem lesz képes felülbírálni a kialakult viszonyok apologetikus értékelését, a baloldal megosztott, bizonytalan, saját jövőkép nélküli és önálló vezetésre képtelen marad. Világos és mélységekig hatoló *őszinte elemzésre* van szükség annak feltárására, hogy valójában mi is történt a rendszerváltáshoz vezető úton? Nem lett volna jobb, ha másként alakulnak a dolgok, s alakulhattak volna-e másként? Lehet-e korrigálni a fő irányon, vagy olyan kényszerpályára sodródtunk, amelyet a baloldal nem tudott érdemben befolyásolni?

A *stratégiai feladatok* között a legfontosabb a kiépülő kapitalista struktúra ellentmondásainak és a baloldali értékek szerinti módosítási lehetőségeknek a feltárása. Választ kell adni arra a kérdésre is, hogy az „államszocializmus" szükségszerű meghaladása vezethetett volna-e más irányba, a demokratikus szocializmus alternatívája felé. Mi játszott szerepet abban, hogy nem így történt, s mi akadályozta meg, hogy győzelmével az 1994-es választásokon ilyen korrekcióra felhatalmazást kapott szocialisták nem éltek ezzel a lehetőséggel?

A demokratikus baloldal értékrendjében ugyancsak kitüntetett hely illeti meg *a valóságos demokrácia* melletti kiállást. A polgári rend alapjait képező képviseleti struktúra kiépítésén túl – amely egyfajta új elit kialakulásához vezetett – a baloldal értékei között azonos súllyal kell szerepelnie a *közvetlen* (részvételi) demokráciának is. Ennek intézményesítését elérve arra kell felhasználni, hogy a folyamatok kényszeréből a baloldali értékek szerinti jövőt szolgáló elérhető maximumot lehessen kihozni. A képviseleti és a közvetlen elemek szimbiózisa akadályozhatja meg a „demokratúra", a „pártokrácia" túlburjánzását, a kaotikus állapotok kialakulását. Ebből kiindulva a belátható jövőképben szerepelnie kell a reális, valóságos és működő demokráciának, amelyik segít az átalakulás megpróbáltatásainak elviselésében, valamint a felelős és valóságos érdekegyeztetésnek, amelyik a megpróbáltatások terheinek viseléséről határoz.

A gazdasági és társadalmi viszonyok alapértékei a jövőt illetően csakis a világcivilizációban kibontakozó termelési forradalomhoz és az odavezető út mind feszültségmentesebb megtételéhez fűződnek. A tudományos-technikai forradalom irányába haladó modernizáció és a globálissá vált világból fakadó integráció szükségszerűen átformálja a társadalmat egészében és valamennyi elemében, mindenre és minden-

ki életére lényegi átrendező hatást gyakorol. A közvetlen ügyek között az értékmentés (elsősorban *a szolidaritás, a kollektivitás* stb.), valamint a karitatív tevékenység lehet a feladat. Elemi érdeke a mai magyar baloldalnak, hogy útját állja a tanuláshoz, a kultúrához való hozzájutás esélyegyenlőtlensége örökösödésének. Stratégiai kérdés a mindenki számára garantáltan konvertálható ismereteket biztosító iskolarendszer kiépítése, az egészségmegőrző és gyógyító rendszer fenntartása, a tömegszórakozás és tömegsport mindenki számára hozzáférhetőségének a képviselete. Jelentős feladat a munkanélkülivé váltak „helyzetbe" tartása, a fiatal munkanélküliek apátiájának oldása (drogellenes harc, csövesek integrálása stb.), a bűnözés fékezése.

A baloldali értékek szerinti fejlődés nemzeti programját tehát csak minden ember érdekeinek számbavételével, részvételi lehetőségével és érdekeltté tételével lehet megvalósítani.

(2000. december 12.)

6.

Gondolatmenetek

Utólagos zsörtölődés Király Istvánnal

„Meggyőződésem – válaszolja a riporter kérdésére a neves irodalomtörténész –, hogy ma már *mindenki érzi*, a régi Németh László-i szó mennyire igaz: ez az ország csak mint *minőség* létezhet. Tehát a minőség kulcskérdés. A minőség pedig mindig az értékek jegyében való életet jelenti. És a humán kultúra az, ami az értékek őrzője."(Kritika, 1989. április)

Bár így lenne, Kedves Tanár úr! Mármint az, hogy ma már mindenki érzi a minőség fontosságát. A rendszerváltás előtt is ez jelentette – egyebek mellett – az egyik fő problémát, pedig volt minőségellenőrzés, még olyan folyóiratra is emlékszem, amely ezt a címet viselte: Minőség és megbízhatóság. Mégsem sikerült olyan szemléletet kialakítani és gyakorlatot meghonosítani, amely a minőséget jelentőségével arányosan kezeli. Ma sincs másképpen. Nem mindig azok kapnak vezető beosztást, nem mindig azok nyerik el a pályázatokat, nem mindig azok jutnak előre, akik a legjobbak, akik az emberi és szakmai minőséget képviselik, hanem azok, akik az éppen aktuális hatalom holdudvarába tartoznak. Talán még a multinacionális cégek kemény követelményei azok, amelyek leginkább a minőségi termékek gyártására kényszerítenek. Ami pedig azt illeti, hogy a humán kultúra az értékek őrzője – *ez elvben igaz, de hol van ez a valóságban?* A humán kultúra rangja és megbecsülése régen volt annyira mélyen, mint napjainkban.

*

Ki a *szakember* és ki az *értelmiségi*, milyen a viszonyuk egymáshoz? Ez a másik, némi polémiára okot adó kérdéskör. Nézzük először az állítást. „Sokan ma is azt hiszik – vélekedik Király István –, hogy szakemberekkel kell megmenteni a világot, és szakemberekkel kell megoldani a hazai problémákat is. Nem szakemberekkel – értelmiséggel. *Az értelmiség más, mint a szakember.* Az értelmiségi: a kezdeményező, a gondolkodó ember. A műszaki szakember más, mint a műszaki értelmiség. És ezt nem látjuk sokszor."

Magam azt gondolom, hogy a szakember és az értelmiségi között nem ilyen nagy és *éles a különbség.* Kezdeményező és gondolkodó ember lehet a szakember is, nem csak az értelmiségi. Általában a szakember jobban ért egy vagy több szakmához, az értelmiségi pedig na-

gyobb általános műveltséggel rendelkezik, tágabb a horizontja, jobban átlátja az összefüggéseket. Az a kívánatos, hogy *a szakember ne váljék szakbarbárrá*, ne szűküljön be, ne korlátozódjék érdeklődése csak a szakmájára, az értelmiségi meg ne olyan legyen, hogy mindenről tud valamit, de semmihez sem ért igazán. Nem árt tehát, ha az értelmiséginek általános műveltsége mellett *van egy szakmája* is. Az országnak, a társadalomnak pedig az a jó, ha megfelelő létszámú és kellő felkészültségű szakembergárdája és értelmisége van.

Goethe, a gondolkodtató

Goethének a *Költészet és valóság* című önéletírásában, „pedagógiai regényében" olvasom, hogy „ha vissza akarunk emlékezni arra, ami legkorábbi ifjúságunkban történt, gyakran kerülünk abba a helyzetbe, hogy összekeverjük azt, amit másoktól hallottunk azzal, amit csakugyan a magunk szemlélődő tapasztalatából őriztünk meg". Ez így van, azt hiszem, ezt már mások is megtapasztalták, erről már sokan meggyőződhettek.

E terjedelmes, gazdag tartalmú műből – amelyben a nagy író személyes életének teljes valósága értelmeződik át költői üzenetté – sok tanulságos gondolatot emelhetnénk ide, de ezúttal csak egyet említek. Olyat, amelyikkel lehet egy kicsit berzenkedni. Azt írja Goethe, hogy „életünk egy-egy ténye nem aszerint számít, mennyiben *igaz*, hanem aszerint, mennyiben *jelentett* valamit".

Nem sokkal e sorok írása előtt hallottam egy mértékadó egyetemi tanártól, hogy nálunk most, sajnos kevés a *hiteles* közszereplő, az olyan politikus, akinek fenntartás nélkül hinni lehet. Mert ki is a hiteles ember? – kérdezte beszélgető partnerem, aki rögvest meg is válaszolta saját maga kérdését: az, aki *igazat* mond. Az ilyen politikus a hiteles ember – erősítette meg. Kis társaságunk harmadik, mérnök résztvevője meg is jegyezte: – Látjátok, én ezért nem lennék politikus. Azért, mert nem tudnék hazudni. Amit ígérnék, azt be is tartanám, amit hirdetnék, abban a szellemben is élnék. Legalábbis nagyon törekednék erre.

Ahhoz tehát, hogy bármelyikünk önéletrajza, önéletírása, magatartása és tevékenysége, véleménye hiteles legyen, *igazat kell* monda-

nunk; s általában, mind a közéletben, mind a magánéletben az igazsághoz kell ragaszkodnunk. Természetes dolog azonban, hogy kisgyermekkori emlékeinkben összefolyik a valóság és a képzelet; az, ami valóban megtörtént velünk és az, amelyet még hozzá gondolunk, vagy elveszünk belőle.

Azt sem hagyhatjuk ki a számításból, hogy az író, a költő (általában a művész) *nem azonos* a politikussal. Más alkat, más szakma, másként gondolkodnak, másra érzékenyek, mást tartanak fontosnak és jelentéktelennek. Az írónál, a művésznél erősebb a beleérző képesség, szabadabban szárnyal a szellem, a képzelet, hiszen nem egyszerűen leírja, rögzíti a tényeket, a látottakat, hallottakat, hanem átkölti, művészi fantáziával dúsítja, „megemeli" a valóságot. Így válik az élet nyersanyagából (a politikusnál program), az írónál, költőnél, festőnél, zenésznél, filmrendezőnél műalkotás, amelyet a művészi érték tesz azzá.

Vagyis: a művésznek is igazat kell mondania, írnia, rajzolnia, festenie stb., de csak attól, hogy igaz a történet, az írás, a kép, önmagától még nem válik műalkotássá, még kevésbé remekművé. Azzá csak a művész tehetségétől, teremtő alkotómunkájától válik. Attól – Goethe kifejezésével –, hogy jelent valamit. Valami szépet, jót, megrendítőt, felkavarót, elgondolkodtatót. A világirodalom kimagasló alakja, a „költőóriás" életútjának valósága, életanyaga ezáltal nemesedik művészi értékké, így értelmeződik át költői üzenetté. A fentebb megidézett könyvben is.

A „kiváló" egyes ember és a „durva" embertömeg

„A pszichológusok jól tudják – s ez az, ami talán a legbizonyosabb az egész úgynevezett tömegpszichológiában –, hogy az embertömegek erkölcse, esze, ítélőképessége s esztétikai fogékonysága egyformán sokkal *durvább, megbízhatatlanabb és kezdetlegesebb* az egyes embernél. Sohasem a tömeg emelkedik föl kiváló tagjainak nívójára. Hanem a *kiváló egyes kényszerül alászállni*, s önkénytelen alá is száll a tömeg átlagnívójára, mihelyt a tömegbe elegyedik, s a kor eszmeáramlataitól szuggerálni hagyja magát" – írta Babits Mihály

(Szellemtörténet, 1931.), aki ezt a következtetést főként az első világháború tanulságai alapján vonta le. Babits úgy ítélte meg, hogy az átélt világháború „minden eddiginél világosabban mutatta meg *a tömegeszmék alacsonyrendűségét*, s veszélyességét a legkiválóbbak szellemi és erkölcsi színvonalára is, ha túlságosan komolyan veszik"

Biztos, hogy (ennyire) így van ez? Még akkor is megkérdőjelezhető, ha ez látszik a tömegpszichológia „legbizonyosabb" állításának. Biztos az, hogy a tömeg erkölcse, esze, ítélőképessége s esztétikai fogékonysága (nem kéne ezek között különbséget tenni?) mindig „durvább, megbízhatatlanabb és kezdetlegesebb az egyes embernél?" Hiszen az egyes ember is része a tömegnek; a tömeg az egyes emberek megsokszorozódása, tömörülése, sokasága. (Váci Mihály is a sokaság fiának tekintette magát.) Biztos, hogy „sohasem a tömeg emelkedik föl kiváló tagjainak nívójára, hanem a kiváló egyes ember kényszerül alászállni a tömeg átlagnívójára?" Soha nincs (nem lehet) ez fordítva is?

Kétségtelen, hogy a kiemelkedő személyiségeknek mind a politikában, a tudományban, mind a kultúrában, a művészetben meghatározó szerepük van. Ám az sem elhanyagolható szempont, hogy „több szem többet lát", s a tömegerő nagyobb és hatásosabb, mint az egyes ember ereje.

Érdekes felismerésre és következtetésre juthatunk, ha például 1956-ra és az 1989-90-es rendszerváltásra gondolunk. Az előbbinél inkább a tömegmegmozdulások, az események *sodorták* az egyes vezetőket – Nagy Imrét és másokat –, az utóbbinál viszont az egyes vezetők, politikai csoportok *felülről* kezdeményezték és irányították a társadalmi-gazdasági fordulatot, a rendszerváltoztatást, a tömegek pedig – jogos várakozásaiktól indíttatva, de illúzióktól fogva és manipuláltságuktól is vezéreltetve – *sodródtak* a folyamatokkal, a változásokkal.

Vitatható az a nézet is, miszerint „a kiváló egyes kényszerül alászállni a tömeg átlagnívójára". Ilyen is előfordul, de nem mindig van ez így, sem a politikában, sem a gazdaságban, sem a kultúrában. Arra gondolok, hogy mind a három területen számolni kell a realitásokkal, a lehetőségekkel, a tömegek igényeivel, követeléseivel, de nem mindig és nem feltétlenül kell *kiszolgálni* azokat. A politikusnak is kötelessége – a tömegigények tiszteletben tartása mellett – *a politikai kultúra* színvonalának emelése. A gazdaságban is szükséges – az élet-

színvonal emelésével összefüggő követelmények teljesítésével együtt – a *távlatokra* is gondolni, és a kultúrában is illendő – nemcsak kiszolgálni a giccses tömegízlést, hanem – növelni az emberek kulturálismővészeti ismereteit, *javítani* az esztétikai nívót és feltételeit, az értékes kultúra befogadásának esélyeit.

Mindez azonban felveti a *népszerűség-népszerűtlenség* kérdését. Szeretünk ugyanis kedveltnek, népszerűnek lenni, ezért hajlamosak vagyunk kedvezni, ígérni, engedményeket tenni. Nem szeretünk rossz színben feltűnni, népszerűtlennek lenni, ezért nem mindig tudunk ellenállni a kísértésnek, nem vagyunk képesek nemet mondani, ellenállni. Pedig a mindennapi életből ismerjük a volt-nincs, a kevéssok, az egyszer lent, máskor fent problémáját. S azt is tapasztaljuk, hogy nemcsak jó hírek érkeznek hozzánk, hanem rosszak is, a kedvező életjelenségek elfogadása mellett a kedvezőtlenekkel is meg kell birkóznunk.

Márai – ajánlások

Nem igazán szeretem Márai Sándor emberi tulajdonságait, de tisztelem tájékozottságát, bölcsességét, írói teljesítményét. Sok mindenben távol áll egymástól életfelfogásunk, ám több ponton érintkezik és megegyezik véleményünk az emberi élet egyes kérdéseiben. Így vagyok Füves könyvével is, amelyet ismételten előveszek, hogy tanuljak, töltekezzem belőle, vitatkozzam vele, és elutasítsam nézeteimmel ellentétes megállapításait. Abban a szellemben, hogy mindenre nyitottnak kell lenni, mindenből és mindenkitől tanulni kell, az alábbiakban olyan gondolatokat emelek át ide, amelyek rokonszenvesek számomra, és e sorok olvasóinak is hasznosak lehetnek.

Az emberi jellemről. „Semmi nem olyan sajátos, mint egy-egy ember jelleme... A *jellem maga az ember*... Jellemét éppen olyan kevéssé rejtegetheti az ember, mint ahogy testi lényét nem tudja elrejteni semmiféle ködsapka. Ideig-óráig viselhetünk az életben álszakállt és álruhákat, de egy pillanatban lehull rólunk minden jelmez, és megmutatkozik a valóság. Egy mozdulat, egy szó, egy cselekedet végül is elárulja igazi jellemünket: az álarcosbál csak alkalmi lehet. S a találkozás egy jellem valódi sajátságaival a legnagyobb emberi élmény, amelyben részünk lehet."

A társas életről. „Az ember társas lény, s legtöbbször éppen társaságban bontja ki jellemének szép képességeit: aki méltányosan és türelmesen társalog, meggondolt és kellemesen fogalmazott párbeszédben iparkodik megismerni embertársai nézeteit a világról és az emberi sorskérdésekről, *türelmesen felel az ellenvetésekre, nem ítél idő előtt,* jól fogalmazza meg válaszait és aztán alkalmazkodásból, udvariasságból sem hajlandó eltérni attól, amit igazságnak megismert: az ilyen ember tulajdonképpen a legszebb emberi feladatot végzi, mikor társaságba megy, s ott megismeri embertársai véleményét és nem hallgatja el a magáét..."

Ne félj! „Ha jó ügyet védesz, mitől is félhetsz? Mi is történhetik veled? Letepernek, megrágalmaznak, kirabolnak, meggyaláznak? Vádakkal fordulnak ellened, hamisan ítélnek? Mindez nem változtat azon, hogy az ügy, amelyet védtél, jó volt, s ezért jó volt az is, amit csináltál, mikor a jó ügy védelmére szegődtél. Ilyenkor *ne törődj senkivel és semmivel, csak az ügy igazával,* melyet meg kell védened. Végül is tehetetlenek az igazsággal szemben... Csak akkor nem vagy magányos az életben, ha jó ügyet védesz... Soha ne félj kimondani azt, amiről egész lelkeddel tudod, hogy igaz."

Segíts! „A magad ügyében maradj előkelő, hideg, érzéketlen és gőgös. A mások nyomorúsága ügyében érezzél, hevüljél, cselekedjél – ne ódzkodjál attól, hogy terhére legyél a hatalmasoknak, kunyerálj, vesztegess, ha kell, *kövess el mindent, hogy segíts.* A mások ügyében nem lehetsz pártatlanul és hidegen bölcs, sem büszke, sem fölényes. Az ártatlanok fájdalma és megalázottsága kötelez, hogy elhagyd nyugalmad szirtjeit. Akkor, csak akkor, nincs jogod magányosnak és büszkének maradni."

Az árulónak nincs irgalom. „...Az áruló kezed szorongatja, az áruló szemedbe néz, terveid faggatja, veled sóhajt, nyög, fogadkozik. *Az árulónak ne bocsáss meg soha.* Az árulónak ne irgalmazz. Aki egyszer elárult – férfi vagy nő, mindegy –, annak számára nincs többé vizsga, mentség, feloldozás... Közösségben és magánéletben ő az utolsó ember, nincs mentség számára."

Élj a remekművekkel! „Ne múljon el egyetlen napod, hogy nem *olvastál* néhány sort Seneca, Tolsztoj, Cervantes, Arisztotelész, a Szentírás, Rilke vagy Marcus Aurelius könyveiből. Mindennap *hallgass* néhány ütem zenét, szólaltasd meg zenedobozon Bach,

Beethoven, Gluck vagy Mozart valamely tételét. Ne múljon el nap, hogy nem nézegetted néhány percen át valamilyen jó nyomat tükrében Brueghel, vagy Dürer, vagy Michelangelo valamelyik festményét vagy rajzát... Az emberi szellem teljessége a tied is. Élj vele, mindennap, ahogy lélegzik az ember."

A humanizmusról Dunaújvárosban

A humanizmus fogalmáról, aktualitásáról... Humanizmus a nemzetközi jogban... Humanizmus a magyar joggyakorlatban... Lehet-e humanizmus a globalizálódó világban? Ezek a kérdéskörök szerepeltek azon az elméleti tanácskozáson, amelyet az MTA Veszprémi Akadémiai Bizottságának Filozófiai Munkabizottsága szervezett a Dunaújvárosi Főiskolán, 2000. október 28-án. Az előadók: *dr. Sztankó János* kandidátus, a munkabizottság elnöke, *dr. Bruhács János* és *dr. Krajnik József* kandidátusok, a Pécsi Tudományegyetem professzorai Budapestről a Marx Károly Társaság képviseletében *Wirth Ádám* filozófussal együtt, ketten kaptunk meghívást, felkért hozzászólóként.

„Minden dolgok mértéke az ember" – indította mondanivalóját Protagorasz idézésével Sztankó János. Ezt ugyan már az ókorban megfogalmazták – jegyezte meg –, de mint tudjuk, nem mindig volt és van ez így. Idézte Janus Pannonius pécsi püspököt is az előadó, aki büszkén vallotta magát humanistának, mondván „az emberi életet emberi módon kell megélni". Ez a humanista gondolkodásmód fejeződött ki verseiben is.

A humanizmus létrejöttét, a humanista szellem virágzását azonban az 1300-as, 1400-as évek Itáliájában lehet leginkább tetten érni. Ezért az előadó levetített egy – a Duna Tv-től átvett – *Firenzéről, a reneszánsz bölcsőjéről* szóló filmet, amely a vizualitás erejével láttatta, hogy mit jelentett az irodalomban, a festészetben, a szobrászatban, az építészetben, az életmódban a jobb, emberibb életformák kibontakozása. Érzékelhettük a reneszánsz világnézetének, a *humanizmusnak* a szellemét, légkörét, a mindennapi életre gyakorolt hatását. A konferencia hallgatói közül azok, akik még nem jártak Firenzében, megcsodálhatták a magával ragadó városképet, a Dóm tér híres épületeit, Giottó, Donatello, Masaccio, Raffaello, Leonardo és

Michelangelo alkotásait. S akik már megfordultak az Arno-parti városban, amelynek utcáin, terein Dante is sétálgatott, újra átélhették a Mediciek művészetszeretetének és művészetpártolásának eredményeit, a reneszánsz eszményét és atmoszféráját sugárzó udvarok, templomok, paloták szépségét, nemes harmóniáját.

Nincs itt annyi hely, hogy tovább folytassam a filmben látottak és az általa kiváltott érzések, emlékek sorolását, ezért csak ide másolom azokat a kulcsszavakat, amelyeket a vetítés közben feljegyeztem: emberi... emberi értékek... emberléptékű... az emberi értelembe vetett hit... nemes arányok... jó modor... szeretni a szépet... hinni az emberben... ráébredni a magunk erejére...

A vetítés végén (az elsötétítés megszűntével) a reneszánsz hangulatából a mai magyarországi világ valóságába csöppentünk vissza. Sztankó János néven is nevezte a jelen néhány feszítő problémáját: embertelen életkörülmények, éhező gyermekek, bűnözés. Nagy sóhajtással kísért mondattal zárta előadását: *egy humanistább társadalom kellene...*

Bruhács János nemzetközi jogász a humánum és az erkölcs, a politika és az erkölcs, a humánum és a háború összefüggéseit feszegette, értelmezte. Az igazságosnak és az igazságtalannak nevezett háborúkból megjegyezte: ezt rendszerint a végén döntik el. Általában a győztesek lesznek az igazságos háborúk képviselői, a vesztesek pedig az igazságtalanoké.

Az emberi jogokkal kapcsolatban aláhúzta: *a polgárok nem alattvalók.* A polgároknak alapvető jogaik vannak az állammal szemben, amelyeket gyakorolniuk kell. Az emberi jogok – az USA szemléletét tükrözve – szélsőségesen individualizálódtak. Ezt azonban sokan, például Afrikában nem fogadják el, mert ott erősek a törzsi, a kollektív jogok. Az emberi jogok arab kartája pedig az iszlám felfogást tükrözi, amelyben a férfiak és nők nem egyenjogúak. A lelkiismereti szabadságra Európa igent mond, az iszlámban azonban ez nincs így; ott csak a vallásszabadságról beszélnek.

Az előadó emlékeztetett azokra az időkre is, amikor először mondták ki: „Az indiánok is emberek." Mai, hazai viszonyainkról szólva, nagyra értékelte a Vöröskereszt és a Máltai Szeretetszolgálat tevékenységét, amelyek példái a humanitárius elvek gyakorlati érvényesítésének.

„Tudom, hogy nem tudok semmit, s azt is alig." Ezzel a szellemes Szókratész-idézettel kezdte előadását *Krajnik József.* De behozta a közös meditációba Thomas Mann azon gondolatát is, miszerint a humanizmus fogalmában megjelenik valami gyengeség. Ez történeti jellegű, holott időtlennek, oszthatatlannak, mindig ugyanannak kellene lennie. Hangsúlyozta az előadó, hogy a humanizmus fogalma európai eredetű, az európai civilizáció terméke. Kérdés azonban, hogyan viszonyul ez a világ más civilizációihoz? André Malraux véleményét elevenítette fel, aki szerint a speciálisan nyugat-európai érték a szándék, a törekvés *a tudatosságra és a felfedezésre.* Az előadó úgy vélte, az európai civilizációnak küldetéstudata, magasabbrendűségi érzése van. Úgy ítélte meg, hogy a humanizmusnak része *az igazságosság és a béke* is. Minden szempontból értelmezett egyenlőség azonban nincs. Emlékeztetett arra, hogy más kultúrákban másféle értékek is vannak, és más az egyes értékek sorrendje. Felhívta a figyelmet Lorenz könyvére, amelynek fejezetcímei egyben kifejezik Európa főbb bűneit. Ezek a következők: a túlnépesedés, az élettér elpusztítása, versenyfutás önmagunkkal, az érzelmek fagyhalála, a genetikai hanyatlás, a tradíció leromlása, a dogmák ereje és az atomfegyverek.

Wirth Ádám, a filozófiai tudományok kandidátusa hozzászólásában rámutatott, hogy más tartalma volt a humanizmusnak az antik görög filozófiában, más a reneszánsz filozófusok, írók, művészek humanizmusának, s megint más a XIX-XX. század „humanizmusainak". A közös elem: *küzdelem az ember felszabadításáért* a tőle elidegenedett erők uralma alól. Az ember megszabadulása az olimposzi istenek mindenható uralma alól az antik társadalomban, a feudális és egyházi béklyók lerázása a reneszánsz idején, a gazdasági-társadalmi elidegenedés elleni tiltakozás a kapitalizmus korszakában.

A globális kapitalizmus viszonyai között világméretekben érvényesül a *pénz* szinte korlátlan uralma. A pénz vált a legfőbb értékké, amely minden más – emberi, morális, kulturális – értéket maga alá rendel és elnyom. Az egyes ember helyét és rangját a társadalmon belül nem személyes tulajdonságai, képessége és tudása, munkája és becsületessége határozza meg, hanem az, hogy mennyi pénze van, mekkora a vagyona. Két és fél ezer évvel ezelőtt írta *Szophoklész* az Antigoné-ban: „Nincs a pénznél emberek között nagyobb Gonosz, miatta városok pusztultak el, s miatta lettek emberek földönfutók; aljas

tettekre ez tanít." A mai társadalomra vonatkoztatva ez még inkább igaz.

Az emberiség túlélésének, a humánus emberi életnek egyik kulcskérdésévé vált korunkban, hogy az emberek képesek-e *társadalmi ellenőrzésük alá vonni* a munkájukkal kifejlesztett hatalmas anyagi és szellemi erőket, a tudomány, a technika, a civilizáció erőit? Azokat, amelyeket a mai társadalomban egy maroknyi kisebbség önző módon a maga számára sajátított ki, és jelentős mértékben antihumánus célokra (háborúk, a kizsákmányolás fokozása, a természeti környezet pusztítása) használ fel. Az emberek a maguk által kifejlesztett erőket csak egy új, *a kapitalizmust meghaladó* igazságos, valóban humánus és demokratikus közösségi társadalomban képesek saját társadalmi ellenőrzésük alatt tartani, és az egész emberiség szolgálatában működtetni. Ez az emberek társadalmi viszonyait, ember és természet viszonyát egyaránt felölelő humanizmus legalapvetőbb követelménye korunkban.

A magam részéről üdvözöltem azt a tényt, hogy mostanában mind több fórum témájaként szerepel a humanizmus. Ebben azonban az is kifejeződik, hogy nincs minden rendben vele és körülötte. Mennyit ér ma az ember, az emberi élet? Hol van az emberség az értékek rangsorában? Fogalmi zavarokat, torzításokat, fontos fogalmak – modernizáció, konszolidáció, demokrácia, piacgazdaság stb. – önkényes használatát, leegyszerűsítését tapasztaljuk. Ezért időszerű feladat a humanizmus fogalmának a tisztázása is. Van már Humanista Párt, működik a Humanista Társadalmi Egyetem. A korábbi személyzeti osztályok nevét akkor változtatták humánpolitikai osztályokra, amikor a legnagyobb volt az országban a munkanélküliség. Beszélünk a humanitárius elvekről, de hovatovább mindenki mást ért ezen. Nem beszélünk viszont eleget és elég világosan az *álhumanizmusról*, az emberi jogok torz felfogásáról. Arról, hogy mind a törvényalkotásban, mind az ítélkezésben, a végrehatásban átestünk a ló túlsó oldalára.

A halálbüntetés eltörlését úgy állítják be, mint a humanizmus csúcsteljesítményét, közben a börtönök komfortosítása lassan első számú társadalompolitikai témává lép elő. Minden elismerésem a karitatív szervezeteké, de azért nem kellene azt gondolnunk, hogy ez a fő eszköze a szegénység leküzdésének, az elnyomorodás megakadályozásának. Egyetértettem azzal az igénnyel, hogy – Európán kívül –

fordítsunk nagyobb figyelmet más civilizációk értékei iránt is. Annak a nagyon aktuális József Attila-i verssornak a jegyében, hogy „...adj emberséget az embernek..." Javasoltam: legközelebb tűzzük napirendre *az emberi méltóság* problémakörét, amit a tanácskozás – Sztankó János megerősítésével – elfogadott.

Érdekvédelmi stratégia

Végre van ilyen is, illetve lesz, mert most formálódik a végleges változat. *Civil Országjelentés, avagy országjelentés alulnézetből* a címe. Műfaját tekintve vitairat, amelyet a hat szakszervezeti konföderáció vezetőinek május 22-23-i mátraházi tanácskozása fogadott el s bocsátott útjára

Mi hívta életre, mi ösztönözte a szakszervezeti nézőpontból elkészült országjelentést? Az a tény, hogy miközben az EU-bizottság jelentése szerint Magyarország megfelel az EU-hoz csatlakozás követelményeinek, aközben a magyarországi bérek, jövedelmek, szociális ellátások, a foglalkoztatás körülményei és biztonsága, a társadalmi párbeszéd messze elmarad az EU-normáktól, mi több, a gazdasági fejlődés jelenlegi lehetőségeitől is. Ez elfogadhatatlan ellentmondás.

Elfogadhatatlan az, hogy a szociális dimenzió ne kapjon megfelelő hangsúlyt a csatlakozás folyamatában. Ezért van szükség arra, hogy az „Együtt a szociális Európába" gondolat jegyében a jelenlegi gyakorlat szembesüljön az európai normákkal. Annál is inkább, mert a magyar munkavállalók az EU-hoz való csatlakozásban saját érdekeik megvalósulását, életminőségük javulását keresik. Elvárják életszínvonaluk felzárkóztatást a fejlett országokéhoz és szociális biztonságuk, ellátásaink közelítését az európai uniós országok normáihoz.

Mit jelent ez konkrétabban? Azt, hogy nagyobb lesz-e a foglalkoztatási biztonság? Lesznek-e teljesítményekkel arányos, magasabb vásárlóerejű bérek? Lesz-e kiszámítható, nyugodt öregkort biztosító nyugdíjrendszer? Lesz-e esélye mindenkinek az egészségmegőrzésre és megbetegedés esetén a tisztességes ellátásra, gyógyulásra? Lesz-e olyan szociálpolitika, amely a rászorultaknak nyújt érdemi segítséget, és nem sérti az emberi méltóságot? Lesz-e olyan munkajogi szabályozás, amely a munkavállalók biztonságát, védettségüket javítja?

Kialakul-e valódi társadalmi párbeszéd, konszenzusra törekvés? Születnek-e valódi megállapodások és nagyobb számban kollektív szerződések? Elsőrendű állampolgárok lesznek-e a munkavállalók és a nyugdíjasok, megszűnik-e háttérbe szorításuk, kirekesztésük?

E kérdések megválaszolására azért (is) szükség van, mert a társadalom többsége nem ismeri a felkészülés körülményeit, a csatlakozás várható hatásait, a jelennel pedig elégedetlen. Nem érzékeli közvetlenül érdekeinek figyelembevételét, képviseletét. *Sajnos, a rendszerváltás veszteseinek helyzete a megindult gazdasági növekedés ellenére sem javul lényegesen.* A társadalom többségénél az egyéni gyarapodás nem arányos az általuk megtermelt, elosztható javak gyarapodásával. Emlékeztetni kell rá: stabilan működő politikai rendszer és hatékony gazdaság nélkül nincs szociális felemelkedés, mint ahogy fordítva sem. Elszegényedett, elégedetlen emberek sokaságával nem lehet modern társadalmat építeni.

Súlyosbítja a helyzetet, hogy *mélypontra jutott a szociális párbeszéd.* A szociális partnerek, a civil szervezetek nem vehetnek részt érdemben a jövőt meghatározó kérdések eldöntésében. Ezért a szakszervezetek, a civil szervezetek kirekesztettnek érzik magukat. Joggal vélik úgy, hogy fejük fölött, megkérdezésük nélkül, akaratuk ellenére születnek kormányzati, parlamenti döntések.

Milyen következtetések és feladatok adódnak e gondokból, feszültségekből? Melyek a figyelem fókuszába kerülő főbb területek, az érdekvédelmi munka prioritásai? A foglalkoztatás területén: 2004-ig 350-400 ezer új munkahely létrehozása kívánatos. 2014-ig elérni a teljes foglalkoztatottságot. Vagyis: aki munkát keres, az kapjon érdemi ajánlatot. Fokozott munkajogi védelmet garantálni a 45 év feletti nőknek és az 50 év feletti férfiaknak. A válságtérségek felzárkóztatását célzó regionális programok elkészítése.

A bérek és a munkajövedelmek területén: több évre szóló bérfejlesztési programot szükséges megvalósítani. Olyan béraránynak megvalósításáról van szó, amelyek türközik a teljesítmény-arányokat. Az alacsony bérek felzárkóztatásával, a minimálbérek jelentős növelésével csökkenteni kell a jövedelemkülönbségeket. Az adó- és járulékrendszer változását is ennek kell alárendelni. A minimálbér nettó értéke érje el a nettó átlagkereset 60 százalékát.

A nyugdíjrendszer stabilitása, kiszámíthatósága elsőrendű cél. Az utóbbi évek sérelmeiért (is) a nyugdíjasokat megilleti az általános kompenzálás. Ezért kapják vissza az 1999-ben kiesett nyugdíjemelést, a mintegy 50 milliárd forintot. A nyugdíjasoknál (is) meg kell honosítani a 13. havi nyugdíjat, s az átlagnyugdíjat közelíteni szükséges az átlagkereset 66 százalékához. Az önálló balesetbiztosító létrehozásával újra kell szabályozni a korkedvezményes nyugdíjazást.

Az egészségügyben nem halogatható az átfogó reform, a közfinanszírozás dominanciájának fenntartásával, a lakossági terhek további drasztikus emelkedésének megakadályozásával, a gyógyuláshoz való hozzáférési esély garantálásával. Itt az ideje a járulékfizetők kontrollja megteremtésének a társadalombiztosítás valamennyi területén. Nem odázható el *az Európai Szociális Karta 12. cikkelyének ratifikálása*, amely alapja lehet a társadalombiztosítási ellátások uniós követelményekhez történő megfeleltetésének.

Szükséges a munkaügyi ellenőrzés szervezetének jelentős megerősítése úgy is, hogy az ellenőrzéshez kapcsolódó szankciók legyenek visszatartó erejűek. Olyan magatartás kialakítása kívánatos, amelyben az európai munkakultúra, az egészség, a biztonság, a környezetvédelem, a humánpolitika is prioritást kap. Legyen hatékonyan üzemelő információs bázis, új alapokra épülő kutatás, oktatás, képzés, (nyelvi) továbbképzés, ellenőrzés (szankcionálás), erősödjék a munkaadói és munkavállalói partnerségi alapon nyugvó érdekazonosság.

Melyek a *szociális ellátás* területén jelentkező legfontosabb teendők? Újra kell gondolni a munkanélküli ellátás rendszerét, beleértve a folyósítási időt, a folyósítási feltételeket. A gyermektámogatási rendszerben a „minden gyermek egyenlő" elv érvényesülése érdekében erősíteni kell a rászorultsági elemeket, biztosítani a családi pótlék értékállóságát. Megerősítésre szorul a gyermek- és ifjúságvédelem eszköz- és intézményrendszere. Valódi esélyegyenlőséget kell biztosítani az oktatásban. Sürgető egy átfogó szociális bérlakás-építési program kidolgozása és beindítása.

(HÚSOS, 2000. június)

Társadalomkutatók és érdekvédők a szőlőhegyen

Mottó:
„Öntsünk tiszta bort a pohárba!"

Jó ötletként, hagyományteremtő rendezvényként került sor a budafoki szőlőhegyen arra a szüreti baráti találkozóra, amelyen részt vettek a szakszervezeti konföderációk vezető tisztségviselői, munkatársai, neves társadalomkutatók, újságírók, érdeklődő hozzátartozók, ismerősök. Ezen a kegyesen barátságos, eső- és szélmentes, napfényes október eleji hétvégén a Promontor Schola Szőlőskertben volt szüretelés, préselés, „mustolás", bicskaverseny, zene és tánc, fő programként pedig két pódiumbeszélgetés: egyik a társadalomkutatók részvételével, a másik meg a szakszervezeti konföderációk vezetőivel. Ebből lássuk – az elhangzás rendjében – a tudós szakértők legfontosabb gondolatait, annak megfelelően, ahogy azt *Dura László* moderátor kérte a szereplőktől: a „pozitív gondolkodás" jegyében folyjék a diskurzus, és ne az aktuálpolitika álljon a középpontban.

Álmok és realitások

Lengyel László: A nyolcvanas évek végén és a kilencvenes évek elején kialakult szakszervezeti válsághoz képest előrelépésről beszélhetünk. Javult a szakszervezetek egymás közötti, és a szakszervezetek, valamint a civil szervezetek közötti kapcsolat.

Ágh Attila: A Civil Országjelentés közös elkészítése önmagában is jó dolog. Még akkor is, ha e tartalmas anyagban keverednek az álmok és a realitások.

Thoma László: Extrém pluralizmus bontakozott ki. Üdvözlendő a hat szakszervezeti konföderáció közeledése. Ne feledjük: a szocialista-liberális kormányzatnak voltak mulasztásai a szakszervezetekkel szemben. Az Orbán-kormánynak pedig más a szociális karaktere. Eldöntendő: szakszervezeti jövőképet rajzolunk-e föl, vagy utópiaképleteket?

Ágh Attila: Nem lehet a német és a magyar szakszervezeteket összevetni. Szembetűnő a magyar társadalom szolidaritás-hiánya

annak következtében, hogy nálunk individuális életvitel alakult ki. Ez a szolidaritás-hiány az oka a szakszervezetek és a társadalom, a közvélemény közötti problematikus viszonynak.

Lengyel László: Most már nem az a kérdés, ki a rendszerváltó és ki nem, melyik az új és melyik a régi szakszervezet. A megfelelés, a teljesítmény alapján kell dönteni. Mi nem vagyunk Németország. Más típusú szakszervezetek a miénk.

Herczog László: A magyar szakszervezetek nem másolhatják a nyugatiakat. Önállóan kell megtalálniuk és kiküzdeniük a maguk útját.

Thoma László: Nem kell már a kádárizmussal foglalkozni. A kormányok jönnek-mennek, a szakszervezetek maradnak. Egyetértek Ágh Attilával: Magyarország egy individualizált társadalom. Szervezeti szolidaritásra is szükség van.

Új életforma

Ágh Attila: Mi a különbség a legalitás és a legitimitás között? A legalitás jogi szabályozottságot jelent, a legitimitás pedig társadalmi elfogadottságot. Most egy pozitív program, szándék növelheti a társadalmi elfogadottságot is. Eddig az volt a kérdés, hogyan osszuk el a veszteséget, az áldozatokat. Most pedig az, hogy miként osszuk el a nyereséget. Pozitív összegű „játék" kezdődik, nyerési lehetőséggel.

Dura László: Csendes a tagság, hangos az elit.

Lengyel László: Egy új életforma kialakulása előtt álltunk. Ehhez tud-e valamit nyújtani a szakszervezeti mozgalom? Például a szabadidő biztosításában és felhasználásában. Nincs kialakult életformarendszer. A Fidesz is ebben gondolkodik. Nincsenek erős civil szervezetek. A szakszervezetek váljanak szakmai szervezetekké is. A jobboldal vallásos körmenetei és a baloldal hagyományos május elsejéi között meg kell találni a mai modern formákat. Az olaszoknál, franciáknál gazdagabb a választék. Ezek a sorozatos együttlétek a kávéházaktól a sörözőkig. Az új életformához új formákat, kereteket.

– Nem a régi osztályharcos elemeket, hanem a modern modelleket – erősített rá *Thoma László*.

A szakszervezet legyen közösség – hangsúlyozta *Herczog László* – a szakszervezet tudjon tenni az emberekért. Minél több eredményt ér el az érdekvédelemben, annál inkább erősödik legitimitásuk.

– Ez egy új programtalan ország – jelentette ki Ágh Attila. –Nincs megfelelő programja sem a kormánynak, sem a pártoknak, sem a különböző szervezeteknek. A szakszervezetek úgy tudnák növelni legitimitásukat, ha megszólítanák az ország lakosságát, s olyan programot készítenének, amely együtt tartalmazza a munkavállalók és az állampolgárok igényeit, jogos és reális követeléseit. Ha a szakszervezetek értelmesen szólítják meg a lakosságot, ha a szakszervezetek vidám, borivó, vacsorázó emlékeket fakasztó szervezetek lesznek, ez nagyon pozitív lenne.

Leküzdeni a káoszt

Lengyel László: Én nem várok a szakszervezetektől országos programokat. Erre a pártok, a kormányok hivatottak. Három nagy hálózat érdemel különös figyelmet az életforma alakítása szempontjából: az egészségügy, az oktatás, és a közigazgatás. Ezeket a területeket kellene szakmailag átgondolni.

Thoma László: A szakszervezeteknek nem gazdasági, hanem szakmai programokat kell kidolgozniuk. A Civil Országjelentés a legjobb szakszervezeti teljesítmény. Ezt kellene tovább gazdagítani, finomítani. A szakszervezeti munka hatékonyságának növelése új stílust igényel. Nagyobb figyelmet kell fordítani a szegényekre, a leszakadó csoportokra, rétegekre.

Ágh Attila: A szakszervezetek ma mást jelentenek, mint tíz vagy ötven évvel ezelőtt. A megosztottság, a szétforgácsoltság nem jó. Egyesíteni kell a munkavállalókat. Alternatív véleményeket, alternatív programokat. Az emberek várnak a jó, a hívó szóra. Le kell küzdeni ezt a káoszt. Az emberek nem tudták, fogalmuk sem volt arról, mi játszódott le körülöttük a rendszerváltás óta eltelt tíz évben.

A társadalomkutatók pódiumvitája után következett a szakszervezeti konföderációk vezetőié. Az érdekvédők figyelmesen hallgatták az elhangzott gondolatokat, ajánlásokat –, s ha nem is értettek mindenben egyet, miként e sorok írója sem –, jó szívvel fogadták a segítő szándékot. Abban azonban teljes volt az egyetértés, hogy tovább kell fejleszteni a konföderációk közötti együttműködést, s minden módon és eszközzel az összefogás, a szervezett erő növelésén kell munkálkodni. (HÚSOS, 2000. október)

Politikai „elit" a harmadik vonalból

Az Óbudai Baloldali Baráti Körben elhangzott előadás és kérdés-felelet után hazafelé menet Varga Gyulánéval és Némethy Paulával még tovább morzsolgattuk *Popper Péter* érdeklődéssel fogadott gondolatait a demokrácia állapotáról és jövőjéről. A szellemi élménytől felhangoltan beültünk egy pohár italra a közeli vendéglőbe, hogy tovább diskuráljunk a fórumon hallottakról.

Mert miket is mondott az ismert egyetemi tanár, a számtalan sikeres könyv írója? A többi között szemléletes példákkal illusztrálta, hogy milyen egyenes, közvetlen és kölcsönös összefüggés van a *viselkedéskultúra és a demokrácia között.* (Lásd: a tévé parlamenti közvetítéseit.) Meg arra is emlékeztetett: ahol túl sokat beszélnek a demokráciáról, feltűnően gyakran hangsúlyozzák annak jelentőségét, ott rendszerint valami baj van a működésével. Így vagyunk – jegyezte meg – a szeretettel és a férfiak szexuális teljesítőképességeivel is, mert aki sokat dicsekszik a nőknél elért sikereivel, annál az igazi kérdés nem az, hogy mekkora ez a teljesítmény, hanem az, mióta impotens.

Mindig azt kell néznünk – figyelmeztetett –, hogy a kormány hogyan bánik a szegényekkel, az elesettekkel, a társadalom miként bánik a kiszolgáltatottakkal, az eladó a vevővel, az orvos a beteggel, a főnök a beosztottal, a tanár a diákkal. Figyeljék csak meg: mindegyik hatalom odaüt azoknak, akik ellene „vétenek". De tegyünk különbséget is. Vannak intelligens hatalmak, amelyek nem szólnak bele az emberek mindennapi életébe, és ismerünk unintelligenseket is, amelyek beleavatkoznak abba is, ami nem tartozik rájuk.

A rangos előadó kritikusan szólt a jelenlegi politikai „elitről" és a – hozzá legközelebb álló – szocialista pártról. Jelenleg Magyarországon a harmadik vonal politizál az első vonalban – állította ki a sokak egyetértésével találkozó, nem éppen hízelgő bizonyítványt. Az első vonalbeliek ugyanis mást csinálnak. Elmentek a gazdaságba, az üzleti- és bankvilágba pénzt keresni. Akik maradtak, azok bizony gyenge társaságot alkotnak, csak néhányan vannak, akikre fel lehet nézni. Ami pedig az MSZP-t illeti: gyakran gyáván viselkedik, irtózik az ideológiától, nemegyszer átengedi a baloldali értékek képviseletét a jobboldalnak. A párt legújabb programjáról így vélekedett: ez megint – mint annyiszor – kívánságlista, holott arra lenne szükség, hogy *mit*

csinálnak a szocialisták, s amit vállalnak, azt hogyan, milyen forrásból akarják megvalósítani.

Mitől lett közmegelégedést kiváltó rendezvény az Óbudai Baloldali Baráti Kör összejövetele? Az előadótól és az előadástól. Attól, aki mondta, s ahogy előadta. Mert a rutinos közszereplő, a tudós véleményvezető nem hagyományosan felfogott előadást tartott, hanem hangosan együttgondolkodott hallgatóságával. A témakör legfontosabb és legidőszerűbb problémáit emelte ki tágabb összefüggésekben, nyitott szemlélettel, érzékletes példákkal, színes anekdotákkal fűszerezve. Közérthetően és tömören.

Magdi és Paula véleményében – „érdemes volt eljönni" – annak a hatása fogalmazódott meg, amelyet a tudós, a gazdag élettapasztalat és a kitűnő kommunikációs készség együttes megjelenítése váltott ki. Máskor, másutt is kellenének ilyen tudatnyitogató fejtágítók – jegyezték meg a távolabbi kerületekből érkező, a szakszervezeti mozgalomban dolgozó barátaim – miközben jóízűen kortyolgattuk a pohárka vörösbort. (2000. október)

A skopjei ködben

Amíg a skopjei stadionban a magyar és a macedón labdarúgó válogatott csapatok tiszteletére a nemzeti himnuszokat játszotta a házigazdák zenekara, felsejlettek bennem a macedón fővárosban tett látogatásom emlékei. 1963 nyarutóján (Zsófi lányom születésének évében) jártam ott a KISZ-KB delegációjával. Két hónappal a szörnyű földrengés után, amelyben a város 37000 házából 16000 romba dőlt. Ottjártunkkor még sátrakban laktak azok a szerencsétlen emberek, akiknek az otthonát lakhatatlanná tette a borzalmas természeti katasztrófa. Vendéglátóink elbeszélése szerint kora hajnalban rengett meg a föld olyan erővel, hogy a többemeletes épületek kártyavárként omlottak össze. Az emberek aludtak, álmukban zuhantak lefelé; mezítelenül, pizsamában érte utol őket a halál, sokakat a törmelékek temettek maguk alá, mások meg ott lógtak a leszakadt emeletek között, vasrudaktól átszúrva, a gerendákon lógva.

Akkor még Jugoszlávia (legdélibb) tagköztársasága volt Macedónia, ma pedig – a Kelet Kapuját jelentő, sokféle népcsoport

egyvelegét alkotó – Albániával és Koszovóval (is) határos – önálló, független állam. Azóta – a magas hegyek övezte, a Vardar folyó által kettészelt – Skopje is újjáépült, félmilliós várossá fejlődött, a legutóbbi jugoszláviai háború azonban itt sem múlt el nyomtalanul.

Minthogy a magyar-macedón meccs kezdete után rendkívüli gyorsasággal olyan köd ereszkedett a pályára, hogy csak árnyakat láttunk mozogni a játéktéren (később azt sem), a tejfehérré változott képernyő előtt volt időm felidézni magamban egy másik (kellemetlen) élményemet is. Az történt, hogy küldöttségünk hazaérkezése után megírtam tapasztalataimat a megyei napilapba, a Dunántúli Naplóba. (Azt hiszem, azért is kerültem a delegációba, mert akkor a Jugoszláviával szomszédos Baranya megyei KISZ-bizottság első titkára voltam.) Politikai útirajzom alapjában pozitív hangvételű volt, de tartalmazott egy olyan bekezdést is, amelyben bíráltam néhány negatív jelenséget.

Két nap múlva hivatott a megyei pártbizottság egyik titkára, aki közölte velem, hogy *baj van* a cikkel, mert a jugoszláv nagykövet egy fogadáson kifogásolta több megállapítását, s ezért szóban tiltakozott az MSZMP-KB illetékes titkáránál, aki továbbította ezt Pullai Árpádnak, a KISZ első titkárának. Pullai ezért a megyei pártbizottságon keresztül felhívott Budapestre, személyes meghallgatásra. A megyei párttitkár is megfeddett – kötelességszerűen –, de éreztem, hogy nekem szurkol, engem véd. Pullai is hasonló szellemben beszélt velem. Először jól leszidott és kemény figyelmeztetésben részesített, majd kávéval kínált és enyhültebb hangon beszélgettünk, s további jó munkát kívánt – a tanulságok megszívlelésével. Ezt is csináltam, dolgoztam tovább, magamban természetesen nem változtattam semmit a cikkben leírt véleményemen. Egy év múlva, 1964-ben, a KISZ soron lévő kongresszusán megválasztottak a Központi Bizottság titkárának.

El ne felejtsem rögzíteni! A magyar-macedón meccset a nagy köd miatt a játékvezető 45 perces játék után lefújta, véget vetett az élvezhetetlen, folytathatatlan mérkőzésnek. Ekkor Fehér Miklós szép fejesgóljával 1-0-ra vezettünk. Ez az eredmény marad meg a magyar válogatott krónikájában a 2000 novemberében lejátszott magyar-macedón meccsről.

Hétvégi morfondírozások

Nézem a televízióban a *Századunk* sorozatban Bokor Péter és Hanák Gábor filmjének 43. részét, az 1946 novemberéről szólót, és azt látom hiteles dokumentumként, hogy a Magyar Kommunista Párt nagysikerű *Csontváry kiállítást* szervezett Budapesten. De van itt más, jelentős kulturális, művészeti esemény is. Ekkor indul Nemes Nagy Ágnesék és Domokos Mátyásék polgári szellemiségű folyóirata, *az Új Hold* is. E mellett több más, különböző irányzatú orgánum is megjelent ebben az időben. Erre azért érdemes emlékezni 2000 novemberében, mert meglehetősen egyoldalú, sematikus kép él az emberekben a II. világháborút követő évekről, holott – mint a fentiek mutatják –, 1945 és 1949-50 között még sokszínű volt a magyar kulturális élet palettája a kommunisták tudatos közreműködésének eredményeként is.

Ezeket a sorokat 2000. november 18-án írtam, azon a szombat estén, amelynek délutánján láttam a Bokor-Hanák filmet, délelőtt pedig a Villányi úti Konferenciaközpontban Tornai József költő előadásában a következőket hallottam: „A második világháború nagy csapást jelentett a kultúrára. A kommunizmus és a hitlerizmus modernség-ellenes volt. Giccsgyártás folyt."

Ezzel az állítással ott, a fórumon is vitatkoztam, és íme, itt is feljegyeztem, hogy más is véleményt mondhasson erről a problémakörről.

*

Ki lesz az Egyesült Államok negyvenharmadik elnöke? A demokrata *Al Gore*, vagy a republikánus *Bush*? Ez volt a kérdés 2000 őszén a választások előtt, de még a november eleji szavazás utáni hetekben is, mert zavarok támadtak a szavazatok összeszámlálásában, s másfél hónapot késett az eredményhirdetés.

Nem mindegy? – kérdeztem magamban, hogy Al Gore vagy az ifjabb Bush lesz a befutó, hiszen az egyik olyan, mint a másik. Annyi különbség van közöttük, mint a Demokrata és a Republikánus Párt között. Nem sok. Mindegyik ugyanazt akarja, lényegtelen eltérésekkel.

*

Böngészem a Szonda Ipsos és más közvélemény-kutató intézetek felméréseinek eredményeit a pártok és a politikusok népszerűségéről. Érdekes politikai játék az, ha az ember az újságokban megjelent listák helyezéseit összeveti a saját tapasztalataival, megítélésével és kívánsá-

gaival. Ilyenkor – sok egyéb gondolat mellett – az is megfordul bennem: biztos-e, hogy a lista elején elhelyezkedő legnépszerűbb politikusok a *legjobbak* is egyben?

*

Asszony-lányunk elhozta hozzánk három fiúgyermekét Gödöllőről, mint eddig már sokadszor. Mi pedig szeretettel vártuk őket Óbudára, mert ha kicsit hosszabb ideig nem jönnek, már nagyon tudnak hiányozni. Ezúttal is kész volt a program. Délelőtt az Állatkert felújított Pálmaháza, délután pedig a játszótér Óbudán, nem messze a lakásunktól. Késő délután aztán itthon még beszélgetés, evés, ivás, aztán hagytuk őket, hogy maguk játszhassanak, mi meg a feleségemmel egy kicsit kifújjuk magunkat. Ebben meg is egyeztünk az unokákkal, ám nem telt bele negyedóra, már jöttek bejelenteni, hogy nem akarnak játszani, kérdezik, most mit csináljanak? Ez a kérdés egy bizonyos ponton rendszerint elhangzik: most *mit csináljunk?* Tehát mi, a nagymama meg a nagypapa mondja meg, hogy mivel foglalatoskodjanak, mert nekik már semmi ötletük sincs.

Nekem meg erről az jut eszembe, hogy így van ezzel a felnőttek egy része is. Vannak, akik lótnak, futnak, rohangálnak, túlhajszolják magukat, mások meg – például sok nyugdíjas sorstársam – a rendelkezésükre álló szabad időt sem tudják hasznosan kitölteni. Attól rettegnek, ha egyedül maradnak, nem tudnak magukkal mit kezdeni, legjobb esetben pótcselekvésbe menekülnek, valahogyan agyonütik az időt.

Pedig az *idő* mint életkeret, az egyik legnagyobb kincs, a *szabadság* meg az egyik legnagyobb, ha nem *a* legnagyobb *érték*. Ám úgy tűnik, mindig együtt jár a félelemmel. Attól félünk, hogy nem mondják meg, mit csináljunk. Vagy nincs bennünk elegendő képzelőerő és kezdeményezőkészség, vagy félünk tetteink következményeitől. De az is lehet, hogy nem vagy-vagy, hanem is-is.

*

– Milyen az *a női nézőpont?*– kérdezte a riporter Lévai Katalin szociológust abban az interjúban, amelyet a Kossuth Rádió Gondolat-jel című műsorában hallottam (2000. november 26-án). A beszélgetés apropóját az adta, hogy Lévai Katalinnak, a nőkérdés avatott szakemberének nemrég jelent meg könyve ebben a témakörben. Az interjúalany többször is említette a női nézőpontot, így a hallgatóknak is ter-

mészetesnek tűnt a rádió munkatársának kérdése, hogy mit jelent ez konkrétabban.

Lévai Katalin – ha nem is szó szerint idézem – a következőket mondta: Igen, beszélhetünk női nézőpontról, mert létezik ilyen. A nő ugyanis *másként* látja a világot, mint a férfi, még akkor is, ha ezt nem mindig vesszük észre. Másként éli meg a szerelmet, gyermeke születését, másként néz a családra, másként reagál az élet különböző eseményeire, másként is emlékezik, hiszen a nő erősen érzelmi beállítású.

A szociológus bírált több feminista közhelyet is, például olyat, hogy a nő mindig áldozat, a férfi meg agresszor. Ez nem egészen így van, mert oldódtak már a korábban meglévő éles választóvonalak. Természetes – mondta –, hogy vannak és lesznek különbségek a férfiak és a nők között, és ez helyes is, így van rendjén. Nem arról van szó, hogy eltöröljük a különbségeket – ezt lehetetlen és nem is kell. Ám az fölöttébb kívánatos, hogy csökkenjen a férfi szerep társadalmi túlértékelése, a nők alávetettsége, hátrányos megkülönböztetése, javuljanak az esélyei az egyenlőségre, az egyenjogúságra, növekedjenek lehetőségei a választhatóságra az élet minden területén. Ehhez azonban jelentős *szemléletváltásra* lenne szükség; ahhoz, hogy változzék a nők neveltetése, módosuljanak a női szerepek megcsontosodott sztereotípiái.

*

„Minden embernek a *maga módján* kell gondolkodnia – figyelmeztet Goethe –, mert a maga útján mindig lel valami igazat; bizonyos fajta igazságot, amely élni segít. *Csak elhagynia nem szabad magát*, ellenőriznie kell magát; a puszta, mezítelen ösztönösség nem illik az emberi lényhez."

Mindannyiunkhoz szóló, fontos ajánlás és intelem ez egyszerre. Éppen ezért talán megtoldhatjuk a jó tanácsot még három szóval: tudatosság, nyíltság, kitartás.

*

„Jóléti bűnözés... megélhetési prostitúció... intellektuális jellegű bűnözés..." Ilyen és hasonló szavak, fogalmak, kifejezések dongtak a fejemben hazafelé menet a Nemzetközi Információs Akadémia Magyar Tagozatának összejöveteléről, ahol a *bűnözésről*, a közbiztonság egyes kérdéseiről beszélgettünk 2001. február 13-ának késő délutánján, Ladvánszky Károly nyugalmazott rendőr altábornagy, egykori belügy-

miniszter-helyettes, országos rendőrfőkapitány előadása alapján. Néhány nap múlva, a nyugalmasabb hétvégén elővettem a meghívó szélére írt feljegyzéseimet, hogy átböngészve azokat, ide másoljak néhány megjegyzést, gondolatot.

Ilyeneket: „*Rácsország*" lettünk – hallottuk az előadótól, aki szintén másoktól leste el ezt a találó kifejezést, annak az állapotnak a jellemzésére, hogy ma már csaknem mindenütt védőrácsokkal, biztonsági jelzőrendszerekkel védjük lakásainkat, hétvégi házainkat, „gorillák" őrzik a középületeket, a boltokat, raktárakat, áruházakat és bankokat. Egy másik megfogalmazás szerint „*következmény nélküli ország* lettünk", mert sok a felderítetlen bűncselekmény, és a bűnözők sem kapnak elkövetett bűncselekményükkel arányos büntetést. Ez a gyakorlat jórészt a rossz, helytelen, egyoldalú „mindent lehet, mindent szabad" liberális felfogásból ered.

Szóba kerültek az eszmecserében a rendőrök korrumpálhatóságai, s az ezekkel kapcsolatos konkrét tények és esetek is. Úgy látszik, a rend őrei sem mentesek azoktól a társadalmi hatásoktól, amelyeket a lopások, sikkasztások, a korrupció burjánzása generál. Meg az, hogy méltatlanul alacsonyak a rendőri fizetések, rosszak az élet- és munkakörülmények. Ladvánszky Károly szükségesnek tartotta felidézni Kádár Jánosnak azt a figyelmeztetését, amelyet annak idején egy országos rendőr-konferencián mondott: „Önök attól óvják magukat, ami ellen harcolnak".

A *kábítószer* divat, vagy valami más? Ez is beszédtémánkká vált. A szakértő így vélekedett: Valóban, vannak olyan nézetek, hogy a drog világjelenség, s ez ellen nem sokat lehet tenni. Ezzel ellentétben nem az a lényeg, hogy divat vagy nem divat a drog. A kábítószer: *menekülés* a meglévő társadalmi viszonyok elől. A kábítószerező fiatalok menekülnek valamiből, valahová. Kimondható, hogy a kriminalitásnak *társadalmi* okai vannak. A bűnözés tehát nem ok, hanem okozat, következmény. Ha tehát azt akarjuk, hogy a bűnözés területén alapvető javulás következzék be, akkor elsősorban a társadalmi viszonyokon kell változtatni.

Az is elfogadhatatlan felfogás, miszerint a bűnözést meg kell szokni, együtt kell vele élni. Ez hamis, leszerelő, deffenzív álláspont. A helyes magatartás: *harcolni* kell ellene, folyamatosan javítva a bűnüldözés, a közbiztonság javulásának személyi, anyagi, technikai feltételeit.

*

Februárban, farsang idején vetem papírra e sorokat, amikor vízkereszttől hamvazószerdáig tartanak az álarcos bálok, népünnepélyek, az olyan nevezetes rendezvények, mint nálunk az Operabál, a mohácsi busójárás, külföldön pedig a velencei, a madridi, a párizsi, a düsseldorfi, a riói karnevál. Ilyenkor maskarák mögé bújnak a téltől búcsúzó vigasságra, bolondozásra vágyók, bizonyságául annak, hogy – szerepeik révén – nemcsak a színészek bújnak mások bőrébe, de mi köznapi emberek is *szeretünk másnak látszani*, mint amilyenek vagyunk. Úgy tűnik, mindannyiunkban él az átváltozásra serkentő vágy, lakozik bennünk valamennyi színészhajlam, s élünk is vele, ha alkalom és lehetőség kínálkozik rá, vagy érdekeink úgy kívánják. És nem pusztán csak bálok, karneválok idején, hanem a hétköznapokon, a partnerkapcsolatokban, a munkahelyeken, de még a közéletben, a parlamenti felszólalásokban is.

Mert mit is jelent *az álarc* meghatározása? Mesterséges, többnyire torz vonásokat, színeket mutató arcformát. Ezeket azért vesszük fel, hogy magunkat felismerhetetlenné tegyük, vagy másvalakit mutassunk önmagunk helyett. S eközben magunk is jól érezzük magunkat, s azok is nevetnek, szórakoznak, akik néznek bennünket. Aztán, ha lekerül rólunk az álarc, ismét azok leszünk, akik addig voltunk.

Édeskeser történet

A lélek és a test fényűzése. Ez a mondat állt a Kossuth Rádió 21.05-kor kezdődött műsorában 2000. december 2-án. Mit takarhat ez *a talányos és szép cím – tűnődtem magamban –, ám hamar kiderült: a magyar mozgásművészet történetét.* Persze, hogy meghallgattam az egyórás, több szereplős, érdekes interjúsorozatot. Dienes Gedeon volt Dorogi Katalin szerkesztő-műsorvezető első interjúalanya, aki elmesélte, hogy édesanyja, *Dienes Valéria* Párizsból hazatérve az 1910-es években hogyan indította el, szervezte és alapozta meg a mozdulatművészet honi mozgalmát, iskoláját. Mert Dienes Valéria iskolát teremtett, amely később követőkre talált; olyanokra, mint Madzsar Alice, Szentpál Olga és Berczik Sára, akik nemcsak színpadi táncosok voltak, hanem műhelyvezető pedagógusok is.

Élvezettel hallgattam a nyilatkozókat, különösen azért (is), mert megtudtam tőlük, hogy ez az egészséget, szépséget és gondolkodást fejlesztő művészeti ág az első és második világháború kőzött, s még a második világháború alatt, és néhány évig utána is *baloldali mozgalomként működött.* Így tartották nyilván, amit az is bizonyított, hogy a Horthy-rendőrség folyamatosan megfigyelte tevékenységét. Elhangzott az is, hogy ez a fajta táncművészet a Szovjetunióban is élt, állítólag Lenin is látta, és tetszett neki.

Ennyi újdonságnak számító ismeret és jó hír után jött a lelombozó, elkeserítő végkifejlet: a felszabadulás után, amikor – a logika szerint – tovább terebélyesedhetett, virágozhatott volna a mozgásművészet, 1948-ban *betiltották.* Egy szereplő véleménye szerint szovjet nyomásra. Az volt a döntéshozók indoka, hogy a balett és a néptánc támogatandó, de a mozdulatművészet polgári irányzatnak minősül, ezért nem folytatható. Nem kívánatos – szólt az indoklás –, mert elvont, sok benne a gondolkodás, szűk rétegnek szól, pesszimista életszemléletet tükröz. A háborús szenvedések után nem ilyen művészetre van szükség, hanem olyanra, amely vidámságot nyújt és életszeretetet áraszt.

Így ért véget a magyar mozdulatművészet története, hogy aztán negyvenöt év múltán ismét feléledjen.

Tüntetés karácsony előtt

A Hősök terén nemrég megtartott látványos és sikeres demonstráció után 2000. december 7-én, 8-án és 9-én, advent idején, ismét tüntetésekre és figyelmeztető sztrájkokra kényszerültek az egészségügyi dolgozók és a szociális munkások. Az Egészségügyben Dolgozók Demokratikus Szakszervezete (EDDSZ) által szervezett *háromnapos demonstrációban* az ország 27 kórházában állt le egy-két órára a munka, a fővárosban a 32 intézményből 11 csatlakozott a sztrájkhoz. A Semmelweis Egyetem klinikáinak többségében például reggel nyolc és tíz óra között nem fogadtak beteget. Az egyes klinikákon más-más formáját választották a tiltakozásnak. Volt, ahol a műtők és az ambulanciák csak a legsürgősebb esetekben látták el a betegeket, de voltak olyan klinikák is, ahol csak a kék szalagot tűzték ki ruhájukra a kórházi dolgozók.

Gógl Árpád egészségügyi miniszter „érthetetlennek" tartotta a munkahelyi megmozdulásokat, mert – mint mondta – már elkezdődött az egészségügy középtávú programjának vitája. A sztrájkoló dolgozókat megérti, ám — miként fogalmazott – az EDDSZ vezetése vélhetően politikai okokból kezdeményezte a demonstrációkat. A miniszter úgy vélekedett: az intézmények működésében vannak ugyan feszültségek, de azokat *helyben* is rendezni lehet.

Mit szóltak ehhez azok, akik helyben ismerik, a saját bőrükön érzik a konkrét problémákat? *Magyar Zoltán*, a főváros Péterffy Sándor utcai kórháza baleseti sebészetének vezető főorvosa szerint (ahol egyébként a kórház összes dolgozója beszüntette a munkát) már nincs min spórolni. Hiába szajkózzák a jövőre várható 20 százalékos béremelést, abból a dolgozók nem kaphatnak sokat. A kórházak már tavaly sem kaptak a működtetésre többet, pedig az energiaárak emelkedtek. Az intézményvezetők kénytelenek voltak a bérre fordítható keretből elvenni pénzeket gyógyszerre, kötszerre, villanyszámlára. – Ezt a kórházat – mondta a főorvos – évek óta a dolgozók viszik a vállukon. Itt az ellátás már rég nem pénz, hanem lelkiismereti kérdés.

Dezső Györgyné szakasszisztens szerint szégyen, hogy a betegnek kell kiváltani a patikában a tetanuszoltást, amit kötelező beadni. A törvény szerint a kórháztól kellene kapnia, de erre már nem futja. Az ambulancia hat hétre 4500 beteg ellátásához mindössze 200 pólya fáslit kap. A kétszázegyedik beteget már kiküldik a gyógyszertárba, hogy vegye meg 150 forintért a kötszerét. (Népszabadság, 2000. december 9.)

Ilyen méltatlan körülmények között csoda-e, ha ezen a (napfényes) decemberi napon *több ezer* egészségügyi dolgozó és szociális munkás sereglett az EDDSZ Nádor utcai székháza elé, hogy – a szakszervezet érdekérvényesítő erejével élve – kifejezze tiltakozását a magyar egészségügy tarthatatlanul nyomorúságos állapota iránt, és megfogalmazza követeléseit. A Marcaliból, Dunaújvárosból, Szolnokról, Békéscsabáról és más településekről vonaton és buszokon érkező orvosok, nővérek, védőnők, mentősök budapesti kollégáikkal karöltve, kék szalaggal a kabátjaikon, tiltakozó tábláikat tartva ott várakoztak az utcán, hogy meghallgatva Cser Ágnes elnökasszony beszédét a Parlament elé vonuljanak, és küldöttségük átadja az EDDSZ petícióját az Országgyűlés elnökének.

A türelmesen, de elszántan mégis derűs, bizakodó hangulatban várakozó tömeg között járkálva, nézelődve, elolvastam a kék lufikra és a magasra tartott transzparensekre írott, ötletes szövegeket. Ilyeneket jegyeztem fel: „*Segítség! Meghal az egészségügy!*" „Nincs bér? Nincs nővér! Tisztába kéne tenni a keresetünket." „Nem egyszeri alamizsnát – valódi bérrendezést követelünk!" „2001: Az áttörés vagy az átverés költségvetése?" „Felesküdtünk arra, hogy másokon segítsünk. Rajtunk ki segít?" „Együtt, egymásért, a betegekért!"

Az EDDSZ vezetőinek megjelenését a székház erkélyén nagy taps fogadta, majd *Cser Ágnes* elnökasszony köszöntötte a jelenlévőket. Bejelentette, hogy 63 szervezet küldte el üdvözletét, s vállalt szolidaritást e rendezvénnyel, közöttük a bányászok, a vasutasok, a pedagógusok, a közlekedési dolgozók és más szakmák, ágazatok képviselői, munkavállalói. A szónok ezután – Váci Mihály: Még nem elég című versére emlékeztetve – felolvasta az EDDSZ országos vezetőségének 12 pontba szedett *felhívását*, amelyet – némiképp rövidítve, de – itt is érdemes megörökíteni:

1. Nem elég az írott jog és kötelesség, ha nincs mögötte tartalom, és pénz hiányában végrehajthatatlan. Az egészségügyben és a szociális szférában *vészhelyzet* van, cselekedni kell.

2. Nem elég ígérni az értéktartó egészségügyi és szociális szolgáltatást, ehhez a pénzt is biztosítani kell.

3. Nem elég az alkotmányos egészségügyi és szociális ellátás biztosításához való jogot hirdetni, a költségvetésekben 2000-2003-ig „befagyasztott" működési kiadásokat legalább a valós infláció szintjén, azonnal kompenzálni kell.

4. Nem elég a kormányprogramban kiemelt bérfejlesztést ígérni az egészségügyi és szociális dolgozóknak, de annak teljes pénzügyi fedezetét is biztosítani kell.

5. Nem elég egyszeri juttatással foltozgatni ágazataink tragikus bérhelyzetét, és nem lehet egyszeri juttatással befogni a dolgozók száját. Bérfelzárkóztatási garanciára van szükség.

6. Nem elég az egészségügynek 13. havi bért, elmaradt ügyeleti díjat, tisztességes bérezést ígérni, az ígéreteket teljesíteni kell.

7. Nem elég felelős döntési pozícióban sopánkodni a tömeges pályaelhagyás miatt, az életpálya biztonságát garantálni kell.

8. Nem elég a munkajog Európai Uniós konformmá tételéről nyi-

latkozni, a munkavállalók szerzett jogait állami szinten is védeni kell.

9. Nem elég a munkával arányos jövedelmet ígérni, azt – az éhbér helyett – biztosítani kell.

10. Nem elég dicsekedni a gazdaság teljesítményével, a tőke mellett a *dolgozót is tisztelni*, becsülni kell.

11. Nem elég meghirdetni a három gyerek, három szoba és négy kerék országát, hanem az elszegényedett többség felzárkóztatását is biztosítani kell.

12. Nem elég, ha a kormány dönti el, mi jó a munkavállalóknak. A munkavállalói érdekek képviseletéhez nemcsak nyilatkozati demokrácia kell, hanem eredményes párbeszéd, bizalmi légkör és garantált megállapodás is.

Cser Ágnes közölte, hogy az EDDSZ nem támogatja a 2001. és 2002. évi költségvetési törvényjavaslatot, mert az tovább rontja az egészségügy helyzetét, ezért követeli annak megváltoztatását. Az elnökasszony emlékeztetett rá, hogy az egészségügy gondjai kihatnak az egész lakosságra, ezért újra életre kell hívni a társadalmi szolidaritást. Ennek segítségével lehet megvalósítani a többség demokráciáját; csakis így szerezhetünk érvényt a társadalmi akaratnak. A jól működő egészségügy ugyanis *minden* magyar állampolgár érdeke.

Mit jelent ma a filozófia?

Ez volt a témája – azzal megtoldva a címbe emelt kérdést, hogy szükség lesz-e rá a jövő emberének? – annak a vitának, amelyet a Magyar Tudományos Akadémián tartottak, s amelyet a Kossuth Rádió Fórum – az idő tükrében című műsora sugárzott (2001. január 5-én).

A fenti kérdések azért is indokoltak, mert mostanában léptennyomon halljuk, hogy „a mi filozófiánk...". Ahogy a Sípos Júlia által szerkesztett műsorban elhangzott, napjainkban a filozófia szó (is) szlogenné, reklámmá válik, hiszen hallunk a vállalatteremtés filozófiájáról, s olvasunk a cipőgyártás és a juhtenyésztés filozófiájáról is. Emlékeztetni kell rá, hogy ez persze nem azonos azzal a szellemi szintézissel, amit a filozófia fogalma az előző századokban jelentett. Jogos tehát a vita, szükséges a fogalom tisztázása és újraértelmezése.

Az ötvenperces diskurzus kezdetén csak hallgattam Almási Miklós,

Fehér Márta, Nyiri Kristóf, Poszler György és Vajda Mihály fejtegetéseit, gondolati röppentyűit, kritikai megjegyzéseit, megvallott dilemmáit, és finoman fogalmazott replikáit. Később azonban elővettem a golyóstollat, hogy néhány kulcsszót, frappáns kifejezést, magvas mondatot feljegyezzek a kezem ügyébe akadt papírszeletre. Ilyeneket például: dezorientáltság... kóbor ideológiák... filozófiai éhség... intellektuális tradíciók... művelődési elit... kulturális lejtő...

Poszler György úgy vélte, igény van az utópiákra. Fehér Márta rákérdezett: melyikre, s milyenre? Nyiri Kristóf azt kérdezte: *ki igényli ma a filozófiát?* Vajda Mihály így fogalmazott: *reflexiók a véleményekre* – ez a filozófia. És hangsúlyozta: figyeljünk arra is, hogy mit gondol a másik ember. Szükség van ugyanis arra, hogy máshonnan nézzük a dolgokat. *Összefüggéseket látni* – húzta alá Almási Miklós és jelezte, hogy a populáris kultúra „önmaga alá" megy. Nyiri Kristóf szóba hozta a kultúrpesszimizmust, beszélt a szellemi igénytelenség és a kulturális magaslatok egymásmellettiségéről.

Fehér Márta arra (is) figyelmeztetett, hogy „a történelemfejtés állapotában" vagyunk, s az emberkép alakítása a piac kezébe, az „üzlet mancsaiba" került. Elmondta, hogy találkozott olyan viszonylag jól felkészült egyetemi hallgatóval, aki mikor meghallotta Lukács György nevét, csak nézett, mint a moziban. A példák sorából ide kívánkozik Almási Miklósé is, aki a „hülyeség dicséretének" nevezte Fukuyáma híres kijelentését, állítását a történelem végéről, hiszen a történelemnek nincs vége, sőt...

A fogódzókat kereső filozófusok hangos gondolkodása nem zárt le kérdéseket, de segítséget nyújtott a tájékozódáshoz, megerősített egyké kívánatos törekvést. Például azt, hogy emberképet kell adni, fejleszteni szükséges az átfogó kritikai gondolkodást. Megfogalmazódott az is, hogy a gyakorlatiasabb filozófia a jó irány. Arra kell reflektálni, ami az embereket foglalkoztatja, izgatja.

Időálló tézisek

Új, modern létbiztonsági politikát! – ez a címe a Társadalmi Érdekegyeztető Tanács (TÉT) 1998-as választásokra készített tézistervezetének, amelyet az ismert civil szervezet közgyűlésén 1998 február-

jában vitatott meg és fogadott el. Amikor nemrég újra kezembe került az anyag, úgy éreztem közel négy év múltán is időszerű problémákról és tennivalókról van szó, ezért közzététele a 2002-es parlamenti választások előtt is hasznos lehet.

De lássuk a „medvét". Bevezetőjében leszögezik a szerkesztők, hogy a TÉT – „élni segíteni" jelszavának szellemében – az emberek hétköznapi létbiztonságának az érdekeit tartja szem előtt, s ennek mai és jövőbeni követelményeit tartalmazza az alábbi 12 pont.

1. Újra kell gondolni az állampolgári és az állami lét kölcsönhatását. Elutasítjuk az államosított társadalom gyakorlatát, de az állampolgárok gondjaival szemben közömbös állam eszményét is. Az állampolgárok akaratából és az adófizetők pénzéből létező állam felelős *nemcsak* a bankok, hanem az *emberek* egészségéért is. A szociális szükségállapot – családok százezreinek, emberek millióinak díjhátralékossá, fizetésképtelenné tétele – nem válik az állam dicsőségére. Az állam ne a kilakoltatás-képességét erősítse, hanem segítse fizetőképes helyzetbe polgárainak tömegét.

2. A *közteherviselés* nemcsak az állampolgári igazságérzet, hanem a közjó szolgálata miatt is fontos. Ez a forrása a kultúra, az oktatás, a tudományos kutatás *bőven* megtérülő beruházásainak. A szellemi képességeket tekintsék a nemzeti vagyon részének. Éhező iskolások nem lehetnek a jövő zálogai.

3. *Aki embernek születik, méltó az emberi életre.* A társadalom kötelessége a *szociális minimum* biztosítása mindenki számára. Segíteni kell azokon, akik önmagukon – saját hibájukon kívül – segíteni nem tudnak. A munkaképes embereket nem a kéregetőkkérelmezők passzív rendjébe kell sorolni, hanem lehetőséget kell biztosítani számukra a munkára, az alkotásra. Az önszerveződés, az öntevékenység segítése gazdaságilag is a legkifizetődőbb befektetés.

4. Követeljük az állampolgári lehetőségek, jogok és kötelességek új összhangjának kialakítását! A technikai fejlődés vívmányait az emberi méltóság szolgálatába kell állítani. Az állam segítse polgárait, de nekünk is vannak kötelességeink embertársainkkal, az állammal és önmagunkkal szemben. Az ember is felelős *saját sorsának* alakulásáért. A dohányzás, a mértéktelen italozás, a kábítószer önsorsrontó divat. Az állampolgár ne csak hétköznapi létfeltételeiben, hanem magatartásában is váljék polgárrá.

5. Elismerjük az emberi kapcsolatteremtés szabadságát, ennek sokféle variációját. Alapvetőnek azonban a *családi közösségeket*, ezek támogatását tartjuk.

6. A *föld* – tulajdonformától függetlenül – *nemzeti kincs*. Hadd válasszák meg az ezzel dolgozó emberek a művelés legeredményesebb – egyéni vagy valamilyen szövetkezeti – formáját.

7. Az ember és a *természeti környezet* örök ellentmondásának új (tökéletesedő) egyensúlyában vagyunk érdekeltek. Elutasítjuk a természetet – ezáltal az embert magát – pusztító ösztönöket.

8. A lakosság nagy tömegeit ma a *politikai létminimum* alá szorítják. Eleve ez történik a szociális létminimum alá kerültekkel. Ezen kívül a pártok igyekeznek kisajátítani a politikát, kizárni ebből a nem pártjellegű civil szervezeteket. Támogatjuk a kisebbségek parlamenti képviselethez jutását.

9. Elutasítjuk a nemzeti ünnepeink pártok által történő kisajátítását. Követeljük, hogy legyen békés *népünnep* március 15-e!

10. A TÉT a képviseleti és a *közvetlen demokrácia* kölcsönhatásában ez utóbbi szerepét kívánja növelni. Az új számítógépes technikai eszközök jó esélyeket teremtenek az állampolgári demokrácia kiteljesedéséhez.

11. Elutasítjuk a hétköznapi gyűlölet, a gyűlöletkeltés minden formáját. Vigyünk *emberséges Magyarországot* a harmadik évezredbe! *Száműzzék* a társadalomból, az utcáról és a televízió képernyőjéről *az erőszakot!* A bűnözők nyerjék el méltó büntetésüket!

12. A TÉT-ben tömörült szervezetek a nemzetközi kapcsolatok demokratizálásában érdekeltek. Hívei vagyunk a modern, a nemzeti és állampolgári érdekeket is figyelembe vevő világgazdasági kapcsolatoknak. A katonai logika háttérbe szorulását, a *civil logika* előtérbe kerülését tartjuk az ezredforduló nagy lehetőségének és követelményének.

Kérdések Orbán Viktor miniszterelnökhöz

Kovács László, az MSZP elnöke, 2001. január 29-én kelt levelében az alábbi kérdéseket küldte el a kormányfőnek azzal az ajánlással, hogy ezekre válaszoljon az ország helyzetét értékelő beszédében.

*

1. 2000-ben a gazdaság 5,5 százalékkal nőtt, a reálkeresetek viszont átlagosan csak 1,5 százalékkal emelkedtek. Miért nem részesültek az emberek a gazdaság eredményeiből?

A közszolgálatban dolgozók (egészségügyiek, pedagógusok és a többi közalkalmazott) reálkeresete csökkent az előző évhez képest, a nyugdíjasok pedig csak az év végén kapták meg a pénzromlással arányos nyugdíjemelést, addig ők hiteleztek a költségvetésnek. Helyesnek tartja-e, hogy a legrászorultabb helyzetben lévőkön csattan az ostor?

2. A ténylegesnél szándékosan alacsonyabban tervezett infláció miatt a költségvetés 2000-ben legalább százötven milliárd forint többletbevételhez jutott, s ez várható 2001-ben és 2002-ben is. A kormány ezt az Országgyűlés ellenőrzése alól kivonva fogja elkölteni. Mire?

3. Egyetértünk a családok, a fiatalok támogatásával. A kormány azonban a Fidesz elnökének szavai szerint azokat a családokat támogatja, amelyek maguk is tesznek saját boldogulásukért. Ám hogyan tegyen az önhibáján kívüli munkanélküli, a rokkantnyugdíjas, a gyesen lévő, s mindazok, akik nem rendelkeznek a gyermekek után járó adókedvezmény igénybevételéhez elegendő jövedelemmel?

Igazságosnak tartja-e, hogy ha valaki elveszti a munkahelyét és ezzel együtt munkajövedelmét, büntetésül még az adókedvezménytől is elesik?

A költségvetés kevesebb támogatást ad bérlakás építésre, mint az Országimázs Központ működéséhez. A lakásvásárláshoz adott támogatásból viszont több mint húszmilliárd forintot a kedvezményezettek nem tudtak igénybe venni. Mi lehet ennek az oka? Tudja-e miniszterelnök úr, hogy a fiataloknak csupán kis része képes egy lakásvásárlás induló összegét elfogadható időn belül összegyűjteni, és a kedvezményes hitel havi törlesztő részleteit fizetni?

4. Tavalyi országértékelő beszédében egyetlen szó sem esett arról, hogy az agrárgazdaság teljesítménye és az abból élők helyzete évről évre romlik, a vidék-Magyarország sorsa egyre kilátástalanabb. Miniszterelnök úr kinek hisz: a hivatalos statisztikai adatoknak vagy a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter sikerekről szóló beszámolóinak?

5. Ön többször is kijelentette, hogy nem a kormánynak van mi-

niszterelnöke, hanem a miniszterelnöknek van kormánya. Érez-e személyes felelősséget az egyes kisgazda minisztériumok és politikusok körüli botrányokért? Továbbra is alkalmasnak tartja-e Torgyán Józsefet az agrár- és vidékfejlesztés irányítására?

6. Mi indokolja, hogy a gazdaság növekedése ellenére évről évre csökken az egészségügy költségvetési támogatásának értéke, s ez egyre több kórház működését veszélyezteti? Hogyan kíván ebben változást elérni, hiszen a kétéves költségvetésben nincs erre fedezet?

*

A kérdések – mint látható – jelentős társadalmi rétegeket, nagy tömegeket érintenek, az élet- és munkakörülmények fontos területeinek feszítő gondjait sorjázzák. Egy ellenzéki pártnak dolga, hogy ilyen horderejű problémákra rákérdezzen. Mi munkavállalók, munkanélküliek, fiatalok és idősek pedig érdekeltek vagyunk az őszinte, gyors válaszokban. Ezek azonban *nem érkeztek* a címzettől. A rákérdezéseket, a szakszervezeteknek sem szabad abbahagyniuk. A közelgő parlamenti választások majd kikényszerítik a valós feleleteket. Ha előbb nem, a 2002 tavaszán sorra kerülő állampolgári szavazás mindenképpen.

(Bányamunkás, 2001. március)

Szocialista körkép a máról és a holnapokról

– Simon Gábortól, az MSZP Választmányának elnökhelyettesétől

– Induljunk azzal a hétköznapi kérdéssel, hogy mi újság az MSZP háza táján a legutóbbi kongresszus után?

– Kapott egy lehetőséget az MSZP, hogy sorait rendezze, és felkészüljön a jövő évi parlamenti választásokra. A kongresszuson nyugvópontra jutottak a belső szervezeti élet nyitott kérdései, s most ideje kifelé fordulni, és előtérbe állítani a társadalmat érintő, érdeklő legfontosabb problémákat. Elfogadtuk a középtávú stratégiai programunkat és megújítottuk a párt vezető testületeit. Jómagam az országos választmány vezetésében kaptam és vállaltam feladatot, általános elnökhelyettesként segítem a testület munkáját.

– Melyek a soron lévő főbb tennivalók?

– Első helyen a választásokra való felkészülés áll. Ennek része a szervezeti, személyi feltételek kialakítása, biztosítása. Ennek üteméről

van kongresszusi határozat. Kiemelt feladata választási- és a kormányprogram megalkotása. Ennek szervezeti hátterét alkotják a létrehozott szakmai kabinetek. Ebben a munkában magam is részt veszek, elsősorban a modernizáció, az informatika, az információs társadalom témakörével foglalkozom. A programot nem magunknak írjuk, hanem a társadalommal való aktív, folyamatos párbeszédben méretjük meg és formájuk ki.

– A program kialakításában – ismereteim szerint – az MSZP Baloldali Tömörülése is szerepet vállalt.

– Ez így van, s ez így természetes, hiszen – párton belül működő platformként – a Baloldali Tömörülésnek fontos szerepe van. Két lényeges feladatot jelölt ki a maga számára. Az egyik: a platform politikai és szervezeti megerősítése, amely egyébként összhangban van az MSZP-nek, mint baloldali pártnak az erősítésével. A másik: az MSZP választási felkészülésben való részvétel. Ebből is érzékelhető, hogy a Baloldali Tömörülés platformja az MSZP-n belül markánsan képviseli a baloldali értékeket, s egyben kapcsolódási pontot jelent más baloldali erőkkel, szervezetekkel, közösségekkel, a szakszervezetekkel, civil szervezetekkel és a velük szimpatizáló emberekkel. Azért azt fontos tudnunk, hogy az MSZP-n belüli irányzatok közelebb vannak hozzánk, mint a párton kívüli erők.

– A Baloldali Tömörülés elnökségében szakszervezeti vezetők is jelen vannak.

– Én ezt természetes kapcsolódásnak érzem, hiszen a munkavállalói érdekek képviselete összeköt bennünket. Külön öröm nekem, hogy *Szőke Károly*, a Vasas Szakszervezeti Szövetség elnöke vállalta ezt a feladatot, de a vezetőségnek tagja még *Vadász János*, a Közgyűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezetének elnöke, s rendszeres látogatója, résztvevője rendezvényeinknek *Márkus Imre*, a Vasutasok Szakszervezetének elnöke is.

Két évig az országos választmány bizottsági elnökeként igyekeztem folyamatossá tenni, erősíteni az ágazati szakszervezetek, a konföderáció és az MSZP közötti párbeszédet. Meggyőződésem ugyanis, hogy modern baloldali párt nem nélkülözheti a szakszervezetek támogatását, hiszen itt egy természetes szövetségről van szó.

– Az utóbbi időben gyakran kap hangsúlyt az igény, hogy az MSZP váljék néppárttá. Mit értsünk ezen? Te hogyan látod a néppárt-jelleg erősítését?

– Kezdjük talán azzal, mi nem az MSZP. A szocialisták pártja nem

választási párt, nem polgári centrum párt, és nem médiapárt (bár képesnek kell lennie politikája nyilvános megjelenítésére). *Az MSZP szocialista, szociáldemokrata néppárt.* Mit jelent ez konkrétan? Jelenti a saját munkájukból, a nyugdíjukból élők érdekeinek képviselését, jelenti a szabadságjogok és a szociális jogok összekapcsolását, a szociális korlátok felszámolását. Mint szociáldemokrata párt különösen fontosnak tartja a közösségek létezését és támogatását. Az MSZP progresszivitása megjelenik a jövőről való gondolkodásban, ennek a szemléletnek az erősítésében is.

– *A modern baloldalnak az is kötelessége, hogy reagáljon a XXI. század új kihívásaira.*

– Az elmúlt évtizedben többet változott a világ, mint a megelőző fél évszázadban. Elég csak olyan kulcsszavakat, fogalmakat említeni, mint a globalizáció, az informatika, az információs társadalom. Az új évezred lényeges elemei valódi kihívásai ezek; olyanok amelyek befolyásolják, áthatják mindannyiunk hétköznapi életét – gondoljunk csak a számítógépek használatára. Ez a jelenség azonban új gondokat is felvet, hiszen tíz-húsz év múlva, aki nem tudja használni a számítógépet, az ugyanúgy funkcionális analfabéta lesz, mint aki jelenleg nem tud írni és olvasni, mert képtelen lesz mindennapi, hivatalos ügyeit intézni. Ez nem utópia, hanem a közeljövő realitása.

– *Közeljövőnek látszik az EU-csatlakozás is.*

– Ez kulcskérdés Magyarország számára, hiszen ennek – sem politikai, sem gazdasági szempontból – nincs alternatívája. Ezért különösen veszélyes az olyan politika és politikus, amely s aki megnehezíti felvételünket az Európai Unióba.

– *Mire gondolsz? Mely területet látod a legproblematikusabbnak?*

– Mindenekelőtt a mezőgazdaságra, az agrárágazatra, a környezetvédelem állapotára és nem utolsó sorban az egészségügy sanyarú helyzetére gondolok. Ezeken a területeken nemhogy közelednénk, hanem távolodunk az európai uniós követelményektől. Félek attól, sok ember számára ez csalódást jelenthet a csatlakozással kapcsolatos várakozásainkhoz képest. Úgy érzem, az ezeken a területeken kialakult válsághelyzet megoldása ismételten az MSZP feladata lesz egy győztes választási eredményt követően. Remélem, lesz még elegendő erőnk hozzá, hogy – nagyobb konfliktusok nélkül – megbirkózzunk a jelentős erőfeszítéseket igénylő problémákkal.

(Vasas Magazin, 2001. február)

Ahol a krumpli a főétkezés

– Ezt olvasd el, az embernek összeszorul a szíve – nyújtja felém az aznapi (2001. február 8-i) postával érkező levelet a feleségem.

Átveszem, forgatom, nézegetem a rendelkező nyilatkozatot és a befizetési csekket tartalmazó küldeményt, és olvasni kezdem a Gyermekétkeztetési Alapítvány (Kiemelkedően Közhasznú Szervezet) Király Gábornak, a kuratórium elnökének aláírásával ellátott levelét.

„Kedves Asszonyom, Uram!

Kérem, ha teheti, *segítsen az éhező gyürei gyermekeken* egy kisebb összeggel! (Általános Iskola, 4813 Gyüre, Árpád út 33. Tel.: 06-45-481-524.) Ezeknek a kisgyermekeknek bármilyen kis segítség hatalmas jótéteményt jelent. Ahol egy szelet torta puszta látványától rosszul lesz a gyerek, ahol a krumpli maga a főétkezés, ott már nagyon nagy a baj! Ha ezeknek a gyerekeknek befizetjük az ebédet-uzsonnát, megmenekülnek az éhezés rémétől.

Alapítványunk az Ön és az Önhöz hasonlóan nagylelkű emberek támogatásával évente több ezer szegény gyermek számára fizeti be az iskolai napközis étkezést. Így biztosítjuk, hogy az adományok biztosan ennivaló formájában kerüljenek a gyermekekhez. Ha levelem elolvasása után úgy dönt, hogy Ön is segíteni szeretne, kérem, a mellékelt csekken juttassa el hozzánk adományát. Egyben szeretettel meghívom Önt Gyürére, ahol március 28-án 11 órakor adjuk át a gyerekeknek az összegyűlt összeget.

Idézek egy-két mondatot az igazgatónő leveléből: „Kérem, amennyiben módjuk van rá, segítsenek egy kis falu gyermekeinek étkezési gondjain... Naponta érkezik hozzánk kérés, hogy engedjük haza a gyereket étkezni, mert nem tudják befizetni az ebédet. „Majd otthon eszik valamit" – mondják... Hónapról hónapra hitelezünk, elengedünk, de ez nem megoldás... Nem lehet nézni, hogy századunkban ne kapjanak ellátást a gyerekeink, vagy krumpli-tészta legyen a főfogás az étrendjükben... Segítsenek, hogy minden gyerek étkezni tudjon..."

Király Gábor kuratóriumi elnök idéz még egy másik levélből is, amelyet az igazgatónő küldött abból az alkalomból, amikor a papírgyűjtési versenyt megnyert osztály egyik tanulója rosszul lett a nyereményként kapott tortától. No, nem azért, mert olyan mohón ette, hanem azért, mert elcsomagolta a kistestvérének.

„Robikán akad meg a szemem – írja az igazgatónő. Izzadságcseppek indulnak le az arcán, elszürkült. Nagy baj történt vele.

– Cigányútra szaladt a torta? Nem szól, csak lecsuklik a feje. Az izzadság átitatja az ingét. Komoly bajtól tartok. Hívjam az orvost? Rosszulesett a sütemény?

– Eltettem Marikának – mondja Robika alig hallhatóan.

– Ki az a Marika? – tudakolom.

– A testvérem. Neki jobban kell – suttogja a gyerek.

– Miért kellene jobban? – simogatom, törlöm a könnyeit. Igazság szerint nem várok választ, hiszen ismerem."

A levélbe foglalt tények és az általuk kiváltott érzelmek, gondolatok önmagukért beszélnek. Ilyen állapotok (is) vannak a millenniumot ünneplő Magyarországon. Szégyen, hogy az új évezred küszöbén, a XXI. század elején ilyen módon kell összekunyerálni az éhező gyerekek étkezési költségeit. És ez csak egy kis falu segélykiáltása. Hány Gyüre lehet még az országban?

És nem csak éhező gyermekekről van szó. Kopogtatnak lakásaink ajtaján a különböző alapítványok és egyesületek képviselői, hogy pénzt gyűjtsenek kórházaknak, hajléktalanoknak. A főváros utcáink, terein, aluljáróin lépten-nyomon kéregető koldusokba botlunk. Történik mindez akkor, amikor a kormány képviselőitől egyfolytában a gazdasági növekedésről, az ország gazdaságának – nemzetközi elismerést is kiváltó – eredményeiről hallunk. Akkor miért nem jut ennek hozamából a gyermekek étkeztetésére, egy magát gyermek- és családpártinak nevező kabinet kormányzásának idején?

Tudjuk, sokfelé kell a pénz, s az állami költségvetés lehetőségei is végesek, ám sok függ az elosztástól. Attól, hogy a kormány mikor, mit tart fontosnak. Mert az ország közvéleménye előtt ismert: sok millió jut luxus- és presztízskiadásokra, és milliárdok mennek az F-16-os amerikai vadászrepülők vásárlása, a Magyar Honvédség egységeinek idegen országokban történő állomásoztatására.

A gyermekek éhezésénél meg aligha van kegyetlenebb, fájdalmasabb életérzés. Aki maga, vagy gyermekével együtt átélte ezt, az tudja csak igazán, hogy mit jelent ez. Ezért mindannyiunknak segítenünk kell, szóval, tettel, pénzzel, ki hogyan és mivel, mennyivel tud.

7.

Baloldali vajúdások

Miért vagyok baloldali?

Válaszol: Bányász Rezső, nyugalmazott nagykövet

Jól tudom, manapság Magyarországon nem divatos, ha az ember baloldalinak nevezi magát. Sőt. Az újonnan szerzett arany, és a hivatali Audi bűvöletében élő talpig giccsben és tömjénfüstben fürdőző új elit egyelőre sikerrel sugalmazza, hogy egyedül a jobboldal a jó – ez a nemzeti, az európai, a XXI. századi út. Igéiket hallgatva, sajnos, nem csak a gondolkodni restek helyeselnek. Ott vannak a damaszkuszi úton történtek közül nem kevesen, köztük a tegnap még marxizmust oktató főprofesszorok is. Olyanokról meg már nem is beszélek, akik a múltban állandóan „baloldalról" bírálták az embert. Például diplomáciai tevékenységének nem kellően osztályharcos jellegét kifogásolták funkciójuk biztos páholyából.

Ez a nálunk most szinte hivatalossá vált jobboldali szellem alapjában import áru, nem hazai földből sarjadt ki, és nőtt az elmúlt évtizedben. Ezért tartóssága és történelmi kihatása sem jósolható meg. Csak az bizonyos, hogy a nép saját bőrén szerzett egyéni és közösségi tapasztalatai egyfelől a reáltudományok, a sajtó, a televízió fényei, másfelől előbb-utóbb nálunk is oszlatni kezdik majd ezt a máshol már rég eloszlott szellemi ködöt. S akkor majd újra valós értékükön lehet mérni a társadalom legáltalánosabb eszméit.

De miért is lettem és miért maradtam baloldali ember? Ki tagadhatná, hogy az egyes ember életében jórészt meghatározó szerepe van annak, hogy *hova – milyen családba, szűkebb-tágabb környezetbe – hol és mikor született*, s miként szerezte meg *első, meghatározó ismereteit*? Én 1931. január 9-én Szombathelyen születtem, a mai naptól visszatekintve tehát már a múlt században, azaz most már az elmúlt évezredben. Ez a történelemben nem igazán otthonosok számára így nem sokat mond. Talán jobban eligazít, ha azt mondom, hogy 1931-ben még javában tartott a két világháború közötti, végig átmenetinek érzett békeidőszak. Hat évvel később 1937-ben, amikor beiratkoztam a püspöki elemi iskolába, az újságokból és édesapám gyakori katonai továbbképzésre való behivatásából is már az új világégés szele érződött ki. És már javában folyt a szocializmus építése, amikor jogi diplomát szereztem a budapesti ELTE-n.

Mint említettem, szülővárosom *Szombathely* volt, Vas vármegye büszke fővárosa. Ezt a büszkeséget tudatosan plántálták már a kisgye-

rekekbe is. Az elsők között tanultuk meg az iskolában, hogy városunkat 1900 évvel korábban alapították meg a római ősök. Eredeti elnevezése Sabaria volt – Sabaria Colonia Claudia –, mivel az isteni Claudius császárnak köszönhette városi rangját. Szombathelynek a II. világháború kezdetekor nagyjából negyvenezer lakosa volt. Az akkoriban sajnálatosan, nagyon komolyan számító *vallásmegoszlás* szerint a túlnyomó többség – a mi nagy családunk is – *római katolikus volt.* A hatalmas püspöki székesegyház mellett a Ferenceseknek és a Domonkos-rendieknek is külön templomuk volt. De szép templomba járhattak az evangélikusok is. S mivel a városnak viszonylag nagy – négy és fél-ötezres – zsidó lakossága is volt, zömében mesteremberek, pékek, villanyszerelők, üzlettulajdonosok, ügyvédek, tanárok, itt volt az ország egyik legszebb zsinagógája is. Ezt mindenki csak zsidótemplomként tisztelte, s legutóbb örömmel láttam, hogy ma is sértetlenül fennáll...

A világnézet az emberben nyilvánvalóan nem egy csapásra, egyetlen angyali sugallatra vagy egy ember hatására alakul ki. Ami a családi hatást illeti: a mi nagy családunk két ágból eredt. Édesapám egy kis burgenlandi faluban született, de magyar családból. Édesanyám az egyik legősibb magyar faluból, Jákról származott, de a föld nélküli szülők a sok-sok gyermekkel már korán a városba költöztek megélhetést keresve. Ez nem sikerült túlságosan első fokon: a nagypapa városi utcaseprő és magán-suszter lett. A gyermekek azonban egytől egyig iparosemberek lettek, s a lányok is festőkhöz, villanyszerelőkhöz, kőművesekhez mentek férjhez. Édesapám eredeti szakmája szintén villanyszerelő volt, de sok más munkából is próbált megélni, családjának kenyeret adni. Így volt pincér, városházi altiszt, vasúti segédmunkás. Gyakran kellett munkahelyet változtatnia, mert – édesanyám szerint – „folyton jártatta a száját..."

A legnehezebb időkben is *szakszervezeti* tag volt, és tagja a *Szociáldemokrata Pártnak* is. Nagyon szeretett olvasni, újságot is járatott, esténként pedig mindig a rádiót hallgatta. Gondolatai a népnyomorról, a munkanélküliségről, az ország helyzetéről meg az „urakról" egy tipikus baloldali módon gondolkodó, kisvárosi munkásember nézetei voltak. A II. világháború felé haladva őt is egyre gyakrabban hívták be katonának. Aztán ahogy kitört a háború, a szombathelyi tarackos tüzérekkel ő is az orosz frontra került. „Szakaszvezető, címzetes őrmester" rangban súlyos harcokat élt át. Sztari Oszkolnál

érte egységüket a szovjet áttörés, élete végéig szidta az elégtelen, rossz felszerelést, amivel a frontra küldték őket, s a bakancsot, amiben a két nagylábujja lefagyott. Csoda-e, hogy ő is, én is *a háborúk meggyőződéses ellenfele* lettem?

Az otthon után a másik, döntő befolyást nézeteimre *az olvasás, a tanulás, az iskola* gyakorolta. Kisgyerekkorom óta nagyon szerettem olvasni, ami a kezembe került, mindent elolvastam. Az iskolákkal alapjában nagy szerencsém volt. Kitűnő alapokat adott már a négyosztályos püspöki elemi iskola is, nagyszerű tanítókkal. Kitűnő eredményeim alapján tandíjmentes tanulóként, szegény diák létemre is felvételt nyertem a nyolcosztályos Premontrei Gimnáziumba. Tanáraink – premontrei kanonok-papok – rendkívül felkészült, tudós, művelt emberek voltak. Mivel rendjük nagyon gazdag volt, a nyári szünetben a tanárokat gyakran utaztatták külföldre is. A latin nyelv mély ismerete a gimnáziumban alapvető követelmény volt, de további két nyelvet is tanulni kellett: én a németet és a franciát választottam.

Az *iskola szelleme már inkább lázadozásra késztetett.* Szigorúan tekintélyuralmi elvre épült, ahol a felsőbb véleményeket töprengés és kritika nélkül kellett elfogadni, a tanítások szentek voltak. Aligha csoda, hogy a felszabadulás után a még valódi „népi demokrácia" követelései között a demokratikus ifjúsági szövetség, a MADISZ lelkes szombathelyi aktivistájaként én is az iskolák államosításának híve lettem. Ekkoriban tehát még középiskolásként végeztem el az első politikai tanfolyamokat, ismerkedtem meg az első marxi – ma már tudom, hogy leegyszerűsített – tanításokkal. De én ezekből csak azt éreztem meg, hogy teljesen megfelelnek a mi saját tapasztalatainknak, az életünk, a szegénységünk tanúskodik igazukról.

1949-ben kerültem Budapestre a Jogi Egyetemre, és a Szerb utcai jogász kollégiumba. Kitűnő társak és kiváló tanárok teremtettek pillanatok alatt természetes hangulatot körülöttem. S mivel már Szombathelyen, a helyi lapnál megismerkedtem az újságírás mesterségével, tüstént dolgozni kezdtem az ifjúsági lapoknál. A munka és a tanulás nálam – mint sok más kortársamnál – végig együtt haladt. És mindenkor azt igyekeztem a magam eszközeivel elősegíteni, hogy a *központilag meghirdetett baloldali politikai elvek valóban az emberek sűrűjét, a nem elvont népet segítsék, szolgálják, gazdagítsák, bátorítsák.* A felemás eredményről az elmúlt évtizedek hazai eseményei tanúskodnak.

Új, s kétségkívül magasabb dimenzióba került életem, munkám, amikor – főként történelmi olvasmányaim, érdeklődésem hatására –1961-ben felvételt nyertem a *Külügyminisztériumba.* Egy évvel később már roppant energiával kezdtem meg munkámat sajtóattaséként *Svédországban.* Mindent el akartam mondani a svédeknek Magyarországról, s egyúttal mindent megtanulni a svéd tapasztalatokból. Kezdettől nagyon tetszett a svéd baloldal által megteremtett – bár a miénktől lényegesen eltérő – „jóléti állam". Arra törekedtem, hogy országaink között kitűnő kapcsolatok alakuljanak. Egy későbbi korszakban – már tájékoztatási államtitkárként – én javasolhattam a magyar kormánynak, hogy emlékművet állítsunk Budapesten a tragikus sorsú, ifjú svéd miniszterelnöknek, *Olof Palmenak.*

Szerencse kísért diplomáciai pályám további állomásain is. Négy évet tölthettem *New Yorkban* az ENSZ székhelyén. *Azóta is a világszövetség meggyőződéses híve vagyok: nem egy-két vagy maroknyi államnak, hanem a nemzetek közösségének kellene végre irányítania a valóban globálissá váló világot.* Mind itt, mind későbbi állomáshelyeimen Angliában és Kanadában, ahová nagykövetként vitt a sors – rengeteg kiváló emberrel ismerkedhettem meg, s tapasztalataimat igyekeztem írásokban, könyvekben is megfogalmazni. Máig is úgy érzem, hogy *a népi, szocialista Magyarország a hatvanas évektől kezdve egyre megbecsültebb, elismertebb tagja volt a nemzetek közösségének.* Végtére is bennünket dicsért az elsőként Budapestre látogató konzervatív brit miniszterelnök Mrs. Thatcher, akit nekem volt szerencsém elkísérni, és az amerikaiak is nekünk adták vissza a koronát.

Arról, ami az elmúlt tíz évben történt, majd a történelem ítél. Jómagam attól tartok, hogy a régi-új tőkés osztály ugyanazokat a hibákat követi el, amiket egyáltalán nem dicső elődei követtek el. Az ország külföldi kiárusítása, a túlságosan gyors gyarapodásra való törekvés, a korrupció mocsara, s egyúttal a lakosság legalább 80 százalékának lesüllyesztése nem a jobboldali politikát dicsérik. Az alapvető baloldali, népi nézeteket nem feladni, vagy zsebre szólóan „felülvizsgálni" kell, hanem – párthoz való tartozástól teljesen függetlenül – úgy alkalmazni, hogy azok a mai magyar társadalmi kérdésekre válaszoljanak.

(2001. február 26.)

A harmincasok generációja jelenti a meghatározó erőt

Interjú Albrecht Péterrel, a Szociáldemokrata Unió (SZDU) újpesti önkormányzati képviselőjével

– Mi újság a főváros IV. kerületében, milyen a közhangulat? – kérdezem az újpesti önkormányzat épületében sorra került beszélgetésünkben.

– Elindult egy olyan fejlődés a városban, amely példaértékű lehet mások számára is. Újpesten olyan fejlesztések indultak el, amelyek közvetlenül érzékelhetők a lakosság számára. Elsősorban a lakásépítést említeném. Mintegy 250 szociális bérlakás építése mellett megvalósul a „Fecskeház" gondolata, amely kb. 50 bérlakást jelent a fiatal házasoknak. Emellett a *befektetők aktivitása* is figyelmet érdemel. Itt is a piaci lakásépítés lendületét emelném ki. Nálunk az önkormányzat kedvező anyagi helyzetben van, és ez meglátszik a városképen és az ellátó rendszer működésén is.

– Ezek szerint minden oké?

– A pozitív kép mögött azonban szó van másról is. Az önkormányzaton belül rendkívül éles *szakadás* következett be. Az MSZP képviselői kemény ellenzéki magatartást tanúsítanak. Nem vesznek részt a konkrét ügyek előkészítésében, sokszor a döntésekben sem, ily módon a képviselő testületi ülések részben az elfogult pártpolitikai csatározások színtereivé válnak. Pedig arra lenne szükség, hogy a várost érintő kérdések sok-szempontú megvitatása történjék meg.

– Mit jelent baloldalinak lenni 2001-ben? Hogyan vélekedsz erről?

– Én születésemtől kezdve baloldalinak tartom magam, jóllehet ez csak később tudatosult bennem. Meggyőződésem, hogy aki fellép az igazságtalanság, a kiszolgáltatottság, a szegénység ellen, az megvalósítja magában a baloldali életérzést. Ha ezek ellen, ebben a szellemben tenni is akar, akkor *baloldali politikusról* van szó függetlenül attól, hogy ezt pártok keretei között teszi, vagy azoktól függetlenül.

Ma divatos arról beszélni, hogy a bal- és jobboldal nem definiálható, oka fogyott megkülönböztetés. Ám aki nyitott szemmel jár, az pontosan érzékelheti a legmodernebb társadalmakban is, hogy szük-

séges a fellépés a fentebb felsorolt negatív jelenségek és tendenciák ellen. Ha lankad a figyelmünk, akkor újra teret hódítanak az olyan nézetek és magatartásformák, mint a rasszizmus, a gyűlöletkeltés, a szerényebb érdekérvényesítési lehetőségekkel rendelkező társadalmi rétegek elnyomása.

– *Egy önkormányzati képviselőnek milyen lehetőségei vannak a baloldali értékek képviseletére?*

– Az önkormányzat normális működése esetén a képviselők a helyi társadalom szabályozása kapcsán, konkrét ügyekről vitatkoznak. Szerencsére, ezekben a dolgokban a legtöbbször elkerülhetők a konfliktusok. Ilyen esetekben a képviselők zömében egyéni megítélésük szerint foglalnak állást. A helyi közösség szabályozásával kapcsolatban azonban már megjelennek *politikai érték- és érdekkülönbségek*. Ilyen lehet például a helyi szociális rendelet megalkotása, vagy az oktatási koncepció elfogadása. Ezekben az esetekben a kellő szakmai felkészültség mellett a politikai prioritásokat is érvényesíteni kell. Meg kell találni azt az *egyensúlyt*, hogy mihez adja egy szociáldemokrata a támogatását, illetve mitől vonja meg azt. Bizony vannak olyan esetek, amelyeknél a politikai dilemma próbára teszi a képviselőt.

– *Te az SZDU politikáját képviseled az önkormányzatban vagy fordítva?*

– Szívem szerint a *választók akaratát* szeretném megjeleníteni. Természetesen a sajátos szociáldemokrata felfogásomon keresztül. De én csak egy vagyok a 33 tagú testületben. Ezért nem veszem magamnak a bátorságot ahhoz, hogy a sokszínű választói érdek kizárólagos letéteményese legyek. A szociáldemokraták is t*öbbféleképpen* gondolkodnak. Ezért elfogadom, hogy képviselőtestület is többféle gondolat mentén hozza meg döntéseit. E tekintetben nincs ellenségképem, s nem is kreálok ilyet, de fellépek minden olyan törekvéssel szemben, amely az önkormányzat, a képviselők szűk csoportjának kedvez.

– *A Szociáldemokrata Unió elnökhelyetteseként milyennek látod pártod helyzetét, tevékenységét, esélyét a közelgő parlamenti választások előtt?*

– Régi vágyam, hogy megfejtsem azt a talányt, hogy 1990-ben a választásokon, a felfokozott várakozások ellenére, miért nem szerepelt sikeresebben a Magyar Szociáldemokrata Párt? Mi okozta azt a politikai mélyrepülést, amely a közelmúltig tartott. Sajnos ma sem tudom

ezt a kérdést megválaszolni, de ma már nem is ez az igazi kérdés, hanem az: v*an-e felemelkedés a szociáldemokrata mozgalom számára?* Az SZDU tulajdonképpen ezt az akaratot testesíti meg, ezt akarja valóra váltani már a 2002-es választásokon.

– *Hogyan? Kivel? Mi módon?*

– Első lépésként megszólítottuk a Magyarországon működő szociáldemokrata pártokat, szervezeteket annak érdekében, hogy – a korábbi vitákat félretéve – *egyesítsük erőinket* a szociáldemokrácia újjászervezéséért. Ezzel párhuzamosan intenzív *pártépítési munkát* végeztünk és végzünk ma is. Ennek eredményeként mintegy *160 új szociáldemokrata szervezet* alakult, amelyekben – számunkra is meglepő módon – a korábbi pártmúlttal nem rendelkező *harmincasok generációja* jelenti a meghatározó erőt. Ez a korosztály nem hordozza magában sem a múlt előítéleteit és sérelmeit, sem a közelmúlt személyi konfliktusait. Ez az egyik biztosítéka a párt jövőbeni egészséges fejlődésének.

Sikerült megszólítanunk számos baloldali civil szervezetet, épülnek kapcsolataink munkás érdekvédelmi tömörülésekkel, elsősorban az ágazati szakszervezetekkel. A felsoroltak adják azt a személyi bázist, amely nélkül egy szociáldemokrata párt nem létezhet. Készül a párt társadalmi programja, amelyben nagy súlyt helyezünk a nők és a fiatalok problémáira, a munkás-érdekvédelemre és annak törvényi szabályozására. Programunk azon társadalmi rétegek felzárkózását kívánja szolgálni, melyeket mi *a rendszerváltásért legnagyobb áldozatot hozó csoportjaiknak* tartunk. Ilyenek: a bérből élők, a nyugdíjasok, a nagycsaládosok, a kis- és kényszervállalkozók, a szociálisan hátrányos helyzetű emberek.

– *Milyennek látod a baloldali összefogás szükségességét és lehetőségét?*

– A 2002-es parlamenti választásokon *önálló baloldali politikai erőként* kívánunk megjelenni, és eredményesen szerepelni. Méltán vetődik fel: önálló indulásunk előny vagy hátrány a baloldal számára? Mi úgy véljük, olyan választói rétegeket tudunk megszólítani, melyek bekapcsolódása és aktív részvétele *erősíti* a baloldal pozícióit. Felvetődik az is: a jobboldali összefogás mintája átvihető-e a baloldalra is? Meggyőződésem: a baloldali pártok és politikusok még nem heverték ki azt a betegséget, miszerint először el kell dönteni, hogy ki az

igazi baloldali? Ezt követően pedig, ennek alárendeltségében lehet együttműködni.

Mi, szociáldemokraták úgy gondoljuk: a baloldaliság nem jellemezhető egy-két definícióval. Aki a baloldaliság fogalmát le akarja szűkíteni, színtelenné kívánja tenni, az jelentős erőket rekeszt ki a politikai közéletből. Akkor lehet majd baloldali együttműködésről beszélni, ha szemléletünkben az válik elsődlegessé, *ami összeköt* bennünket. Ha a gyakorlatban *a partnerség, a kölcsönösség* veszi át az alá- és fölérendeltség helyét. Ehhez a baloldalt saját színességében elfogadó politikailag széles látókörű nemzedéknek kell kinevelődnie, felnőnie.

(2001. július 10.)

Vívódás – pálfordulás nélkül

Görög Tibor vallomása

– A nyugalmazott egyetemi tanárt, a filozófust évtizedek óta meggyőződéses baloldaliként ismerem. Amikor felkértem interjúalanyként, készséggel vállalta. Számítottam rá, hogy valami hasonlót kapok válaszul. De ez a vártnál is több és jobb. Olyan összefoglalót adott, amely őszinte és hiteles, sokunk érzéseit, gondolatait, gyötrődéseit fejezi ki. Az alább kezdődő írás kötelező olvasmánya lehet minden meglévő baloldali embernek, és tanulságos a gumigerincűeknek; akik a változások sodrában szélkakasokká, „széltyúkokká" váltak.

*

– Amikor 1989 őszén megszűnt létezni az MSZMP és kezdetét vette az úgynevezett rendszerváltás, számomra is felmerült a kérdés: hogyan és merre tovább?

Ez idő tájt a damaszkuszi úton nagy volt a sürgés-forgás. Az ismert amerikai szociálpszichológus, *Erich Hoffer* még 1951-ben, *Az igazhitű* című könyvében elemezte a hitek kölcsönös behelyettesítésének, konvertálásának jelenségét. Hoffer arról írt, hogy a nagy történelmi fordulók, társadalmi válságok idején az úgynevezett igazhitűek közül sokan hitet váltanak, és egy másik hit talaján lelkes neofitákká válnak. Ezt a jelenséget Hoffer számos történelmi példával illusztrálta. A rendszerváltás érlelődése idején az MSZMP-tagok egy része nálunk is – úgymond hitet váltott, és megpróbált sokszor nem is sikertelenül – a szerveződő jobboldali pártok valamelyikében érvényesülni.

Természetesen az évek során világlátásom sok tekintetben változott. A szocialista eszmére hivatkozó történelmi gyakorlat számos vonatkozásban bennem is csalódást és keserűséget váltott ki. Ismertem a szocialista elmélet és gyakorlat kritikájának főbb vonulatait. Már a hatvanas évek közepétől igyekeztem beszerezni az orosz, majd a magyar Szamizdat és Tamizdat irodalmát. Többé-kevésbé rendszeres olvasója voltam a Beszélőnek. *Mindennek ellenére azonban a rendszerváltó forrongások idején semmi késztetést nem éreztem arra, hogy feladjam materialista, szocialista meggyőződésemet, és áttérjek valamilyen más hitre. Nekem továbbra is az a meggyőződésem, vagy ha úgy tetszik hitem, hogy a kapitalizmus, a mai világrendszer sem gazdaságilag, sem szociálisan, sem ökológiailag, sem morálisan nem igazolható, és azt előbb-utóbb fel fogja váltani egy igazságosabb, emberközpontúbb, erkölcsösebb és racionálisabb rendszer.* Továbbra is osztom azt a marxi reményt, hogy a társadalom valamikor majd eljut arra a szakaszra, amikor minden egyes ember megtalálja a maga boldogulását. Lehet, hogy ez csak illúzió, naivitás, hiszen a történelem mintha azt bizonyítaná, az emberiség nem tudja leküzdeni az egoizmust, a csoportérdek dominanciáját a világban.

A nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján természetesen számomra is adódott az a lehetőség, hogy visszavonulok a politikától, szakítok mindenfajta szervezett mozgalmi tevékenységgel, és bezárkózom a magánélet kuckójába. Ezt annál is inkább megtehettem volna, mert 1990-ben nyugdíjba mentem, és ezzel lényegében megszűnt a kapcsolatom azzal a közeggel, nevezetesen a Műegyetem hallgatói és oktatói közösségével, amelyhez korábban társadalmi aktivitásom alapvetően kötődött. Tapasztaltam persze, hogy ez a társadalmi aktivitás nem sokat változtatott a világ folyásán, de nem akartam csupán közönyös szemlélője lenni annak, hogy mi is történik körülöttem a világban.

Még egészen fiatal koromban megragadott Bruno Jasienki egyik regényének híres mottója: Ne félj a barátaidtól, ők legfeljebb elárulhatnak! Ne félj az ellenségeidtől – ők legfeljebb megölhetnek! *Félj azonban a közömbösöktől, akiknek hallgatólagos hozzájárulásával történik minden árulás és gyilkosság ezen a világon!* Tisztában voltam és vagyok azzal, hogy ennek a szövegnek az üzenetét semmiképp sem szabad abszolutizálni. *Az aktív elkötelezettek talán inkább bűnösek,*

mint a passzív közömbösek. S azzal is tisztában vagyok, hogy annak az eszmének a nevében, amelyet magaménak vallottam és vallok, szintén sok árulást és gyilkosságot követtek el szerte a világon.

Elvetettem tehát a pálfordulás és a magánéletbe való visszavonulás útját. Megértem azonban azok motívumait is, akik ezt az utat választották. Magam azonban úgy döntöttem, hogy *a baloldalon maradok*, elsősorban morális megfontolások alapján. Ha nekem jó volt a szocialista párt – különböző fenntartások ellenére – akkor, amikor a hatalmat birtokolta, nem tartottam volna tisztességesnek azt, hogy cserbenhagyom akkor, amikor bajba került, frusztrálódott, csődbe jutott és több részre szakadt.

Csupán az jelentett rövid ideig kisebb-nagyobb gondot, hogy melyik utódszervezethez csatlakozzam. Még a rendszerváltás előtt tagja lettem a Baloldali Alternatíva Egyesülésnek. Az MSZMP 1989-es kongresszusa előtt és alatt részt vettem a népi demokratikus platform munkájában. A kongresszus után csupán azért igazoltam át az MSZP-be és nem a Munkáspártba, mert az előbbiben több volt a nekem szimpatikus ember, mint az utóbbiban. Az idő tájt a két párt között nem láttam lényeges különbséget. Mind a két szervezettel kapcsolatban voltak fenntartásaim. Ma sem tartom egyébként az MSZP-t igazán autentikus baloldali pártnak. A mai MSZP azonban mindenképp konstruktívabb és hatékonyabb a Munkáspártnál.

Minden gyengesége és következetlensége ellenére az MSZP alkotja *a mai magyarországi baloldal fő erejét.* Sőt, úgy tűnik, hogy pillanatnyilag az MSZP képezi a civil társadalom azon részének a fő erejét is, amely a mostani kormányzó elit leváltását igényli, és talán ezért maradok még mindig az MSZP tagja, annak ellenére, hogy a párt politikájának, meglehetősen eklektikus ideológiájának, a pártvezetés és a pártapparátus munkájának, munkastílusának számos vonatkozásával nem tudok azonosulni. S el tudom képzelni a magam számára a *független*, pártonkívüli létet is.

Meggyőződésem, hogy a párttagság önmagában a szocialista elkötelezettségnek, a baloldali szellemi beállítottságnak nem szükségszerű következménye, sem nem ismérve.

(2001. január 10.)

Nem elég egymás bal kezének szorongatása

– hangsúlyozza dr. Aggod József ny. egyetemi tanár, a Május 1. Társaság elnöke

– Jó néhány éve ismerjük egymást, gyakran találkozunk a közélet fórumain. Otthonosan mozogsz mind az elméleti kérdésekben, mind a gyakorlat terepén. Mit emelnél ki a baloldaliság problémaköréből?

– Nézetem szerint a baloldal eddigi kudarcai jórészt abból adódtak, hogy nem értették meg Engels figyelmeztetését: „Nem lehet a dialektikát büntetlenül megvetni." Érdemes elgondolkoznunk a baloldali visszaemlékezések, állásfoglalások többségének egyik visszatérő motívumán: ha *ellentmondásokról* esik szó a múltban vagy a jelenben, ezeket csaknem kivétel nélkül negatív (ördögi) színben festik a falra. (Különösen, ha a baloldalon a szocializmuson belüli viszonyokat érintik.) Mintha csak a régi – megnyugtatónak szánt – csattanót hallanánk: „Vannak még ellentmondások, de megoldjuk őket elvtársak." Nagyobb baj az, hogy ezt sokan komolyan vették és „megoldották" az ellentmondásokat, kiutálták (még jó, ha „csak" a pártból, a közéletből) az ellentmondókat. Elgondolkoztató, de nem vigasztaló a baloldaliak számára, hogy a jobboldali rendszerváltók sem sokkal türelmesebbek az ellentmondókkal szemben.

A pokolba vezető út is jószándékokkal van kikövezve – tartja a mondás. A (többségükben) jó szándékú baloldaliak antidialektikus szemléletükkel – akaratuk ellenére – éppen ilyen útra terelték a jobb sorsra érdemes szocialista kísérletet. (Könnyű prédát kínálva ezzel a szocializmus „természetes" ellenségeinek.) Ez a „bal-végzet" mintegy (keserű) illusztrációként szolgál Engels híres következtetéséhez: „Mihelyt az ellentmondás véget ér, véget ér az élet is, beáll a halál."

Felidézhetném az antidialektikus politikai (filozófiai) szemléletben rejlő veszélyekre figyelmeztető – az elmúlt évtizedekben keletkezett, jórészt az asztalfiókba kényszerült – írásaim néhány címszavát: „Szabadságot a dialektikus ellentmondásoknak a szocializmus világában." „A párton belüli vélemény- és nézetszabadságért." (A pártot nem a párttagok véleménye bénította, hanem a felső – ügyeletes – igazság vezérelvvé, „pártszokássá" tétele.) Végül is arra a szomorú következtetésre jutottam, hogy hirdetve a dialektikus materializmust, a politikai gyakorlatban inkább sajátos antidialektikus idealizmus érvényesült.

– *Ebből a nézőpontból milyen a baloldali ember?*

– A baloldali embert nem vezérelheti az ellentmondásokkal szembeni elvakult (rituális) gyűlölet. Marx, Engels és Lenin eredeti nézeteivel (és a szocialista kísérletek gyakorlati tapasztalataival) összhangban állítható, hogy a dialektikus ellentmondások nem „válogatás nélkül" ellenségesek a szocializmus létfeltételeiben. Ellenkezőleg! Ahhoz, hogy a szocializmussal valóban ellentétes (és megoldásra érett) ellentmondásokat ténylegesen megoldjuk, *a kapitalizmust valóságosan meghaladjuk, támogatni kell a szocializmus hajtóerőit képező tényezőket, ellentmondásokat.* A baloldali mozgalomnak képesnek kell lennie differenciálni a valóság dialektikus ellentmondásait, kihasználni a haladás érdekében kihasználhatókat, megtalálni, dédelgetni azokat, amelyek a jövőt hordozzák, még ha tökéletlen formában is.

Mindez *lényegénél fogva emberi vonatkozású.* A társadalom dialektikus ellentmondásai emberekben, emberi kapcsolatokban, érdekekben, érzelmekben, véleményekben léteznek. *Baloldalinak lenni annyi, mint emberinek lenni,* a dolgozó-alkotó emberek (a rengeteg többség) érdekeit szolgálni. Ez nagyon sok mindent jelent: küzdelmet az emberhez méltó hétköznapi lét biztosításáért az esélyegyenlőtlenség ellen. Jelenti azt, hogy *minden körülmények között a lehető legemberségesebbnek kell lenni.* Az emberség tiltakozást jelent a kapitalizmus lényegéből (organikusan) következő embertelenség ellen. A baloldal önérdeke a szocializmusra hivatkozva elkövetett embertelenségek elutasítása. Az emberség olyan szocialista politikai hatalmat feltételez, amely „intelligens" abban az értelemben, hogy önmagát eszköznek tekinti az önszerveződés (vagyis a szocializmus hajtóerőit képező dialektikus ellentmondások) támogatásában, gerjesztésében.

– *Ismert, hogy aktívan tevékenykedsz a civil szférában.*

– A fentiek alapján talán jobban érthető, miért álltam be a kezdetektől a *közéleti önszerveződés* (mai szóhasználattal civil szerveződés) szervezői közé. Lehet, hogy a felületes olvasó számára meglepő, de nézeteim, amelyek szerencsére *többünk* nézetei voltak, nyomon követhetők társaságunk első országos gyűlésének irányvonalában, amelyet „Hazánk szocialista megújulásáért" címmel a Népszabadság vidéki kiadása 1989. szeptember 15-i számában közölt. Úgy éreztem – és mindmáig úgy érzem –, hogy például a Társadalmi Érdekegyeztető

Tanács munkájának gyakorlatában élvezhetem a dialektikus ellentmondásokra vonatkozó nézeteim valóságát.

Szeretnék ezután is kitérni egy félreértésre: a TÉT vagy a Civil Parlament baloldaliak által kezdeményezett, de *nem baloldali* szerveződés. Ha nem játsszák túl szerepüket, a haladó, demokratikus, hazafias, humanista erők együttműködésének (dialektikus kölcsönhatásainak) színtereivé válhatnak. Azok között a hajtóerők között szerepelhetnek, amelyek képesek lehetnek – nagy távlatokban – a politika mai értelemben vett (az emberiség állatvilágból való kiemelkedésének, mostanság inkább visszasüllyedésének) korszakából kiemelni az embert, az emberiséget.

– *Mire gondolsz konkrétabban?*

– Meggyőződésem, hogy a „mai kocsmából" való kijutáshoz a baloldalnak (e világi módon) *meg kell újulnia.* Ez azonban nem sikerülhet másképpen, csak éppen e mai kocsmában való helytállással. Ez többek között azt is jelenti, hogy megtanuljunk választani a nagyobbik rossz és a kisebbik rossz között. (Ha már nem használtuk ki annak a korszaknak a lehetőségét, amelyben a jó és a még jobb között is lehetett volna választani.) Azt is jelenti, hogy (bármilyen fontos is!) *nem elegendő egymás bal kezének szorongatása.* Maga a baloldali megújulás és együttműködés a baloldal sokrétűségében (dialektikus ellentmondásainak kölcsönhatásában) képzelhető el. Ez is csak eszköze lehet azonban az emberibb társadalom jövőjében érdekelt széles rétegek együttműködésének.

– *Mit kellene elhagyni, illetve felerősíteni?*

– Az emberiség jövőjéért vívott küzdelem ma minden korábbinál szokatlanabb követelményeket támaszt a baloldallal szemben. Korunk dialektikája számtalan mozgalmat, embert próbáló *kihívást* tartogat. Nem viselkedhetünk – Marx kifejezésével – az „átélt előző forradalmak vakbuzgó híveiként", akik minden helyzetben ugyanazokat a sablonos szónoklatokat hajtogatják. A baloldaliak számára a múlt tanulságai eszközök a jelen és a jövő kérdéseinek megválaszolásához. Máskülönben nem tudják a „szüntelen előre ösztökélő szárny" szerepét betölteni.

A jövő felértékeli például az ember és a tudomány (technika) dialektikus ellentmondásának jelentőségét, ebben az egyén szerepét. Sok múlik azon, hogy a baloldaliak képesek-e segíteni az embereket

abban, hogy – megszabadulván a kizsákmányolás hagyományos formáitól – ne váljanak saját tudásuk teremtményeinek „modern" kiszolgáltatottjaivá. A képesség-tulajdon, a tudás felértékelődése az ellentmondásokban való eligazodást követeli a baloldaliaktól. Ez ugyan elvileg nem új felvetés. Már a Kommunista Kiáltvány számolt azzal a perspektívával, hogy „minden egyes ember szabad fejlődése az összesség szabad fejlődésének feltétele". Csakhogy – a „dialektikamentesített" kiáltvány bűvöletében – fel sem merült, hogy a jövő társadalmának ez az emberi perspektívája a dialektikus ellentmondások minőségileg új terét nyitja meg. Minden egyes tudatossá váló egyén az a talpalatnyi hely, hol a tagadás fáját megveti. Mindez alkalom arra, hogy elfelejtsük az ellentmondások válogatás nélküli gyűlöletét. E helyett megtanuljunk *együtt élni* a rengeteg többség rengetegféle *emberi* érdekének, véleményének létében rejlő dialektikus ellentmondásokkal.

Végezetül ismételten hangsúlyozom: a politikai-filozófiai gondolkodás ezen válfaja nem az én találmányom. Példaként idézem *Lenin* egyik következtetését: „A nemzetközi burzsoázia megdöntése... a szellemi élet és az eszmei áramlatok, törekvések, árnyalatok gazdagsága és változatossága tekintetében nem csökkenti, hanem milliószorosan fokozza az emberiség differenciálódását."

(2000. december)

Újrateremteni az élhető, emberi élet lehetőségét

– ez Szilágyi Jánosné baloldaliságának lényege

– Milyennek látod saját baloldaliságodat?

– A baloldaliság, a jobboldaliság kategóriáit – a fogalomvitáktól eltekintve – egyfajta rendező elvnek, eligazodási pontnak tekintem. Magamat baloldali gondolkodásúnak vallom; azok közül valónak, akiket a rendszerváltás óta eltelt 10 évben végbement társadalmi, gazdasági és politikai változások a baloldaliság lényegének átgondolására, önvizsgálatra késztettek. Olyannak tekintem magamat, aki a „bukottnak" minősített rendszernek nemcsak kortársa, útitársa, hanem híve, céljainak támogatója is volt.

Baloldaliságom korábban és most is alapvetően az *emberközpon-*

túságon, a társadalom széles köre számára élhető emberi életen, és annak újrateremthetőségén nyugszik. Olyan társadalom és világ elképzelésén, amelyben az emberek közösségei – családok, termelőegységeik, szervezeteik, nemzeteik – életképesek, hatékonyak. Azt a formációt, amely ezt az emberek kis-, vagy kisebbik részének képes csak lehetővé tenni, működésképtelennek tartom.

– *Ez az alapállás rokonszenves, de kevésnek tűnik a baloldaliság kifejezésére, hiszen humanista emberek és szervezetek, sőt magát jobboldalinak tartó egyén és szerveződés is azonos, vagy hasonló elképzelést tekinthet magáénak.*

– Cáfolható is, mert az a rendszer kerekedett felül a világnak ebben a régiójában is (piacgazdasággal, versennyel, technikai fejlődéssel, termelékenységgel), amely a kapitalizmus gazdasági törvényeit követi. S minden mást: „az egyszer élhető emberi élet" értékét, az embert emberré tevő munka igényét, az esélyegyenlőséget és az ezt kifejező ideológiákat, mint objektív társadalmi alapok nélküli elméleti poézist (mint bűnös gyakorlatot és káros paternalizmust) letörölte a társadalom színpadáról. Tehát: a működésképtelenség helyett – amelyet állítottam –, óriási technikai fejlődés a cáfolat.

– *Mi az, ami legjobban foglalkoztat, leginkább érdekel ebben az átfogó kérdéskörben?*

– Visszagondolva László Bencsik Sándor szociológus évekkel ezelőtti írására, miszerint „...mint mágneses térben a vasreszelékek, úgy helyezkednek el az egyéni sorsok a társadalom nagy erővonalai mentén", fogva tart a kérdés: mitől függ ezeknek az erővonalaknak az alakulása, vonzása, taszítása és változtathatósága? A szocializmus „bukása" pozitív vagy negatív hatással van-e a társadalomra?

Szalai Erzsébet Magyarország és a globalizáció című dolgozatában azt írja, hogy „Magyarországon, sajátos helyzetéből adódóan... soha nem volt lehetőség és idő arra, hogy a domináns gazdasági és társadalomszervezési formákat egy szerves fejlődés nyomán a társadalom méhéből elinduló folyamatok vajúdják ki. Ezért az uralkodó gazdasági és társadalomszervezési formákat mindig *felülről és kívülről* ható hatalmi hatások hozták létre".

Ebből kiindulva mondható, hogy a II. világháborút követően kialakult nemzetközi erőviszonyok indukálták ebben a térségben, Magyarországon is *„felülről és kívülről"* a szocializmus építésének

megkezdését, kísérletét, de a kikínlódás gazdasági és szubjektív előfeltételeinek hiányában. Így – bár magvait elhintette – kísérlet maradhatott csupán.

– *E logikát követve 1990-ben is – bár bizonyos történelmi előzménynyel –, de mégis csak felemássággal, ugyancsak „felülről és kívülről" – mint Eörsi István írta – „rendeleti úton „ vezették be a kapitalizmust.*

– Éppen a te, Ezt akartuk? című interjúkötetedben Kemény László politológus azt mondja, hogy a legfejlettebb tőkés országokban már korábban végbement *civilizációs termelési forradalom* a két világrendszer közötti, korábban csökkenő távolságot, rövid idő alatt fényévnyi távolságra növelte – a kapitalizmus javára. Ez – fejtegeti – leértékelte az elmaradottabb gazdasági bázison működő szocialista berendezkedésű országokat.

Mindezekkel együtt is bizonyíthatóan állítható, hogy ez a termelési forradalom egyúttal megteremtette saját antitézisét (ellentételét) is, mert teljesen szembefordult az egyetemes emberi érdekekkel és értékekkel.

– *Milyen bizonyítékokra gondolsz?*

– Súlyos ökológiai válságot idézett elő. Számlájára írható, hogy megbomlott a Föld bioszférájának egyensúlya. Az óriási technikai fejlődés eredménye – robbanásig feszülő ellentmondásokat teremtve – kevesek érdekét szolgálja. (A világ 332 multimilliárdosa összesen 332 milliárdos vagyonnal rendelkezik, miközben 3 milliárd ember él napi 1-2 dolláros jövedelemből. David C. Korten írja Tőkés társaságok világuralma című könyvében, hogy „a világ egyre inkább kettéválik: azokra, akik fényűző bőséget élveznek, és azokra, akik emberhez méltatlan szegénységben... élnek".) Leértékelte és csökkentette az alkotó szellemi tevékenység és az élő emberi munka igényét; a munkájukból élők tömegét ellehetetlenítve. Vagyis a világnak ez a nyeresége sokaknak a veszteségével, elnyomorodásával, lecsúszásával járt.

Az elmúlt 10 év magyarországi történései hasonló képet mutatnak. A multinacionális cégek kezébe és kontrollja alá kerültek kulcsfontosságú ágazatok, a pénzintézetek nagyobb része. Itt is a társadalom kettészakítottságát eredményezte, sokak által, sokféleképpen megírt, megélt és elmondott módon.

– *Mindezek kritikai megítélése azonban még mindig nem szűkít-*

hető le a baloldaliságra. A különbség más irányzatokhoz képest a változtatás módjának megítélésében, elképzelésében keresendő.

– A tájékozódni kívánó ember kevés, vagy ellentmondó képet kap a különböző tudományágak szakavatott művelőitől; sokszor, mintha köszönő viszonyban sem lennének egymással. A természettudomány területén az adatok és tapasztalatok végtelen sorával alátámasztva meghúzzák a vészharangot e termelési „fejlődés" által kiváltott természeti károkozás miatt. Fellépnek az ez által gerjesztett fogyasztás szintje ellen (6 milliárd emberre való kiterjeszthetetlensége miatt). A társadalomtudományok felől inkább feszültségeket enyhítő megoldási elképzelések érkeznek.

– *Például?*

– A „vadkapitalizmus" emberarcúvá tételére, a piacgazdaság társadalmi kontroll alá helyezésére, a környezeti károk költségeinek a piaci árakba építésére, az elosztási arányok szociálisan érzékenyebb, igazságosabb változtatására, a spekulációs tőke megadóztatására, a tőke hatalmával a nemzeti erők szembeállítására stb. (Ezekből azonban jó néhányat az úgynevezett „jóléti államok" – a már ismert eredménnyel – kipróbáltak.)

A kérdés azonban, hogy mi ennek a fejlődésnek a célja, értelme – nyitott maradt. Az ellentmondások tudományos szembesítése elmaradt, a szintézis kínálata szerény.

A valóság ugyanakkor már megrajzolta a jövőt meghatározó erő vonalát: a föld teherbíró-képességének véges határait, a globális méretű feszültségek feloldásának kényszerét, és a fejlődésnek az emberiség szolgálatába való állításának szükségességét, cáfolva a tőkés termelés fölényét, fenntarthatóságát.

– *Hogyan, miben összegeznéd mondanivalódat?*

– Baloldaliságomat az *antikapitalizmusban*, a gazdasági hatékonyság más keretekben való megteremtésében látom. A többség számára üres, hatalomhoz kötött polgári demokráciánál pedig sokkal *teljesebb körű demokráciát kívánok.* Olyat, amelyben az emberek *maguk* „kínlódhatják ki" életük legmegfelelőbb tereit és tartalmát, termelt javaik ésszerű elosztását, mindenféle torzulás elleni védekezésük módját.

(2000. december)

A mérnökök világa – balról nézve

Négyszemközt Szende Györggyel

– Nyugdíjas okleveles gépészmérnök, volt kutatóintézeti tudományos osztályvezető, öntészeti szakértő (angol, orosz nyelvű) szakfordító, a Dialektika című lap szerkesztőbizottságának tagja vagy. Mit gondolsz a bal-jobb fogalompárról, a baloldaliság tartalmáról?

– A baloldaliság és a jobboldaliság fogalmát a magyar közéletben sokan (főként jobbról) vitatják. Elavultnak, tartalmatlannak minősítik. Vannak, akik ezt tudatosan teszik, és a jobboldal „nyomulását" kívánják e zavarkeltéssel könnyíteni. Ám bizonyára többen vannak ezeknél a „korral lépést tartó", a divatos jelszavakat ismételgető papagájok.

A baloldaliság ma is fontos és tartalmas fogalom, még akkor is, ha meghatározása vita tárgya. A baloldal nem szűkíthető le a kapitalizmus ellenfeleire, noha a kapitalizmus következetes ellenfelei feltétlenül a baloldalhoz tartoznak.

– Rajtuk kívül kiket sorolsz még közéjük?

– Mindazokat, akik

– védelmezik a felvilágosodás, a francia forradalom, a társadalmi haladás eszméit a reakcióval szemben;

– akik ellenzik az egyházak nagyon is világi hatalmi törekvéseit az állam befolyásolására, állami pozíciók megszerzésére, valamint az állam „megértő" álláspontját ez iránt;

– akik a nacionalizmussal, rasszizmussal, fasizmussal szembeni széles körű összefogás hívei, és nem zárnak ki ebből más baloldali erőket, nem tartanak „egyenlő távolságot" a baloldali erőktől, s a szélsőjobboldal felé orientálódó konzervatív jobboldaltól;

– akik békén, egyenjogúságon alapuló nemzetközi kapcsolatokra törekednek, szemben a globalizáció egypólusú világra törő, a nemzetközi jogi normákat semmibe vevő, a fegyveres agressziót és a gazdasági háború eszközeit szabadon használó, kizsákmányoló, militarista, világcsendőrségi erőivel;

– akik fellépnek a monopoltőkés kizsákmányolásnak legalább a korlátozásáért, a dolgozók hatékony politikai és gazdasági jogaiért, a fokozódó kizsákmányolás, a jogfosztás, a munkanélküliség, a tőkések által szabadon manipulált munkaidő ellen.

– *A mérnökök hol helyezkednek el ebben a politikai mezőben?*

– A mérnökök a magántulajdonhoz fűződő viszonyukat, a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt helyüket tekintve nem képeznek még nagyjából sem egységes csoportot. Az közös bennük, hogy ismereteket szereztek a műszaki tudományok körében, és ezeket a termékek, termelési módszerek tervezésében, kutatásában, fejlesztésében, működtetésében, a természettudományok eredményeinek alkalmazásában hasznosítják. A mérnökök nagy többsége nem tőkés. E többségnek az érdekei a kizsákmányolt, dolgozó osztályok tagjaiéval azonosak, de ezt nem szükségképpen ismeri fel. Erősen eltérőek a tőkés magántulajdonnal rendelkező, a különböző szintű vezető beosztásokat betöltő (de alkalmazott), a kutató-fejlesztő munkát végző, a termelésben közvetlenül résztvevő mérnökök objektív érdekei (különösen pedig a körükben uralkodó eszmék). A XX. századi baloldali és munkásmozgalmakban számos mérnök játszott jelentős szerepet, de például a Horthy-korszakban a magyar műszaki egyetemek légköre hirhedten nacionalista, antiszemita, jobboldali volt.

– *Hogyan változott a helyzet 1945 után, majd a rendszerváltást követően?*

– A „rendszerváltás" előtti évtizedekben a párt és az állam értelmiségi politikáját jelentős hibák, torzulások is terhelték. Közéjük sorolható a nem vezető beosztású műszakiak és az innovatív, alkotó tevékenységük korántsem arányos és elfogadható megbecsülése is. Mindez akadályozta e réteg felsorakozását a szocialista rendszer mögé és erősítette a kapitalizmus iránti illúziókat. Ez utóbbiakban természetesen rendet vágott az, ami *1990 után* történt. A „privatizáció" egész iparágak megsemmisülésével, az ipari kutatóintézetek felszámolásával, a (volt) szocialista országokkal fennállott műszaki-tudományos és gazdasági kapcsolatok megszakadása tíz- és tízezer műszaki dolgozót súlyosan érintett, a munkahelyétől és gyakran a szakmájától is megfosztott, de nem feltétlenül vezetett a körükben valószerű következtetésekhez.

Sok szó esik a szellemi tulajdon védelméről, de a mérnökök, kutatók, tudósok eredményei jellemzően nem az ő tulajdonukat képezik, a jogi és egyéb intézkedések többnyire az őket foglalkoztató szervezetek, vállalatok, a nagytőke érdekeit védik. A munkaszerződések rendszerint a szervezeteket, gépeket, műszereket, labo-

ratóriumokat birtokló munkaadók korlátlan jogait biztosítják a munkavállalók létrehozta szellemi eredményekre. A vezető beosztású mérnökök jelentős része már a fordulat előtt is elszakadt a valódi műszaki és tudományos munkától, és egyre inkább technokrata menedzserré, majd nagy számban tőkéssé, a mai magyar parlamenti pártok „eszméinek" hordozóivá váltak.

– *Miben jelölnéd meg a mérnök fő feladatát?*

– A mérnökök nem tesznek olyasféle esküt, mint az orvosok, holott ez talán jót tenne nekik és másoknak is. Ennek az eskünek magában kellene foglalnia a mérnök fő feladatát: támogató környezetet védve alkotni, termelni, fejleszteni a műszaki tudást. Csodákat természetesen ettől sem várhatnánk. Az adott társadalmi, gazdasági rend esküvel vagy nélküle szavatolja a tőke érdekeinek az elsőbbségét a magasztos célokkal, az emberiség létérdekeivel szemben.

(2001. január 22.)

Így élünk Békés megyében

Bemutatja dr. Bereczki Elemér kandidátus, c. egyetemi docens, ny. igazgató

Békés megye az ország egyik legnagyobb, legjobb gabona- és zöldségtermelő, állattartó vidéke. A közelmúltban felmutatott eredményeit a világ legjobbjai között tartották számon. Ezek az eredmények nem jöhettek volna létre a mezőgazdasági termelés Magyarországra jellemző szervezeti keretei nélkül. A mezőgazdaság nagyüzemei – a különböző típusú szövetkezetek és állami gazdaságok – jól ötvöződtek a kisüzemi termelési feltételekkel, a háztáji gazdaságokkal. Ez utóbbiban megőrződtek a régi mezőgazdasági termelési tapasztalatok, miközben a nagyüzemi termelés technikai eszközrendszere folyamatosan fejlődött. Az eszközrendszer a mezőgazdasági termelés szempontjából is „politikai-berendezkedés-rendszer-semleges". Mára ez a múlté.

Kedvezőtlen jelenségek

A rendszerváltás előtt a megye mezőgazdasága mintegy 49000 embert foglalkoztatott. Eközben a mezőgazdasági termelőszövetkezetek mellett szervezett melléküzemágakban foglalkoztatottak száma is

jelentős volt. A melléküzemágak felszívták azt a munkaerő-felesleget, amelyet a nagygazdaságok és a település egyéb munkahelyei nem tudtak helyben foglalkoztatni, és akik különböző okok miatt a faluból az ipari munkahelyekre elvándorolni nem tudtak, vagy nem is akartak. Így jelentek meg a falvakban új szakmák, foglalkoztatási lehetőségek. Ezek a melléktevékenységként működő üzemek valamilyen, a szövetkezet munkájából adódó feldolgozói tevékenységet folytattak (savanyítás, tésztagyártás, seprűkészítés, virágkötés stb.), gyakran azonban nem kapcsolódtak a mezőgazdasági termelő tevékenységhez közvetlenül, leginkább valamilyen könnyűipari tevékenység folyt azokban. Mindez szintén a múlté.

Jelenleg a megye mezőgazdaságában rendszeresen foglalkoztatottak száma lecsökkent. Napjainkban a Békés megyei mezőgazdasági jellegű üzemek száma a tulajdonviszonyok jellege szerint: korlátolt felelősségű társaság 278, részvénytársaság 15, szövetkezet 120, betéti társaság 170, egyéni vállalkozás 2002, összesen 2603, amelyek közül mindössze 601 vállalkozás foglalkoztat külső munkaerőt.

A falu életéből eltűnt a háztáji szervezettségű melléktevékenység is, de megszűntek a helyi ÁFÉSZ-ek szervezte mezőgazdasági termelést segítő felvásárló szerveződések is. A vidéki települések lakossága nemcsak, hogy nem kap munkát az átalakult mezőgazdasági termelő üzemekben, de az a lehetősége is kiesett, hogy melléktevékenységként foglakozhasson mezőgazdasági jellegű termelő tevékenységgel.

Ma a mezőgazdasági termelők számára bizonytalan a piac. Ezért a mezőgazdasági kisüzemek nem is vállalkozhatnak a termelés korszerűsítésére, az új technikai eszközök alkalmazására. Marad számukra az egyre elöregedő volt mezőgazdasági nagyüzemek felbomlása során megszerzett, egyre jobban elhasználódó gépek mind gazdaságtalanabbá váló üzemeltetése. A helyzet egyaránt jellemzi mind a növénytermesztést, mind az állattenyésztést. Ez a helyzet a vidéki ipari dolgozókat is megfosztotta az általuk is gyakorolt mellékkereseti lehetőségektől, miközben a munkahelyeik is állandó bizonytalanságban vannak, máról holnapra utcára kerülhetnek.

A föld, amely a vidék lakosságának legfontosabb termelési „eszköze", tulajdonviszonyai is rendezetlenek. Miközben a kárpótlásként történő földhöz jutás már „befejeződött", sőt a nagyobb városok, települések körül már nem is lehet kárpótlási jeggyel földhöz

jutni, még mindig vannak olyan területek, amelyeken a tulajdonviszonyok rendezetlensége miatt évek óta *megműveletlen földterületek* vannak ugaron.

A mezőgazdasággal való állami foglalkozással folyamatos az elégedetlenség. Az elégedetlenség kifejezési formáival nem minden esetben lehet egyetérteni, de maga az elégedetlenség tartalma mindenkor aktuális. Elfogadhatatlan az a kormányzati magatartás, amely – a nem a mezőgazdaságból élő embereket megtévesztve – terjeszti a mezőgazdaság „elért eredményeiről" szóló propaganda anyagait. A legnagyobb sajnálatra ezeknek a tiltakozásoknak érdemleges eredményei nincsenek, sőt a néha előforduló kevéske eredményt is "kormánykezdeményezés"-ként felmutatva próbálják eladni a közvéleménynek.

A kormánykoalíció legnagyobb pártja – FIDESZ-MPP – láthatóan az FKGP rabságában szenved. Az országban az történik, amit ők akarnak, a velük szemben kialakuló ellenérzésekkel szemben csak ritkán jön létre az ezeket kifejező, határozott elutasító magatartás. Ez a kedvezőtlen jelenség a vidéket érinti leginkább, amely a leghátrányosabb helyzetben van az országban. Tovább nőtt a városok és a vidék közötti, eddig is jelentős mértékű különbség a városokban lakók javára.

A leépülés folyamatában

Békés megye állapotának változási tendenciáit jelzik a lakosság számában megfigyelhető módosulások is. A nyolcvanas évek létszámából ma már egy nagyobb városnyi lakosság hiányzik. Ez egyrészt abból adódik, hogy tovább folytatódik a *lakosság elvándorlása.* Békés megye nem kínál számukra elérhető munkalehetőséget. A megye lakossága elöregedett, sok a nyugdíjas, a keresőképtelen. Ebből adódik a lélekszám alakulásának másik kísérője a negatív népszaporulat. Ennek különbözőségéből évente többezres veszteség adódik.

A helyzet érthetőbb lesz, ha az alkalmazásban lévő ipari dolgozók jelenlegi számát vetjük össze az 1980-as létszámmal. 1980-ban 56085 dolgozója volt a megye iparának, míg jelenleg (1998-as adat) 23052. hasonló a helyzet az építőiparban is, sőt még valamelyest rosszabb, mivel az akkori létszám 6906 fő volt, a jelenlegi 2261, kevesebb mint egyharmada. Ha ehhez hozzátesszük, hogy adott területen a gazdasági növekedés első jelei az építőiparban foglalkoztatottak számának

emelkedésében jelenik meg, akkor látható, hogy Békés megyében a közeljövőben sem várható a kedvező változás.

Különösen fájó, hogy a megye mezőgazdasági termelésére épült *ipar* drasztikusan leépült. A dolgozók sokasága vált keresőképtelenné, munkanélkülivé, szerencsésebb esetben korengedményes nyugdíjassá. A mezőgazdaságban megtermeltek feldolgozására létrejött ipari létesítmények – korábban sem mindig problémamentes – kapcsolata, együttműködése szétesett. Az átszervezések árát mindig az ott dolgozók fizették meg azzal, hogy hol dolgozhattak, hol nem, attól függően, ki lett az új tulajdonos, és mekkora piacot tudott megszerezni a termelőüzeme számára. A korábbi tejfeldolgozás, amely messze földön híressé lett termékek egész sorát állította elő, szétesett, szétverték.

Ez a leépülési folyamat jelenik meg a megyében folyó *lakásépítésben* is. 1980-ban több mint 3750 lakás épült, 1998-ban csupán 510. Ezt az elszomorító képet az sem teszi szebbé, hogy a megépült lakások komfortfokozata magasabb a korábbiakénál. A forgalmasabb útvonalaktól félreeső térségekben lévő települések helyzete még inkább reménytelennek látszik. A helyben és a közelebbi, megközelíthető térségben lévő munkahelyek hiánya miatti nagy elvándorlás okán sok az üresen álló ház, nagy a kínálat és kicsi a kereslet, így nagyon alacsony a házak tényleges forgalmi értéke, hasonló nagyságrendű ingatlant a költözés célállomásán ebből nem lehet beszerezni, hiszen ezeken a településeken szinte eladhatatlanok a még jobb állapotban lévő lakóházak, épületek is. Mindez megnehezíti az itt megélni nem tudók elköltözési szándékának megvalósítását is.

A korábbi évek negatív tapasztalatai alapján sokan gondoltunk arra, hogy változtatni kellene a meglévő viszonyokon. Voltak is erre évek óta folyó különböző kísérletek. A változásokat akartuk, de nem így, és nem ilyet. Arra gondolni sem mertünk, hogy a múltbeli körülmények megváltoztatása örve alatt az a múlt tér vissza – rosszabb formájában, mint amikor megváltoztattuk –, amelyet egyszer már sikerült meghaladnunk. Sajnos ma még sok az illúzió az emberekben a létrejött helyzettel kapcsolatosan. Nyugat-Európa életszínvonala, annak külső, egyoldalú szemlélete, felszínes megtapasztalása megnehezíti a jelen magyarországi viszonyok közötti helyes eligazodást. Ebben bizonyára szerepet játszik az Európai Unióhoz való csatlakozás lehetősége, és annak a számunkra kedvező következményeiről szóló, a közvéleményt

folyamatosan befolyásoló propaganda is. Hosszabb időnek kell még eltelnie ahhoz, hogy a társadalom nagyobb része számára is világossá váljék: a jelenleginél jobb megoldásokat kell találni ahhoz, hogy a társadalom azokat megelégedéssel, saját tevékenysége eredményeként fogadja el.

(2000. december)

Egy fiatal munkáspárti vezető nézetei

A vallomástevő: Barabás György

– Véleményed szerint ki a baloldali ember? – kérdeztem a Munkáspárt Központi Bizottságának legfiatalabb, 24 éves tagját, aki az V. kerület munkáspárti elnöke és alapszervezeti titkára is egyben, szakmáját tekintve pedig textilfestő és kikészítő.

– Baloldalinak lenni szerintem annyit jelent, mint bármilyen körülmények között eleget tenni a következő célok vállalásának és teljesítésének:

– a társadalom döntő többsége a lehető legjobb életkörülmények között éljen;

– az ember művészeti és alkotóképessége társadalmi megbecsülést élvezzen;

– az ember igénye és képessége szerint tanulhasson, s ez anyagiakban ne okozzon gondot;

– a lakosság a lehető legjobb egészségügyi ellátásban részesüljön, amelynek minden formája térítésmentes;

– a demokrácia a lehető legszélesebb körben terjedjen ki a népre, a legfontosabb társadalmi kérdésekben kérjék ki a választópolgárok véleményét.

Aki ezekkel a célokkal tud azonosulni, s megvalósításukban kész tevőlegesen és önzetlenül részt venni, azt baloldali gondolkodású és érzelmű embernek tartom.

– Baloldaliként hogyan tekintesz a NATO-ra és az Európai Unióra?

– Magyarország rossz irányba mozdult, amikor csatlakozott a NATO-hoz. Jóllehet ügydöntő népszavazás eredményeként, de még jól emlékszünk, milyen propagandamunka előzte meg a voksolást. Hasonlóan gondolkodom az EU-hoz való csatlakozásról is. Egy olyan

szervezetben, amelyet a tőke hozott létre, nem sok szava lehet a munkásoknak, az alkalmazottaknak. A magam részéről tehát *nem támogatom* az EU-hoz történő csatlakozást sem. Aki igazán baloldali, az ezt nyíltan fel is vállalja és harcol az egyre erősödő szélsőjobboldali erőkkel szemben. Úgy látom, a szélsőjobboldal előretöréséhez nagy segítséget nyújt az Orbán-kormány, ezért felelősség terheli a miniszterelnököt.

– *Milyennek ítéled a baloldal nemzetközi feltételeit?*

– Sajnos a nemzetközi helyzet nem a baloldalnak kedvez. Ha e térségben erősödik a baloldali mozgalom (elsősorban Oroszországra gondolok), akkor ennek hatásaként nálunk is várható előretörés.

Korunkban, amikor a világban rendkívül sok tömegpusztító eszköz halmozódott fel, az emberiség létérdeke a béke megőrzése, a fegyverkezési verseny megállítása, a nukleáris és más tömegpusztító fegyverek betiltása, a leszerelés.

Az információs társadalom sem csak előnyös, mert a nagyfokú gépesítés a munkahelyek megszűnésével, a munkanélküliség növelésével jár.

Úgy gondolom, meg kell próbálnunk, hogy – a jelen körülményei közepette – a lehető legtöbbet hozzuk ki a kapitalizmusból a dolgozó emberek javára.

A kommunisták színe a vörös, ezt ugyanúgy sohasem szabad feladni, mint a marxizmus-leninizmus eszméjét. Őriznünk kell a munkásmozgalom értékálló hazai és nemzetközi tapasztalatait is. Én a harcot nem adom fel, ezért fogok küzdeni egész életemben.

(2001. január 5.)

Iránytűt kerestem az összezavarodott világban

Beszélgetés Arató Gergellyel, az MSZP budapesti elnökségének tagjával, az Ifjú Szocialisták Mozgalmának (ISZM) elnökével

– *Tegnap este érkeztél haza Bécsből, ahol részt vettél az Európai Szociáldemokrata Ifjúsági Szövetség V. Kongresszusán. Mondanál róla néhány szót?*

– A tanácskozás legfontosabb eseménye az Elvi Nyilatkozat elfo-

gadása volt. Tanulságos a dokumentum tartalma, nemkülönben az elfogadásának vitája is.

– *Mennyiben?*

– A dokumentumtervezet 50 oldalához több mint 300 módosító indítvány érkezett, amelynek jelentős részéről a küldöttek egyenként vitáztak és szavaztak. Világosan látszott, hogy az egy családhoz tartozó, különböző szervezetek között is nagyon sok kérdésben voltak eltérő vélemények, ám az is megmutatkozott: mindenki sértődés nélkül vette tudomásul, ha leszavazták javaslatát.

– *Hogyan éled meg a hétköznapok baloldaliságát?*

– Számomra egyszerre jelent három dolgot a baloldaliság. Először: személyes választást, egyfajta értékrendet. Másodszor: tanult politikai eszméket és társadalmi felfogást. Harmadszor: a közösséghez tartozást, mindennapi cselekvési lehetőséget.

– *Vegyük sorra ezeket, néhány mondattal bővebben.*

– Ami az elsőt illeti: a személyes választásban segített a családi örökség, az indíttatás. Szüleim ugyan sohasem voltak főhivatású politikusok, de átadták nekem a humanizmusnak és a szolidaritásnak azokat az értékeit, amelyek ma is meghatározzák világképemet. Ezután már csak a kabáthoz kellett megtalálni a gombot, az értékeknek leginkább megfelelő eszmerendszert. Ehhez engem (is) hozzásegített a rendszerváltás időszaka. Tizennyolc-húszéves fiatalemberként szinte az összes elérhető baloldali irodalmat elolvastam és végiggondoltam, mert iránytűt kerestem abban az összezavarodott világban.

– *Tanult politikai eszmék és társadalmi felfogás* – említetted másodikként.

– A baloldal legfontosabb történelmi öröksége a marxi társadalmi és gazdasági elemzési módszer. Sok dologgal ma már nem értek egyet abban, amit Marx és követői leírtak, de a társadalom szerkezetének elemzése, a tőke és a munka ellentéte, a gazdaság és a politika összefüggése mai világunknak is meghatározó tényezői. Ebből a szempontból is tanulságos volt a bécsi kongresszus, mert a nyugat-európai szociáldemokraták sokkal bátrabban és nyíltabban beszélnek ezekről a kérdésekről, mint a magyar baloldal. Hogy csak egy példát említsek, idéznél a kongresszus állásfoglalásából: *„A valóban humánus és igazságos, demokratikus világ megteremtéséhez egy másfajta társadalomra, demokratikus szocializmusra van szükség."*

– Beszéljünk a közösség kérdésköréről.

– Egészen fiatal korom óta mindig vonzott a közösség, a közös cselekvés. Azt hiszem, hogy a baloldaliság ezt is jelenti. A baloldali gondolkodásmód megköveteli a világ megváltoztatását, ez pedig egyedül lehetetlen. Egy baloldali politikus sohasem „magányos fa", mindig egy csapat része. Egy szűkebb közösségé; olyan politikai szervezeté, amely akár helyi, akár nemzetközi szinten, de egy tágabb közösségnek is tagja. Ez a tágabb közösség végső soron az egész emberiséget jelenti.

– Gyakran és többen kérdezik: mitől baloldali az MSZP?

– Egy olyan pártnál, mint az MSZP-nél mindig sokfajta elképzelés van forgalomban, amelyek egymással is feleselnek. Ugyanakkor a felszín alatt megtalálhatók azok az alapvető, közös elvek, amelyek az MSZP-t a baloldalon helyezik el. A demokratizmus, az esélyegyenlőség, a társadalmi szolidaritás az MSZP minden irányzatának közös értéke akkor is, ha a gyakorlati kérdésekben néha nagyon különböznek az álláspontok.

– Még nem szóltunk az Ifjú Szocialisták Mozgalmáról. Legyen ez a záró kérdés.

– Az ifjú szocialisták számára a mai feladat világos, mert a jelenlegi jobboldali kormány megosztó, ifjúságellenes politikája, a demokrácia elleni állandó támadásai maguktól adják azokat a témákat és feladatokat, amelyekkel naponta szembe kell néznünk. Az egyetemi hallgatók helyzetének romlása, vagy éppen a sajtószabadság elleni támadások, a fiatalok munkába állásának problémái, a korosztály szociális szétszakadása meghatározza azt, miért és milyen ügyekért kell kiállnunk.

A tiltakozás persze fontos, de nem elég. Az Ifjú Szocialisták Mozgalma szerepet akar vállalni a jövőről kialakított közös baloldali kép megformálásában.

(2001. február 19.)

A baloldal életcélt adott

Aki mondja: Őrsi Miklós, nyugalmazott rendőr őrnagy

– Mit jelent neked a baloldaliság?

– Mai életünkben sok az egyéni és társadalmi probléma. Amikor a baloldali útra léptem, akkor még nagyobbak voltak. Időben ez az 1930-

as évek végét jelentette. Az akkori Magyarországon meg lehetett különböztetni az embereket az utcán öltözetük alapján, de lakóhelyük, munkájuk, anyagi helyzetük szerint is. Ezek mellett többféle megkülönböztetés is erős volt: vallási, nemzetiségi stb. Az egyházak erőszakossága, az egész légkör, ami azt hirdette, hogy a szegények-gazdagok világa örök, ez így jó, ahogy van, boldogulás a mennyben, a halál után... Mind eközben az emberek többsége nyomorban élt. Magam is a szegényekhez tartoztam, és így természetes lett a jobb élet iránti vágyam, amit a baloldali mozgalomban láttam megvalósíthatónak.

A baloldal *életcélt* adott, a kiteljesedést jelentette. Tudtuk, hogy az akkor megváltoztathatatlannak hirdetett világ jobbra fordul, aminek elősegítésében részt vállaltam.

– *Mit gondolsz a baloldaliság tartalmáról, lényegéről, egyes elemeiről?*

– Nekem a baloldaliság a szegények, az üldözöttek, az elnyomottak, a kizsákmányoltak érdekében való kiállást, *aktív tevékenységet* jelentette. Szerepet játszott ebben a baloldal humanitása, ami már a Spartacus és a Dózsa lázadásokat is jellemezte, mert felkelésüket nem a bosszú, hanem saját életük jobbra fordítását célozta. Említhetem a szellem embereinek humanitását, például Nobel Alfréd díja alapítását, feleségének a nőmozgalomban vállalt szerepét, költőink kiállását, művészeink alkotásait. Humanizmusuk jelentőségét növeli, ha tudjuk, korukban a társadalom uralkodó osztálya mennyire lekezelte a megjelenített „alsó népréteget".

A baloldali mozgalmak céljai mindig a szegények, a jogtalanok érdekeit szolgálta. A gyermekmunka megszüntetését, a három nyolcas (8 óra munka, 8 óra pihenés, 8 óra szórakozás) kivívását, az általános, titkos választójogot. A baloldaliság egyszerre szolgálta a hazai és a nagyvilág, *az emberiség érdekeit*, életének jobbítását. A célok meghatározásával, szervezettségével és igazával a baloldal jelentős eredményeket mutathat fel.

A baloldal erős támasza volt a Szovjetunió, mely létével önmagában is fékezően hatott a kapitalista világra. A belső torzulások mellett ez is létezett, ami az ellene folyó egyik ki nem mondott, de végső soron a legfőbb cél volt. Ugyanis a baloldal adott a világnak egy emberibb élettel kecsegtető perspektívát. A II. világháború is a baloldal erősödését hozta. A náci megszállók elleni harc élén mindenütt a baloldal állt.

– Életkörülményeid hogyan alakította gondolkodásodat és megfordítva?

– 1945 előtt egy nyolcvan lakásos házban laktam, ami ma is megvan. A lakások többsége szoba-konyha, közös WC a folyosón, speiz, fürdőszoba – semmi. Volt sok albérlő, ágybérlő, ami azt jelentette, hogy a padlón alhatott a bérlő. A házban ezek mellett mindig volt 2-3 kiadó lakás. Ez a helyzet a felszabadulás után megváltozott, nem volt kiadó lakás, megszűnt az ágybérlet, minimális lett az albérlet.

Ismert, hogy hazánkban milyen tömeges lakásépítkezés folyt az elmúlt évtizedekben. Ha csak egy rendelkezést veszünk, ami előírta, hogy lakás nem építhető fürdőszoba nélkül, akkor tudjuk ennek rendkívüli hatását. Ahol a telkem van, a lakóházak száma megduplázódott, majd minden háznál van autó. És ez országos jelenség volt. E mellett a magyar mezőgazdaság nem szűkölködött a nemzetközi elismerésekben. A rendszerváltáskor mondtam, ha ehhez hozzányúlnak, csak rosszabb lehet. Sajnálom, hogy igazam lett. Újra kísért a hárommillió koldus országa lesújtó igazsága. Nem hagyhatom ki a gyermekek éhezéséről szóló felkavaró híreket. És nem szűnnek ezek a hírek, pedig a gazdaság most felfutóban van.

Az 1938-as 8 millióról az ország lakossága 10 millióra emelkedett, megszűnt a „gyakori csecsemőhalál", az átlag életkor nőtt, jelentősen emelkedett a cukor, a zsír fogyasztása. Rádió, karóra nekem is csak 1945 után jutott. A kerékpár kis vagyonnak számított, 1989-re csak Trabantból több volt, mint akkor a kerékpár. A világ másik fele irigyelte, hogy nálunk nem volt munkanélküliség, megfelelően működött a nyugdíj- és az egészségügyi rendszerünk.

– Beszélnünk kell az árnyékos oldalról is.

– Nem hagyhatom ki a baloldal hibáit, tévedéseit, a szovjet torzulásokat. Ez is része a történelemnek, a magam életútjának is. A torzulások nem álltak meg a határokon, így nagy károkat okoztak a baloldalnak, az emberiségnek. Mindenekelőtt a baloldalnak kellett levonni a következtetéseket.

A 150 év előtti okfejtés megvalósult, miszerint a tudomány, a technika, a kereskedelem, a közlekedés fejlődésével a világ egyre inkább nemzetközivé válik. Ebből lett a globalizáció, amiben mi is benne vagyunk. A baloldalnak, nekem is, ebben kell megtalálni a helyünket.

– Egyelőre. Remélhetően nem az idők végezetéig.

– Sok még a gond, a buta beszéd, a szegénység, a problémák egész halmaza. Ezért a baloldaliság fontossága megmarad. Ma is elsősorban *embertársaink gondját-baját enyhítő mozgalomnak*, tevékenységnek kell lennie. Orbán Viktor miniszterelnök fogalmazásával szólva, ma az ország lakosságának kétharmada fizetéstől fizetésig él. A baloldal elsődleges célja e *kétharmad* napi életének jobbítása. Nem zavarhat, hogy szociális piaccal, a balról előzés jelszavával próbálkoznak. Az is eredmény, ha a baloldal puszta léte kényszerít más erőket arra, hogy „balról előzzenek". Ám az igazi, a hiteles, a valós, maga a baloldal korrektségével, következetességével.

Fontosnak tartom, hogy a baloldal ott legyen – minél többen – az ország-világ dolgainak intézésében. Ez a baloldal ereje. Jómagam – lehetőségem szerint – figyelemmel kísérem az ország-világ dolgait, eseményeit, ahol úgy érzem, hogy előbbre vihetek valamit, igyekszem is tenni. A mindennapokban jelentkező egyes emberi problémák megoldásában, a baloldal szervezett tevékenységében is iparkodom segíteni. Ezen nem csupán pártokat, hanem más szervezéseket is értek. A lényeg az, hogy segítsem a napi gondok könnyítését, erősítsem a baloldalt.

(2001. március 5.)

Mit akarnak az emberek Borsod-Abaúj-Zemplénben?

Megválaszolja: Bazsányi Györgyné dr. jogász, az MSZOSZ megyei képviseletének vezetője

– Magyarország második legnagyobb területű, az ország legtöbb településével rendelkező megyéje Borsod-Abaúj-Zemplén megye. A természetvédelemre érdemes állat- és növény társulások, gyógyvizek, a Bükk, a Tokaj-környéki hegyek, a barlangok, műemlékek szépségei között nem is olyan régen az itt élő több mint 740.000 ember munkaképes korú tagjainak többsége az ipari és agrár nagyüzemek munkavállalóiként élték napjaikat, kiszámítható jelenükben és stabil jövőjükben bízva. A csodás környezet a bányászat, a kohászat, a gépgyártás „fellegvárának" adott helyet.

A 90-es évek elején az egyoldalú iparszerkezet átalakítása, a nagyvállalati struktúra felbomlása, a mezőgazdaság tulajdonosi

szerkezetének megváltoztatása drasztikus méreteket öltött, és komoly társadalmi feszültségeket okozott. A megye gazdaságának átalakulása még nem fejeződött be. Az eddigiekben szinte kizárólagosan a leépítési tendenciák domináltak. A gazdaság szerkezeti és tulajdonosi korszerűsítése – bár jelentősen előre haladt – új ágazatok tevékenysége, térhódítása, a technikai modernizáció még nem, vagy csak szűk körben vált jellemzővé. A megye egyik legsúlyosabb problémája ma is a foglalkoztatási lehetőségek erőteljes beszűkülése, *a nagyarányú és tartós munkanélküliség*. Az itt élő emberek pedig megszokott, környezetükben szeretnének boldogulni, és a hagyományoktól a lehető legkisebb mértékben elszakadni.

A kapitalizmus visszaállításával egzisztenciák rendültek meg. A megyében élő, korábbi ipari-agrár nagyüzemi munkások baloldalisága nem más, mint a *tőke korlátozására* irányuló törekvés. Az elmúlt években a megyében élő nagyszámú munkásból baloldali beállítottságú választópolgár lett. Hinni akarnak a tőke korlátozhatóságában, a szociáldemokrácia eszméit, törekvéseit hirdető és megjelenítő pártokban – még ha fenntartásokkal is.

Az állam mindeddig csak állampolgárként kezeli az embert. Leginkább adóalanyként, társadalombiztosítási járulékokat fizető és egyéb befizetésekre kötelezett, s őket, tevékenységüket szabályozó alanyként. Az ember eltűnik. A tőkét a magunk szolgálatába, *az ember szolgálatába* kellene állítani. Amikor arról szólnak a híradások, hogyan lehet minél kedvezőbb feltételek közé helyezni a tőkét, akkor az itt élő emberek többségének álláspontja szerint az lenne a szerencsés, ha úgy vetődne fel ez a kérdés: mi a legkedvezőbb a megye munkavállalói, illetve a munkát vállalni szándékozók számára? Az itt élők arra adják voksukat, akik közelebb vannak a munkavállalókhoz, mint a tőkéhez. Ez lenne a baloldaliság? Ha igen, akkor vállalják.

Szép mindaz, ami a makrogazdaságban történt. Az eredmények áldozatairól, a szomorú szociális következményekről, a vesztesek és nyertesek óriási aránytalanságairól, az emberek jelentős részének nehezen elviselhető életmódjáról, életszínvonaláról csak ideológiai szlogenek fogalmazódnak meg. Az itt élő emberek mindannyian szeretnék élvezni a polgári értékeket, amelyet szinte valamennyi párt zászlajára tűz. A „boldog" munkahelyen dolgozó munkavállalók is egyre inkább kiszolgáltatottak, ebből adódóan megalázottak. Nem minden munkahelyen hozhatnak létre szakszervezetet, nincs mindenhol,

ahol szükséges lenne munkaruha, emberi tisztálkodási lehetőség, sok helyen nem tartják be a munkavédelmi, a munkaegészségügyi és egyéb, a munkavállalót védő jogszabályokat, hiányzik az emberséges szó és bánásmód.

Uniós csatlakozásunk egyik alapfeltétele az *Európai Szociális Charta* elfogadása, amelynek legfőbb pontjai: a munkához való jog. Minden munkát vállalni kívánó munkaképes lakosnak legyen meg az esélye az elhelyezkedésre. A szakszervezet és a munkaadói szervezet alakításához való jog. A kollektív alkuhoz való jog. A társadalombiztosításhoz, a szociális és egészségügyi ellátáshoz való jog. A család joga a szociális, jogi és gazdasági védelemre. Ez *együtt* alkotja a szociális Európa értékrendjét. Vagyis: összehangolt munkahelyteremtés, jóléti juttatások harmonizálása, szociális biztonság, társadalmi szolidaritás, számon kérhető állami szolgáltatások. Tudomásul kell venni: erős igény van az emberek érdekeinek védelmére, méghozzá a többség érdekképviseletére; azokéra, akik nem tőkések, hiszen nem is lehet mindenki az.

A szakszervezetek érdekvédelmi-képviseleti munkájára nagy szükség van, hiszen a társadalmi egyenlőtlenségek nem csökkennek, a kormány a társadalom felső rétegeinek az érdekeit képviseli mind a szociális, mind a fogyasztási szférában, de ez jellemző az adópolitikára is. Nehezíti azonban az érdekvédők tevékenységét, hogy folyik a szakszervezetek, a munkavállalói érdekvédelem pozícióinak gyengítése, jogainak korlátozása. A jelenlegi kormány a társadalmi érdekegyeztetés egyik legfontosabb szervezetét, a szakszervezeteket legszívesebben a sztálini időszakba vetné vissza, tisztségviselőit, képviselőit, az őket támogatókat pedig igyekszik megbélyegezni.

Az ügy érdekében elkötelezett emberek ilyen körülmények között is teszik a dolgukat. Vívják mindennapi harcukat, megfogalmazva egy olyan jövőképet, ami vállalható az egyes ember számára is. Válaszokat keresünk a globalizálódó világ, a harmadik évezred új kihívásaira, *a polgári Magyarország helyett* egy valódi, a társadalom többsége számára vonzó perspektíva kialakítására.

Mit akarnak az emberek Borsod-Abaúj-Zemplén megyében? Otthon akarják magukat érezni *itthon*, saját hazájukban. Milyen otthon a vágyunk? Ahol jól érezzük magunkat, amely meleg, barátságos, ahol számíthatunk egymásra.

(2001. január 30.)

A korszerű baloldaliság dilemmái

Tütő László filozófus tézisei alapján

– *Szerinted mit nevezünk baloldaliságnak?*

– A baloldaliság nem pusztán elvekhez, eszmékhez, eszményekhez, hanem a mindenkor adott *korhoz* való viszony. A konkrét, azaz korszerű baloldaliság kérdése a cselekvő ember és az adott kor viszonyában értelmezhető.

– *Tehát akkor napjainkban mi a korszerű baloldaliság?*

– Korunk a globális kapitalizmus kora. E kor jellemzője, hogy a kapitalizmus hatásai globus-méretekben érvényesülnek. A nyereségorientált tőkés termelés sajátossága, hogy a gazdasági haszon puszta eszközének tekint két olyan tényezőt, amelyek organikus működését meggátolja a piacgazdasági logika: a természetet és az embert. Következmény: az emberiség jelenének és jövőjének pusztítása. A globális kapitalizmus korában a modern ipari technológia környezetkárosító mellékhatásai az egész Földre kihatnak. (Például a globális felmelegedés elsivatagosodást, az ózonréteg vékonyodása bőrrákot okoz.) A jelenlegi – tőkés érdekekből származó – tendenciák fennmaradása esetén a Föld kiszámítható időn belül alkalmatlanná válik az emberi életre.

A globális kapitalizmus másik jellemzője az emberiség *egységesülési* tendenciája. A tőkés piacgazdaság számára az ember lényegében nem más, mint nyereséget termelő munkaerő, valamint a személyes szükségletektől függetlenül előállított javak (termékek és szolgáltatások) megvásárlója. A globális kapitalizmusnak a nemzetállamok és az ENSZ fölött elhelyezkedő intézményei (a Valutaalap, a Világbank, a NATO stb.) különböző eszközökkel *kierőszakolják* a tőke csaknem korlátlanul szabad mozgását az egész Földön. Ennek nyomán felerősödik a fogyasztási cikkek és fogyasztási szokások egységesülése, az időtöltési és szórakozási formák egységesülése, a tömegtájékoztatás egységesülése, a népek nyelvi-kulturális egységesülése, a politikai rendszerek egységesülése stb. Ugyanakkor nem globalizálódik például az egyéneknek a megélhetéshez (az éhenhalás elkerüléséhez) való joga, a Föld egészén való szabad mozgáshoz való joga.

Az emberek szabad mozgásának korlátozása teljesen logikus, hiszen mintegy negyvenezerre tehető azok száma, akik a globális kapi-

talizmus országaiban napi átlagban éhen pusztulnak. Ennek alapján érthető, hogy a leggazdagabb országok mindent elkövetnek azért, hogy polgáraikat megkíméljék az éhenhalásra ítéltek bevándorlásától. Ugyanakkor napjainkban többnyire olyan országok lakói halnak éhen tömegesen, amelyek annak idején tőkés gyarmattá válva, vagy a gazdasági gyarmatosítás következtében elvesztették az esélyt, hogy hagyományaikat és hagyományos megélhetési formáikat követve fenntartsák magukat. A katonai-politikai és a gazdasági gyarmatosítás végrehajtói – a hagyományos megélhetési formák és a helyi szerves fejlődés felszámolásával – elindítottak egy politikai, nyelvi, kulturális, illetve gazdasági *beolvasztási* folyamatot. Ezzel – bár kimondatlanul – egyfajta gondnokságot is vállaltak a legyőzött népek fölött. A globális kapitalizmus gondnoki rendszeréből szervesen – mintegy, az úgynevezett gazdasági racionalitás melléktermékeként – következik a naponta több tízezer éhhalál.

– *Mi a válaszunk erre?*

– A baloldali viszonyulás ehhez a helyzethez megköveteli a globális kapitalizmus tömeges emberáldozatokat követelő rendszerétől való függőség gyengítését. *Ezért egyetlen magatartás sem tekinthető baloldalinak, amely a globális kapitalizmus emberellenes működését nem akadályozza*, vagyis azt – aktívan vagy passzivitással segítve – jóváhagyja. A vázoltakból levezethető a fentiek szerinti baloldaliság általános alapelve. Eszerint *a következetes baloldali* egyrészt – mintegy negatív megközelítésben – arra törekszik, hogy minél kevesebbet érintkezzen a globális kapitalizmus által szennyezett dolgokkal, másrészt – pozitív, offenzív programként – igyekszik részt venni minél több, a globális kapitalizmustól függetlenedő dolog létrehozásában és működtetésében.

– *Mit jelent ennek az alapelvnek a konkrét érvényesítése?*

– Néhány példát említenék. Vegyük először a szükségletek kielégítésének a területét, ahol a következetes baloldali viselkedésében egyáltalán nem a piacgazdasági racionalitás tisztelete a fő szempont. Ebből következnek az alábbiak:

1. Ahol teheti, előnyben részesíti olyan áruk vásárlását, amelyek előállítása nem okoz visszafordíthatatlan vagy maradandó károsodást a Föld bioklímájában, illetve az emberiség természeti környezetében (például nem erősíti a globális felmelegedést).

2. Előnyben részesíti azokat az árukat, amelyek termelése nem kapcsolódik a fenti értelemben vett tömeggyilkosságokhoz. Ezért vásárlásai során diszpreferálja azon országokat és vállalatokat (így a multinacionális cégeket), amelyek áruiba beépült a katonai gyarmatosítás, illetve a gazdasági gyarmatosítás révén szerzett haszon.

3. Előnyben részesíti azokat az árukat, amelyeket a közvetlen termelőtől vesz meg, így azok nem tartalmaznak kizsákmányolásból eredő profitot.

4. Minden piaci áruval szemben előnyben részesíti a szükséglet kielégítésnek azokat a formáit, amelyek pénzben ellenszolgáltatás nélkül tesznek lehetővé különböző termékekhez és szolgáltatásokhoz való hozzájutást (például önkéntes együttműködésen alapuló termelés, kaláka, közösségi önsegítő rendszer, szívességi szolgáltatások hálózata, termékek, szolgáltatások közvetlen cseréje (LETS, Talentum-kör stb.).

– *Ezek elsősorban a gazdaság, a kereskedelem területei. Nézzük a politikum szféráját.*

– Az ezredvégi tapasztalatok szerint a globális kapitalizmus világrendszerében az egyes országok kormányzatai kevéssé törekszenek arra, hogy a globális kapitalizmus intézményeitől független, azok előírásaitól eltérő politikát folytassanak. De nem is nagyon folytathatnának önálló politikát, mert ilyen kísérletek esetén – a tapasztalatok szerint – gazdasági szankciókat, illetve valamilyen ürügyre hivatkozva katonai akciókat hívnak ki maguk ellen. Ez a tény kérdésessé teszi, hogy a nagypolitika területén lehetséges-e egyáltalán baloldali (vagyis a globális kapitalizmussal szemben hatékony magatartás.

Emiatt is felértékelődik a lényegileg gúzsba kötött nagypolitikán kívülre tekintő baloldali gondolkodás és cselekvés lehetőségeinek keresése: a globális kapitalizmussal való szembefordulás *civil társadalmi* mozgásterének tudatosítása, szélesítése. Nyilvánvaló persze, hogy jelenlegi állapotában semmiféle civil társadalom nem jelent hatalmi konkurenciát a NATO-val, a Valutaalappal, a Világbankkal stb. szemben. De a globális kapitalizmus intézményeivel (valamint az egyre inkább helyi szerveiként működő államhatalmakkal, kormányzatokkal és pártokkal) szemben *ellenerőt* képezhet egy nemzetközi civil társadalom (globális civil társadalom) hálózatának kiépítése.

– *Tehát nem lehetnek illúzióink, ám ez nem béníthatja le a baloldali erőket, nem jelenthet fegyverletételt.*

– A következetes baloldaliság valóban nem táplál illúziókat a hagyományos politikai intézmények és szervezetek iránt, hanem az önállóbb kezdeményezéseket és rugalmasabb mozgásokat lehetővé tevő, az államhatalom és a globális kapitalizmus intézményei számára egyaránt kiszámíthatatlan „partizánakciókra" (másként fogalmazva egyfajta kuruckodásra) képes *civil társadalmi önvédelem* különböző formáit helyezi előtérbe. A globális kapitalizmus által szennyezett intézmények (piac, nemzetállam, tömegtájékoztatás stb.) hatásaival szembeni *közösségi önvédelem* lehetőségei széles skálán mozognak: a passzív ellenállástól a polgári engedetlenségen át a közösségi szövetkezés és önszerveződés különböző változatáig terjednek.

– *Mi egy ilyen törekvésnek az önvédelmen túlmutató pozitív tartalma?*

– A hivatalos gazdasági és politikai hatalmaktól független társadalmi aktivitás erősítése, hagyományosan piacgazdasági és állami funkciók önszervező, társadalmi kiváltása, helyettesítése. Nagyobb távlatokban a civil társadalom növekvő *részének alternatív hatalommá, társadalmi ellenhatalommá* való kiépítése révén egyfajta kettős hatalom megteremtése. Ahhoz hasonlóan, ahogy ez az 1956-57-es munkástanácsok, vagy a lengyel Szolidaritás-mozgalom esetében történt.

(2001. január 11.)

Hűség meggyőződésemhez

Kemény Csaba vallomása és javaslata

Mint ahogy e könyvben szereplő minden interjúalanyomat megszólítottam, Kemény Csabának is felkínáltam a lehetőséget: mondja el, miként élte, éli meg baloldaliságát, milyennek látja a magyar baloldal helyzetét és tennivalóit. Az ismert, aktív tevékenységet folytató politikus – interjú helyett – azt a megoldást választotta, hogy maga írja meg ide szánt legfontosabb gondolatait és tapasztalatait. A megkapott kéziratot – kisebb stiláris korrekcióktól eltekintve – *változtatás nélkül* közlöm.

*

Szívesen teszek eleget Kárpáti Sándor felkérésének, hogy foglaljam össze baloldali mozgalmi múltamat és elképzeléseimet a mai politikai

baloldal előrelépéséről. Hetvenedik évemben járok, s ilyenkor az ember már igyekszik a lehetőségeket megragadni élettapasztalatainak átadására.

1.

A baloldali – ezen belül is a kommunista – mozgalomba tizenévesen, 1945 után, a felszabadulást követő izgalmas, forradalmi hónapokban, években vetettem bele magamat. Erre *két alapvető tényező* ösztönzött. Az egyik, hogy édesapám közvetlenül a felszabadulást megelőző hetekben mondta el nekem, hogy 1919-ben a Magyar Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének vezérkari századosa lett, és szülőfaluja Mezőtúr környékén harcolt bajtársaival a hazánkba benyomuló ellenforradalmi román csapatok ellen. A másik, saját tapasztalataim a második világháború, a fasizmus szörnyűségeiről, a Bem tér közelében lévő Tölgyfa utcai bérházban velünk együtt lakó zsidó származású pajtásaimnak családjukkal együtt történő megaláztatásairól, elhurcolásáról.

Bibó István nevezetes mondása volt, hogy ha majd meghal, síremlékére azt véssék: „élt - 1945-től 1948-ig". Nos, hogy én meddig élek még, azt nem tudom. De, hogy az életem egyik alapvető értelmét adó közéleti, kommunista mozgalmi tevékenységem nekem is *1945 és 1948 között* kezdett kibontakozni, az kétségtelen.

Az óbudai Árpád Gimnázium diákjaként már tizenhét éves koromban a III. kerületi Diákszövetség titkára lettem. Az egységes ifjúsági szervezet a Dolgozó Ifjúsági Szövetség 1950-ben történt megalakulásakor szeretett iskolám, az Árpád Gimnázium *első DISZ-titkárának* választottak. A sokoldalú mozgalmi munka mellett feledhetetlenek maradtak a nyári ifjúsági táborok izgalmas, szép emlékei is. Majd következtek az egyetem (ELTE, Lenin Intézet) filozófia szakos hallgatójaként átélt, tanulással, szenvedélyes tudományos diákköri vitákkal, a mozgalmi munkával összefonódó, közös szórakozással, udvarlással-szerelemmel, sokoldalú művelődéssel (irodalmi összejövetelek, színházi előadások, képzőművészeti kiállítások, koncertek stb.) eltöltött évei.

Az egyetem elvégzése utáni néhány hónapos tanári munkát követően az óbudai DISZ-bizottság kerületi diáktitkáraként ért életem egyik nagy ideológiai-politikai megrázkódtatása: *az 1956-os események* lázas, ellentmondásos, tragikus eseményeinek sorozata.

Fiatalságom tapasztalatlansága ellenére sem lehetett nem érzékelnem környezetemben az ötvenes évek Rákosi-diktatúrája eredményezte félelem, és az ebből fakadó gyűlölet légkörét. Mégis: kommunista meggyőződésemből fakadóan a viharos gyorsasággal erősödő nyílt ellenforradalmi erőkkel szemben az óbudai pártbizottság épületének fegyveres védelmében való részvételt választottam és vállaltam. 1956 novemberében beléptem a Magyar Szocialista Munkáspártba. Decembertől kezdve a pártközpont munkatársaként előbb Veszprém, majd Fejér, Pest és Nógrád megyékben segítettem szervezni a *Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség* (KISZ) létrehozását.

A KISZ megalakulása után (mindig büszke maradok a 12-es számú tagsági igazolványomra) először a KISZ Országos Központjának felelős szervezője, majd budapesti bizottságának középiskolai osztályvezetője lettem. E munkám során adódott az első komolyabb *összeütközésem* az országos vezetéssel. Nem értettem egyet a KISZ taglétszámának a középiskolákban történő – sokszor erőszakos módszereket alkalmazó – gyors növelésével. Ezért visszatértem a szakmámba, tanítani. Előbb az óbudai Martos Flóra Gimnáziumba (az itt eltöltött 3-4 év talán egész életpályám legszebb szakasza volt). Majd az Épületgépészeti Főiskolára kerültem filozófia tanárnak, ahol hamarosan a főiskola marxizmus tanszékének vezető tanára és a főiskola pártbizottságának a titkára lettem.

Az ezekben az időkben szerzett egyre negatívabb politikai tapasztalataim (a Kádár körüli személyi kultusz növekedése, a Marosán-ügy körüli titkolózás, a vagyoni különbségek egészségtelen növekedése, a különböző kritikai észrevételeink durva, gátlástalan félresöprése stb.) következtében szaporodtak *politikai összeütközéseim* a felsőbb párt- és állami szervekkel. Ezek hatására lemondtam a párttitkárságról, ezt követően pedig *leváltottak* a tanszékvezetésről, és áthelyeztek a Városépítési és Tervezési Tudományos Intézetbe tudományos főmunkatársnak, ahol az urbanisztika filozófiai kérdéseivel foglalkoztam. De továbbra is próbáltam hadakozni a változatlanul tapasztalható negatív társadalmi-politikai jelenségek miatt a felsőbb pártvezetéssel. Ennek során 1970 végén mintegy 30 oldalas levelet írtam – ideológiai-politikai aggályaimat kifejtve – a párt egyik akkori KB-titkárának (volt KISZ-beli „főnökömnek") Pullai Árpádnak.

Ezt követően 1971 januárjában „összeesküvésre irányuló előkészü-

let" vádjával *letartóztattak* néhány volt – kommunista –főiskolai hallgatómmal együtt. A perben, mint elsőrendű vádlottat, a Fővárosi Bíróság 2 évre ítélt, amit néhány hónap múlva a Legfelsőbb Bíróság 6 hónapra mérsékelt. Az egész büntetőeljárás alatt következetesen tiltakoztam e vád ellen, az egész ügyet koncepciós ügynek tartottam – és persze tartom ma is. Ez az ügy azonban egy jottányit sem ingatott meg kommunista meggyőződésemben, de az ügyet megelőző negatív társadalmi-politikai tapasztalataimban, értékítéletemben sem. De hát az tény, hogy *miután a börtönből kiszabadultam*, politikailag közel 20 éven át kvázi „belső emigrációba" kényszerültem. E 20 év alatt a budapesti Rozmaring Mgtsz. munkavédelmi vezetőjeként, majd e szövetkezet ellenőrző bizottsága elnökeként csak kívülről figyelhettem a politikai eseményeket.

Kádár János leváltásának évében 1988-ban, egyik alapító tagja lettem a Baloldali Alternatíva Egyesületnek, és az 1989 nyarán kezdődő *nemzeti kerekasztal-tárgyalásokon* a Bal tárgyalódelegációjának vezetőjeként vettem részt. 1994-ben – akkor még párton kívüliként – *a Munkáspárt képviselőjelöltje* voltam Pest megyében. A választások után léptem be a Munkáspártba, amelynek központi bizottsági tagja és Pest megyei elnöke lettem. Az 1998-as választások előtti időszakban egyre több politikai és ideológiai kérdésben *kerültem szembe* a párt elnökének és kritikátlan híveinek döntéseivel, módszereivel. A választások után már sem politikailag, sem erkölcsileg nem tudtam felvállalni a Munkáspárt elnökének és csoportjának szinte követhetetlen politikai irányvonalát, és antidemokratikus vezetési módszereit. Ezért *kiléptem a Munkáspártból*. Ezután alapító tagja lettem a *Szövetség a Baloldal Megújulásáért Elméleti-Politikai Műhelynek*, amelynek jelenleg soros elnöke vagyok.

2.

A rendszerváltás 11 éve során szerzett tapasztalataim alapján a magyar baloldal helyzetéről egyre inkább az a véleményem alakult ki, hogy a nyugat-európai értelemben vett szociáldemokrata MSZP és a szervezeti szabályzatában magát kommunistának valló Munkáspárt „között" *szükség lenne* egy – az elmúlt évtizedek történelmi tapasztalatai alapján – *megújult baloldali pártra*. Olyan pártra, amely a mai nemzetközi és hazai társadalmi feltételeknek megfelelő, az eredeti marxi eszméket valló demokratikus párt lenne. Olyan pártra, amely

egyértelműen a bérből, fizetésből élő fizikai és szellemi munkát végző dolgozóknak, és az e körből kikerülő nyugdíjasok érdekeit, a tőkés magántulajdon által kizsákmányolt társadalmi csoportokat képviselő, következetesen antikapitalista párt lenne.

Örülnék, ha a még hátralévő életemben egyik aktív résztvevője lehetnék egy ilyen baloldali párt létrehozásának.

(2000. november 26.)

Szövetség a Baloldal Megújulásáért

Amikor Kemény Csabát megkértem arra, hogy foglalja össze e könyv számára a szervezet célját, tartalmát, eddigi tevékenységét, az elméleti-politikai műhely vezetője úgy reagált, hogy szívesen tesz eleget kérésemnek. Azt javasolta, fogadjam el a *Horváth J. Ferenc* által készített – a szövetség elméleti alapját és törekvéseit magában foglaló – anyagot, és azt az összefoglalót, amelyet maga állít össze a szervezet eddigi munkájáról. Megegyezésünk szerint az alábbiakban adom közre a jelzett dokumentumokat.

A szövetség alapelvei, céljai és törekvései

A magyarországi baloldal – miként Közép-Kelet-Európában másutt is – erősen megosztott szervezetileg és eszmeileg is. A folyamat, amely az atomizálódáshoz vezetett, az 1989-1990-es rendszerváltoztatási kezdeteknél messzebbre vezet. A zavarodottság, az egymással alig, vagy csak alkalmilag folytatott párbeszéd, még gyakrabban e dialógus hiánya, sőt a múlt, a jelen és a jövő kérdéseinek eltérő megítélése konzerválta a megosztottságot. Történt ez annak ellenére, hogy különböző antikapitalista baloldali körök több kísérletet is tettek már a szót értés, a közös érdekekre alapozott együttműködés előmozdítására, a megosztottság enyhítésére.

Ezen utóbbi célt, továbbá a napjaink és a jövő érdekében adandó helyes válaszok megalapozását segíthető célokat is szem előtt tartva megalakult *a Szövetség a Baloldal Megújulásáért* elnevezésű civil társadalmi szervezet, amely önállóan, pártoktól függetlenül és a magukat baloldaliként definiáló pártok napi politikáját nem zavarva, országosan működik.

A szövetséget olyan kommunista, szocialista, szociáldemokrata és pártokon kívüli személyiségek hozták létre, akik vállalják a valóságos – és nem frazeológiában kimerülő – baloldali értékrendet. Tagságának elsődleges célja, hogy megtisztítsa a baloldaliságot mind a múltban elkövetett hibák és bűnök révén rárakódott, mind az igaztalanul és mesterségesen rátapasztott szennyeződésektől. Két egyenrangú feladatot látunk ebben.

1. Szükséges szembenézni mindennel, ami – a szocialista társadalomépítés időszakában az egyetlen modell ismeretének, a külső körülményeknek, köztük a sztálinista gyakorlatnak és struktúráknak a kényszerítő hatására, továbbá ezzel összefüggésben az eredeti marxi eszméknek a hazai eltorzulása, valamint a feudálkapitalista örökség egyes, le nem küzdött, sőt újjáéledő jelenségei okán is – kompromittálta mind általában a baloldaliságot, mind konkrétan a szocializmust.

2. Elodázhatatlanul szembe kell nézni azokkal a reális kritikán túli vádaskodásokkal, amelyek a baloldaliságot, a kapitalizmus meghaladását célul kitűző rendszert minden értékétől és eredményétől megfosztva, politikailag tudatosan, szándékolt és durva egyoldalúsággal – a pozitív vonásokat elferdítve, vagy agyonhallgatva, a legkisebb negatív elemet is felnagyítva, kriminalizálva – újsütetű társadalmi koncepciós per formájában mocskolják be hazánk felszabadulás utáni történetének 45 évét, az első szocialista forradalom utáni 70 esztendőt.

Értékmentés és elhatárolódás tehát a célunk. Politikatörténeti, politikaelméleti munkával, az események és jelenségek tárgyilagos újragondolásával képzeljük el a baloldali megújulást. Nem védünk meg hibás lépéseket, döntéseket. Kimondunk és megtagadunk mindent, amit bűnnek lehet és kell nevezni. Ugyanakkor megvédünk, hagyományként ápolunk minden pozitív, ma is vállalható értéket, az ország sorsát alapvetően progresszív irányban befolyásoló, egész társadalmi életünkben pozitív szerepet játszó eseményt, döntést, folyamatot. Nem tekintjük magunkat az igazság kizárólagos birtokosainak, de tűrhetetlennek tartjuk a történelemhamisítást, a tények gátlástalan elferdítését, a jobboldali szociáldemagógiával álcázott gyűlölködést. Úgy véljük, nem használ a baloldaliságnak a pusztán érzelmekre épülő nosztalgia sem. Valljuk, hogy nem utópikus törekvés a szocializmus megtisztult, minden korábbi tanulságot az egész nép javára hasznosító változata.

Mire vállalkozik ennek szellemében szövetségünk? Mint később még utalunk rá, tisztázni kívánjuk a baloldal viszonyát múltunkhoz, jelenünkhöz és természetesen jövőnkhöz is. Ezek egymástól elválaszthatatlan, összetartozó feladatok, egyenrangúságuk vitathatatlan. A múlt áttekintésével kezdjük, ennek alapjain kívánunk tovább lépni. Igazságos, elfogultságoktól mentes, a tényeknek megfelelő történelem- és társadalomkép kidolgozására törekszünk. Azért vállalkozunk erre, mert egyesek túl sokat, mások meg túl keveset vállalnak múltunkból. Vagy más oldalról: nem fogadhatjuk el a mindent megtagadók, a képmutatók álláspontját, de azokét sem, akik a reálisan lehetségesnél többet, a baloldal jelenét és jövőjét tovább terhelőt is a közkincs részének tekintik. A szövetség munkájával hozzá kíván járulni a baloldali értékrend – a társadalmi igazságosságra, az esélyegyenlőségre, a szolidaritásra, a társadalmi progresszióra törekvés – tekintélyének helyreállításához.

Ebbe az értékrendbe történelmileg is igazoltan beletartozik a rasszizmus, mindenfajta fajgyűlölet és a nacionalizmus elítélése, a nők valódi társadalmi, közéleti és munkahelyi egyenjogúsága melletti kiállás, az elesettekkel, a városi és falusi szegényekkel való aktív, cselekvésre mozgósító együttérzés, s természetesen a rendszerváltoztatás – a társadalom nagy többségét érintő – károsultjainak a védelme, jelenkori érdekeivel való azonosulás, a jövőjükért érzett felelősség.

Ennek az értékrendnek elhanyagolhatatlan része egy olyan önvizsgálat, amely ösztönzést adhat az atomizált baloldal minden ágazatának, csoportjának a becsületes és történelmileg valós, túlzásoktól és elhallgatásoktól egyaránt mentes önkép kialakításához. Ez egyben a baloldal különféle erőinek közeledését is szolgálhatja.

Szövetségünk elméleti-politikai műhely. Kisemberközpontú, a munka becsületének megteremtését szolgáló, a valóságos nemzeti értékeket és érdekeket ápoló-védő, de a társadalom érdektagoltságát, az elkülönült érdekek szövevényét is tényként kezelő, számba vevő programmal kezdte tevékenységét. Vannak sorainkban közgazdászok és történészek, filozófusok és társadalomkutatók. Csatlakoztak hozzánk egyetemi tanárok és üzemi dolgozók. Alapító tagjaink között találnak matematikust és újságíró-közírót, s több gyakorló jogászt is. Valamennyien arra törekszünk, hogy a tagságunk nézeteiben természetesen meglévő eltérések, világlátási különbözőségek türelmes,

maximálisan demokratikus egyeztetésével, a műhelygyűlés vitáin kikristályosodott állásfoglalásokkal lépjünk a nyilvánosság elé.

Viszonyunk a múlthoz a történelmi tényszerűségen alapul. Az alapvetően progresszív tendenciák, folyamatok elismerése mellett – éppen ezen elismerés jogosságát, meg a történelmi hűséget is hitelesítendő – kritikusan szemléljük 1945-1989 időszakát.

Viszonyunk a jelenhez a rendszerváltoztatással bekövetkezett kapitalista restaurációval szembeni antikapitalizmus, a tőke mindenhatósága, kizárólagos uralma elleni sokoldalú fellépés határozza meg.

Viszonyunkat a jövőhöz azon tudományosan megerősített felismerés alapozza, amely szerint a termelőeszközök kizárólagos magántulajdonára, sőt egyre inkább multinacionális magántulajdonára, és az ezt véglegesíteni kívánó globalizációs stratégiára épülő társadalmi formáció nem a társadalmi fejlődés végpontja, nem a „történelem alkonya".

A teljes nyitottság jegyében a tömegkommunikáció munkatársainak szeme előtt kívánunk dolgozni, s munkánkhoz kérjük a magyar újságírók, a lapok, a folyóiratok, a rádiók és a televíziók megtisztelő figyelmét.

Veszprém, 1999. május 1.

Horváth J. Ferenc

Tájékoztató a szervezet eddigi munkájáról
Válaszok Kárpáti Sándor kérdéseire

Mielőtt kérdésedre válaszolnék engedd meg, hogy *Horváth J. Ferencre* emlékezzek néhány gondolattal. Rendkívül megrázott, megdöbbentett minket Feri hirtelen bekövetkezett és ezért teljesen váratlan halála, amely súlyos vesztesége az egész magyar baloldali – ezen belül elsősorban a kommunista – mozgalomnak. De a magyar újságíró-társadalomnak is, és természetesen utolsó, szűkebb elvtársibaráti közösségének, műhelyünknek, amelynek alapító tagja, haláláig egyik meghatározó vezető egyénisége volt. Szokták mondogatni, hogy nincsenek pótolhatatlan emberek. Ez persze történelmileg igaz, de emberileg nem...

Ami pedig eredeti kérdésedet illeti, hogy 1999. májusa után, amikor megszületett Horváth J. Ferencnek ebben az új könyvedben közölt írása szövetségünkről, műhelyünkről (amelynek közlését külön nagyon

köszönöm neked), milyen munkát végeztünk Feri írásában vázolt célok megvalósításáért, igyekszem a lényeget kiemelve válaszolni.

Elsősorban – mintegy két esztendei munkabizottsági és műhelygyűlési munka után – megszületett és kiadásra került *„A szocializmus történelmi kísérletének évtizedei Magyarországon (1945-1990)"* címen az a további vitákat igénylő munkaanyagunk, amely "politikaelméleti vázlatok" formájában, Horváth J. Ferenc itt közölt írásában megfogalmazott gondolatokat próbálja visszaigazolni: „Igazságos, elfogultságoktól mentes, a tényeknek megfelelő történelem- és társadalomkép kidolgozására törekszünk. Azért vállalkozunk erre, mert egyesek túl sokat, mások meg túl keveset vállalnak múltunkból. Vagy más oldalról: nem fogadhatjuk el a mindent megtagadók, a képmutatók álláspontját, de azokét sem, akik a reálisan lehetségesnél többet, a baloldal jelenét és jövőjét tovább terhelőt is a közkincs részének tekintik."

Erre törekedtünk, s ebben olyan vitaindító előadók segítettek, mint *Berecz János, Földes György, Gönczi János, Kemény Csaba, Nyers Rezső.* Vagy olyan, a korszak témáinak vitáiban résztvevő ismert baloldali személyiségek mint *Aggód József, Balló István, Bán Károly, H. Varró Rózsa, Kárpáti Sándor, Komócsin Mihály, Mokri Pál, Murányi Zoltán, Pécsi Ágnes, Széchy András és Széchy Éva, Morva Tamás, Várnai Ferenc, Wirth Ádám* és *Horváth J. Ferenc.*

Ehhez a munkánkhoz kapcsolódott a nagy érdeklődést kiváltó vitánk is, amelyet „Kádár János életútjának elemzése és értékelése" címen hirdettünk meg, és amelynek vitaindító előadásait Berecz János és Kemény Csaba tartotta. Ez a vitaülésünk is jelezte, hogy az 1945-1990-es korszakról kiadott munkaanyagunkkal nem tekintjük lezártnak a magyarországi szocializmus korszakának értékelését.

A múlthoz való viszonyunk kérdésein kívül igyekeztünk foglalkozni a rendszerváltás utáni, napjainkat is érintő politikai kérdésekkel, abban a szellemben, hogy „viszonyunkat a jelenhez... a kapitalista restaurációval szemben antikapitalizmus, a tőke mindenhatósága, kizárólagos uralma elleni sokoldalú fellépés határozza meg". Ebben a felfogásban választottunk témákat a jelenkori kül- és belpolitikai kérdések köréből. Külpolitikai témákból például a Kínai Népköztársaság és a Kubai Köztársaság jelenlegi helyzetéről rendeztünk tudományos vitaülést. (A vitaindító előadásokat a két említett szocialista ország budapesti nagykövetei tartották.) A belpolitikai kérdések közül elsősorban a magyar politikai baloldal aktuális kérdé-

seit tűztük napirendre több alkalommal. Mint például „Az MSZP viszonya a Szocialista Internacionálé főbb irányzataihoz" (előadó volt *Molnár Gyula*, az MSZP akkori alelnöke), „Az MSZP távlati programtervezete" (az előadó *Vitányi Iván*, a programkészítő bizottság elnöke volt), „A Munkáspárt politikája és helye a baloldal szervezetei között" téma vitaindítói *Vásárhelyi Árpád* (a Munkáspárt elnökségének akkori tagja, aki azóta lemondott elnökségi tagságáról), és *Kemény Csaba* voltak. Hogy még egy példát említsek e kérdéskörben: tavaly decemberi vitaülésünkön *Szili Katalin*, az MSZP új pártelnökhelyettese tartott vitaindítót „A magyar politikai baloldal helyzete az MSZP kongresszusa után" címmel, amelyen a magyar baloldal legismertebb civil szervezeteinek (BAL, Marx Károly Társaság, Május 1. Társaság, Kádár János Baráti Kör, MEASZ és a BET) vezetői is jelen voltak, s felszólaltak a több órán át tartó sokoldalú eszmecserében.

Végül még egy példát: a magyar baloldal elméleti kérdései, problémái közül – számunkra is meglepően nagy érdeklődés mellett – vitát rendeztünk „A zsidókérdés és/vagy antiszemitizmus" címmel, majd azt követően öt foglalkozásból álló zártkörű szakmai előadás- és vitasorozatot rendeztünk „A magyar baloldal viszonya a zsidókérdéshez" című témakörből.

Azzal zárom a kérdésekre adott tájékoztatómat, hogy terveink szerint a jövőben többet kívánunk foglalkozni a szocializmus jövőjét érintő elméleti és gyakorlati kérdésekkel, mint például a „szocializmus új modellje" témakörrel. Remélem erre már az idén sor kerül.

Kemény Csaba

Budapest, 2001. április

Önkormányzati munka – szocialista nézőpontból

Interjú Márkus Andrással, az MSZP III. Kerületi szervezetének elnökével, Óbuda-Békásmegyer Önkormányzatának képviselőjével, közbiztonsági és média tanácsnokával

– Milyennek érzed-látod a baloldaliság fogalmának érvényesülését általában, és konkrétan az önkormányzati munka hétköznapi gyakorlatában?

– Úgy látom, a baloldaliság túlságosan sarkítottan jelenik meg a mai politikai közéletben, a mindennapokban, mert az embert rákényszeríti arra, hogy valamelyik oldalhoz tartozónak érezze magát. Az történik ugyanis, hogy napi ügyekben –, amelyekben a köz érdekében, másokkal összefogva hasznos és értelmes dolgokat lehetne csinálni –, amint kiderül az ember politikai hovatartozása, rögtön szembekerülünk egymással azon elv alapján, hogy ki tartozik a baloldalhoz vagy a jobboldalhoz. Ilyenkor mindig azon morfondírozom, hogy vajon *mi állítja szembe* egymással a két táborhoz tartozókat: a politikai öntudat, az érdek, vagy az elkötelezett eszmeiség? Tíz évvel a rendszerváltás után is azt tapasztalom, hogy nem elsősorban elvi okok miatt, hanem *a közélet hektikus felfokozottsága* miatt kerülünk szembe egymással.

Ezzel találkozom az önkormányzati munka napi gyakorlatában is. Olyan egyértelműen közérdekű kérdésben, lakossági ügyben például, amiben nem a politikai hovatartozásnak, hanem a józan szakmai belátásnak kellene érvényesülnie, pusztán azon az alapon, hogy melyik politikai oldalhoz tartozó volt a kezdeményező, már biztosan lehet számítani a másik fél, a másik politikai oldalhoz tartozó ellenállására. És ez rossz dolog, hiszen innentől kezdve már csak a számarányok, a szavazatarányok döntik el, hogy egy értelmes dolog, jó ötlet, kecsegtető kezdeményezés megvalósul-e vagy sem.

Ennél még sokkal rosszabb az a típusú magatartás, amit a mi önkormányzatunkban *a MIÉP képviselői* művelnek. Ők ugyanis rendszerint nem létező lakossági érdekekre és támogatottságra (önmaguk kreálta lakossági levelekre) hivatkozva, megvalósíthatatlan, ám nagyon tetszetős ügyeket rángatnak elő. Ez a demagógiának az a válfaja, ahol sem az önkormányzat anyagi lehetőségeit, sem *a realitásokat nem veszik figyelembe.*

– Kívülről úgy látszik, hogy az önkormányzatok egyik – ha nem a legnagyobb – gondja a pénzhiány.

– Valóban, e körül sűrűsödnek a fő problémák. Olyan helyzetben, ahol az önkormányzat kötelező feladatait nem finanszírozza az állam (oktatás, egészségügy, közbiztonság), ott a képviselő-testület csak a vagyon felélésével képes az ott élő emberek számára az élethelyzetüket javító fejlesztéseket, beruházásokat önerőből végrehajtani. Az ilyen feladatokra visszamaradó csekélyke pénzek felhasználásában *éles konfrontációk* alakulnak ki. Az ugyanis, hogy a kerület lakossága számára ki, milyen többletet tudna adni, az nem szakmai, hanem politikai kérdéssé válik.

– *Mondanál rá példát?*

– Számtalan olyan civil egyesület működik a III. kerületben, amelyik valóságos lakossági érdekképviseletet lát el. A működésükhöz szükséges évi 2-3 millió forint biztosítása éles politikai összecsapásokat vált ki a képviselő-testületben. Azon megy a huzakodás, hogy *melyik* párthoz tartozó képviselőcsoport *kiket* támogat a civil szervezetek közül. Ezeket a politikai csatározásokat azonban az érintett egyesületek sínylik meg.

Kerületünkben erőteljesen beindultak a *templomépítések* és felújítások. Nem kevés pénzt áldoz erre az önkormányzat. Én baloldali emberként, ateistaként nem vagyok egyházellenes, de azt vallom – a kerület lakóinak összetételére, a panelházak lakosságának élethelyzetére, lakhatási költségeire gondolva –, jobban kellene ügyelnünk *a mértékre*, a helyes arányokra. Ez a probléma egyaránt érinti a fiatalokat és az idősebbeket. Tehát fontosnak érzem az egyházak által nyújtott mentálhigiénés szolgáltatásokat, de *előbb kenyeret és munkát* kell adni az embereknek, s ezekhez kell igazítani a templomépítés költségeit. Ezáltal biztos, hogy kevesebb lesz a lelkileg megtört ember is.

– *Jelenleg mit tartasz a legfontosabbnak az önkormányzati munkában, melyek a legtöbb figyelmet kívánó területek és tennivalók?*

– Elsősorban azt tartom fontosnak, hogy az önkormányzat *jól gazdálkodjon a vagyonával.* A vagyon ugyanis nem arra való, hogy feléljük, eladjuk. A rendelkezésre álló vagyont hasznosítani kell a folyamatos bevétel érdekében. Ez teremti meg a fejlesztések lehetőségét. Mi, szocialisták azt vizsgáljuk: melyek azok a szakterületek, amelyekre azért kell pénzt fordítani, hogy az óbudai emberek élete jobbá váljék.

A kiemelt területek, feladatok? Az egészségügy, a közbiztonság, a környezetvédelem, az elmaradt fejlesztések pótlása (csatornák, vízellátás, az utak állapota). Nagy gondunk az Óbudán keresztül haladó járműforgalom, amely jelentősen megterheli kerületünket. Ennek enyhítését szolgálná *az új, északi dunai híd* megépítése. Megvalósításához minden erőnket, befolyásunkat latba vetjük.

– *Összegezés?*

– Számunkra a baloldali szellemiségű közszolgálat lényege: az *emberközpontúság.* Ehhez rendeljük hozzá szakmai felkészültségünket és politikai elkötelezettségünket.

(2001. február 21.)

A társadalmi haladás kulcskérdése a demokratikus erők együttműködése

– hangsúlyozza Széchy András történész

– Amikor ez az interjú készül, az Orbán-kormány van hatalmon. Hogyan jellemeznéd működését?

– A jelenlegi polgári kormányzati szisztéma erősen *elitista* jellegű. Tovább erősítette a kancellár típusú miniszterelnöki – s a minisztériumi – túlhatalmat. A minisztériumok, a parlament, s az országgyűlési bizottságok szerepét lefokozva, ágazatukban teljhatalommal, hitbizományként építgetik kliens-rendszerüket. A törvényességet léptennyomon megsértik, maguk alá gyűrik a jogállamiság független szerveit: az igazságszolgáltatást, az ügyészségi és rendőri kivizsgálásokat, a médiát ellenőrző kuratóriumokat, a pénzügyi szervek működését. Szüntelenül szűkítik az önkormányzatok jogosítványait, a területiekét csakúgy, mint az érdekképviseleti, munkahelyi, intézményi, nyugdíj- és betegbiztosítási jogokat, befagyasztják a közvetlen demokrácia gyakorolhatóságát, a dolgok ellenőrzési lehetőségeit.

A konszenzusos demokráciát félresöprő, nyomogatógombos parlamenti és kormányzati diktatúra „aligtöbbségével" visszaélve szinte teljesen kiiktatja az ellenzéket, az érdekvédelmi egyeztetési kötelezettségeket. Súlyos csapást mér a dolgozók alkotmányos, munka-, szociális- és szabadságjogaira, területileg és életkörülményeiben, esélylehetőségeiben is szétszakította az országot. Lényegében csak a felső- és középrétegeknek kedvez, azok közül is a hatalommal együttműködő csoportoknak.

– Mi teszi nélkülözhetetlenné a baloldali és a magukat „középnek" tekintő demokratikus erők együttműködését?

– Mindenekelőtt a szélsőjobb radikális erőivel összejátszó konzervatív koalíció antidemokratikus tevékenysége visszaszorításának szükségessége. A hazai, a közép-kelet-európai és a nemzetközi helyzetet gondosan számba véve reálisan csak valamennyi demokratikus erő, a haladó demokratikus pártok, a dolgozói érdekvédelmi és civil szervezetek, a politikából kiábrándult néptömegek felsorakoztatásával, és kölcsönös véleményegyeztetésen nyugvó, rugalmas együttműködéssel lehet megakadályozni, hogy a mai jobboldali rezsim ne hosszabbít-

sa meg létét, ne betonozza be magát. Hogy ne szilárdulhasson meg egy olyan, a Horthy-rendszerre emlékeztető úri, nagypolgári, dzsentri berendezkedés, amely minden feltétel nélkül a nemzetközi tőke érdekeinek szolgáltatja ki az országot.

– *Hogyan fejleszthetők napjainkban a haladó demokratikus együttműködés közös céljai és konkrét formái?*

– A közelmúltban a baloldali és progresszív demokratikus pártok kongresszusaikon, országos gyűléseiken összeállították és társadalmi vitára bocsátották programtervezeteiket. A hat szakszervezeti konföderáció is – az Európai Szociális Charta ajánlásait alapul véve – megjelölte Országos Civil Jelentésében alapvető szociális követeléseit. Ehhez közvetve csatlakozik a mintegy 20 országos tömörülést, több mint 2500 szervezetet, 4 millió tagot összefogó Civil Fórum véleménye.

Ezek tartalmából kitűnik, hogy a parlamenti választások első fordulójáig nemigen jöhet létre – legfeljebb csak részlegesen – közvetlen politikai választási szövetség. Az önálló fellépés megőrzése a domináns magatartás. De a közös elemek alapján létrehozható az egymáshoz közelítés, az egyes alapvető társadalmi kérdésekben a különböző szinteken folyó párbeszéd, a kölcsönös érdekegyeztetés, az akcióegység, amely megérlelheti a második fordulóra vagy a választás utáni időkre a konkrétan meghatározott összefogás különböző válfajait.

A baloldali (hangsúlyozottan marxista, valamint a szocialista-szociáldemokrata, munkás) pártok, szervezetek célkitűzéseiben előtérben állnak az alapvető dolgozói érdekek érvényesítésének sürgetései, némely antikapitalista elem napirendre tűzése lehetőségének kinyilatkoztatásai. A jelenlegi ellenzéki liberális párt, s jó néhány szakszervezet, civil szervezet nem definiálja ugyan önmagát baloldalinak, de a jobboldaliságtól, a konzervativizmustól, a rasszizmustól, a nacionalizmustól elhatárolódó humanistának, patriótának, a népek, nemzetiségek összefogása hívének, felvilágosult demokratának igen.

A programokból kirajzolódik az *a haladó demokratikus minimum*, amely elvi, politikai és cselekvési alapot nyújt az együttmunkálkodásra. Ez mindenekelőtt a köztársasági alkotmányosságra, törvényességre, a demokratikus jogállamiság helyreállítására, a közéleti tisztaságra irányul. De tartalmazza a társadalmi igazságosság szellemében az elfogadhatatlan egyenlőtlenségek, a munkanélküliség csökkentését, a mo-

dernizációra összpontosítást, a létbiztonság és az életkörülmények javítását, az egészségügy, a nyugdíjrendszer, az adózás reformját. A családok, a gyermekek, a fiatalok tanulásáról, jövőjéről való gondoskodást. A mezőgazdaság csődhelyzetének elhárítását, mindenfajta diszkrimináció megszüntetését. A tudományok, a kultúra, az oktatás fejlesztését. Hazánk függetlenségének, békéjének védelmét, a környező népekhez való kölcsönös jó viszony erősítését és stabilizálását.

– *Kik szorgalmazzák tudatosan a demokratikus együttműködés előremozdítását?*

– Több mint öt esztendeje működik több-kevesebb sikerrel, de lankadatlan erőfeszítésekkel a *Baloldali Együttműködési Tanács*, amely igyekszik az önmagukat kifejezetten baloldalinak tekintő pártok és szervezetek együttműködését egyeztetni, szorosabbra fűzni. Szerényebb, kevésbé látványos, de a céltudatos tevékenység igényével alakult meg több mint egy évtizede a *Haladó Erők Fóruma*, amely igyekszik felvállalni a XX. századi nagy nemzetközi és hazai elődök erőfeszítéseinek folytatását.

E fórumot a harmincas-negyvenes évek francia és hazai antifasiszta mozgalmában kipróbált, nagyszerű *Farkas* orvos-házaspár alapította, jó társra lelve az azóta elhunyt *Hoch Róbertben*, a neves közgazdász-akadémikusban, a baloldali szocialisták tömörülése egykori vezetőjében és *Simon Péter* újkori és munkásmozgalmi történész személyében. Azóta jeles szakszervezeti és parasztmozgalmi vezetők, művészek, tudósok, egyházi személyiségek egész sora csatlakozott e toleráns felvilágosító és szervező munka irányítói és közreműködői köréhez. Elég itt pusztán megemlíteni néhány nevet a sok közül: Baranyi Ferencét, Fekete Sándort, Keres Emilt, Koncz Gábort, Molnár Gézát, Pécsi Ildikót. Az írók, művészek közül: Ádám Györgyöt, Bayer Józsefet, Kiss Dezsőt, Köpeczi Bélát, Lengyel Lászlót, Lóránt Károlyt, Márta Ferencet, Pach Zsigmond Pált, Simai Mihályt, Szabó Miklóst, Szalai Erzsébetet, Szigeti Józsefet, Tétényi Pált, Wiener Györgyöt, Wirth Ádámot, a tudósok sorából: Temes Judit kutató orvost, olimpiai bajnokot.

Fontos szerepet vállaltak e körben Asbóthné Thorma Judit, a Magyar Nők Szövetségének elnöke, Tóbiás József, a Fiatal Baloldaliak irányítója, az MSZOSZ, a SZEF, a vasasok, az építők, a bányászok, a

pedagógusok, a MEDOSZ, a MOSZ vezetői. Olyan politikusok, mint Bauer Tamás, Jánosi György, Lendvai Ildikó, Karakas János, Kósáné Kovács Magda és más országgyűlési képviselők, parlamenti bizottságok vezetői, tisztségviselői. Sokat segítettek például az egyházakkal folytatott társadalmi dialógusban Hegyi Gyula ismert katolikus publicista, Antall János érseki helynök, Donáth László és Rédey Pál evangélikus lelkészek, Szigeti Jenő teológiai professzor, a szabad egyházak egyik vezető személyisége.

A fórum nevezetesebb vitatémái közül megemlíteném a globalizmust, a magyar történelmi évezred tanulságait, az emberi szabadságjogok sérelmeit, a társadalmi feszültségeket, a humanizmust, a kultúra jövőjét, a lelkiismereti szabadságot, az együttélés toleranciáját, a szegénység leküzdéséért folytatott együttes küzdelem fontosságát.

– *Mit tekint ma a Haladó Erők Fóruma a közeljövőben végzendő tevékenysége főbb feladatának?*

– Azt, hogy ne szűküljön le az eszmecsere a budapesti centrumban a progresszív szellemi és a demokratikus elit dialógusára. Az értékes viták kapjanak *nagyobb nyilvánosságot* a médiában, a közéletben; hasznosulhassanak szélesebb körben. Tervezzük kiszélesíteni véleménycseréinket a regionális központokban, az ipari és egyetemi városokban, majd a munkástelepüléseken és nagyközségekben is a helyi értelmiség, a szakemberek, a közéleti aktivisták bevonásával korunk, a társadalmi haladás, hazánk demokratikus továbbfejlődése aktuális kérdéseiről. Ezzel is szeretnénk hozzájárulni a napjainkban oly fontos haladó, demokratikus összefogás kiterjesztéséhez, színvonalának emeléséhez.

(2000. december 24.)

Esélyt adni az esélytelennek

Interjú Lux Judittal

Amikor a sokféle tevékenységet folytató kollégámat felkértem e könyv szereplőjének, nem volt könnyű eldöntenem, hogy a kutatót, a történészt, az újságíró-szerkesztőt, vagy a gyakorló politikust-érdekvédőt szólaltassam meg, minthogy Lux Judit – az MSZOSZ és az MSZP színeiben – egy személyben képviseli mindegyiket. Végül úgy

döntöttünk, hogy ezúttal a *Munkásképviselet Alapítvány* legyen a téma, mert ebben fejeződik ki legszemléletesebben az: mit jelent a baloldaliság a gyakorlatban. Illesse ezért most őt a szó, aki – számos más feladata mellett – évek óta szerzője, gazdája a Demény Pál-díjas alapítványnak.

– Köszönöm a lehetőséget, hogy szólhatok a Munkásképviselet Alapítványról egy olyan könyvben, ahol a pénzzel nem mérhetőkről, az örök emberi értékekről beszélhetünk. Hiszem, hogy nem kevesen vagyunk olyanok, akiknek gondolkodásában nem a hatalom, a tárgyiasult értékek az elsődlegesek, akiknek a baloldal nem az utca egyik oldalát jelenti csupán, de nem is az értékrend szajkózását, különösen választások és kongresszusok idején. Tudom, hogy nem kevesen vagyunk azok, akik értékrendjükben a szolidaritást, a hitet egy kevésbé igazságtalan világban nemcsak jelszavakban, hanem a napi cselekedeteikben is vállalják. Tudom, sokan vagyunk, akik sokféleképpen teszünk a hátrányos helyzetben élőkért. Nekem a Munkásképviselet Alapítványban végzett munkám megadja a lehetőséget, hogy azt az értékrendet, amelyben *hívőként és szocialistaként* egyformán gondolkodom, napi cselekedetekben is megvalósuljon.

– *Mi a forrása ennek a vallomásos gondolatnak?*

– *„Az összes politikai párt közül egyedül a szociáldemokrata párt az, amely az igazi művelődésért, az igazi tudományért lelkesül...“* írta 1900-ban A népnevelés című cikkében Szabó Ervin. E gondolat jegyében, majdnem száz év múlva a kései utódok hozták létre a Munkásképviselet Alapítványt. Az alapítók tanulásra buzdítottak, mint Szabó Ervin és mint a szociáldemokraták, mert világosan látták, hogy a megváltozott gazdasági, társadalmi körülmények között *a hátrányos helyzetű családok tehetséges gyermekeinek egyetlen kitörési pontjuk a tanulás.* Azt is látni lehetett, hogy nem elég tanulásra buzdítani, hanem segíteni is kell azokat, akik felsőfokú intézményekbe szeretnének bejutni.

– *Kérlek, mutasd be az alapítvány történetét, tevékenységét.*

– *A Munkásképviselet Alapítványt 1991-ben a Magyar Szocialista Párt* hozta létre egy millió forint alaptőkével. Ezt a számot csak azért mondom ki, hogy mindenki tudja meg, hány ember önzetlen, segítő munkájára volt szükség ahhoz, hogy tíz éve immár dolgozhatunk. Az alapítvány azzal a céllal jött létre, hogy segítse a hátrányos helyzetben

élőket abban: jobb feltételekkel kerüljenek a munkaerőpiacra. Megalakulásától kezdve e cél megvalósításának egyik meghatározó formája lett *az ingyenes egyetemi felkészítők szervezése, támogatása.* Az elmúlt években fokozatosan nőtt az igény a felkészítőink iránt. Az elpiacosult világban egyre többen vannak azok a tehetséges fiatalok, akik anyagi okok miatt nem tudnak felkészítőkön részt venni. *A hallgatók többsége többszörösen hátrányos helyzetű, munkanélküli szülők vagy csonka családok gyermeke.* Ezek a fiatalok nem az elit iskolák hallgatói, ami újabb behozandó hátrányt jelent.

Az alapítvány az *1991/1992.* oktatási évtől kezdve szervez felkészítőket, tanfolyamain *több mint 15 ezer fiatal* vett részt az ország 20-29 városában. A *helyi pártszervezetek* az egyre nehezedő körülmények ellenére képesek a fokozódó igényeknek megfelelően beindítani a tanfolyamokat. A központi felkészítő a budapesti Villányi úti Konferencia Központban van, hét tantárgyból. Ahhoz, hogy átlagosan *30 százalékos felvételi arányról* beszélhessünk, nyilvánvaló, hogy a tehetséges fiatalokon kívül szükség van azokra *a lelkes, kiváló tanárokra*, akik csekély tiszteletdíj ellenében foglalkoznak a hallgatókkal. Számosan vannak, akik a kapott jelképes összeget is felajánlják az alapítványnak. Kellenek azok *a lelkes szervezők, oktatási felelősök*, akik a körzetükben szervezik a tanfolyamokat, biztosítják az oktatáshoz szükséges feltételeket. Az alapítvány a maga szerény lehetőségeivel – elsősorban pályázatok útján – igyekszik hozzájárulni a kiadásokhoz. *1996-ban* határoztuk el, hogy próbálunk további támogatást adni azoknak a fiataloknak, akik az alapítvány felkészítőjéről kerültek be az egyetemre. *A támogatás alapját a „villányis" fiatalok teremtették meg, akik bennhagyták az 1000 forint támogatási díjat az alapítvány erre a célra elkülönített alszámláján. Az 514 fiatalból csak 94 kérte vissza a befizetett összeget. (A tanfolyamot 2-3 hiányzással elvégzők a tanítás végén visszakapták a befizetett regisztrációs díjat.) Azt hiszem, ez a gesztus is jelzi, hogy a hozzánk járók megéreztek valamit az alapítvány szellemiségéből.* A fiatalok szolidaritásából kiindulva és egyéb forrásokból sikerült *1996 őszétől napjainkig közel ezer fiatalnak szerény anyagi támogatást nyújtani.* Ez az összeg – 10 ezer forint egy félévre – sokaknak nevetségesen kis összegnek tűnhet, de a hozzánk fordulóknak azonban valódi segítséget jelent.

– *Milyen tanulási formák alakultak ki, milyen a hallgatók politikai összetétele?*

– Az alapítványban arra is törekedtünk, hogy a levelezésen túl személyes kapcsolatot építhessünk ki azokkal, akik valamilyen formában közel kerültek hozzánk. Ennek egyik formája a most már *hagyományosnak* mondható *közös táborozás.* Vagyunk hatvanan, akik negyedszer cserélünk véleményeket, mindig más témákban. A beszélgetéseink alapgondolata *„ami összeköt bennünket"*: legyen az a cselekvés a baloldali értékrend szellemében, vagy a híd, amely a hívőket és a nem hívőket összeköti. A résztvevők már besegítenek a felkészítőkbe, bedolgoznak a Munkásképviselet Alapítvány *Mentőöv Ifjúsági Tanácsadó Szolgálat munkájába,* vagyis az elvetett mag beérik. Azok, akik kaptak segítséget, természetesnek érzik, hogy ők is segítsenek, mert egyre több a rászoruló. Mert, akik úgy érzik, hogy az esélyegyenlőség megteremtése nemcsak jelszó, annak cselekednie kell. A mi fiataljaink nem párttagok, de természetesen vannak közöttük, akik azok. Nem pártszín miatt kapnak segítséget, nem várjuk el, hogy belépjenek azért. Köztünk vannak, akik az egyházi egyetemekre járnak, vannak, akiket hitük meggyőződése ösztökél arra, hogy segítsenek. Vagyunk hívők és szocialisták, akik azon munkálkodunk, hogy segítsünk, akiknek csak lehetőségeink engedik.

– Említetted a Mentőöv Ifjúsági Tanácsadó Szolgálatot. Mi ennek a lényege?

– A Munkásképviselet Alapítvány másik fő tevékenységi területe az *1995. május elsején beindított Mentőöv Ifjúsági Tanácsadó Szolgálat.* A Mentőöv azzal a céllal jött létre, hogy segítse megtalálni azokat a *14-18 év* közötti fiatalokat, akik bármilyen oknál fogva kiestek az oktatási rendszerből. Önkéntes utcai szociális munkások is segítenek felkutatásukban, és szakemberek – pszichológus, munkaügyi tanácsadó – segítik ismételt bekerülésüket valamilyen oktatási intézménybe. A Mentőöv jelmondata fejezi ki legjobban célját: *Tanulj, hogy dolgozhass! Dolgozz, hogy tanulhass!* A hozzánk fordulók nagy része ugyanis a tanulást csak munka mellett tudja elvégezni, hiszen többségük halmozottan hátrányos helyzetű család gyermeke, sokan közülük lakótelepi cigányok. Ma már *a Köztársaság téren, Szegeden, Miskolcon* is működik *ügyfélszolgálat.* Csak egy szám az eddigi munka jelzésére: *926 fő* kereste meg a szolgálatot, többségüknek sikerült megoldást találni problémájára. Csak elszánt, megszállott emberekkel lehet ezt a munkát is végezni.

Befejezésül még egy gondolatot. Anyai ágú rokonom Kerkai Jenő jezsuita páter azt mondta: *„Valódi kereszténység – legmagasabb rendű humanizmus – legfejlettebb szocializmus."* Ezt a gondolatát nemigen szokták idézni, de érdemes eltűnődnünk rajta hívőknek és nem hívőknek egyaránt. Szívem szerint így bontanám ki gondolatát: a valódi kereszténység egy kevésbé igazságtalan világot akar. Egy olyan világot, ahol segítenek egymáson az emberek, ahol *érték a szolidaritás.* Egy olyan világot akar, ahol *esélyt adunk az esélytelennek.* Egy olyan világot akar, ahol az emberek egyenlőségébe vetett hit cselekvésre késztet. A sor szívünk szerint folytatható..., vagyis: *a valódi kereszténység igazi szocializmust akar.*

(2001. január 3.)

A Humanista Társadalmi Egyetemről

Bemutatja: Peterdi Nagy László

– Angyalföldön, a Berzsenyi Dániel Gimnázium nagytermét 1999. március 14-e óta minden vasárnap „nagydiákok" töltik meg. A frissen maturált huszonévesek mellett az ország távoli falvaiból érkezett családanyák és -apák szoronganak a padokban. Kik ők, és miért jöttek? Főként pedig kik szervezték, és tartják fenn ezt a „vasárnapi iskolát"?

– A költségek nagyobb részét a szakszervezetek és más civil szervezetek vállalták magukra. De nem vagyunk mi azért szakszervezeti, még kevésbé pártiskola. Akkor már tanító szerzetesek inkább, akik világnézeti meggyőződésükből és erkölcsi értékrendjükből következően most ezt a formát találták a legalkalmasabbnak ismereteik és képességeik társadalmi hasznosításához.

Bár feladatukat mindenfajta anyagi térítés nélkül végzik, a Humanista Társadalmi Egyetemért közhasznú társadalmi egyesület tagjai (többségükben fővárosi egyetemek társadalomtudományi oktatói) nem tartják magukat önzetlenebbnek a gazdagabb alapítványok finanszírozta egyetemeknél. Munkájukat annak az öntevékeny kulturális és szociális mozgalomnak a szerves részeként fogják fel, amelyet a különböző egyházi, önkormányzati és civil szervezetek folytatnak *a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok esélyegyenlőségének biztosításáért.* A különbség – az anyagi forrá-

sokhoz való hozzáférés eltérő lehetősége mellett – igazából az általunk folytatott képzés és önképzés, ismeretterjesztés és tudományos kutatás *módszereiben*: metodológiájában, esetleg filozófiájában van.

Nem egyszerűen társadalomtudományi előadások és vizsgák megszervezését tűztük magunk elé feladatul, hanem egy összetett – önképző, önfejlesztő – *alkotó* folyamatát. „Ingyentanáraink" és a növendékek ennek során egészen új típusú kapcsolatba kerülnek egymással. Ezek nem tartják maguknál a bölcsek kövét, amazok pedig nem passzív befogadók. Együttesen egy *önsegítő közösséget* alkotnak.

A *humanista alternatíva* lényege az, hogy az ember legfőbb szükséglete nem a pénz, a hatalom, és még csak nem is a siker önmagában, hanem mindig – a másik ember. Idézhetek Lukács evangéliumából: „Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, de önön lelkét elveszíti?" Az önön lelkünkben van benne ugyanis – esetleg mint isteni szépség és harmónia – *a másik ember*, akit mi kissé tudálékosan emberiségtudatnak, az emberi közösséghez való tartozás felismerésének nevezünk. Elsődleges feladatunknak mindig azt tartjuk, hogy segítsünk megtalálni az adott helyen és helyzetben azokat a konstruktív mozzanatokat és lehetőségeket, amelyekre ez a felismerés és egy emberi értékeket hordozó *cselekvési program* alapozható. Közösségünk tagjainak ebben kell megtalálniuk mindenütt az emberi léthez és méltósághoz szükséges hasznosság, sőt pótolhatatlanság és nélkülözhetetlenség tudatát.

Az elidegenedett és atomizálódott, de közös sorsukra és érdekeikre ráébredő emberekből alakult önsegítő közösségek, amelyeket egyesületünk az ország és a társadalom különböző szegmenseiben létrehoz, mindezeket az összefüggéseket természetesen *a maguk élethelyzetéből* kiindulva kell megértsék és alkalmazzák. Az egyetem nem kínál univerzális ideát a problémák megoldására. A személyes kapcsolattartás, a képzés és önképzés legkülönbözőbb formáinak segítésével igyekszik felkészíteni a csoportok tagjait, hogy azokat egyedileg, *önállóan* oldják meg.

A közös tanulás során az egyes tudományágak (történelem, filozófia, közgazdaságtan, szociológia) keretében tulajdonképpen annak vizsgálatára kerül sor, hogy az egyének és társadalmi csoportok hogyan próbálnak meg *alkalmazkodni* a változó gazdasági és társadalmi környezethez, valamint hogy ez miként hat vissza az emberi kapcsolatokra és magára az egyénre.

Az egyes szaktárgyak (etika, jogtudomány, politológia, társadalompszichológia) elemzik a – történelmi katasztrófahelyzetekben szinte mindig törvényszerűen fellépő – társadalmi cselekvésképtelenség okait, ugyanakkor azokat a pozitív és konstruktív tényezőket, amelyek hozzájárulhatnak a *tenni tudás* kialakulásához. Feltárják a cselekvéskoordináció szervezőinek (tőke, politikai hatalom) és a társadalmi információs rendszerben kialakuló szenzoros és motorikus korlátozottságnak a kapcsolatát. Bemutatják, hogy a társadalom milyen körülmények hatására nem képes valós információt nyerni a létét fenyegető tendenciákról, és mely okok következtében nem képes hatni arra a környezetre, amely állapotát meghatározza.

Az elmondottakból következik, hogy mindez nem forradalmi agitáció, hanem a társadalom természetes öngyógyulási folyamatának az elősegítése „csupán". Mint ennek a vázlatnak az elején utaltam már rá, a szomorú és elkeserítő tünetek mellett a mai magyar társadalom számos jelét mutatja ellenállóképességének és gyógyulási vágyának is.

Ezzel szeretném befejezni is. Hiszen ezért vettük fel egyetemünk nevébe a *társadalmi* jelzőt, és ezért beszélünk annyit az önkormányzásról. Nem akarunk mi valamiféle elvont ideákból kiindulva célkitűzni és utat kijelölni. Szerencsére erre nincsen is szükség. A magyar társadalom egészséges önfenntartó mechanizmusa hibátlanul működik ma is. Abban szeretnénk segíteni csak, hogy egy kicsit jobban értsék, amit – mindannyiunk óriási szerencséjére – már amúgy is csinálnak.

(2001. január 12.)

Gondolatok az alkalmazotti (munkavállalói és menedzseri) tulajdonlásról

Közreadja: dr. Mocsáry József, a Tulajdonos–munkavállalók és Társaságaik Országos Szövetségének ügyvezető elnöke

A rendszerváltás és a privatizáció kezdetén 1989-90-ben az USA-beli ESOP magyar változatát, a Munkavállalói Résztulajdonosi Programot (MRP) a piacgazdasági átalakulás egyik fontos útjának szánták, 1990 tavaszán az MRP-törvény tervezete készen volt. A választások után a kormányzati szándékok azonban másfelé kanyarod-

tak, és csak 1992-ben, a privatizáció népszerűtlenné válásának hatására vették újra elő. Azonban így is elég jelentős dolgozói tulajdonú szektor jött létre a súlyos áldozatokat is vállaló munkavállalók és a mellékük álló menedzserek akaratából.

Az alkalmazotti tulajdonlás hazai helyzete

A privatizáció kapcsán létrejött alkalmazotti tulajdon hazánkban mintegy kétszáz gazdasági társaságban van, jelentős részben többségi tulajdonként. A tulajdonos munkavállalók száma több mint 80 ezer, átlag a társaságok dolgozóinak 70 százaléka tag. A versenyszférának – létszám alapján számolva – mintegy hat százalékát jelenti az alkalmazotti tulajdon, ami a versenyszféra hazai magántulajdonban lévő részének 12-13 százaléka. A súlyuk árbevételben, eredményben a hazai magántulajdonú részben ennél nagyobb, a versenyszféra egészében kisebb. A cégek átlagos nagysága 340 fős, amely ezer felettitől 40-50 fős kis cégekig változik, átlagos jegyzett tőkéjük 300-400 millió forint, amely szintén igen eltérő, több milliárdtól 30-50 millióig.

A munkavállalói tulajdonban lévő cégek olyanok, mint a gazdaság egésze: jók, közepesek és gyengék, attól függően is, hogy milyen volt a megszerzett cég. Ahol is tudnunk kell, hogy a legjobbakat a rendszerváltó új elit és a külföldiek vitték el, a rosszakat meg a dolgozók – akik belülről ismerték a céget – nem vették meg. Ami lényeges, az eredményeik jobbak, mint a nem munkavállalói tulajdonú cégeké, és általában javulók. A saját-tőke arányos nyereségük súlyozott átlagának többlete (152 cég adata) a kettőskönyvelésű cégeké felett az alábbi (százalékpont):

1993	1994	1995	1996	1997
+10,2 %	+6 %	+7,4 %	+7,2 %	+2,4 %

Az átlagosan jó eredmény nem jelenti, hogy nincsenek nehéz helyzetbe kerülő munkavállalói tulajdonú társaságok, sem azt, hogy nincsenek kitéve ellenséges kivásárlásnak. A Bankár Kft. megszerezte a Nagykanizsai Sörgyárat az MRP-szervezet problémáit kihasználva, adósság átvállalással a 423 tagtól, majd háromszoros áron eladta a Kőbányai Sörgyárat megvásárló, dél-afrikai söripari óriásnak. Közismert, hogy a Skála kivásárolta a Centrum Áruház-láncot. Az MMG Automatikai Műveket szintén a Bankár Kft. vásárolta ki, kihasználva anyagi nehézségeiket. Azzal a nem is titkolt céllal, hogy nagy haszonra tesz majd szert, amikor – a termelést részben beáldozva

és/vagy kitelepítve vidékre – értékesíti a megszerzett nagy értékű budai telkeket.

A többségi alkalmazotti tulajdonú cégek között – és ezt mutatja a tulajdonlás perspektivikusságát – máris vannak igen jelentős, tőkeerős, sikeres gazdasági társaságok: például az Egyesült Vegyiművek, amely jelentős részben kivásárolta a Caolát, a Perion Akkumulátorgyár, vagy a Tatai Cserépgyár. Ez, amikor az alkalmazottak megvették, a piac kevesebb mint 20 százalékát látta el, és mostanra már 30 százalék a piaci részesedése, az adózás előtti nyeresége 10 millióról 120 millióra, a munkavállalók éves átlagjövedelme 170 ezerről 1.200.000 forint fölé emelkedett. A MASPED a hazai szállítmányozás piacvezető cége, a cégcsoportnak 1999. évi árbevétele 25 milliárd forint volt. Tavaly megépítette Alagon az ország legkomolyabb logisztikai központját, amely országos vámudvar. Emellett megvette a magyar speditőr szakma ötödik cégének, a svájci-magyar Chemol-Danzas Kft-nek 50 százalékát 200 millió forintért. A 75 százalékban munkavállalói és menedzseri tulajdonban lévő Herendi Porcelánmanufaktúra 1998-ban árbevétele 7 milliárd, nyeresége 33 százalék, 1,7 milliárd forint volt.

Érdekes a Ganz története is. A gyárcsoportból a Ganz Villanyt az olasz Ansaldó-csoport privatizálta, a Ganz Vagongyárat az angol Hunslett-cég. Ami maradt, más vevő híján megvehették a dolgozók, ebből lett a Ganz Holding. Azóta eltelt 6-8 év, és a Ganz-Hunslet felszámolásra került, a kivásárlásából létrejött Ganz Vagon 50 százalékos tulajdonosa – a másik ötven százalékra opcióval – a 66 százalékban munkavállalói és menedzseri tulajdonú Ganz Holding. A Ganz-Ansaldó részvényeit is eladja a 99 százalékos tulajdonos olasz Ansaldó. A vevő a kizárólag a menedzserei és munkavállalói tulajdonában lévő Transelektro. Tudomásunk szerint ezek az első esetek, ahol a privatizációban külföldi tőke kezére került nagy múltú, jelentős nagyvállalat visszakerül nemzeti tulajdonba.

Mint látjuk, az alkalmazotti tulajdon helyzete, kilátásai, jövője egyszerre nehéz helyzetek és bizony sokszor vereségek története is, ugyanakkor azonban egészében az eredmények, köztük nagy sikerek története. Ahol az eredmények sajátjuk, mert keményen megdolgoztak érte nagyszerű vezetők és a szorgalmas, áldozatkész munkavállalók. A vereségeket azonban kevésbé saját hibáik okozzák, mint a rossz törvény és a sokszor ellenséges, vagy közömbös környezet.

A hazai alkalmazotti tulajdon jövőjét veszélyeztető gondok

lényege, hogy az ezt szabályozó (MRP) Munkavállalói Résztulajdonosi Programról szóló 1992. évi XLIV. törvény több, súlyos visszaélésekre is lehetőséget adó, vagy csak az élet igényeinek meg nem felelő, be nem vált, elavult, okafogyott előírást tartalmaz. Ezek módosítást igényelnek a visszaélések megelőzésére, és az eredményes működés biztosítására. Nélkülözhetetlenek továbbá a gyakorlatban jelentkező, új problémák által igényelt előírások is.

A főbb feladatok: MRP-törvény módosítása a hibás, elavult, visszaélésre alkalmat adó részek helyesbítése, új támogatási rendszer (feltehetőleg az USA és angol gyakorlat mintájára), új továbbfejlődési terület biztosítása (pl.: a felszámolásokba való bekapcsolódás lehetővé tétele), új korszerű munkavállalói és menedzseri tulajdonlási törvény.

A nemzetközi figyelem oka

Egyrészt hatékony védelem a globalizáció káros mellékhatásai ellen, mint a spekulációs vállalatfelvásárlás (a hízott disznó effektus), és a társadalom nagyfokú, felgyorsult differenciálódása. A társadalmi stabilitás által igényelt széles középosztályban a vállalkozó kistulajdonosok csökkenését – az önálló értelmiségeik mellett – a cégüknél alkalmazottként tulajdonossá váló réteg kialakulása tudja pótolni. Végül hatékony védelem a nemzeti tulajdon kelet-közép-európai háttérbe szorulása ellen is.

Másrészt, ha a munkavállalók megértik megváltozott helyzetüket – ami nem megy egy csapásra –, akkor a dolgozói tulajdonlás komolyan hatékonyság növelő. (Mutatja ezt, hogy a New York-i tőzsdén az ESOP-cégek részvényei 5 százalékkal magasabban állnak, mert az ESOP-cégek hatékonysága 8 százalékkal jobb.) Ennek magyarázata a vezetők és a munkavállalók megváltozott vállalati szerepe. A vezetők a tulajdonosok munkafelügyelőiből, a vállalatok vezetőivé váltak, míg a tulajdonosok a gazdaság gerincét jelentő nagyvállalatoknál egyre inkább már csak személytelen részvényesek. A munkásoktól pedig a nagy értékű berendezések, a feldolgozott nagy értékű anyag sorsa függ és a minőség, ami eldönti a piaci versenyt. Végül pedig a piac változó igényéhez is azzal lehet alkalmazkodni a legkönnyebben, hogy rossz üzletmenetnél rövidebb a munkaidő, és alapbért adnak, ha jó az üzletmenet, a munkaidő meghosszabbodik – a japánoknál akár 50-60 órára és azon túl is –, és gyorsan nő a profit, meg a keresetek. A japán ipar, a „japán módszer" – amivel az amerikai cégeknek versenyezniük

kell – élethosszig tartó alkalmazással, messzemenő vállalati gondoskodással érte el a munkavállalók céggel való azonosulását. Az ESOP az USA – saját hagyományaiknak megfelelő – válasza a japán kihívásra. Ez volt az Egyesült Államok-beli individuális nyugati kultúrában a lehetséges formája a „japán modell" sikeres alkalmazásának. Az ESOP egyébként nem az elavuló iparágak és a kis cégek mozgalma – ahogy nálunk elképzelik –, hanem éppen az innovatív iparágak és a nagy vállalatok felé terjed.

Hazai vita a munkavállalói tulajdonról

– *Az új rendszerváltó elit és a régi elit maradványai:* nem megosztoztak a munkavállalókkal a privatizált vagyonon, és nem kívánnak osztozni a még privatizálásra kerülőn.

– *Liberálisok, szociál-liberálisok és konzervatívok*: „a tőke a tőkésé legyen", ott a helye.

– *Etatisták (régi dogmatikus szektások és a új rendszerváltó jobboldaliak)*: a tulajdon, illetve annak nem magántulajdonú része legyen az államé. (Az elit létét és jólétét ez biztosítja.)

– *Szakszervezetek*: van konzervatív felfogás (a tőkét működtesse a tőkés, a szakszervezet védi a munkást, harcol a profiton való osztozásért). Van más – szerintem korszerű – nézet, és azt valló munkavállalói tulajdon-barát szakszervezetek, pl. építők, vasasok, kereskedők (rengeteget tettek is érte).

– *Kemény baloldaliak egy része (pl. az Eszmélet köre):* „és a pedagógusoknak honnan lesz vagyona?"

– A munkások betagozódnak a kapitalizmusba, a munkavállalói tulajdon a kapitalista tulajdon rendszer része, „kollektív kapitalista tulajdon", miért szeressük?

– *És vannak az alkalmazotti tulajdonnak barátai is*, nem kevesen, főleg a baloldalon, pl.: a szocialista pártban, ahol a pártvezetés a stratégiai tizenöt éves programba is bevette. A barátaink szerint lehet, hogy ez a jövő egyik útja, amit majd a történelem dönt el. Ha azonban nem több, minthogy az országban nyolcvanezren nem kevesebbet, sőt úgy lehet többet dolgoznak, de maguknak és biztonságban, emberi méltósággal élhetnek, már akkor is szeretik.

Az alkalmazotti tulajdon történelmi helye

Erről igen eltérőek a nézetek, és majd csak a fejlődés – úgy lehet, több évszázados történelmi folyamat – mutatja meg, hogy mi az

igazság. Lehetséges, hogy a most ellentétesnek látszó nézeteknek egyaránt van – egymás mellett és egymást követően – igazságtartalmuk.

Polgári nézetek: a fejlett tőkés piacgazdaságokban lassan hivatalos felfogás szerint az alkalmazotti tulajdonlás –, mely az USA-ban kezdődött a múlt század 50-es éveiben, és Anglia után újabban az EU-ban is gyorsan terjed – jelentősen fokozza a termelés hatékonyságát, másrészt és főleg stabilizálja a demokráciát és a kapitalizmust. Jelentősen hozzájárul ugyanis a középosztályi státusú rétegeknek a társadalom többségévé szélesítéséhez. És amit szintén fontosnak tartanak, alkalmas a globalizáció káros mellékhatásainak mérséklésére.

Más polgári nézet: az alkalmazotti tulajdonlás – hasonlóan a menedzser-kapitalizmushoz – az informatikai társadalom, a posztindusztriális, globalizálódó XXI-XXII. századi kapitalizmus tovább fejlődésének fontos és jellemző jelensége.

Baloldali nézetek: az alkalmazotti tulajdonlás a társadalmi szolidaritást felvállaló, „piacgazdaság igen, piaci társadalom nem" politikát megvalósító „harmadik út" egyik jellemzője. A szociáldemokrata harmadik úté, mely a globalizáció által megkérdőjelezett szociális piacgazdaság, az állami újraelosztással fenntartott jóléti társadalom helyére lenne hivatott lépni. Ahol is az elavult, vagy legalábbis korlátozottan alkalmazható, centralizált állami újraelosztást felváltó, korszerű módszer. Ugyanakkor alkalmas a globalizáció káros mellékhatásainak mérséklésére is.

Más baloldali nézet: az alkalmazotti tulajdonlás a jövő előképe, csírája, hasonlóan mint a középkorban a városok polgársága, vagy a rabszolga társadalom végső korszakában a colonusok. Ez a kapitalizmus és a szocializmus konvergenciájának, a szocializmusba való békés átnövésnek egyik gyakorlati megvalósulási formája.

(2001. február)

A baloldal Oroszországban

Ahogyan Benedikt Szvetlána látja

– Mit jelent baloldalinak lenni a mai Oroszországban?

– Oroszországban a baloldalhoz elsősorban a kapitalistaellenes nézeteket vallókat, vagy a baloldali jelszavak jegyében zajló megmoz-

dulások résztvevőit és szimpatizánsait sorolják. Ezért a kapitalizmus lényegét elfogadó szociáldemokratákat (kivéve a baloldali szociáldemokratákat) általában nem tekintik baloldaliaknak. (Ennek az irányzatnak különben is alig van befolyása Oroszországban.) A kapitalizmus teljes vagy részleges elutasításán kívül az oroszországi baloldaliak további közös jellemzője az erős amerikaellenesség. Ebben a vonatkozásban azonban a baloldaliak állásfoglalása semmiben sem tér el a lakosság többségének az állásfoglalásától. Ugyanakkor olyan kérdésekre, mint a szovjet múlt értékelése, a jövőre vonatkozó elképzelések, a baloldali erők harcának távlati és jelenlegi céljai, a baloldal különböző képviselői más-más válaszokat adnak. Az említett kérdésekkel kapcsolatos állásfoglalásuk szerint az oroszországi baloldaliak három nagy csoportra oszthatók fel.

– *Melyek ezek és milyen erőt képviselnek?*

– Az első, a legnagyobb létszámú és a legjelentősebb politikai súllyal bíró csoportot kommunisták és szimpatizánsaik alkotják. A második csoportba a különböző intellektuális körök, a baloldali szociáldemokraták, anarchisták, trockisták és zöldek tartoznak. E csoportot alkotó szervezeteknek ma alig van politikai befolyásuk. Tevékenységük főleg az eszméik terjesztésére korlátozódik. A harmadik csoporthoz az (egyre erősödő, de egyelőre még spontán) oroszországi munkásmozgalom különböző szintű vezetői, aktív résztvevői és támogatói sorolhatók.

– *Hogyan jellemeznéd az említett csoportok eszmei-politikai arculatát?*

– Az orosz kommunisták fő jellemzője a kapitalizmus teljes elutasítása, és a szocializmus visszaállítása melletti kiállás. Sokan úgy vélik, hogy az utóbbi folyamat elválaszthatatlan a Szovjetuniónak valamilyen formában való visszaállításától. Igaz, a kommunisták ma egy megújított, a régi szovjet rendszer hibáitól mentes szocializmus megvalósítását tűzték ki célul. Ugyanakkor az is igaz, hogy a kommunisták és szimpatizánsaik többségében erős nosztalgia él a szovjet múlt, kultúra és életmód iránt. Sőt, sok embert nem is elsősorban az ideológiai megfontolások vagy a jelenlegi szociális körülmények, hanem a szovjet rendszerrel kapcsolatos pozitív tapasztalat hozta a baloldalra. Érdekes, hogy az orosz kommunisták és szimpatizánsai körében az utóbbi években egyre jobban tapasztalható a sztálini korszaknak a pozitív irányban való átértékelése.

– *Mi ennek az oka?*

– Ennek fő okát abban látom, hogy 1991 óta egyre több olyan anyag, dokumentum került elő, visszaemlékezés jelent meg, amely az SZKP XX. Kongresszusa utáni szovjet időkhöz képest más megvilágításba helyezi Sztálin személyét és politikai tevékenységét.

– *Nézzük a második és a harmadik csoport jellegzetességeit.*

– A második csoporthoz tartozó baloldaliak a kommunistáktól eltérően, nem csak a jelenlegi oroszországi kapitalizmust, de a szovjet múltat is erősen bírálják. Azzal a kérdéssel azonban, hogy mi legyen a kiút a jelenlegi nehéz helyzetből, vagy nem foglalkoznak, vagy csak részproblémák megoldására tesznek javaslatokat. A harmadik csoporthoz tartozó baloldaliaknak a szovjet múlthoz való viszonya sok vonatkozásban hasonlít a kommunistákéhoz. Ugyanakkor fenntartásaik vannak a kommunista párt vezető szerepével kapcsolatban. Úgy gondolják, hogy a munkásosztály érdekeit maguk a munkások tudják legjobban képviselni.

Ez a szemlélet tükröződik vissza a munkásmozgalom jelenlegi jelszavaiban is. Az utóbbi években ugyanis a munkásmozgalmi megmozdulások lényegében véve a következő baloldali jelszavak alatt zajlanak le: szolidaritás, munkásellenőrzés, a társadalmi tulajdonért vívott harc, önigazgatás. Amíg az 1991 és 1997 közötti években a tiltakozó akciók fő követelése a ki nem fizetett (visszatartott) bérek minél előbbi kifizetése volt, ma már a munkások gyakran magának a privatizációnak az eszméje és következményei ellen lépnek fel. Többször előfordul, hogy a munkáskollektívák követelik a saját munkahelyüket érintő privatizáció eredményének a felülvizsgálatát, azaz gyáruk saját irányításuk alá vonását. Úgy is mondható, hogy a tiltakozó akciók követelései között már megjelentek a kapitalizmus lényegét támadó politikai követelések is.

– *Beszéljünk kicsit részletesebben az oroszországi kommunista mozgalom jelenlegi helyzetéről.*

– A mai Oroszországban a kommunisták jelentős politikai erőt képviselnek. Az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja (OFKP) 540 ezer taggal az ország *legnagyobb* és legjobban szervezett politikai pártja. Az 1999-es parlamenti választásoknál az OFKP által vezetett választási blokk a szavazatok egyharmadát kapta meg. Ennek megfelelően a parlament alsó házában a kommunisták a szövetsége-

seivel együtt jelenleg a képviselői helyek egyharmadát birtokolják. A kommunistáknak nemcsak a Dumában, de a sok régió helyi vezetésében is eléggé jó pozíciói vannak. Több régió első számú vezetője az OFKP tagja, vagy e párt támogatásával került oda. Ezek a régiók alkotják az úgynevezett „vörös övezet"-et. Az OFKP tagjai és szimpatizánsai között relatíve sok magasan kvalifikált értelmiségi található. Így Zsoresz Alfjorov, a 2000. év fizikai Nobel-díjasa is tagja az OFKP parlamenti frakciójának. Az utóbbi időben elkezdődött a párt fiatalítása is.

Mindezek ellenére az OFKP parlamenti munkájának nincsenek látványos eredményei. Ugyanaz vonatkozik a „vörös övezet"-ben kifejtett munkájára is. Többen úgy látják, hogy kommunistáknak egyelőre nemcsak nem sikerült előmozdítani távlati céljának (Oroszország szocialista útra való visszatérésének) a megvalósítását, de az oroszországi helyzet további romlását sem sikerült megakadályozniuk. Emiatt sokakban kételyek merülnek fel az OFKP politikájának helyességével kapcsolatban. Ennek egyik következménye, hogy az orosz kommunista mozgalomban már több éve szenvedélyes és szűnni nem akaró viták folynak arról, hogy mi legyen az orosz kommunisták helyes taktikája a jelenlegi körülmények között? Röviden: mi a teendő?

Az előbb említett vitákhoz erősen kapcsolódik a mai oroszországi kommunista mozgalom egyik legnagyobb problémája is, amelyet Oroszországban szellemesen a „kommunista többpártiság" problémájának neveznek. Ennek lényege az, hogy a mai Oroszországban nem egy, hanem több kommunista párt működik, és mindegyik párt saját magát tekinti *legigazibb* kommunista pártnak. A kisebb kommunista pártok politikai vonatkozásban az OFKP-tól balra állnak, és lényegesen radikálisabbak. Bár általában mindenki egyetért abban, hogy a jelenlegi körülmények között a több kommunista párt egyidejű létezése erősen megnehezíti a baloldali erők összefogását, és csökkenti a kommunisták iránti bizalmat. Sokan úgy látják, hogy e helyzet megszüntetéséhez még nem értek meg a politikai feltételek.

– *Mi várható a jövőben?*

– Némi optimizmusra adhat okot a 2000. december elején lezajlott OFKP VII. Kongresszusának a határozatai. Ott ugyanis az eddigieknél sokkal nagyobb hangsúlyt kap a politikai harc olyan eszközeinek a fontossága, mint a munkakollektívákban és a munkásmozgalomban

való befolyás megszerzése és megerősítése, valamint a szakszervezetekkel való együttműködés fejlesztése. A kongresszus elismerte, hogy a jelenlegi körülmények között ezek nem kevésbé fontos feladatok, mint a párt parlamenti munkája vagy a szavazatokért való harc a választásokon. Remélhető, hogy a legnagyobb kommunista párt tagságának a munkásmozgalomba való aktívabb bekapcsolódása elősegíti mind a kommunista, mind a munkásmozgalom problémáinak a megoldását és ezen keresztül az orosz baloldal összefogását is.

(2001. február 26.)

8.

Morgolódások, intelmek, felimerések

Nézőpont

„*A vallási türelem* ma már nem azt jelenti – írja Németh László –, amit a XVII. században, hogy katolikusok és protestánsok békében éljenek egymás mellett. Még azt sem, hogy vallásos és vallástalan emberek egy államban valahogy elviseljék egymást, – azokat a lelki szükségleteket, gondolkozási kényszerűségeket kell megérteniük, amelyek a másikat vallásossá vagy vallástalanná teszik. *A türelem tehát: teljesebb műveltség*; az ember ott hordja magában annak az ösztön és szellembeli érveit, akivel vitázik; az érvek summálódása az, ami negatív vagy pozitív előjelével hovatartozását eldönti." *(A vallási türelemről)*

*

„A helyzet csapdája – írja Tanács István –, hogy a mostani világban *hiányoznak* azok a társadalomszervező tényezők, amelyek a munkához, s vele a teljes élethez való jogot képesek lennének kikényszeríteni. A mai szakszervezetek erre *alkalmatlanok*, az emberek atomizáltan élnek, nem bíznak egymásban, igyekeznek megkötni a maguk külön alkuját. A baloldali pártok szerte a fejlett világban *a tőke hatalmát biztosítják* – csak retorikájuk enyhébb egy kicsit a jobboldaliakénál.

Munkapárti médiaműhely és társadalomtudomány alig van, a munka megbecsülése érdekében is csak a nagytőke fórumain lehet szót emelni, amikor lehet. Május elsején lehet önfeledten sörözni és virslit enni – akinek még telik rá –, a világban kiteljesedő tendenciák megfordítására azonban semmi esély." *(Népszabadság, 1999. április 30.)*

*

„Se valódi identitásuk, se tradíciójuk, se erkölcsük. Mindenből csak hamis van nekik. *Az FKGP nem valódi párt.* Ma már csak egy közös politikai és anyagi zsákmányszerzésre szövetkezett csoportosulás, amelyet csupán a zsákmányt megszerezni és elosztani képes vezér személye tart össze. Az ő kiesése után eltűnnek a süllyesztőbe." *(Debreczeni József, Népszava, 2000. szeptember 14.)*

*

„Az elmúlt 11 évben *a Fidesz rendkívül sokat változott.* Inkább hátrányára mint előnyére. Sokáig azt hittem, a Fidesz vezetőiben van annyi tolerancia, hogy a tagságnak és a frakciónak is engedik az önálló gondolkodás lehetőségét. Erre azonban – a vitára, az érvelésre, a

különféle vélemények összehangolására, a kompromisszumokra – már nincs igény." – nyilatkozta Hortobágyi Krisztina, aki kilépett a Fidesz frakciójából *(Népszabadság, 2000. november 18.)*

*

„Egyetértve szállok síkra amellett, ami „a harmadik út" kiinduló tézisének tekinthető – nyilatkozta *Bill Jordan*, a Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Szövetségének főtitkára, 1999 júliusában Helsinkiben. – *Ma nem működhet sem tiszta kapitalizmus, sem egy, a magánkezdeményezést bénító állam.* Ugyanakkor azonban hatékony ellenőrzési mechanizmusokat kell kiépítenünk, melyek megfékezik a vállalkozókat, ha profitéhségük vakká teszi őket azoknak az embereknek a szükségleteivel szemben, akikre éppen a profit megtermelése érdekében van szükségük." (FES-Tallózó, 24. füzet/2000.)

*

Ön azt kérdezi, gondolom-e, hogy van még esély nagy tömegmozgalmak felvirágzására a globalizáció korában, s az európai szociáldemokrácia „harmadik útjának" körülményei között? – mondja *Mészáros István* professzor az újságírónak, majd így válaszol:

– Számomra a „harmadik út" *nem több vágy diktálta fantáziaképnél* az intézményesített, tarthatatlan rend védelmében. Max Scheler típusú szociológusok csaknem egy évszázaddal ezelőtt jósolgatták már az osztályok egybeolvadását a boldog „középosztályba" – csak csodálkozva kérdezhetjük: minek a közepébe? A valóságban a *társadalmi polarizálódás* a mi korunkban nagyobb, mint valaha is volt, gúnyt űzve a régi szociáldemokrata várakozásokból, miszerint megszűnik az egyenlőtlenség (vagy lényegesen korlátozódik majd) a „progresszív adóztatás" révén. Mint kiderült, ennek *ellentétét* tapasztaltuk.

Mélyen meg vagyok győződve, hogy *van jövője a radikális tömegmozgalmaknak*, nemcsak Angliában, hanem a világ többi részén is. Vagy hogy másképp fejezzem ki ugyanezt: ha nincs jövőjük az ilyen mozgalmaknak, akkor magának az emberiségnek sem lehet jövője. *(Ezredvég, 2000. február-március)*

*

„*Torgyán* a Magyar Köztársaság legnagyobb botránya. Vannak itt nála jobboldalibb politikusok, és olyanok is, akik professzionálisabban veszélyeztetik a demokráciát, mint ő. De egyetlen olyan politikust sem

ismerek, aki pusztán hétköznapi létével, életfunkcióinak gyakorlásával ennyire sértené egy demokratikus közösség együttélésének feltételrendszerét." *(Előrsi István, Népszava, 2001. január 29.)*

*

„Ezt az é*vezred-, évszázadváltást* is jól összekeverték. Mert tavaly azt ünnepeltük, hogy beléptünk a kétezredik évbe, itt a millennium, az idén meg azt ünnepeltük, hogy beléptünk a kétezer-egyedik évbe, itt a millennium. Ahol a Gergely-naptár érvényes, mindenütt így csinálták. „Miért mondasz mindent kétszer" – kérdezi egyik író a másikat Karinthynál. „Mert sordíjra fizetnek." A millennium nagy üzlet. Két millennium dupla üzlet." *(Mező Ferenc, Népszava, 2001. február 6.)*

*

A nyugati adományozók sok esetben rákényszerítik saját értékrendjüket a magyarországi civil szerveződésekre – mondta Miszlivetz Ferenc a Közép-Európa Egyetemen tartott fórumon. A szociológus szerint a rendszerváltás idején véget ért a civil társadalom aranykora. *(Népszabadság, 2001. február 12.)*

*

„Oroszországot *aggasztja* a NATO bővítésének folyamata – nyilatkozta Valerij Muszatov, Oroszország budapesti nagykövete. – A magyar NATO-tagság tényét elfogadtuk, a további bővítést illetően azonban ellentétesek az álláspontjaink. Nem osztjuk azt a nézetet, hogy Európában a NATO-nak domináns, vezető szerepet kell játszania. Nem szerencsés, ha a NATO egy személyben legfőbb bíró és ítéletvégrehajtó, ha egymaga dönt katonai erő alkalmazásáról. Ez szerintünk az ENSZ, a Biztonsági Tanács feladata." *(Népszabadság, 2001. április 11.)*

*

„Erkölcs? – kérdezi megvetően a profi politikusok kasztja. Ki beszél erkölcsről a politikában? *Nem az erkölcs számít, hanem a siker.* Az eredmény mindent igazol. (A cinikusabbak legfeljebb azt ismételgetik, amit Buntschli mondott a múlt század végén. Szerinte a politika és az erkölcs viszonylatában két álláspont létezik. Akik azt vallják, hogy a politika legyen erkölcsös – azok javíthatatlan álmodozók, fantaszták. Akik pedig azt, hogy ne legyen - azok gazemberek.) Vannak azonban még „ósdi" emberek – sőt ők vannak többségben –, akik szerint *a morál törvényei változatlanul érvényesek a politikára is.* Az

együttélés legmindennapibb szabályaitól kezdve a filozófiai etika magasztos elvéig." *(Vitányi Iván, A politika erkölcséről, Magyar Hírlap, 2001. június 9.)*

*

Globalizáció másként – Salzburg 2001. Ezzel a címmel közölt tudósítást A Szabadság című lap 2001. július 6-i száma. A Világgazdasági Fórum salzburgi ellenfórumát – amelyen részt vett *Thürmer Gyula*, a Munkáspárt elnöke is – az ATTAC-mozgalom ausztriai szervezetei szervezték, együttműködve számos civil szervezettel, és az Osztrák Kommunista Párttal. A tanácskozás 600 résztvevője úgy vélte, hogy a tőkés globalizáció útja *több kárt okoz az emberiségnek, mint hasznot.* A globalizáció következménye az is, hogy a világ három leggazdagabb emberének vagyona nagyobb, mint a világ 48 legszegényebb országának vagyona együttvéve. A leggazdagabb országok a hatvanas években 30-szor jobban éltek, mint a legszegényebbek, mára ez a különbség már 74-szeres. A tanácskozás kimondta: lehetséges egy *másfajta globalizáció* is; olyan, amely a munka, az emberi értékek, a környezetvédelem, az emberhez méltó élet általánossá tételét jelenti.

Kérdések és válaszok

Melyik a létezett szocializmus („államszocializmus") *végének* leghitelesebb, legpontosabb szava, jelzője, kifejezése? Az összeomlás, a felbomlás, a bukás, a kudarc, az önfeladás, a kapituláció, a történelmi vereség, a megreformálhatatlanság, a folytathatatlanság, az árulás, a restauráció, a leváltott rendszer, a kifulladás-kimerülés, a szétesés? Vagy vannak még ezeknél is találóbb jellemzők?

*

Melyek a rendszerváltás következményeként létrejött *magyar kapitalizmus* forgalomba lévő jelzői, elnevezései? Vadkapitalizmus, rablókapitalizmus, félperiférias kapitalizmus, karvaly-kapitalizmus, bazárkapitalizmus. Tompítva, szolidabban, retusálva, szalonképesebben: piacgazdaság, (pláne) szociális piacgazdaság, fogyasztói társadalom, modern kapitalizmus. Csábítva, propagandisztikusan? Új demokrácia, polgári demokrácia, emberarcú kapitalizmus.

*

Hányféle *baloldal(iság)* forog a közbeszédben? Következetes baloldal, igazi baloldal, szocialista baloldal, szociáldemokrata baloldal, liberális baloldal, munkáspárti baloldal, polgári baloldal, népi baloldal, úri baloldal, szalon baloldal, kemény, puha és langyos baloldal, politikai baloldal, modern baloldal, szélsőbal, ultrabal, újbaloldal.

*

Páncsics Miklós, az FTC volt futballdirektora mesélte egy interjúban, hogy miután megállapodott az egyik válogatott focistával a Fradihoz történő átigazolásában, a játékos másnap egy másik fővárosi csapathoz írta alá a szerződést. A riporternek arra a kérdésére, hogy nincs-e benne „tüske" a labdarúgóval szemben, Páncsics ezt válaszolta: „Egyáltalán nincs, hiszen a magyar futballban az adott szónak már régóta nincs jelentősége."

És a futballon kívül?

*

Szabó Tamás, aki 1992 és 1994 között volt privatizációs miniszter, arra az újságírói kérdésre, hogy mire számított, amikor belekezdett a munkájába, és hogyan látja mai szemmel a privatizációt? – a többi között – így válaszolt: „...1994 után torz tulajdonviszonyok jöttek létre. A *„haverok kapitalizmusa"* alakult ki." (Népszabadság, 1998. február 3.)

*

Az Óbudai Baloldali Baráti Kör 2000. január 10-én megtartott fórumán az egyik felszólaló annak a véleményének adott hangot, hogy sok esetben *nem lát lényeges különbséget* az MSZP és a jobboldali pártok nézetei, állásfoglalásai között. Ha ez így van, akkor mi különbözteti meg a szocialisták pártját a többi jobboldali párttól – tette fel a kérdést *Lendvai Ildikónak*, aki az MSZP legutóbbi kongresszusáról tartott előadást a jelenlévőknek.

Az MSZP alelnöke így válaszolt: A bal-jobb kategória nem tűnt el; az létezik. Ez azonban azt is jelenti, hogy a jobb nem mindig rossz, s a bal nem mindig jó. A baloldal mindig az *esélyegyenlőséget* segíti. Ez a két irányzat közötti lényegi különbség. Az MSZP jelenleg is arra törekszik, hogy az esélykülönbségeket csökkentse, hiszen nálunk nagyobbak a jövedelmi különbségek az uniós országok átlagánál. Az egyes pártok, kormányok között az a különbség, hogy ki növeli a különb-

ségeket, és ki csökkenti. Mindenki láthatja és tapasztalhatja, hogy a jobboldali pártok általában növelni akarják a különbségeket, a baloldaliak pedig csökkenteni.

*

Egy másik felszólaló azt a mostanában sokat emlegetett MSZP-s szlogent „csipkedte", hogy: *„Magyarország mindenkié!"* Miért mindenkié? A jelszó miért tesz egyenlőségi jelet az emberek közé, amikor jól ismertek a különbségek?

Lendvai Ildikó válaszában azt hangsúlyozta, hogy nem mindenki fog ugyan jól élni, de senki nincs kirekesztve. Ez egyfajta reflexió (is) a Fidesz kirekesztő politikájára. Ilyen összefüggésben értelmezhető a „Magyarország mindenkié!" jelszó.

*

Kik voltak azok az állami vezetők, akik *1999-ben a legtöbbet utaztak külföldre*, és kinek mennyi volt utazásainak összköltsége? A legtöbbször Martonyi János külügyminiszter (103 nap, 43 út, 15,5 millió forint) és Torgyán József agrárminiszter (90 nap, 16 út, 1,6 millió forint), a legritkábban Pokorni Zoltán oktatási miniszter utazott – derült ki a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal (KEHI) jelentéséből. Az agrártárca külföldi útjai voltak a legköltségesebbek. A legdrágábbak az FVM politikai államtitkárának, *Szabadi Bélának* az útjai voltak, aki hat hónap alatt négyszer látogatott Thaiföldre: egy útjának költsége 1,3 millió forint volt, ez négyszerese egy átlag miniszteri útnak. (Népszabadság, 2001. január 13.)

*

Kik voltak *a rekorderek a parlamentben* 2000-ben? Az Országgyűlés legaktívabb képviselője a szabad demokrata Bauer Tamás, az elmúlt két és fél évben 679 alkalommal szólalt fel. Egyetlenegyszer sem emelkedett szólásra a fideszes Tölgyessy Péter, a szocialista Szabó Vilmos és a független Gyuga Pál. Tavaly a legtöbb feljelentést Pallag László, a megszűnt olajbizottság elnöke ellen tették. A bizottsági ülésekről 2000-ben legtöbbször a független képviselők hiányoztak.

*

Mit jelent *a tőke szabad áramlása?* Azt, hogy a tőkés azt csinál, amit akar. Oda megy, ott fektet be, ahol a számára legkedvezőbb feltételek mellett a legtöbb profitot tudja kisajtolni.

*

„Az állam *miért* avatkozik bele közvetlenül a gazdaságba? Most éppen a Dunaferr sorsát szeretné meghatározni. Ez dühített a legjobban az elmúlt héten. Azt gondolom, hogy ez a kormány egyre több hibát követ el, amelyek nemcsak közvetlenül, hanem közvetve is jelentős károkat okoznak a magyar gazdaságnak." (Angyal Ádám közgazdász, Vasárnapi Hírek, 2001. február 25.)

*

Milyen az a „szenzoros afázia"? Olyan betegség – tudhatjuk meg a Vasárnapi Hírekből –, amelyben *Torgyán József* szenved. Pszicholingvisztikával foglalkozó szakemberek szerint ez a betegség a beszűkülés azon fajtája, amikor valaki nem akarja, vagy nem tudja megérteni a neki szánt beszédet, csak „mondja a magáét". (2001. március 18.)

*

Milyen *a mai szociálpolitika*? (2001 tavaszán.) Ferge Zsuzsa szavaival élve: villódzó, hullámzó, kiszámíthatatlan, kirekesztő, félelemkeltő, arctalan és arcátlan.

*

Török Ottótól, a Magyar Olimpiai Bizottság igazgatójától megkérdezték, miben látja a magyar sportélet legnagyobb gondját.

– Általánosságban azt mondanám, hogy a pénzhiányban, de van, ami nem pénz kérdése. Nagyon aggaszt, hogy *az ifjúságból kezd kikopni a sport, a játék szeretete*. Egyre nehezebb a gyerekeket elcsábítani a monitorok elől. Ennek következtében az utánpótlás tömegeket veszt, elvékonyodik a kiválasztási réteg. (Metro, 2001. március 22.)

Érdekességek

Borisz Jelcin nemrég megjelent *Éjféli jegyzetek* című memoárkötetében szól közismert *iszákosságáról* is. Jóllehet nem tartja magát alkoholistának, ám elismeri, hogy gyakran nyúl a pohárhoz, ha stresszhelyzetbe kerül. „Igen hamar felfedeztem – vallja –, az alkohol az egyetlen eszköz arra, hogy gyorsan megszabaduljak a stressztől." Az egykori orosz államfő ennek kapcsán utal arra az emlékezetes, kínos esetre, amikor 1994-es berlini látogatásán illuminált állapotban odaállt egy katonazenekar elé vezényelni. *(Népszabadság, 2000. október 19.)*

*

A Népszabadság 2001. január 13-i számában megjelent egy összeállítás az Országgyűlés „derűsnek" tűnő felszólalásaiból. Az anyagot megszerkesztő újságíró, Bednárik Imre először Mikszáth Kálmán a *Tisztelt Ház* című, 1886-ban megjelent karcolatgyűjteményéből idézett egy részletet: „A beszédek kilencz nyolczada a következő alkotóelemből áll: a szónok abból vesz hat uncziát, ami a pártja jelszavaiból ráragadt, három uncziát abból, amit olvasott és végre egy uncziát abból, amit ő maga kigondolt. Ezért egyformák többé-kevésbé a parlamenti orácziók."

Az újságíró kommentárja: „Bár azóta sok víz lefolyt a Dunán, de a magyar parlamenti orácziók mit sem változtak. Talán csak annyit, hogy a képviselők a lehető legtöbb uncziát pártjuk jelszavaiból veszik, és egyre kevesebbet olvasmányaikból. Ezért is oly egysíkúak, unalmasak a parlament mindennapjai, bocsánat háromhetei. A színek, tréfák, a szellemes szócsaták ritkák, mint a fehér holló. Ha mégis derültség támad az ülésteremben, az legtöbbször azt jelzi, hogy a Tisztelt Ház tagjai sértegetik egymást."

*

Hatszáz fős üzletember-küldöttség kísérte pl. Kanadából Jean Chrétien miniszterelnököt kilencnapos kínai útjára. Soha nem volt még példa arra, hogy a miniszterelnököt külföldi látogatásra ilyen népes delegáció kövesse. *(Népszabadság, 2001. február 12.)*

*

„Meg vagyok keresztelve – mondta egy nyilatkozatában *Gennagyij Zjuganov*, az Oroszországi Kommunisták Pártjának vezetője. – A család is pravoszláv: a lányom hívő, az unokát is megkeresztelték. Meglehetősen gyakran megyek templomba... Amikor vidéken járok, mindig igyekszem meglátogatni a helyi templomot..." *(Népszabadság, 2001. február 12.)*

*

1990 óta minden év február 14-én nálunk is megünneplik a *szerelem napját.* Az ókeresztény eredetű Valentin- (magyarul Bálint) napon – egy felmérés szerint – a 16 és 36 év közötti magyarok háromnegyede ad ajándékot vagy küld üzenetet kedvesének. Érdekes, hogy az ajándékküldők közül másfélszer annyi a nő, mint a férfi.

*

Az EU „szégyenlistája" 37 európai nagyvárost állít pellengérre, köztük az unió központját, Brüsszelt is, mivel tisztítatlan szennyvizet enged a folyókba. A listát a brit és a spanyol városok vezetik, rossz példát mutatva a csatlakozásra váró államoknak. *(Metro, 2001. március 22.)*

*

Nagy szerszám – kis politikai pornográfia címmel mutatta be *Torgyán Józsefről és környezetéről* írt könyvét Liebmann Katalin volt budapesti kisgazda vezető. A könyv címe az FKGP elnökének kijelentésére utal, miszerint „a kisgazdapárt Torgyán nélkül olyan lenne, mint vőlegény szerszám nélkül". *(Metro, 2001. március 22.)*

*

„Grúzia Új Kommunista Pártjának soraiban ott vannak az itteni kozákok, a katonatisztek szövetsége és mindazok, akik a szovjet rendszer teljes dicsőségét kívánják helyreállítani." (Jevgenyij Dzsugasvili, Jozsif Visszarionovics Sztálin 64 éves unokája Tbilisziben jelentette be az új párt megalakulását.) *(Népszabadság – Idézőjel, 2001. március 30.)*

*

Olaszországban a katolikus egyház *megtiltotta* a külföldieknek, hogy Capri álomsziget és a hozzá közeli sorrentói tengerpart templomaiban kössenek egyházi esküvőt. A tilalmat csak akkor oldják fel, ha az egyház garanciákat kap arra, hogy „ezeken a turista-esküvőkön is érvényesülnek a keresztényi értékek". *(Metro, 2001. március 14.)*

*

„Kénytelen voltam autóbuszban tartani a kormányülést, másként nem tudom elérni, hogy miniszteriem átéljék a nép szenvedéseit és nehézségeit." *(Hun Sen kambodzsai kormányfő, Népszabadság, 2001. március 20.)*

*

Előfordult, hogy Václav Havel cseh államelnök felesége felhívta telefonon Milos Zeman cseh miniszterelnök feleségét, mert tudatni kívánta vele, hogy nem fog kezet a férjével, mert úgy érzi: megsértette az ő köztársasági elnök férjét. *(Népszabadság, 2001. március 20.)*

*

A politikusoknak szeretőik vagyonát is be kell vallaniuk majd Thaiföldön a korrupcióellenes törvény kiszélesítése értelmében. A thaiföldi belügyminiszter sajtótájékoztatón számolt be arról, hogy számos politikus szeretője nevét használja vagyona elrejtésére. *(Magyar Hírlap, 2001. április 5.)*

*

Barta Istvánné, Nádja mesélte a Kádár János Baráti Kör klubdélutánján, hogy az 1975-ben, Helsinkiben megtartott államfői értekezleten Kissinger a toaletben mutatkozott be az MSZMP első titkárának.

*

A házi verebet sem lehet ezután büntetlenül pusztítani. Az EU-rendelkezések átvételével megszületett jogszabály további négy fajt – bütykös hattyú, kormorán, sárga lábú sirály, seregély – is érint, amellett szigorú büntetést helyez kilátásba az erdei hangyabolyok szétdúlóinak. *(Népszabadság, 2001. június 7.)*

*

Nézem a Spektrum Televízióban Az elnöki intézmény titkai című filmet, amelyből – egyebek mellett – azt is megtudom, hogy az Amerikai Egyesült Államok eddigi elnökei csaknem mindegyikének volt házasságán kívüli kapcsolata, azaz barátnője, *szeretője.* Némelyikének nem is egy. Eszerint Bill Clinton csak elődeit követte, a hagyományokat folytatta és ápolta.

*

Négyszögletes görögdinnyét termelnek Japánban. *(Magyar Hírlap, 2001. június 15.)*

*

Nepálban a marxista ellenzéki párt a parlament felsőházának legnagyobb erejévé vált a legutóbb megrendezett részleges választásokon. *(Metro, 2001. június 29.)*

*

Csiang Cö-min kínai köztársasági elnök-pártfőtitkár duettet énekelt Pavarottival azon a díszebéden, amelyet a három világhírű tenor – Domingo, Carreras és Pavarotti – tiszteletére adtak Pekingben. *(Népszabadság, 2001. június 25.)*

Morgolódó

„...Az Egyesült Államok a világ egyetlen, komoly versenytárs nélküli globális hatalma." (Miklós Gábor, Népszabadság, 2000. november 9.)

Kinek jó ez?

*

Megint beszélünk, s csak beszélünk,
A nyelv mozog s a kéz pihen,
Azt akarják, hogy Magyarország
Inkább kofa, mint hős legyen.

(Petőfi Sándor)

*

„Annak ellenére – nyilatkozta Lévai Katalin szociológus –, hogy egyre több lesz a tanult, diplomás nő, ez sajnos nem jár együtt azzal, hogy magasabb lesz az általános intelligencia, megnőnek a szellemi igények is. Egyetemeinken, főiskoláinkon a hallgatók szakmai ismeretek halmazát sajátítják el, ám senki sem tanítja nekik azokat az általános ismereteket, amelyek *igényessé,* a világ felé nyitottá, toleránssá tennék őket. Nem tanulnak sem életviteli, sem önismereti, sem viselkedési ismereteket. Szakbarbárként, a mindennapi élethez nélkülözhetetlen ismeretek nélkül kerülnek ki az iskolapadból. Életfelfogásuk olyan marad, amilyent gyermekkorukban tanultak a családban, az iskolában. Ezért lehet, hogy némely friss diplomás nő egyetlen vágya az, hogy férjhez menjen, gyerekeket szüljön. Arról álmodik, hogy védelmezője, eltartója lesz a férje. Egyetemre pedig azért járt, hogy addig is elkerülje a munkavállalást, és megfelelő partit nézzen ki magának az évfolyamtársak között." (Népszabadság, 2000. november 19.)

*

„Sokkal inkább tündököljünk *erkölcseiddel,* mind vagyonoddal" – hangzik egy római szállóige ajánlása, felszólítása. Indokolt, okos biztatás, főként, ha megvannak hozzá a megfelelő feltételek. A kedvező, ezt megvalósítható, erre inspiráló, ebben érdekeltté tevő társadalmi légkör. Jelenleg ugyanis éppen ez hiányzik. Mert (ájtatos) szöveg van bőven, főleg az egyházi vezetők részéről, a szocialista korszak „erkölcstelenségének" ismétléséből, sulykolásából sincs hiány, de eredményeket sehol sem érzékelünk, annál inkább az *erkölcsi süllyedést.* Mert a pénz lett a legfőbb érték; az ember ott kezdődik, van-e, s mekkora a vagyona. Ahhoz tehát, hogy ne vagyonunkkal „tündököljünk", hanem erkölcsi értékeinkkel, ahhoz meg kell teremteni azokat a gazdasági, társadalmi, szellemi feltételeket, amelyek ezt lehetővé teszik.

*

Kertész Ákos dühös publicisztikát írt a Metró 2000. október 13-i számában. (A legjobb publicisztikai írások egyébként indulatból születnek.) „A mérges nézőnek hiába reklámoznak" című cikk így kezdődik: „Az egész magyar társadalom és közélet trehányságára, linkségére, megbízhatatlanságára jellemző a magyar televíziós csatornák műsora. Ez a valódi országimázs, mert ez spontán jön. A magyar néplélekből. Az Oblomov-Pató Pál rokonságból. Mindegy, hogy közszolgálati vagy kereskedelmi..."

Mitől ment fel a pumpa az íróban? Attól, hogy „a közszolgálati tévé urai azt csinálnak, amit akarnak, *a néző le van tojva, senki nem kíváncsi a véleményére*, még választópolgárként sem: a választások úgyis meg lesznek faggyúzva. Ez az üzenet. Ezt üzeni az állampolgárnak az állami médium..."

Beszéljünk még konkrétabban a haragos írás kiváltó okairól, mert – ha lehet is vitatkozni a mérgelődés, a felháborodás mértékéről, és annak megfogalmazásáról – Kertész Ákos kendőzetlen szókimondása a televízió nézők százezreinek véleményét tükrözi, hiszen „mindennap, minden este, minden csatornán pofátlanul tíz, tizenöt, húsz percet csúszik minden műsor. A reklámblokkból persze egy másodperc sem maradhat ki, a reklám ki van fizetve".

Abban is igaza van az írónak, hogy a műsorok csúszása, a műsorrend megszegése, az állandó pontatlanságok, lazaságok ingerlik a nézőket, s ha mérgesen kénytelenek tudomásul venni a reklámokat, az a reklámozóknak sem használ, hiába van kifizetve hirdetésük. Ha viszont a tévé nem élne vissza a nézők bizalmával és türelmével, akkor a reklámok fogadtatása is kedvezőbb lehetne.

Azt már nem Kertész Ákos mondja – én teszem hozzá emlékeztetőül –, hogy a rendszerváltás előtti Magyar Televízióban az ilyen fajta fegyelmezetlenségek, erőszakosságok, a műsorrend önkényes felfogása és kezelése elképzelhetetlen volt.

*

„Az eszmének, mint a szépnek a manifesztációja ugyanolyan illanó, mint a magasztosság megnyilvánulása, mint a szellemességé, a vidámságé, nevetségességé. Ezért, hogy oly nehéz beszélni róla." (Goethe)

*

Elfogadható a közbiztonság. Mármint Kőbányán. Ezt nyilatkozta Bajtai Miklós őrnagy, Budapest X. kerület rendőrkapitánysága bűnügyi osztályának vezetője. Véleménye szerint a kerület közbiztonsága a *középmezőnyben* helyezkedik el, nem számít túl zűrzavaros, de túl nyugalmas városrésznek sem. Ezt támasztják alá a statisztikák és a tapasztalatok is; azt, hogy *javul* a jelenleg is elfogadható közbiztonság.

Kérdés, kinek a tapasztalatai alapján? A rendőrség vagy a lakosság megítélése szerint? Mert a statisztikák sem mellőzhetők, de a legfőbb, a leghitelesebb mérce mégis csak az, *hogyan érzik magukat a kerület lakói*, milyen a biztonságérzete a kőbányai embereknek?

*

Állandóan azt halljuk és olvassuk, hogy miért és miben kell közelednünk Európához, miként kell – ebben meg abban – *megfelelnünk* az európai uniós követelményeknek. Folyamatosan kapjuk az emlékeztetőket arra vonatkozóan, mi mindent kell még teljesítenünk ahhoz, hogy alkalmassá váljunk a csatlakozásra, a befogadásra.

Arról azonban nem esik szó, vagy csak elvétve, hogy az EU jelenlegi tagországainak miben szükséges közeledniük hozzánk, mi mindent kell megtudniuk, megismerniük rólunk, a kelet-közép európai országok történelméről, népeik kultúrájáról, nemzeti sajátosságairól, az emberek gondolkodásmódjáról, szokásairól, mentalitásáról. Ez ugyanolyan érdeke és kötelessége a Nyugatnak, mint nekünk az, hogy megfeleljünk a bennünket fogadók várakozásainak. Nekünk magyaroknak ugyanúgy meg kell tanulnunk, hogy hol van Maastricht, mint ahogy a belgák közül is piruljon az, aki Budapestet összekeveri Bukaresttel.

*

Trend, trendek, ilyen trendek, olyan trendek. „Az információs és tudástársadalom fejlődési trendjei" – olvasom az MTA (2001. márciusi) programfüzetében.

Miért nem lehet a trend helyett *fő irányt*, fő áramlatot mondani? Mert ez magyarul van, a trend pedig tudományosabb, előkelőbb? Csak azért, mert idegen szó? A mi nyelvünk befogadó nyelv, az utóbbi években sok idegen szó épült be nyelvünkbe, de azért nem kell mindent átvennünk. Jobban meg kell(ene) választanunk, hogy melyik idegen szót, hol, s mikor használjuk.

Figyelmeztető

„A *tudás* sohasem gyújt világot olyan lélekben, ahol olaj nincsen, aminthogy a vakot sem teszi látóvá. A feladata az, hogy a látót helyesen tanítsa látni, a lépésnek jó irányt szabjon, de legyen lábunk a járáshoz és szemünk a látáshoz. A tudás jó patikaszer. De egyetlen orvosság sem használ, ha hibás edényben tartjuk, hatását elveszti. Hány ember néz, de nem lát a szemével. Elmegy a jóság mellett és észre sem veszi. Előtte a tudás, és nem tud mit kezdeni vele. Kétélű fegyver a tudás. Megsebzi azt, aki ügyetlen, és nem tud vele bánni." (Montaigne: Esszék)

*

„Minden állampolgár *képességei szerint* kapjon hivatalt." Ez Platon első parancsa az Államban.

*

Seneca írta Luciliusnak: „Aki barát, szeret, de aki szeret, nem mindig barát."

*

Programtalan ország – mondta egy tanácskozáson Ágh Attila politológus, 2000. októberében. Így indokolta állítását: Sem a kormánynak, sem a pártoknak, sem a különféle szervezeteknek nincsenek használható programjaik.

Pedig – tehetjük hozzá – annak a kapitánynak soha sincs jó szél, aki nem tudja hova és hogyan akar elvitorlázni.

*

„Tanítani szavakkal is lehet, de nevelni csak példával." (La Bruyere)

*

Az emberi nagyság – amely nem csupán a kiemelkedő személyiségek kiváltsága – távolról sem a tökéletesség.

*

A magas tölgyet legtöbbször sújtja a vihar. A magas csúcsokat a leggyakrabban érik a villámok. (Horatius)

*

Soha ne feledjétek, hogy minden
kakaslépésnyi előbbrejutás iszonyúan nehéz;
Kell a jótét ábrándozás,

de határozott *cselekvés* többet ér;
Az *igazság* a perdöntő,
nem pedig az, hogy kinek van igaza;
Irtsátok ki magatokból
az önelégültség pojácás pózait;
Minden harcban kivívott győzelmet
becsüljetek meg érdem szerint.
(Pákolitz István: Testamentum)

*

Nemcsak a cselekvéssel vállalunk felelősséget, de akkor is, ha tétlenkedünk.

*

„Semmire sem vagyunk jók, ha csak magunknak vagyunk jók." (Voltaire)

*

Senkit meg nem alázni, és senki előtt meg nem alázkodni.

*

Labdára kell menni, nem pedig a lábra.

*

„Hallgatni, mikor beszélni kell, szintoly nagy hiba, mint beszélni, mikor inkább hallgatni kellene." (Széchenyi István)

*

„Sohasem lehet büntetlenül engedményeket tenni a rosszhiszeműeknek és az ostobáknak." (Schöflin Gyula)

*

Ha szőnyeg alá söpörjük a szemetet, hiába szellőztetünk.

*

„Fel a fejjel, amíg van." (Nagy Lajos)

*

A 45 éven felüliek nehéz helyzetbe kerülhetnek, ha megszűnik az állásuk: a munkaadók nem szívesen alkalmazzák ezt a korosztályt. Így nem is meglepő, hogy a Fővárosi Munkaügyi Központnál (FMK) regisztrált munkanélküliek több mint egyharmada ebbe a korcsoportba tartozik. (Metro, 2000. október 17.)

*

A *szokást* és a *példát* követik inkább, s nem az értelmet. (René Descartes)

*

Salamon Korn, a majnafrankfurti zsidó hitközség elnöke a *neonácik* németországi gyújtogatásaiban és merényleteiben olyan jelzést lát, amely az 1938 novemberében, a hírhedt „kristályéjszakán" lezajlott tömeges pogrom emlékét idézi fel. Ezek a cselekmények azt az üzenetet közvetítik, hogy a *szélsőjobboldal* szerint a zsidók nem tartoznak a német társadalomhoz. (A Szabadság, 2000. október 20.)

*

Egyre többen mondják és mind hangosabban: a természetet pusztítva az emberiség a *saját sírját* ássa meg.

*

„A művészet iránti érzék megszűnte – figyelmeztet Goethe – a művészet alkotásainak szétrombolása."

*

„Rossz tanújuk az embereknek a szemük és fülük, ha barbár lelkük van." (Hérakleitosz)

*

„A keresztdöntögetés, a zsidó temetők meggyalázása, az emlékművek megrongálása önmagában véve nem megy túl a pszichológiai vandalizmuson. Magas társadalmi hőmérséklet mellett azonban a pszichológiai vandalizmus könnyen átmehet a *társadalmi vandalizmusba*, melyet a teljes felfordulás követ." (Csepeli György szociológus, Népszava, 2000. november 14.)

*

A globális felmelegedés egyik veszélyeztetett zónája Magyarország – állapítja meg Láng István professzor. Arra figyelmeztet, hogy ha továbbra is kizsaroljuk vízkészleteinket, a Tiszántúlon, a Balatonnál, a Velencei- és Fertő tónál már rövid távon is komoly ökológiai problémákkal számolhatunk. (Vasárnapi Hírek, 2001. március 4.)

*

A női foglalkoztatás csökkenése azzal a veszéllyel jár, hogy nem lesz majd nyugdíja a nők jelentős részének.

*

Vélhetően a *választások finanszírozására* akarja a kormány felhasználni azt a csaknem százmilliárd forintot, amelyet egy külön számlán kezelnek, s amely összeg elkülönítésével törvényt sértettek – mondta egri sajtótájékoztatóján Szekeres Imre szocialista politikus. Az

Országgyűlés költségvetési bizottságának elnöke szerint a kormány az általa fontosnak tartott társadalmi csoportok megnyerésére kívánja majd költeni a pénzt ahelyett, hogy a nyugdíjak, a bérek emelésére, az egészségügy hiányának pótlására, vagy egy valóságos tiszai gátrendszer kiépítésére fordítaná. (Népszabadság, 2001. március 12.)

*

„A baloldali értelmiségiekből álló Economy 2002 Egyesület alapítói nyílt levélben fordultak az MSZP elnökségéhez. A levelet jegyzők – így többek között Ágh Attila, Inotai András, Horváth Tamás, Kiss Elemér, Schiffer Miklós, Forró Tamás, Fazekas Szabolcs, Szilvásy György – arra hívták fel a figyelmet, hogy a következő országgyűlési választások *történelmi jelentőséggel* bírnak. Az ország választút előtt áll: vagy folytatódik a radikális jobbratolódás, és kimaradunk a modern Európából, vagy újra teret nyer a mértékletesség. Aggodalommal szemlélik, hogy az MSZP mai helyzetében *képtelen* ennek a történelmi felelősségnek megfelelni. Tevékenységét a pozícióharcok, a helyezkedések, a terméketlen viták, sőt esetenként súlyos intrikák jellemzik. Mai állapotában az MSZP akaratán kívül is *asszisztál* a kormányzati önkényhez. A változásra szerintük esélyt adhat a párt miniszterelnök-jelöltjének kiválasztása. Meggyőződésük szerint fontos a megfelelő jelölt kiválasztása, ennél is sokkal fontosabb azonban az a *politika*, amit majd képviselni fog." (Népszabadság, 2001. április 18.)

Kommentárok

„Én úgy gondoltam – nyilatkozta 1989 nyarán Nyers Rezső –, hogy az MSZMP mindenképpen a legnagyobb párt lesz azért, mert ebben a pártban jelentős szellemi erők összpontosulnak – ezt politikai, gazdasági, kulturális tekintetben is merem állítani – és azért is, mert nem tekintem igaznak azt a sematikus kritikát, ami néha-néha elhangzik, hogy ebben az országban minden rossz volt, ami történt, és mindezért az MSZMP felelős. Hogy aztán ebből hány százalék lesz, azt nem tudnám megmondani. A Központi Bizottság ülésén *Fock Jenő* volt az egyetlen, aki erről legalább nyilatkozott – ő is csak az érzései alapján –, szerinte *40-50 százalékot* kap az MSZMP és így lesz a *legnagyobb* párt." (Kritika, 1989. június)

A kommentárt e sorok olvasójára bízom.

*

„Nem ismerünk el senki mást, *csak aki hasznunkra van* – írja Goethe. Elismerjük a fejedelmet, mert égisze alatt biztosítva látjuk birtokunkat. Védelmet várunk tőle az ellenünkre munkáló külső és belső körülményekkel szemben."

Valóban hajlamosak vagyunk arra, hogy csak azt ismerjük el, aki hasznunkra van, hiszen az emberek érdekorientáltak, különösen a haszonelvű, individuális társadalmakban. De nincs ez így mindenkivel, mindig és mindenhol. A haszonelv mellett azon kívül vannak még más értékmérők, fontos célok és mozgatórugók is.

*

Csepeli György szociológus azt írja Magas társadalmi hőmérséklet című cikkében (Népszava, 2000. november 14.), hogy „a gazdasági rendszerváltás befejeződött, a piac kialakult, a multinacionális vállalatok benyomulása stabilizálta a léthelyzeteket, ám a tudati helyzetek ezzel ellentétes képet mutatnak. Ismeretelméleti bizonytalanság szakadt a magyar társadalomra".

Lenne egy kérdésem és egy megjegyzésem. 1. *Kinek* a léthelyzetét stabilizálták a multinacionális vállalatok? 2. Jó lenne, *ha csak* ismeretelméleti bizonytalanság szakadt volna a magyar társadalomra. Ennél azért egy kicsit többről van szó, hiszen a Kádár-korszak iránti nosztalgia éppen a biztonság, a létbiztonság utáni vágyról szól.

*

A Bogyai Katalin igazgató vezetésével működő Londoni Magyar Kulturális Központ első éves rendezvénylistáján a többi között ezt olvashatjuk: „A központ tudományos jellegű rendezvényeinek sorába tartozott Schmidt Mária és Kun Miklós előadása 1956-ról és Magyarországnak a kommunizmus megdöntésében játszott szerepéről." (Népszabadság, 2000. november 11.)

El tudom képzelni!

*

„*Mao* megtanulta az ősi kínai harcművészetből, hogy a nép meghódításának leghatásosabb módja, ha meghódítjuk a szívét és a gondolatait." – írja Jung Chang a Vadhattyúk című könyvében.

Kár, hogy később elvesztette a meghódítottak rokonszenvét és szeretetét.

*

Tóth Károly szocialista képviselő, az olajbizottság tagja Kövér Lászlóhoz írt levelében visszafogottságra és *szerényebb* magatartásra szólította fel a Fidesz elnökét. (Népszabadság, 2000. október 12.)

Falra hányt borsó.

*

Felfigyeltem arra a hírre (Metro, 2000. november 10.), hogy kétéves szünet után Kepes András egy új műsorral tér vissza a képernyőre. Érdekesnek találtam az új Oázis című műsor indoklását is. Az ismert televíziós szerint ugyanis „az Oázis nem más, mint egy jelképes *menedék* azok számára, akik belefáradtak az akciófilmekbe, a szappanoperákba és a vetélkedőkbe, de jól szeretnének szórakozni".

Végre! – sóhajtottam fel. Mert az új műsor nemcsak azok érdeklődésére számíthat, akik belefáradtak a szappanoperáknak nevezett importgiccsekbe, hanem azokra is, akik eddig sem nézték azokat.

*

Az önkényes lakásfoglalók ezután – az évekig tartó pereskedések helyett – napok alatt az utcára kerülhetnek. Ez a lényege az Alkotmánybíróság döntésének, miszerint a jegyzői határozat alapján továbbra is azonnal kilakoltathatók az önkényes lakásfoglalók. Az Alkotmánybíróság ugyanis kimondta: *az államnak nem feladata* minden állampolgár számára lakhatást biztosítani. Eszerint 2000 novemberében – a tél beállta előtt – körülbelül hatezer ember vár kilakoltatásra.

Nesze neked demokratikus jogalkotás, szociális érzékenység, hogy az emberségről már ne is beszéljünk!

*

„A hírnév nélküli *tisztességről.* A ragyogás nélküli *nagyságról.* A zsold nélküli *méltóságról* – ez Walter Benjamin mottója.

Kemény, de tiszta követelmények. Meg kell(ene) próbálni.

*

„Sosem tagadtam, hogy a Magyar Nemzeti Bank egyik alapszervezetének párttitkára voltam, de ez nem ugyanaz, mintha a pénzintézet párttitkára lettem volna – mondta *Boros Imre* megbízott kisgazda agrárminiszter. A politikus ezt arra reagálva közölte, hogy *Torgyán József* bemutatott egy 1983-as újságot, amely arról tudósított, hogy

Boros az MNB egyik párt-alapszervezeti titkáraként adott tájékoztatást Kádár Jánosnak." (Új Dunántúli Napló, 2001. március 10.)

Érdekes: Torgyánnak addig nem volt kifogása Boros párttitkárságával, amíg a megbízott kisgazda agrárminiszter szembe nem fordult vele. Rögvest támadható fő bűnné változott azonban az alapszervezeti tisztség, mihelyt Boros Torgyán ellenlábasává vált.

*

Gombrowicz özvegye mondta az íróról: „Mély filozófiai problémaként élte meg azt az alapigazságot, hogy az ember a társas kapcsolatokban, a mindennapi érintkezésekben *örökösen* álarcot visel. Hogy *minden* élethelyzetben maszkok, szerepek mögé rejtőzünk." (Népszava, 2001. március 10.)

Sok igazság van ebben a felismerésben, véleményben. Annyiban azonban árnyalhatnánk a megállapítást, hogy azért *nem* örökösen viselünk álarcot, és *nem* minden élethelyzetben rejtőzünk maszkok, szerepek mögé. Vannak álarc nélküli őszinte, tiszta, önzetlen, nyílt, kitárulkozó pillanataink, időszakaink, vallomásaink és vállalásaink, tetteink is.

*

Kelet-közép-európai *buddhista centrum nyílik Budapesten* – adták hírül a lapok 2001. április 11-én –, ez nemcsak a térség, hanem Európa legnagyobb információs, tanítói és meditációs központja lesz.

Nem is tudom, hogyan lehettünk meg eddig nélküle?

*

A Fidesz 2001. május 5-én megtartott kongresszusán résztvevő Wolfgang Schüssel osztrák kancellár azt mondta tévényilatkozatában, hogy a Fidesz jól halad a maga útján, miközben a *baloldal* identitászavarral küzd, válságban van, s a kommunizmus lejáratta a szocializmust.

Mi tagadás, a Szovjetunió széthullása és a kelet-európai országok szocialista rendszereinek összeomlása után nehéz helyzetbe került a kétségtelenül sok problémával küszködő baloldal. De Orbán Viktor osztrák barátjának fenti véleményében az is benne van, amit a sógorok kancellárja látni és tapasztalni szeretne. A következetes, valódi baloldal azonban mindent megtesz azért, hogy az így vélekedők álláspontjuk megváltoztatására kényszerüljenek.

Felismerések

„*Józanság* a legnagyobb érdem, és bölcsesség a természetre hallgatva igazat mondani és cselekedni." (Hérakleitosz)

*

„A *tévedést* sokkal könnyebb felismerni, mint meglelni az igazságot; az előbbi a felszínen virul, elbánhatni vele, az utóbbi a mélyben nyugszik, kutatása nem lehet akárki dolga." (Goethe)

*

Ma az a bevett szokás – írja Tanács István –, hogy a biológiai minimumon tartott növekvő embertömegnek kínosan tiszteletben tartják a szabadságjogait, de *semmibe veszik a szociális jogait.* Egy kis ennivaló meg a tévé – ez a dél-amerikai bádogvárosok, s a közép- és kelet-európai szegénynegyedek jussa. (Népszabadság, 1999. április 30.)

*

Arról van szó – nyilatkozta *Pierre Bourdieu* francia szociológus –, hogy új társadalmi mozgalmakat kell életképessé tenni. A szakszervezetek jelenlegi formájukban már nem korszerűek. Szükséges volna, hogy megváltozzanak, újradefiniálják magukat, nemzetközivé és racionálissá váljanak, s vegyék igénybe a társadalomtudományokat is, hogy jól csinálják, amit csinálniuk kell.

A francia munkásmozgalom hagyományosan nagyon rendezetlen, ösztönös és ellenséges az értelmiséggel szemben, legalábbis részben. Ma, a válság idején a munkásmozgalom sokkal nyitottabb, figyelmesebb a közbevetéseink iránt. Elgondolkodóbbá válik, egyre inkább új kritikai formát ölt. Szerintem ezeké *a kritikus, reflexír társadalmi mozgalmaké a jövő.* (Népszabadság, 2000. január 8.)

*

Be kell látnunk: nincs demokrácia *párbeszéd* nélkül, és nincs párbeszéd tolerancia nélkül.

*

Mindenben *mértéket* tartani – ez talán az egyik legfőbb életszabály.

*

„1956. után a Kádár-rendszer két dolgot is nyilvánvalóvá tett. Először azt, hogy mennyire kicsi Magyarország *mozgástere.* Másodszor azt, hogy ezt a mozgásteret sok kompromisszummal, óvatos apró munkával lehet tágítani. 1998 óta egy olyan politikai cso-

port van hatalmon, amelyiknek nincs mozgástértudata. Amelyik semmit sem élt át a „haladás kis lépésekben" korszakából. Azért tévesek a helyzetértékeléseik, mert nem ismerik, vagy ami még rosszabb, korlátlannak tekintik a mozgásterünket. Ez a tévképzet, a nemzeti nagyotmondás, *az irreális nacionalista önértékelés*, világ- és európai folyamatok és érzékenységek figyelmen kívül hagyása veszélyesen bizonytalan helyzetbe hozhatja az országot." (Inotai András, Népszava, 2001. március 3.)

*

Az ember nem születik rasszistának és idegengyűlölőnek, vagyis *tenni lehet* azért, hogy ne váljon azzá – jelentette ki egy országos értekezleten Kaltenbach Jenő kisebbségi ombudsman. (Népszabadság, 2001. március 12.)

*

Ha csak *egy embernek* is szereztél örömet, már volt értelme az életednek.

*

Tökéletes ember, tökéletes politikai alkotás nincs.

*

„A világ iránti áhitat az önimádatra való hajlam legjobb ellensúlya. Ahol ezt a tiszteletet semmibevevés vagy hetykeség váltja fel, ott az ember válik önmaga istenévé (erről szólnak Ibsen drámái), s nemhogy kibontaná magát, de épp elvágja kifejlődése tápanyagától, s kongó nagyzással kárpótolja megállt növéséért." (Német László, Az erkölcsről)

*

„A politikai realizmus felülkerekedéséhez nincs szükség arra, hogy a hatalom „szeresse" a cigányokat. Mindössze arra lenne szükség, hogy saját érdekeit és a közjót józanul mérlegelve belássa, hogy a *romák helyzetének* további ellehetetlenülése és a kivándorlási hullám jelenlegi módon való kezelése rövid távon helyi etnikai összecsapásokhoz és az ország politikai elszigetelődéséhez vezet, hosszabb távon pedig olyan *kettészakadó társadalmat* eredményez, amelynek legalján egy rendőri eszközökkel kordában tartott, gúzsba kötött kaszt alakul ki... Még a polgárok következő generációi is olyan országban nőnek majd föl, ahol csak félve lehet az utcára kimenni, és a vagyonnal, munkával rendelkező szerencsések adójuk számottevő részét a kirekesztettek

segélyezésére, rendőri megfékezésére, börtönben tartására költik majd." (Csepeli György-Ladányi János, Népszabadság, 2001. március 29.)

*

Nemrég egy új, dedikált verseskönyvet kaptam fiatal költőismerősömtől. Ám amilyen lelkesen kezdtem olvasgatni, olyan hamar és elszontyolodva letettem. Spekulatívnak, idegennek éreztem. Nem értettem, nem tudtam miről szól az ifjú dalnok lírája. Pedig tapasztalatokkal hitelesített régi felismerés, hogy csak olyan művek hozhatnak létre művészet iránti magasrendű emberi szükségletet, amelyekben az emberek *ráismernek önmagukra.* S amelyek nem algebrául szólnak a közönséghez. A befogadó közönség ugyanis a legfontosabb létalapja a művészetnek.

*

„Nincs ma fenntartható növekedés az emberi tőkébe való komoly beruházás nélkül, de a modern szociáldemokrácia szociális gondolkodásának középpontjában is egyre inkább *az esélyteremtés* és nem a segélyezés áll." – állapítja meg Szabó Zoltán MSZP-s országgyűlési képviselő. (Népszava, 2001. április 14.)

Fogjunk össze a demokrácia védelméért!
(Részlet)

„Számos jelenség azt mutatja, hogy demokráciánk immunrendszere meggyengült. Nem reagál határozottan a rasszista, a cigányellenes, az antiszemita, az irredenta cselekedetekre. Demokráciánkat súlyosan gyengíti a parlament háttérbe szorulása, a közszolgálati rádió és televízió műsoraiban, az egyes sajtótermékekben terjedő gyűlöletkeltő hangvétel, a társadalmi érdekegyeztetés rombolása, a közélet szennyeződése, az elharapódzó korrupció. E tendenciák bátorítólag hatnak azokra, akik a társadalomban meglévő feszültségeket, a szociális elégedetlenséget meglovagolva polgárjogot akarnak szerezni a fasisztoid eszméknek és nézeteknek. Pedig ezek már katasztrófába vitték az országot.

Elvárjuk, hogy a *kormányzat érdemben válaszoljon* e megnyilatkozásokra. Azért is, mert az állampolgárok és szervezeteik körében riasztóan erősödik a beletörődés, a közöny, a cinizmus és a félelem. Ezért pártállásra, felekezetre, életkorra való tekintet nélkül arra hívjuk

fel hazánk állampolgárait, a civil szervezeteket, az egyházakat, a közszolgálati médiumok munkatársait, hogy forduljanak szembe a gyűlöletkeltéssel, a szélsőjobboldali nemzetromboló magatartással. A demokrácia szellemisége, a humanizmus melletti nyílt és határozott kiállást várjuk a parlamenttől, a kormánytól, a politikai pártoktól.
Budapest, Gesztenyés-kert, 2001. május 8."

A felhívás szövege alatt számos neves értelmiségi neve szerepel, közöttük: Agárdi Péter irodalomtörténész, Béres Ilona színművésznő, Darvas Iván a Nemzet Színésze, Ferge Zsuzsa szociológus, Földes György történész, Horváth Aladár polgárjogi vezető, Inotai András közgazdász, Jancsó Miklós filmrendező, Lengyel László politológus, Nyers Rezső közgazdász, Ormos Mária akadémikus-történész, Szalai Erzsébet szociológus, Tamás Gáspár Miklós filozófus és Vámos Tibor akadémikus.

Példák

Ha meghalljuk vagy olvassuk ezt a szót, hogy példa, példák, rendszerint a jó példákra gondolunk, pedig tudjuk, vannak rosszak is. A példák ugyanis sokarcúak, pozitívak és negatívak, örömteliek és lehangolóak, megszívlelendők és elvetendők, tanulságosak stb. Az alábbiakban álljon itt egy kis gyűjtemény a mindennapi élet kifogyhatatlan példatárából.

*

Legutóbb Gartner Ilona jegyzetében (Vasárnapi Hírek, 2000. október 1.) bukkant fel az ismert mondás: mindig az kiabál a legjobban, akinek a háza ég. A közmondás után azonban jön a példa: „A mai parlamentben is az a két atyafi komcsizik a legvehemensebben, akinek múltján ott a III/III-as csoportfőnökség pecsétje."

*

Számos nyugat-európai államban – például Angliában és Franciaországban – *térítésmentes jogsegélyt* nyújtanak az arra rászorulóknak. Ennek érdekében az állam jogi képviseletet ellátó irodákkal köt szerződést, amelyek – egyébként teljes értékű szolgáltatásaikkal – a leginkább kiszolgáltatottak rendelkezésére állnak.

*

Írói pályájáról – egyebek mellett – így ír *Németh László*: „Szerencsére volt egy szenvedélyem, amely ennek a pályának a sziklás, szakadékos tájait is beragyogta: *szerettem tanulni.* Attól fogva, hogy a Medve utcai elemibe, mint hátitáskás kisfiú beléptem, majd ötvenéves koromig nemcsak tanulók közt, de tanulásban is töltöttem az időm." (Az ifjúsághoz)

*

Goya 81 éves korában (süketen és félig vakon) festette utolsó képét, amely két botjára támaszkodó, előrenéző aggastyánt ábrázolt. Ezt írta festménye alá: *„még mindig tanulok"*.

*

Bálint György írta *József Attiláról*: „A század egyik legnagyobb magyar költője volt, a társadalom és a lélek legnagyobb kérdéseiről énekelt csodálatos, soha nem hallott hangon, és közben nagy élmény volt számára, hogy egyszer-egyszer tisztességesen megebédelhetett."

*

Látom a Népszabadság (2001. január 10-i számának) első oldalán megjelent fotón, hogy görög fiatalok tüntetnek Athén utcáin az amerikai *urán-lőszerek* Koszovóban történt alkalmazása ellen. A nagyméretű kép előterében öt fiatal férfi tépi szét az Amerikai Egyesült Államok csillagos-sávos zászlaját. A fénykép fölött a felirat: „Moratórium az urán-lövedékekre? Bizalmi válság fenyeget a NATO-ban."

*

Példák az öndicséretre, az önreklámra: „Minisztériumom jól dolgozott – szögezte le Dávid Ibolya. Az Országgyűlés munkája jobb, mint valaha – állapította meg Áder János. Ilyen pazarul még nem mentek a dolgok – mondta Torgyán József. A magyar történelemben ilyen ünneplés még nem volt – értékelt évszázadokat a miniszterelnök..." (Rékai Gábor újságíró, Dicsérd meg magad, ha más úgyse dicsér, Metro, 2001. január 15.)

*

Több szellemes felirat is megragadta a figyelmemet azokon a táblákon, amelyeket (2001. februárjában) a Torgyán József ellen tüntetők tartottak magasra a kisgazdák budapesti pártszékháza előtt. Egyik különösen tetszett. A kisgazdák hagyományos jelmondatának továbbfejlesztett változata állt rajta: Isten, haza, *család(i ház).*

*

A Spektrum Televízió egyik filmjében láttam, hogy az amerikai hadsereg a vietnami háborúban *napalmbombákkal* szórta meg a vietnami katonák állásait, az öbölháborúban pedig *radioaktív* anyagokat tartalmazó lövedékekkel lőtte az iraki tankokat. A radioaktív sugárzástól – ez később derült ki – nemcsak az iraki, de az amerikai és a szövetséges erők katonái is szenvedtek.

*

Ne politizáljunk! – halljuk innen is, onnan is. Ebben állapodott meg televíziós beszélgetésük elején *Boross Péter* exminiszterelnök és *Forró Tamás* riporter is. Ám alig kezdődött el a társalgás, máris azon kapták rajta magukat, hogy keményen politizálnak. Ők maguk is derültek azon, hogy mennyit ért a fogadalmuk.

Ugyanez ismétlődött meg *Hankiss Elemérrel* és *Juszt Lászlóval*, a Magyar ATV Magánbeszélgetés című műsorában. A magán jellegű civil témákat, a semlegesnek tetsző információkat hamar „kivégezték", s azonnal az aktuális politika fő kérdéseinek közepébe találták magukat. Mondta is Hankiss: „Unom már a politikát, beszéljünk másról." Juszt láthatóan meg akarta fogadni a tanácsot, de az első próbálkozás után már „csődöt mondott". A beszélgető partnerek visszaestek „eredeti bűnükbe". Hát ennyit ér a *„ne politizáljunk!"* fogadkozás.

*

2001. július elsejével új vezérigazgatót neveztek ki a Malév Rt. élére Váradi József személyében, aki Antal Erzsébetet váltotta ezen a poszton. Ebben a hírben nem lenne semmi különös, ha nem tudnánk, hogy a légitársaság új első embere már az *ötödik* vezérigazgató az Orbán-kormány hároméves regnálása óta. Vajon milyen személyzeti politika az, ahol 1998. óta öt vezérigazgatót csereberélnek, szinte pánikszerűen? Ez azért is figyelmet érdemel, mert a példa nem egyedi.

*

A példa erejét *Kányádi Sándornál* szebben és pontosabban talán senki sem fogalmazta meg: „Falak omolhatnak, kövek is váshatnak, magaslik, nem porlad a megtartó példa."

Intelmek

II. János Pál pápa mondta Damaszkuszban: „Bármilyen közösséghez tartoztok is, cselekedjenek fáradhatatlanul *a testvériség, az igazságosság és a szolidaritás* jegyében, hogy minden ember méltósága és alapvető jogai védelmet nyerjenek."

– Főpapi útjelzés, e világi boldogulásra – fűzi hozzá publicisztikájában Füzes Oszkár. – És fontos politikai intelem: immár a túlvilági üdvözülés módjairól alkotott képzetek különbsége sem jogosít fel senkit arra, hogy embertársa ellen forduljon. (Népszabadság, 2001. május 7.)

*

Bálint György intelmei kezdő felháborodókhoz: „...Sohase szégyenkezzetek felháborodások miatt. Ne higgyétek, hogy „vad" és szellemi emberhez méltatlan az indulat. Szokatlan és nem várt helyzetekben bontakozik ki legfényesebben az emberi méltóság. Legyetek *okosak* – ez az első szabály, de legyetek *elszántak* is, ez a második nem kevésbé fontos."

*

Ismert mondása *Széchenyi Istvánnak*, de elévülhetetlen fontossága miatt nem árt ismételni: „A tudományos emberfő mennyisége a nemzet igazi hatalma. Igazibb súly, s erő az emberi agyvelőnél nincs."

*

Arany Jánost, Shakespearet nem betanulni kell, – hallottuk *Szent-Györgyi Alberttől* – hanem *átélni*. Nem bemagolni – *gondolkodni* kell. Nem az agyat megtölteni szecskával; tudni, *melyik könyvet emeljük le* a polcról. Előbb a problémát keresni, utána a könyvet.

*

Valamikor régen hallottam valahol, de fülembe maradt az intelem: a tanár csak addig marad tanár, *amíg tanul*.

*

Egy afrikai közmondás szerint a boldogságot nem lehet hálóval kifogni.

*

Az ember önmaga befejezettségébe soha se nyugodjék bele.

*

Sem nagyzolás, sem kishitűség.

*

Becsületesen győzni, emelt fővel veszteni.

*

A szellemi törpeség – ha nem vigyázunk – lehúz magához.

*

Megkülönböztetni a belső fényt a külsőséges csillogástól.

*

Az embert nemcsak tesztelni kell, hanem *tisztelni* is.

*

Az éhes ember mindennek ellensége.

*

„Sokat lehet elérni szigorral, még többet szeretettel – hangzik Goethe intelme. – A legtöbbet azonban *belátással és pártatlan igazságossággal*, amely nincs tekintettel személyes érdekekre."

*

Lapozzunk bele *Rotterdami Erasmus* A keresztény fejedelem neveltetése című könyvébe, hogy ízelítőt kapjunk az európai humanizmus egyik legkiemelkedőbb alakjának intelmeiből, amelyeket a német-római császárrá választandó Károly Habsburg-hercegnek mondott el. Íme, egy kis válogatás:

„Fenséges és dicső dolog *jól élni a hatalommal.* De nem kevésbé jeles cselekedet az sem, ha elérjük, nem következik be rosszabb dolog, sőt a jó fejedelem legfőbb feladata azon fáradozni, hogy a fejedelem ne lehessen rossz fejedelem... A kiváló fejedelem számára nincs szebb ajánlás mint az, ha örökösül olyan embert hagy az államra, akivel való összehasonlításban ő maga alulmarad... Ami jó a művészetek között, az nehéz is, de egy sem olyan szép és nehéz, mint a *helyes uralkodás.* Miért gondoljuk hát, hogy ennek elsajátításához nem kell semmiféle nevelés?...

A jó fejedelem feladata, hogy mindent az igazi rosszhoz, az igazi jóhoz mérjen. Az igazi rossz az, ami a gyalázatossal van összekötve, az igazi jó pedig az, ami a becsületessel párosul... A fejedelem méltóságát, tekintélyét, fenségét *nem a vagyon hangoztatásával, hanem bölcsességgel és jótettekkel* kell megszerezni és megvédeni. Nem az a boldogabb ugyanis aki tovább él, hanem az, aki becsületesen él. A jó fejedelem feladata, hogy – ha a helyzet úgy hozza – akár saját halála árán is, de *gondoskodjék népe jólétéről*... Korona, jogar, palást, lánc,

öv – egy jó fejedelemben ezek az erények címerei vagy szimbólumai, a rossz fejedelemben – a bűnök jelképei…"

*

N. G. Csernisevszkij egy könyvrecenzióban ezt írta: „A történelem útja *nem a Nyevszkíj proszpekt járdája*, ez az út véges-végig hol poros, hol sáros mezőkön, hol mocsarakon, hol bozóton visz át. Aki fél attól, hogy poros lesz és összesározza a csizmáját, az ne vállalkozzék közéleti tevékenységre." (N. G. Csernisevszkij összes művei, VII. kötet, 1950. A szerző – 1828-1889. – kiemelkedő orosz forradalmi demokrata és utópista szocialista, tudós, író, irodalomkritikus, az orosz szociáldemokrácia egyik jeles előfutára.)

A tapasztalatok fényében

Talán semmi sem olyan *gyötrő és fájdalmas*, mint a szertefoszlott remény.

*

Ha nem vállaljuk a *kudarc*, a vereség keserűségét, nem tudjuk élvezni *a győzelem* ízeit, örömét sem. Az óbudai szocialisták lapjában, a Kerületi Szegfű-ben olvasom (2001. április 6.) Dr. Agárdiné Malek Zsuzsanna pszichológustól, hogy „nem az a kudarc, ha valaki elesik, hanem az, ha nem tud felállni".

*

A *siker* több tényezőből tevődik össze. A kellékek közül talán a célok és a lehetőségek összehangolása, az eszközök megválasztása a legfontosabb.

*

„Nagyon sok mindent kell tudnia annak, aki bölcsességszerető ember." (Hérakleitosz)

*

A fanatikusokra – legyenek azok vallásiak vagy politikaiak – nem lehet észérvekkel hatni.

*

Szeretjük a vitát, csak azt nem, ha ellenkeznek velünk.

*

„A programok, a kinyilatkoztatások szintjén *látszólag* minden rend-

ben van – írja dr. Kecsmár Ilona. – Az iskolák működnek. Az órák elkezdődnek, a bizonyítványokat kiosztják, van szalagavató és érettségi.

Az iskolákban azonban *minden és mindenki „szalad"*. A gyerekek a délutáni órákra, a tanítók a másod-, harmad állásokba. A berendezések, az épületek, a szertárak a teljes *leépülés* útján. Tessék benézni délutánonként egy-egy iskolába. Találnak-e ott valakit is, aki tanítnevel? Az iskolák becsengetéstől kicsengetésig működnek, s azzal foglalkoznak, ami ebbe belefér. Ha jön egy tanügyi rendelet, amely ezen változtatna, legfeljebb a helyettesekig jut el. A tanárnak másra sem ereje, sem érdeklődése, sem ideje nincs. Szakmai szervezetek alig léteznek. *(Népszabadság, 2001. április 9.)*

*

Az igazi *közösség* nem csordába verődés, hanem melegágya az emberi értékeknek, az összetartásnak, a kölcsönös segítségnyújtásnak. Ilyenek voltak az egykori – nem erőszakoltan létrehozott, önkéntes elhatározásból megszületett, jól működő – *szocialista brigádok.*

*

„Az emberek már nem képesek felfogni, mi is történik Európában, ki miről dönt, és miként függnek össze a dolgok egymással" – mondta Wolfgang Schauble, a Német Kereszténydemokrata Unió (CDU) volt elnöke a nizzai szerződést elutasító ír népszavazásról. *(Népszabadság, 2001. június 16.)*

*

„Az Egyesült Államoknak az a legkifizetődőbb, ha *önös érdekeit* tartja szem előtt" – írja Henry Kissinger volt amerikai külügyminiszter a legújabb könyvében. *(Népszabadság, 2001. július 3.)*

Tapasztaljuk is az amerikai érdekek mindenáron való érvényesítését, különösen az utóbbi időkben, mióta egypólusúvá vált a világ.

*

Újabban megint nő a Tiborcok száma.

*

A kommersz művek előretörése a piacgazdaságban úgy tűnik, evidencia.

*

„Aki fontosat tud, annak az arca rizspor nélkül is krétafehér." *(Ancsel Éva)*

*

Olvasom az újságban, hogy *legkevesebb* tíz illegális bevándorló fulladt a vízbe, miután hajójuk elsüllyedt a dél-spanyolországi Tarifa közelében, a marokkói partokkal szemben. Hallom a televízióból, hogy legalább ennyien meg annyian haltak meg egy közúti karambol, svájci hó lavina, angliai árvíz, mexikói, tokiói vagy az indiai földrengés, indonéziai tűzhányó kitörése következtében. Ha csak kettő vagy négy az áldozatok száma, azt is a szenzációhajhászás hangsúlyával mondják a bemondók, különösen a kereskedelmi televíziók műsorvezetői. *Legkevesebben* hárman haltak meg... *Legalább* tizenkettő az áldozatok száma. Mintha annál nagyobb lenne a hír, minél több az áldozat, mintha csak a szenzáció lenne a fő, a néző-hallgató megdöbbentése, sokkolása lenne a cél, s nem a csendes, a részvétet kifejező, együttérzést kiváltó szomorú tény tárgyilagos közlése.

*

E könyv írásakor – mint látható – többféle forrásból merítek, így az újságokból, folyóiratokból, könyvekből is. Miközben olvasgatom, válogatom a felhasználható anyagokat, elgondolkozom azon, hogy az emberhez hasonlóan a lapok is változnak. *Ugyanaz a nevük, de már nem ugyanaz a tartalmuk, szellemiségük.* Nem változott például a Népszabadság, a Népszava, a Magyar Nemzet vagy a Kritika neve, de mennyire *más* lett az arculatuk. Eredeti helyéhez képest mindegyik *jobbra* sasszézott, igazodva, idomulva a rendszerváltás követelményeihez. Egyik jobban, a másik kevésbé, de valamilyen mértékben mindegyik vállalta a politikai kaméleonságot. Ezért sokan elfordultak ezektől az orgánumoktól, nem beszélve a kifejezetten jobboldaliakról. Bennem is többször megfordult, hogy – több mint negyven év után – lemondom a Népszabadságot, de aztán mégis csak megmaradtam előfizetőjeként, mert ebben a mezőnyben még mindig a legjobb, az újságírás szakmája felől nézve is veri a többi napilapot.

Kétségtelen, nyitottabbak, sokszínűbbek a lapok, külső megjelenésük is modernebb, de hát *a tulajdonos teljhatalma* átsüt a szerkesztők, az újságírók névjegyén. Ja, kérem – hallom a replikát – változtak a kormányok, a körülmények, változniuk kellett a lapoknak, és azoknak is, akik készítik. Meg kell felelni a tőkés tulajdonosnak, mert a médiánál mindenki pótolható. Igaz – bólintok rá –, változni kell, és egzisztenciális érdekek is vannak, de azért hozzátenném: nem min-

degy, hogy *miben és mennyiben* változunk, üzenném többek között a Népszabadság vezető újságíróinak, ismert publicistáinak is.

*

Megfigyeltem, hogy a *millenniumi ünnepségek* elsősorban az avitt múltba révedezésről szóltak, és nem a jövőről. Feltűnt az is, hogy az állami ünnepeken egyre nagyobb szerepet kap az egyház, az egyházi ünnepeken pedig az állam. A kettő mind jobban átszövi egymást.

*

A sértett hiúság nem jó tanácsadó.

*

Soha sincs olyan nyomorult idő, hogy az ember ne lehetne becsületes. *(Shakespeare: Athéni Timon)*

*

„Legnagyobb cél pedig, itt e földi létben,
Ember lenni mindég, minden körülményben." *(Arany János)*

*

Ha egy gondolkodó ember nem problematikus, akkor nem is gondolkodó.

*

Szellemünk magánbeszélgetésekben is mutatja erejét és szépségét – emlékeztet Montaigne.

*

„Tisztelt Nagykövet úr! A Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége 2001. április 4-én ismételten *tisztelettel adózik* azoknak a hős vöröskatonáknak az emléke előtt, akik a második világháborúban részt vettek a fasizmus legyőzésében, és a szövetséges hatalmakkal véget vetettek Magyarország náci megszállásának. Különös meghatottsággal idézzük föl azok emlékét, akik a harcok során az életüket áldozták. A zsidó nép, a gettók, a lágerek lakói *nem feledik* e történelmi tettet." – írta Tordai Péter, a Mazsihisz elnöke és Zoltai Gusztáv ügyvezető igazgató. *(Magyar Hírlap, 2001. április 5.)*

*

– Ha bármelyik csatlakozásra váró országban *szélsőjobboldali erő* kerül be a kormányba – akár demokratikus úton is –, az az ország nem számíthat felvételre – mondta Günter Verhaugen, az EU bővítési biztosa. *(Népszabadság, 2001. május 5.)*

*

„Az ellenzéknek, a baloldalnak nincsen huszonnégy órán át sugárzó rádiója, televíziója, de *van igazsága!* Most a jobb- és baloldal között nincs esélyegyenlőség, már ami a propagandaeszközöket illeti. Az ország sorsa azonban azon dől el, hogy az igazságtudat ad-e akkora erőtöbbletet, amennyivel nemcsak kiegyenlíthetjük, hanem túl is haladhatjuk az önkényuralomba vezető jobboldalt." *(Jeney E. Róbert, A Szabadság, 2001. július 20.)*

*

„A magyar baloldal legnagyobb erőpróbája *most* következik. Egyszerre kell szembenéznie az összes jobboldali árnyalat teljes összefogásával, olyan rossz pillanatban, amikor a Fideszből, a kisgazdákból, a KDNP-ből kiábrándultak bosszúságukban még csak a csömörnél tartanak: még csak hátat fordítanak a nagyzoló, pökhendi kontároknak, de még nem feltétlenül és nem mind mennek el szavazni is ellenük." *(Diurnus, Budapesti Lap, 2001. június-július)*

Válaszkísérletek

Lehet-e függetleníteni egyéni ambícióinkat a történelemtől? Aligha.

*

Kik azok a szocialista mandarinok? Az elégedetlenkedők.

*

Szelektív humanizmus. Mi(lyen) ez? „Ahol ez az elv működik – véli Krajczár Gyula –, ott bárki pártállása vagy csak szimpátiái miatt eleve romlottá nyilvánítható, más pedig ugyanezen az alapon angyalként száll a földre." *(Népszabadság, 2000. november 9.)*

*

Milyen a munkahelyi szexuális zaklatás? Egy angol kutató szerint a munkahelyi szexuális zaklatás lehet javaslat, ajánlattétel, kétértelmű megjegyzés, obszcén vicc, érintés, szexuálisan kétértelmű tárgyak mutogatása. *(Népszabadság, 1998. augusztus 24.)*

*

Mi a *szabadidő* értelme? A kikapcsolódásnak nevezett áthangolódás. A pihenés, az ellazulás, a felfrissülés, a testi, szellemi erőgyűjtés. A szabadidő tartalmát az a törekvésünk adja, hogy újratermeljük a munkához, a kiegyensúlyozott életvitelhez szükséges energiát, segít-

séget kapjunk egyéni képességeink kibontakoztatásához oly módon, hogy az egyben a kellemesség érzetét is nyújtsa.

*

Mi a *szórakozás*, mit jelent a szórakoztatás? Ezt mindenki megválaszolhatja magának. E sorok írója szerint az a szórakoztató, ami átkapcsolja, felvidítja, jókedvre deríti, pihenteti az embert. Az igazi, nemes tartalmas szórakozás egyszerre jelent örömet, kellemes érzetet, gondűzést és gazdagító időtöltést. „Minden társadalomnak olyan a szórakozása – mondja *Újfalussy József* –, amilyen a műveltsége. A magasabb színvonalú általános műveltség a magasabb színvonalú szórakozás feltétele."

*

Milyen a *szabadság*? A többféle felfogás, megnevezés mellett álljon itt egy nem éppen elméleti jellegű megfogalmazás: A szabadság mámorítóbb a bornál, a pezsgőnél, bárminő kábítószernél.

*

Ki az igazi olvasó? A választ Német László adja meg. „Olvasni lehet úgy, ahogy sétál vagy cigarettázik az ember, időtöltésül, vagy ahogy mondani szokás: kikapcsolódásul. Olvashat az ember a társasága kedvéért is, azt, amiről beszélnek, s amiről nem akar maga sem hallgatni.

Akit én igazi olvasónak nevezek, *irányítást, segítséget* keres a könyvben. Minden élet, az értékesebbje legalább, vállalkozás. Az igazi olvasónak a könyv arra kell, hogy ezt a vállalkozást, a történeti helyet, amelyen folyik, tudatosítsa s összehasonlítás és tapasztalat szélesebb körét nyitva meg, erkölcsi lénye kifejtésében segítse... Magyarországon azonban az igazi olvasónak van még egy ismertető jele: tudja, mit jelentett az irodalom népe életében... Az igazi olvasó tudja azt is, hogy a magyar irodalom ügye összefügg a fennmaradásával..."

*

Mit jelent a *lélek nyitottsága*? Azt, hogy az élményt nemcsak befogadja, hanem tartóssá teszi.

*

Mi a televízió? Áldásos átok. ("A szem rágógumija")

*

A Pallas Páholy nyugdíjas fórumán Varga György, az Erdészeti Dolgozók Szakszervezete nyugdíjas bizottságának vezetője jelezte az

előadást tartó Varga Mihály pénzügyminiszternek, hogy dzsungelállapotok uralkodnak a kábeltévé fizetési kötelezettségei körül. Ezt (is) nehezményezik az erdészet nyugdíjasai, s egyben segítséget kérnek a probléma megoldásához.

A pénzügyminiszter azt válaszolta, hogy a kábeltévék magántulajdonban vannak, ahol *a kapitalizmus farkastörvényei érvényesülnek*. A piac törvényeibe a kormány nem szólhat bele. Utánanéznek azonban, mit lehet tenni.

*

Mi szükséges *a tudomány, a világ fejlődéséhez?* Szent-Györgyi Albert szerint három dolog kell: 1. tehetség. 2. olyan társadalmi légkör, amely támogatja a tudományt. 3. pénz. A Nobel-díjas tudós még hozzátette: *a második a legfontosabb*. Hiába van ugyanis pénz, ha nincs tehetség, ám ha tehetség van, akkor kevés pénzzel is sokat lehet elérni.

*

Befejeztük már azt a beszélgetést, amelyet a Munkáspárt pécsi szervezetének helyiségében folytattunk – két legutóbbi interjúkötetem alapján (Miért adtuk föl? Ezt akartuk?) – a rendszerváltás körülményeiről, következményeiről és tanulságairól, amikor odalépett hozzám egy régi ismerősöm, félrevont, és némi tétovasággal így szólt: Azt mondd meg nekem, *ki ma a kommunista?*

– Aki vállalja – válaszoltam, miután vettem egy kis levegőt a váratlan kérdés után. – Aki nem hivalkodik vele (ez a kisebbik veszély), de nem is tagadja le. Aki a jobboldali hatalomgyakorlás idején, a kapitalizmus viszonyai között is – amikor a kommunizmus szitokszóvá vált – bátran és *nyíltan* vallja a marxista ideológiát, kiáll mellette, képviseli azt, s ennek szellemében él és politizál. Aki úgy fogadja a valóság változásait, úgy halad a korral, hogy nem mond le a szocializmus megvalósításáról, ellenkezőleg – lehetőségei szerint harcol érte. *Nehéz hűség, kemény lecke*, nem is divatos manapság, inkább hátrányokkal jár, de éppen ez benne a reményeket tápláló ösztönző erő.

*

Mit értünk – a mostanában sokat emlegetett – *Klebelsberg Kunó neonacionalizmusán*?

„Gróf Klebelsberg Kunó a Bethlen István vezette kormány belügyminisztere (1921.) majd vallás- és közoktatásügyi minisztere (1922-1931.) volt. Klebelsberg teóriája a Tanácsköztársaság árnyéka, Szovjet-

Oroszország fennállása miatt erősen átivódott az antikommunizmus elemeivel, ugyanakkor a Szent-Istváni kultusz és a Regnum Marianum etikai közegében nem nélkülözhette a keresztény szellemiséget sem. Summázva tehát: a neonacionalizmust a hatalom birtoklásának, a trianoni békeszerződés területi következményei imperialisztikus felülvizsgálatának, a magyar felsőbbrendűségi komplexusnak antibolsevista és kereszténységi frazeológiával ötvözött eszmerendszere volt."

Klebelsberg szavaival: „A neonacionalizmus lényege az, hogy a magyar hazafiságot, az ősrégi patriotizmust öntudatosan olyan célok felé vezessük, amelyekből a magyar faj megerősödését és hazánk feltámadását várhatjuk." *(Hegedűs Sándor: Történelmi miniatúrák. Z-füzetek/89.)*

*

Jó lesz nekünk ez a Medgyessy? – kérdezték tőlem többen is a rokoni, baráti, ismerősi körből, miután az MSZP kongresszusán 99 százalékos többséggel, a Németh- és a Horn-kormány pénzügyminiszterét választották miniszterelnök-jelöltnek.

Soha nincs, de legalábbis ritkán adódik mindenkit és minden igényt kielégítő személyi megoldás – válaszoltam. Medgyessy Péter azonban – kapott szavazatainak mennyisége is bizonyítja, hogy a körülményekhez és a riválisjelöltekhez képest – *jó választás.* Bízhatunk benne. Ismert személyiség, elismert közgazdász, pénzügyi szakember, van tapasztalata a kormányzásban, a vezetői munkakörben. Megfelelő korban lévő, jó megjelenésű ember, higgadt, integrációra képes, felkészült tárgyalópartner. Kissé furcsa, hogy nem tagja annak a pártnak, amelynek választottja, ám ez még előnyére is válhat, ha miniszterelnök lesz. Politikai arculatát tekintve *balliberálisnak* vélem. Kicsit több benne a liberális, mint a bal, miként erősebb benne a szakember, mint a politikus. Mindent összegezve: képességei, adottságai alkalmassá teszik a kormányfői szerepvállalásra, adja a választók akarata, hogy lehetősége is legyen ennek bizonyítására.

Mit szólok hozzá?

Zorán Djindjics – Milosevics hatalmának megdöntéséért tüntetők egyik elszánt és lelkes élharcosa – az új szerb kormány miniszterelnöke Washingtonban járt, hogy tárgyaljon az amerikai vezetőkkel a szer-

beknek és a jugoszlávoknak nyújtandó támogatásokról. Mint a híradásokból kiderült, a Busch-adminisztráció prominensei közölték a szerb kormányfővel azt a határidőt, amikorra Belgrádnak kompromisszumra kell jutnia a Hágai Nemzetközi Törvényszékkel való együttműködésről. Az Egyesült Államok ettől teszi függővé a kétoldalú gazdasági és pénzügyi kapcsolatok alakulását. Belgrád vagy kiadja Milosevicset és társait Hágának, vagy az eddigieknél is súlyo-sabb gazdasági csődre számíthat.

Djindjics két tűz közé szorult: egyrészt tudja, hogy a szerbek elutasítják a Hágával való együttműködést, másrészt ha ellenáll a washingtoni követelésnek, akkor kockáztatja az amerikai támogatást és ismét Jugoszlávia elszigetelésére számíthat. A Powellel folytatott tárgyalás után ezért a szerb miniszterelnök kijelentette, hogy borúlátóvá vált: hazája számára *nincs más lehetőség*, mint elfogadni Washington utasításait. Ellenkező esetben az USA megakadályozza Jugoszlávia felvételét a Világbankba, ami a többi között azzal a következménnyel is járna, hogy nem tudják eltöröltetni Belgrád tetemes adósságának jelentős hányadát. (Djindjics gondjai, Népszava 2001. február 11.)

Mit szólok ehhez? Azt, hogy majd Zorán Djindjics is felismeri, miért küzdött és mit kapott érte. Tudatosul benne, mit jelent a segítség álarcában jelentkező és érvényesülő amerikai diktátum. Megtanulja majd – kormányának tagjaival együtt – milyen az amerikaiak istene, milyen az egyedül maradt, legnagyobb szuperhatalom ölelése. Meglátják, milyen a piacgazdaságnak becézett kapitalizmus, hogyan működik a jogállam, mit jelent a gyakorlatban a privatizáció. Amiben persze nekünk semmi új nincs, hiszen minden a volt kelet-közép-európai szocialista országokban kipróbált forgatókönyv szerint történik. Azzal a különbséggel, hogy Szerbia és Jugoszlávia nehezebb diónak bizonyult, de ezt a diót bombázásokkal feltörték, kikényszerítették a változásokat, a szerbeket túlerejükkel (egyidőre) meggyengítették.

*

Az világosan látszik, hogy *Trianonról* nem lehet győztesként beszélni, csak vesztesként. Az is tény, hogy míg a két világháború között sokat beszéltek róla, 1945 után szinte tabu-témává vált, a rendszerváltás óta pedig újra sűrűn emlegetjük, vitatjuk. Ám nem elég pontosan, nem elég tárgyilagosan. Igaz, Trianonról aligha lehet érzelmek nélkül beszélni, de mégsem szabad csak indulatból, sérelmi alapállás-

ból közelíteni hozzá. Szükség van *a tárgyszerűségre, a racionalitásra*, a körülmények ismeretére és mérlegelésére. Cáfolhatatlan, hogy számunkra kedvezőtlen döntés született a Párizs melletti Trianonban 1920. júniusában. Ugyanakkor nem feledkezhetünk meg arról, hogy mi *a vesztesek* oldalán álltunk az első világháborúban, s arról sem, hogyan bántunk a Monarchiában élő kisebbségekkel. A győztes hatalmak – elsősorban a franciák – ennek figyelembevételével (is) döntöttek, a maguk nemzeti érdekeiknek megfelelően.

Sokáig fogunk még beszélni Trianonról, sokáig fogunk még emlékezni rá. A legfontosabb azonban az lenne, hogy *tanuljunk* belőle, s ne úgy beszéljünk róla, mint 2001. júniusának elején, a trianoni szerződés aláírásának 81. évfordulóján. A nacionalizmus, az irredentizmus, a sovinizmus szítása nem járható út, mert egyértelműen káros: csak növeli a feszültséget szomszédainkkal, gerjeszti az ellenszenvet irántunk.

*

„Állítsátok meg a világot, ki akarok szállni" – ezzel a mottóval írt szokásához híven érdekes cikket Almási Miklós, a Népszabadság Hétvége mellékletében (2001. március 10-én). A *Túlpörög?* című kérdőjeles írásban arról elmélkedik a neves szerző, hogy túl gyorsan pörög az élet, s a gyorsulás hatása átszövi az élet minden területét. Ennek az a következménye, hogy minden sebesen változik, *semmire sincs időnk*, mindennel csak felszínesen foglalkozunk.

Almási Thomas Homer-Dixon nevű kanadai szerző A találékonyság lemaradása című könyvére hivatkozik, amelyben a „túlságosan felpörgött gazdasági-társadalmi rendszer veszélyeiről van szó. Arról, hogy szédítő sebességgel történnek a dolgok, azaz találékonyságunkkal már követhetetlenek – eljött az idő: l*e kell lassítani ezt az egyre gyorsabban száguldó világot, mert különben a tőkés gazdaság/társadalom gépezete pörgi halálra magát.*"

Mit mondjak erre? Nem hullajtok könnyeket érte. A tőkés társadalom pusztulása elkerülhetetlen. Ez csak idő kérdése. Addig is beszélhetünk lassításról, a kapitalizmus megszelídítéséről, embertelen vonásainak lefaragásáról, ellensúlyképzésről, antikapitalizmusról. De nemcsak beszélni kell minderről, hanem *tenni is kell* ezekért. A tőkés rendszer nem élhet örökké, mert egy ponton túl nem képes legyőzni kibékíthetetlen ellentmondásait, s az emberiség sem viseli el az idők végezetéig.

*

II. Simeon volt *bolgár cár* Nemzeti Mozgalma nyerte a bulgáriai parlamenti választásokat – hallottuk, olvastuk a hírt (2001. június 18-án.)

Több mint elgondolkodtató.

*

Bokor Péter és Hanák Gábor Századunk című televíziós sorozatában hallottam (2001. július 7-én), hogy a Magyar Kommunista Párt kiadta a jelszót (amelyet az 1947-es aratás alkalmából idéztek): „A föld azé, aki megműveli!"

Nem egy rossz jelszó!

*

Az USA ellenzi a kézifegyverek kereskedelmének jelentős korlátozását, és nem csatlakozik a jelenlegi ENSZ-konferencia közös dokumentumához, amennyiben az ilyen korlátozásokat javasol. A világpiacra ma Amerikából jut a legtöbb kézifegyver. (Népszabadság, 2001. július 11.)

Ja kérem, a fegyverkereskedelem nagy üzlet, ne csodálkozzunk az amerikai magatartáson.

*

Peking nyerte – megelőzve négy riválisát Párizst, Torontót, Isztambult és Oszakát – a 2008-as nyári olimpiai játékok rendezési jogát – döntött a Nemzetközi Olimpiai Bizottság moszkvai ülésén, 2001. július 13-án.

Kedvező hír, jó döntés.

Ajánlások, tanácsok

„A jó pap is holtig tanul." Ma már *mindenkinek* holtig kell tanulnia, hogy lépést tartson a változásokkal, és bírja a munkaerőpiac kegyetlen versenyét.

*

Gondolkodj globálisan, cselekedj helyben! – ez a Föld napjának jelmondata. (A Föld napja minden évben április 22-én van.)

*

„*Munkálkodó* légy, ne panaszkodó!" (Katona József)

*

„A dolgot úgy kell venni, *ahogy van*, s nem mint lennie kellene." (Széchenyi István)

*

„Ne kiszolgáltatottjai, hanem *alakítói* legyünk az életnek." (Kassák Lajos)

*

„Ne a tüneteket szüntessük meg, hanem a betegséget." (Szent-Györgyi Albert)

*

Senkit meg nem alázni, és senki előtt meg nem alázkodni.

*

„Egy irodalmi mű *társadalmi alkotás is* – írja Németh László –, csak egyik fele az, ami benne van, a másik, amit gondolni lehet róla. A kritikának ez a tovább gondoltatás volna a feladata."

*

Fontos, hogy legyen bennünk empátia mások megértésére és elfogadására. Tudjunk belebújni a másik bőrébe, tanuljunk meg a másik ember fejével (is) gondolkodni. Azok iránt is tiszteletet kell(ene) éreznünk, akikkel nem értünk egyet. Az alattvalói tudatot változtassuk állampolgári tudattá.

*

Szinyei Merse Pál szellemi hagyatéka: „Őrizd meg derűdet, s ezt add is tovább."

Olyan jó tanács, szép kívánság ez, mint amilyenek a nagy festő képei.

*

Ne csak az érdekek ütközzenek – az *értékek* is.

*

Milyen legyen az előadásunk, a felszólalásunk? Okosan szóló és tényekkel érvelő.

*

Tanácsok a félelem ellen. „Megvallom őszintén, hogy én félek – írja születésnapi elmélkedésében *Fejtő Ferenc*, a Párizsban élő, de gyakran hazalátogató neves történész. – Nagyon félek az információrobbanástól, a robotizálódástól, a mechanizálódástól... Félek az anarchiától, az

erkölcsi bomlástól, ami egyre jobban érzékelhető, a terrorizmustól..." *(Népszabadság, 1998. szeptember 26.)*

Mitől fél még e tekintélyes gondolkodó és számtalan jelentős könyv szerzője? Attól, hogy az életnek a XVIII. és XIX. századból megmaradt kellemességének még itt-ott fellelhető szigetei eltűnnek. Attól fél, hogy egy új vaskor következik be, amelyben a súlypont eltolódik a Csendes-óceán térségébe, és az európai civilizáció elsüllyed.

Fejtő Ferenc azt tanácsolja a magyar értelmiségnek, hogy világosítsa fel az ifjúságot ezekről a veszélyekről. Egyeztesse össze a vágyakat és a szükségleteket a lehetőségekkel. Adjon stílust a közéletiséghez. Utasítsa el a destruktív kritikát és támogassa az építő bírálatokat. Küzdje le a hagyományos magyar pesszimizmust, hagyjon fel kisebbrendűségi érzéseivel, bízzon önmagában, legyen természetes becsvágya, erősítse magában a győzni akarás szellemét.

„Ne essék abba a csapdába – szól Fejtő figyelmeztetése a magyar elitnek –, hogy a nyugati országok magasabb gazdasági, civilizációs szintje miatt az onnan jövő eszmeáramlatokat is *kritikátlanul* fogadja el, vagy azokat utánozza. A nyugat is szellemi és morális *válságban* van. Ne a válságot importáljuk, hanem figyeljünk fel azokra a kezdeményezésekre, személyes példákra, amelyek a válságból való kitörésre irányulnak!"

*

Márki Róbert írja olvasói levelében *Torgyán Józsefről*: „Ez az ember feltehetően valamilyen súlyos betegségben szenved, személyiségére károsan hatott a hatalom. Viselkedése, tűrhetetlen modora immár veszélyt jelent a demokráciára! (Hogy most a mezőgazdaság tönkretételével való felelősségéről ne is beszéljek.) Torgyánéhoz hasonló megnyilvánulásokat egy pártelnök, egy országos politikai vezető nem engedhet meg magának! Javaslom az írott és az elektronikus médiának, ezek után *Torgyán Józsefet nyilvánítsák persona non grátának, azaz nemkívánatos személynek*, és ne vegyenek részt az általa rendezett gorombáskodásoktól hangos sajtóértekezleteken. Egyre többünk meggyőződése, hogy Torgyánnak és a hasonlóknak sürgősen el kell tűnnie a politikából az ország, a társadalom többségének érdekében." *(Népszava, 2000. november 14.)*

*

Érdemes követni *Marxnak* azt a tanácsát, hogy az embereket, mozgalmakat, társadalmakat nem annak alapján kell és lehet megítélni, amit ők magukról mondanak, hanem *amik ők valójában.*

*

Hajlamosak vagyunk az illúziókra, csábítanak is, de ne engedjünk nekik.

*

„Nagy tükör a világ, egyének és fajok osztódásának tükrözője, nézzünk jól bele, ha ismerni akarjuk önmagunkat." (Montaigne)

*

„...Az *elvet*, az *eszmét*,
azt mind melegebben,
azt óvd kebeledben..." – tanácsolja Illyés Gyula. Különösen időszerű figyelmeztetés ez reformok idején, kormányváltások alkalmával, rendszerváltoztatások környékén.

*

Az Északi-sarkot vagy a Kék-Nílus forrását hamarabb találod meg, mint önmagadat, de a keresést nem szabad abbahagyni.

*

Vegyünk példát a *dánoktól* abban – ajánlotta Vadász János egy konferencián –, hogy miként kell védeni az ország nemzeti kultúrájának identitását.

*

„Tápot adni lelki vágyainknak." (Vörösmarty Mihály)

*

„Ne látszatra találgassuk a legnagyobb dolgokat." (Hérakleitosz)

*

„Mind a szemléletben, mind a cselekvésben el kell különíteni a megközelíthetőt a megközelíthetetlentől – ajánlja Goethe –, enélkül sem az életben, sem a tudásunkban nem jutunk messzire."

*

„Mondottam ember: küzdj és bízva bízzál!" (Madách Imre)

*

Bálint György írta: „...A halált is le lehet győzni, ha vállaljuk és nem törődünk vele mikor csap le; ha a halál közvetlen közelében is úgy dolgozunk, mintha örökké élnénk."

Állásfoglalások, tiltakozások, követelések

Gyilkosság nélküli képernyőt!

„...Az erőszakot, agressziót kialakító filmek, műsorok mind a közszolgálati, mind a kereskedelmi televízió-csatornákon a gyermekek által nézett műsoridőben tömegesen láthatóak Európa-szerte, így Magyarországon is. Tömegesen jelentek meg különféle számítógépes játékok is, amelyek a pusztítást, a másik fél megsemmisítését ösztönzik. A magyarországi gyermekbarátok *széleskörű kampányt* kívánnak szervezni ezen agressziót fokozó tényezők visszaszorítása érdekében... Kérünk mindenkit, ha egyetért velünk, csatlakozzon mozgalmunkhoz." (Hanti Vilmos, a Magyarországi Gyermekbarát Mozgalom elnöke, 1998. január)

Közszolgálati demonstráció az Országház előtt

Több tízezer résztvevővel nagyhatású országos közszolgálati tömegdemonstrációt rendezett a Szakszervezetek Együttműködési Fóruma (SZEF) *1999. március 20-án* Budapesten, a Kossuth Lajos téren. Mi ellen tüntettek a közszolgálati dolgozók? A jobb béreket követelő, a közalkalmazotti bértábla és a köztisztviselői illetményalap befagyasztása, a fűnyíróelvű létszámcsökkentések, az érdekegyeztetés gyengítése, a szakszervezeti jogok csorbítása, a nyugdíjasok érdeksérelmei ellen.

A demonstráció főbb jelszavai voltak: Együtt, egymásért, az élet minőségének javításáért! Érted, értünk! A táblafeliratokból: Orbán úr, a maga szíve sose fáj? Követeljük a tisztességes megélhetést nyújtó béreket!

Egy-egy mondat a felszólaló szakszervezeti vezetők beszédeiből. „Becsapottnak érezzük magunkat." (Dr. Szabó Endre, a SZEF elnöke) „Nem tűrhetjük tovább a megalázást!" (Dr. Kuti László, az Értelmiségi Szakszervezeti Tömörülés – ÉSZT – alelnöke) „Visszaélnek hivatástudatunkkal!" (Mester Jánosné, a Bölcsődei Dolgozók Demokratikus Szakszervezetének elnöke) „Tűrőképességünk határára érkeztünk!" (Dr. Bárdos Judit, a Belügyi Dolgozók Szakszervezetének főtitkára) „Semmi sem lett a nagy ígéretekből." (Dr. Gulyás Judit, az Egészségügyben Dolgozók Demokratikus Szakszervezetének – EDDSZ – elnöke) „Megelégeltük a kiuzsorázást!" (Vadász János, a Közgyűjteményi

és Közművelődési Dolgozók Szakszervezetének – KKDSZ – elnöke) „Jó ügyért vagyunk itt!" (Dr. Novák Csilla, a Közszolgálati Szakszervezetek Szövetsége – KSZSZ – társelnöke) „Megalázó a helyzetünk!" (Fehér József, a Magyar Köztisztviselők és Közalkalmazottak Szakszervezetének – MKKSZ – főtitkára) „A jövőnkről van szó!" (Borbáth Gábor, a Pedagógusok Szakszervezetének – PSZ – főtitkára) „Életveszélyes helyzetet teremtett a kormány." (Kánai László, a Mentődolgozók Önálló Szakszervezetének országos titkára) „A kormány becsapta a nyugdíjasokat." (Mihalovits Ervin, a SZEF Nyugdíjas Választmányának elnöke)

A beszédek után léggömböket eresztettek fel ilyen feliratokkal: *400 %* (egészségügyi dolgozóknak ígért béremelés blöffje), *vajas kenyér* (a nyugdíjak emeléséből több jut majd a nyugdíjasoknak kenyérre), *fókuszált béremelés* (az oktatásnak ígért béremelés) – jelképezve azt, hogy az ígéretek úgy szálltak el, mint a magasba emelkedő világoskék lufik.

Az izzó hangulatú tömeggyűlés befejezéseként a szakszervezeti vezetőkből álló küldöttség petíciót nyújtott át Gyimóti Gézának, a Parlament alelnökének. Az Országgyűléshez és a Magyar Köztársaság kormányához címzett petíció tartalmazta a közszolgálat munkavállalói és nyugdíjasai, a közalkalmazottak, köztisztviselők, szolgálati viszonyban állók követeléseit. (SZEF Hírlevél, 1999. április)

Az MSZOSZ Nyugdíjas Választmányának petíciója

Az Országgyűléshez és a kormányhoz küldött petíció az Idősek Világéve alkalmából felhívta a figyelmet az idős emberek anyagi, társadalmi megbecsülésére, életfeltételeinek folyamatos javítására. Tiltakozott a jogszerűtlen nyugdíjelvonás és diszkrimináció ellen. Jelezte, hogy az egy főre eső nyugdíj reálértéke 1998-ban csak 76,6 százaléka volt az 1990. évinek. Megállapította, hogy *a kormány 1999-ben törvényt sértett*, mivel az előző évi keresetnövekedés mértékénél kisebb nyugdíjemelést valósított meg. Követelték ezért, hogy kapja vissza a nyugdíjas társadalom a munkával és a járulékfizetéssel szerzett 50 milliárd forintot, és csak ennek visszajuttatása után fogadhatják el a vegyes indexálás bevezetését. A pontokba szedett követeléseknek több mint 400 ezer tiltakozó aláírás adott nyomatékot. (MSZOSZ Infó, 1999. október)

A bányászok hangja

Az utóbbi években gyakran követték egymást a bányászok tüntetései, amelyeket a Bánya- és Energiaipari Dolgozók Szakszervezeti Szövetsége szervezett. Azért fogtak össze harcos elszántsággal, hogy megszerzett vívmányaikat megőrizzék. Azért küzdöttek, hogy a bányásznyugdíjak tisztes megélhetést biztosítsanak. Azért léptek fel, hogy megvédjék közös érdekeiket, nélkülük ne döntsenek róluk.

Ezek a törekvések fejeződnek ki azokban a *jelszavakban*, amelyek minden demonstráción – Budapesten, Tatabányán, Kazincbarcikán – elhangzottak és a táblákon olvashatóak voltak. Előbb nézzük a kérdőjeleseket, majd a felkiáltójeleseket.

Úgy jó a bányász, ha munkanélküli? A bezáráshoz nem kell ész, de új munkahelyteremtéshez? Kinek a kiváltsága lehet a munka? Hasznosabb a munkanélküli, mint a dolgozó? Munkanélküliként Európába? A segélyből meg is lehet élni? Miért bűn, ha dolgozni akarunk? Más az igazság a föld alatt és más a napon? A bányász nem eurokonform? A kormány-ígéreteknek mennyi a fűtőértéke? Tinéktek ott fenn minden oké, lent meg a gond a bányászoké? Nyugdíjasaink jelene a mi jövőnk?

Van, ahol fizetésért dolgoznak, mi a munkát is keresnénk! Becsületes munkát, tisztességes bért! Nem alamizsnát, munkahelyet akarunk! „Még kér a nép! Most adjatok neki!" A magyar szén magyar kincs, importszénre szükség nincs! Orbán úr! Nekünk is vannak gyermekeink! Hosszú távú döntést várunk! Létbiztonságot akarunk, nem ínségmunkát! Éljen a kormány: bányászfizetésből! Kiszámítható jövőt! Akinek fáj a foga a bányánkra, az tőlünk kérje!

A Civil Fórum nyilatkozata

A több mint kétezer önálló civil szövetséget, egyesületet magában foglaló legnagyobb magyar társadalmi tömörülés, a Civil Fórum *kérés-sel* fordul a magyar parlamenthez, a kormányhoz, a parlamenti pártokhoz.

1. Alakítsák ki azt a törvényes rendszert, amely lehetővé és kötelezővé teszi, hogy a társadalom széles rétegeit érintő kérdésekben a törvény – illetve a rendelet – alkotók idejében kérjék és vegyék figyelembe a civil szervezetek szakmailag is megalapozott véleményét.

2. Biztosítsák a demokratikus társadalomban nélkülözhetetlen civil kontroll lehetőségeit, az intézményes párbeszéd közösen kialakított fórumait.

3. Teremtsenek olyan helyzetet, hogy a civil szervezetek tevékenységüket társadalmi kötelezettségeiknek megfelelően, független, autonóm módon és anyagilag megalapozott körülmények közepette folytathassák.

(Ellenállók és Antifasiszták, 2000. június)

Demokratikus köztársaságot!

Aki köztársaságot akar, az demokráciát akar! Ennek a gondolatnak a jegyében szervezett demonstrációt 2000. október 31-én a Károlyi-szobornál a Civil Fórum 17 szervezete és a Károlyi Mihály Társaság. A meghívóul szolgáló szórólapon ez állt: Emlékezzünk együtt az első magyar köztársaság 1918. október 31-i kikiáltására! Nyilvánítsuk ki: nincs igazi köztársaság, ahol a hatalom visszaél a joggal, ahol ellenségnek tekintik azt, aki mást gondol, ahol a közügyekről, közpénzekről nem nyilvánosan döntenek, ahol kirekesztésre törnek együttműködés helyett. Mi köztársaságot akarunk! *Emberséges köztársaságot,* ahol a jog a szegényeket is védi. Igazi demokráciát, ahol meghallgatják az állampolgárok és a civil szervezetek szavát!

A Munkáspárt tiltakozása

A Munkáspárt Elnöksége mély felháborodással értesült arról, hogy az utóbbi napokban *egymás után gyaláznak meg emlékműveket, sírokat.* A Munkáspárt a leghatározottabban elítéli e barbár akciókat, legyen szó Kádár János sírjának meggyalázásáról, a Kozma utcai zsidó sírokról, Károlyi Mihály szobrának lefestéséről, vagy a Regnum Marianum templom helyén emelt emlékkereszt ledöntéséről.

A barbár cselekmények nem a véletlen művei. Felelősek az elkövetők. De felelős a magyar politikai elit is, amely megtűri és ösztönzi a politikai, valamint faji megkülönböztetést, a kommunistázást, a zsidózást, a cigányozást; a politikai elit, amely az állami politika szintjére emelte a törvénytelenséget, a korrupciót, a tolvajlást. Felelősek azok, akik a társadalmi feszültség növelésében a legszélsőségesebb indulatok szításában érdekeltek.

A Munkáspárt *elítéli* a barbarizmust, a szélsőséges hangulatokkal

való veszélyes, felelőtlen játszadozást, és mindent meg fog tenni az erőszak és a pusztítás megfékezéséért, a demokrácia védelméért.
(A Szabadság, 2000. november 10.)

Tüntető postások jelszavai

2000. őszén a postások türelme is elfogyott. November 24-én délután *kétezer postai dolgozó* vonult a Vérmezőre a Postás Szakszervezet hívó szavára, hogy elégedetlenségének adjon hangot, kinyilvánítsa követeléseit. Az egyébként szelíd postások ezúttal kemény és dühös arcvonásaikat mutatták, s érzéseiket gondolataikat meg is fogalmazták a magasra tartott táblákon, transzparenseken. Jegyzetfüzetem a következő jelmondatokat őrzi: Munkánk gyümölcse messze esik a fájától. Sok a küldemény, kevés a bér, meddig bírjuk még ennyiért? Tisztességes munkáért, tisztességes fizetést! Fillérek helyett forintokat! Értékálló fizetést! Levél nem megy lábon, a csomag interneten. Ehhez mindig postás kell.

Lakóhelyi megmozdulások

Lapozgatom a Metro Újság 2000. december 14-i számát és eltűnődöm a képek látványán. Az egyik színes fotón Győr-Bácsán tüntetnek a helyi *hulladékégető* ellen. A kép előterében gyerekek tartják a táblát, rajta a felirattal: Nem kérünk belőle! Piros betűkkel: Dioxin! Dioxin! Mögöttük fiatal fiúk és lányok, idősebb emberek állnak, magasra tartott táblával: Elég! Felszámolni!

A másik fotón rengeteg gyerek, ugyancsak táblákkal. Budapesten a II. kerületben tiltakoznak *az iskolák összevonása* ellen – tanulók és szüleik együtt. Böngészem a nehezen olvasható táblafeliratokat: Tanítani akarunk, kinek vagyunk az útjába? Ne add el, ami a tiéd! „Habár felül a gálya, alul a víznek árja, azért a víz az úr!"

Vége-hossza nincs az ilyen és ezekhez hasonló demonstrációknak, amelyekkel a lakosság önszerveződéssel védi érdekeit. A szabadságjogok szerves részét képező, a közvetlen demokrácia fórumait jelentik ezek a szaporodó tüntetések, amelyek a hátrányos döntések ellen és a – közösség érdekeit szolgáló – jó megoldásokért szerveződnek.

Az MSZP Hívő Tagozata a vasárnapi munkavégzés ellen

„Hat nap dolgozzál, a hetediken pihenjél – ez volt az *Úr* szava. Hat

napot dolgozz és ne pihenjél – ez a *kalmár* szava." – mondta 1900. november 4-én a Meráni kávéházban a kereskedők szakegylete alapító tanácskozásán Kugler Gyula. Csak 100 év telt el azóta. És ma ismét azért kell szólnunk, hogy a hetedik nap legyen a pihenésé, a családé.

Mi hívő szocialisták tiltakozunk azok ellen, akik kalmárként gondolkoznak, és nem engedik, hogy az Úr napját, a hetediket megszenteljed. Nem fogadjuk el, hogy vannak, akik vásárlási szokásokra hivatkozva éjjel-nappal, munkaszüneti nap nélkül dolgoztatnak embereket. Nemcsak a plázák és szupermarketek, hanem az idénymunkára beszólíthatók is dolgozhatnak szombaton és vasárnap. Idénymunka akkor van, ha a munkáltató elrendeli. Szabad szombat, vasárnap akkor van, ha a munkáltató megengedi. Mi hívő szocialisták *tiltakozunk* a munkavállalók mind kiszolgáltatottabbá válása ellen. Tiltakozunk a vasárnapi munkavégzés általánossá válása ellen, a vasárnap rangjának visszaállításáért..."

(MSZOSZ Infó, 2001. április)

Az összefogás példái
2000. november 11. és 2001. március 24.

A két dátum piros betűs ünnepe a magyar munkavállalók érdekvédelmi harcának a szakszervezetek közös fellépésének, akció-egységének. A Nemzeti Sportcsarnokban és a Hősök terén megtartott erőteljes demonstrációk mind létszámukban, mint lelkes hangulatukban megmutatták, hogy az „ipari dinoszauruszoknak" bélyegzett szakszervezetek, s a már leírt munkavállalók százezreinek képviselői tudják, mi történik velük és körülöttük, azt is felismerték, mit kell tenniük.

A 2000. november 11-i közös nagygyűlés látványos tiltakozás volt a szociális párbeszéd hiánya, a munkavállalók jogainak megcsorbítása és a megélhetési körülmények romlása miatt. Ezt fejezték ki a központi jelszavak: Szociális párbeszédet diktátumok helyett! Védjük meg a munkavállalók jogait! De olvashattuk ezt is: Három gyerek, három szoba, négy kerék, és hol a kenyér?

Mi történt 2000. november óta 2001. márciusáig? Kiderült, hogy a reálbér-növekedés harmadát sem érte el a gazdasági növekedésének. Az áremelkedés viszont meghaladta a kormány által tervezettet, s e közben szándékosan késleltették a jogos béremeléseket. Késett a nyugdíjak tényleges inflációval számított emelése. A kormány nem

vállalta a nyílt színvallást, kikerülte az érdemi egyeztetést a Munka Törvénykönyve módosításáról.

Csoda-e, ha ezek után ilyen jelmondatok hívták újabb tüntetésre a munkavállalók ezreit: Követeljük meg, hogy a véleményünk mellőzésével ne döntsenek rólunk! Valódi érdekegyeztetést Magyarországon! „Nem engedhetjük meg – mondta beszédében *Szőke Károly*, a Vasas Szakszervezeti Szövetség elnöke –, hogy szociális vasfüggöny ereszkedjék le az Európai Unió határán." Elhangzott ez is: „Ha az új Munka Törvénykönyve, a „cselédtörvény" életbe lép, újra elővehetjük a 100 évvel ezelőtti követeléseket: a 3x8, vagy a vasárnapi munkavégzés tilalmát."

Az emlékezetes demonstráció hangulatát jól érzékelteti *Tamás Gáspár Miklós* gyújtó hangú, zúgó tapssal fogadott beszéde, amely az alábbiakban olvasható:

– Szégyellem magam, mert a magyar állami rádió, a Kossuth Rádió a bűnügyi hírek rovatában számolt be a szakszervezetek tiltakozó nagygyűléséről. Nem szakszervezeti funkcionáriust szólít meg, hanem a rendőrség szóvivőjét. Bűnözőnek nézik a magyar dolgozókat. *Büszke vagyok, hogy közöttetek lehetek*: „bűnözők". Elérkezett az idő arra, hogy szabad társadalom szabad tagjai megmutassák, van méltóságuk. Hogy nem cselédek, nem kiszolgáltatottak, nem lehet őket rongynak nézni! Meg kell mutatni, meg kell követelni, hogy ez a kormány, amely magát nemzeti kormánynak nevezi, de ami semmi más, mint a multinacionális tőkés nagyvállalatok alázatos szolgája, képviselje végre a magyar népet. Nem pedig csak és kizárólag a PÉNZT!

Tudnotok kell valamit kedves barátaim: olyan viszonyok között élünk Magyarországon, hogy *nem számíthattok senki másra, csak magatokra.* Mondjátok meg a munkatársaitoknak, barátaitoknak, hogy lépjenek be a szakszervezetbe! Nincsen más orvossága ennek a helyzetnek, mint a szervezkedés. Senki nem fog segíteni rajtatok, csak saját magatok. Ne hagyjátok, hogy ezt a megaláztatást a magyar nép ellenségei elkövessék rajtatok! *Ne hagyjátok*, ne hagyjátok!

(Vasas Magazin, 2001. április)

Kiáltvány, 2001. május elsején
(Részlet)

A munkavállalókhoz, a szakszervezeti tagokhoz szóló kiáltványt –, amelyet mind a hat szakszervezeti konföderáció aláírt – 2001. május

elsején ugyanabban az időben felolvasták országszerte az összefogás, a szolidaritás, a munkavállalói egység jegyében... „Április 17-én a hazai törvényhozás elérte mélypontját, amikor döntött a munkavállalók kiszolgáltatottságát növelő Munka Törvénykönyve módosításáról.

Tavaly november 11-én és idén március 24-én tízezrek fejezték ki tiltakozásukat a társadalmi párbeszéd hiánya, az alacsony munkabérek, a mára hírhedtté vált törvénymódosítás miatt. Az országgyűlési képviselők – lelkiismeretlen többsége – azonban figyelmen kívül hagyta követeléseinket.

A mai napon, 2001. május elsején ismét összejöttünk tiltakozni és ünnepelni, mert az összetartozás ereje meghaladja a mindenkori kormányok erőlködését. Itt és most felemeljük szavunkat a szegénység, a kiszolgáltatottság, az alacsony bérek és a megalázó nyugdíjak ellen, a társadalmi párbeszéd elégtelensége miatt. *Magyarország munkavállalói nem játékszerei egyetlen hatalomnak és egyetlen kormánynak sem!* Meg kell teremteni a társadalmi szolidaritást! 2001. május elsején ismételten hitet teszünk a határozott, eredményes érdekvédelem, közös harcunk mellett!"

Az MSZOSZ 2001. május elsejei követelései a civil országjelentés alapján

1. Elsőbbséget az életminőség javításának!
2. Az Európai Uniós bérszínvonalhoz felzárkózó hazai béreket, bérreformot!
3. Munkahelyet mindenkinek, aki dolgozni akar!
4. Munkaidő-csökkentést!
5. A munkavállalók kiszolgáltatottságát megszüntető, a munkaadók erőfölényét kiegyensúlyozó törvényeket a munka világában!
6. Társadalmi kontrollt a bérekből levont és a munkabérek után befizetett adók és járulékok felett!
7. Az Európai Unióhoz közelítő szociális minimumokat, fellépést a szegénység, a kirekesztettség ellen!
8. Biztonságos és egészséges munkakörülményeket!
9. Megfélemlítés helyett a munkavállalói méltóság tiszteletben tartását a munkahelyeken!
10. Valós érdekegyeztetést, a társadalmi párbeszéd európai normáinak megvalósítását!

Dokumentum

1989. évi VII. törvény a sztrájkról

1. § (1) A dolgozókat a gazdasági és szociális érdekeik biztosítására – az e törvényben meghatározott feltételek szerint – megilleti a sztrájk joga.

(2) A sztrájkban való részvétel önkéntes, az abban való részvételre, illetve az attól való tartózkodásra senki sem kényszeríthető. A jogszerű sztrájkban résztvevő dolgozókkal szemben a munkabeszüntetés befejezését célzó kényszerítő eszközökkel nem lehet fellépni.

(3) Sztrájkjog gyakorlása során a munkáltatónak és a munkavállalóknak együtt kell működni. A sztrájkjoggal való visszaélés tilos.

(4) A szakszervezeteket megilleti a szolidaritási sztrájk kezdeményezésének joga. Szolidaritási sztrájk esetén az előzetes egyeztetés [2. § (1) bekezdése] mellőzhető.

2. § (1) Sztrájk kezdeményezhető, ha

a) a vitatott kérdést érintő egyeztető eljárás [Mt. 66/A. § (2)-(5) bek.] hét napon belül nem vezetett eredményre, vagy

b) az egyeztető eljárás a sztrájkot kezdeményezőnek fel nem róható ok miatt nem jött létre.

(2) Amennyiben a sztrájkkövetelésben érintett munkáltató nem határozható meg, a kormány öt napon belül kijelöli az egyeztető eljárásban résztvevő képviselőjét. Több munkáltatót érintő sztrájk esetében a munkáltatók, kérelemre, kötelesek képviselőjüket kijelölni.

(3) Az (1) és (2) bekezdésben említett egyeztetés ideje alatt is egy alkalommal sztrájk tartható, azonban ennek az időtartama két órát nem haladhatja meg.

3. § (1) Jogellenes a sztrájk:

a) az 1. § (1) bekezdése és a 2. § (1) bekezdése rendelkezéseinek meg nem tartása esetén,

b) Alkotmányba ütköző cél érdekében,

c) olyan egyedi munkáltatói intézkedéssel, vagy mulasztással szemben, amelynek megváltoztatására vonatkozó döntés bírósági hatáskörbe tartozik,

d) kollektív szerződésben rögzített megállapodás megváltoztatása érdekében a kollektív szerződés hatályának ideje alatt.

(2) Nincs helye sztrájknak az igazságszolgáltatási szerveknél, a fegyveres erőknél, a fegyveres testületeknél, a rendészeti szerveknél.

Az államigazgatási szerveknél a Minisztertanács és az érintett szakszervezetek megállapodásában rögzített sajátos szabályok mellett gyakorolható a sztrájk joga.

(3) Nincs helye sztrájknak, ha az életet, az egészséget, a testi épséget vagy a környezetet közvetlenül és súlyosan veszélyeztetné, vagy elemi kár elhárítását gátolná.

4. § (1) A sztrájk ideje alatt az ellenérdekű felek további egyeztetést folytatnak a vitás kérdések rendezésére, illetve kötelesek gondoskodni a személy- és vagyonvédelemről.

(2) Annál a munkáltatónál, amely a lakosságot alapvetően érintő tevékenységet végez – így különösen a közforgalmú tömegközlekedés és távközlés terén, továbbá az áram, a víz, a gáz és egyéb energia szolgáltatását ellátó szerveknél –, csak úgy gyakorolható a sztrájk, hogy az a még elégséges szolgáltatás teljesítését nem gátolja. Ennek mértéke és feltételei a sztrájkot megelőző egyeztetés tárgyát képezik.

5. § (1) A sztrájk jogszerűségének, illetve jogellenességének (3. §) megállapítását az kérheti, akinek a jogszerűség, vagy a jogellenesség megállapításához jogi érdeke fűződik. A kérelmet a kérelmező székhelye (lakhelye) szerint illetékes munkaügyi bírósághoz kell benyújtani. Ha a sztrájk jogszerűségének, jogellenességének megállapításánál több munkaügyi bíróság is érintett, a kérelem elbírálására a Fővárosi Munkaügyi Bíróság az illetékes.

(2) A munkaügyi bíróság öt napon belül, nem peres eljárásban, szükség esetén a felek meghallgatása után határoz. A végzés ellen fellebbezésnek van helye.

6. § (1) A sztrájk kezdeményezése, illetve a jogszerű sztrájkban való részvétel nem minősül a munkaviszonyból eredő kötelezettség megsértésének, amiatt a dolgozóval szemben hátrányos intézkedés nem tehető.

(2) A jogszerű sztrájkban részt vevő dolgozót – a (3) bekezdésben írt kivétellel – megilletik a munkaviszonyból eredő jogosultságok.

(3) A sztrájk miatt kiesett munkaidőre – eltérő megállapodás hiányában – a dolgozót díjazás és munkavégzés alapján járó egyéb juttatás nem illeti meg.

(4) A munkaviszonyhoz kapcsolódó társadalombiztosítási jogokra és kötelezettségekre a társadalombiztosítási jogszabályok az irányadók azzal, hogy a jogszerű sztrájk időtartamát szolgálati időként kell figyelembe venni.

7. § (1) E törvény a kihirdetése napján lép hatályba.

9.

Emlékezzünk Genovára!

Aki visszaérkezett oda, ahonnan elindult

Találkozás Tamás Gáspár Miklóssal

Mindannyian tapasztalhattuk, mekkora feltűnést keltett a neves filozófus kilépése az SZDSZ-ből, s milyen érdeklődés kíséri azóta is szóbeli és írásos megnyilatkozásait. Gondoljunk csak az utóbbi hónapok baloldali fórumain elhangzott radikális hangvételű beszédeire, felszólalásaira, vagy az írásos sajtóban megjelent cikkeire, s a vele készült interjúkra. (A történet vége, Népszabadság, 2000. november 11., Válasz helyett Kis Jánosnak, Élet és Irodalom, 2001. február 2., Élni akarunk, az élet rövid, Bodor Pál (Diurnus) interjúja Tamás Gáspár Miklóssal, Budapesti lap, 2000. február, 2. szám. A honi baloldal dilemmáiról, Kézfogás, 2001. január.) Ezek után teljesen érthető az a felfokozott kíváncsiság, amely a szellemi élet fókuszába került rangos személyiséget fogadta a Szövetség a Baloldal Megújulásáért Elméleti-Politikai Műhely 2001. február 22-én megtartott vitafórumán.

Változások kívül és belül

– A kapitalizmus mai valósága sok olyan kérdést vet fel – kezdte előadását a Villányi úti Konferencia Központban –, amire még a rendszerváltás hívei sem számítottak. Bevallom, jó néhány kérdésben – másokkal együtt – magam is *tévedtem.* Tévedés volt azt hinni, hogy a kapitalizmus negatív jelenségeit, sok nyavalyáját ellensúlyozza majd a szabadság, a demokrácia, az élénk közélet, a népi részvétel az események alakításában. Nem így történt. A nyilvánossághoz fűződő remények sem váltak valóra. Láthatjuk, sokan nem mennek el szavazni. Hat polgári párt van a magyar parlamentben, amelyek között vannak ugyan különbségek, de ezeket az emberek nem igazán érzik. A kapitalizmus jelenlegi variánsa kiveszi a közösség kezéből a döntéseket. Félgyarmati állapotba kerültünk.

Megváltozott a kapitalizmus természete – figyelmeztetett Tamás Gáspár Miklós. – A globális kapitalizmus a magánszférába utalja át a döntéseket. A liberális kapitalizmus viszonyai között sok dolog, tranzakció a *magánszemélyek egyezségén* alapul, nem befolyásolhatja azt a közhatalom. Magyarországon a transznacionális vállalatok jó része *nem fizet adót.* A kormány ezekben a kérdésekben – úgy néz ki – semmit sem tehet. Mindez nagy fegyelmező erővel bír azokra, akik nem tőkeerősek.

Minthogy a tőkemozgásokat a nemzeti kormányok már képtelenek befolyásolni, szükség van az ellenmozgásokra. Ez a kényszerhelyzet szüli a szociális mozgalmakat. *Ezért kezd kibontakozni az új típusú, a különböző baloldali csoportokat magába foglaló globalizáció-ellenes nemzetközi mozgalom.* Ezek képviselői és szimpatizánsai jelentek meg és tüntettek – a nemzetközi pénzintézetek kongresszusai, pénzügyi, gazdasági konferenciái alkalmából – Seattlében, Washingtonban, Londonban, Prágában, Nizzában és Davosban. Az elszánt, dacos tüntetők, a globális kapitalizmus elleni világmozgalom résztvevői megmutatták, hogy *az ellenállás föltámadt* és él, számolni kell vele.

A radikális baloldal már tervez is – hangsúlyozta az előadó. – Ezt mutatja, hogy a brazíliai *Porto Allegréban* – a davosi csúcstalálkozóval szemben – ellenkonferenciát szerveztek. A Porto Allegre-i városi tanács, amelyet a fő brazil ellenzéki párt (PT) irányít, a költségvetés minden tételét, minden fontosabb közkiadást népgyűlésen, szervezett konzultációs folyamat keretében megtárgyal a lakossággal. A népszavazás mindennapos. Tehát föltámadt *a radikális részvételi demokrácia* is. Mint látható, a legérdekesebb szocialista kísérletek most Dél-Amerikában folynak. A globális kapitalizmus elleni világmozgalomban egyetértés alakult ki abban, hogy előtérbe kell állítani *a szegény országok megsegítését*, a legszegényebbek adósságainak elengedését, a tőkemozgás, a tőkeáramlás megadóztatását. Igaz ugyan, hogy új átfogó baloldali elmélet, szintézis még nem jött létre, ám a korábbi ellentétes mozgalmak már kezdenek összefogni. Ez tanulságul szolgálhat számunkra is.

Mi jellemzi a *kelet-középeurópai baloldalt*? – tette fel a kérdést Tamás Gáspár Miklós, és felelt is rá a maga módján. Súlyos kérdésként említette a társadalmi szervezetlenséget, a létezett szocializmus hiányosságainak hatását. Azt, hogy a rendszerváltás szétveri a szakszervezeteket, gyengül a szervezettség, kezd kihalni a szolidaritás, hiányzik az önszerveződésre való készség, hajlam; félelem, óvatosság bénítja a tiltakozó mozgalmak szervezését és megtartását. Szembe kell nézni olyan kérdésekkel – ajánlja –, hogy a profit motívum mindennél erősebb? Ezt a mai állapotot nem lehet megváltoztatni? Válaszolni kell rá: igen vagy nem?

Ezzel kapcsolatban elevenítette fel azt a 10 pontot, amelyet *A honi baloldal dilemmáiról* címmel, a Kézfogás 2001. januári számában tett

közzé. Ezek: 1. El kell végezni a bukott államszocialista rendszer értékelését. 2. Be kell(ene) vallani, hogy a Magyar Szocialista Párt polgári párt. 3. A Munkáspárt főleg a Kádár-kultusz pártja, a vesztesek duzzogásának pártja. 4. Az „alternatív" ultrabaloldali politikai csoportosulások a lázongó ifjúsági szubkultúrákban vannak otthon, és mélységesen utálják az elmúlt rendszerhez kapcsolódó „hivatalos" baloldalt. 5. A munkanélküliek, a részmunkaidős alkalmazottak, a bedolgozók, a jóléti rendszerből kieső, „szerződéses" új proletáriátus (amelyet nálunk cinikusan „kényszervállalkozóknak" hívnak) elszigetelt tagjai teljesen magukra vannak hagyva. *Aki meg tudná szervezni őket, megváltoztatná Magyarország politikai térképét.* 6. Az emberjogi csoportok, az antirasszisták, a feministák, a bevándorlók és menekültek, az elnyomott kisebbségek szervezetei Nyugaton baloldaliak – nálunk csak a liberálisok állnak velük szóba, ők is egyre kevésbé. 7. Baloldali mozgalom soha nem volt és nem is lesz elmélet, komoly viták és sajtó nélkül. 8. Soha nem volt és nem is lesz olyan baloldali mozgalom, amely nem nemzetközi, internacionalista. 9. A magyarországi baloldal teljesen átengedi a manipulatív, üzleties tömegkultúra bírálatát a szélsőjobboldalnak. 10. A Baloldali Együttműködési Tanács (BET) és lapjának, a Kézfogásnak a célja a baloldali dialógus, a baloldali egység. Ez nemes és hasznos célkitűzés, de mintha párhuzamos monológokat olvasnánk, nem pedig vitairatokat.

A jobboldallal szembeni közös ellenszenv *nem kielégítő* politikai platform – figyelmeztet Tamás Gáspár Miklós. A megvertség érzésen, a veszteség érzésen, a régi fájdalmakon is túl kellene jutni a baloldaliaknak – hangsúlyozta, s emlékeztetett: a szociáldemokrácia is volt valamikor forradalmi!

A tanácskozás résztvevőinek kérdéseire adott válaszában kijelentette: a jelenlegi jobboldali kormányt nehéz lesz leváltani. Hozzátette: ha most lennének a választások, a Fidesz megnyerné a választásokat. Bírálta az MSZP-t „karakterisztikus félelmei" miatt. Az MSZP a másik hibájára játszik – állapította meg. Nincs megfelelő másik alternatíva. Sok szociálliberális szavazó van, de az MSZP nem szavazatszerző, hanem szavazatőrző politikát folytat. Úgy ítélte meg, hogy *a szakszervezetek* aktivizálódása, egységesülése lehet a baloldal legnagyobb ereje. Emlékeztetett arra, hogy Vlagyivosztoktól Berlinig *valamennyi volt szocialista országban az emberek többsége azt mondja, hogy a*

korábbi rendszerben jobban éltek. Nem a valóság hibás, nem a nép téved! Most újfajta politikai kultúrára van szükség. Új baloldali szociális mozgalmak a mi régiónkban, nálunk is jelentkezhetnek. Számíthatunk a környezetvédőkre, az antirasszistákra, a humanistákra, a neotrockistákra. Megemlítette: Romániában 2 millió cigány él, nálunk a lakosság 10 százalékát alkotják a romák.

Van-e szélsőjobboldali veszély? – kérdezte egy résztvevő. – Nincs szélsőjobboldali veszély – felelte –, az már *realitás.* Nem veszély van, hanem tény. Veszély ezelőtt öt éve volt, mára ez ténnyé vált. – Mit szól a munkásmozgalmi jelképek betiltásához, az Alkotmánybíróság ezzel kapcsolatos határozatához? – hangzott a következő kérdés. – Azt, hogy civilizált országokban ezt nem lehetne megcsinálni. Felhívta a figyelmet a Munka Törvénykönyve módosítására, arra, hogy a nemzetközi tőke miként befolyásolja a ma-gyar parlamentet. Jegyezzük meg, kik is azok a „népbarátok"? Nem kell elfogadni az „euroblablát". Ma a *nemzeti függetlenség* kérdése az egyik legfontosabb ügyünk. Figyeljünk arra, hogy a magyar népnek egyáltalán milyen lehetősége van, ha Schröder német kancellár javaslata szerint 7 évig nem akarnak fogadni külföldi munkavállalókat. Beszélnünk kell a *kis népek önérzetéről.* Arról, hogy megmaradjunk Magyarországnak – nacionalizmus nélkül!

Mi történt és miért?

Tamás Gáspár Miklós látható és érzékelhető őszinteséggel beszélt saját személyét érintő kérdésekről is. Arról, hogyan változtak meg nézetei, mi miért történt vele és benne, milyen belső, vívódó folyamatok zajlottak le gondolkodásában és érzelmeiben az utóbbi években, az emlékezetes 1989-es évben megírt *Búcsú a baloldaltól* című viharos vitacikkétől napjainkig.

A filozófus előadó elmondta, hogy korábban, a nyolcvanas években *baloldali volt,* anarchista. Demszky is balos volt. Később azonban rendszerváltó lett, az SZDSZ alapító tagja, tisztségviselője, szellemi frontembere. Kilépésével sebeket is okozott szabad demokrata elvbarátainak, ezért joggal neheztelnek most rá. A rendszerváltás után komoly problémái támadtak, mert érezte, nem erről volt szó, *nem ezt akarták.*

Korábbi elképzelései mind ellentmondásosabbá váltak. Azt látta és tapasztalta, hogy *az új rendszer, amiben hitt, egyetlen volt szocialista*

országban sem élvezi az emberek többségének a rokonszenvét. „Hosszú ideig kettősségben éltem" – vallotta. – A demokratikus ellenzékhez tartoztam, bonyolult, nehéz utat jártam be, s közben nem hagytak nyugton a tények. S most itt vagyok, ilyen vagyok. Változásaimban bizonyára közrejátszottak jellembeli hibáim is – mondta önkritikusan Tamás Gáspár Miklós, akinek szavai úgy hatottak ránk, mint aki meggyónt, hogy megtisztuljon, s visszaérkezzék oda, ahonnan ifjú korában elindult.

(MSZOSZ Infó, 2001. március)

Ecet a mézben

Izgalmakkal teli, szórakoztató sportélménynek ígérkezett (2001. március 11-én) a Herc FTC-Volgográd Bajnokok Ligája női kézilabdamérkőzés a népligeti pályán. S végül az is lett, mert a ferencvárosi lányok parádés teljesítményükkel, fergeteges hajrájukkal legyőzték a nehéz ellenfélnek bizonyult oroszokat. Addig azonban még történt valami „apróság", amely tollat adott a kezembe, miután az örömmámorban úszó stadionban a norvég játékvezetők lefújták a meccset, s ezzel teljesült a hőn óhajtott cél: a Fradi bekerült a legjobb négy közé, ami még azt a reményt is táplálta, hogy döntőt játszhatnak Farkas Ágiék.

Úgy kezdődött a televízióban látott összecsapás, hogy az egykori Sztálingrád csapata 5 gól előnnyel érkezett Budapestre, minthogy a Volga partján ennyivel verték meg a mieinket. Kökény Beáéknak tehát 6 góllal kellett győzniük ahhoz, hogy továbbjuthassanak. Ezzel a nyomasztó teherrel, s ennek megfelelő elszántsággal indult a mérkőzés a teltházas, forró légkörű arénában, a lelkes szurkolók szűnni nem akaró buzdításától kísérve. Nagyszerűen alakultak a dolgok, mert szárnyalt a csapat, az FTC már az első félidőben behozta az 5 gólos hátrányt, sőt később már egy, majd két gólos előnyre is szert tett. A második félidő közepén azonban holtpontra jutottak, „gödörbe" kerültek, s a volgográdiak látszottak továbbjutónak, mert ebben a szakaszban jobbnak bizonyultak a hazai pályán játszó ellenfelüknél.

S ez a csalódást okozó kellemetlen fordulat a tribün hangulatát is megváltoztatta; megijesztette, elkeserítette a győzelmet már készpénz-

nek vett zöld-fehér drukkereket. Ekkor csöppent ecet a mézbe. A kedveszegett, dühös szurkolók elkezdték skandálni: *Ruszkik haza!* Ettől viszont én keseredten el a képernyő előtt ülve, s hiszem, hogy velem együtt még sok sportszerető, jó ízlésű tévénéző. Átkos magyar betegség, elítélendő fradista magatartás, hogy ha nem megy kedvenc csapatuknak a játék és jobban játszik az ellenfél, akkor elkezdenek ruszkizni, gyűlölködni, mintha ez segítene. Pedig ellenkező az eredmény: azok állítanak ki magukról bizonyítványt, akik így viselkednek. És nem csak a női kézilabda-meccsen. Ha nem megy a játék a Fradi focistáinak, ha jobb az MTK, akkor legyen a mérkőzés az Üllői úton, vagy a Hungária körúti pályán, a fradista kemény mag senkitől sem zavartatva elkezd *zsidózni.*

Sajnos, nem különbek ettől egyes jobboldali politikusok, parlamenti és önkormányzati képviselők sem. Amikor elfogy az érvük, s úgy érzik, hogy ellenfeleikkel szemben alulmaradnak, akkor elkezdenek *kommunistázni.* Szemléletes példa erre a kisgazdák emlékezetes botránykrónikája, hatalmi harca, a Torgyán József leváltása körüli, bohózatba illő hercehurca. Az, hogy minél mélyebbre süllyedtek a mocsárba, annál inkább szidták a kommunistákat. Tették s teszik ezt abban a tudatban, hogy a liberálbolsevizálás majd eltereli róluk a figyelmet, ez segít rajtuk, elfeledkezve arról: a közvélemény normálisan gondolkodó része szánalmas pótcselekvésnek, primitív gyűlöletkeltésnek minősíti mindezt.

Miért háborog Méray Tibor?

A Gondolat-jel 2001. március 18-i adásában megismételt egy – Méray Tiborral készített – korábban közzétett interjút. A Szabad Nép egykori koreai tudósítója (az ötvenes évek elején), az 1956-os felkelés résztvevője, a nyugatra került, s Párizsban az Irodalmi Újságot szerkesztő író azért kesergett, mert jóllehet az 1956-os eseményekben „mindenki" részt vett, most mégis ugyanúgy, ahogy a Kádár-korszakban, nem érdekli az emberek többségét a „forradalom és a szabadságharc", sőt „elárulták" azt. Nem érti, miért van ez így.

Ugyancsak nem érti, hogy 1989-90-ben „mindenki" akarta a Kádár-rendszer megváltoztatását, és most mégis nagy a közöny, ami a parla-

menti választásokban való részvétel alacsony fokában is kifejeződik. Ez egyenesen *aggasztó* – mondta –, mert a mai rendszer legitimitását kérdőjelezheti meg.

Én meg azt nem értem, hogy Méray – másokkal együtt – miért tekinti ezeket ennyire talányos kérdéseknek. Segítek megfejtésükben, ha lehet. Méray morgolódása arra épül, hogy „mindenki" akarta 56-ot, és „mindenki" akarta 1989-90-et, a rendszerváltást. Ehhez mérve indokoltnak látszik a keserű hang. Csakhogy tudomásul kell(ene) venni, hogy *sem ötvenhatot, sem a rendszerváltást nem akarta mindenki.* Ez a valóság. A lakosság kisebbik, megtévesztett és jobboldali része akarta, s főként az amerikai, nyugati „bedolgozók", a restaurációra vágyók.

A lakosság többsége valóban változást akart ötvenhatban és 1989-90-ben is. De nem olyat, mint amilyen az 1956. október 23-a utáni napokban bekövetkezett, s ami később megtörténhetett volna, ha nem jön Kádár János. Az emberek a Rákosi-rendszer ellen tüntettek, léptek fel; az életkörülményeik javításáért, a jobb szocializmusért mentek az utcára. Az október végi napokban azonban már messze nem erről volt szó, hanem a rendszer megdöntéséről. Ott voltam, láttam, átéltem.

A magyar társadalom többsége 1989-90-ben sem akart kapitalizmust, főként nem olyat, amilyet kapott a kilencvenes években, s amelyet van szerencséje „élvezni" immár tizenegyedik esztendeje. Az, hogy ilyen mértékű az emberek csalódottsága és kiábrándulása, a szavazók arányának csökkenése, a közöny terjedése, az a magyarországi újkapitalizmus következménye, a rendszerváltó politikai „elit" bizonyítványa, s üzenet a globális kapitalizmusnak.

Ez a válasz Méray értetlenségére. Természetesen nem gondolom, hogy ezt elfogadja, hiszen akkor szembefordulna egész életútjával, saját magával, eddig vallott nézeteivel. Ám afelől sincs kétségem, hogy a tények majd jobb belátásra bírják – akár bevallja, akár nem –, árnyaltabb állásfoglalásra kényszerül (még ha jelenleg ez illuzórikusnak is tűnik) ugyanúgy, ahogy azt a hozzá hasonlóan vélekedők közül már jó néhányan megtették. Addig is ajánlani tudnám Méraynak, gondolja át elfogulatlanul annak a televíziós közvélemény-kutatási felmérésnek az eredményét, miszerint a megkérdezettek 82 százaléka azt mondta, hogy a Kádár-korszakban jobban élt, mint most, s csak 18 százaléka szavazott az ellenkezőjére. Ezek az arányok egyébként

többé-kevésbé hasonlóak a többi, rendszerváltást megélt volt szocialista országban is.

Előfordulhat persze, hogy e sorok olvastán Méray most azon ütközik meg, hogy miként lehetnek ilyen vélemények a rendszerváltás után tíz évvel. Kérem, ne lepődjék meg. Nem vagyok egyedül. Sokan vagyunk (még), akik így gondolkodunk, ráadásul ezeknek a kérdéseknek a megítélésében már nem is változunk.

Ki a hamis realista?

Csepeli György és Ladányi János szociológus szerzőpáros figyelmet keltő, terjedelmes cikket tett közzé a Népszabadság 2001. március 29-i számában. Már a publikáció címe is megragadta az olvasó tekintetét: „A kisebbségpolitika hamis realizmusa".

Milyen az a *hamis realizmus*? Mint megtudtuk, ez Bibó István szóhasználata. A szerzők szerint Bibó ezen a torzult magyar lelki alkat tüneteinek összefoglalóját értette. Vagyis a hamis realizmus összetevői: a *vágyelvű gondolkodás*, a nárcizmus és a felelősségvállalástól való vonakodás.

Szerencsére Csepeli és Ladányi fogalommagyarázatot is adott. Ezek szerint „a vágyelvű gondolkodás lényege a valószínűségek felcserélése. Ami valószínű, az valószínűtlennek tűnik, s ami valószínűtlen az valószínűnek. A valószínűséget átszínezi a vágy, ami miatt a pozitív eshetőségek mértéktelenül felértékelődnek, a negatívak pedig a lehetetlen birodalmába kerülnek."

Mi jellemzi *a nárcizmust*? Az, hogy „a saját álláspont egyedülvalóságát ismeri el csupán. Ebből szervesen következik az empátia hiánya, ami lehetetlenné teszi a másik, az ellenérdekű fél álláspontjának felmérését".

Kit nevezhetünk ezek után *hamis realistának*? Azt, „aki nem képes belátni, hogy mi a saját felelőssége abban, hogy bekövetkezett a katasztrófa. Magyarázatok után kapkod, a csődhelyzet bekövetkezését külső okokban keresi, és igyekszik ily módon a felelősséget áthárítani". Márpedig külső okokat mindig lehet találni. Ilyen a végzet, a véletlen, a balsors, az összeesküvés, a rontó erő, a gonosz, a külső hatalom.

„Bibó szerint – emlékeztetnek a szerzők –, a hamis realizmus súlyos következményekhez vezet, mert a nemkívánatos események gyakran

mégis bekövetkeznek. Ilyenkor a hamis realista válasza: pánik, rögtönzés, bénultság, ami csak növeli a kárt. Bibó pontos diagnózisát adja *a magyar nacionalizmus* társadalom-lélektanának, amely a XIX. század végén a kisebbségi kérdés valódi természetét fel nem ismerve az első világháborúba és a trianoni békébe sodorta az országot. A két világháború közötti korszakban se a magyar társadalom, se a magyar elit *nem szembesült* korábbi sovinizmusának valóságos természetével, s a maga előidézte katasztrófából a második világháborúba „menekült". Ezeknek az országmentő tiszáknak és horthymiklósoknak, illetve az őket vakon követő tömegeknek a mentalitását nevezte Bibó István hamis realizmusnak."

Ezek után a szerzők meglepő megállapítást tesznek. Úgy vélik, hogy „a hamis realizmusnak persze semmi köze nem volt a magyar nemzeti alkathoz. A hamis realizmusnak a nemzeti karakterhez való kapcsolása *Bibó tévedése*. Bocsánatos tévedés egy olyan korban, amikor sokan hitték még, hogy létezik olyasmi: nemzeti alkat".

Nem hinném – Csepeli Györggyel és Ladányi Jánossal ellentétben –, hogy Bibó István tévedett. Sokakkal együtt magam is *hiszek* a magyar nemzeti alkat létezésében. Anélkül, hogy eltúloznánk, de igenis kimutathatók azok a karakterisztikus vonások, sajátos jegyek, amelyek bennünket magyarokat jellemeznek, s azzá tesznek, amilyenek vagyunk. Ezek tetten érhetők gondolkodásunkban és magatartásunkban, nemzeti történelmünk eseményeiben, fordulóiban, kudarcainkban és sikereinkben, korábban és jelenleg is. Az már inkább vitatható, hogy melyek ezek a speciális jegyek.

Érdekes, hogy a szerzőpáros ezt írja a cikk későbbi részében: „Bibó István több mint fél évszázaddal ezelőtt leírt gondolatai a hamis realizmusról igencsak *időszerűek* a közép- és délkeleteurópai régió romapolitikájában." Vagyis nemcsak Magyarországon, hanem Csehországban és Szlovákiában, Romániában és Bulgáriában is. Hozzátenném: nemcsak a romapolitikában aktuálisak Bibó István nézetei a hamis realizmusról.

Beszélgetés az Evangélikus Múzeumban

Azt előre sejtettük, hogy Ladányi András Váci Mihályról szóló interjúkötete érdeklődést vált ki „a sokaság fia" verseit kedvelő emberek körében. A budapesti, a nyíregyházi és tatabányai könyvbe-

mutatók után azonban ez már nem feltételezés maradt, hanem örömteli ténnyé vált. Egyre táguló körből érkeztek jelzések arról, hogy mind többen hallottak és tudnak a Váci Mihály – „Élj tiszta tüzeidben" címet viselő könyvről.

Közéjük tartozott *dr. Fabiny Tibor* evangélikus lelkész, nyugalmazott egyetemi tanár, az Országos Evangélikus Múzeum igazgatója is. A professzor úr megkeresésére szerző barátom, a Bányamunkás főszerkesztője kifejezte készségét, hogy személyesen is elvisz egy tiszteletpéldányt a könyvből. Ezzel együtt engem is megkért, tartsak vele a látogatáson. Így jutottunk el az evangélikusok Deák téri múzeumába, ahol barátságos fogadtatásban részesültünk, s ez már megérkezésünk első perceiben megteremtette találkozásunk fesztelen légkörét.

Miután Ladányi András átnyújtotta dedikált könyvét, vendéglátónk megköszönve azt, látható kíváncsisággal fürkészte a borítón feltüntetett interjúalanyok – írók, költők, irodalomtörténészek, szerkesztők, festők, szobrászok – neveit, s jóízű csettintgetéssel nyugtázta a neves társaságban fellelt ismerőseit. – Látom, itt van Pomogáts Béla és Baranyi Ferenc is, Margócsy József meg Nyíregyházáról – mondta a felfedezés nem titkolt örömével. Az ismerős nevek rögvest előhívták belőle szunnyadó emlékképeit. Baranyi Feri neve láttán megelevenedett előtte a költő húgának, Baranyi Katicának az alakja, akinek – mint derűs arccal megjegyezte – udvarolt is 1948 és 1950 között. Margócsy József neve pedig megelevenítette előtte a Nyírség tájait, az ott élő emberek életét, a tirpák emlékeit, amiről aztán érdekes véleménycsere és diskurzus bontakozott ki az ugyancsak Nyíregyházán született és nevelkedett Ladányi Andrással.

Miközben forgatta és böngészte a kezében tartott könyvet a lelkész úr, arról faggatta a szerzőt, hogy miként kezdődött a Váci-kötet története? Hogyan született meg az ötlet, mi inspirálta a szerzőt e szép és jelentős vállalkozásra, mennyi időbe került a megírása, elkészítése? A kérdezett pedig kedvvel válaszolt a kérdésekre, bemutatva az interjúk felvételének folyamatát, annak nehézségeit és élményekkel színezett izgalmait, kínlódásait; őszinte önvallomással beszélt Váci Mihály költészetének szeretetéről, arról a tiszteletről, melyet a költő emberi értékei iránt is érez.

Válaszul a házigazda igazgató úr elmondta, hogy ő is becsüli Váci Mihályt, nem utolsósorban azért is, mert a harminc évvel ezelőtt elhunyt költő evangélikus volt. A most megjelent Váci-kötetnek meg azért is örülnek, mert – pótolva az eddigi mulasztást – a most készülő, várhatóan még ebben az évben megjelenő Magyar Evangélikus Arcképcsarnok című könyvben Váci Mihályt is szerepeltetni kívánják. Ezt előkészítendő, az Evangélikus Élet című lapban hírt adnak majd Ladányi András könyvének megjelenéséről. Egyébként – jegyezte meg a lelkész úr – fiam Fabiny Tamás, kőbányai lelkészként már többször is használt Váci-versidézeteket igehirdetéseiben.

Érzékelve, hogy apa és fia egyaránt szereti a költészetet, és használják is a versek érzelmi szépségét, léleküdítő erejét, megkérdeztem beszélgető partnerünket, kik a kedvenc költői? Némi tűnődés után sorjáztak a nevek: elsősorban talán Pilinszky, de Illyés is, és hát legfőképpen a régi klasszikusok: Petőfi, Arany, Vörösmarty. – És József Attila? – érdeklődtem. – Igen, igen, József Attila nem maradhat ki a sorból. Nagy zseni volt, József Attila, igazi zseni.

A kölcsönös érdeklődéstől telített és hasznosnak bizonyult kellemes beszélgetésünknek csak az idő szorítása emelt gátat. Elégedett, jó érzésekkel álltunk fel a kis tárgyalósarok foteljeiből, hogy még néhány pillantást vessünk a múzeum tárgyaira. „Itt a holtak élnek, a némák beszélnek" – olvastam az egyik elgondolkodtató faliratot. Röpke sétánk közben megálltunk az egyik tárló előtt, amelyből Thököly Imrét idéző relikviák néztek ránk. – Itt töltött egy éjszakát – hallottuk a magyarázatot –, itt a mi templomunkban volt felravatalozva Thököly, amikor 1906-ban Törökországból Budapesten át Késmárkra szállították koporsóját.

Azzal búcsúztunk szíves vendéglátónktól, hogy legközelebb ismét találkozhatunk. Ladányi András ugyanis meghívta dr. Fabiny Tibor tanár urat a Vasas-Ezredvég irodalmi estjére, ahol – Baranyi Ferenc műsorvezetésével – Váci Mihály költészetét élvezhetjük majd rangos versmondó előadóművészek közreműködésével. A meghívásra igen volt a válasz.

A múzeum ajtaján kilépve a Deák térre a templom falán elhelyezett Thököly-emléktábla előtt még megálltunk néhány percre.

Merengések alkonyatkor

Okos szókimondás. Milyen lehet az? Feltehetően olyan, amelyben sok az igazság és nem kioktató, nem bántó, nem sért senkit. Ugyanakkor őszinte, segítő szándékú, találó.

*

Gyémánt gerincű ember. Ilyen talán csak a mesében van.

*

A *megszüntetve – megőrzés dialektikája.* Ez fontos dolog. A kulcskérdés az, hogy miből mit szüntessünk meg, miből mit és hogyan őrizzünk tovább?

*

Kockázatmentes, békés középszerűség. Ilyen is van, de aki ilyen, vagy erre vágyik, az ne vállaljon közéleti tisztséget, vezetői beosztást. Semmiképpen ne akarjon szakszervezeti titkár, pártelnök, polgármester, vagy miniszter(elnök) lenni.

*

Olvasó Népért Mozgalom. Mint minden mozgalomban, ebben is voltak erőszakolt, formális elemek, ám a mából visszanézve is, hasznos kezdeményezésként él az emlékezetünkben.

*

Marasztaló környezet. Olyan hely ez, ahova szívesen megyünk, jól érezzük magunkat benne, és vissza-visszatérünk hozzá. Ilyen a szép otthon, a jó könyvtár, a gondozott kert, a hívogató kisvendéglő, a hangulatos tóparti sétautak.

*

Felismerések. Újdonságuk pezsdítő. Gazdagítanának bennünket. Az új felismerések azonban nem csak örömet okoznak; szorongatóak, keserűek, lehangolóak is lehetnek.

*

Az illetékesség tudata. Hajdanán volt – emlékszünk rá – az „illetékes elvtárs" Koltay Róbert megjelenítésében, aki mindenben illetékesnek érezte magát, minden kérdést meg tudott válaszolni, minden ügyet képes volt elintézni. Ennek ellenkezője az, amikor az ember semmiben sem érzi magát illetékesnek, kivéve azt, ami csak rá tartozik. A helyesnek az látszik, ha magánügyeink mellett a közélet, a közösség dolgaiban is illetékesnek érezzük magunkat, természetesen az adott

helyzetnek megfelelően, saját lehetőségeink és emberi kötelezettségeink szerint.

*

A kor lelkivilága. Nemcsak az embernek van lelkivilága, hanem a történelmi koroknak is. Milyen ez az ezredforduló, a XXI. század elejének lelkivilága? Ha csak néhány kulcsszóval jellemezhetjük talán a következők illenek rá leginkább: egypólusú világ, információrobbanás, gyorsulás, változás, kirívó egyenlőtlenségek, környezeti veszélyek, zaklatottság, bizonytalan útkeresés, az új világrend keresésének kísérlete.

*

Az *önmérsékletről.* Seneca emlékeztet rá: „Az önmérséklet megedzi az embert." A mindennapi tapasztalat azt mutatja, hogy sok ember vagy nem tudja ezt, vagy nem akar megedződni.

*

Gondolati agresszió. Van ilyen? Igen, van. Milyen az? Azok az írók, politikusok, filozófusok, akik segítették a nácizmus kialakulását és hatalomra jutását, gondolati agressziót követtek el, miként azok is, akik nálunk a két világháború szellemi, lelki előkészítésében közreműködtek. Gondolati agresszorok ma is vannak, nem is kevesen, nem is akárkik. Akik ordas eszméket melengetnek, akik rasszizmusra bujtogatnak, akik gyújtogatják és táplálják a nacionalizmus, az irredentizmus tüzét.

*

Kreatív csönd. Amikor téli estén a meleg szobában kikapcsolom a harsány televíziót, és belemerülök – az olvasólámpa mellé előkészített, éppen aktuális – kedvenc könyvembe. Amikor tavaszi hétvégeken az ablakon bezúduló fényben íróasztalom mellől föltekintek a zöldellő budai hegyoldalra. Amikor a versmondó előadóművész, a beszédét tartó politikus a legjobbkor kivár, és pillanatnyi szünetet tart egy-egy gondolat előtt vagy után.

*

Baráti korholás. Többet ér, mint a színlelt dicséret, az őszintétlen gratuláció.

*

Féligazságok. Ezek sokszor rosszabbak, veszélyesebbek, mint az igazságtalanságok. De számon tartunk negyedigazságokat is. Azok milyenek?

*

Kérdőjel. Ismerünk büntetett előéletű embereket. De vannak-e, lehetnek-e büntetett előéletű nemzetek?

*

Állócsillag. Ember is lehet ilyen „földi égitest". Petőfi, Ady, József Attila – hogy csak költőket említsünk.

*

Érdemhez mért elismerés. Ez az igazi. Meg az, ha időben érkezik a kitüntetés, a megbecsülés üzenete. Sem korábban, sem később. Ekkor kétszeres az öröm.

*

Terméketlen tűnődés. Olyan ez, amikor csak bambán bámulunk, de nem jut eszünkbe semmi. A sivatagos gondolkodás ellentéte a termékeny töprengés, amikor sorjáznak a gondolatok, a tervek, az ötletek szinte magunktól jönnek az előrelendítő kezdeményezések, összefüggések, következtetések. Ez az igazán áldásos, ígéretes állapot, a bizsergető érzés.

*

Árnyalt látásmód. Nagy kincs. Tudás és sok tapasztalat kell hozzá. Különben a csőlátók és a fekete-fehéren ítélők számát szaporítjuk.

*

Csalfa udvariasság. – De jól nézel ki, te semmit nem öregszel – mondják ismerőseink, ha összefutunk valahol. Jólesnek az ilyen hízelgő bókok, fogadjuk is azokat mértékkel, csak ne higgyük el. Az igazság az, hogy az idő kivési arcunk vonásait. Ezt viszont – méltósággal – tudomásul kell vennünk, el kell viselnünk.

*

Gazdagodás. Erről mindjárt a sok pénz, az autó, a szép nagy ház, a luxus élet, tehát az anyagi gazdagodás jut eszünkbe. Pedig van kulturális-, lelki-, gondolkodás- és magatartásbeli gazdagodás is. Az élményeknek is van haszna, csak azt nem lehet bankba tenni, mint a valutát.

*

Önszerelem, énközpontúság. Ne szeressük (nagyon). Legalábbis, mértékkel. Csak az elfogadhatóság, a normalitás határáig. Kívánatosabb és elfogadottabb az öntudat, az önbecsülés, az egészséges önérzet és önbizalom.

*

Ténytisztelet. Azt mondjuk, tisztelni kell a tényeket. A tények azonban sokfélék. Azokat a tényeket tiszteljük, mi több szeretjük, amelyek kedvezőek számunkra, de már jóval kevésbé tiszteljük és még kevésbé szeretjük a ránk nézve kedvezőtlen tényeket.

*

Változz és változtass! A változz kérdése a miért és miben, a változtassé pedig mire és hogyan?

*

Társadalmi öntisztulás. Miben kellene megtisztulnunk? Vagy kérdezzünk úgy: mitől kellene megszabadulnunk? A szélsőségektől. A kishitű szolgalelkűségtől és a melldöngető kivagyiságtól. A szorongató pesszimizmustól. Az irigységtől és a széthúzástól. A korrupciótól és a gerinctelenségtől.

*

Vágyott világ. Szabadság, demokrácia, jólét (mindenkinek), kultúra, biztonság, emberség, összefogás, otthonosság.

A Kádár-korszak és névadója

Beszéd Kádár János születésének 89. évfordulóján

Tisztelt Barátaim! Kedves Elvtársak!

Apollóniai Diogenész, az ókori görög bölcs mondta: „Ha bárki bármi beszédbe kezd, azt gondolom, hogy *határozott bevezetést* kell adnia, egyszerű és méltóságos stílust."

Megpróbálom.

Éljen szeretett hazánk, a Magyar Népköztársaság!

Nem szóbotlásról van szó – tudom, hogy köztársaság a jelenlegi államformánk –, hanem tudatos emlékidézésről. Kádár János ugyanis a legtöbb beszédét – különösen az ünnepieket – ezzel a felkiáltójeles mondattal fejezte be. Az idősebbek még emlékezhetnek rá: ezt senki sem tudta úgy, és annyi szeretettel, belső átéléssel mondani, mint Ő. Mert szerette hazáját, mert magyar volt és kommunista!

Úgy tűnik, *Kopátsy Sándor* is ismeri Diogenész ajánlatát, mert ő is meghökkentően kezdte előadását azon a mesterkurzuson (ahol sem kérdezni, sem hozzászólni nem lehetett), amelyet a Rubicon című

történeti folyóirat szervezett Kádár János életéről és koráról az ELTE jogi karán. Az ismert közgazdász – Pozsgay Imre, Huszár Tibor, Földes György, Romány Pál, Gyarmati György, Berecz János után és Lengyel László előtt – így indította mondandóját: Én ugyan a reformkommunistákhoz kötődtem, de nem találkoztam, mert nem akartam találkozni Kádárral. 1956. november 4-én megfogadtam, hogy gyűlölni fogom, és a Szovjetunió felé nem lépem át a magyar határt.

Ilyen kezdés után a következőképpen folytatta: Most, hogy sokan szidják, azt kell nézni, mit csinált, hogyan mentek a dolgok az országban az ő vezetése alatt. S miután elemzően végigtekintett a Kádár-korszak értékein és névadójának erényein-érdemein, így összegezte véleményét: *Kádár csinált egy élhető országot.* Nem véletlenül mondták a nyugati országok vezetői: szerencsések vagytok Kádárral. Jobb, mint a kelet-európai vezetők, jobb, mint bármely magyar vezető. Antall, Horn és Orbán nem is álmodhat ilyen népszerűségről. Kádár János elég bölcs volt ahhoz, hogy megengedte azt, amire a nép vágyott. Úgy fog bevonulni a magyar történelembe, mint a század legjelentősebb politikusa.

Idézhetnék a mesterkurzus többi előadójától is, de itt és most csak néhány megfigyelésemre szorítkozom. Érdekes volt, hogy az egyetemi hallgatókból, történelemtanárokból és meghívott vendégekből álló nagyszámú hallgatóság minden előadót megtapsolt. Gyarmati Györgyöt is, aki Kádár „bűneiről" beszélt, és Berecz Jánost is, aki jóval árnyaltabban és pozitívabban szólt a szóban forgó témakörről. Kitűnt az is, hogy az említett szereplők gyakran önmaguknak és egymásnak is ellentmondtak. Mindegyikben voltak elismerések és elmarasztalások, a különbség abban állt, ki mire tette a hangsúlyt. Ez azonban nem meglepő, hiszen elég csak ránézni az előadók névsorára, máris sejthetjük, hogy ki miről és hogyan beszélt.

Így vagyunk egyébként másokkal is, akik mostanában könyveket jelentetnek meg a Kádár-korszakról és annak főszereplőjéről, vagy cikkeket, publicisztikákat, színműveket írnak, és nyilatkoznak a sajtóban, a médiában. Ezek a vélemények, megnyilatkozások nem függetleníthetők attól a *korszellemtől,* társadalmi, politikai valóságtól, amely körülvesz bennünket. Megváltozott világban élünk, amerikai dominanciával, a nemzetközi tőke mindent behálózó uralmával, ideológiai válsággal, a rendszerváltás utáni Magyarország jobboldali kor-

mányával, kapitalista életviszonyok közepette. Ez a felülkerekedett jelen határozza meg a közelmúlt értékelését, a vesztesek megítélését. Ez állítja ki a Kádár-rendszer mai, hivatalos bizonyítványát is.

Ezek szerint vannak olyanok, akik – ugyan Kádár János bokájáig sem érnek fel, de – véres kezű gyilkosként becsmérlik, hazafiatlan árulóként gyalázzák és diktatúrának nevezik rendszerét. A mérsékeltebbek „csak" gyávának, ellentmondásos, félművelt, hatalomvágyó, meggyőződés nélküli embernek titulálják. És vannak természetesen olyanok – a többség –, akiknek a serpenyőjében jóval több a jó, mint a rossz. Ezek általában a baloldali érzelmű emberek, ám a baloldalon is megoszlanak a vélemények. Sajnos találunk elgondolkodtató, negatív példákat is. Ideje lenne például, ha – a történelmi hűségnek megfelelően – az MSZP is tisztázná viszonyát ahhoz a korszakhoz-rendszerhez, amelyből kinőtt.

Többszólamúnak tehát azok a válaszok, amelyek e két kérdésre érkeznek: ki volt Kádár János, milyen volt valójában a Kádár-rendszer? A jelen jobboldali folyamatában, a szélsőjobb ágaskodásának idején szembetűnően felerősödött a *kommunista- és szocialista ellenesség*. A megfélemlítés, az elrettentés minden eszközével, széles fronton, erőteljes támadásokkal, rafinált manipulációval, a médiák és a könyvkiadás segítségével folyik a történelem átírása, az agymosás a szocialista múlt befeketítésére, ahogy ezt a hírhedt *Kommunizmus fekete könyve* is szimbolizálja.

Mivel Kádár János személye *megkerülhetetlen és megkérdőjelezhetetlen,* a Kádár-rendszer a magyar történelem jelentős, kitörölhetetlen korszakává vált, offenzív támadás zajlik hatásának ellensúlyozására, lejáratására, az iránta megnyilvánuló nosztalgia lerombolására. Ezért Kádár Jánost a legérzékenyebb, legkényesebbnek vélt, leginkább sebezhetőnek gondolt pontjain támadják. Ilyenek: az 1933-ban, fiatal KIMSZ-vezetőként történt letartóztatása és rendőrségi vallomása; 1943-ban a KMP átkeresztelése Béke-párttá; a Rajk-perben játszott szerepe; 1956; és életének utolsó évei.

A Kádár-korszak ellenfelei és ellenségei – közöttük történészek, filozófusok, politikusok, újságírók és mások – ezeket az egyébként vitatható, gyenge pontokat – kiragadják az egészből és felnagyítják azokat. Mintha csak ebből állna az életmű, ez lenne a legjellemzőbb a hosszú, eseményekben gazdag kádári életútra. Olyan ez, mint a tétényi

Szobortemető bejáratán a rozsdásodó acéllemezre vésett Illyés-vers, az Egy mondat a zsarnokságról. Mostanában mindenütt csak ezt az egy verset közlik-szavalják, mintha a XX. század egyik legnagyobb írója, költője, szellemi életének kiemelkedő alakja nem alkotott volna mást, e költeménynél sokkal értékesebb műveket.

Az ellenérdekű felek – éppen a Kádár-korszak reneszánszától való félelmükben – szeretik diktatúrára egyszerűsíteni a szocializmus építésének – hibákkal, tévedésekkel, mulasztásokkal is tarkított – időszakát. Szándékosan elfeledkeznek az akkori idők társadalmi, politikai, gazdasági és kulturális állapotáról, a hazai erőviszonyokról és a nemzetközi körülményekről. Az amnéziában szenvedők figyelmen kívül hagyják, hogy a felszabadulást követő 45 évet megelőzte a második világháború pusztítása, a Horthy-rendszer öröksége, és egy gyökeresen *más, új társadalmi formáció* született összes kínjával-bajával, de hősies munkával létrehozott fénylő eredményeivel együtt.

Ellenlábasaink, de sokan mások sem értik – sem logikailag, sem érzelmileg –, hogy miként maradhatott Kádár János azután is kommunista, a szocializmus élharcosa, miután elvtársai 1951 és 1954 között bebörtönözték. Pedig a válasz viszonylag egyszerű: azért, mert volt meggyőződése, voltak elvei, hitt az eszmében, s ehhez akkor is, azután is élete végéig hű maradt.

Természetesen tudjuk, hogy a történeti kutatásban milyen nagy szerepe van a dokumentumoknak, a levéltári anyagoknak. Az utóbbi időben a mi – Kádár-korszakra vonatkozó – ismereteink is bővültek általuk. Mi azonban nem csak a levéltári anyagokból merítjük ismereteinket és alakítjuk véleményünket. Hanem mindenekelőtt a *megélt valóságból*, saját tapasztalatainkból. Nekünk a szocializmus építésének időszaka benne a 33 évig tartó kádári idők egyet jelentenek egész felnőtt életünkkel, életpályánkkal, személyes élettörténetünkkel, kitörölhetetlen élményeinkkel. Önmagunkat tagadnánk meg, ha szembefordulnánk vele, s nem állnánk ki védhető, megőrzésre érdemes értékei mellett. Ezért is alakítottuk meg a Kádár János Baráti Kört, és dolgozunk erősítéséért.

Tisztelt Ünnepi Gyűlés, Kedves Barátaim!

Sütő Andrástól olvastam, hogy „önmagát becsüli minden nemzedék azáltal, hogy tudomásul veszi: a világ nem vele kezdődött". Rendszerváltó uraim, figyelem! A vállalkozások Magyarországon – több más

dologhoz hasonlóan – nem az Antall-kormánnyal kezdődtek. A hetvenes években már volt háztáji, kisüzem, ipari szolgáltató tevékenység a szövetkezetekben. A kádári politika nem csupán megengedte, de bátorította is a vállalkozói szellemet. Szakértőkre bízta az agráriumot, nem olyan dilettánsokra, akik a búzát nem tudták megkülönböztetni az árpától. A szövetkezetek fejlődtek, a falvak szépültek, gazdagodtak, volt mellékjövedelem is, kertes házak, vikendházak épültek. Romány Pál emlékeztet rá, hogy 1975-ben eljött hozzánk az amerikai mezőgazdasági miniszter megnézni, mi a magyar mezőgazdaság fejlődésének a titka? Most is jönnek persze amerikai személyiségek hozzánk, de leginkább a multik és a katonai vezetők Taszárra, a légi támaszpontra.

A szocialista korszakban soha nem tapasztalt mértékben kerültek az egyetemekre, főiskolákra munkások és parasztok gyermekei. És *hányan* költöztek akkor új lakásba, mennyien *üdülhettek* szakszervezeti és vállalati üdülőkben?! *Volt közbiztonság és létbiztonság.* Nem csoda tehát, hogy a televíziós szavazáson 82 a 18-hoz szavaztak az emberek arra, hogy *a Kádár-korszakban jobban éltek, mint ma.* Ez egyébként így van a többi volt szocialista országban is – erről Tamás Gáspár Miklós újabban már többször is beszélt.

Így és ezért vált Kádár János a szocialista tábor legélhetőbb viszonyait megteremtő, az önálló magyar modellt létrehozó ország elismert, felelős vezetőjévé, kimagasló államférfivá, a magyar történelem legnagyobb munkáspolitikusává. A többi között azért, mert vallotta: a marxizmus nem arra való, hogy kísérletezzünk a társadalommal, hanem arra: segítséget nyújtsunk az emberek jobb életéhez. Azt vallotta, hogy Magyarországon nem engedhető meg a jegyrendszer. Az, hogy az emberek sorba álljanak az élelemért.

Kádár János *realista* volt. Nem lelkesedett azért, hogy egyes baráti országok előreszaladva, már szocialistának nevezték magukat. Berzenkedett a „fejlett szocializmus" korai megjelöléséért is, mert érezte, messze vagyunk még ettől. Pragmatikus volt, gyakorlatias. Tudott a dolgozó ember szemével látni, fejével gondolkodni és szívével érezni. Sajátos hanghordozásával, egyéni stílusával, világos beszédével meg tudta szólítani az embereket, érzékelte gondjaikat. Képes volt arra, hogy egyszerre juttassa kifejezésre a nemzeti önérzetet és az emberi méltóságot. Igaz, tudott nagyokat hallgatni és titkokat őrizni. A humort is kedvelő, *karakteres* politikusként él bennünk, pedig

körülötte nem működött Országimázs Központ, mint jelenleg. Nagyobb mozgásteret vívott ki a Szovjetunió vezette országközösségben, mint a maiak az amerikai és a nyugat-európai országokhoz fűződő kapcsolataikban, pedig akkor szorosabb volt az ölelés.

Emberi ember volt; szerény, puritán. Jártam a lakásán, láttam hogyan élt. Ha akkor lett volna vagyonnyilatkozat, nem tudott volna mit beleírni, mert amit ajándékba kapott, azt is szétosztotta az úttörő- és ifjúsági házaknak. Mint az ország első embere nem járt olimpiákon, világ- és európai bajnokságok döntőire – legfeljebb a Vasas Fáy utcai pályájára, és nem fordult meg egyszer sem Thaiföldön, mint a kisgazdák „utazó nagykövetei", Torgyán és Szabadi (négy alkalommal).

Az egykori első titkár és főtitkár nem tartott minden szerdán reggel – öndicsérő – sajtóbeszélgetést sem a rádióban, mégis tisztelték és szerették. S bár ötvenhat után gyűlölt ember volt, hazánk és a szocialista országok *legnépszerűbb, legtekintélyesebb vezetője* lett, akinek a véleményére odafigyelt a nyugati világ is. Baráti körünk legutolsó klubdélutánján mesélte éppen Barta Istvánné, Nádja – aki 29 évig dolgozott mellette titkárnőként és tolmácsként –, hogy Bruno Kreisky így fejezte ki elismerését Kádár János iránt: „Milyen kár, hogy Ön kommunista!" De jó kapcsolata volt Willy Brandttal, Helmut Schmidttel, Olof Palmével, a finn Urho Kekonennel, az olasz és francia szocialista, szociáldemokrata vezetőkkel is.

Bányász Rezső a napokban mutatta meg nekem a most készülő legújabb Diplomatanegyed című könyvének azon fejezetét, amely Kádár Jánosról szól. Ez az anyagrész tartalmazza Kádár János és *Margaret Thatcher* 1984-es budapesti és 1985-ös londoni találkozását. Mi több, megvan annak a nagyívű pohárköszöntő-beszédnek a teljes, szó szerinti szövege, amelyet a brit miniszterelnök mondott el a magas rangú magyar vendég tiszteletére adott fogadáson a Downing Street 10-ben. Ez a dokumentum beszédes bizonyítéka annak, hogy a konzervatív Vaslady milyen kellemes emlékeket őriz magyarországi látogatásáról, mennyire szívélyesen fogadta a magyar küldöttséget, s milyen elismeréssel szólt Kádár Jánosnak a magyar bel- és külpolitikában betöltött meghatározó szerepéről.

Tizenkét év telt el azóta, hogy Kádár elvtárs örökre elment a felhők fölé. Ám élénken él még bennünk minden arcvonása, mozdulata, hang-

ja, szomorúsága és derűje, józű nevetése annak az embernek, aki *a legmélyebbről indult és a legmagasabbra jutott* ebben az országban. Születésnapjának évfordulóján megújítjuk elhatározásunkat abban, hogy becsülettel őrizzük emlékét, ápoljuk politikai, szellemi hagyatékát, emberi értékeit, s átadjuk mindezt gyermekeinknek, unokáinknak is.

Ilyen tájban magam is sokat gondolok rá, mert – bár én is kaptam sebeket, égtem én is takaréklángon, megízleltem a mellőzöttség érzetét –, de mégis mindent a Kádár-korszaknak köszönhetek. Ha a Margit-hídon megyek át Pestről Budára, gyakran felpillantok rózsadombi volt lakóházára, ha Budáról villamosozok Pestre, akkor pedig odanézek a „Fehér Ház" első emeletének sarokszobáinak ablakaira, amelyek mögött naponta dolgozott. Ilyenkor eszembe jut, hogy a rendszerváltás óta ez a szoba a kormányzó pártok elnökeié, illetve frakcióvezetőié. Most például Kövér Lászlóé vagy Pokorni Zoltáné. Micsoda különbség a dolgozószoba lakói között!?

De nagyot fordult a világ!

1961-ben még az volt a jelszó, hogy „aki nincs ellenünk, az velünk van". Most meg azt halljuk az „egész pályás letámadás" narancsos fiuitól, a kommunistákat agyagba döngölőktől, hogy „aki nincs velünk, az nincs". Gyakran hallunk egy másik kedvelt szót is a Fidesz-retorikából: *az álom.* Mármint, hogy a Fidesznek van egy nagy álma: a polgári Magyarország egysége.

Szeretném közölni ezen az ünnepélyes összejövetelen, hogy nekünk is van egy álmunk – hiszen annyira azért nem vagyunk magunk alatt, hogy álmatlanságban szenvednénk. A mi álmunk: egy *emberibb, élhetőbb világ.* Két szóval: népi Magyarország! Egy szóval: szocializmus!

(Elhangzott a Vasas Székházban, 2001. május 25-én, a Kádár János Baráti Kör ünnepi gyűlésén.)

Tovább él Váci Mihály példája

Szoboravató Tatabányán

Napokig frissen maradt bennem a szoboravatás hangulata a tatabányai Váci Mihály Általános Iskolában. Kint a Dózsa-kertben és környékén zöldbe öltözött fák, az éjszakai esőtől csillogó vizek, tavaszi

zsongás, bent az iskola falai között, a folyosókon várakozásteli, felhangolt zsibongás. Váci Mihály szobrának felavatására készültek a róla elnevezett általános iskola tanulói, pedagógusai, a szülők, a város közéletének képviselői, a Budapestről érkezett vendégek. 2001. április 20-a volt.

Pálfi Antalné igazgató nyitotta meg a közreműködők sorát, aki hangsúlyozta a Költészet Napjának jelentőségét, s emlékeztetett rá, hogy a Nyíregyházán született Váci Mihály 1970-ben halt meg Vietnamban. Mi azonban mindig az élő Vácira emlékezünk – húzta alá. Arra is emlékeztetett, hogy ez a huszadik tanév, amelyben a nyírségi tanyavilágból induló költő nevét viseli az iskola. Azért választották ezt a nevet, mert a „sokaság fia" példát adott, irányt mutatott nekik. Váci Mihály jelenség volt, érzékeny, nyílt tekintetű és barátságos ember. Olyan, aki szerette a fiatalokat, aki tanítóként, íróként, költőként, szerkesztőként mindig a közösség érdekeit tartotta szem előtt. (Azt vallotta: „Használni akar, nem tündökölni.") A névválasztásban az is közrejátszott, hogy Váci Mihály is kötődött Tatabányához, hiszen felesége, *Juhász Mária* irodalomtörténész a bányászváros szülötte volt.

Az igazgatónő köszöntötte a jelenlévő szervezőket, a művészeket, a város polgármesterét. Köszönetet mondott mindenkinek, aki lehetővé tette e szép ünnepség megrendezését, elsősorban Schalkhammer Antalnak, a város országgyűlési képviselőjének, a bányászszakszervezet elnökének, aki ifj. Szabó István szobrászművész alkotását adományozta az iskolának. Ahogy eddig minden évben megünnepeltük a költő születésnapját – mondja az iskola igazgatója –, úgy a jövőben is hűséggel, szeretettel ápoljuk Váci Mihály örökségét.

Ezután az iskola tanulóinak – gondosan összeállított – ünnepi műsora következett. A tisztán csengő kórus dalai után alsó- és felsőtagozatos diákok léptek a mikrofon elé – fiúk és lányok felváltva –, hogy Váci Mihály verseiből és prózai írásaiból idézzék fel névadójuk életútját, emberségét, közvetlenségét, hazaszeretetét. Megérdemelt elismerést aratott műsorukat *Hámori István Péter* Váci Mihályról szóló versével zárták.

– Örömmel jöttem szűkebb hazámba Tatabányára, abba az iskolába, amely Váci Mihály nevét viseli és őrzi emlékét – kezdte üdvözlő beszédét *Schalkhammer Antal*, majd felidézte ifjúkori emlékeit, élményeit, azokat az időket, amikor – Ladányi Andrással együtt –

szervezték a Váci Mihály klubot és annak programját. Szívesen adományozom a Váci-szobrot ennek az iskolának, mert látom, itt jó helye lesz – mondta. – Ez az ünnepség is megerősít abban a meggyőződésemben, hogy érdemes a művészetet pártolni, menedzselni, mert ennek szellemi értéke többszörösen megtérül. A politikusnak ezért is kell támogatni a költészetet, a képzőművészetet, általában a kultúrát.

E gondolatok fonalát *Baranyi Ferenc* költő, műfordító vette fel és dúsította tovább. – Nagyszerű érzés Váci Mihály arcát látni ifjú Szabó István bronz mellszobrában - mondta a költőtárs. – Igaz költő volt – állapította meg, majd Illyés Gyulát idézte, miszerint Váci hatni akart a népképviselet jegyében, szellemében. Baranyi Ferenc azt prognosztizálta, hogy a „költészet mezítlábas prófétája" túléli a divatokat, a klasszikusok között tarthatjuk majd számon, még ha a mai irodalomtörténet nem is tekinti annak. A szoboravató iskolai ünnepséget úgy minősítette, hogy az nemcsak kulturális rendezvény, de társadalmi esemény is egyben. Bizonyítéka annak, hogy kellenek a költők, a „nem hivatalos törvényhozók", szükség van a valóság talajából sarjadó közéleti, közszolgálati versekre, hiszen erről (is) szól a magyar líra története Balassi Bálinttól Váci Mihályig. A vers, a költészet ugyanis, ha nem is képes megváltoztatni a történelem menetét, de befolyásolni, megörökíteni igen. Baranyi Ferenc ehhez kíván hozzájárulni a maga műveivel is.

Keres Emil színművész régi ismerősként tért vissza a Váci Mihály Általános Iskolába. Itt volt annak idején, a névadó ünnepségen, és eljött most, húsz év múltán, a tatabányai szoboravatóra is, hogy üdvözölje az iskola diákjait és tanárait, gratuláljon nekik a tartalmas műsorhoz, elmondja a Mindenütt otthon, és Mint a példabeszédben című Váci-verseket – hosszan tartó taps kíséretében.

– Én nem vagyok a szavak embere – szabadkozott *ifjú Szabó István* –, jómagam formában, szoborban beszélek, s állítok emléket. Örülök, hogy ide került a szobrom, mert itt tovább élteti majd Váci Misu emlékét. Misuként említette a költőt, hiszen jó barátságban voltak, együtt éltek a budapesti albérletben. Ezért nem kételkedhetünk abban, ahogy a szobrász jellemezte költő barátját. Váci vidám volt, állandóan lobogott, lelkesített. Elkötelezett embernek ismertük. Hiteles volt minden mozdulata.

Érzelmekkel telített pillanatok voltak azok is, amikor *Ladányi András* lépett a mikrofonhoz. Az az ember, aki egykoron másfél évtizedet dolgozott vájárként a tatabányai bányákban, majd az ifjúsági mozgalomban serénykedve, a többi között Váci-klubot szervezett, most pedig a sikeres Váci-kötet szerzőjeként ott állt kedvelt-tisztelt költője, földije bronzszobra előtt, szemben azokkal a kisdiákokkal, akik vállalják példáját, ápolják emlékét. Nem csoda, ha ő is arról beszélt, mennyire örült ennek az ünnepi találkozónak, mert biztos abban, hogy itt tovább él a „szegények hatalma" szószólójának szelleme, termékeny talajra találnak a költő gondolatai. Bíztatta a jelenlévő fiatalokat és felnőtteket, hogy a költőt ne hagyják kitörölni az emlékezetből, ne engedjék háttérbe szorítani, őrizzék az igazi „népfi" értékes hagyományát.

– Váci Mihály a mi „népmesei Miskánk" volt, és az is marad – jelentette ki *Sebestyén Lajos* költő, miután elmondta még két saját versét.

A beszédek elfogytával került sor a szobor leleplezésére, amelyet *Schalkhammer Antal* és *Bencsik János* polgármester, az iskolaszék elnöke együtt végzett el, lelkes tetszésnyilvánítás közepette. Attól a látványtól pedig tovább emelkedett az ünneplő közönség hangulata, ahogy – záró képként – kettesével elindultak a kisdiákok és mindegyikük egy-egy szál *piros szegfűt* helyezett el – a nyíregyházi vonatkísérő híressé vált idősebbik fiának – Váci Mihálynak szobra előtt lévő nagy vázába.

(Bányamunkás, 2001. május)

Versek akácvirágzáskor

Könyvbemutató a bányászszakszervezet székházában

„Megvallom, nagyon szeretek verseket olvasni. Sohasem értettem miért nem tömegszükséglet a vers, miért akad mindig csak kevés olvasója... Már egy egészen kis adag líra is megteszi a hatását: sikerül kiszabadulnom a pillanatnyi szempontok nyomasztó szorításából, sikerül frissebben, szabadabban, fölényesebben szemlélnem az életet." Ezt *Bálint György*, a kiváló író, publicista írta 1940-ben Radnóti Miklós válogatott verseit tartalmazó kötetéről gondolkozva.

Megvallom, nekem is hasonló érzéseim és gondolataim támadtak

2001 tavaszán, amikor *Hámori István Péternek*, a *Kétütemű Megváltó* című verseskötetét olvastam. Engem is felvillanyozott gazdag tartalma, világos, közérthető stílusa. A könyvbemutató napján, azon a szép, akácvirágzásos májusi délutánon újra, immár sűrítve átélhettem annak a folyamatnak a betetőzését, ahogyan költő születik. Mert az előzmény, a vajúdás időszaka hosszabb, ám a baráti közelség okán ezt is szerencsém volt végigkísérni a könyv megszületésének gondolatától a kötet megjelenéséig, az ünnepélyes bemutatóig.

Mi, a szerzőhöz közelállók tudtuk, hiszen láttuk, hogy Hámori István Péter a Bányamunkás újságírójaként, szerkesztőjeként rendszeresen írt cikkeket, jegyzeteket, tudósításokat, publicisztikákat, készített interjúkat, humoros írásainak állandó rovata volt a lapban, megjelentek tanulmányai és – Ladányi Andrással közösen jegyzett – könyvei a bányászatról és a bányászszakszervezetről. Versekről azonban nem tudtunk, nem hallottunk. Utólag legfeljebb az dereng fel, hogy Pista barátunk jókedvében, meghatározott hangulati környezetben, ünnepi alkalmakkor, lazább összejöveteleken remekül rímelő verssorokban szólt közbe, fejezte ki magát.

Történtek így a dolgok, mígnem egyszer előállt egy-egy verssel. Emlékszem ezekre a kedves, óvatos, szorongásos percekre, amikor bátortalanul kérdezte: na, na, milyen? Tetszik – mondtam, mert éreztem, hogy itt valami komoly, értékes líra születik, de azt még nem mertem hangosan megfogalmazni, csak annyival toldottam meg a tetsziket, hogy így szóltam: folytatni kell, és meg kell mutatni a költészet avatott mestereinek, szakértőinek is. S amikor ezek a vélemények is beérkeztek – valamennyi pozitív, bíztató – nem volt kétséges, hogy ki lehet adni, s megszülethet Hámori István Péter *első* verseskötete.

– A Kétütemű Megváltó – *Wechter Ákos* borítótervével, illusztrációival és a Nyomdacoop Kft. előállításában – bemutatója a költészet emlékezetes, helyi ünnepévé vált. Mintegy nyolcvan résztvevő – családtagok, barátok, művészek, szakszervezeti vezetők, munkatársak – hallgatta őszinte érdeklődéssel és élvezettel *Baranyi Ferenc* költő, író, műfordító értő, szellemes (helyenként sziporkázó) műsorvezetését, *Keres Emil* színművész versmondását, *Farkas László* irodalomkritikus finoman árnyalt, pengeéles, bátorító értékelését és *Schalkhammer Antalnak*, a BDSZ elnökének, országgyűlési képviselőnek pohárköszöntőjét.

Hogyne hallgatták volna a könyvbemutató résztvevői szívesen a Keres Emil által tolmácsolt olyan verssorokat, amelyek rólunk és nekünk szólnak – hitelesen, színvonalasan, érthetően. Az ilyeneket:

Mi munkál annak a lelkében
Kinek elfogy a kenyere?
Mit érez az, kinek megmondják:
„Dolgozni, holnap ne gyere!"

Vagy:

Ébredtem már hajnalban arra,
éppen az ablakom alatt,
két hajléktalan fakadt dalra – hogy
álmukban meg ne fagyjanak.

És:

Én két rendszerben éltem eddig.
Az egyik hűtlen elhagyott,
a másik kéretlen tapadt rám.
Köszönöm szépen, megvagyok.

A szerző meg is említette a könyvbemutatón elhangzott önvallomásában, hogy egy kicsit szomorúra – helyenként komorrá – sikeredett a kötet mondanivalója és hangvétele, de a közönség, s e sorok írója is úgy vélekedett, hogy ilyen a világ, amelyben jelenleg élünk. S a vers éppen attól jut el a befogadó szívéig és fejti ki hatását, ha arról szól, amilyen a valóság, s úgy hangzik, ahogy azt az emberek érzik, megélik. Ily módon nyugodtan állíthatjuk, hogy a Kétütemű Megváltó a rendszerváltás óta eltelt tizenegy év lírai története, a baloldali szellemiséget tükröző, kifejező művészi megjelenítése.

A költővé avatott Hámori István Péter munkáját nem lehet pontosabban minősíteni, mint ahogy azt Baranyi Ferenc a kötet előszavában összegezte: „Az emberek nem csupán azért fordultak el a költészettől, mert a mind kíméletlenebb küzdelem a létért, nem hagy rá időt, hanem azért is, mert a költők nem az ő gondjaikkal-bajaikkal foglalkoznak. Nem az ő indulataik rezonanciáit formálják költeménynyé... Ezért a mostanában porondra lépő pályatársak között fehér holló az, aki a magyar líra „használni s nem ragyogni" akaró hagyományait vállalja. Aki publicisztikát is merészel írni, költői eszközökkel... Amíg társadalmi igazságtalanságok vannak, addig a közszolgálati – lejáratott

szóval közéleti – költészetet nem lehet múzeumba utasítani. Hámori István Péter vállalja a veszélyt... Teljes vértezetben lép színre, kiforrott költő..."

(Bányamunkás, 2001. május)

Szociális fordulatot, jóléti rendszerváltást!

Ez volt a jelszava, központi gondolata annak a nagygyűlésnek, amelyet az *MSZP Baloldali Tömörülés Platformja* – a szakszervezetek közreműködésével – szervezett és tartott meg a Vasasszakszervezet székházában.

Az összejövetel alaphangját „a munka templomában" a házigazda *Szőke Károly*, a vasasok elnöke adta meg azzal, hogy kijelentette: Mi nem szégyelljük munkásmúltunkat! Nem hiszünk a szakszervezetek politikai- és pártsemlegességében, hiszen a szakszervezetek baloldali jellege, szellemisége nem nélkülözheti az együttműködést. Mi *valós érdekképviseletet* akarunk. Olyat, amelyben folyamatos a szociális dialógus, amelyben s ahol nem félnek a munkavállalók, van stabil nyugdíjrendszer, a megfelelő munkajog gátat vet a munkáltatói önkénynek, s mindezek következményeként visszaállítható a szakszervezetek tekintélye. Sajnos, szomorú társadalomban élünk – állapította meg –, hatalmi romlottságot tapasztalunk. Ez nem a mi kormányunk.

Esélyteremtő államot

Itt az ideje, hogy a politika ne magunkról, hanem az emberek problémáiról, igényeiről szóljon – hangsúlyozta *Kiss Péter*, az MSZP Baloldali Tömörülésének elnöke. – Nem nyugodhatunk bele a lemaradt, leszorított bérekbe, abba, hogy korlátozzák az emberek jogait. Állítsuk a középpontba a munkaidő csökkentését, a rendszerváltás veszteseinek, a szegények, a sérült emberek, a romák segítését. Érjük el, hogy mindenki szabadon mehessen nyugdíjba, harcoljuk ki magunknak az Európai Unió foglalkoztatási szintjét, majd hosszabb távlatban a teljes foglalkoztatást. Ösztönözzük az *élethossziglani tanulást*, képzést, mint a szuverén ember kialakulásának egyik legfontosabb feltételét. Fordulatra van szükség mind a Fidesz-kormány mai gyakor-

latához, mind a szocialista-liberális – 1994-től 1998-ig tartó – kormánykoalíciójához képest.

Kérdés persze, hogy a fordulathoz van-e elég pénz? A kérdés jogos, de ne feledjük: nagyon fontos, hogy *mire* fordítjuk a rendelkezésre álló anyagi erőforrásokat. Kormányra kerülése esetén a szocialisták megtalálják a megfelelő megoldásokat. A jelenlegi Munka Törvénykönyvének jobb változatát alkotjuk meg, széles társadalmi együttműködést alakítunk ki, megszervezzük a társadalom erőit. Arra törekszünk, hogy kevesebb legyen a tiltó tábla, a gát. Olyan világot akarunk, amelyben azok is jól érzik magukat, akik most vesztesek, kirekesztettek. Nemcsak belépni akarunk az EU-ba, de Magyarországon is európai viszonyokat teremtünk.

Miben különbözik az MSZP és a Fidesz hatalomfelfogása? – kérdezte *Kovács László*, és az MSZP elnöke válaszolt is a kérdésre: a *hatalomhoz* való viszonyban, és az *emberekhez* való viszonyban. A Fidesz a korlátlan hatalom híve, az MSZP az ellenőrzött hatalomé, amelyben a kisebbségnek is valós jogai vannak. A Fidesz szerint aki győz, az uralkodhat, rabolhat, mindenkit legázolhat, míg a szocialisták győztesként a nemzetet kívánják szolgálni, esélyt és jólétet teremteni a társadalomnak. A Fidesz a tehetős kisebbséget, a középosztályt támogatja. Ebben a felfogásban nincs helyük a szegényeknek, akik szegénységüket csak maguknak köszönhetik. Az MSZP a polgárosodás folyamatát támogatja, az esélytelenek visszasegítéséért, felemeléséért küzd.

Az MSZP elnöke ismertette azt is, mit tartalmaz a párt programja, mit foglal magába a jóléti rendszerváltás? Három fő területen kell fordulatot elérni. 1. Az emberek *életkörülményeinek* javításában, ami munkahelyteremtést, a bérek felzárkóztatását, az adó- és járulékrendszer átalakítását, a nyugdíjrendszer megváltoztatását, családtámogatást, a lakáshoz jutás rendszerének korszerűsítését jelenti. Vagyis: az emberek érezzék és élvezzék a gazdasági növekedés eredményeit. 2. Fordulatot a *demokrácia* működésében. Visszaállítani a parlament alkotmányos szerepét, helyreállítani az ellenzék szerepét. Ellenőrizni a nyugdíjbiztosítást, helyreállítani a sajtószabadságot, a társadalmi párbeszédet, kiszorítani a médiából a gyalázkodó beszédet. Fellépni a közpénzek elherdálása ellen, javítani a közbiztonságot. 3. A *modernizációs* fordulat a jövő megalapozását segíti: az információs-, a tudás

alapú társadalom kialakítását. Ez a felfogás kiemelt jelentőséget tulajdonít az oktatásnak, az esélyegyenlőség megteremtésének, a tehetséggondozásnak, az iskola- és kollégiumépítésnek. Fontos követelménnyé válik a gépkocsivezetés, a számítógéphez jutás, általános lesz az internet.

Két terület külön is megkülönböztetett figyelemre szorul: *az egészségügy és a mezőgazdaság.*

Medgyessy Péter érdekes felvetéssel kezdte felszólalását. Azt javasolta, hogy a *„polgár"* szó helyett használjuk a jövőben a *„honfitársak"* megszólítást. Mint mondta, a polgár(ok) túlságosan általános, személytelen megnevezés, holott az emberek férfiak és nők, idősebbek és fiatalabbak, különbözik foglalkozásuk és lakóhelyük stb. Ezért a honfitárs megjelölés jobb, célszerűbb lenne a nemzeti egység kifejezésére.

A volt pénzügyminiszter, a szocialisták várható miniszterelnökjelöltje foglalkozott a modern szociáldemokrácia fogalmával is. Ez – szerinte – a *teljesítmény és az emberség* ötvözetét jelenti. Kijelentette: a magyar gazdaság jó teljesítménye nem a kormány, hanem a nép, a nemzet érdeme. Ugyanakkor a lakosság nem érzékeli a gazdasági növekedés áldásait. Márpedig arra kell figyelni, mit mondanak, hogyan érzik magukat az emberek. Öt éve évenként öt százalékkal nő a gazdaság teljesítménye, de az embereknek csak 14 százaléka érzi sorsa jobbra fordulását, 53 százalékuknak nem javult a helyzete, 30 százalékuké pedig romlott. Vannak még tartalékok. Ha megfizetik az embereket, akkor nagyobb kedvvel dolgoznak. Így lehetőség nyílik arra, hogy a jók jobbak legyenek, a lemaradók pedig behozzák elmaradásukat.

A kormány politikájával kapcsolatban azt hangoztatta: folyik az osztogatás a voksok megvásárlásáért. Medgyessy Péter e tekintetben óvatosságra intette a kabinetet, hogy ne kerüljön olyan helyzetbe a gazdaság, mint amilyenbe 1993-94-ben volt.

Figyelmeztetett arra, hogy manapság megfeledkezünk a szolidaritásról, pedig a társadalom e nélkül nem tud élni. Az emberség, a szolidaritás nem lehet elfelejtett szó. *Esélyteremtő államra van szükség.* Olyanra, amely segít hozzájuttatni a tanuláshoz, a tudáshoz, biztosítja az ezekhez szükséges eszközöket. Felhívta a figyelmet a nagycsaládosok gondjaira, az idősekre, a középkorúak sajátos problémáira, a fiatalokra, a nőkre, a valódi esélyegyenlőségre, a társadalmi felelősségre. Mindez együtt jelentheti a *baloldaliság* érvényesülését.

Márkus Imre, a Vasutasok Szakszervezetének elnöke is megerősítette, hogy hiánycikk a szolidaritás, pedig nagy szükség lenne rá a munka világában is, mert nem az egyéni túlélési stratégia az igazi megoldás. Azt prognosztizálta, hogy a választási kampányban nagy verseny várható a szociálpolitika területén. Új, jobb világot akarunk – húzta alá. Valódi párbeszédet szeretnénk mindenkivel, aki felelősséget vállal, aki az országot nem magánvállalkozásként kezeli. A munkabéke a társadalmi béke alapja – jelentette ki. A munkavállalóknak *biztos* jövőkép kell. Nem igaz az a miniszterelnöki állítás, miszerint a baloldal tetszését is elnyerte a kormány családtámogatási rendszere. Le kell leplezni a jobboldalt! A szakszervezetek elkötelezettek a baloldalon. *Érdekeltek vagyunk a jobboldali kormány leváltásában.* Mi is az EU-ba tartunk, de ott nem cselédek akarunk lenni.

Egy felfuvalkodott államgépezettel kell számolnunk – jellemezte a helyzetet *Lévai Katalin* szociológus –, majd hozzátette: Az állam mi vagyunk, Magyarország mindenkié! Az egyetemi oktató élt egy szellemi ajánlattal is, ami a szociáldemokrata gondolkodásmódra vonatkozott. Ennek három eleme a következő: 1. Partnerség. 2. Biztonság, kiszámíthatóság. 3. Bizalom. Kicsit részletesebben: partnerség a munkavállalókkal, a kisebbséggel. Esélyegyenlőségi törvényt a különféle családoknak, hiszen nálunk (is) sokféle családmodell él. A biztonságot, a kiszámíthatóságot növelné a szociális alapjogok garantáltsága. A bizalom erősítéséhez pedig – egyebek mellett – szükséges a korrupció leküzdése, a szociális ellátórendszer kiépítése.

A pályakezdő fiatalok gondjai *Kordás Lászlónak*, a Szakszervezetek Ifjúsági Szövetsége elnökének megfogalmazásában fejeződtek ki. Minden harmadik fiatal szakmunkás, de hol a munka? – kérdezte. A fiatalok 80 százalékának nem javult a helyzete, hanem romlott. Nincs megoldva az ifjúsági munkanélküliség. Mi nem olyan jövőképet gondolunk, mint a jelen – hangsúlyozta. Egyenlő esélyt akarunk az élethez. Számítunk rá, hogy többször leszünk pályakezdők és pályamódosítók. Tisztában vagyunk azzal, hogy a teljesítményelvű társadalomhoz versenyképes tudás kell. De a munkát becsületesen meg kell fizetni.

A Fidesz szerint elkezdődött a jövő, pedig csak a múlt folytatódik – állapította meg *Nagy Nóra*, az MSZP elnökségének tagja, aki szerint a Fidesz a gondoskodó állam álarcában jelenik meg. Láthatjuk – mondta

– a mellébeszélés, a hazudozás művészetét, tapasztalhatjuk, hogy a hatalom édes gyermekei tollasodnak.

Vitéz Gábor filmrendező, az MSZP Baloldali Tömörülésének vezetőségi tagja szóba hozta azt a régi problémát, miszerint a baloldalt *nemzetietlennek* tekintik. A magyarkodó jobboldal kisajátítja a „nemzeti" fogalmát, miközben tevékenysége azt mutatja, hogy semmit sem tanult a történelemből.

Véleménye szerint az MSZP sikerrel harcolhat a kormány kártevései ellen mind a kultúra, mind a mezőgazdaság területén, és a munkavállalók érdekeit szolgáló törvényi szabályozásban. Felháborítónak tartja azt, amit a kormány például a filmgyártás területén művel. Tudásalapú társadalomról beszélünk, s közben megfizethetetlenül drágák a könyvek, a tömegek számára egyetlen kultúraközvetítő eszköz maradt: a televízió. Megalázó a kultúra munkásainak megbecsülése – állapította meg. Szociális fordulat kell tehát azért is, hogy légvárak építése helyett kulturális felemelkedés következzék be, s az elérhető, élvezhető kulturális ellátás segítséget nyújtson az emberhez méltó(bb) élethez.

(Vasas Magazin, 2001. június)

Politizáljanak-e a szakszervezetek?

Ezzel a címmel indítottunk vitát a Magyar Vasutas 2001. februári számában. A folyamatos nézetkülönbségeket generáló időszerű és fontos témakör élénk érdeklődést váltott ki a Vasutasok Szakszervezetének tagsága körében és azon túl is. Vitaindító írásomat követően eddig a következők fejtették ki véleményüket: *Rabi Ferenc*, az MSZOSZ alelnöke, *Várnai Ferenc*, a Közszolgálati Szakszervezetek Szövetségének ügyvezetője, *Papp Józsefné*, a Miskolci Csomóponti Állomásfőnökség szb-titkára, *Zlati Róbert*, Várpalota Állomásfőnökség szb-titkára, *Lőrincz István*, a Hatvani Gépészeti Főnökség szb-titkára és *Király Károlyné*, a Vasutasok Szakszervezete Budapest Terület Képviseletének titkára. Tartottunk két kerekasztal-beszélgetést is. Az egyiket a Nyugati pályaudvaron, a másikat a Józsefvárosi Állomásfőnökségen. Ez utóbbiakat adom közre, amelyek ízelítőt adnak a témával kapcsolatos nézetekről, a szervezett dolgozók gondolkodásmódjáról, a mai munkahelyi légkörről és sok minden másról is.

A szakszervezeti vezető ne legyen nyuszi
Töprengő beszélgetés vasutas munkásokkal

A megbeszélt időpontban érkeztem a Nyugati pályaudvarra, pontosabban az Északi Gépészeti Főnökség személykocsi-javító műhelyébe, de már javában folyt a polemikus párbeszéd *Váradi Lászlóné* szb-titkár vezetésével. Tizenöten ültük körül az étkezde asztalait, tizenhárman fiatal munkások (szerelő lakatosok, jármű villamossági szerelők, műszerészek) közülük két szakszervezeti bizalmi, egy főbizalmi, az szb-titkár és jómagam. A heves bérvitába csöppenve jó bemelegítőt kaptam a hangulatból, a kemény megjegyzésekkel fűszerezett munkahelyi légkörből. Így akklimatizálódhattam a Magyar Vasutasban indított, *Politizáljanak-e a szakszervezetek?* című tárgykör megbeszéléséhez.

Nos, politizáljanak-e a szakszervezetek? Igen, vagy ne, ha ne, akkor miért ne, ha igen, akkor hogyan? – kérdeztem a résztvevőket, akik kék munkaruhájukban, olajos arccal, elgondolkodva néztek rám. Szavaztunk. A tizenhárom szavazatból tízen voksoltak igennel, hárman nemmel. Először azok indoklását kértem, akik úgy ítélték meg, hogy a szakszervezetek ne politizáljanak.

– Ha nem változik semmi – hangzott az első vélemény – például a bérekben és a munkakörülményekben, akkor nincs értelme annak, hogy politizáljanak. Azért ne politizáljanak a szakszervezetek, mert mindig lesz harc. Hiába sztrájkolunk a majdnem semmiért. Nem látom értelmét a politizálásnak, erősít egy másik megszólaló, mert ha elkezdünk politizálni, akkor óhatatlanul kialakul bennünk valamilyen pártszimpátia, s akkor az a párt kihasználja ezt. Ne kötődjünk pártokhoz, mert mindegyik párt szavazóbázist lát bennünk. Szakszervezeti vezető ne legyen országgyűlési képviselő – ezzel a többség egyetértett.

Füzesi Gergely úgy vélte: olyan nem létezik, hogy nem politizálunk, hiszen a szakszervezetben, az érdekvédelemben benne van a politika. De neki is az a véleménye, hogy nem kell pártokhoz kötődni. Méghozzá azért, mert jelenleg nincs olyan párt Magyarországon, amelyhez tartozni érdemes. Parlamenti képviselő lehet a szakszervezeti tisztségviselő, de akkor mondjon le a mozgalomban viselt funkciójáról.

A szakszervezetben igenis kell politizálni, hangsúlyozta *Tóth Béláné* főbizalmi. Ezt a három partner – munkaadó, munkavállaló, kormány – kapcsolata, együttműködése, az érdekharc, az érdekegyeztetés

is megkívánja. Látjuk, hogy a kormány munkavállaló-ellenes, hátrányunkra módosítja a Munka Törvénykönyvét. A mai kapitalista viszonyok a rabszolgatartó társadalom vonásait is viselik. Olyan pártot azonban én sem tudok megnevezni – mondta –, amelyhez kötődnünk kellene.

– Ha hallgatunk – szólalt meg a hátsó sorból *egy bizalmi* –, ha nem nyilvánítunk véleményt, akkor száz év múlva sem változik semmi. Beszélnünk kell, tennünk kell. Azért tartom szükségesnek, hogy megfogalmazzuk álláspontunkat, mert csak így leszünk képesek befolyásolni, alakítani a szemben álló erőket.

Egy harcos, szkeptikus: hiába mondjuk a magunkét, ha a munkaadó, a kormány semmit sem fogad el belőle. Harcolni kell, sztrájkolni! De nem úgy mint eddig.

Erre mások is bólintottak: a szakszervezet ne járassa le magát. Egy százalékos béremeléstért ne sztrájkoljunk. „Ha sztrájk, akkor legyen sztrájk!"

Ezen a ponton tetőzött a fórum hangulata. Keményebb, radikálisabb lett a hang, jöttek a kölcsönös biztatások, születtek a javaslatok, az üzenetek. – Ha egy szakszervezeti vezető vállalja a tisztségét, akkor merjen is, legyen bátor, gerinces, ne legyen nyuszi. A három reprezentatív vasutas-szakszervezet úgy működjön együtt, hogy a tárgyalások, az egyezségek után minden vasutas jól járjon, ne kapjon többet a mozdonyvezető, mint a kocsijavító lakatos. Mert igaz, hogy a mozdonyvezető fontos ember, ő viszi a szerelvényt, de a mi munkánk nélkül sem mennek a vonatok.

– Olyan párthoz kellene közelednünk – hangzott –, amelyik legalább szociálisan érzékeny, és a munkásérdekeket szolgálja. – Alulról kell, kellene építkezni – folytatta a másik –, hogy leküzdjük a szakszervezet iránti érdektelenséget. Segíteni kell annak felismerésében, hogy fontos a szakszervezet, mert nélküle védtelenek vagyunk. Miért csökken a taglétszám? Mert ha nem tag valaki, akkor is megkapja azt, amit a szakszervezet kiharcolt.

– Mi a legfontosabb a bizalmi munkájában? – kérdeztem az összejövetel vége felé. Ketten is reagáltak: tudjuk, hogy melyek a problémáink, beszéljük meg, és továbbítsuk azokat, szervezzük a szakszervezeti munkát.

– Milyen itt a szervezettség? – érdeklődtem *Váradinétól,* a szak-

szervezet titkárától, amikor már kifelé mentünk az étkezdéből az olajszagtól telítődött műhelyen át. – Nyolcvan fő dolgozik itt, közülük hatvanhatan szervezett munkások, valamennyien a Vasutasok Szakszervezetének tagjai.

– Bizonyára észrevette, mert nekem feltűnt – jegyeztem meg –, hogy a tizenhárom résztvevő munkás közül csak ketten – Tóth Béláné és Füzesi Gergely – adták a nevüket felszólalásaikhoz, a többiek azt kérték, hogy név nélkül szerepeljenek ebben a tudósításban.

– Igaz, ez elgondolkodtató – hangzott az szb-titkár töprengő válasza. – Pedig tudja, itt a munkahelyi vezető még rendes, humánus ember is, nem olyan, akitől félni kellene annak, aki megmondja a véleményét. És mégis...

Mégis, mondogattam magamban. A félelem ott bujkál a tudat mélyén, a zsigerekben.

(Magyar Vasutas, 2001. április)

Több jó példára lenne szükség
Kerekasztal-beszélgetés Budapest Józsefváros Állomásfőnökségén

Az eszmecsere résztvevői: *Hercegh Mária* szb-titkár, *Kis Tibor* targoncavezető, szb-elnök. *Lázár József* szakszervezeti tag, az üzemi bizottság tagja, *Gyimesi Gábor* szakszervezeti tag, ifjúsági felelős és *Virág Ibolya* kereskedelmi hivatalnok, a szakszervezeti bizottság nőfelelőse.

Az első megszólaló *Virág Ibolya*, aki a következőket mondja: – Kevés az igazán elvhű ember. Sajnos nincsenek vezérlő elvek, pedig nagy szükség lenne rájuk, például az erkölcsi elvekre. Hinni kellene bennük, persze ha vannak. Az ifjúság nevelése fontos; az, hogy kultúrálttá váljanak az emberek. Több jó példára, vezetői példára lenne szükség. Hérakleitosz, az ókori görög bölcs mondta, hogy rossz tanújuk az embereknek a szemük és a fülük, ha barbár a lelkük. Ha hűségről beszélek, akkor nem párthűségre gondolok, hanem elvhűségre, hiszen tudatos, öntudatos emberekre van szükség. Kell persze, hogy kell politizálnia a szakszervezetnek. Ha jól belegondolunk tulajdonképpen minden tárgyalás politizálás is. Ha a szakszervezet nem politizál, akkor nincs is.

Kis Tibor megerősíti ezt a véleményt, de ki is egészíti: – Politizáljon a szakszervezet, ám azzal nem értek egyet, hogy a szakszervezeti tiszt-

ségviselő parlamenti képviselő legyen. Ott ugyanis mindenkinek előbb-utóbb vaj lesz a fején, s aki korpa közé keveredik, azt megeszik a disznók.

– Sokan azért nem törődnek a politikával – kapcsolódik a beszélgetésbe *Gyimesi Gábor*–, mert sok a rossz, taszító példa. Olyanok mint a Tocsik-ügy, vagy legújabban a kisgazdák botrányos belháborúja, amelyet hónapok óta kénytelenek vagyunk nézni a televízióban. A hírműsorok zöme nem a politikáról, hanem a politikusokról szól.

– Holott arról kéne szólnia a médiának – toldja meg *Lázár József*–, hogy mit tesznek a politikusok az emberekért, értünk. Ha tesznek is, ha elintéznek is valamit, azt sem biztos, hogy megtudjuk, mert a média illetékesei döntik el, hogy annak milyen a hírértéke.

Kis Tibor: Az emberekben még nem tudatosult eléggé, hogy a szakszervezetekre a saját érdekükben van szükség. Az is problémát jelent, hogy a szervezeten kívüli munkavállalók is ugyanúgy részesülnek a kiharcolt juttatásokból, mint a szervezett dolgozók.

– A vasútnál más és speciális a helyzet – finomít *Herczeg Mária*–, mert a profi szakszervezetek jogbiztonságot teremtenek a dolgozóknak.

Lázár József: Tulajdonképpen nem is kell mindenkinek szakszervezeti tagnak lenni, hiszen ha valaki nem fizet tagdíjat, ez a pénz a zsebében marad, és mégis megkapja a szakszervezeti taggal azonos juttatást. A megoldás az lehetne, hogy a szervezeten kívüli kollégák fizessenek valamilyen alapon hozzájárulást.

Virág Ibolya: A szakszervezetnek úgy kell dolgoznia, hogy legyenek kézzel fogható eredmények. Vagyis a szakszervezet legyen vonzó a kívülállók számára.

Herczeg Mária: A képviseleti demokráciát ma már megszoktuk, de a részvételi demokráciára, a közvetlen demokráciára még nincs kellő igény.

Kis Tibor: Mert közömbösekké váltak az emberek. Sok energiát kötnek le a napi megélhetés gondjai, s nem látják az emberek, hogy fáradozásaiknak, küszködéseiknek meglesz a megfelelő eredménye. Éreznünk kellene, hogy érdemes...

Herczeg Mária: Lehet, hogy azért is van fásultság az emberekben, mert nem reális célokat tűznek maguk elé, s ha ezek nem teljesülnek, akkor következik be a csalódás, a kiábrándulás.

Gyimesi Gábor: A politika a csalfa ideált erősíti az olyan szlogenekkel, mint a három gyerek, három szoba, négy kerék.

Virág Ibolya: Úgy látom, a nők egyre inkább átveszik a vezetést a társadalomban, mert az igényeknek jobban megfelelnek a női jellegzetességek. A nő jövőképű, a férfi a jelenképű. A nő a férfinál jobban hajlamos a kompromisszumra, az együttműködésre, az áldozatkészségre.

Gyimesi Gábor: Legyen olyan világ, amelyben van biztos munkahely, tisztes fizetés és létbiztonság.

Lázár József: Elkerülhetetlen, hogy ne politizáljon a szakszervezet. Az igazi kérdés: a mérték. Az, hogy meddig menjen el. Én azt mondom csak addig menjen, ameddig a munkavállalói érdekvédelem megkívánja.

Semmi esetre sem addig – fűzi hozzá *Kis Tibor* –, ameddig a szakszervezeti vezető érdeke diktálja.

Herczeg Mária: Jelenleg egész magánéletünket átszövi a politika. Azt tapasztaljuk, hogy a politikusok meg akarják határozni életünk minden részét, területét. Arra törekednek, hogy elmossák az egyes értékrendek közötti különbségeket, határokat. A jobboldali kormány családbarát politikát hirdet, ugyanakkor a Munka Törvénykönyvét családellenesre módosította. Ezek a változások nemcsak a munkavállalók életét határozzák meg, hanem beleszólnak a család életébe is. Ez elfogadhatatlan.

A jobboldali politika azt hirdeti, hogy a szakszervezetek szalonképtelenek, nem újultak meg, nem képviselnek munkavállalói érdekeket. Ezért például a Danon-ügyben mindjárt úgy lép be a kormány, mint a „legharcosabb érdekvédő". A tanulság: a szakszervezeteknek meg kell fogalmazniuk saját értékrendjüket, s ezt kell következetesen képviselniük. Legyen szó bármilyen színű kormányról.

(Magyar Vasutas, 2001. június)

„Seattle népe" Genovában

Seattle, Washington, Prága, Nizza és Göteborg után ezúttal (2001. július 20-án és 21-én) Kolumbusz városában, *Genovában* csaptak össze a globalizáció-ellenes tüntetők és az olasz rohamrendőrök, fegyveres, gumibotos, sisakos, plexipajzsos, vízágyúkkal, könnygázlövedékekkel felszerelve, az egyetemistákból, anarchistákból, zöldekből, ifjú kommunistákból álló tüntetők pedig civilben, pólókban, farmerben, fekete

csuklyában, Che Guevara-fejjel díszített vörös zászlókkal és persze vasdorongokkal, láncokkal, kövekkel a zsebükben, a kezükben. S miközben a hét legfejlettebb ipari állam és Oroszország (G8) vezetői csúcsértekezletüket tartották a hercegi palotában, aközben az ostromlott várhoz hasonlító belvárosban a több mint *200 ezer tüntető* több hullámban is megütközött a rendőrökkel. Az összecsapások hevességét felborított, lángoló autók, betört üzletek, szétvert berendezések mutatták, továbbá egy fiatal halott, több száz sebesült, közöttük 73 rendőr. „Seattle népe" az egész világnak megmutatta bátorságát, elszántságát.

A manipulált sajtó persze az anarchista csoportok randalírozásának, erőszakos, felforgató akcióinak tekintette, a „söpredék terrorjának" nevezte e radikális tömeg-megmozdulásokat. A házigazda szerepét betöltő olasz miniszterelnök, a jobboldali médiacézár-nagytőkés *Berlusconi* elképedve közölte: nem érti, miért és mitől van ez a tömeges romboló hajlam, amikor békés, demokratikus demonstrációra is lehetőség nyílik. *Tony Blair* brit kormányfő is ingerülten adott hangot felháborodásának mondván, érthetetlen, hogy amíg az állam- és kormányfők éppen a szegények megsegítésén fáradoznak, addig a vandálok az utcán törnek-zúznak, és rendőröket támadnak meg.

Nem értik a G8 vezetői, vagy úgy tesznek mintha nem értenék, hogy mi történik körülöttük. Sokan vannak azonban, akik pontosan tudják, hogy miről van szó, és tudatosan teszik is azt, amit tenniük kell. „Itt az ideje – írja *Krausz Tamás* történész (a Népszabadság 2001. július 19-i számában), hogy észrevegyék végre a szerkesztők és újságírók (nemcsak ők), ez az új mozgalom nem véletlen baleset, nem „jól szervezett összeesküvések sorozata": mély történelmi hagyományokra támaszkodva csaknem két évtizedes vajúdás után *végre új nemzetközi protestmozgalom született*... E mozgalom nem valamiféle utópista antikapitalisták találkozója, akik csak rombolni jönnek a nemzetközi pénzügyi szervezetek, vagy európai uniós csúcsértekezletek helyszíneire. Egy nagy mozgalomról van szó, amely politikai, szociális és kulturális sokszínűsége ellenére az alapvető törekvések tekintetében *egységesnek mondható* az ATTAC-tól a magyar Baloldali Alternatíva Egyesülésig. Az új internacionalizmus nemcsak óriási erővel rendelkezik..., hanem az elmúlt évtizedben világos perspektívákat vázolt fel a nemzeti és a nemzetközi baloldali szervezetek, pártok számára is."

Söpörjünk a saját portánkon

Nézeteltérések, dilemmák, polémiák

Négy főből álló kis csoportunk (2001. júliusa egyik hétköznapjának délutánján) ott állt az Óbudai Városháza előtti Fő téren, és nézelődve-beszélgetve, kíváncsian figyeltük a *melegdemonstráció* hangulatát, történéseit. Már csak azért is, mert ilyen tüntetésen még egyikünk sem vett részt. A melegszervezetek a diszkrimináció, a gyűlöletkeltés és kirekesztés ellen tiltakoztak, az alkotmányos jogok tiszteletben tartásáért demonstráltak. Azért, mert *Tarlós István*, a III. kerület polgármestere a Pepsi Sziget szervezőivel aláírt egy olyan megállapodást, amelyben a homoszexuális jellegű felvilágosító előadásokat törölték a fesztivál programjából. Erről szóltak a meleg- és leszbikus aktivisták által osztogatott szórólapok, az egymást követő beszédek, ezért folyt az aláírásgyűjtés is a téren. Az ügy nagy port vert fel, pro és kontra, napokig vezető témájává vált a sajtónak, a médiának.

A mi négy fős kis csoportunkat is *megosztotta* ez a problémakör. Volt, amiben egyetértettünk a homoszexualitás kérdésében, annak kezelésében, megjelenésében, de talán még több dologban eltértek a nézeteink. Pedig mind a négyen baloldaliak voltunk. Ez a tény minket is a dolgok átgondolására sarkallt.

Hazafelé menet kettesben maradva egyik barátommal, még mindig a látottakat, hallottakat morzsolgattuk, mikor beszélgetőpartnerem (látszólag) témát váltva szóba hozta készülő (jelen) könyvemet, s érdeklődött tartalma, készenléti állapota felől. Elmondtam annyit, amennyi egy viszonylag rövid utcai séta közben elmondható, de miután elköszöntünk egymástól, még sokáig motoszkált bennem a kérdése: „és rólunk, baloldaliakról is beszélsz a könyvben? Arról, hogy mi milyenek vagyunk?"

Csakugyan, *milyenek is vagyunk* mi, mai baloldaliak? Mert ha a homoszexuálisok megítélésében is (ennyire) eltér a véleményünk, akkor még hány ehhez hasonló kérdésben nem egyezünk! Úgy éreztem, igaza van a barátomnak: söpörnünk kell a saját házunk táján is. A többi között azért (is), mert a nézetkülönbségekben a személyi bizalmatlanságok is megjelennek, s ezek hatással vannak a baloldali szervezetek állapotára, kapcsolatára. Hogyan lehet a baloldali összefogást, egységet létrehozni, a szolidaritást felerősíteni, a közös nevezőt

és a baloldali minimumot kialakítani, egyszóval az új, korszerű baloldalt felépíteni, ha őszintén és nyíltan nem nézünk szembe saját gyengeségeinkkel, s nem vesszük számba azokat az objektív és szubjektív okokat, külső és belső tényezőket, amelyek a baloldal jelen helyzetét motiválják, és jövőbeni fejlődését, esélyét meghatározzák?

Kezdjük a sort mindjárt azokkal a *különbségekkel*, amelyek magával a baloldaliság fogalmával, a baloldali értékek, a baloldali értékrend értelmezésével és érvényesítésével kapcsolatosak. Nincs itt kellő tér a részletek felsorolására, bemutatására, elég csak azokra a fajsúlyos *elvi, elméleti* témakörökre utalni, amelyek megosztanak bennünket, s amelyeket ráadásul átszőnek még a különböző személyiségjegyek, magatartásformák, életélmények, ilyen-olyan érdekek és ambíciók.

Nem értünk egyet mi baloldali emberek, szimpatizánsok, szervezetek és pártok (azon belül se) például 1956 (ma hivatalos) megnevezésével, Nagy Imre, a Kádár-korszak és Kádár János személyének megítélésében, a rendszerváltás szükségességében, a hozzá vezető okokban, az 1989-90 óta eltelt idő értékelésében. Ugyanazon baloldaliak vagy magukat baloldaliaknak nevezők közül az *egyik NATO-párti, a másik NATO-ellenes*. Ugyanígy vagyunk az EU-val is, vagy az USA-nak a jugoszláviai háborúban játszott szerepe megítélésével. Másképpen gondolkodunk olyan alapvető és jelentős kérdésről, mint *a kapitalizmushoz való viszony*. Még baloldali párton belül is együtt vannak következetes antikapitalisták és kapitalizmust „építők", az „emberséges kapitalizmus" szószólói.

Ne hallgassuk el a baloldali pártok és szervezetek egymásról alkotott – nem éppen hízelgő – véleményét sem. Beszélnünk kell olyan aktuálpolitikai, társadalmi, gazdasági stb. témákról is, amelyek szintén viták tárgyát képezik közöttünk, minthogy különféleként vélekedünk róluk. Ilyen például a külföldiek földszerzései Magyarországon, a halálbüntetés, az eutanázia (igen-nem), a cigányság megítélése, a kilakoltatás; az, hogy legyen-e olimpia nálunk, vagy sem? S ilyen a vihart kavart státustörvény, vagy a Kádár-szobor állítása, és még sorolhatnám.

Na és? – vethet ellen valaki. Letűnt az egyszerre lépés időszaka, megszűnt a szellemi, politikai egyenruha viselése; pluralizmus van. Sokszínű a baloldal, különböző pártok, platformok működnek, egymással is feleselő irányzatok léteznek.

Rendben van. Ezt én is tudom, és tudomásul is veszem. Nem

mindegy azonban, hogy ezek a *különbségek milyenek*, milyen mélyek, kit és mit szolgálnak? Mert közös nevező nélkül nem születhet közös álláspont, egységes fellépés. Hiszen a természetben is úgy van, hogy az egymástól távol lévő kis patakocskák is valamelyik folyóba, tóba, nagyobb vízgyűjtőbe folynak. A szuverén gondolkodás, a szabad véleménynyilvánítás, a demokratikus szervezeti működés kötelező fenntartásával a baloldalon is arra van szükség, hogy az anyagi, szellemi és szervezeti tényezők *egyesítésével* olyan erővé váljunk, amelynek birtokában képesek leszünk a megalázó társadalmi egyenlőtlenségek és igazságtalanságok csökkentésére, majd megszüntetésére, egy új világrend megteremtésére.

Folyamatos ösztönzést nyújthat ehhez az a tudat, hogy „a jegenyék nem nőnek az égig". Amerikában sem. A társadalmi igazságok és egyenlőtlenségek sem növekedhetnek a végtelenségig. A kapitalizmus sem örök. Csak *a változás*. Rajtunk is múlik, hogy mi változik mire, mikor és hogyan.

10.

Mindig a baloldalon

Hűség és változás

Interjú Kárpáti Sándor újságíró-szerkesztővel

Kárpáti Sándor „megcsinálta", felépítette önmagát, s ebben az a legfontosabb, hogy lényegében politikai felfogásában sem változott. Baloldali volt és az is maradt. Ugyanakkor sokan akik baloldaliként indultak, annak tartották magukat, a rendszerváltás sodrásában feladták baloldaliságukat. Nemrégiben jelent meg az Ezt akartuk? című interjúkötetet, amelyben közéleti személyiségek felelnek a kötet címében is szereplő kérdésre. Ebből az alkalomból beszélgettem a szerzővel, aki évek óta tagja a Postás Dolgozó szerkesztőségének.

– Honnan jöttél? Kérem, beszélj a gyökereidről.

– Pusztáról jöttem, egy dél-dunántúli grófi uradalomban töltöttem életem első tíz évét a Horthy-rendszerben. Láttam ki a gróf, a főintéző, kik a cselédek, gyermekkoromban átéltem a különbségeket, a szegénységet, megtapasztalhattam, hogyan éltek a falusi emberek, a parasztok a harmincas évek második felében. A második világháború kellős közepén a gróf felmondott apámnak, aki munka nélkül maradt három gyerekével, rövid ideig gyári munkás volt, majd 1944-ben Pécsre költöztünk. Apám itt portás lett, anyám takarítónő, s a felszabadulás után apám beállt rendőrnek, mi pedig tanulhattunk. Pécsett érettségiztem 1952-ben, itt szereztem tanári diplomát, a mecsekaljai városban kapcsolódtam be az úttörő- és ifjúsági mozgalomba, az újságírásba.

Baranya megye székhelye ifjúságom városa. Felnőttkoromban bejártam a fél világot – Moszkvától Párizsig és Helsinkitől Jeruzsálemig, Indiáig – de az első, igazi városélményt a pusztai gyermekkor után – Pécs nyújtotta számomra. Történelmi értékeivel, mediterrán hangulatával, bányászatával, ipari, kulturális sokszínűségével emberformáló élményekhez és ismeretekhez juttatott. Az 1945 utáni évek változásai, újszerűségei, lelkesítő tervei, nekilendülései, ugyanakkor a nélkülözések, a szélsőségek, a Rákosi-korszak hibái és ellentmondásai, a személyi kultusz torzulásai egyszerre tágították számomra a világot, gondolkodtattak el, gazdagították és érlelték társadalmi, politikai tapasztalataimat, felismeréseimet.

Szeretett nagyapám, aki 45 évet szolgált az uradalom bognárműhelyében, azt tanácsolta ifjúkoromban, hogy három dologtól tartózkod-

jam az életben: a kártyázástól, a lóversenyzéstől és a politikától (mert az utóbbi a legpiszkosabb dolog a világon). Az első két intelmet megfogadtam, de a harmadiknak nem tudtam ellenállni, hiszen 1948-ban a Csillebérci Úttörőtábor avatásán már Baranya megyei gyermekparancsnokként debütáltam, később Pécs város és a megyei ifjúsági vezetőjeként, majd a Néphadseregben politikai tisztként, a KISZ-KB-ben titkárként és később szakszervezeti tisztségviselőként tevékenykedtem.

– A rendszerváltás után öt könyved jelent meg, és mindegyik a baloldaliság mellett tesz hitet. Hogyan váltál baloldalivá annyira, hogy ezt akkor is megőrizted, amikor a baloldal már vereséget szenvedett?

– Számomra a baloldaliság olyan természetes mint az, hogy levegőt veszek. Nem is tudnék más lenni. Én nem elhatároztam, hogy baloldali leszek (kezdetben nem is tudtam mit jelent), hanem beleszülettem, belém épült, és folyamatosan meggyőződésemmé, vezérlő elvemmé, életfelfogásommá vált. El se tudnám képzelni, hogy ne a szegények, az elesettek, a kizsákmányoltak, a kirekesztettek, kiszolgáltatottak pártján álljak, s ne a baloldali értékeket – a szabadságot, a demokráciát, a társadalmi igazságosságot, az esélyegyenlőséget, a szolidaritást, a közösséget, a kulturáltságot, a természet védelmét – képviseljem, s ne a baloldali értékrend szellemében éljek, ami nem egyszerűen a felsorolt értékek összessége, hanem stílus, életszemlélet és társadalmi praxis is egyben. Ennek az értékrendnek az iránytűjével – az örök emberi értékekkel együtt, más értékrendek tudomásul vételével és tolerálásával – megközelíthető az emberi élet szinte valamennyi kérdése és a világ problémái.

– De a baloldali politizáláshoz és társadalmi gyakorlathoz számos tévedés, mulasztás, torzulás, hiba, sőt bűn, törvénytelenség is tapad?

– Sajnos voltak és vannak ilyenek a történelem során. De a liberális, a konzervatív értékrend társadalmi gyakorlata, vagy a keresztény értékrendet megtestesítő egyháztörténet talán maga a szűzi tisztaság, a patyolattisztaság? Anyámat, apámat sem tagadom meg azért, mert hibáztak, mert náluk vannak okosabbak, szebbek, erősebbek, sikeresebbek, miként szülőhazámat sem cserélem el azért, mert vannak nála nagyobb, fejlettebb, gazdagabb országok.

Nem az a tisztesség, hogy a nehézségek, a kudarcok, a vereségek láttán hátat fordítok választott és vallott eszméimnek. Az az emberhez

méltó, ha a tanulságok felhasználásával segítem kijavítani a hibákat, közreműködöm az új győzelmek feltételeinek megteremtésében. Nem vagyunk persze egyformák. Tudjuk, az emberek többsége mindig a győztesekhez akar tartozni, a napos oldalon szeret járni. Vannak ingadozó, sodródó, gyenge jellemű, gerinctelen emberek. Belőlük lesznek a köpönyegforgatók, a kaméleonok, az árulók, akik 180 fokos fordulatra is képesek, ha az előnyösnek látszik számukra. Sokat láttunk ilyeneket 1945-ben, 1956-ban és 1989-90-ben.

Természetes, hogy mindenkinek joga van a változáshoz, korábbi álláspontja felülvizsgálatához, nézetei korrekciójához. A teljes pálfordulás azonban más dolog. Az emberek általában – magam is – többre becsülik politikai ellenfeleiket, mint azokat, akik rövid távú érdekeikért máról holnapra eladják magukat egy tál lencséért, megtagadják korábbi felfogásukat, habozás nélkül átlépnek egyik táborból a másikba. Számomra – ebben a vonatkozásban két kulcsszó a fontos: hűség és változás. Hűnek lenni a választott értékrendhez, a vállalt eszmekörhöz, és lépést tartani a korral, alkalmazkodni a változó körülményekhez. Mindig a haladás irányába, egy igazságosabb és emberibb világ megteremtéséért. Nem megalkudni és nem fejjel menni a falnak. Rugalmasan, de az elvek feladása nélkül.

– Pont a rendszerváltáskor mentél nyugdíjba. Megtehetted volna, hogy a partvonalról nézed az eseményeket. Azt is megtehetted volna, hogy az MSZP-ben vagy a Munkáspártban vállalsz munkát, tisztséget, amit megfizettek volna. Te mégis inkább egy háromszobás, nyolcadik emeleti óbudai panellakásban élsz tisztes nyugdíjas körülmények között.

– Ez vagyok én, ilyen az én (állandó) formám. Kívülről kiegyensúlyozott, nyugodt embernek látszom, ám ha felháborítanak az igazságtalanságok, és működésbe lép plebejus-proli vénám, akkor keményen kritikus tudok lenni. Ezért mondták rólam – amikor a KISZ-KB-ból átkerültem a Művészeti Szakszervezetek Szövetségébe –, hogy „kilóg a sorból". A KISZ-KB-ben pedig ezért ütköztem Biszku Bélával, Pullai Árpáddal, és vitatkoztam Aczél Györggyel is. Az „érted haragszom, nem ellened" szellemében. Sok olyan dolgot láttam és tapasztaltam, amit összeegyeztethetetlennek tartottam a hirdetett és általam is vallott szocialista elvekkel. Ezért szóltam és bíráltam. Nem a szocializmust építő rendszer ellen, hanem annak jobbítása érdekében.

Ellentétben másokkal, én nem a rendszerváltás után szidtam Kádár Jánost és becsméreltem Gáspár Sándort, hanem a hetvenes évek közepén ajánlottam nyílt politikai fórumon, hogy az MSZMP első titkára adja át helyét, a SZOT elnökének jelenlétében pedig a nyolcvanas évek végén idéztem azt a mondást – egy SZOT-ülésen –, hogy nemcsak vendégségből illik idejében távozni, de a közélet vezető tisztségeiből is. Most pedig rendszeres, jóízű és hasznos beszélgetéseket folytatunk a 84 éves Gáspár Sándorral – elismerve érdemeit –, és három évvel ezelőtt vállaltam a Kádár János Baráti Kör elnöki tisztét is, tekintettel névadójának történelmi teljesítményére, emberi nagyságára, ellensúlyozandó a személyét ért gyalázkodásokat.

Fiatal koromban azt is megtanultam, hogy a politikai pálya nem veszélytelen, különösen a szókimondó, kritikus, gerinces embereknek, akik nem a mindenkori főnököknek kötelezik el magukat, hanem annak az ügynek és eszmének, aminek a szolgálatát vállalták. De az ilyen magatartásnak vállalni kell a következményeit is. Azt, hogy egyszer fenn, máskor lent. Le is válthatják, be is börtönözhetik az embert anélkül, hogy bűnös lenne. Ezt mind elmondtam ifjú feleségemnek is, a többi között azokon a hosszú, magas-tátrai sétáinkon, amelyekre nászutunkon naponta elindultunk a hangulatos erdei utakon. (Ez 1960 nyarán történt, s éppen e sorok írásának idején tartjuk házasságunk 40. évfordulóját.)

Ifjú politikusként azt is megjegyeztem, hogy aki a közéletben vállal tisztséget, annak erkölcsileg feddhetetlennek, következésképp támadhatatlannak kell lennie. Ügyeltem arra, hogy erkölcsileg kikezdhetetlen maradjak. Alapelvem volt, hogy úgy éljek, mint a magyar állampolgárok többsége. Nem lettem senki lekötelezettje, nem fogadtam el senkitől semmi olyat, ami nem illetett meg. Nem cseréltem el – harminc év alatt – a lakásomat, nem vettem autót, nem gyűjtöttem vagyont sem, minthogy sohasem vonzott a gazdagodás. Ami a normális megélhetés költségein felül megmaradt, azt utazásra, világlátásra, értékes kultúrára költöttük. Most meg az unokáké és könyveim kiadásáé az elsőség.

Szerencsém volt, hogy 1989 decemberében korengedménnyel elmehettem nyugdíjba, nem kényszerültem olyan rendszerben munkavállalóként dolgozni, amely idegen tőlem. A közéleti aktivitásra – a baloldali szervezetekben – és az újságírásra tág lehetőségem nyílt.

Háttéremberként hasznosíthattam észrevételeimet és tapasztalataimat, de – meggyőződéses baloldaliságom ellenére – egyik pártnak sem vagyok tagja, mert az én pártom (nem vagyok ezzel egyedül) még nem született meg.

– Nagyon kevés olyan újságíró van nálunk, aki ért a szakszervezetekhez. Ez nem is csoda, hiszen nem kifizetődő a szakszervezeti téma. Te mégis ezt választottad, tulajdonképpen egy meglékelt hajóra szálltál.

– Erősen kötődöm a szakszervezetekhez, hiszen 1971-75 között a Művészeti Szakszervezetek Szövetségében, 1976-89-ig pedig a SZOT-ban dolgoztam. Ebből a utolsó tíz évben a magyar szakszervezetek elméleti-társadalompolitikai folyóiratát szerkesztettem. Minthogy ez volt az utolsó munkahelyem, innen mentem nyugdíjba, természetes volt számomra, hogy tovább folytattam a szakszervezeti újságírást, hiszen adva voltak a szükséges tapasztalatok és kapcsolatok is. De nemcsak erről volt és van szó, hanem másról is. Rájöttem – igazából a rendszerváltás után –, hogy a szakszervezetek szerepe és tevékenysége rendkívül fontos a munka világában, minthogy az egyik legemberibb szervezetről, egyszersmind a legnagyobb tömegbázissal, szervezett erővel rendelkező társadalmi és tömegmozgalomról van szó.

Az újságírónak ezt kell megjeleníteni, kifejezni a sajtó nyelvén és eszközeivel. Ehhez viszont az szükséges, hogy a zsurnaliszta értse, érezze és szeresse tárgyát, ismerje a szakszervezeti mozgalom belső világát. Legyen beleérző képessége, szociális érzékenysége és szakmai felkészültsége, hogy a munkaharcot, az érdekvédelem, érdekképviselet mindennapi küzdelmeit, konfliktusait hitelesen tükröztesse a sajtóban, a médiában. Ez szép, elismerésre méltó munka különösen most, a kapitalizmus viszonyai között, amikor embertelenül nagy a munkavállalók kiszolgáltatottsága, amikor a társadalom kétharmada a rendszerváltás vesztese. Az aztán más kérdés – külön téma lenne –, hogyan valósul meg ez a gyakorlatban, egyáltalán milyen feltételek és kondíciók között zajlik a szakszervezeti élet és az újságíró munkája.

– Legutóbbi könyvedben – az Ezt akartuk? – Társadalmi tükörképek 1990-2000 – több szakszervezeti vezető is interjúalanyként szerepel. Többségük ugyanúgy vagy hasonlóan válaszol: nem egészen ilyen demokráciát akartunk. Te magad is azt mondtad egy nem régi baráti beszélgetésben, hogy ez egy kvázi demokrácia.

– Miért csodálkozol ezen? Mi legyen az ember véleménye, ha látja

a jelenlegi kormánynak az volt az első intézkedése, hogy megszüntesse a demokratikusan megválasztott tb-önkormányzatokat. Mi legyen az ember véleménye, ha a folytatásban azt tapasztalja, hogy a kabinet szétveri az érdekegyeztetés intézményes, működő rendszerét és a szociális partnerek tripartit rendszerét összetéveszti az időközönkénti audienciával, a díszletpárbeszéddel. Miért lenne más az ember véleménye, ha tényként éli meg az érdemi társadalmi párbeszéd hiányát, a szakszervezetek jogainak leépítését, a nyílt szakszervezet-ellenességet, a tekintélyuralmi törekvések nyomulását, a demokrácia torgyánosulását és csurkásodását.

A társadalom tagjainak többsége – manipulálhatósága ellenére is – látja, hogyan működik a parlament, milyen a kormánykoalíció és az ellenzék viszonya. Az emberek, a társadalmi csoportok, a civil szervezetek azt is érzékelik és kommentálják, milyen cirkuszi körülmények között zajlott le az államfőválasztás, mennyit érnek az aláírásgyűjtési akciók, a tüntetések, az agrárdemonstrációk, a petíciók, hogyan bánnak a sztrájkolókkal. Egyáltalán: mennyi beleszólása van az embereknek a köz dolgaiba, az országos kérdésekbe, hogyan működik a sajtószabadság, milyen erős az újságírók gazdasági, politikai függése a lapok többségének külföldi tulajdonosaitól?

Ha arra gondolunk, hogy a demokrácia eredeti jelentése szerint népuralmat, a többségi akarat érvényesítését jelenti, s ha Bibó István felfogásában a demokrata egyet jelent azzal, hogy „nem félni", akkor – enyhén fogalmazva is – kijelenthetjük: messze vagyunk még az érett demokráciától, még ha a polgári demokrácia új intézményei úgy-ahogy működnek is. Ne felejtsük ugyanis: minden eredményesen működő demokrácia valamilyen módon szabályozott demokrácia, feltételezi a rendet és kizárja az anarchiát. A demokrácia mindenekelőtt közösségi értékteremtő erő, tudást és kultúrát kíván. A demokrácia ismérve a sokféleség egysége, vagyis az eltérő nézetek iránti türelem a demokrácia mércéje. Demokráciából egyébként sohasem elég: nehéz dolog ugyan, ám ha jól megtanuljuk, kitűnően érezzük benne magunkat.

– *Szerinted mikor érünk el ide? Hogyan lehet jelző nélküli demokráciát teremteni?*

– Ha majd a tegnapi másként gondolkodásért harcolók tiszteletben tartják a mai másként gondolkodók véleményét és nézeteit. Ha majd minden ember munkához való joga része lesz az alapvető emberi

jogoknak. Ha majd nemcsak szavakban a sikerpropagandában lesznek fontosak a civil szervezetek. Ha majd munkavállaló-nyugdíjasbarát kormányok kormányoznak és a mindenkori hatalom természetes partnereinek tekinti a szakszervezeteket. Ha majd nem a botrányoktól, a korrupciós ügyektől lesz hangos a közélet. Ha majd a népnek tényleges beleszólása lesz az ország, a nemzet sorskérdéseinek eldöntésébe. Ha majd nemcsak képviseleti demokrácia lesz, hanem közvetlen demokrácia is, ha majd megszületik a kétkamarás parlament, de az államfőt a nép választja meg. Ha majd Magyarország nemcsak a polgárok hazája lesz, hanem mindenkié. Ha majd nem becsüljük túl ennyire a nyugati civilizációt, és nem kezeljük le ilyen mértékben a keletit.

Lejegyezte: Udvarhelyi András

(Postás Dolgozó, 2000. július-augusztus)

Szonett balról

Kárpáti Sándor barátomnak

Ezek azt hiszik, Sándorom,
vidám születésüktől kezdve,
hogy túl vannak az „átkoson",
agyagba-rogyva halt az eszme.

Csodálkoznak: a gyáripart
bár jóvátehetetlen károk
érték, a munkás még kitart,
s gondolkodnak a proletárok.

A dolgozó szegénylegény,
de szíve vídia-kemény
és arra vár csak, hogy vezessék.

Sándor! Nem kellenek cselek
ahhoz, hogy felébredjenek,
kényszerálomba rugdalt eszmék.

Hámori István Péter
Kétütemű Megváltó
2001.

Tartalom

A baloldaliság: a remény eszmeisége 5
(Rá)hangoló

1. KEDVÉBRESZTŐ APERITÍF

Kiválogatott szavak 13
Egy mondatban 14
Dióhéjban 16
„Szabadság-egyenlőség-testvériség" 18
Hírmozaik 20
Szópárbaj – írásban 24
Dr. Hegedűs Sándor és H. Varró Rózsa vitája
Állítások 26
A baloldaliság logikája 29
Katona László szinkrondramaturg vitairata
Szikár tények 35
Hallottam 39
Változatok a bal- és jobboldaliságra 42
Tépelődő 46
Cédula a zongorán 49
Látogatóban Kerek Margitnál

2. BENNÜNK ÉLŐ TEGNAPOK

A társadalmi igazságosságról és a hitről 55
A baloldaliak és a kereszténység
Ellenfény 57
A munkásokról, a munkásságról 59
Csillag a naptárban 62
Értékrend–érdekvédelem–szakszervezet 63
A Postás Szakszervezet vitafórumán elhangzott előadás
Nyílt levél 76
nyugdíjas sorstársaimnak: Katinak és Imrének
Győzelemnek látszott vereség 78

Tanulságok az új helyzethez 81
Beszélgetés Schalkhammer Antallal, a Bánya- és Energiaipari Dolgozók Szakszervezeti Szövetségének elnökével
Miféle társadalmat építünk? 83
Gondolattöredékek Bihari Mihálytól
Négy parancsolat Lyukóbányán 85
Tények és vélemények
Példás összefogás Dorogon 88
Két polgármesterjelölt öröme és bánata 89
Leltárba vett remények 91
Advent és munkaharc 93
Milyen párt legyen az MSZP? 95
Az elsők között az átalakulásban 98
Interjú Nagy Sándorral, az MSZP frakcióvezető-helyettesével
Párbeszédhez az egyik fél kevés 100
– figyelmeztet Kapuvári József, a Húsipari Dolgozók Szakszervezetének elnöke
Méltósággal 103
„Ilyen a bányász élete..." 106
Hangulatkép a József nádor térről

3. MOZAIKTABLÓ

Villanófényben 111
Kérdések mindnyájunkhoz 114
Olvasói levelek 117
Berzenkedő, beolvasó 121
Pró és kontra 125
Kételkedő, feleselő 128
Véleménybörze 131
Gondolatgrafikák 135
Ellenvélemények 138
Szivárvány 142
Emlékeztető 146
Vallomástöredékek 149
Reflexiók 152
Értelmezések 156
Esti feljegyzések 159

4. ÉRDEKVÉDŐK DILEMMÁI

Állítsuk meg a süllyedést! 167
Tisztázó vita a szakszervezetek megerősödéséért
Vitafórum 167
Erős az igény a nyílt, őszinte beszédre 168
Interjú Márkus Imrével, a Vasutasok Szakszervezetének (VSZ) elnökével
Szakszervezet-ellenes légkör van 171
– figyelmeztet dr. Kuti László, a Tudományos és Innovációs Dolgozók Szakszervezetének elnöke
Mi a megújulás iránya és tartalma? 173
Válaszol Kapuvári József, a Húsipari Dolgozók Szakszervezetének elnöke
Erős szervezetet, közös fellépést 175
– hangsúlyozza Schalkhammer Antal, a Bányászszakszervezet elnöke
Megszólaltatni a „néma érdektörekvéseket" 177
Nyolc kérdés dr. Tóth Antal szociológushoz
Padlón vagyunk? Létezünk! 179
Bővebben kifejti: Főcze Lajos, az Autonóm Szakszervezetek Szövetsége és a VDSZ elnöke
Mitől lettünk ilyenek, amilyenek vagyunk? 182
– kérdezi Szöllősi Istvánné
Kell a platform, ha... 184
– mondja Farkasné Bita Anna, az MSZOSZ Baloldali Munkásplatformjának vezetője
„Törvényes, de etikátlan" 186
– elmondja véleményét dr. Kiss Sándor, nyugalmazott főiskolai tanszékvezető, a Magyar Köztisztviselők és Közalkalmazottak Szakszervezetének elnöke
Nem viselkedhetünk amatőrként 188
– figyelmeztet Sáling József, a Kereskedelmi Alkalmazottak Szakszervezetének (KASZ) elnöke
A különböző távolság helyett egyenlő közelséget 190
– ajánlja Vajda János, a Munkáspárt alelnöke
Vérveszteség után vérátömlesztést 192
Szathmári Gábornak, a SZEF sajtómenedzserének gondolatai

Összefogni, egyesíteni az erőket 196
– ajánlja Vadász János, a Közgyűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezetének (KKDSZ) elnöke
A kormány politikailag negligálja a szakszervezeteket ... 199
Így látja dr. Borsik János, az Autonóm Szakszervezetek Szövetségének elnöke, a Mozdonyvezetők Szakszervezetének (MOSZ) ügyvezető alelnöke
Együttes és egyenrangú érdekvédelmet 201
– hangsúlyozza Mihalovits Ervin, a SZEF Nyugdíjas Választmányának elnöke, a Nyugdíjasok Országos Képviseletének (NYOK) elnöke
Hogyan jutottunk idáig, s miként léphetünk tovább? 203
Erről gondolkodik Márkus Péter gazdaságfilozófus
Gúnyt űztek az érdekegyeztetésből 205
– állapítja meg Varga Gyuláné, a Vasutasok Szakszervezetének osztályvezetője
Olyan a konföderáció, amilyenek a tagszervezetei 208
– vallja Fogarasi László, a Vasas Szakszervezeti Szövetség szóvivője
A Munkástanácsok nézőpontjából 210
Helyzetkép és prognózis Nagy Imrétől, a Munkástanácsok Országos Szövetségének alelnökétől
A fiatalok hangja 212
Aki „kihangosítja": Kordás László, a Szakszervezeti Ifjúsági Szövetség (SZISZ) országos titkára
Az összefogásnak nincs alternatívája 214
– hangsúlyozza dr. Szabó Endre, a Szakszervezetek Együttműködési Fórumának (SZEF) elnöke
Az összefogás reménye: új minőség, erősebb szakszervezet 217
Interjú Sándor Lászlóval, az MSZOSZ elnökével, országgyűlési képviselővel
Üzenet a szakszervezetek halálhírét keltőknek 222
Összegzés a szakszervezeti vitáról, 1999. október – 2000. november
Öreg Bischop 228
Hámori István Péter verse

5. SOKSZÍNŰ BALOLDAL

Baloldali gondolkodású-e II. János Pál pápa? 231
– kérdezi Sz. Várnai Ferenc tanár, szakszervezeti ügyvezető
Salgótarjáni beszélgetések pártokról és értékekről 233
A vélemények fonalát Vincze Istvánné, nyugalmazott főszerkesztő fűzte össze
Csupán jelkép lenne a bal-jobb ellentétpár? 238
Párbeszéd Rózsa András közíróval
Palacküzenet a zavar és a reménytelenség korából 241
Simor András az Ezredvég baloldaliságáról
A katona baloldalisága 243
Aki bemutatja: Szilágyi László ny. alezredes
Integráció és egység 246
Nyilatkozik: Vásárhelyi Árpád
Orosházán újra a kapitalizmusban 250
Vallomásos beszámoló dr. Násztor Sándor nyugdíjas állami gazdasági igazgatótól, a Nyugdíjasok Érdekvédelmi Egyesületének elnökétől, önkormányzati képviselőtől
Hogyan lett a szegények igazságából nemzeti szocializmus? . 256
Elmondja Popper Péter pszichológus
Baloldaliság Magyarországon 259
Ilyennek látja Balogh László politológus, egyetemi docens, az MSZDP alelnöke
Isten veled szocialista Kazincbarcika 261
Takács István politikai helyzetrajza a jelenről
Együttműködő társadalmat, gazdasági stabilizációt 264
– szorgalmazza Kiss Péter, országgyűlési képviselő (MSZP)
Vidéki gondolatok és tapasztalatok a szociáldemokráciáról .. 266
Előadja: Svajda József tanár, az MSZOSZ Somogy megyei képviseletének vezetője
Világgazdaság és baloldaliság 268
Az elemző és véleményező: Farkas Péter közgazdász
A baloldali ideológiák hatása a huszonéves generációra .. 270
Erről beszél Vasali Zoltán egyetemi tanársegéd
Szétforgácsoltságból összefogás és szövetség 272
Interjú Schiller Lászlóval, a Szociáldemokrata Unió társelnökével

Mit jelent számomra a baloldaliság? ... 276
Kifejti: Bodrogi Attila, a Humanista Társadalmi Egyetem hallgatója
Közös érdek a baloldali összefogás ... 278
Sipos János és Sulin József a Baloldali Együttműködési Tanácsról (BET-ről)
Történészként független, újságíróként baloldali vagyok ... 281
– vallja dr. Schubert Katalin
A demokratikus baloldal értékrendje és jövőképe ... 286
Mit gondol erről Kemény László politológus?

6. GONDOLATMENETEK

Utólagos zsörtölődés Király Istvánnal ... 293
Goethe a gondolkodtató ... 294
A „kiváló" egyes ember és a „durva" embertömeg ... 295
Márai – ajánlások ... 297
A humanizmusról Dunaújvárosban ... 299
Érdekvédelmi stratégia ... 303
Társadalomkutatók és érdekvédők a szőlőhegyen ... 306
Politikai „elit" a harmadik vonalból ... 309
A skopjei ködben ... 310
Hétvégi morfondírozások ... 312
Édeskeser történet ... 316
Tüntetés karácsony előtt ... 317
Mit jelent ma a filozófia? ... 320
Időálló tézisek ... 321
Kérdések Orbán Viktor miniszterelnökhöz ... 323
Szocialista körkép a máról és a holnapokról ... 325
– Simon Gábortól, az MSZP Választmányának elnökhelyettesétől
Ahol a krumpli a főétkezés ... 328

7. BALOLDALI VAJÚDÁSOK

Miért vagyok baloldali? ... 333
Válaszol: Bányász Rezső, nyugalmazott nagykövet
A harmincasok generációja jelenti a meghatározó erőt ... 337
Interjú Albrecht Péterrel, a Szociáldemokrata Unió (SZDU) újpesti önkormányzati képviselőjével

Vívódás – pálfordulás nélkül 340
Görög Tibor vallomása
Nem elég egymás bal kezének szorongatása 343
– hangsúlyozza dr. Aggod József ny. egyetemi tanár, a Május 1. Társaság elnöke
Újrateremteni az élhető, emberi élet lehetőségét 346
– ez Szilágyi Jánosné baloldaliságának lényege
A mérnökök világa – balról nézve 350
Négyszemközt Szende Györggyel
Így élünk Békés megyében 352
Bemutatja dr. Bereczki Elemér kandidátus, c. egyetemi docens, ny. igazgató
Egy fiatal munkáspárti vezető nézetei 356
A vallomástevő: Barabás György
Iránytűt kerestem az összezavarodott világban 357
Beszélgetés Arató Gergellyel, az MSZP budapesti elnökségének tagjával, az Ifjú Szocialisták Mozgalmának (ISZM) elnökével
A baloldal életcélt adott 359
Aki mondja: Örsi Miklós, nyugalmazott rendőrőrnagy
Mit akarnak az emberek Borsod-Abaúj-Zemplénben? 362
Megválaszolja: Bazsányi Györgyné dr. jogász, az MSZOSZ megyei képviseletének vezetője
A korszerű baloldaliság dilemmái 365
Tütő László filozófus tézisei alapján
Hűség meggyőződésemhez 368
Kemény Csaba vallomása és javaslata
Szövetség a Baloldal Megújulásáért 372
Önkormányzati munka – szocialista nézőpontból 377
Interjú Márkus Andrással, az MSZP III. kerületi szervezetének elnökével, Óbuda-Békásmegyer önkormányzatának képviselőjével, közbiztonsági és média tanácsnokával
A társadalmi haladás kulcskérdése a demokratikus erők együttműködése 380
– hangsúlyozza Szécchy András történész
Esélyt adni az esélytelennek 383
Interjú Lux Judittal
A Humanista Társadalmi Egyetemről 387
Bemutatja: Peterdi Nagy László

Gondolatok az alkalmazotti (munkavállalói és menedzseri) tulajdonlásról 389
Közreadja: dr. Mocsáry József, a Tulajdonos-munkavállalók és Társaságaik Országos Szövetségének ügyvezető elnöke
A baloldal Oroszországban 394
Ahogyan Benedikt Szvetlána látja

8. MORGOLÓDÁSOK, INTELMEK, FELISMERÉSEK

Nézőpont 401
Kérdések és válaszok 404
Érdekességek 407
Morgolódó 410
Figyelmeztető 414
Kommentárok 417
Felismerések 421
Példák 424
Intelmek 427
A tapasztalatok fényében 429
Válaszkísérletek 433
Mit szólok hozzá? 436
Ajánlások, tanácsok 439
Állásfoglalások, tiltakozások, követelések 443
Dokumentum 451
1989. évi VII. törvény a sztrájkról

9. EMLÉKEZZÜNK GENOVÁRA!

Aki visszaérkezett oda, ahonnan elindult 455
Találkozás Tamás Gáspár Miklóssal
Ecet a mézben 459
Miért háborog Méray Tibor? 460
Ki a hamis realista? 462
Beszélgetés az Evangélikus Múzeumban 463
Merengések alkonyatkor 466
A Kádár-korszak és névadója 469
Beszéd Kádár János születésének 89. évfordulóján

Tovább él Váci Mihály példája 475
Szoboravató Tatabányán
Versek akácvirágzáskor 478
Könyvbemutató a bányászszakszervezet székházában
Szociális fordulatot, jóléti rendszerváltást! 481
Politizáljanak-e a szakszervezetek? 485
„Seattle népe“ Genovában 490
Söpürjünk a saját portánkon 492
Nézeteltérések, dilemmák, polémiák

10. MINDIG A BALOLDALON

Hűség és változás 497
Interjú Kárpáti Sándor újságíró-szerkesztővel
Szonett balról 503
Hámori István Péter verse

Váci Mihály: *Önarckép*